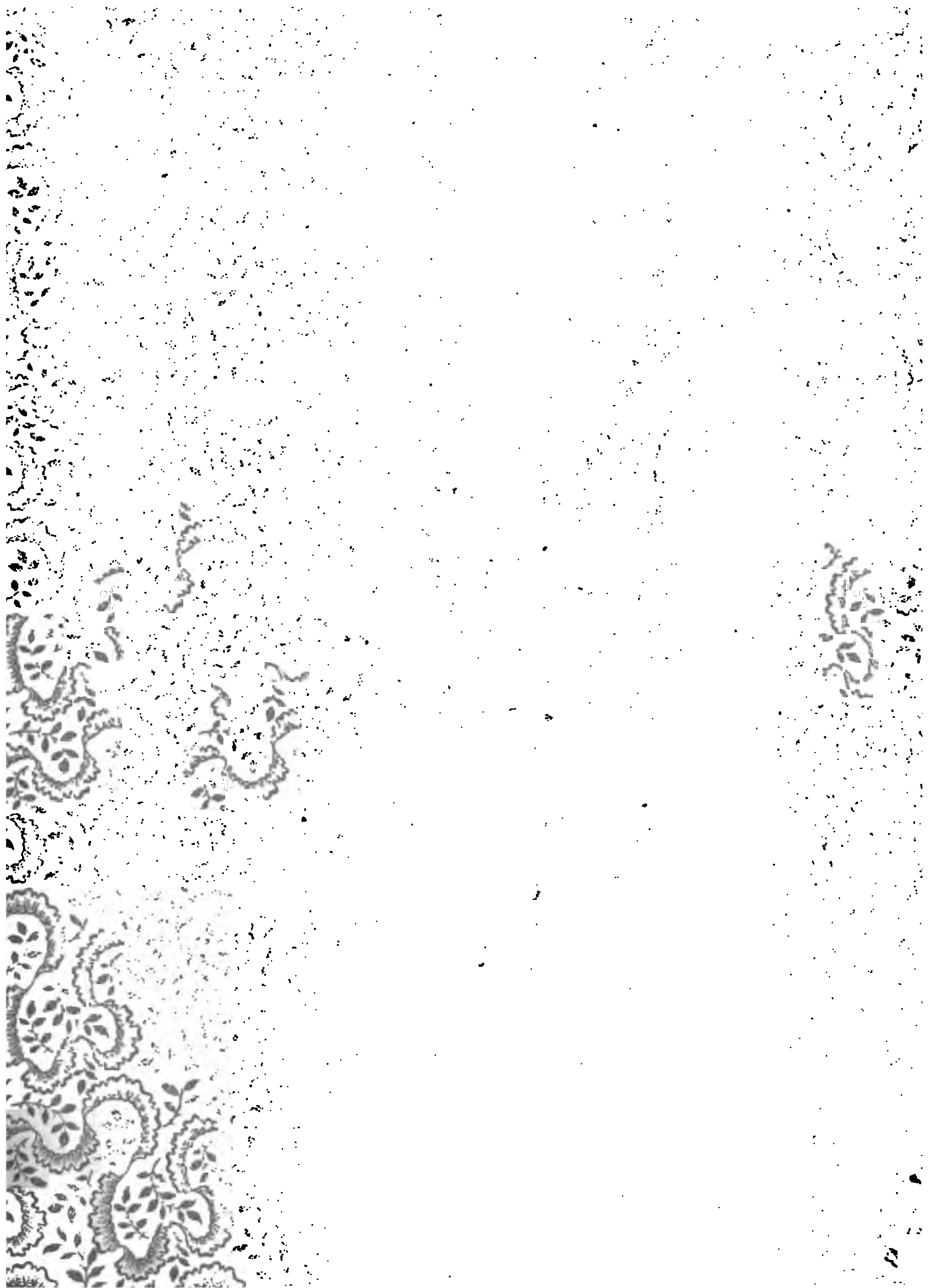

THEODOSIANI

LIBRI XVI

CVM CONSTITVTIONIBVS SIRMONDIANIS

ET

LEGES NOVELLAE AD THEODOSIANVM PERTINENTES

CONSILIO ET AVCTORITATE ACADEMIAE LITTERARVM REGIAE BORVSSICAE

EDIDERVNT

TH. MOMMSEN ET **PAVLVS M. MEYER**

VOLVMEN II

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
[illegible]CCV

LEGES NOVELLAE

AD THEODOSIANVM

PERTINENTES

EDIDIT

ADIVTORE TH. MOMMSENO

PAVLVS M. MEYER

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCCV

CONSPECTVS OPERIS

Occidentales syllogae extant tres, quarum prima sub Maioriano imperatore (a. 457—461) condita, altera a. 506 legi Romanae Visigothorum (scilicet Breviario Alariciano) inserta, tertia ex duabus anterioribus et legibus extravagantibus saec. sexto in Gallia composita est.[1])

Tituli | Constitutiones a. 447 a Theodosio II. in Occidentem transmissas comprehensas esse sub titulo '*leges domini Theodosii quae latae sunt post Theodosianum*' novellae Valent. 26 rubrica in syllogae primae codice unico *Γ* proposita ostendit, quae sic habet: *de confirmatione legum divi* [sic scriptum a Maioriano] *Theod(osii) Aug(usti) quae latae sunt post Theodosianum.* Confirmat hoc novellae Theod. 1 rubrica, cuius verbis primitivis *de Theodosiani codicis auctoritate* in eiusdem libri *Γ* laterculo adiunguntur in Occidente addita *et de legibus que late sunt post theudosiano divi theudosi agusti* (sic). Sed singulis constitutionum libris, quos hic primae syllogae codex exhibet, praescribitur '*tituli legum novellarum*'. Opponuntur igitur Theodosiano, scilicet 'veteribus legibus' (sic habetur in Breviarii codicum *ΦΣΞ* Vaticani reg. 1050 praescriptis vel subscriptis, similiter in *O*), leges novellae (cf. nov. Valent. 35, 67) ad Theodosianum pertinentes. — Neque minus qui syllogen alteram condiderunt prudentes Alariciani *legum novellarum* vel *novellarum legum* aut *novellae legis* intitulatione utebantur; argumento est novellae Theod. 2, quam Visigothi soli nobis servarunt, rubrica *de confirmatione legum novellarum divi Theodosii A.*, cuius legis interpretatio haec est: *haec lex novellarum legum constitutiones praecipit confirmari.* Legitur porro nov. Valent. 35, 162 '*sublata novella lege*', Theod. 5, 18, 1, 13 '*in novellis legibus invenitur*'. Singulis vero constitutionum libris praescripta et subscripta parum accurate a codicum librariis tractata ad archetypi lectiones reddendas adhiberi vix possunt. — Tertiae denique syllogae codicum *Σ* et *Ξ* rubrica infra (p. XVIII) tractanda in extremis habet '*fiunt insimul veterum ac novellarum libri legum XXXI*'. — Ubi nostrae leges apud posteriores allegantur, semper fere sub eodem nomine citantur: sic in Edicto Theoderici c. 12 legitur '*privilegia antiquis vel novellis legibus concessa*', item c. 68 '*servato novellae legis tenore*', c. 155 '*ex novellis legibus et veteris iuris sanctimonia*'. In lege R. Burgundionum septies (c. 25 — 26, 1 — 31, 5 — 36, 4 — 36, 9 — 37, 6 — 39, 3) habetur *secundum legem novellam*; in collectione denique ecclesiastica codicis Parisini 12445 (nobis D) excerptis ex constitutionibus nostris sumptis praescriptum est '*item in libro primo legum novellarum*' (f. 210v) et '*in libro legum novellarum divi Valentiniani cap. VIII*' (f. 199; idem in Phillipps. 1741 f. 7). *Constitutionem novellam* inveni in lege R. Burg. c. 46; similiter Iustinianus in constitutionibus codici suo praemissis *novellas constitutiones* (vide etiam Theod. 1, 1, 6, 19 et Mos. et Rom. Leg. Collat. 14, 3, 6, 1) opponit *veteribus codicibus* (const. Haec quae necessario § 2; Summa rei publicae § 3) eodemque nomine significari vult leges post Codicem in posterum ferendas (const. Cordi nobis § 4). Rarius *Novellarum* tantum vocabulo constitutiones nostrae nuncupantur, ut in scholiis Vaticani reg. 886 ad Theod. 11, 30, 42 adscriptis *(novella Valentiniani)* et apud Reginonem Prumensem (de synodalibus causis II c. 173), ubi citatur '*ex lege Romana novellarum divi Maioriani*'; in legis R. Burg. capite 2, 2 scriptum denique est '*secundum legem ex corpore novellarum Theodosii et Valentiniani*'. Sed ex locis allatis satis perspicitur ab iis, qui inde a Maioriano syllogas composuerunt, constitutiones nostras sub *legum novellarum* legitimo titulo appellatas esse.

Ut Theodosianum, ita leges novellas ad Theodosianum pertinentes servavit Gallia, unde omnes fere libri originem trahunt; ubi et Maioriani memoria resque ab eo gestae diutius quam in reliquis imperii partibus viguerunt et legis Romanae Visigothorum usus forensis etiam sub Francis duravit (cf. Mommsen, *Theod. I* p. XXXVI sq. LXXXII; de Wretschko, *ibidem* p. CCCXIII sqq.).

Transeamus nunc ad syllogas nostras contemplandas.

---

[1]) Leges extra has syllogas earumque codices traditas, quae inde a Theodosio II. et Valentiniano III. usque ad Leonem et Anthemium latae sunt, etiam in laterculo in capite octavo proposito neglexi praeter servatas in codice Iustiniano. Nam Extravagantes has in canonicarum potissimum collectionum penetralibus conditas recensere neque huius editionis est neque fieri poterit sine amplioribus bibliothecarum perscrutationibus. Earum constitutionum delectum reperies in Haenelii libro qui inscribitur *Corpus Legum* et apud Maassen, *Geschichte der Quellen und der Litteratur des canonischen Rechts I (1870), 321 sqq.*

I. Sylloge primaria.

Syllogae primariae unicum exemplar fere plenum innotuit

(1.) *codex Vaticanus 7277* = Γ (f. 23—125) saec. X ineunte in Gallia scriptus. Novellarum textus descriptus ex archetypo mutilo deficit post prima verba Maioriani 7. Sed archetypum, quamquam in fine mutilum, tamen post Maiorianas aliorum imperatorum constitutiones nullas habuisse inde colligitur, quod ex eo sumpta alterius syllogae, scilicet epitomae Alaricianae, forma primitiva et ipsa Occidentalis imperii constitutiones nullas habuit Maioriano posteriores. Maioriano imperante compositam esse hanc syllogen vel inde apparet, quod, cum novellae Valent. 26 praescribatur 'de confirmatione legum *divi* Theodosii Augusti quae latae sunt post Theodosianum', Maioriani novellae primae rubrica sic legitur: (in laterculo) 'de ortu imperii *sui*', (in contextu) 'de ortu imperii *dni* Maioriani A.'. — Corpori huic Maioriani constitutiones insunt imperatorum trium, Theodosii II., Valentiniani III., Maioriani ipsius; singulorum imperatorum legibus indices praemittuntur. Totum corpus ad Occidentem solum pertinet. Marciani igitur imperatoris novellae in eo non fuerunt. Quae, si ibi fuissent, legerentur inter Valentinianas et Maiorianas, ubi adsunt in alterius syllogae (scil. Breviarii) libris.

Alterius exemplaris syllogen nostram complectentis reliquias repraesentant

(2.) *schedae Cuiacianae* lacerae duae, quae ad idem atque liber Γ archetypum redeunt:

a) altera incidit in hiatus codicis, ex quo Γ descriptus est, inter nov. Valent. 1, 2 et 2, 4 eosque ex parte explet,

b) altera post titulum Valent. 14 'de fructibus' habet novellam Valent. 15 'de siliquarum exactionibus' in Γ eiusque archetypo omissam.

Praeterea huius syllogae excerpta praebent

(3.) *corporis scriptorum gromaticorum* (nobis *Grom.*) libri ordinis secundi Vaticanus Palatinus 1564 saec. X et ex eo descriptus Guelferbytanus Gudianus 105 eiusdem fere aetatis, qui novellae Theod. 20 maximam partem, nov. Theod. 4 et 24 fragmenta receperunt,

(4.) *cardinalis Deusdedit collectio canonum* (nobis *Deusd.*) a. 1087 divulgata, quae novellam Valent. 17 fere plenam exhibet. Huius collectionis codex integer extat Vaticanus 3833 saec. XII ineunte in Gallia scriptus,

(5.) epitomae Monachi codex *Phillippsianus 1735* saec. VIII/IX scriptus f. 157/158 Aniani subscriptioni subiungit novellarum Valent. 16 et 24 inscriptionem subscriptionem et textum in brevem summam contractum atque interpolatum.

Usi denique sunt hoc corpore Maioriani et Euricus Visigothorum rex (a. 466—485), qui *codicem Euricianum* Gothis destinatum confecit, et Gundobadus Burgundionum rex (a. 473—516), quem *legem Romanam Burgundionum* condidisse verisimile est, et Theodericus Italiae rex (a. 493—526) in *Edicto* suo.

In pleno hoc corpore a Maioriano condito continebantur haec:

A. Theodosii II. leges novellae a. 448 confirmatae.

Indici praescribitur in Γ (f. 23v): *Tituli legum novellarum divi theudosiani augusto* (sic). Sed huius indicis non superest nisi rubrica prima, reliquae perierunt cum folio, quod excidit post f. 23. Ipsae rubricae sunt hae secundum contextus ordinem, quem Haenelius in editione sua restituit:

1. 438 Febr. 15 *de Theudosiani codecis auctoretate et de legibus que late sunt post Theudosiano divi Theudosi agusti* (sic). Rubrica haec superest ex indice; ipsius legis principium periit cum folio illo deperdito; praeterea etiam pars extrema inde a verbis 31/32 *ab invictissimo* desideratur propter hiatum archetypi. Haec est lex de Theodosiano publicando.

2. 447 Oct. 1 *de confirmatione legum novellarum divi Theodosii A.*: constitutio directa ad Valentinianum collegam de legibus novellis publicandis excidit in archetypo libri Γ; hiatum explet epitome Alariciana, cuius rubricam recepi.

3. 438 Ian. 31 (data igitur est ante Theodosianum emissum) *de Iudaeis* cet. Propter hiatum archetypi non superest in codice Γ nisi pars extrema (inde a 86/87 *quae insatiabili*); eum quoque hiatum explet epitome Alariciana.

4.	[numerum om. Γ^1, ii Γ^2][1]		438 Febr. 25	*ne duciani vel limitanei* cet.
5.	[num. om. Γ^1, iii Γ^2]			*de patrimonialibus* cet.
		1.	438 Mai. 9	
		2.	439 Iun. 8	
		3.	441 Iun. 26	
6.	[iiii Γ]		438 Nov. 4	*de bonis fabricensium.*
7.	[num. om. Γ^1, ui Γ^2]			*de amota militantibus fori praescriptione.*
		1.	439 Ian. 20	
		2.	440 Sept. 21	
		3.	440 Dec. 29	
		4.	441 Mart. 6	
8.	[uii Γ]		439 Apr. 7	*de navibus* cet.
9.	[uiii Γ]		439 Apr. 7	*ne curialis praedium* cet.
10.	[uiiii Γ]			*de postulando* cet.
		1.	439 Apr. 19	
		2.	439 Apr. 19	
11.	[num. om. Γ^1, x Γ^2]		439 Iul. 10	*de tutoribus.*
12.	[xi Γ]		439 Iul. 10	*de repudiis.*
13.	[xii Γ]		439 Aug. 11	*contra sententias* cet.
14.	[xiii Γ]		439 Sept. 7	*de paternis sive maternis bonis.*
15.	[xiiii Γ]			*ne curialis* cet.
		1.	439 Sept. 12	
		2.	444 Iul. 20	
16.	[xu Γ]		439 Sept. 12	*de testamentis.*
17.	[xui Γ]			*de competitionibus.*
		1.	439 Oct. 20	
		2.	444 Apr. 22	
18.	[xuii Γ]		439 Dec. 6	*de lenonibus.*
19.	[xuiii Γ]		440 Mai. 20	*de rescindendis venditionibus* cet.
20.	[xuiiii Γ]		440 Sept. 21	*de adluvionibus et paludibus.*
21.	[xx Γ]		441 Apr. 17	*de scholaribus* cet.
22.	[xxi Γ]			*de bonis decurionum* cet.
		1.	442 Dec. 16	
		2.	443 Mart. 9	
23.	[xxii Γ]		443 Mai. 22	*de locis rei publicae* cet.
24.	[xxiii Γ]		443 Sept. 12	*de ambitu* cet.
25.	[xxiiii Γ]		444 Ian. 16	*de metatis.*
26.	[xxu Γ]		444 Nov. 29	*de relevatis* cet.

B. Valentiniani III. leges novellae.

Incipiunt in codice Γ (f. 68ᵛ) a verbis: *Titulo* (sic) *legum novellarum divi valentiniani augusti*, sequitur index eorundem titulorum, quos contextus exhibet; rubricae sunt hae:

1.			*de indulgentiis reliquorum.*
	1.	438 Iul. 8	
	2.	(440/441?):	deficit Γ pars extr.
	3.	450 Mart. 5:	deficit Γ, servavit epitome Alariciana.

[1] Γ^1 significat eius, qui codicis Γ contextum scripsit, librarii manum, Γ^2 posteriorem correctoris cuiusdam; vide caput alterum.

2.				*de postulando.*
		1.	*deficit.*	
		2.	442 Aug. 13:	deficit Γ, servavit sylloge tertia.
		3.	443 Aug. 17:	deficit Γ, servavit scheda Cuiaciana prima.
		4.	454 Oct. 28:	deficit Γ pars prima, quam Cuiaciana prima servavit.
3.			439 Aug. 28	*de successionibus curialium* cet.
4.			440 Ian. 24	*in damnum publicum* cet.
5.			440 Mart. 3	*de pantapolis* cet.
6.				*de tironibus* cet.
		1.	440 Mart. 20	
		2.	443 Mai. 25	
		3.	444 Iul. 14:	deficit Γ, servavit sylloge tertia.
7.				*de palatinis.*
		1.	440 Iun. 4	
		2.	442 Sept. 27	
		3.	447 Apr. 25	
8.				*de invasoribus.*
		1.	440 Iun. 9	
		2.	441 Ian. 27	
9.			440 Iun. 24	*de reddito iure armorum.*
10.			441 Febr. 20	*neque domum divinam* cet.
11.			443 Mart. 13	*de honoratis* cet.
12.			443 Oct. 19	*de pecunia Afris credita* cet.
13.			445 Iun. 21	*de tributis fiscalibus* cet.
14.			444 Sept. 11	*de fructibus* cet.
15.			....	*de siliquarum exactionibus:* deficit Γ (lat. et context.), suppletur ex Cuiaciana altera.
16.			445 Ian. 18	*de pretio solidi* cet.: deficit Γ (lat. et context.), suppletur ex Phillipps. 1735 et sylloge tertia; numerum tituli servavit Phillipps. 1735.
17.	[xu Γ]		445 Iul. 8	*de episcoporum ordinatione.*
18.	[xui Γ]		445 Iun. 19	*de manichaeis.*
19.	[xuii Γ]		445 Dec. 8	*de homicidiis* cet.
20.	[xuiii Γ]		445 Apr. 14	*de corporatis* cet.
21.	[xuiiii Γ]			*de testamentis.*
		1.	446 Oct. 21	
		2.	446 Dec. 26	
22.	[xx Γ]		446 Dec. 15	*de officio* cet.
23.	[xxi Γ]		447 Mart. 13	*de sepulcri violatoribus.*
24.	[xxii Γ, xxiii *Phill. 1735*]		447 Apr. 25	*de negotiatoribus.*
25.	[xxiii Γ]		447 Iun. 3	*de libertis* cet.
26.	[xxiiii Γ]		448 Iun. 3	*de confirmatione legum* cet.
27.	[xxu Γ]		449 Iun. 17	*de triginta annorum praescriptione* cet.
28.	[sic Γ]		449 Sept. 11	*de principibus agentum in rebus.*
29.	[xxuii Γ]		450 Apr. 24?	*de naviculariis amnicis.*
30.	[xxuiiii Γ]		450 Oct. 3	*de lampadariis.*
31.	[xxui Γ]		451 Ian. 31	*de colonis vagis* cet.
32.	[xxx Γ]		451 Ian. 31	*de confirmandis* cet.
33.	[xxxi Γ]		451 Ian. 31	*de parentibus* cet.
34.			451 Iul. 13	*de praediis pistoriis* cet.: deficit Γ (lat. et context.), suppletur ex sylloge tertia.
35.	[xxxii Γ]		452 Apr. 15	*de episcopali iudicio* cet.
36.	[xxxiii Γ		452 Iun. 29	*de suariis* cet.

Constitutiones 33 numerat Γ, omissis et in indice et in contextu legibus novellis 15. 16. 34: quas libri Γ ordini titulorum suo quamque loco secundum Cuiacianas schedas, Phillippsianum 1735 et syllogen tertiam inserui. Haenelium igitur secutus non sum nisi in constitutionibus 28—31 ordinandis, quarum ordo in libro Γ eiusque archetypo turbatus est. Sed dissentio ab eo, qui Valentinianas rubricas omnes ad dies redegerit. Melius enim fecisset, si transpositionibus his abstinuisset librum secutus ibi quoque, ubi a dierum ordine recedit: nam huiusmodi errores proficiscuntur ab ipso Corporis conditore. Cui rei argumento sunt loci, quos constitutiones 13—20 et in Breviario obtinent et in sylloge tertia, ubi tantum 16 et 17 transpositae sunt, ut laterculus subiectus demonstrabit:

editio nostra	syll. prima	Brev. et syll. tertia	Haeneliana editio
13	Γ XIII	XXIII	Valent. 18
14	Γ XIIII	Brev. I	— 13
15	deficit Γ, servavit Cuiaciana scheda post 14	deficit	Theod. 26
16	deficit Γ; numerum 16 praebet Phillipps. 1735	XXV	Valent. 14
17	Γ XV	XXIIII	— 16
18	Γ XVI	Brev. II	— 17
19	Γ XVII	Brev. III	— 19
20	Γ XVIII	XXVI	— 15
21	Γ XVIIII	Brev. IIII	— 20
28	Γ XXVIII	XXXVII	— 27
29	Γ XXVII	XXXVIII	— 28
30	Γ XXVIIII	XXXVI	— 29
31	Γ XXVI	Brev. VIIII	— 30
32	Γ XXX	Brev. X	— 31
33	Γ XXXI	Brev. XI	— 32
34	deficit Γ	XL	— 33
35	Γ XXXII	Brev. XII	— 34
36	Γ XXXIII	XXXVIIII	— 35

C. Maioriani leges novellae.

Incipiunt in codice Γ a verbis (f. 115v): *Tituli legum novellarum divi maioriani augusti*, sequitur index constitutionum duodecim, quarum contextus sex primas integras habet et septimae principium, vacua deinde codicis pagina relicta utpote descripti ex archetypo mutilo. Rubricae sunt hae:

1. 458 Ian. 11 *de ortu imperii* cet.
2. 458 Mart. 10 *de indulgentiis reliquorum.*
3. 458 Mai. 8 *de defensoribus civitatum.*
4. 458 Iul. 11 *de aedificiis publicis.*
5. 458 Sept. 4 *de bonis caducis* cet.
6. 458 Oct. 26 *de sanctimonialibus* cet.
7. 458 Nov. 6 *de curialibus* cet.: Γ deficit post prima verba; hiatum explet epitome Alariciana.
8. . . . . . . *de reddito iure armorum:* rubrica adest in Γ, contextus deficit in libris nostris.
9. 459 Apr. 17 *de adulteriis:* rubrica est in Γ, contextum servavit sylloge tertia.
10. . . . . . . *neque senatorem* cet.: rubrica extat in Γ, contextus deficit in libris nostris.

11.	460 Mart. 28	*de episcopali iudicio* cet.: rubrica adest in Γ, ubi contextus deficit; particulam eius servarunt Additamenta ad epitomen Alaricianam.
12.	. . . .	*de aurigis et seditiosis:* rubrica est in Γ, contextus deficit in libris nostris.

II. Altera legum novellarum sylloge.

Altera novellarum sylloge extat in Breviario Alariciano. Ea, quatenus Theodosianas, Valentinianas, Maiorianas complectitur, non est nisi epitome primae syllogae. Alaricianos apparet usos esse codice non mutilo in fine et hic illic meliore quam Γ. Ex titulis *Theodosianis* XXVI receperunt undecim eodem ordine 1 — 2 — 3 — 9 — 11 — 13 — 14 — 15 — 16 — 20 — 22, 1. 2. Ex *Valentinianis* XXXVI duodecim 14 — 18 — 19 — 21, 1. 2 — 23 — 25 — 1, 3 — 27 — 31 — 32 — 33 — 35, eodem atque in sylloge prima ordine servato, nisi quod corporis Maioriani novella 1, 3 ex primo titulo sola recepta, septimum in Breviario locum inter novellas 25 et 27 obtinet, quamquam data a. 450 Mart. 5 rectius collocata esset post novellam 27 datam a. 449 Iun. 17. Ex *Maiorianis* denique iurisperiti Visigothi unam solam, scilicet septimam, receperunt.

Ad has autem syllogae primae novellas Visigothi nacti corpus simile imperatoris unius Constantinopolitani syllogen addiderunt constitutionum *Marcianarum* V, quas temporis ordinem secuti inter Valentinianas et Maiorianam collocaverunt. Earum rubricae hae sunt:

1.	450 Oct. 11	*neminem exhiberi* cet.
2.	450 post Oct. 11	*de indulgentiis reliquorum.*
3.	451 Ian. 18	*de praediis civitatum omnium.*
4.	454 Apr. 4	*de matrimoniis senatorum.*
5.	455 Apr. 22	*de testamentis clericorum.*

Praeter novellas laudatas in omnibus, quae extant Breviarii libris, post Maioriani novellam unam (= Corporis nov. Maioriani 7), in qua terminabantur Alaricianae, reperiuntur excerptum ex Maioriani novella 11 (deficiente in Γ) et *Severi* imperatoris Romani (a. 461—465) novella quae hodie prior numeratur (dat. a. 463 Febr. 20). Breviarium a prudentibus Visigothis absolutum non esse, sed imperfectum publicatum Mommsen (in huius operis volumine primo p. XXXV) demonstravit. Optime id Novellis confirmatur. Nam cum initio interpretationis nov. Valent. 35 (v. 116 sqq.) posteriore lege Maioriani (scil. nov. Maioriani 11) abrogata esse legamus quae in ipsa constitutione Valentiniani de clericis iudicium episcopale adeuntibus dicta sint, nihil eiusmodi in Breviario reperitur. Post Alaricianos igitur, quos non recepisse nisi leges integras certum est (Mommsen l. l. p. XXXVI), a Breviarii continuatoribus, priusquam tertia sylloge conficeretur neque minus ante scriptos omnes codices nostros, addita est novellae Maioriani 11 epitome. Quae, quamquam interpretationem habet formae Alaricianae, tamen incipiens a nota adbreviationis 'de re necessaria ad locum' (v. 2; cf. cod. Theod. 2, 10, 6, 2) non complectitur nisi genuinae novellae caput alterum (vide p. 178). Neque aliter res se habet in Severi novella (vide p. 199 sqq.) a Postalaricianis ex Extravagantibus sumpta, cuius principium (v. 1 sqq.: 'abrogatis capitibus iniustis legis divi Maioriani A. ad locum. Illud tantum ex eadem lege retinentes') breviatam esse legem ostendit. Etiam interpretatio ita a solita forma differt, ut diversum ab aliis Breviarii interpretationibus auctorem prodat.

III. Tertia legum novellarum sylloge.

Tertia sylloge tota fere duabus primis innititur: cum Breviarii enim continuati Novellis alias iungit ex syllogae primae exemplari mutilato in fine, ut Γ, depromptas. Ad has constitutiones accedunt *Anthemii* Romani imperatoris (a. 467—472) novellae tres extravagantes. Praeter recentiora haec, quae tertia sylloge sola servavit, eo nomine utilis neque parvi momenti est, quod complures codicis Γ hiatus explet, id quod supra

(p. XIV sqq.) in Valentinianarum indice significavi. — Composita est sylloge nostra haud multo post Breviarium continuatum, certe saeculo sexto. Leovigildum enim Visigothorum regem (a. 567—586), qui codicem Euricianum emendavit atque auxit, syllogae tertiae constitutionem (scil. nov. Anthemii 1) adhibuisse certum est (vide infra in capite V). Ad definiendam regionem, ubi haec sylloge conscripta est posteaque in usu fuit, fortasse alicuius momenti est, quod novellam Theod. 11 in *Γ* atque Breviarii libris 'de tutoribus' inscriptam cum tertiae syllogae libri fere omnes tum legis R. Burgundionum (36, 4) codices universi sub titulo 'de tutoribus pupillis nominandis' laudant. Accedit, quod novella extravagans Severi 2 eiusdem legis R. Burg. capiti 46 adscripta inde in nonnullos syllogae nostrae codices transiit.

Tertiae huius syllogae archetypum non solum Novellas, sed Breviarium totum complectens, quem ordinem habuerit, codicum *Vaticani reg. 1023* (saec. X) = *Σ* (fol. 2 v) et *Parisini 4412* (saec. IX) = *Ξ* (fol. 8 r) rubrica quae sequitur optime explanat: *In XPI nomine (in . . . nomine* def. *Ξ) incipiunt sententiae cum diebus et consulibus excerptae cum interpretationibus libri legum ex corpore Theodosii* (theudosii *Ξ*). *Ipsius Theodosii* (theudosii *Ξ*) *sunt libri XVI, Novellarum (libri* ins. *Ξ) cum auctoribus eorum, id est Valentiniani*[1]) *Martiani Maiuriani Severi Maximi*[1]), *(sunt* ins. *Ξ) lib. V* (libri quinque insimul *Ξ). Hic in fine* (-nem *Σ*) *istorum et ante initium Gagi* (-gy *Ξ*) *arborem* (-rum *Σ*) *iure* (sic) *require. Gagi* (-gy *Ξ*) *liber* (-bro *Ξ*) *I, Pauli sententiarum libri* (lib̄ *Σ*) *V, Gregoriani lib̄* (-bro *Ξ*) *I, Hermogeniani lib̄* (-bro *Ξ*) *I, Papiani lib̄* (-bro *Ξ*) *I, Anthemii* (antimi *Ξ*) *lib̄* (-bro *Ξ*) *I. Fiunt insimul veterum ac novellarum libri legum XXXI* (xxx et uno *Ξ*).

Ad Novellas vero quod attinet, hoc librorum genus plenius quam reliqui repraesentat *Fuldensis* libri epitomati (D 1: saec. VIII) laterculus, qui hunc in modum dispositus est:

A a) b) (fol. 10 r): *Incipit liber legum novellarum di tituli diviae* (scrib. *divi theudosi*), sequuntur rubricae L, scilicet novellarum Breviarii Theodosii II. = I—XI, novellarum extra Breviarium Theodosii II. et Valentiniani III. commixtarum = XII—XLVIIII, novellae denique Maioriani 9 = L.

A c) (fol. 11 v): *expliciunt tituli legum novellarum divi theudosi incipit liber legum valentiniani*, sequuntur rubricae XII, scilicet novellarum Breviarii Valentiniani III.[2])

B a) (fol. 13 r): *explic̄ liber papiani incipiunt tituli devi marciani*, sequuntur rubricae V nov. Breviarii Marciani.

B b) (fol. 13 v): *explicit novellarum divi marciani incipiunt novellarum divi marciani* (scrib. *maioriani*), sequuntur rubricae II nov. Breviarii Maioriani.

B c): *explicit novellarun divi maiorani* (sic) *incip̄. divi siviri*, sequitur rubrica I nov. Breviarii Seueri.

B d): *incipiunt tituli divi maximi de summos laquidi* (sic).

C) (f. 14 r): *explicit tituli maximi incipiunt tituli legum divi antimini* (sic), sequuntur rubricae III novellarum extravagantium Anthemii.

Explicit ad integrum scintilla de libro legum.

Fuldensis cum praeter laterculum non habeat nisi constitutionum epitomas brevissimas, alii eiusdem originis libri, qui per se minus pleni et in ordine et in numeris adscriptis cum Fuldensi consentiunt, leges receptas integras exhibent. Pertinet id potissimum ad *Pithoeanum deperditum:* in Sichardianae enim editionis exemplari olim P. Pithoeorum patris et filii, nunc bibliothecae publicae Parisinae in repositis (en réserve) F 380 (F 4), f. 94 v laterculum invenimus novellarum a Sichardo non receptarum, scilicet novel-

---

[1]) In hac codicum *ΣΞ* rubrica, in qua, ut in tertiae syllogae archetypo, ficticia Maximi qui dicitur novella (vide p. XXIV) libri quinti Novellarum locum obtineat, Theodosii II. leges novellae, servato legitimo librorum numero, omittuntur.

[2]) Inter *A* c) et *B* a) interpositi sunt Gaius Gregorianus Hermogenianus Alariciani, deinde sub rubrica Papiniani in Breviarium recepti *incipit lib̄ papianus sponsaliorum I de pactis int̄ virum et uxorem* (pariter atque in **Δ*) sequitur novella Seueri 2 (vide p. XXIV), tum praefixis *II de reorum custodia* Theodosiani 9, 1, 18 interpretatio habetur. Ut Gaius Gregorianus Hermogenianus, ita Paulus Theodosianum excipiens falso in loco collocati sunt, id quod librorum *ΣΞ* rubrica (vide supra) docet.

larum extra Breviarium, Petri Pithoei patris manu (*Δ) ex libro illo deperdito descriptum editumque inde a Cuiacio in priore a. 1566 editione (Cui. ed. 1). Continet hic laterculus, Sichardianis omissis, rubricas, quae Theodosianis Valentinianisque extra Breviarium positis (A^b) et Anthemianis novellis *(C)*, ut sunt in Fuldensi libro, respondent. Earundem constitutionum textum eodem ordine dispositum exhibet apographum Pithoeani deperditi, ***Parisinus 4420,*** nobis *Δ*, adiectis post Anthemianas (f. 64^v) Breviarii Valentinianis cum interpretationibus (A^c) ex eodem libro depromptis. Breviarii Theodosianae (A^a), quas extitisse in codice deperdito in capite quarto explicabitur, non describuntur in *Δ*; at Marciani Maioriani Severi constitutiones Alaricianae $(B^aB^bB^c)$ deficiebant in illo, id quod adnotatio 'deest in nostro' Pithoei patris manu in Sichardiana F 380 f. 110 et 115^v ad locum adscripta demonstrat.

Ad idem syllogae nostrae archetypum redire libros ***Fuldensem, Pithoeanum deperditum*** cum ***Parisino 4420 (Δ)*** neque minus decurtatos ***Vaticanum reg. 1023 (Σ)*** et ***Parisinum 4412 (Ξ)*** atque ***Oxoniensem Bodleianum 3362 (nobis O)*** saec. XII a Willelmo Malmesburiensi conscriptum rubricarum laterculus subiectus ostendit[1]):

Editionis ordo (vide p. XIII sqq.)	Fuldensis	*ΔΔ	Σ	Ξ	O
A^a)					
Theod. 1	Theod. I	deficit in *Δ (lat.) Δ	Theod. I	Theod. I	epistola Theodosii.
— 2	— II	„ „	— II	— II	epistola eiusdem.
— 3	— III	„ „	deficit [addita in contextus margine]	deficit	Theod. I
— 9	— IIII	„ „	deficit	deficit	— II
— 11	— V	„ „	Th. V	Th. V [extr. pars deficit in context.]	— III
— 13	— VI	„ „	— VI	— VI [deficit in context.]	— IIII
— 14	— VII (VIII in context.)	„ „	— VII	— VII [deficit in context.]	— V
— 15, 1	— VIIII (scrib. VIII)	„ „	deficit [addita in contextus margine]	deficit	— VI
— 16	— VIIII (X in lat.)	„ „	Th. VIIII	Th. VIIII [prima pars deficit in context.]	— VII
— 20	— X (XI in lat.)	„ „	— X	— X	— VIII
— 22, 1	— XI (XII in lat.)	„ „	— XI, 1	— XI, 1	— VIIII, 1
— 22, 2	deficit	„ „	— XI, 2	— XI, 2	— VIIII, 2
A^b)					
Th. 5, 1	Th. XII	Th. XII, 1			Th. X, 1
— 5, 2	deficit	— XII, 2	deficit	deficit	— X, 2
— 5, 3	deficit	— XII, 3			— X, 3

[1]) Eiusdem familiae sunt libri *ΨΘΩ* (vide p. XXII. XXIII), Vaticanus reg. 1050, praeterea qui Breviarii tantum novellas continent Parisini 4408. 4411. 4413. 9653, Leidensis Voss. quart. 47, de quibus in capite quarto disseretur; eodem pertinent legum novellarum excerpta in codicibus Berolinensi Phillipps. 1741, Parisinis 12445 (= D). 10753, Vaticano reg. 520 et in epitome Aegidiana servata, id quod in capite quinto videbimus.

Editionis ordo	Fuldensis	*ΔΔ	Σ	Ξ	O
Th. 6	Th. XIII	Th. XIII	deficit		Th. XI
— 7, 1	deficit	— XIIII, 1	deficit		— XII, 1
— 7, 2	deficit	— XIIII, 2			— XII, 2
— 7, 3	deficit	— XIIII, 3			— XII, 3
— 7, 4	Th. XIIII	— XIIII, 4			— XII, 4
— 8	— XV	— XV	deficit		— XIII
— 10, 1	— XVI	— XVI, 1	deficit		— XIIII, 1
— 10, 2	deficit	— XVI, 2			— XIIII, 2
— 12	Th. XVII	— XVII	Th. XVII (XIIII in context.)	Th. XVII	— XV (sic in context., XVI in lat.)
— 18	— XVIII	— XVIII	deficit		— XVI
Val. 8, 1	deficit	— XVIIII, 1	deficit		— XVII, 1
— 8, 2	Th. XVIIII	— XVIIII, 2	Th. XVIIII (XVII in context.)	Th. XVIII (sic)	— XVII, 2
— 9	— XX	— XX	deficit		Val. II
— 10	— XXI	— XXI	deficit		— VIII
— 12	— XXII	— XXII	deficit		— III
— 13	— XXIII	— XXIII	deficit		— VIIII
— 17	— XXIIII	— XXIIII	Th. XXIIII	Th. XVIIII (sic)	— IIII
— 16	— XXV	— XXV	deficit		— V
— 20	— XXVI	— XXVI	deficit		— VI
— 24	— XXVII	— XXVII	deficit		— VII
Th. 19	— XXVIII	— XXVIII	deficit		Th. XVIII
— 21	— XXVIIII	— XXVIIII	deficit		— XVIIII (sic in context., XVII in lat.)
— 23	— XXX	— XXX	deficit		— XX (sic in context., XVIII in lat.)
— 24	— XXXI	— XXXI	Th. XXXI	Th. XXI (sic)	— XXI (sic in context., XVIIII in lat.)
— 25	— XXXII	— XXXII	— XXXII	— XXXII (sic in context., XXII in lat.)	— XXII
— 26	— XXXIII	— XXXIII	— XXXIII	— XXXIII	— XXIII
Val. 2, 2	— XXXIIII	— XXXIIII	deficit		Val. X
— 26	— XXXV	— XXXV	Th. XXXV	Th. XXXV	— I
— 30	— XXXVI	— XXXVI	deficit		— XI (sic in context.; deficit in lat.)
— 28	— XXXVII	— XXXVII	Th. XXXVII	Th. XXXVII	— XII (sic in context., XI in lat.)
— 29	— XXXVIII	— XXXVIII	deficit		— XIII (sic in context., XII in lat.)
— 36	— XXXVIIII	— XXXVIIII	Th. XXXVIIII	Th. XXXVIIII	— [X]XIII (sic in context.; numerus deficit in lat.)
— 34	— XL	— XL	deficit		— XV (sic in context., XIIII in lat.)

Editionis ordo	Fuldensis	*ΔΔ	Σ	Ξ	O
Val. 3	Th. XLI	Th. XLI	deficit		Val. XIIII (sic in context., XIII in lat.)
— 4	— XLII	— XLII	deficit		— XVI (sic in context., XV in lat.)
— 5	— XLIII	— XLIII	deficit		— XVI (sic)
— 6, 1	deficit	— XLIIII, 1			— XVII, 1
— 6, 2	deficit	— XLIIII, 2	deficit		— XVII, 2
— 6, 3	Th. XLIIII	— XLIIII, 3			— XVII, 3
— 7, 1	— XLV	— XLV, 1			— XVIII, 1
— 7, 2	deficit	— XLV, 2	deficit		— XVIII, 2
— 7, 3	deficit	— XLV, 3			— XVIII, 3
Th. 4	Th. XLVI	— XLVI	deficit		Th. XXIIII
— 17, 1	— XLVII	— XLVII	deficit		— XXV
Val. 11	Th. XLVIII	Th. XLVIII	deficit		Val. XVIIII
— 22	— XLVIIII	— XLVIIII	deficit		— XX
Maiorian. 9	— L	— L	deficit		Maiorian. III
A[c])					
Val. 14	Val. I	Val. I	Val. I	Val. I	Val. XXI
— 18	— II	— II	deficit		— XXII
— 19	— III	— III	Val. III	Val. III	— XXIII
— 21, 1	— IIII	— IIII, 1	— IIII, 1	— IIII, 1	— XXIIII
— 21, 2	deficit	— IIII, 2	— IIII, 2	— IIII, 2	deficit
— 23	Val. V	— V	— V	— V	Val. XXV
— 25	— VI	— VI (VII in context.)	— VI [deficit in context.]	— VI	— XXVI
— 1, 3	— VII	— VII	deficit		— XXVII
— 27	— VIII	— VIII	Val. VIII [deficit in context.]	Val. VIII	— XXVIII (sic in lat. et context.[2], XXVII in context.[1])
— 31	— VIIII	— VIIII	— VIIII [deficit in context.]	— VIIII	— XXIX
— 32	— X	— X	deficit		— XXX
— 33	— XI	— XI	Val. XI [deficit in context.]	Val. XI	— XXXII (sic in lat., XXX) in context.
— 35	— XII	deficit	— XII [deficit in context.]	— XII	— XXXI
B[a])					
Marcian. 1	Marcian. I	deficit	Marcian. I [deficit in context.]	Marcian. I	Marcian. I
— 2	— II	„	deficit		— II (sic in context., III in lat.)
— 3	— III	„	Marcian. II [sic in lat., deficit in context.]	Marcian. III	— III

Editionis ordo	Fuldensis	*Δ Δ	Σ	Ξ	O	ΨΘΩ Aegid.
Marcian. 4	Marcian. IIII	deficit	deficit	Marcian. IIII	Marcian. IIII	
— 5	— V	„	Marcian. V [deficit in context.]	— V	— V	
B[b])						
Maiorian. 7	Maiorian. I	deficit	deficit		Maiorian. I	Maiorian. I
— 11	— II	„	Maiorian. II [deficit in context.]	Maiorian. II	— II	— II
— 1	deficit	„	deficit		deficit	— III
— 2	„	„	deficit		„	— IIII
— 3	„	„	Maiorian. V [deficit in context.]	Maiorian. V	„	— V
— 4	„	„	deficit		„	— VI
— 5	„	„	deficit		„	— VII
— 6	„	„	Maiorian. VIII [deficit in context.]	deficit	„	— VIII
B[c])						
Sever. 1	Sever. I	deficit	deficit		lex Severi	Sever. I
B[d])						
Maximi qui dicitur novella (vide p. XXIV not. 1)	nov. Maximi	deficit	Maximi liber memoratur in rubrica (vide p. XVIII)		deficit	deficit
C)						
Anthem. 1	Anthem. I	Anthem. I	Anthem. I [deficit in context.]	Anthem. [I]	Anthem. [I]	deficit
— 2	— II	— II	Anthem. II [deficit in context.]	Anthem. II	— II	„
— 3	— III	— III	Anthem. III [deficit in context.]	Anthem. III	— [III]	„

Ex hoc laterculo perspicimus prorsus concordare libros *Fuldensem* et *Pithoeanum deperditum* cum apographo Δ neque abhorrere ab iis mutilorum codicum ΣΞ numeros raro mendose scriptos. Syllogae ordinator quid in animo habuerit Theodosianas et Valentinianas *(A)* ita disponens, dici non potest. Has enim habemus novellarum series:

A^a) I—XI = *Brev. Theod.* 1 — 2 — 3 — 9 — 11 — 13 — 14 — 15, 1 — 16 — 20 — 22.
A^b) XII—L = *Novellae extra Breviarium:*
- *α)* XII—XVIII = *Theod.* 5 — 6 — 7 — 8 — 10 — 12 — 18.
- *β)* XVIIII—XXVII = *Valent.* 8 — 9 — 10 — 12 — 13 — 17 — 16 — 20 — 24.
- *γ)* XXVIII—XXXIII = *Theod.* 19 — 21 — 23 — 24 — 25 — 26.
- *δ)* XXXIIII—XLV = *Valent.* 2, 2 — 26 — 30 — 28 — 29 — 36 — 34 — 3 — 4 — 5 — 6 — 7.
- *ε)* XLVI. XLVII = *Theod.* 4 — 17, 1.

ζ)	XLVIII. XLVIIII	= *Valent.* 11 — 22.
η)	L	= *Maiorian.* 9.
A^{c})	I—XII	= *Brev. Valent.* 14 — 18 — 19 — 21 — 23 — 25 — 1, 3 — 27 — 31 — 32 — 33 — 35.

Sunt igitur ^{a}) et ^{b}) α. γ. ε Theodosianae, ^{b}) β. δ. ζ et ^{c}) Valentinianae. Hinc apparet ordinatorem in novellis Breviarii Theodosianas et Valentinianas recte separavisse, reliquas extra Breviarium positas cum Maioriana nona omnes tribuisse Theodosio.

Quibus explicatis *Oxoniensis libri O* dispositio quid sibi velit clare perspicitur. Willelmus enim Malmesburiensis, qui librum conscripsit, cum id agat, ut suas utrique imperatori constitutiones in sylloge commixtas attribuat, series illas supra significatas ita ordinat:

Brev. Theod.: duae epistulae et I—VIIII	= A^{a}).
Extra Brev. Theod.	
X—XVI	= A^{b}) α.
XVII	= *Valent. 8* iniuria inter Theodosianas relata.
XVIII—XXIII	= A^{b}) γ.
XXIIII. XXV	= A^{b}) ε.
Extra Brev. Valent.	
I	= *Valent. 26* 'de confirmatione legum divi Theod. Aug.' ante ceteras Valentinianas collocata (vide A^{b}) *δ)*.
II—VIIII	= A^{b}) β (Valent. 9 — 12 — 17 — 16 — 20 — 24 — 10 — 13).
X—XVIII (numero XVI iterato)	= A^{b}) δ (Valent. 2, 2 — 30 [deficit in lat.] — 28 — 29 — 3 — 34 — 4 — 5 — 6 — 7).
XVIIII. XX	= A^{b}) ζ.
Brev. Valent.	
XXI—XXXII	= A^{c}).
XXXIII	= *Valent. 36* ad finem collocata, ut in prima sylloge.

Quae cum ita sint, *Theodosii II.* novellae, quae extant in corporis Maioriani codice Γ, excepta nov. 17, 2 omnes leguntur in tertia sylloge servato ordine, nisi quod receptae in Breviarium a reliquis separantur et novellae 4—17, 1 in fine collocantur.

Valentiniani III. novellae in tertia sylloge auctae reperiuntur constitutionibus quattuor in nostra editione numeratis 2, 2 — 6, 3 — 16 (cuius epitomen ex syllogae primae codice aliquo deprомptam praebet Phillipps. 1735) — 34: descendunt sine dubio ex syllogae primae codice pleniore quam Γ. Contra absunt a sylloge tertia nov. 1, 1, quam totam servavit Γ, et 1, 2, cuius prima pars in eodem codice extat, porro 2, 3, quam exhibent Cuiaciana, et 2, 4, cuius partem primam servavit Cuiacius, extremam Γ; nov. 15 non habetur nisi in Cuiacianis. Novellam 1, 3 servavit Breviarium. Deficiunt in libris omnibus nov. 1, 2 pars extrema et 2, 1 tota.

Ex *Maioriani* novellis nona in tertiae syllogae codicibus Fuldensi, Pithoeano deperdito cum Δ, O solis reperitur, sed inter Theodosianas relata numerum 'L' fert. Verisimile igitur est in syllogae huius archetypo praescriptum fuisse novellae 'L. de adulteriis divi Maioriani'. Quam rubricam cum Fuldensis vix mutet ('l. aduteriis [sic] divi maioriani'), in Pithoeano, littera 'l' [= 50] perperam intellecta, scribitur 'll. [= leges] novellae de adulteriis divi maorani' (sic). Unde iniuria plures fuisse Maioriani 'de adulteriis' novellas P. Pithoeus filius (in Pithoeana a. 1571 editione [= Pith. ed.] ad p. 43) collegit, id quod iam Haenelius *(nov. constitutiones* p. 327/28*)* refutavit. — Sex autem primas Maioriani novellas non solum in mutilo codicis Γ archetypo extitisse, verum etiam in libro et ipso mutilato, a quo omnes syllogae tertiae codices pendent, et libri ΣΞ docent et codices decurtati *Berolinensis lat. quart. 150* (nobis Θ), *Varsoviensis n. 480* (nobis Ψ), *Parisinus 9652*

adiuncto quaternione inde avulso, hodie coniuncto cum *Parisino 4406* (fol. 60—67) [nobis Ω], quos singulis lectionibus plerumque consentire cum *ΔΔΣΞO, semper fere dissentire a Γ infra monstrabitur. Reicienda igitur est Mommseni opinio (*Theod. I* p. XCVI), qui novellas Maioriani 1—6 ex archetypo codicis Γ in hos libros translatas esse putat. Servat autem libri Σ laterculus novellarum 3 (= V) et 6 (= VIII) rubricas, Ξ novellam 3 (= V) et in laterculo et in contextu integram; ΨΘΩ sex primas Maioriani plenas exhibent, quarum rubricae in *epitomae Aegidianae* libris leguntur.

Hanc igitur Maiorianarum habemus rationem: syllogae primae codex Γ cum habeat sex primas et septimae principium deficiente reliquarum contextu in libro mutilato, Breviarii conditores usi exemplo pleno inde non receperunt nisi septimam, ad quam continuatores partem undecimae adiecerunt. Ad quas duas novellas in tertiae syllogae archetypo accedunt et novella 9 inter Theodosianas relata, cuius fons latet, et novellae 1—6 ex syllogae primae exemplari mutilato, sed diverso a Γ, descriptae, quae Breviarii Maiorianis postponuntur.

Marciani imperatoris Orientis corpus Novellarum habuerunt Alariciani prudentes et inde Breviario suo epitomam inseruerunt, quae deinde neque aucta neque imminuta in syllogam tertiam transiit.

Severi novellam eam, quae prior numeratur, tam quod non integra recepta est quam interpretationis forma patefaciunt afuisse ab archetypo Alariciano, ut supra (p. XVII) vidimus. Praeter Breviarii codices exhibent eam tertiae syllogae libri Fuldensis et *O*. — Secunda novella Severi (a. 465 Sept. 25 data) originem habet diuersam; ex legis enim R. Burgundionum codice antiquissimo, in quo capiti 46 adscripta erat, novellam hanc extravagantem in nonnullos tertiae syllogae libros translatam esse probabile est, ubi cum Papiniano finem Breviarii faciente coniungebatur. Huiusmodi liber erat Pithoeanus deperditus, ex quo sumptam constitutionem integram P. Pithoeus pater in Sichardianae exemplari Parisino F 380 supra (p. XVIII) laudato f. 167v suo loco adscripsit adscriptamque a. 1566 edidit Cuiacius. Praeterea frustum legis in Fuldensi (f. 128v) sub Papiniani nomine adest (vide p. XVIII not. 2) maioremque partem legimus in Vaticano reg. 1050 (f. 118) inter auctorum indicem Breviario subscriptum et legem R. Burgundionum.

Anthemii constitutiones tres tertia sylloge servavit; habentur in codicibus Fuldensi, Pithoeano cum Δ, Ξ, O; rubricae praeterea extant in Σ. Novellae 2 rubrica, quae sic traditur: 'de confirmatione legis *d. n.* Leonis A.', genuinam harum novellarum formam nobis servari docet. Novellas 2 et 3 eodem die promulgatas ita inter se cohaerere supra (p. XI) dixi, ut tertia a Leone Anthemio missa alteri subiungatur (vide ad nov. Anth. 3, 1 p. 206).

Pauca denique dicenda sunt de '*divi Maximi*' qui dicitur fragmento informi, quod reperitur in Fuldensi f. 13v (vide p. XVIII) et 132v sub praescripto *incipiunt tituli divi Maximi de summo silaquidio* (summos laquidi *in lat.*) itemque memoratur in rubrica codicum Σ (fol. 2v) et Ξ (fol. 8r), quam p. XVIII descripsi. Fragmentum hoc Petronio Maximo ei, qui post interfectum Valentinianum III. a. 455 per paucos menses regnavit, iniuria tribui solet: nam et Fuldensis et rubrica illa Maximum post Severum nominat neque probabile est ullam illius imperatoris constitutionem in legum volumina relatam esse. Quapropter inter editionis nostrae leges novellas fragmentum illud non rettuli, cuius verba infra in adnotatione dantur[1]).

---

[1]) 'Humanitate (-ti *in lat.*) concidemus si recusaverint admittetur quid autem de concessa sibi condicione ubium singularem maticiae obieccione viri preferitur prepter pullata nobis coria perquaeret cuius ad omnis provincies nostre serenitatis aedicto mox scripta remiscitis (*vel* remiscitur).'

CAPVT ALTERVM.

CODICES CORPORIS MAIORIANI (PRIMAE SYLLOGAE).

Syllogae primariae exemplaria extant duo et re et forma plane diversa, scilicet codex fere integer Vaticanus lat. 7277 (*Γ*) et schedarum duarum a Cuiacio inventarum atque editarum, quae fragmenta minora continebant, apographa Pithoeana.

Vaticanus lat. 7277 (= Haenel, nov. const. 1: Vaticano-Ottobonianus, olim Iosephi Garampii) scriptus est saec. IX litteris minusculis, ut folii 1v scripturae specimen apud Amadutium (*Leges Novellae V anecdotae*, Romae 1767, p. XIX) docet. Originem unde traxerit quamquam testem nullum habemus, tamen et archetypum et ipsum in Gallia scriptos esse vel inde colligi potest, quod praeter Novellas non continet nisi legem R. Burgundionum sub titulo 'legis Romanae' Gaiumque Alaricianum. Fuit praeterea inter Christinae Suecorum reginae libros, quorum plerosque et gravissimos inde ab anno 1650 ab Isaacio Vossio in Gallia adquisitos esse novimus (cf. Blume, *Iter Italicum III* [1830] p. 55 sqq.). Sed certiora non constant. Reperiuntur autem in primi folii lacerati recta bibliothecarum litterae quae sequuntur: *Ag. VI* (numero *VI* virgula expuncto) — *25* (item expunct.) — *327* — *S. X. 20* (expunct.) — *E. 6. 3* — *7277*. Quorum signorum ultimum cum interpretatione non egeat, litteras *S. X. 20* ad bibliothecam Ottobonianam spectare Henricus Brencmannus (in *Epistola ad Hadrianum Relandum de consulibus quorum in Pandectis fit mentio data* ... [Traiecti Batavorum 1715]) testatur, qui de codice nostro post alia haec scribit: 'Relatus autem est in indice splendidissimae illius bibliothecae' (sc. Ottobonianae) 'sub litera S. X. 20'. Siglum porro *E. 6. 3* (sic legendum est) pertinere ad Iosephi Garampii bibliothecam Haenelius (*nov. const.* p. III) adnotat. Praecedentium litterarum vim pro certo explicare non possum, sed ex laterculo in adnotatione [1]) subiecto, quo nonnullorum Vaticanae bibliothecae librorum numeros examinatos proposui, conicere licet in Christinae reginae bibliotheca codici nostro numerum fuisse *327*. Signo *Ag. VI* nostrum antea in eadem fuisse bibliotheca docemur, in qua Vaticanus reg. 1023 (*Ag. VII* signatus [1])) fuit. — Mortuis Christina

[1])

Numeri Vaticanae bibliothecae	*Numeri vel inscriptiones librorum a Christina regina adquisitorum*	*Numeri bibliothecae reginae*	*Numeri bibliothecae reginae in Vaticanum translatae qui fuerunt Montfauconii temporibus*	*Numeri bibliothecae Ottobonianae*
Vat. reg. 158	'numero 12 N(on) Pet(aviano) 1656 Bourdelot'		1441 (cf. Montf. Bibl. I p. 46)	
— 520 (cod. miscellan.)	Petri Danielis et A. Petavii nomina inscripta sunt	184	numerum 184 notat Montf. Bibl. I p. 93	
— 846	A. Petavii nomen inscriptum est	320 (sic)	1170 (cf. Montf. I p. 38. 93)	
— 852	'numero 116 No(n) P(etaviano) 1656'		1168 (cf. Montf. I p. 38)	

regina et Azzolino, quem heredem instituerat, bibliotheca a. 1689 Petro Ottobonio cardinali vendita est (cf. *Mémoires concernant Christine reine de Suède* [Arckenholtz], I [1751] p. 267 sqq. II p. 322 sqq.). Qui pontifex maximus renuntiatus adscito nomine Alexan-

Numeri Vaticanae bibliothecae	*Numeri vel inscriptiones librorum a regina adquisitorum*	*Numeri bibl. reginae*	*Numeri bibl. reginae in Vaticanum translatae qui fuerunt Montfauconii temporibus*	*Num. bibl. Ottobonianae*	*Num. bibl. Garampianae*
Vat. reg. 857	A. Petavii nomen inscriptum est		1171 (cf. Montf. I p. 38. 93)		
— 886	A. Petavii nomen inscriptum est		1166 (cf. Montf. I p. 38. 93)		
— 982	A. Petavii librum fuisse Montf. I p. 70 dicit	244	numerum 244 notat Montf. I p. 19. 70	X. 49 (?)	
— 991	A. Petavii nomen inscriptum est	320 (sic)	1175 (cf. Montf. I p. 39. 93)		
— 992	'numero 109 no(n) Pet. 1656'		1525		
— 1023 (= Σ)	Ag. VII — 'numero 115 N. P. 1656'	197	1169 (cf. Montf. I p. 38)		
— 1024	'numero 124/1656 N. Pet.' (errore Montf. I p. 93 librum inter Petavianos refert)		1176 (cf. Montf. I p. 39. 93)		
— 1048	H 35 — Petri Danielis et A. Petavii nomina inscripta sunt	373	numerum 373 notat Montf. I p. 22. 93		
— 1049	'numero CXXV non Pet.' (errore Montf. I p. 93 librum inter Petavianos refert)	371	numerum 371 notat Montf. I p. 22. 93		
— 1050	A. Petavii nomen inscriptum est	379	numerum 379 notat Montf. I p. 22. 93		
— 1124	A. Petavii librum fuisse Montf. I p. 93 dicit	376	numerum 376 notat Montf. I p. 22. 93	XI. 33 (?)	
— 1128	A. Petavii nomen inscriptum est	377	numerum 377 notat Montf. I p. 22. 93		
— 1283		481	numerum 481 notat Montf. I p. 24		
— 1873		369	numerum 369 notat Montf. I p. 22		
Ottob. 2225 (antea 3025)	V (?) 36 — 'numero 114 no(n) P(etaviano) 1656' (errore Montf. I p. 93 librum inter Petavianos refert)	'Ex Bibliotheca Serenissimae Reginae Num. 378'	numerum 378 notat Montf. I p. 22. 93	'cod. 7 Otthob.' — S. X. 11 (cf. Montf. I p. 189)	
Vat. 1321		428		S. 8	
— 7277 (= Γ)	Ag. VI — 25	327		S. X. 20 (cf. Montf. I p. 187 A)	E. 6. 3

Signum *Δb: IV cod. 30*, quod chartae inter involucrum pristinum et codicem ipsum interpositae inscriptum esse Haenelius (l. l. p. III) commemorat, hodie et involucro et charta sublatis deficit; ad quam bibliothecam pertinuerit dici non potest.

dri VIII. postquam a. 1690 maximam librorum illorum partem in Vaticanum sub nuncupatione Alexandrinae bibliothecae transtulit, librum nostrum et 99 alios codices selectos in domestica sua bibliotheca, scilicet Ottoboniana, retinuit. Ubi a. 1711 a Brencmanno inspectus a. circiter 1741, quo Ottoboniana a Benedicto XIV. empta Vaticanae attributa est, iam non erat (cf. Amadutius *l. l.* p. XVIII. XXVI). Sed quando et a quo distractus fuerit, omnino non constat. Certum autem est postea librum fuisse Constantini Ruggieri, qui et Zirardino per aliquot annos eum commodavit et paulo antequam a. 1763 moreretur Amadutio donavit (cf. Haenel *l. l.* p. VII). Cuius ex manibus in Iosephi Garampii bibliothecam transiit (Amadutius *l. l.* LXXIII). Post obitum eius cum Romae ceteris cum Garampianis diu latuisset, inter a. 1815 et 1824 in Vaticanum rediit (Blume, *Iter Italicum II* p. 234), ubi ab Haenelio denuo in lucem protractus est. — Involucro reginae Christinae et Ottobonianae bibliothecae insignia ferenti, quod Haenelius descripsit (*l. l.* p. III), Gregorio XVI. pontifice (1831—1846) novum substitutum est, quod huius pontificis et Lambruschinii cardinalis bibliothecae Vaticanae praefecti insignia exhibet atque numerum Vat. lat. 7277.

Codex ex archetypo descriptus, qui hiabat locis quinque (omissis nov. Theod. 1, 31/32 *ab invictissimo* usque ad 3, 86/87 *quae insatiabili* — nov. Valent. 1, 2 parte extrema usque ad 2, 4, 12 *storaci* — Valent. 6, 3 — 15 et 16 — 34) et mutilus erat in Novellarum fine post nov. Maioriani 7, 2 *ac vi* |, ex 128 foliis constat; quaterniones numerati sunt litteris Romanis. Perierunt folia duo, quaternionis A folium alterum (in quo periit legis R. Burgund. index capitum inde a capite XV) et quat. D folium primum (in quo interciderunt index titulorum legum novellarum Theodosii II. praeter rubricam primam et initium nov. Theod. 1). In quaternionis N folio septimo (= fol. 100) numerus ab eo omittitur, qui postea folia numeravit; folia igitur numeris 100—127 signata revera respondent foliis 101—128. Supersunt ergo quaternionum 16 (A—Q) folia 126 et quaternionis R folia duo. Quaternionis Q folium 8^r (f. 126^r) inde a versu septimo post nov. Maioriani 7, 2 *ac vi*| litteris vacat. — Folia 1—23^v legem Romanam Burgundionum continent, praemisso indice mutilo, cui praescribitur *Incipit capila* (sic) *de lege Romanae* (sic). Sequuntur leges novellae f. 23^v—126^r, quas excipiunt Gai Alariciani tituli I. II. VIII. VIIII usque ad verba paragraphi 6 *aliena praesump*|, quibus codex f. 128^v terminatur. Ad Novellas ipsas quod attinet, Theodosianae continentur fol. 23^v—68^v, Valentinianae finiunt f. 116^r, Maiorianae denique insunt foliis 116^r—126^r. Singulorum imperatorum constitutionibus praemittuntur indices, quos in capite primo (p. XIII sqq.) de corporis Maioriani neque minus editionis nostrae ordine disserentes tractavimus. In indice rubricis semper praescribuntur numeri, in contextu ad nov. Theod. 4 — 5 — 7 — 11 omissi posteriore manu *(Γ^2)* adduntur.

Tres eiusdem aetatis manus discernuntur; manu prima scripta sunt f. 1—97 et f. 103^r inde a versu decimo usque ad f. 117: pagina versus 21 habet, versus litteras 36 ad 38 (f. 103^r versus 27 exhibet, versus 10—20 huius paginae litteras 56 ad 58 continent). Alteri manui forma quidem nitidiori et subtiliori, sed re neglegentiori attribuenda sunt folia 98—103^r v. 9: versuum numerus non differt, versuum litterae ad sexagenas fere numerantur. Tertiae denique manus sunt f. 118—128: singulae paginae 30 versus continent, singuli versus 36 ad 40 litteras.

Qui codicem descripserunt librarii haud ita magna diligentia usi sunt. Satis autem diiudicari non potest, quid librariis tribuendum, quid ex archetypo descriptum sit, a quo maiores certe hiatus proficiscuntur. Hic illic dittographiae occurrunt; crebra sunt verba singula omissa interdum spatio vacuo relicto, crebriores litterae excisae. Saepissime verba inepte coniunguntur vel dividuntur adeoque corrumpuntur. Huius generis corruptelas utpote minoris momenti in apparatum non recepi; pleraque in Amadutianae editionis adnotationibus et praefatione (p. XXXII sqq.) allata invenies. Neque minus neglexi menda orthographica; plena enim orthographia est barbarismis vitiisque. Nihilominus librum quamquam multo recentiorem Theodosiani integri codicibus *R V*, quorum orthographiam Mommseni editio repraesentat, ut est unicum corporis Maioriani exemplar fere integrum, in editione mea in orthographicis pariter atque in compendiis secutus sum, correctis scilicet falsis scripturis consultisque vetustioribus Breviarii libris *PM*. — Ad recensendum textum quantum valeat, in capite septimo explicabitur.

Restat ut de emendationibus et adnotationibus agam. Emendata autem quae sunt in codice nostro pleraque *(Γ^b)* redeunt ad ipsos librarios primitivam lectionem plerumque sanantes, raro corrumpentes, saepius falsis falsa substituentes (ut Theod. 26, 67, ubi Γ^b praebet *multa*, non *multos*, ut in apparatu scripsi — Valent. 3, 10 — 5, 18/19 — 8, 1, 2 — 12 inscr. — 12, 6 — Maiorian. 2, 46). Emendationes a librariis ipsis alienae et recentiori aetati tribuendae in textu raro occurrunt *(Γ^1)*, ut Theod. 1, 27 — 4, 35 — 22, 1, 9. Marginales autem adnotationes plurimae reperiuntur diversis manibus scriptae, quarum una, eiusdem fortasse aetatis atque Γ^1, textum emendat; nam praeter rubricarum nov. Theod. 4 — 5 — 7 — 11 numeros omissos, quos addit, nonnullos locos corrigit. Reliquarum vero manuum notae in margine adscriptae nihil valent, quippe quae non sint nisi recentiorum criticorum observationes. Prima manus acceptoris, cui quaeque constitutio inscripta est, et alterius consulis nomina repetit. Aliae tres ad singulas novellas, exceptis eis, quae in Γ solo extant neque editae erant ante a. 1766/1767 (vide infra), adnotant, ubi impressae reperiantur in editionibus Cuiaciana altera a. 1586 (1.), Pithoeana cura Francisci Desmarés Parisiis a. 1689 denuo prodita (2.), denique in Gothofredi editione Lugdunensi anni 1665 et in Ritteri Lipsiensi anni 1743 (3.). Secunda manus ad Pithoeanam pertinens raro occurrit. Duo exempla afferre placet; ad nov. Theod. 8 notantur: (1.) *Cuiac. 552* — (2.) *p. 707* — (3.) *Tit. XV*; ad nov. Valent. 28: (1.) *Cuiac. 572* — (3.) *Inter Nov. Valen. tit. XIV sec. ed. Goth. inter Th. tit. XXXVII sec. ed. Ritter.* Qui Cuiacianae et Pithoeanae editionum laudatores fuerint cum incertum sit, tertiae manus auctorem Amadutium fuisse vel inde apparet, quod hic et in editionis suae adnotationibus Gothofredi neque minus Ritteri editionum numeros solos respicit.

Librum Γ primus Brencmannus a. 1711 examinavit, qui rubricas inscriptiones subscriptiones collatas atque quinque novellas ineditas descriptas publici iuris non fecit (Haenel *l. l.* p. VI not. 34). Neque magis Adamus Volsiniensis, cum paulo post codicem collatum a. 1719 moreretur, editionem, quam paraverat, perficere potuit (*l. l.* not. 37). Zirardinus demum *(Imperatorum Theodosii Iunioris et Valentiniani III. Novellae Leges* cet., Faventiae 1766*)* et Amadutius *(Leges Novellae V anecdotae imperatorum Theodosii iunioris et Valentiniani III.* cet., Romae 1767*)* eodem fere tempore codicis nostri partes commentariis instructas divulgaverunt, scilicet ille novellas omnino ineditas Theod. 15, 2 — 17, 2 — Valent. 1, 1 — 1, 2 — 2, 4 extr. et novellam Theod. 10, 2 magna ex parte anecdotam una cum indice titulorum, hic easdem novellas atque indicem additis variis lectionibus novellarum editarum, praeterea legem Romanam Burgundionum. Post quos Haenelius omnibus libri Γ novellis collatis a. 1844 novam editionem in lucem protulit. Ipse codicem a. 1901 Romae contuli.

Schedae Cuiacianae Schedas duas hodie deperditas, quae primae syllogae codicis fragmenta exhibuerunt, Cuiacius primus divulgavit in Observationum (nobis *Cui. [obss.]*) libro 16 (cf. *I. Cuiacii operum quae de iure fecit tomus quartus*, Parisiis 1577, p. 407 sq. = *I. Cuiacii operum priorum tomus tertius,* Neapoli 1758, p. 471 sq.). Cuius libri capiti 22 rubricam ferenti 'de non perpetuandis advocatis et de his constitutiones quaedam novae' tituli Valentiniani 'de postulando' inscripti novellas duas inseruit. Nam praemissis his: 'inveni novellam 'Valentiniani et Martiani ..... Proponam eius novellae verba quae habeo; ea enim 'tantum habeo, quae lacera quaedam vetus scheda dedit, quae adglutinata erat involucro 'libri cuiusdam theologici' primum novellae Valent. 2, 4 inscriptionem et textus principium dedit. Tum post alia pergens: 'his addam aliam constitutionem Valentiniani nondum 'editam ..... Et verba constitutionis haec sunt' novellam Valent. 2, 3 integram attulit. In sequenti autem eiusdem libri capite 23 de siliquarum exactionibus disserens Cuiacius praemissis his: 'Est et tertium onus siliquatici .... Inveni id primum definisse Theodo'sium et Valentinianum augendo aerario quod fuerat exhaustum ..... et hac de re edicti 'eorum verba quae reperi haec sunt' novellae Valent. 15 textum solum dedit, quem unde hauserit ubique invenerit non dicit. Novellas has in altera editione Parisina a. 1586 (nobis *Cui. ed. 2*) ex 'Observationibus' suis repetitas ita ceterarum novellarum ordini inseruit, ut novellas Valent. 2, 3 et 15 post XLIX novellas Theodosio attributas numeris L. LI usurpatis collocaret, novellam Valent. 2, 4 inter Marcianas poneret. Quae vero

eodem anno 1586 Aurelianae Allobrogum divulgata est editio, novellas tres sine numeris post Valentinianas typis impressit his additis rubricis: *de advocatis non perpetuandis* (Valent. 2, 4) — *de Afris Vandalis Alanis* (Valent. 2, 3) — *de siliquarum exactionibus* (Valent. 15). Aurelianensis ordinem secutus est Rittershusius (in novellarum editione 1615 divulgata), Cuiacianae alterius vero Ritter (in editionibus a. 1743 et 1750 proditis). In editionibus autem Lugdunensi anni 1593 et Gothofredi bis reperiuntur novellae Valent. 2, 3 et 15, et in fine Theodosianarum, ubi in Cuiaciana extant, et post Valentinianas, ubi ab Aurelianensi dantur; novella Valent. 2, 4 eundem locum atque in Aurelianensi obtinet. Haenelius primus (*nov. const.* p. 131 sqq.) novellas Valent. 2, 3 et 2, 4 eiusdem tituli 'de postulando' constitutiones esse itaque ut nunc numerantur ordinandas recte perspexit. Novellae vero Valent. 15, ut Cui. ed. 2, inter Theodosianas locum adsignavit, quamquam ipse (*l. l.* p. 117/118) legem hanc propter rem, de qua ageret, potius ad Occidentem quam ad Orientem spectare affirmavit. Praeterea ad constitutiones eas recensendas, ut omnibus qui antehac novellas ediderunt, praesto ei non erat nisi textus in 'Observationibus' Cuiacianis exhibitus.

Sed paucis annis post feliciter evenit, ut utriusque Cuiacianae schedae apographa a Petro Pithoeo filio eiusque amanuensi confecta marginalibusque adnotationibus instructa in *Parisinae bibliothecae codice Dupuy n. 702* fol. 117/118 reperirentur. Quae suo iussu descripta Haenelius in libello gratulatorio Savignio dedicato proposuit, cuius titulus est: *Friderico Carolo de Savigny I. C. faustum diem prid. kal. nov. quo ante X lustra summos in iure honores adeptus est pie gratulatur Gustavus Haenel, Lipsiae 1850*. Unde et primam schedam novellas exhibuisse Valent. 2, 3 et 2, 4 secundum ordinem collocatas ab Haenelio in editione constitutum neque minus novellam, quae in altera scheda continebatur, Valentiniano tribuendam esse apparuit. Sed cum inter eos, qui apographa Pithoeana descripserant, dissensus essent de marginalium adnotationum lectionibus, quas magni momenti esse videbimus ad genuina fragmentorum verba cognoscenda ordinemque novellis his inter ceteras adsignandum, Paulum Fridericum Girardum, cui apographorum illorum notitiam debemus, precibus adii, ut folia duo codicis Dupuy in usum meum denuo conferret. Qui summa, qua erga me esse solet, benevolentia precibus obsecutus est; has igitur habemus adnotationes:

In folii 117 margine superiore P. Pithoei manu scripta habentur: *In vet. scheda Cui(acii) post no(vellam) Valentin. de fructibus inter maritum et uxorem expensis* (= nov. Valent. 14) *et cum interpretatione ut edita est in C(odice) Th(eodosiano) pag. 550* (= Cui. ed. 1 a. 1566 p. 550) *seq(ui)t(ur)*. Sequuntur in folio ipso altera manu descriptae, quam Cuiacii non esse Girardus testatur, novellae Valent. 15 rubrica et constitutio ipsa (nobis *Pith. [Dupuy]*); variae lectiones in margine a Pithoeo adduntur (nobis *Pith. [Dupuy] in margine*). Quae cum nota *v. c.*, id est *v(etus) c(odex)*, hic illic significentur, genuina schedae verba exhibent: exemplo sunt loci 15, 3. 9 (bis). 49, ubi marginalis adnotatio sola, 15, 40, ubi una cum *Cui. (obss.)* veram lectionem praebet, 15, 36 et 48, ubi quamquam corrupta verae lectioni propior est quam *Cui. (obss.)* et *Pith. (Dupuy)*, qui corruptelas coniectura sanare student; semel tantum (15, 40 *ex curialis*) *v. c.* his cedit. *Pith. (Dupuy)* neque a scheda ipsa pendet neque ab 'Observationum' editione (quacum saepenumero concordat, e. c. 15, 3. 9 [bis]. 36. 40 [altero loco]. 48), ut loci 15 inscr. — 15, 14 — 15, 23 — 15, 43/44 docent, sed ab altero exemplo Cuiaciano similem in modum correcto. — Ex Pithoei verbis constitutionis ipsius textui praemissis in libro, cuius fragmentum scheda repraesentabat, novellam nostram excepisse apparet Valentiniani 'de fructibus' legem, scilicet novellam Valent. 14, spretam a Cuiacio neque minus a Pithoeo utpote editam. Optimo igitur iure suum inter Valentinianas locum novellae 'de siliquarum exactionibus' in hac editione attribuimus.

Folio 118 codicis *Dupuy 702* haec inscripta sunt a P. Pithoeo filio: *Ex vet. scheda lacera quae adglutinata erat involucro libri cuiusdam theologici a D. Cuiacio recepta. Valentiniani Novella de Indulgentiis reliquorum* [adscriptum *sine inscripti(one) tit(uli)*]. *Novella de postulando*. Sequuntur ex scheda ipsa Pithoei manu descriptae novellae Valent. 2, 3 et 2, 4, 1—20, paucis tantum correctionibus ab eodem additis, scilicet in textu *(Pith. [Dupuy][b])* 2, 4, 8 (bis) et 9, in margine *(Pith. [Dupuy] in margine)* 2, 4, 4, quae cum Cuiaciana editione in margine laudata *(obs. 15* [sic] *22 sq.)* concordant. — Ante novellas Valent. 2, 3 et 2, 4

Cuiacius tituli Valentiniani 'de indulgentiis reliquorum' partem extremam (scil. nov. Valent. 1, 3) repperit (unde dicitur *sine inscript(ione) tit(uli)*), praeterea tituli Valent. 2 'de postulando' rubricam cum lege secunda ex codice Δ Pithoeanaque editione sibi nota, quas et hic et Pithoeus spreverunt. Tituli Valent. 2 legem primam (quam requirit series dierum) deficientem in Γ ceterisque libris nostris, si repperissent in laciniis, sine dubio descripsissent.

Itaque schedae Cuiacianae, quae nov. Valent. 2, 3 et 2, 4 princ. atque nov. Valent. 15 servant, duos libri Γ eiusque archetypi hiatus ex parte explent eundemque novellarum ordinem praebent, quem in capite primo (p. XIV sq.) corporis Maioriani fuisse vidimus. Quae cum ita sint, primae syllogae codicis reliquias ab iis repraesentari certum est.

CAPVT TERTIVM.

CODICES BREVIARII (ALTERIVS LEGVM NOVELLARVM SYLLOGAE).

Capite hoc eos tantum codices tractabo, qui a Breviarii primitivi neque aucti archetypo pendent. Et duas quidem familias habemus, in quas Breviarii libri Novellas complectentes discedunt; meliorem repraesentant integri *HNEKLΦ*, deteriorem libri item integri *GXCPMS*. Sed utriusque familiae fines propter contaminationes aliasque causas, ut in Theodosiano, saepenumero perturbari infra in capite septimo, ubi de crisi Novellarum agetur, videbimus. Hoc autem discrimen intercedit inter Theodosianum et Novellas nostras, quod harum textum recensenti decurtati qui dicuntur haud ita parvam utilitatem praebent. Nam ut eas novellas praetermittam, quibus tertiae syllogae libri *ΨΘΩΣΞ* Vaticanus reg. 1050 et Fuldensis codex epitomatus proximo capite tractandi Breviarium augent (de quibus conferendus laterculus in capite primo p. XIX sqq. propositus), etiam Breviarii ipsius decurtati nonnullarum constitutionum textum integrum exhibent. In multis porro subscriptionibus restituendis, ubi libri integri deficiunt, decurtatis magnopere adiuvamur, ut in capite septimo explicabitur. — In omnibus fere libris decurtatis reperiuntur quae interpretatione carent novellae Valent. 1, 3 — 18 — 23 — 27, sive plenae sive imperfectae. Praeterea Parisinus 4409 (saec. X) constitutiones servat Theod. 1—2, Parisinus 4410 (saec. IX/X) Theod. 1—2 — Maiorian. 11, Parisini 4414 (saec. X). 4415 (saec. IX) Maiorian. 11, Parisinus 4411 (saec. IX) Valent. 35 — Maiorian. 11 — Sev. 1, Parisinus 9653 (saec. IX) Theod. 11 — Marcian. 1 — Maiorian. 11.

Priusquam nunc ad Breviarii codices describendos aggrediamur, librorum et integrorum et decurtatorum laterculum secundum diversarum classium ordinem dispositum subiciamus, quem disputatio mea sequetur:

I. integri *Eporediensis bibliothecae capituli codex 35,* nobis *E* (saec. IX exeuntis)
Rosanbinus codex + *Parisini 4406 folia 1—56,* nobis **E*;
decurtati *Parisini 4414* (saec. X). *4415* (saec. IX)
Parisinus 4409 (saec. X), *Vaticanus reg. 1048* (saec. IX exeuntis), *Bernensis 263* (saec. IX).

II. integri *Parisinus nouv. acq. lat. 1631,* nobis *K* (saec. X)
Parisinus 4403, nobis *L* (saec. VIII/IX).

III. integer *Parisinus 4403 A,* nobis *Φ* (saec. IX).

IV. integer *Parisinus 4404,* nobis *N* (saec. IX);
decurtati *Parisinus 4410* (saec. IX/X), *Berolinensis Savignianus 1* (saec. X).

V. integer *Legionensis,* nobis *H* (inter a. 546 et 660).

VI. integer *Gothanus fol. 84,* nobis *G* (saec. X).

VII. integri *Eporediensis bibl. capituli codex 36,* nobis *X* (saec. IX/X)
Basileensis C III 1, nobis *C* (saec. XVI ineuntis).

VIII.	integri	*Phillippsianus Berolinensis 1761,* nobis *P* (saec. VI)
		Monacensis 22501, nobis *M* (saec. VI)
		Vaticanus Ottobonianus 2225 (saec. IX).
IX.	integer	*Parisinus 4405,* nobis *S* (saec. IX exeuntis), cum apographo
		Parisinis 16001/2 (saec. XVI).
X.	integer	*Vaticanus reg. 1128* (saec. X).

Ex libris in laterculo allatis omnes contuli praeter integros Ottobonianum 2225 ad classem *PM* pertinentem et Parisinos 16001/2 codicis *S* apographum, quos inspexi, decurtatum Berolinensem Savignianum 1, quem multo inferiorem esse perspexi quam eiusdem classis decurtatum Parisinum 4410. Praeterea in apparatu neglexi libros collatos integrum Vaticanum reg. 1128 deteriori familiae attribuendum, decurtatos Bernensem 263 et Vaticanum reginae 1048 concordantes cum Parisino 4409.

Breviarii codices ad Novellas pertinentes cum eidem sint atque Theodosianum complectentes, qui in voluminis primi Prolegomenis a Mommseno descripti sunt, hoc volumine nostra tantum interest enarrare, quae sint cuiusque libri in Novellarum parte notandae singularitates. Sed facere non potero, quin hic illic in nonnullorum codicum historiam inquiram. — Ex libris integris in volumine primo recensitis sprevi Lugdunensem 303 (Mommseno *Q* = Haenel, nov. const. 17), Montispessulanos 84 (= Haenel 18; Mommsen, Theod. I p. LXXXI) et 136 (= Haenel 24; Mommsen p. XCVI), Rosanbinum (vide infra p. XXXIII), quippe qui praesto mihi non essent.

I.

Omnes, quos huic classi supra attribui, libri decurtati originem trahunt ex dioecesi Aurelianensi. Hanc originem manifeste declarant *Vaticanus reg. 1048* et *Parisini 4415,* qui gemellus est *Parisini 4414*, archetypum (vide p. XXXIV); ex eodem atque Vaticanus archetypo descripti sunt *Parisinus 4409* et *Bernensis 263.* Aurelianensis praeterea originis est codex hodie *Parisinus lat. nouv. acq. 1631* (nobis *K*), quem correctum esse ex codice ad Parisinum 4409 proxime accedente infra (p. XXXVI) videbimus. Observatione dignum est, quod auctor Summae Parisinae ad Decretum Gratiani Parisiis saec. XII scriptae Breviarii codices sibi notos non commemorat nisi Aurelianis et Parisiis adservatos (cf. Conrat, *Quellen und Litteratur* p. 79; Mommsen, *Theod. I* p. LXXVIII; de Wretschko, *ibidem* p. CCCXLIX). His enim verbis post alia utitur: 'Sed cum Theodosianus codex' (intellegitur Breviarium) 'non sit in Lonbardia, est tamen Aurelianis et apud sanctum Dionysium' (scilicet in S. Dionysii prope Parisios monasterio). Unde iniuria saec. XII in Lombardiae bibliothecis Breviarii codices omnino defuisse colligas. Quamquam libros duos in bibliotheca capitulari Eporediensi sub numeris 35 et 36 adhuc adservatos, nostros *E* huius classis codicem primarium et *X*, Eporediae vel omnino in Italia conscriptos aut descriptos esse credi non potest. Huic rei etiam obstat, quod *X* neque minus gemellus eius, Murbacensis deperditus, novellae Valent. 19 constitutionem subiungunt ex lege R. Burgundionum depromptam et in Francorum usum a Theuderico rege Francorum (III. vel IV.) mutatam (vide infra p. XL). Gallicae igitur originis liber *X* esse videtur indidemque proficisci codicem *E* verisimile fit. Quando autem et quomodo Eporediam venerint, diiudicare non possumus. In dubio igitur relinquamus, libri laudati Eporediae num fuerint Warmundi (= Veremundi) praesulis aetate, qui initio saec. XI. litteris studiisque Eporediensibus favebat, ut multi codices iussu eius scripti (e. c. n. 20. 26. 85. 86 alii) docent.

E *Eporediensis bibliothecae capituli codex 35* saec. IX exeunte scriptus (Haenel, Brev. 16 = const. Sirmond. p. 412 not. 13; Mommsen, Theod. I p. LXVII. CXXXIV sq.) hodie folia 251 continet, quorum unum inter 158 et 159 non numeratur; pagina habet versus 32. Post Theodosiani subscriptionem sequuntur f. 134—136[r] constitutiones Sirmondianae 1—3, quarum tertiae inserta habetur novellae Theod. 3 particula (24 *obtentu* .... 70 *religionis*) ex archetypo descripta. Novellis, quae continentur f. 137—182[r], praescribitur: *Incp̄ legū novellarū lib: I* (f. 150[v] legitur: *Incip̄ divi valentiniani liber II*, cet.), subscribitur: *Expl.*

novellarum feliciter. Constitutiones codex exhibet plenas, nisi quod Theod. 22 duae leges ita in unam contrahuntur, ut primae deficienti 89 *curiales* continuo adiciatur alterius interpretatio inde a 147 *testamentum*; praeterea nov. Maioriani 7 textus ultima pars (inde a 68 *sequatur*) omittitur. — Qui codicem descripsit librarius, diligenter plerumque et accurate operam perfecit; orthographia ab aliis eiusdem aetatis libris non multum differt. — Ad legum novellarum textum recensendum codex *E* inter Breviarii libros hac re plurimum valet, quod ex archetypo, qui proxime aberat a libro *Γ*, pariter atque libri *SKL* emendatus veram saepenumero lectionem praebet. Hac de re in capite septimo, ubi de crisi Novellarum agetur, accuratius disserendum erit. Sed praeter huiusmodi lectiones, quae optimum archetypum produnt, gravissimae occurrunt interpolationes libro nostro aut cum suae classis decurtatis communes (ut Valent. 27, 62 — 35 rubr. — 35, 185) aut cum *L* (Theod. 1, 22), *S Vaticano reg. 1128* (Valent. 31, 4). Accedunt dittographiae in textum receptae, quae duas recensiones prae se ferunt; pleraeque libro *E* soli (una cum **E*) propriae sunt, paucae tantum etiam in *S* (Valent. 32, 2) aut *KL* (Marcian. 3, 23) reperiuntur. Raro utraque lectio aliis libris nobis notis confirmatur, e. c.

Theod. 3, 68/69	peccatur *(vel similiter)*] *reliqui*, spectatur *ON*, peccator expectatur *E*
— 22, 1, 34	desideret] *plerique*, demonstret *GPM*, demonstret desideret *E*
Valent. 31, 65	contemnant] *reliqui*, contineant *S*, contempnant contineant *E*
— 32, 2	recenti] *ΓL*, praesenti *plerique*, praesenti recenti (-tique *S*) *ES*.

Corruptelarum numerus haud ita parvus est (ut Theod. 1, 20 — 1, 26 — 1, 39 — 3, 4 — Valent. 14, 21 — Marcian. 2, 25 — 4, 51).

Librarius ipse alteri lectioni erasae *(E^a)* alteram hic illic superscribit *(E^b)*, qua textus vel emendatur vel corrumpitur. Praeterea variis eiusdem aetatis manibus librarii textus *(E^1)* corrigitur *(E^2)*. In margine passim emendationes variaeque lectiones adduntur scriptura diversa *(E^v)*, sed eiusdem cum textu *(E^t)* aetatis, quae, ut dittographiae modo laudatae, alterius recensionis copiam praebent; exempla sunt Theod. 1, 7 *(E^v cum GL)* — 1, 9 — 3, 58 — 15, 10 — Valent. 35, 118 *(E^v cum K^aL)* — Maiorian. 7, 66 — 7, 155 cet. — De Cuiacianae prioris a. 1566 editionis lectionibus ad librum *E* proxime accedentibus in capite sexto disseretur. — Contuli codicem *E* Eporediae aestate a. 1901.

Rosny Le Peletier-Rosanbo marchionis codex (Rosanbinus) et *Parisini lat. 4406 pars* **E* *prior* f. 1—56 (Haenel, nov. const. 7 = Brev. 17. 17a), de quibus Mommsen in volumine primo p. LXVIII sqq. egit, unius codicis olim Vesontini partes sunt. *Rosanbinus*, quem non vidi, maiorem Novellarum partem f. 81—118 continet inde a Theod. 3, 36 *puniendum* usque ad Maiorian. 7, 47 *fortasse defuerint*, ubi Novellae deficiunt. — *Parisinus 4406*, qui diversorum codicum lacinias a Petro Pithoeo in unum volumen congestas complectitur, ex manibus eius in bibliothecam Colbertinam translatus numeroque 1761 signatus est, tum in Regiam Bibliothecam venit et numerum accepit 5159. Ex quinque codicis partibus (cf. Haenel, *Brev.* p. LII sq. LXVIII sq.) prima (f. 1—56) et tertia (f. 60—67) ad editionem nostram pertinent. De foliis 60—67 ex Parisino 9652 (nobis *Ω*) avulsis, quippe quibus novellae extra Breviarium positae habeantur, in capite quarto agam. In parte prima non continentur nisi novellae Theod. 1 — 2 — 3 usque ad v. 36 *dispendio fortunarum capite* (f. 46^r—48^v); praeterea f. 45^v constitutioni Sirmondianae 3 eadem atque in *E* novellae Theod. 3 verba (24 *obtentu* .... 70 *religionis*) inseruntur. Sed quamvis parvae sint hae Novellarum particulae, tamen librum **E* et in hac parte proxime abesse a codice *E* satis perspicitur. Neque enim solum utriusque libri ordo, orthographia et compendia concordant, verum etiam lectiones singulares, emendationes, corruptelae libri *E* in textu codicis **E* redeunt; ubi duae lectiones in Eporediensi habentur, altera in textu, altera in margine, utraque in Parisini textum recipitur. Optime igitur etiam Novellis Mommseni sententia confirmatur, qui librum nostrum descriptum esse ex *E* arbitretur. Nam cum parvi momenti differentiae, quae inter utrumque codicem intercedunt, codicis **E* librario sine dubio tribuendae sint, non habemus, cur de altero archetypo cogitemus. — In apparatu varias lectiones codicis Parisiis a. 1901 collati plerumque neglexi.

Parisinus 4414 saec. X variis manibus scriptus (Haenel, nov. const. 32 = Brev. 32; *Parisin. 4414* Mommsen, Theod. I p. XCVIII), olim codex Bigotianus vel Memmianus 98, tum Regius 4980,

ex foliis 165 constat. Fol. 1ᵛ—15ʳ continetur index titulorum Breviarii cum explanatione; f. 15ᵛ et 16ʳ vacant litteris; f. 16ᵛ—147ᵛ v. 20 inest Breviarium decurtatum. Novellae incipiunt f. 102ᵛ, sed foliorum ordine a bibliopega turbato inde a nov. Theod. 2 inscriptione pergunt f. 56ʳ—72ʳ.

Parisin. 4415 *Parisinus 4415* saec. IX scriptus (Haenel, nov. const. 33 = Brev. 33; Mommsen, Theod. I p. XCIX), olim Colbertinus 2459, tum Regius 4701, constat ex foliis 118; pagina bipertita est. Duae manus discernuntur; alteri folia 1—80, alteri f. 81—118 tribuenda. Breviarium continetur f. 1—110ᵛ, Novellae habentur f. 47ʳ col. b — 64ᵛ col. b. Ex verbis Breviario f. 110ᵛ subscriptis nostrum descriptum esse apparet ex exemplari scripto *in mense decb anno XV regnante Karlo* (sic) *rege*, scilicet a. 782 extremo, a *Radulfo clerico* ... *in atrio sco aniano* (sic). Est hoc sine dubio monasterium S. Aniani[1]), quod hodie appellatur Saint-Aignan, in dioecesi Aurelianensi (cf. *Gallia Christiana* VIII, 1744, col. 1518 sqq.). Archetypum hoc decurtatum iam fuisse non credo, id quod convenit cum Mommseni sententia (*Theod. I* p. CXV), qui decurtatorum genus ab anno 788 proficisci opinabatur.

Parisini 4414. 4415 Libri in gravioribus vix discrepant; in utroque textus integer extat constitutionum Valent. 1, 3 — 23 — 27 — Maiorian. 11, praeterea nov. Valent. 18 pr. (finit 11 *polluuntur*); reliquae novellae omisso textu inscriptiones subscriptiones interpretationes servant (in Parisino 4415 deficiunt nov. Theod. 2 interpr., 3 inscr. et subscr.). Subscriptiones plenae plerumque adsunt, hic illic pleniores quam in reliquis libris: sic Valent. 1, 3 (una cum *E*¹*SL*) — 27 (in nostris solis). Proxime accedere nostros ad librum *E* permulti loci docent (ut Valent. 1, 3 subscr. — 23, 22 — 27, 37 — 27, 62 cet.). Alterutrum librum, fortasse Parisinum 4414, adhibuit Franciscus Pithoeus in apparatu exemplaris Cuiacianae editionis Paris. Réserve F². — Contuli Parisiis a. 1901 utriusque codicis inscriptiones atque subscriptiones omnes, textum nov. Valent. 1, 3 — 18 — 23, passim nov. Valent. 27 et Maiorian. 11; in apparatum selectas tantum lectiones recepi.

Parisin. 4409 *Parisinus 4409* (Haenel, nov. const. 28 = Brev. 38; Mommsen, Theod. I p. XCVII sq.) saec. X diversorum manibus scriptus est. Codex regis Caroli IX (1560—1574) sigillo ornatus et numeris MXCVII (Rigault), 1197 (Dupuy), 5184 signatus ex foliis 183 constat. F. 1—124 conveniunt cum libris Vaticano reg. 1048 et Bernensi 263; f. 124—183 propria habent in capite quinto tractanda. Index titulorum Breviarii incipit f. 10ᵛ, Breviarium decurtatum continetur f. 17ʳ—120ʳ, Novellae insunt f. 65ʳ—82ᵛ. — Libro usus est P. Pithoeus filius: qui in Sichardianae exemplari suo, hodie Paris. Réserve F 380, rubricam f. 17ʳ Breviario praescriptam ad verbum sub nota 'vet.' repetivit (*vet. Incipit Lex Romana. In hoc cpe continentur* cet.), nonnullas praeterea lectiones nostro soli proprias in margine adscripsit. — Varias lectiones et in textu et ad marginem libri *K* a librario ipso adscriptas ex codice aliquo decurtato depromptas esse prope accedente ad Parisinum 4409 infra (p. XXXVI) demonstrabitur.

Vatican. reg. 1048 *Vaticanus reginae 1048* (Haenel, nov. const. 34 = Brev. 39; Mommsen, Theod. I p. XCVII. C) saec. IX exeunte Aurelianis vel in regione Aurelianensi scriptus est, ut ex verbis his ad marginem f. 205ʳ a librario ipso adscriptis apparet: *Domino sanctissimo atq: amantissimo Gualtrio eporum eximio humilis congregatio salutem in dno*. Gualtrius (= Walterius) a. 870—891 Aurelianensis ecclesiae episcopus fuit (cf. *Gallia Christiana* VIII col. 1426; Migne, *Patrologia* 119; Mansi 15, 503; Werminghoff, *Neues Archiv* 26, 643). In superiore margine eiusdem folii 205ʳ legitur: *Rotbertus comes duxque manasses*. Ad posterius tempus spectant verba fere deleta, quae in margine inferiore folii, quod codici ipsi praefixum est, inveniuntur sic legenda: *iste liber est communitatis frm. franciscan. in mnr sci (?)* .... (ultimum verbum legere nequivi). Aurelianos quoque ducit nomen *Petri Danielis Aurel(ianensis)* advocati et praefecti abbatiae S. Benedicti Floriacensis eidem folio inscriptum, cuius bibliothecam ex monasteriis Aurelianensibus vel in dioecesi Aurelianensi positis comparatam esse constat (cf. Haenel, *Catalogi Librorum Manuscriptorum*, Lipsiae 1830, [illegible] Delisle, *Cabinet des Manuscrits*, 1868 sqq., I p. 287 sq. II p. 364 sqq.; *Catalogue général*

---

1) Commemoratur, quae folio 34ᵛ codicis Vaticani reg. 982 (antea A. Petavii) continetur, *Donatio* [illegible] *Roberti ad fratres S. Aniani*.

des Manuscrits. Départements XII, 1889, p. III sqq.)[1]). Post Danielis mortem codex in Petaviorum manus venit; ad Pauli Petavii bibliothecam fortasse spectat numerus *H 35* folio 1^r inscriptus (cf. quae Delisle *l. l.* I p. 287 not. 9 exposuit). Deinde a Christina regina adquisitus a. demum 1690 in Vaticanam translatus est (vide laterculum p. XXVI propositum). — Liber constat ex foliis 228 eadem complectentibus atque Parisini 4409 folia 1—124. Index titulorum Breviarii incipit f. 21^v, Breviarium decurtatum continetur f. 36^v—224^r, Novellae insunt foliis 124^r—147^v.

Bernensis 263 (Haenel, nov. const. 37 = Brev. 40; Mommsen, Theod. I p. XCV. XCVII) *Bernensis 263* saec. IX scriptus, Sichardi et Amerbachii temporibus Argentoratensis, quando Argentoratum venerit, diiudicari non potest. Sed verisimile mihi videtur tumultibus a. circiter 1592 ortis inter evangelicae et catholicae fidei addictos nostrum cum aliis libris Argentoratensibus a Iacobo Bongarsio Aurelianensi (1554—1612) comparatum Bernam postea translatum esse (cf. I. R. Sinner, *Catalogus codicum mss. bibliothecae Bernensis,* 1760, p. VII; Hagen, *Catalogus codicum Bernensium [Bibliothecae Bongarsianae],* Bernae 1875, p. XIV—XX). Constat ex foliis 165; Breviarium decurtatum continetur f. 14^v—161^r, Novellae incipiunt f. 56^r. Ex nostro descripta sunt codicis Basileensis C III 1 folia ε—ϑ, ϰ—ν et 189. 190 (vide infra p. XXXIX); librum adhibuit Sichardus.

Libri tres supra descripti vix variant. Novellis praescribitur: *In nomine dni nri* *Paris. 4409* *IHV XPI incipit novellarum lib I* (vel *primus*), subscribitur: *explc legum novell felicit am.* *Vat. reg. 1048* Omnes textum integrum exhibent constitutionum Valent. 1, 3 — 23 — 27, novellae Valent. 18 *Bern. 263* verba servant inde a 12 *tua hac nos,* sed omissis subscriptione et interpretatione (in Vat. reg. 1048 etiam inscriptio deest); praeterea principium habent novellarum Theod. 1 (def. 4 *pallore*) — 2 (def. 3/4 *promulgavit*) — 9 (def. 3 *committere*). Reliquarum novellarum fere omnium inscriptiones subscriptiones interpretationes extant, exceptis Theod. 22, 2, quae tota excidit, Valent. 35, ubi subscriptio deest. (In Parisino 4409 Theod. 15 interpretatio, 16 rubrica inscriptio interpretatio alia eiusdem aetatis manu adduntur in margine.) — Neque in minoribus libri discrepant, ita ut eisdem utantur compendiis vel corruptis. Quaedam singularitates communes eis sunt cum libro *E* et decurtatis Parisinis 4414. 4415 (cf. Theod. 16, 103 — Valent. 27, 62 — 35 rubr. — 35, 185 — Marcian. 1 rubr.). Concordant porro glossae in libris duobus Parisino 4409 et Vaticano reg. 1048 a librariis ipsis ex communi archetypo ad marginem adscriptae, quarum graviores Haenelius edidit (*Brev.* p. 459 sqq. et XXIV; vide etiam Conrat, *Quellen* p. 251). — *Parisinus 4409* a librariis diligentioribus et accuratioribus scriptus Vaticano 1048 et Bernensi 263 hac potissimum re praestat, quod f. 65^v—67^r post nov. Theod. 2 inscriptionem inveniuntur novellarum Theod. 1 textus plenus cum subscriptione et Theod. 2 rubrica inscriptio textus plenus ex alio archetypo deprompti. Primae enim novellae Theod. textus, qui proxime abest a Theodosiani libris *AO*, optimas plerumque lectiones exhibet, ut in capite septimo explicabitur.

Contuli totos Parisinum 4409 Parisiis a. 1901, Vaticanum reg. 1048 Romae eodem anno, Bernensem 263 Berolinum a. 1900 missum usque ad nov. Valent. 31. In apparatum exceptis paucis locis non recepi nisi Parisini 4409 lectiones selectas.

II.

Parisinus Lat. Nouv. Acq. 1631, antea bibliothecae publicae Aurelianensis n. 207 *K* (Haenel, nov. const. 16 = Brev. 13; Catalogue général des Manuscrits, Départements XII p. 121; Mommsen, Theod. I p. LXXVIII sq.) saec. X variis manibus Aurelianis ipsis vel in regione Aurelianensi scriptus est, unde plerosque praecedentis classis libros originem ducere vidimus. Quare nostrum ipsum ab auctore Summae Parisinae ad Decretum Gratiani scriptae significari, ut Mommseno (*Theod. I* p. LXXVIII; vide supra p. XXXII) videbatur,

---

[1]) Mommsen librum Ranconeti fuisse statuit (*Theod. I* p. LXXVI not. 1); hoc quamquam pro certo probatum esse non videtur, tamen eis, quae supra exposui, non obstat. Nam codicem post Ranconeti mortem (a. 1559) in Danielis manus venisse veri absimile non est. Ita Vaticani reg. 520 folio 121^r inscripta est nota: *Ex libb. Petri Danielis Aurel. 1560,* unde hoc ipso anno folia haec adquisita ab eo esse discimur. De altero libro a. 1560 a Daniele adquisito, scilicet Leidensi Vossiano F 12, Girardus certiorem me fecit.

verisimile non est. — Codex constat ex foliis 173. Novellae, quas ex archetypo iam mutilo descriptas habet, continentur f. 27—34, 38—49r; Theodosianae incipiunt f. 27r a nov. Theod. 14, 56 *non venientibus*, pergunt f. 29—34; folium 34 excipit folium 28 deficiens in pagina versa nov. Theod. 22, 2, 129 *lucrum*; reliqua huius paginae pars inde a v. 10 vacat litteris. Folia 35—37 ex Theodosiano transposita ad Novellas non pertinent: f. 35 leguntur Theod. 11, 37, 1 interpretatio inde a *sine dubio* usque ad 11, 39, 10 interpr. *professionis inmemores*, f. 36/37 habentur Theod. 4, 8, 6 (p. 182, 10) *emptionis* usque ad 4, 13, 1 interpr. *merces deportant*, id quod Girardo debeo. F. 38 incipit a nov. Valent. 35, 87 *et eodem*; sequuntur novellae Marciani 1—5 (f. 40r—45r), Maioriani 7 et 11 (f. 45r—48r), Severi 1. Novellis f. 49r subscribitur: *Explicit ex novella leḡ. lib̄. V.* — Librarii codicem neglegenter descripserunt; emendationes, quae parvi tantum momenti sunt, ad eos ipsos redeunt (K^b). Qui f. 38—49r scripsit librarius, saepius et in textu (K^b) et ad marginem (K^e) interpretationum varias lectiones adiecit ex libro decurtato depromptas, qui proxime accedit ad *Parisinum 4409*; eiusmodi exempla in apparatu notavi ad Valent. 35, 138 — 35, 140 — 35, 171 — 35, 186 — Maiorian. 7, 128 — Sev. 1, 25, alios locos.

L *Parisinus 4403* saec. VIII exeuntis vel IX incipientis (Haenel, nov. const. 13 = Brev. 12; Mommsen, Theod. I p. LXXVII sq.), numeris CIƆLXVIII (Rigault), 1165 (Dupuy), 5182 signatus hodie ex foliis 209 constat, quorum duo bis numerantur. — Theodosiano (f. 123r) subscribitur: *explicit theudn̄i lib̄ XVI felicyter. Incipiunt tituli ex auctoritate novelle legis divi theudosiani*; sequitur index titulorum Novellarum, Gai, Pauli, Gregoriani, Hermogeniani, Appendicum. Novellae ipsae continentur f. 125r—160v; transposita sunt folia 137 et 138. Theodosianis inscribitur: *Incipit lib̄ novelle legis divi theod̄ ā*; in fine Novellarum legitur: *explicit lib̄ noulle legis V.* — Orthographia barbarismis abundat; compendiorum solita forma, ut in *K*, plerumque retinetur. Emendationes non reperiuntur. — Codex inter libros integros et decurtatos medius, similiter atque Φ, prima breviationis vestigia exhibet; prorsus enim deficiunt novellarum Theod. 3 — 9 — 22, 1 et 2 verba, pars tantum extat nov. Theod. 2 (def. 7 *obtinere*) — 15, 1 (def. 4/5 *committi*) — Maiorian. 7 (def. 44 *obsequantur*). Inscriptiones omittuntur Theod. 9 et 22, 1; subscriptiones semper breviatae sunt, saepius vocabulum *dat.* tantum servatur.

KL Libri *KL*, quamquam forma et rebus quas continent valde differunt, tamen, ubi uterque extat, raro dissentiunt. Saepenumero easdem atque libri *ES(Φ)* lectiones proponunt a reliquis Breviarii codicibus alienas et verum una cum Γ exhibentes, ut in capite septimo demonstrabitur. Contra propriae iis sunt contaminationes, quae, similiter atque in libro *E* per duplicem lectionem duas recensiones repraesentantes, in Marcianis et Maiorianis solis occurrunt. Huiusmodi loci gravissimi Marcian. 1, 33 — 5, 10 — 5, 12 — Maiorian. 7, 4, quibus nostri et melioris et deterioris familiae lectiones exhibent, in capite septimo tractabuntur; commemoratione digni praeterea sunt Marcian. 1, 10 — 1, 41 — 2, 25 — 3, 23 — 5, 36 — 5, 47. — Ubi *K* et *L* dissentiunt, hic semper illi praestat, exceptis paucis locis, ubi K^bK^e communem utriusque codicis lectionem emendant vel omissa addunt (ut Valent. 35, 121/122 — 35, 164 — Marcian. 1, 77 — Maiorian. 7, 139). — Contuli librum *K* Berolinum missum a. 1900 totum, tum Parisiis a. 1901 codicis *L* novellas in *K* deficientes omnes; novellarum Marciani, Maioriani, Severi singulares tantum lectiones in *L* examinavi, novellas denique Theod. 14 — 16 — 20 — 22, 1 — 22, 2 neque minus indicem mea causa intercedente Girardo contulit Henricus Lebègue Parisinus.

III.

Φ *Parisinus 4403 A* saec. IX (Haenel, nov. const. 25 = Brev. 26; Mommsen, Theod. I p. XCVII), olim Claudii Puteani, cuius nomen folio 1r inscribitur, tum Regius 5185 et 4407, constat ex foliis 213. Breviarium continetur f. 29—213: index complectitur folia 29—35v, Theodosianus f. 35v—115r, Novellae f. 115r—160v habentur. In fine Theodosiani legitur: *Legum veterum explicit liber XVI*, novellis Theodosianis praescribitur: *Incp̄ novellarum theodosi liber I*, Novellis subscribitur: *Lib̄ severi expl̄.* — Singularem inter libros nostros locum obtinet: qui eum descripsit librarius, similiter atque Willelmus Malmes-

buriensis in conscribendo Oxoniensi (nobis *O*), archetypum hic illic breviavit. Ita Marcian. 4 verbis 45 *libertam* . . . 48 *praefuit* ab imperatore ex vv. 17—19 repetitis substituit *vel quae supra iam sunt designatae personae.* Eodem pertinet, quod subscriptiones omnes (ut in *L*), excepta nov. Theod. 2, omittuntur, quod constitutionum octo Theod. 9 — 14 — 15 — 22, 1 — 22, 2 — Valent. 14 — 35 — Sev. 1 verba integra deficiunt, ex parte tantum servantur Theod. 13 (def. 21 *edictis*) — Valent. 32 (def. 67 *conflictum*). Ubi textus vel plenus vel imperfectus extat, interpretationes desunt; nov. Valent. 19 sola et textum et interpretationem exhibet. — Librum in Novellis recensendis nequaquam contemnendum praeter ceteros codices adhibuit Franciscus Pithoeus, qui varias lectiones ex eo depromptas in Cuiacianae editionis prioris exemplari suo, hodie Parisinae bibliothecae Réserve F^{3}, adscripsit. Post Fr. Pithoeum, ad quem verba codici inscripta '*1585 contuli*' fortasse pertinent, 'Anianum Puteani' inspexit Gothofredus; ipse eum contuli Parisiis a. 1901.

IV.

Parisinus 4404 saec. IX (Haenel, nov. const. 14 = Brev. 4; Mommsen, Theod. I p. LXXI sq.) e Gallia Narbonensi in bibliothecam Colbertinam a. 1682 delatus, ubi numerum accepit 2436 (cf. Montfaucon. II p. 960 A), tum Regius 4890 (cf. Montfaucon. II p. 753 B), ex foliis 234 constat; pagina bipertita est. Breviarium continetur f. 2^{v}—178^{v}, index titulorum inest f. 4^{r}—14^{r}, Theodosianus f. 14^{v}—108^{v}. Novellae, quae folia 108^{v}—134^{r} complectuntur, mutilae sunt. Nam quaternionem XV finientem in nov. Theod. 16, 9 *fidem*, excisis quaternionibus duobus, excipit (f. 116) quat. XVIII incipiens a nov. Valent. 27, 52 *eadem manebit*; reliquae Breviarii novellae adsunt plenae. — Librum contuli Parisiis a. 1901. *N*

Parisinus 4410 saec. IX/X (Haenel, nov. const. 29 = Brev. 30; Mommsen, Theod. I p. XCVIII), numeris DXXIX (Rigault) — 565 (Dupuy) — 5159 signatus, ex foliis 155 constat, quae diversorum librorum lacinias repraesentant; folium unum avulsum hodie Parisini 4406 f. 68 factum est. Novellae continentur f. 75^{r}—94^{v}; verba ipsa servantur constitutionum Theod. 1 — 2 — Valent. 1, 3 — 18 — 23 — 27 — Maiorian. 11; reliquae novellae omisso textu non exhibent nisi inscriptiones, subscriptiones, interpretationes. — Librum contuli Parisiis a. 1901. *Parisin. 4410*

Berolinensis Savignianus 1 saec. X (Haenel, nov. const. 38 = Brev. 34; Mommsen, Theod. I p. XCVI: N*) hodie constat ex foliis 149. Breviarium initio mutilum continetur f. 1—147; Novellae incipiunt f. 74^{r}, finiunt f. 89^{r}: integrae servantur constitutiones Valent. 1, 3 — 18 — 23 — 27; reliquarum extant inscriptiones, subscriptiones, interpretationes. — Contuli novellas modo laudatas, examinavi inscriptiones subscriptionesque omnes. *Savign.*

Parisinus 4410 et Savignianus, ubi extant, semper fere congruunt cum libro *N*: eisdem utuntur compendiis, singulis libris eadem fere praescribuntur et subscribuntur, novellarum porro rubricae, inscriptiones, subscriptiones cum in veris tum in corruptis aut omissis plerumque consentiunt (cf. Theod. 13 rubr. — Valent. 32 rubr. — Marcian. 3 inscr. — 3 subscr.). Eadem valent de constitutionum verbis ipsis, in quibus vix ullus dissensus apparet. Sed ibi tantum alicuius momenti sunt decurtati duo, ubi libro *N* deficiente soli commune archetypum repraesentant, scilicet inde a nov. Theod. 16, 9 usque ad Valent. 27, 52. — Ubi differunt Parisinus 4410 et Savignianus, ille semper fere praeferendus est huic saepenumero hianti (ut Theod. 11 rubr. — Valent. 21, 2 inscr., item Valent. 25 inscr., Sev. 1 inscr. *et patricio* om. *Savign.* — Valent. 25 subscr. *prop.* . . . *uc.* om. *Savign.*, *def. N* — Marcian. 2 subscr. *scripta* . . . *privatarum* om. *Savign.* — Maiorian. 11 inscr. *com.* . . . . *patricio* om. *Savign.*). Rarissime Savignianum praestare Parisino repperi, eis potissimum locis, ubi pristinus Savigniani textus altera eiusdem certe aetatis manu emendatur (ut Valent. 18, 7 — 23, 23 — 23, 39 — 27, 9). Quae cum ita sint, considerantibus novellarum Theod. 1 — 2 — Maiorian. 11 textum in Savigniano deficientem servari in Parisino dubium esse non potest, quin hic et aetate princeps melior sit illo. Quem cum in apparatu prorsus neglexerim, *Parisini 4410* lectiones, ubi *N* deest, passim recepi. *N* *Parisin. 4410* *Savign.*

V.

H *Legionensis codex rescriptus*, quem Mommsen (*Theod. I* p. LXX sq.) accuratissime descripsit, a. 1887 Legione in Hispania repertus ibi in tabulario ecclesiae cathedralis adservatur. Constat hodie ex foliis 185; scriptura prior inter annos 546 et circiter 660 confecta fol. 81—185 Breviarium mutilissimum complectitur. Ex Novellis supersunt Theod. 1 — 2 — 3 — 9 — 11 (deficit 29 *fecissent*) — 16 (incipit 73/74 *sed quasi*) — 20 — 22, 1 (def. 23 *ratiociniis*) — 22, 2 (incipit 31 *etiam curialium*) — Valent. 14 — 18 (def. 22 *quaeratur*) — 32 (incipit 8 *non mediocris*) — 33 — 35 (def. 10 *in civili*, redit 107 *magis deceat*) — Marcian. 1 — 2 — 3 — 4 (def. 18 *lenonis*) — Maiorian. 7 (def. 47 *copulentur*, redit 93 *inferendum*) — 11 — Sev. 1 (def. 6 *alterum*). — Ipsius codicis copia cum mihi non esset, editionem Matritensem adhibens, cuius vitia Mommsen *(l. l.)* exposuit, saepenumero lectiones, de quibus dubitarem, interrogationis signo distinxi. — Codicem ab homine imperito descriptum, quamquam aetate excellit, ad crisin parvi tantum momenti esse in capite septimo explicabitur. Observatione dignum est, quod in margine interpretationum breves hic illic adnotationes adiectae sunt (ut ad cod. Theod. 4, 4, 1 — 4, 9, 1 — 4, 15, 1 cet., ad novellas Valent. 35 — Marcian. 1 — Maiorian. 7), quae haud ita longe post Breviarium Alaricianum confectum in Hispania scriptae vetustissima vel explanationum (cf. Haenel, *Brev.* p. 5 sqq. XXIII sqq.; Conrat, *Quellen* p. 218 sqq.) vel summarum exempla repraesentant.

VI.

G *Gothanus fol. n. 84,* olim Mogontiacensis, saec. X (Haenel, nov. const. 22 = Brev. 7; Blume, MG. LL. 4 p. XXXVII; Mommsen, Theod. I p. LXXII) ex duobus archetypis descriptus est. Alterius apographum f. 224—335 Breviarium complectitur; Novellae continentur f. 285ᵛ—307ʳ. Novellae Valent. 35 interpretationi f. 303ʳ adnexae sunt particulae novellarum Marcian. 1 et 4 ita coniunctae, ut post Marcian. 1, 57 *et necessariis* ... 69 *puniuntur* sequantur 1, 1 *edictum* ... 3 *venalem*, 1, 35 *neglexisse* ... 40 *adversarios*, deinde Marcian. 4, 19 *vetitis* ... 31 *sordentibus*, 4, 51 *harum* ... 61 *pervenire;* tum post Marcian. 4 subscriptionem et rubricam *Explicit novellarum divi Valentiniani augusti. Incipit novellarum divi Marciani augusti liber* leguntur nov. Marcian. 1 titulus et praescripto *Intep̄* (pro *Impp̄*) inscriptio, textus principium (usque ad 2 *gestienti*), subscriptio, interpretatio, deinde novellae Marcian. 2 integra, 3 et 4 omisso textu. Reliquarum novellarum neque ordo perturbatus est neque verba desunt.

Librarius ipse saepenumero aut scripturae menda leviora in textu emendavit *(G^b)* aut varias lectiones vel coniecturas in margine adscripsit *(G^v)*. Nihilominus textus dittographiis et amplioribus et minoribus abundat. A quibus distinguendae sunt lectiones, quae, ut in codicibus *EKL*, duplicem recensionem repraesentant; eas ex archetypo ipso proficisci Mommsen *(l. l.)* optimo iure collegit. Textus eiusmodi duplices lectiones raro exhibet, e. c. Theod. 1, 45 — Valent. 27, 56. Plerumque alteri lectioni in textum receptae *(G^t)* altera addito vocabulo *(ve)l* in margine adscribitur *(G^v)*. Haec semper fere verum una cum plerisque libris habet; ubi dissentit ab eis, corrupta est (ut Valent. 35, 183). Contra G^t plerumque lectiones proponit sibi proprias neque ullius fidei (ut Valent. 19, 2 — 32 subscr. — 35, 124 — Maiorian. 11, 11); quae communes ei sunt cum aliis libris, archetypum, a quo G^t in Novellis pendere solet, proxime accedere ostendunt ad libros *S* et *PM* (ut Valent. 35, 165 — 35, 183 — Maiorian. 7, 140 — 11, 18). Quocum optime convenit — id quod in capite septimo demonstrabitur — librum *G* una cum *(XC)PMS* inter deteriores familiae codices esse referendum. — Praeter lectiones modo tractatas aliae passim in margine reperiuntur nota praemissa *id (est)* distinctae, quae ex archetypone descriptae [illegible] librario nostro tribuendae in dubio relinquamus (tales e. c. sunt Theod. 1, 26 [illegible]] *G^v cum plerisque, clintia G^t* — 15, 1, 17/18 *semiplena*] *simi. poena G^t, semel poena G^v* — [illegible] 31, 30 *repleti*] *G^v cum plerisque, patriati G^t*, al.). — Gothanum Berolinum missum [illegible] — Ex nostro, quem Sichardus adhibuit, descripta sunt codicis Basileensis

C III 1 folia A—J (vide infra); fol. A habetur novella Theod. 1, cuius verba ex libri nostri folio 285ᵛ deprompta et ante Theodosianum collocata Cochlaeus hic illic emendans vel corrumpens descripsit.

VII.

Eporediensis bibliothecae capituli codex n. 36 (Mommsen, Theod. I p. LXXIV) saec. IX/X paginis bipertitis exaratus est. Foliorum magna pars periit; exciderunt enim septem priores quaterniones et posteriores duo, praeterea quat. VIII f. 5, XIV f. 8, XVI f. 1. 2. 6, XVIIII f. 1, XXIIII f. 1—3, XXVI f. 2, XXXI f. 6, ita ut ex 181 tantum foliis codex hodie constet; continet Breviarium mutilum. Novellae foliis 92—141 insunt; singulis libris praemittitur index titulorum. Theodosianae quat. XVIIII folio 1 exciso incipiunt nov. 1, 2 *propositis*. Valentinianae sequuntur f. 108ᵛ—130 praemisso indice, cui praescribitur *T̄ legū divi valentini ā.*, subscribitur *Finiunt tituli divi valentn Ā.* Quaternionis XXIIII foliis 1—3 excisis desunt Valent. 35, 205 *finalis actio* usque ad Marcian. 1, 80 *simili etiam*; reliqua adsunt f. 131—141. — Liber, quem Eporediae aestate a. 1901 contuli, scriptus est a librario imperito, qui archetypi vitia ad verbum et litteram expressit. *X*

Basileensis bibliothecae publicae codex C III 1 (Haenel, nov. const. 23 = Brev. 8; Mommsen, Theod. I p. LXXIII sq. XCV sq.) diversorum codicum apographa sive plena sive ex parte continet saec. XVI ineunte Amerbachii iussu confecta, scilicet [1]) fol. A—J Gothani (nobis *G*) apographum usque ad Theod. 2, 14, 1, praemissa nov. Theod. 1, [2]) fol. *α — ε* codicis cuiusdam epitomen Aegidianam complectentis usque ad Theod. 2, 24, 1, [3]) fol. *ε—ϑ*, *κ—ν* Bernensis 263 usque ad Theod. 2, 24, 1 (vide p. XXXV), [4]) f. 1—189 Murbacensis libri hodie deperditi apographum incipiens Theod. 2, 25, 1, 15, finiens Paul. 5, 20, 1, [5]) f. 189. 190 Bernensis 263 inde a Paul. 5, 20, 1 ad finem. *C*

Ad Novellas non pertinent nisi apographa duo sub [1]) (ex *G*) et [4]) (ex Murbacensi) laudata. Novella Theod. 1 in utroque habetur; priorem recensionem fol. A ex Gothano descriptam supra breviter attigi, quam in apparatu neglectam in usum meum contulit amicus Fridericus Muenzer; altera huius novellae recensio, scilicet Murbacensis, in principio novellarum Theodosii invenitur. Novellae in hoc Murbacensis apographo (nobis *C*) continentur f. 84ʳ—127ʳ; singulis libris index titulorum praemittitur; praescribitur *Novell. Lib.* (sequitur *Tituli Legum Novellarum Divi Theodosii*), subscribitur *Novellarum Legum Finis.* Numeri constitutionum omittuntur. Textus vitia ab archetypo Murbacensi et a gemello eius *X* proposita Amerbachii amanuensis inter scribendum emendavit (ut Marcian. 2, 23/24); at passim corruptas archetypi lectiones interpolavit (ut Valent. 14 rubr. — 25, 13 — 32, 64/65); quin etiam, ubi nihil corruptum erat, verae lectioni aliam substituit (ut Valent. 21, 2, 9 — Maiorian. 7, 1); proprio denique arbitrio saepissime verborum ordinem mutavit (ut Theod. 3, 50 — Valent. 21, 1, 31 — 25, 4/5 — 31, 42 — 33, 10). Quae legere non potuit, spatio vacuo, ut in Theodosiano, relicto omisit (ut Theod. 22, 2, 73 — Valent. 25, 25 — Maiorian. 7, 34). Eiusmodi hiatus Amerbachius hic illic sua manu explevit *(C^2)*, sive ex archetypo (ut Theod. 16, 36/37 — 16, 44 — 16, 63 — 16, 107) sive coniectura (ut Theod. 9, 6); item nonnullis locis lectiones ex Murbacensi descriptas et cum *X* concordantes ex Bernensi 263 (scil. 'Argentinensi') vel coniectura emendavit (ut Theod. 16, 75/76 — 16, 105) aut corrupit (ut Theod. 16, 27 — 16, 42/43). — Basileensem Berolinum a. 1900 missum excepta priore novellae Theod. 1 recensione ipse contuli.

Ex supra dictis Basileense apographum correctum saepenumero discedere ab archetypo Murbacensi apparet. Qui quamquam inferior erat Eporediensi *X*, tamen non desunt menda huic soli propria, ut hiatus (Theod. 1, 46/47 — 16, 25 — 22, 1, 36 — Maiorian. 7, 74/75 — 11, 19/20) vel corruptelae (Theod. 1, 44 — 3, 20/21 — Valent. 23, 23). Sed in universum libri duo *XC* et in maioribus et in minoribus consonant; lectiones singulares permultas utrique communes, quas in apparatu reperies, afferre supervacuum est. Communem autem originem evidenter evincunt insiticia duo Novellarum textui inserta. Alterum novellae Valent. 19 interpretationi subiunctum (*X* f. 111, *C* f. 102) legis R. Burgundionum titulum 2 'de homicidiis' ad Francorum usum mutatum continet. Subieci textum eius, quem ad libros nostros et Sichardianam (f. 96ʳ) collatum ex lege R. Burg. sanare studui: *XC*

Interp. de homicidio voluntario.

De interempti pretio principis est expectanda sententia. Quia de pretio occisorum nihil evidenter lex Romana constituit, dominus noster ⟨*Theudericus rex Francorum*⟩ *statuit observari, ut si ingenuus ab ingenuo fuerit interemptus et homicida ad ecclesiam confugerit, is ipse qui homicidium admisit cum medietate bonorum suorum occisi heredibus serviturus addicatur, reliqua medietas facultatis eius heredibus relinquatur. Qui vero armatus se in ecclesia tueri temptaverit, qualiter lex Theudosiani libro nono [ad Antiochum data iubet], cum conscientia [episcopi] abstrahatur. Si servus cuiuscumque occisus fuerit ab ingenuo et ipse homicida ad ecclesiam convolaverit, secundum servi qualitatem .... cogatur exsolvere, hoc est pro actore centum, pro aurifice electo centum, pro ministeriali sexaginta, pro fabro ferrario quinquaginta, pro carpentario quadraginta, pro aratore triginta, pro porcario* ⟨*aut birbicario aut aliis servis*⟩ *triginta solidi inferantur. Homicidam tam ingenuum quam servum, si extra ecclesiam invenitur, damnari,* ⟨*si voluntarie factum fuerit*⟩. *Si vero ad ecclesiam servus homicidii reus forte confugerit, indulta vita pro eo quem occidit ipse deserviat.*

1 uolūptarię *X* 2 p̄tii *X* 3 theodericus *C* 4/5 his ipse *X*, ille *Sichard.*, *vacuo spatio relicto om. C* 6 medietatis *X* eius] eius homicidae *Burg. plerique* derelinquatur *Burg.* 7 theudosiani] *scripsimus cum Burg.*, theudosii in *XC Sichard.* nono] *sic X*, ix *Sichard.*, octauo *C* 7/8 [ad antiochum data iubet] cum conscientia [episcopi] abstrahatur] *supplevimus ex Burg., ubi 2, 3 habetur:* quia lex theudosiani libro nono ad antiochum data .... permittit, *2, 4:* secundum legem ipsam cum conscientia episcopi abstrahatur; *libri XC et Sichard. post vacuum spatium relictum non servant nisi* cum conscientia abstrahatur 8 cuiuscumque] *scripsimus cum Burg. plerisque*, cuiusque *X*C^b *Sichard.*, cuiusque qui C^a 9 conuolauerit] conualuerit *X* qualitatem .... cogatur] qualitate ēi rescripte cogatur *X*, qualitate eius res scriptis cogatur *C*; *locus in libris XC corruptus ex Burg. sanandus:* qualitatem infra scripta dn̄o eius pretia cogatur 10 ministerialem *X* 12 solidi inferantur] sol̄ inferantur *Burg.*, solidos inferatur *XC Sichard.* ingenuum] in ingenuum C^a 13 inueniatur *Burg.* damnari] *scrib.* morte damnari *cum Burg. plerisque* uolumptarię *X* *ante* factum *supplendum* homicidium 14 ipse deseruiat] *sic Burg.*, ipse etc. *Sichard.*, ipse *XC*

Ut libro *H* propria est constitutio Theudis regis Visigothorum 'de litium expensis' post Theodosiani legem 4, 18, 2 [= Brev. 4, 16, 2] a. 546 adiecta (cf. Mommsen, *Theod. I* p. LXXI), ita nostri *XC* novellae Valent. 19 alterius interpretationis loco subiunctam habent Theuderici regis Francorum legem. Quam deprompta m ex lege R. Burgundionum, inverso quidem paragraphorum ordine, additis paucis (quae ⟨ ⟩ uncis saepsi), receptam esse in ius Francorum manifestum est. Theudericus autem rex fueritne huius nominis tertius, qui a. 673—691 regnavit, an quartus, qui a. 720 Dagoberto tertio successit, diiudicari non potest. Sed hoc certum est, cum lex Theudiana regis ipsius iussu Breviario in Hispania vigenti insereretur, constitutionem nostram ab eo, qui librorum *X* et Murbacensis archetypum Theuderici regis aetate in Gallia scripsit, propria sponte novellae laudatae additam esse. Similiter in codice hodie deperdito, olim Pithoeano, Edicto Theuderici Italiae regis a librario adnexae erant eiusdem legis Theuderici Francorum regis paragraphi duo (cf. *MG. LL. 5* p. 168; *LL. Nat. Germ. II, 1* [1892] p. 21). — Ad hanc constitutionem pertinent quae P. Pithoeus filius indici Sichardianae exemplaris *Paris. Réserve F 380* adscripsit: *Qui in hunc codicem*[1]) *ƒ* (= f. deletum) *παράτιτλα scripsit si modo idem est qui et in Novellas scripsit Francus fuit. Nam et Theodericum francorum regem dn̄um suum appellat et franci(cis) verbis saepe utitur ut servo birbicario 96 pro pastore ovium quas Franci brebis appellant et menandi verbo: In sentent(iis) Pauli lib. 1 Tit. de servitutib(us)* (= Brev. Paul. 1, 17, 1 interpr., ubi ad Sichardianae vocabulum 'movere' a Pithoeo f. 132^v adscribitur *vel. minare*, ut Girardus mecum communicavit). *Regnavit autem Theodericus anno Chryst. 667 (?).* Optimo igitur iure Pithoeus insiticium Sichardianae fol. 96^r ex libro *C* sub interpretationis titulo insertum francicae originis esse collegit ex verbi 'birbicario' usu. Eius-

[1]) Verba in summo margine a Pithoeo scripta: *Hunc codicem Accurs. citat in l. 5 C. de delatoribus* spectant ad Accursii glossam ad cod. Iust. 10, 11 de delatoribus l. 5 allatam, ubi post alia leguntur 'nam ut dicunt contineri in Theodosiano codice' cet. Intellegit autem Accursius Azonis magistri lecturam, qui ad eiusdem legis vocem 'ferro' notavit: 'ferro enim caput et lingua abscindenda, ut in Theodosiano tit. eo h(abetur)' (= Theod. 10, 10, 2. 3 [Brev. 10, 5, 1. 2] tit. 'de petitionibus et ultro datis et delatoribus').

dem nationis fuisse putavit 'veteris' librarium, qui in Pauli sententiarum interpretatione citata 'minandi' vocabulo pro 'movendi' uteretur. Sed iniuria 'codicis' Theodosiani, 'Novellarum', alias interpretationes Alaricianas, quas Sichardum (in praef. α 3v) secutus nomine 'παράτιτλα' significat, scriptas (scil. additas) esse ab homine Franco arbitratus est.

Alterum insiticium libris *XC* commune, quod in fine textus nov. Maioriani 11 nullo intervallo interposito reperitur (*X* f. 140, *C* f. 126), in apparatu novellae laudatae (p. 178) ad v. 20 dedi *(illud quoque .... capitali supplicio subiacebit)*.

VIII.

Phillippsianus Berolinensis 1761 saec. VI (Rose n. 159; Haenel, nov. const. 12 = Brev. 2; Mommsen, Theod. I p. LXXV; Traube, Enarratio Tabularum ad Theod. I p. III sq.), olim 'e(cclesiae) Lugd(unensis)', deinde Claromontanus 614, tum Meermanni 599. Novellae continentur f. 162v—225v; duobus inter f. 189 et 190 foliis excisis desunt nov. Valent. 23, 12 *occasus* usque ad 25, 18/19 *adhibemus*. — Librum contuli a. 1900. *P*

Monacensis lat. 22501 (= D 2; Haenel, nov. const. 11 = Brev. 1; Mommsen, Theod. I p. LXXV) 'proficiscitur e Gallia, ubi saeculo sexto descriptus ex eodem est cum *P* archetypo; commorabatur ibi ad saeculum usque octavum; saeculo nono medio iam Herbipolim venerat; inde a. 1806 transmigravit Monachium' (Traube *l. l.*). Novellae continentur f. 167r—242v. — Librum Berolinum missum contuli a. 1900. *M*

Ut in Theodosiano, ita in Novellis libri *PM* mirum in modum concordant. Singulorum imperatorum libris eadem fere praescribuntur et subscribuntur. Novellis ipsis praescribitur: *Incp̄ novellarum Lib.* (lib. *om. P*), subscribitur: *expl (exp̄ M) lib̄. legum novell̄.* — Quamquam aetate primi, lectionibus quas exhibent ultimum fere inter Breviarii codices integros locum obtinent; nam, ut in capite septimo videbis, etiam ceteris deterioris familiae codicibus *GXC* saepenumero cedunt, quibuscum subscriptiones passim praebent pleniores, numquam eis praestant aut soli aut cum melioribus libris. Propter palaeographica igitur, quae Traube *(l. l.)* tractavit, et orthographiam atque compendia sola, de quibus Mommsen in voluminis primi capite nono egit, aliquantum valent. — Ubi dissentiunt, in minoribus, potissimum in orthographicis, *P* a librario peritiore scriptus praeferendus est, in maioribus modo hic modo ille, ut in Theodosiano, alterum superat; sic *P*: Theod. 2 inscr. — Valent. 1, 3, 13/14 — 1, 3, 52 — 25, 42 (subscr.) — 32, 63, *M*: Theod. 1, 38 — Marcian. 1, 23 — 4, 48 — Maiorian. 7, 89. *PM*

Liber *M* secundae manus emendationes vix exhibet *(M²)*. Contra *P* emendationes diversis temporibus subiit. Librarius ipse textum hic illic correxit *(Pb)*. Manus multo recentior litteras evanidas factas vel vocabula membranis laceratis deperdita restituit, interpunctiones addidit, pristinis lectionibus alias substituit *(P²)*: ita Theod. 1, 45 (f. 164r) verbis in textu compendiatis *pkaa inl et mag̅ at* a *P²* in margine adscribuntur perscripta *parens karissime augustorum* (sic) *inlustris et magnifica auctoritas tua*; Theod. 3, 70 (f. 166v), ubi librarius scripsit *quidquit igitur amor*, *P²* inter versus correxit *quicquid igitur non invenit amor* (ut secundum Haenelium in codice Lugdunensi 303 habetur), in margine eadem manu adscriptum est *quemq; igitur non ligat amor;* Maiorian. 7, 3 *rediget* a *P²* emendatur in *sed id egit*. Longe pleraeque emendationes ad saeculi XVII manum *(P³)* pertinent, quo tempore librum tunc Lugdunensem a Sirmondo atque Gothofredo adhibitum esse constat (cf. Mommsen, *Theod. I* p. LXXV. CXVII). Depromptae autem sunt fere omnes ex Sichardi vel Cuiacii editionibus; otiosum igitur erat in apparatu omnes afferre. Paucae tantum reperiuntur, quae ab harum editionum lectionibus discedunt: commemoratione digni sunt consensus cum libro *O* (Marcian. 1, 6 — 4, 26), ex quo excerpta praesto fuisse Gothofredo novimus (Mommsen *l. l.* p. LXVI), et cum *Lugdunensi 303* (Theod. 9, 10 — Maiorian. 7, 34 secundum Haenelium), cuius codicis lectiones hic illic (etiam a *P²*) adscriptas esse in nostro mirari non possumus. — Adnotationum in margine libri nostri litteris cursivis additarum exemplum ex f. 206v sumptum, quod ad nov. Valent. 35, 131 sq. spectat, Traube *l. l.* tabula VI, 5 proposuit. *Emendationes libri P*

Vaticanus Ottobonianus 2225 (Haenel, nov. const. 20 = Brev. 15; Mommsen, Theod. I p. LXXXI) saec. IX scriptus haec bibliothecarum signa prae se fert (vide supra p. XXVI not.): *Ottobon. 2225*

V (?) 36 — 'numero 114 no(n) P(etaviano) 1656' = 'Volumen CXIV non Petavianum' — 378 = 'Ex Bibliotheca Serenissimae Reginae Num. 378 Codex scriptus a(nno) a nativitate Christi dni 906 (?)' (litterae, quibus puncta supposui, virgulis expunctae sunt) — 'cod. 7 Otthob' — 'S ·X· 11' (cf. Montfaucon. l. l. I p. 189) — 'Cod. Othobon. 2225 *(corr. ex* 3025)'. Codex olim continebat quaterniones XXVII adiunctis duobus foliis. Sed interierunt quaternio I integer, quaternionum VIIII. XVIII. XVIIII. XX bina folia; quaternionibus XII et XIII excisis, quibus habebatur Theodosianus 9, 10, 4 usque ad 10, 18, substituta sunt quattuor folia (hodie f. 79—82) ex codice epitomato deprompta, quibus inest Theodosianus 9, 37, 4 usque ad 10, 18. Hodie igitur constat ex foliis 190 (f. 62/63 signantur 61[b]/61[c], f. 86 et 190 falso numerantur 83 et 187). — Novellae incipiunt f. 96[r] (quat. XV f. 6), finiunt f. 140[v] (quat. XXI f. 8[v]). Librum, quem et in compendiis et in lectionibus plane consentire cognovissem cum *PM*, conferre supervacuum visum est.

IX.

S *Parisinus 4405* scriptus saec. IX exeunte in Gallia (Haenel, nov. const. 15 = Brev. 5; Mommsen, Theod. I p. LXXVI sq.), aliquando 'eccl(es)ie beatissimi hilarii maior(is) pictaven(sis) [hodie Poitiers] n. 575', deinde Regius 4890, constat ex foliis 241. Ex aliis codicibus sumpta sunt, quae duplicem titulorum Breviarii indicem exhibent, folia 1—16 *(S[lat.α])* et 25—33 *(S[lat.γ])*. Novellae continentur f. 137[r]—181[r]; Theodosianis praescribitur *Incipit novellarum liber primus*, Novellis subscribitur *Explicit liber legum novellarum*. Codex satis accurate ex archetypo descriptus secundae manus emendationes non subiit; antiqua autem compendia raro retinentur: temere et imperite solutorum exempla in apparatu notantur (ut Theod. 1, 45 — 2 inscr. — 15, 1, 8 — 20 inscr. — 22, 2 subscr. — Valent. 1, 3, 33 — 1, 3, 63/64 cet.). — Variae ex libro nostro lectiones adscriptae sunt ab Ranconeto in exemplari editionis Sichardianae iam bibliothecae Parisinae Réserve F 381, et a P. Pithoeo filio in eiusdem editionis exemplari iam Parisino Réserve F 380, ut in capite sexto de Sichardianae exemplaribus disserentes videbimus. Librum contuli Parisiis a. 1901.

Parisini 16001. 16002 Apographum codicis *S* saec. XVI confectum repraesentant duo volumina *Parisina 16001. 16002* (Haenel, nov. const. 21 = Brev. 9; Mommsen, Theod. I p. LXXVII), antea Blaise 2871, deinde Sorbonne 336. 335, tum Paris. Suppl. Lat. 399. 398. Constant ex foliis 196 et 130; Novellae continentur 16002 f. 2—56.

X.

Vatic. reg. 1128 *Vaticanus reginae 1128* (Haenel, nov. const. 19 = Brev. 6; Mommsen, Theod. I p. LXXX) saec. X in Gallia scriptus, fortasse aliquando Ranconeti (Mommsen *l. l.* p. LXXVII not. 1), deinde Alexandri Petavii, cuius nomen folio 1[r] inscribitur (vide supra p. XXVI not. 1), ex foliis 271 constat; pagina bipertita est. Breviarium continetur f. 1—190[v]; Novellae (praemisso indice f. 101/102) insunt f. 103[r]—141[v]; Theodosianis praescribitur *Incipit novellarum liber primus*, Novellis subscribitur *expl legum novellarum*. In compendiis vel corruptis cum *PM* plerumque concordat; ad lectiones quod attinet, a communi deterioris familiae archetypo pendet: ita ad libros *GPMS*, ubi soli vel una cum *XC* contra meliores Breviarii codices corruptam lectionem praebent, semper accedit; ubi libri illi dissentiunt, proxime abest a codicibus *S* vel *G*. — Librum, quem totum Romae a. 1901 contuli, et in apparatu et in Novellarum crisi prorsus neglexi.

CAPVT QVARTVM.

CODICES TERTIAE SYLLOGAE.[1]

A. Integri:

Pithoeanus deperditus (saec. IX) cum apographo
Parisino 4420, nobis Δ (saec. XVI).
Oxoniensis Seldenianus B.16, nobis O (saec. XII).

B. Decurtati:

I. *Vaticanus reginae 1023,* nobis Σ (saec. X),
Parisinus 4412, nobis Ξ (saec. IX).

II. *Varsoviensis bibliothecae Universitatis n. 480,* nobis Ψ (saec. IX exeuntis),
Berolinensis lat. quart. 150, nobis Θ (saec. X);
Parisinus 9652 adiunctis Parisini 4406 foliis 60—67, nobis Ω (saec. IX/X).
**Parisinus 4413* (saec. IX). —
**Parisinus 9653* (saec. IX).

III. *Fuldensis D. 1 epitomatus,* nobis *Fuld.* (saec. VIII).
**Leidensis Vossianus lat. quart. 57,* nobis *Leid.* (saec. X);
**Parisinus 4408* (saec. IX).
**Parisinus 4411* (saec. IX). —
Vaticanus reginae 1050 (saec. X).

A. Integri.

Pithoeanus liber hodie deperditus, cuius lacinias repraesentant Berolinensis lat. f. 270 folia 1—13 ad Novellas non pertinentia, quid continuerit Mommsen in primo huius operis volumine p. LXXIX sq. sub littera *F* exposuit. Codex quatenus novellas complectébatur restitui potest

a) ex P. Pithoei patris adnotationibus (nobis *Δ) in Sichardianae editionis exemplari *Paris. Réserve F 380* (= F^4) repertis. In quo exemplari cum pleraeque adnotationes novellis adscriptae P. Pithoei filii manus sint (nobis Pith. [ad Sichard.]), ad patrem referuntur 1) index novellarum in Sichardiana deficientium f. 94^v additus, 2) novella Severi 2 f. 167^v inserta, 3) variae lectiones ad Breviarii novellas spectantes, quae p. XLIV sq. componuntur,

b) ex *Parisino 4420* (nobis Δ) P. Pithoei patris iussu inter annos 1528 et 1553/1554 ex libro nostro hodie deperdito ab amanuensi descripto.

Et *Parisinum 4420* (Δ) et adnotationes Sichardianae a Pithoeo patre adscriptas (*Δ) ad Pithoeanum nostrum redire, qui P. Pithoeo filio praesto iam non erat, colligi potest ex verbis, quibus hic in praefatione editionis a. 1571 (nobis Pith. [ed.]) Cuiacio dicatae utitur. Sunt enim haec: *Ecce tibi Novellas ipsas quarum ob solum indicem, quem ex meo libro* (scilicet Sichardiana Rés. F 380) *cum quibusdam aliis Imperatorum legibus acceperas, profusissime pro tua gratia me honorasti. Unde vero inquies? Ex eodem ipso Copiae cornu ex*

[1]) Hoc capite tractabuntur etiam ei codices decurtati, quos, quamquam non continent nisi Breviarium simplex, tamen, cum lectionibus proxime accedant ad Breviarii aucti (scilicet tertiae syllogae) libros, ab eodem archetypo pendere apparet, ex quo Breviarii novellae in tertiam syllogen transierunt. In laterculo supra proposito stellula (*) praemissa notati sunt.

quo et index prodierat, id est ex bibliotheca patris mei. .... Novellas eas pater cum .... ipse non posset, ab amanuensi suo ex veteri quodam exemplari describendas curaverat .... Quibuscum optime convenit, quod Franciscus Pithoeus in Cuiacianae editionis prioris exemplari Parisino Réserve F^{2} (nobis Pith. [ad Cuiac.]) ad novellae Theod. 22 rubricam eandem, quam pater in Sichardianae exemplari F 380 profert (vide p. XLV), variam lectionem adscribit sub nota *lib. pat(ris)*.

*Δ Primum nunc agamus de adnotationibus Sichardianae *Paris. Rés. F 380* a Pithoeo patre ex libro suo adscriptis.

1) Index titulorum, quem Pithoeus f. 94v adiecit, ex legibus novellis apud Sichardum deficientibus continet Theodosianas Valentinianasque extra Breviarium positas, Maioriani nonam, Anthemii 1—3, id quod in capite primo (p. XIX sqq.) vidimus. In hoc laterculo describendo cum (pariter atque Willelmus Malmesburiensis in libro *O* conscribendo) id tantum in animo haberet, ut ineditas novellas componeret, multas rubricas truncavit. Manifeste hoc declarant nov. Valent. 4 et 5 rubricae, ubi pro verbis omissis non habentur nisi vocabula *et c(etera)*. Decurtati praeterea sunt tituli Theod. 19 — 21 — Valent. 10 — 12 — 13 — 16 — 20 — Anthem. 1. — Ex hoc laterculo Cuiacius in editione priore a. 1566, quam Pithoeanis potissimum adnotationibus praeter Sichardianam ipsam niti in capite sexto explicabitur, 'desideratarum' novellarum titulos deprompsit.

2) Novellam Severi 2 f. 167v adscriptam et inde editam a Cuiacio, quae deest in *Δ* et *Pith. (ed.)*, extitisse in Pithoeano nostro significant verba in eodem exemplari F 380 f. 120v a P. Pithoeo filio adnotata: *Est hic* (scilicet post nov. Severi 1) *quoque scribenda lex ea quae ex vet. lib. adscripta est in fine Hermog.* (corr. ex *sententiarum Pauli*, scil. f. 167v). *Nam eam novellam constitutionem Leonis et Severi appellat Papianus tit. 44* (scil. l. R. Burg. 46).

3) Variae denique lectiones Breviarii novellis in margine a Pithoeo patre adscriptae, quo melius iudicium feramus de libro deperdito, laterculo subiecto sequuntur:

Sichard. f. 1r	nov. Theod.	1, 16	nostri radiante splendore] *sic *Δ cum A Paris. 4409*^{1} *Γ*^{1}*HSL*
— 1v	—	1, 26	nostrum] nostrorum **Δ solus*
— —	—	1, 29/30	sufficiet] *sic *Δ cum omnibus praeter ΓESG*
— —	—	1 subscr.	d. n. theod.] *sic *Δ cum Parisino 4408*, $\overline{\text{dd}}$ $\overline{\text{nr}}$ th. *Leid.*, theod. *reliqui*
— 85r	—	2, 2	$\overline{\text{pp}}$] perpetuus *perscribit *Δ cum ΘΩ Paris. 4408. 4413*^{1} *HN Paris. 4409. 4410*
— —	—	2 subscr.	et qui fuerit nuntiatus cons. **Δ (unde Cui. ed. 1) cum Leid.*, cons. *reliqui*
— 86v	—	3, 83	fotinos] fotynos *Δ
— —	—	—	priscillianistas] *O*, priscillianitas *Δ, priscianistas *vel similiter reliqui*
— —	—	—	ascodrogos] ascudrucos *Δ
— —	—	—	borboritas] *sic *Δ cum O*^{1}*HNC*
— —	—	3, 85	pkaa] *sic *Δ cum PM*
— —	—	3 subscr.	d. n. theod.] domno $\overline{\text{nro}}$ th. *Leid.*, do th. *Δ, th. *reliqui*
— —	—	—	cons. et qui fuerit nuntiatus] *sic E Paris. 4414 cum Cui. ed. 1*, et qui fuerit nuntiatus cons. **Δ cum Leid.*, cons. *reliqui*
— —	—	—	eodem exemplo uiro illustr. praefecto illyrici *add. interpolans *Δ, unde Cui. ed. 1*
— —	—	9 inscr.	$\overline{\text{ppo}}$] uiri in$\overline{\text{lt}}$ $\overline{\text{ppo}}$ *Leid.*, uiro illustri $\overline{\text{pf}}$ $\overline{\text{po}}$ orientis exconsulari **Δ interpolans, unde Cui. ed. 1*
— 87r	—	9 subscr.	d. n. theod.] domno nostro th. *Leid.*, domno th. *Paris. 4408*, do. th. *Δ, th. *reliqui*
— —	—	—	a.] $\overline{\text{pp}}$ ā. *Paris. 4408*, $\overline{\text{pp}}$. $\overline{\text{aa}}$. *Δ
— —	—	—	cons. et qui fuerit nuntiatus] *sic Paris. 4408*, et qui fuerint nuntiatus *Leid.*, et qui fuerit nunci[at'] cons. *Δ, cons. *reliqui*

Sich. f.	88r	Theod. 13, 8	iudicio si] seditiosi *Δ *solus*
—	—	— 13, 13	thalassi] thalasi *Δ *cum LΦ*, talasi *E*
—	88r	— 13 subscr.	d. n. theod. a.] domno n̄ro thd. p̄p̄. *Leid.*, d. theod. p̄p̄. aūg. *Δ, domno theod. augto *Paris. 4408*, theod. a. *reliqui*
—	88v	— 14 subscr.	da vii id septembres constantinopoli domni theod. p̄p āg (domno n̄ro th. aūg. p̄p̄. *Leid.*, domno th. p̄p̄o. ā. *Paris. 4408*, theod. a. *reliqui*) et festo v. c. cons. *Δ
—	89r	— 15, 1, 2	splendidissimo] *Δ *cum omnibus praeter GXC*
—	89v	— 16 inscr.	flor. p̄p̄o] flor. uiro illustri p̄p̄o et exconsule *Δ, flor. ū. inl. p̄p̄o excons̄. *KL*, p̄p̄o uir inluster et exc/ *E*, pfpo florentio u. inluster p̄p̄o *Paris. 4408*
—	—	— 16, 1	ita] *Δ *cum omnibus praeter EC²*
—	—	— 16, 2	ita nostrae] si totum n̄re *Δ *solus*
—	90r	— 16, 44	temporibus] *Δ *cum omnibus praeter PMC¹*
—	—	— 16 subscr.	ā.] p̄. āg. *Δ, p̄p̄o āg. *Leid.*
—	90v	— 20 rubr.	*add.* nili aegyptiacae dioceseos et quae in omnibus prouinciis fiunt *Δ, *unde Pith. (ed.) cum Cui. ed. 2 (lat.)*, nile (mile *lat.*) aegiptiae (egipcia *context.*) *Fuld.*
—	—	— —	et paludibus] et de paludibus et pascuis *Δ, *unde Cui. edd. 1. 2 et Pith. (ed.)*, et paludibus et de pascuis ad alium statum translatis *Iust. 7, 41*
—	—	— 20 inscr.	p̄p̄o] inl. p̄p̄o *Leid.*, illust. p̄p̄o *Δ
—	—	— —	et consuli designato] *sic* *Δ, *unde Cui. ed. 1, cum E, om. reliqui omnes, sed adest similiter in constitutionibus Iust. 1, 14, 7. 2, 7, 8*
—	91r	— 20, 11	nili tantum] *sic* *Δ *cum O¹ESKLΦ*, lini tantum *Γ*
—	—	— 20 subscr.	a.] p̄p̄o aūg. *Δ, p̄o ā. *Paris. 4408*
—	—	— 22 rubr.	de bonis .... scribendis] de his qui sponte munus *(om. Fuld. [context.])* aliquod uel honorem largiuntur et de naturalibus filiis eorum *(om. *Δ) [hic finit Fuld.]* in curiam dandis heredibus[que] scribendis uel bona parentum accipiendi[s] *Δ *(unde Pith. [ed.] cum Pith. [ad Cuiac.]:* 'lib pat.' *et Cui. ed. 2) et Fuld.*
—	92v	— 22, 2, 22	in sortitum casumque] *Δ *cum omnibus praeter GCK*
—	—	— 22, 2, 23	quadrantis] quadrantes *Δ *solus*
—	—	— 22, 2, 73	seu eius pretio] *Δ *cum O¹ΓK*, siue eius pr. *reliqui*
—	—	— —	sacramenti] sacramentis *Δ *cum O¹K*
—	94r	— 22, 2 subscr.	p̄c.] post cons. *Δ *cum ΩΣ Paris. 4408 aliisque similiter*
—	—	— —	dioscori] *sic* *Δ *cum OΨΘΩΣ Leid. Paris. 4408¹ H(?) Paris. 4410*
—	—	— —	eudoxi (*vel* -ii)] *sic* *Δ *cum OΨΘΩΣ Paris. 4408¹ PM Paris. 4410*
—	—	— 22, 2, 153/154 *(int.)*	communi .... latere potest] *om.* *Δ *cum Σ¹Ξ*
—	95v	Valent. 19 rubr.	de homicidiis casu factis necne] d. h. c. uel uoluntate f. *ΔΔ
—	—	— 19 subscr.	a. ui] *Δ *cum omnibus praeter XCPM Paris. 4410. 4414*
—	—	— —	in foro traiani conss. s(upra) s(criptis)] in foro traiani *(vel similiter)* cons. *ΔΔ *cum ΩΣΞ Paris. 4408. 4411*
—	97v	— 21, 2 subscr.	dat. uii (uiii *ΔΔ) k. ian. rom. proposita (ppr̄os *Leid.*) in foro traiani u kal. (l. *Leid.*) sup̄. *(om. Leid.)* scribti (sc̄b *Leid.*) aetio iii et symmacho ūū. c̄c. (uīc. *Leid.*) cons. *ΔΔ *cum Leid.*
—	—	— 23 rubr.	de sepulcri uiolatoribus] de sepulchrorum uiolatoribus *ΔΔ
—	110	ad nov. Marcian. 1 adscriptum	deest in n̄ro *Δ, *novellae Marciani desunt in Δ*
—	115v	ad Maioriani librum adscriptum	deest in n̄ro *Δ, *novellae Maioriani desunt in Δ*

Ex hoc laterculo iisque, quae supra attulimus, librum Pithoeanum deperditum continuisse apparet novellas Theodosianas Valentinianasque et in Breviario et extra id positas, praeterea Anthemianas et alteram novellam Severi, defecisse autem in eo, ut in Δ, videmus novellas Marciani, Maioriani (praeter nonam) et Severi primam. Ad singulas quod attinet lectiones, in Breviarii Valentinianis, ubi Δ extat, hic semper concordat cum *Δ (Valent. 19 rubr. — 19 subscr. — 21, 2 subscr. — 23 rubr.). Plurimae autem Breviarii Theodosianarum, quae descriptae non sunt in Δ, lectiones tertiae syllogae libris decurtatis *Leidensi* et *Parisino 4408* vel ceteris eiusdem syllogae codicibus confirmantur. Commemoratione dignissimum est formulam *et qui fuerit nuntiatus cons.* in subscriptionibus Theod. 2 — 3 — 9 servari. Notabiles etiam sunt rubricae Theod. 20 — 22 ad *Fuldensem* prope accedentes, hiatus interpretationis Theod. 22, 2, 153/154 libro nostro cum ΣΞ communis. Quae porro Theod. 16 inscr. occurrit interpolatio, cum in libris *EKL* tum in *Parisino 4408* reperitur. Ex ceteris interpolationibus, quas noster solus Theod. 3 subscr. — 9 inscr. — 20 rubr. praebet, tertiam plenius exhibet Iustinianus 7, 41. — Ut Theod. 3 subscr. neque minus interpolatio Theod. 16 inscr. docent, ex Breviarii libris a nostro proxime absunt *EKL* cum decurtatis *Parisinis 4414. 4415*; accedit Theod. 20 inscr., ubi verba *et consuli designato* non extant nisi in *Δ et *E*. Neque vero defuisse consensus cum deterioribus Breviarii libris, ut in Theodosiano, certum est.

Δ *Parisinus 4420* (Haenel nov. const. 2) a quo et quando scriptus sit, supra (p. XLIII sq.) P. Pithoei filii verba laudans exposui. Qui loco citato sic pergit: *Qua in re* (scilicet in Parisino 4420 ex Pithoeano describendo) .... *sibi tantum fortasse laborasset* (Pithoeus pater), *ni post eius luctuosissimum obitum Ioannes et Nicolaus filii illi gemini, mihi consanguinei fratres .... in magno librorum chartarumque cumulo .... has quasi e naufragio tabulas excepissent et inter Gallicos istos tumultus et tam crebras convasationes diligentissime adservassent. Nuper autem cum de tuo Codice Theodosiano* (scilicet de Cuiaciana a. 1566 editione) *mentio incidisset* ..., *dixerunt illi habere se care repositas atque etiam ultro obtulerunt.* Confirmant hanc narrationem verba codici Δ in margine inferiore fol. 1r adscripta: *P. Pithou Ex Dono Ioannis et Nicolai fratrū cariss. et opt.* In tergo tegumenti legimus: *Novellae Theod. Et Valaent.*, et infra *1662*, scilicet numerum bibliothecae Colbertinae, qui etiam f. 1r notatur (cf. Montfaucon. II p. 951 E), praeterea *Regius 5181.* Codex constat ex foliis 91.

Ex libro suo Pithoeus pater eas tantum novellas describi voluit, quae editae nondum erant in Sichardiana. Omittuntur igitur in Δ Theodosii II. novellae in Breviarium receptae (Marciani novellas Maiorianique omnes praeter nonam et Severi primam in Pithoeano ipso iam defecisse supra vidimus); sed Breviarii Valentinianae I—XI quamquam impressae post Anthemianas describuntur. Praeter Breviarii Theodosianas (I—XI) etiam index quinquaginta novellarum, quae sub Theodosii nomine in sylloge tertia comprehenduntur, ab amanuensi praetermittitur. Incipiens igitur a novella XII 'de patrimonialibus' (= Theod. 5) et rubrica et indice et praescriptis liber caret. F. 1r—58v novellae Theodosianae et Valentinianae extra Breviarium positae continentur, quae *Δ fol. 94v enumerantur; de ordine earum in capite primo (p. XIX sqq.) egi. F. 58v, praescripto *L. Novellę divi maioriani de adulteriis,* sequitur Maiorian. 9; f. 59v—64v praemisso indice, cui praescribitur *Incipiunt tituli legum divi anthemi aug̃.*, habentur nov. Anthemii 1 — 2 — 3 sub praescripto *Incipit lib̄ legum divi anthemi augusti.* Foliis denique 64v—91r, praescriptis *Incipit liber divi Valentiniani augustini* (sic) *impressus,* novellae Valent. in Breviarium receptae cum interpretatione describuntur; in fine subscribitur *Explicit deo gratias.* — Deficiunt nov. Theod. 15, 2 — 17, 2 — Valent. 1, 1 — 1, 2 — 2, 1 — 2, 3 — 2, 4 — 15 in omnibus tertiae syllogae libris omissae et Brev. nov. Valent. 35.

Emendationes Emendationes manus secundae, quam P. Pithoei filii esse certum est, liber plerasque subiit aut inter versus textui insertas aut in margine adscriptas. Sed exceptis paucis, de quibus infra agemus, coniecturae sunt vocabulis 'ἴσως', 'lego', 'legimus', 'malim', 'deesse videtur', aliis notatae; pleraeque nota *Pithoeus* in apparatu a me significatae P. Pithoeo filio ipsi, aliae notam *Cuiacius* prae se ferentes Cuiacio tribuendae sunt. Confirmant hoc verba Pithoeanae praefationis: *Eas* (scil. Parisini 4420 novellas) *ego tandem*

a fratribus acceptas .... et avidissime perlegi et quae in eis vel antiqui scriptoris vel amanuensis paterni negligentia aut imperitia errata erant, religiose, ut par est, et quasi suspensa manu, emendavi. Statim autem ad te (scil. Cuiacium) ***misi .... ut reliqua, si qua sunt, a me deposita*** (ex parte stellulis notata et in Δ et in Pithoeana editione) ***persanares.***

Coniecturae Cuiacii (Cuiacius = Δ^3)

Ex his emendationibus Cuiacianis eas, quae auctorem suum manifeste proclamant, sub nota Δ^3 subieci; quae aut in Δ litteris 'C' vel 'Cu' significantur aut in adnotationibus Pithoeanae a. 1571 editionis (nobis *Pith. [ed. adnot.]*) expressis verbis ad Cuiacium aut 'doctorem meum' referuntur:

Theod. 5, 3, 11 contatos] cunctatus *ΔO Pith. (ed.)*, 'ἴσως' comitatus Δ^3 (f. 3r), 'Cuiacius putat legi posse' comitatus *Pith. (ed. adnot.)* ad f. 2v

— 23, 5 cum voti causa per heracleotanam] cum voti causa per heracleonam Δ^3 (f. 28v) *Pith. (ed. adnot.)* ad f. 20v ('doctor meus emendat'). *Cui. ed. 2 (marg.)*, convocati (cum vocati *Pith. [ed.]*) causa per eracleo tantam (heracletantem *Pith. [ed.]*) *Δ Pith. (ed.)*

Valent. 30, 7 primatus] $\Gamma\Delta^3$ (f. 38v) *Pith. (ed. adnot.)* ad f. 28r ('quod Cuiacio videtur'). *Cui. ed. 2 (marg.)*, privatos *Δ Pith. (ed.)*

— 30, 12 praecipiat] propiet *Δ Pith. (ed.)*, 'ἴσως' properet 'C.' Δ^3 (f. 39r), properet 'quod Cuiacio videtur' *Pith. (ed. adnot.)* ad f. 28r. *Cui. ed. 2 (marg.)*

— 34, 12 fere] *O*, ferte *Δ Pith. (ed.)*, terrae 'Cu.' Δ^3 (f. 43r), 'doctor meus legit' terrae *Pith. (ed. adnot.)* ad f. 31r. *Cui. ed. 2 (marg.)*

— 34, 13 vicenarum] $O\Delta^3$ (f. 43r) *Pith. (ed. adnot.)* ad f. 31r ('doctor meus legit'). *Cui. ed. 2 (marg.)*, vicinarum *Δ Pith. (ed.)*

— 34, 14 perire] *ΔO Pith. (ed.)*, per se Δ^3 *Pith. (ed. adnot.*: 'doctor meus legit'*). Cui. ed. 2 (marg.)*

honorem
— 3, 32 honorem] $\Gamma\Delta^3$ (caractherem 'Cu.': f. 45v) *Pith. (ed. adnot.)* ad f. 32v ('an' characterem 'an potius' honorem 'quod Cuiacio magis probatur'). *Cui. ed. 2 (marg.)*, hanc rem *Δ Pith. (ed.)*

Coniecturae P. Pithoei filii (Pithoeus = Δ^2)

Longe maxima vero emendationum pars ad P. Pithoeum filium ipsum pertinet *(Δ^2)* et in Pithoeanae editionis textum vel appendicem recepta est. Sed anecdotas tantum novellas, scilicet eas, quae Cuiacianae priori a. 1566 editioni non inerant, Pithoeus emendationibus instruxit. Editarum, quarum textum uncis inclusit, tres neque emendavit neque in editionem suam recepit (scilicet XVII = Theod. 12 — XXIIII = Valent. 17 — XXXV = Valent. 26), quattuor quamquam non emendatas tamen in editione denuo typis exprimendas curavit (scilicet XXXII = Theod. 25 — XXXIII = Theod. 26 — XXXVII = Valent. 28 — XXXVIIII = Valent. 36). Duae vero ex parte tantum a Cuiacio divulgatae et emendatae sunt in Δ et in Pithoeanam receptae (scil. XXXI = Theod. 24 — XVIIII, 2 = Valent. 8, 2). Innumeras emendationes, quae coniecturae speciem prae se ferunt, afferre otiosum est.

Δ^ξ

Secernendae autem ab iis sunt variae quaedam lectiones ad Anthemianas solas adscriptae et vocabulis 'vet.' vel 'm. vet.' vel 'alterum exe(m)p(lar)' vel 'vet. alter. ex.' vel 'alias' hic illic notatae, quae ex Parisino 4412 (nobis Ξ: vide p. L), tunc temporis P. Pithoei, depromptae sunt; quarum nonnullas nota Δ^ξ a me signatas subieci:

Anthem. 1, 2/3 ingruentium] $O\Delta^2$ ('ἴσως') *Pith. (ed.)*, ingenium *Δ*, ingentium $\Xi\Delta^\xi$ ('vet.')

— 1, 12 suas] *ΔO Pith. (ed.)*, *om. Ξ*, 'deest in vet.' Δ^ξ

— 1, 14 vetuit] $O\Xi\Delta^\xi$ ('vet.'). *Pith. (ed.)*, venit *Δ*

— 1, 34 consortii] *ΔO*, consocii $\Xi\Delta^\xi$ ('alias')

— 2, 5 quoniamque] $\Xi\Delta^\xi$, et quoniam *O*, quumque *Δ Pith. (ed.)*

— 3, 14 iure] *ΔO Pith. (ed.)*, *om. Ξ*, 'deest in vet.' Δ^ξ

— 3, 18/19 idonee e contractu .... iure communi quod] *O*, *om. Δ*, idonee contractum (-am Δ^ξ) forsitam possedebat utrum iure communi quod $\Xi\Delta^\xi$ ('vet. alter. ex.'). *Pith. (ed.)*

Δ^ξ ut concordantem cum Ξ in apparatu neglexi; Cuiacii et P. Pithoei coniecturas ita tractavi, ut tractari convenit coniecturas virorum peritorum.

O *Oxoniensis Bodleianus Seldenianus B. 16*, antea Seld. 32, Bodl. 3362 (Haenel, nov. const. 6 = Brev. 19; Mommsen, Theod. I p. LXV sq.), scriptus est a Willelmo Malmesburiensi inter a. 1125 et 1137. Breviarium ex codice Gallico desumptum et 'adbreviationi Willelmi de gestis imperatorum' subiunctum continetur f. 138v — 227v, Novellae habentur f. 180r — 208r. Theodosianum antecedit novella Theod. 1 sub rubrica *epistola Theodosii minoris de confirmatione legum antiquarum*; novellae Theodosii incipiunt a nov. Theod. 2, cuius rubrica sic est: *epistola eiusdem ad Valentinianum imperatorem Occidentis.* Singulis legum novellarum libris eius imperatoris, cuius leges sequuntur, vita praemittitur (cf. Haenel, *Brev.* p. LVI not. 120; Stubbs, *Willelm. Malmesb.*, Londinii 1887, I p. CXXXIX), quam rubricarum index excipit. Praescripta et subscripta sunt haec:

F. 180r: *Incipiunt capitula Legum novellarum Divi Theodosii ad Valentinianum imperatorem occidentis. ... Expliciunt capitula. Incipit epistola eiusdem ad Valentinianum imperatorem occidentis* (= Theod. 2). ...; f. 191: *Incip̄ capitola Legum Novellarum Divi Valentiniani Tercii. ...*; f. 203v: *Explicit Liber Legum Novellarum Divi Valentiniani Tercii. Incipiunt capitula Legum Divi Martiani. ...*; f. 205v: *capitula Divi Maioriani. ...*; *Incipiunt Leges Maioriani Imperatoris. ...*; f. 206v: *Lex Severi. ...*; f. 207: *Capitula Legum Anthemii. ...*; f. 208: *Expliciunt Leges Romanorum.*

De legum novellarum ordine in capite primo (p. XIX sqq., potissimum p. XXIII) egi. Novellae in Breviarium receptae adsunt omnes praeter Valent. 21, 2; ex novellis extra Breviarium positis (ut in *Δ*) desunt Theod. 15, 2 — 17, 2 — Valent. 1, 1 — 1, 2 — 2, 1 — 2, 3 — 2, 4 — 15 — Maiorian. 1 — 2 — 3 — 4 — 5 — 6; Anthemianae extant ut in *Δ*. — Interpretationes omnes suppressae, rubricae pleraeque abbreviatae sunt, sive in contextu solo sive in laterculo sive in utroque. Similiter subscriptiones nonnullae decurtantur (ut Theod. 26 — Valent. 8, 2 — 10 — 11 — 19 — 21, 1 — 25 — 27); inscriptiones passim interpolantur (ut Valent. 26 — 32 — Marcian. 1 — Anthem. 1 — 2). Constitutionum denique textus, inprimis in novellis Marciani et Maioriani 7 — 11, summa cum libidine, quamvis docte et sagaciter, decurtatur vel emendatur. Neque enim ad verbum describere archetypum Willelmi intererat, sed syllogae de rebus Romanis compositae caput inserere, quod 'legum Romanorum' notitiam praeberet. Haec codicis vitia in ultimis potissimum Breviarii partibus inde a Novellis comparent, ad quarum textum recensendum liber multo minus valet quam ad Theodosianum; nam verae etiam lectiones, quas solus exhibet, scriptoris doctrinam magis quam boni codicis auctoritatem produnt. Sed his de rebus accuratius in capite septimo agetur. — Ut Theodosianum, ita Novellas diligenter contulit Anna Parker Oxoniensis.

B. Decurtati.

Tertiae solius syllogae decurtati Breviarium novellis ab Alaricianis non receptis plus minusve auctum proponunt, scilicet Fuldensis (nobis *Fuld.*), Vaticanus reginae 1023 (nobis *Σ*), Parisinus 4412 (nobis *Ξ*), Varsoviensis n. 480 (nobis *Ψ*), Berolinensis lat. q. 150 (nobis *Θ*), Parisinus 9652 adiunctis Parisini 4406 foliis 60—67 (nobis *Ω*). Fuldensis pristinam syllogae nostrae formam quamvis epitomatus optime praebet. Ab eiusdem generis archetypo atque hic et libri integri *ΔO* pendent codices *ΣΞ* ex libris descripti, qui partem tantum novellarum extra Breviarium positarum servaverant, item codices *ΨΘΩ*, qui soli ex libris laudatis sex primas Maioriani novellas integras exhibent (vide p. XIX sqq.). Neque aliter res se habet de Breviarii novellis, in quibus hi libri ceterique huius syllogae decurtati Breviarium tantum exhibentes in gravioribus et cum *ΔO* et inter se consentiunt. Ubi dissentiunt, classes tres secernuntur, quarum primam *ΣΞ*, alteram *ΨΘΩ* una cum Parisino 4413, tertiam proxime accedentem ad **ΔΔ* repraesentant Fuldensis neque minus Leidensis Voss. q. 47 et Parisini 4408. 4411. Hanc rem praeter laterculum p. XLIV sq. allatum alter subiectus demonstrabit.

Theod. 11 rubr.	de tutoribus] de tutoribus pupillis (-orum *O*) nominandis *(om. O [context.]) OΩΨΘΣΞ Paris. 4413 (hi quinque in context.) cum Burg. 36, 4, def. Δ*
— 11, 30 (int.)	donandi] rerum donandi *ΨΘΩΣΞ, def. ΔO Fuld.*

Theod. 16, 95 (int.)	subscribere] *sic ΨΘΩΣ cum HKL*, scribere *reliqui*, *def. ΔΟΞ*
— 22, 1, 83 (int.)	primitus] prius *ΨΘΩΣΞ*, *def. ΔΟ Fuld.*
— 22, 2, 153/154 (int.)	communi aestimatione .... potest] *om.* *ΔΣ^{t}Ξ, *def. ΔΟ Fuld.*
Valent. 1, 3, 12	mole] more *ΔΨΘΩ*[1] *Leid. Paris. 4408. 4411 cum Paris. 4410*, *def. ΣΞ Fuld.*
— 1, 3, 36	dilationis] dilationibus *ΔΟΘΩ Paris. 4413 Leid.*, *def. ΣΞ Fuld.*
— 23 inscr.	valentinianus] valens *Paris. 4408. 4411*
— 23, 18	humatorum] humanatorum (-nitorum *Θ*, -niatorum *Ψ^b*) *ΔΨΘΩΞ Paris. 4408^a. 4411 cum E*, humana natorum *Paris. 4414. 4415*, *def. Σ Fuld.*
— 25 rubr.	successionibus] susceptoribus *ΔΨ (context.) Θ (context.) Ξ Leid.*, *def. Σ (context.)*
— 25 subscr.	prop.] acc. *ΨΘΩ Paris. 4413*, āāā *Ξ*, *om. Δ*, *def. ΟΣ Fuld.*
— 27, 13	adtestatione] contestatione (-nem *ΩΞ cum Φ*) *ΔΩΞ Paris. 4411 et D cum Φ Paris. 4409. 4410*, contestatio *O*, constitutione (-nem *Θ*) *ΨΘ*, *def. Σ Fuld. Leid.*, *non collatus Paris. 4408*
— 27, 14	scriniorum officia] officiorum scrinia *ΟΨΘΩΞ et D*, *def. Σ Fuld. Leid.*
— 27, 26	meae] nostrae *ΔΟΨΘΩΞ et D*, *def. Σ Fuld. Leid.*
— 35, 190 (int.)	unde pulsatur] *sic ΨΘΩ Paris. 4413 et D cum GKL*, unde pulsatus *NE Paris. 4409*, unde pulsatus est *Ξ*, *def. ΔΟΣ Fuld.*, *non collati Leid. Paris. 4408*
Maiorian. 7, 124 (int.)	custodiri] observari *ΨΘΩ*

Hic laterculus trium, quas enumeravi, classium et consensus et dissensus declarat. Omnes fere huius syllogae libri consentiunt Valent. 1, 3, 12 — 1, 3, 36 — 23, 18 — 25 rubr. — 27, 13. Primae et secundae classis libri concordant Theod. 11 rubr. — 11, 30 — 16, 95 — 22, 1, 83 — Valent. 25 subscr. — 27, 14 — 27, 26. De primae classis codicibus accuratius infra agetur; observatione dignus est locus Theod. 22, 2, 153/154. Secundae classis librorum, quorum rubricae singulis novellarum libris praemissae prorsus congruunt, communes singularitates ostendunt Valent. 35, 190 — Maiorian. 7, 124. Tertiae denique classis lectiones praeter locos supra p. XLIV sq. allatos (Theod. 2 subscr. — 3 subscr. — 9 subscr. — 20 rubr. — 22 rubr. — Valent. 21, 2 subscr.) illustrat Valent. 23 inscr. — Quibus praemissis ad singularum classium codices describendos aggrediamur.

I.

Vaticanus reginae 1023 (Haenel, nov. const. 5 = Brev. 24) saec. X in Gallia scriptus ex foliis 134 constat; bibliothecarum signa exhibet haec (vide p. XXVI): 'Ag. VII' — 'Numero 115 N. P. 1656' = 'Volumen CXV non Petavianum' — '197' (= ex bibl. Christinae reginae) — '1169' (cf. Montfaucon. I p. 38). Breviarium omisso Commonitorio f. 2^v—133^v continuetur deficiens in Gregoriano 4, 11, 2 *marco militi*. F. 2^v eadem atque in *Ξ* rubrica adest, quam in primo capite (p. XVIII) descripsimus; f. 3^r—16^v habetur index cum explanatione titulorum. Novellae ex archetypo mutilo descriptae, unde finiunt Valent. 23, 7 *defunctorum*, insunt f. 53^r—63^v. — Altera eiusdem fere aetatis manu in marginibus fol. 53^v et 55^v adscribuntur novellarum Theod. 3 et 15 interpretationes in archetypo deficientes; ad eandem manum referendae sunt textus neglegenter scripti emendationes et inter versus *(Σ^2)* et in margine *(Σ^v)* additae.[1]) Σ

[1]) In inferiore folii 64^v margine eiusdem manus verba allata sunt, quae in pluribus epitomae Aegidianae codicibus Breviarii novellae Theod. XI, 1 (= Theod. 22, 1) subiuncta reperiuntur (cf. Haenel, *Brev.* p. 271; Conrat, *Quellen und Litteratur* p. 226 not. 1): '*Si quis alias sententias que hic non continentur ex ipsius theodosii vel aliorum auctorum libri corporis* (librorum corpore *Aegid.*) *presentaverit, in omnibus vacuetur* (vacuentur *Aegid.*), *quia pro ipsa lege* (*pro* pro ipsa lege *in Aegidianis legitur* ipsa) *per valentinianum periit roma et cecidit romana potestas.' hoc repperi scriptum.* Verba haec satis obscura ubi repperit, alterius manus auctor non dicit.

Ξ *Parisinus 4412* (Haenel, nov. const. 4 = Brev. 23; Mommsen, Theod. I p. XCVIII) ex partibus tribus saec. IX scriptis constat, quas Haenelius (*Brev.* l. l.) descripsit; hodie supersunt folia 134. Codex aliquando P. Pithoei, cuius nomen foliis 1r, 8r, 9v, 73v, 126v, 127r inscribitur, deinde Iac. Aug. Thuani (f. 1r), postea in bibliothecam Colbertinam venit numerumque accepit 904 (f. 1r; cf. Montfaucon. II p. 937 B), in Regiam denique Parisinam translatus numero 5159 signatus est. Breviarium praemisso Commonitorio continetur f. 8—126: post rubricam f. 8r propositam index cum explanatione sequitur (f. 8v—15r, folio uno post f. 10 exciso); Theodosianus inest f. 15r—55v, Novellae habentur f. 55v—71r, 124v—125v. — Liber mendorum plenus hac re codici praecedenti praestat, quod extremam novellarum partem inde a nov. Valent. 23 servat. — Varias lectiones ad Anthemianas pertinentes P. Pithoeus filius ex nostro codici Parisino 4420 (nobis Δ) adscripsit (Δξ, vide supra p. XLVII); libro praeterea usus est Franciscus Pithoeus in apparatu exemplaris Cuiacianae prioris Paris. Réserve F².

ΣΞ Novellarum indicem, qui in utroque libro ad verbum fere congruit, in capite primo (p. XIX sqq.) tractavi: Theodosianae Valentinianae Marcianae Maiorianae habentur Σ f. 9v—10v, Ξ f. 11r—12r, Anthemianae Σ f. 16r, Ξ f. 15r; post Anthemianas legitur: *Expliciunt capitula legum feliciter* (l. fel. *om.* Ξ). Ex numeris, qui singulis constitutionibus praemittuntur, utriusque libri archetypum easdem totidemque novellas complexum esse apparet quot Fuldensem neque minus Pithoeani deperditi et Oxoniensis archetypum. Sed in libris, ex quibus ΣΞ descripti sunt, iam exciderunt Theod. novellae Breviarii III (Theod. 3), IV (Theod. 9), VIIII (Theod. 15, 1), extra Brev. tituli XII—XVI (Theod. 5. 6. 7. 8. 10), XVIII (Theod. 18), XVIIII, 1 (Valent. 8, 1), XX—XXIII (Valent. 9. 10. 12. 13), XXV—XXX (Valent. 16. 20. 24. Theod. 19. 21. 23), XXXIIII (Valent. 2, 2), XXXVI (Valent. 30), XXXVIII (Valent. 29), XL—L (Valent. 34. 3. 4. 5. 6. 7. Theod. 4. 17, 1. Valent. 11. 22. Maiorian. 9), Brev. nov. Valent. II (Valent. 18), VII (Valent. 1, 3), X (Valent. 32), Marcian. II, Maiorian. I (Maiorian. 7), extra Brev. nov. Maiorian. III. IIII (Maiorian. 1. 2), VI. VII (Maiorian. 4. 5), Severi Brev. I. — In contextu singulis Novellarum libris haec praescribuntur:

Σ f. 53r, Ξ f. 55v: *Incipiunt tituli legum novellarum* (novelli Σ) *divi Theudosii a.* (th. a. *om.* Ξ); sequuntur in Σ Breviarii novellae quae in indice notantur decurtatae deficientibus inscriptionibus et constitutionibus ipsis; novellae Theod. 2 inscriptio sola adest. In Ξ eadem habentur, sed folio uno post f. 55 exciso desunt Theod. 11, 32 *minoribus* usque ad Theod. 16, 97 *nihil detrahitur*; Theod. 3 (in Σ aeque ut Theod. 15 altera manu adscripta) omittitur, ut in indice. — Deinde in utroque libro integrae exhibentur novellae extra Breviarium in indice allatae Theod. 12. 24. 25. 26. Valent. 8, 2. 17. 26. 28. 36.

Σ f. 64r, Ξ f. 63v: *Incipiunt novellr* (novelli Σ) *divi valentiniani* (valint Ξ) *aug.* (ag̃ Ξ) *tituli* (-la Ξ) *legum divi valent. aug̃.* (ag̃ Ξ); sequuntur novellarum Brev. Valent. in indice laudatarum interpretationes et subscriptiones, nisi quod in Ξ integrae servantur nov. Valent. 23 et 27 (Σ deficit in nov. Valent. 23, 7 *defunctorum*).

Ξ f. 70r: *Incipit novell. divi marciani ā.*; sequuntur nov. Marciani 1. 3. 4. 5 interpretationes et subscriptiones.

Ξ f. 70v: *Incip. novellr divi maioriani ā.*; sequuntur Maiorian. 11 int. subscr., Maiorian. 3 inscr. text. subscr.

Ξ f. 71r subscribitur: *Expliciunt libri novellarum V*; sequuntur et in Ξ f. 72r—124v et in Σ f. 64r—133v stemmata graduum, Gaius, Paulus, Gregorianus (Σ terminatur 4, 11, 2 *marco militi*), in Ξ solo Hermogenianus, Papinianus.

Ξ f. 124v: *Incipiunt tituli divi antimi ā.*; sequuntur Anthem. 1. 2. 3 inscr. text. subscr.; f. 126v subscribitur: *Explicit leges divi anthim̃. aug.* (manu recentiore add. *Expl. lib. legum felit. amen*).

Contuli codices Σ et Ξ Romae et Parisiis a. 1901.

II.

Ψ *Varsoviensis bibliothecae universitatis n. 480* (Haenel, nov. const. 9 = Brev. 36; Zeumer, MG. Legum Sectio V p. 131; Mommsen, Theod. I p. XCIX) saec. IX exeunte scriptus, olim Lingonensis, deinde Claromontanus n. 617, tum Ioh. Meermanni n. 600, postea Friderici

L. Kelleri (cuius bibliothecae signum habetur f. 2^{r}), constat ex foliis 269. Codex quid complectatur Haenel (*Brev.* l. l.) enumerat. Breviarium praemisso Commonitorio continetur f. 1—206^{r}; singulos libros titulorum index praecedit. Novellae insunt f. 89^{v}—124^{v}; ex Breviarii constitutionibus ipsis servantur Valent. 1, 3 — 18 — 23 — 27; reliquarum inscriptiones, subscriptiones (om. Valent. 19 — Marcian. 2), interpretationes (om. Theod. 1, cuius locum obtinet Theod. 2 interpretatio iterata) tantum habentur. Praeterea f. 112^{r}—124^{v} post Maioriani novellas duas in Breviarium receptas novellae Maioriani 1—6 integrae adsunt praeter nov. Maioriani 3 subscriptionem; nov. Maiorian. 2 et 5 subscriptiones transponuntur: illa Maiorian. 3 inscriptionis verbis inseritur, haec post Maiorian. 6 inscriptionem additur. — Codicem missum Berolinum a. 1902 contuli.

Berolinensis lat. quart. 150 (Haenel, nov. const. 10 = Brev. 37) saec. X scriptus ex Θ
foliis 189 constat; foliorum primi et ultimi, quae postea adiuncta sunt, adnotationes pluribus manibus diversisque temporibus scriptae originem libri explanant.[1]) Unde nostrum saec. XII et XV adservatum esse apparet in S. Lubentii monasterio quodam in Treverorum dioecesi sito. Lubentium autem, amicum Maximini episcopi Trevirensis, saec. IV presbyteri honore functum esse in ecclesia Cubrunensi 'in vico Cubruno' (hodie Kobern ad Mosellam), tum super fluvium Longanam (nobis Lahn) in ecclesia, cui nomen est Dietkirchen, sepultum esse traditum habemus (*Acta SS. LIV* Octobris VI p. 202 sq.; *MG. Scriptores 8* p. 153 c. 19 in fine; *Annales Trevirenses* I p. 236). Ad Trevirensem dioecesin utrumque monasterium et Cubrunense et Dietkirchense pertinet; alteriutri igitur liber noster tribuendus est. Quamdiu ibi manserit incertum est; hoc tantum constat initio saeculi XVIIII fuisse eum in clerici cuiusdam Vratislaviensis manibus (Haenel, *nov. const.* p. XV); a. 1830 in regiam bibliothecam Berolinensem venit numero signatus 'Cat. Acc. Mstorum 237'. — Novellae continentur f. 81^{v}—113^{v}; folium 100^{r} post novellas Marciani expletas et f. 100^{v} litteris vacant. Liber prorsus concordat cum praecedente Ψ: ex Breviarii constitutionibus ipsis adsunt Valent. 1, 3 — 18 — 23 — 27, reliquarum novellarum non extant nisi inscriptiones, subscriptiones (om. Valent. 19 — Marcian. 2), interpretationes (iterata Theod. 2 pro Theod. 1 omissa). Sex primae Maioriani novellae integrae (excepta Maiorian. 3 subscr.) f. 100^{r}—113^{r} servantur. Librarius nov. Theod. 13 interpretationem, Theod. 14 rubricam inscriptionem subscriptionem omissas in margine addit. Altera eiusdem aetatis manus *(Θ^{v})* in margine f. 102^{r} novellae Maioriani 11 verba ab epitome Aegidiana servata (7 *si quispiam* ... 12 *consecrari*) adiecit. — Contuli novellas praeter Breviarii interpretationes, quas passim examinavi, totas.

Parisinus 9652 (antea Suppl. Lat. 779), adiunctis, quae quaternionem XIII ex eo avul- Ω
sum repraesentant, *Parisini 4406* foliis 60—67 (Haenel, nov. const. 7/8 = Brev. 35; Mommsen, Theod. I p. XCIX), inter huius classis codices primum locum obtinet. Saec. IX exeunte satis accurate scriptus et in cathedralis Bellovacensis bibliotheca capitulari adservatus quaterniones XXI integros et folia quattuor continebat. Postea fuit Antonii Loiselli Bellovacensis, cui Cuiacius, ut in praefatione editionis prioris a. 1566 testatur, novellas Maioriani 1—6 ex nostro tum primum divulgatas debuit. Codicem a Loisello transmissum esse Cuiacio manifestum est neque minus verisimile fit ab hoc commodatum eum esse P. Pithoeo filio. Documento sunt adnotationes[2]) variaeque lectiones in Sichardianae exemplari Paris. Réserve F 380 Pithoei manu adscriptae. Bellovacensis, quem post fratrem

---

[1]) F. 1^{r} saeculi XV manu scriptum est: *Incipit liber legū et auctas alarici reḡ* | *leges theodosiani lib. XVI* | *liber novellār divi theodosii* | *valentiniani marciani maioriani severi* | *gay pauli s̄enār V̄* | *s̄acti lubencii in* ..... (litterae a me omissae fere evanuerunt) | *trever̄ dioces̄*. — F. 1^{v} post alia saec. fere XII scripta habentur: *iste liber s̄ci lubentii est*. — Folio denique 189 iam tripertito, sed mutilo, quod eodem atque folium primum tempore codici adfixum est, saeculi XII laterculus inest, in quo col. III v. 8 sqq. legimus: *presbri ordi[nis .....]* | *ebdoma[darii ....]* | *Bezelin. Ebd[omadarius s̄ci?] lubentii. Here[*... cet.

[2]) F. 84^{v} ad finem Theodosiani adnotatur: 'In vet. cod. Bel. seq(uitur) Tit. de Episcopali 'iudicio. Impp. Arcad. et Honor. et Theod. AAA. Ablavio PP.' (= Sirmond. 1: Paris. 9652 f. 76^{r}); porro f. 119 ad finem novellarum Maioriani: 'In vet. cod. Eccl. Bel. in quo erant fere interp̄ta'tion(es) tantum harum novellarum hoc loco sunt 6 Novellae integrae' (sequuntur novellarum

Fr. Pithoeus in apparatu Cuiacianae exemplaris Paris. Rés. F[a] adhibuit, num Bellovacum ad Loisellum redierit non constat; hoc quidem certum mihi videtur quaternionem XIII a Petro Pithoeo avulsum esse. Qui frustum, subscripto nomine suo in fine (f. 67v), aliorumque librorum lacinias in unum volumen (scilicet Parisinum 4406) congessit et emendationes *(Ω²)* passim adscripsit. — Parisinus 9652 recentiore aetate Lugduni fuit in bibliotheca Gay, post cuius mortem a. 1834 Parisios in regiam bibliothecam translatus est. — Codici *Ω* inest Breviarium praemisso Commonitorio; suus quemque librum titulorum index praecedit. Breviarii Novellae decurtatae continentur f. 76v—95 Parisini 9652 (usque ad Maiorian. 7, 135 *curialem accipere*), f. 60/61 Parisini 4406 (inde a Maiorian. 7, 135 *noluerit maritum*), f. 98 Parisini 9652 (Severi 1); ut in *ΨΘ* ex constitutionibus ipsis extant Valent. 1, 3 — 18 — 23 — 27, reliquarum inscriptiones, subscriptiones, interpretationes. Maioriani novellae 1—6 extra Breviarium positae, ut in codicibus laudatis, integrae habentur f. 61v—67v Parisini 4406 (usque ad Maiorian. 6, 72 *alendis et locuple*/), f. 96—98r Parisini 9652 (inde a Maiorian. 6, 72/73 /*tendis filiis*). — Saeculi X manus inter versus, rarius in margine, verborum explicationes (ut in Parisino 4413) adiecit. — Codicem Parisiis a. 1901 contuli.

ΨΘΩ Libros *ΨΘΩ* in iis, quae ex Novellis habent, vix differre vidimus. Ad lectiones quod attinet, *ΨΘ* (hic illic accedente, quem infra tractabo, Parisino 4413) saepenumero ab *Ω* discedunt verum vel vero propiora offerente, ut ex apparatu cognosces (cf. Theod. 14, 81 — 22, 2, 169 — Valent. 1, 3, 27 — 18, 24 — 23, 51/52 — 27, 42 — 31, 56 — 32 rubr. — 35, 119. 160. 200). Neque aliter res se habet de novellis Maioriani 1—6; ubi enim libri *Ω* et *ΨΘ* dissentiunt, ille praeferendus est (ut Maiorian. 2, 49 — 2, 63 — 4 rubr. — 4, 9 — 4, 10 — 5, 19 — 6, 83), rarius tantum his cedit (ut Maiorian. 1, 2 — 2 inscr.). Rarissime *Ψ* et *Θ* discedunt (ut Valent. 23, 45 — 27, 17).

Parisin. 4413 *Parisinus 4413* (Haenel, nov. const. 31 = Brev. 31; Flach, Études critiques [Paris. 1890] p. 82 sqq.; Mommsen, Theod. I p. XCVIII) Baiocassis in monasterio Normanniae a. 832 a Regenardo clerico scriptus, ut verbis Breviario f. 157r subiunctis declaratur, aliquando Bigotianus, deinde Memmianus 97, tum in regiam bibliothecam Parisinam translatus est et signatus 4890[a] (cf. Montfaucon. II p. 753 B). Constat ex foliis 157, quae Breviarium sine Commonitorio, suo cuique libro indice praemisso, continent. Novellae insunt f. 68v—98r; Maiorianae 1—6 quamquam desunt, in reliquis codex proxime accedit ad libros praecedentes *ΨΘΩ*: praescripta et subscripta ad verbum fere cum iis consonant; exceptis nov. Valent. 1, 3 — 18 — 23 — 27 non extant nisi constitutionum inscriptiones, subscriptiones (om. Marcian. 2), interpretationes. — Codicem, quem Fr. Pithoeus adhibuit, Parisiis a. 1901 examinatum in apparatu raro laudavi.

Parisin. 9653 *Parisinus 9653* (Suppl. Lat. 65; Haenel, Brev. 27; Mommsen, Theod. I p. XCIX), aliquando Io. Anton. Lescurii, cuius nomen foliis 3r, 4r, 5r, 22r inscriptum est, a. 1609 emptus a Claudio Expillio Gratianopolitano, tum in regiam bibliothecam Parisios translatus, constat ex foliis 158 a tribus librariis saec. IX exaratis, quibus bina folia et in principio et in fine adglutinata sunt. Liber quid complectatur, Haenel *Brev.* p. LXII sq. enarrat. Breviarium praemissis indice et prologo legum (cf. Mommsen *l. l.*) continetur f. 36v—158, Novellae insunt f. 100v—119r. Ex constitutionibus ipsis integrae extant Valent. 1, 3 — 18 — Marcian. 1 — Maiorian. 11, particulae textus servantur novellarum Theod. 3 (exhibentur nomina sectarum v. 81 sq. enumeratarum) — 11 (finit 24 *obnoxia*) — Valent. 23 (finit 33 *infamia*, redit 48 *cuius*, deficit 49 *facultatem*) — 27 (finit 40 *servari*, redit 48 *scilicet ut*, deficit 55 *conservent*). Subscriptiones desunt, exceptis Valent. 32 — Marcian. 2 — Maiorian. 7 — 11. — Codex neglegentissime a librariis imperitis descriptus, quem Parisiis a. 1901 examinavi, cum ad novellarum textum recensendum nihil valeat, in apparatu vix allatus est.

Maioriani 1—6 rubricae, ut in codicis nostri contextu habentur, nisi quod Maiorian. 6 pro *successionibus* scribitur *successione*); f. 120 denique ad nov. Severi 1, 16 notatur: 'Intelligit legem 'Maioriani de Sanctimonialib' et viduis et success' earum' (= Maiorian. 6) 'quae est in vet. lib. 'Eccles. beluacensis et plura habet capita ex quib' unum hoc hac lege probatur.'

III.

Fuldensis D. 1 (Haenel, nov. const. 3 = Brev. 45; Zeumer, MG. Legum Sectio V p. I; Mommsen, Theod. I p. C) saec. VIII ineunte in Gallia a pluribus librariis pessime scriptus, antea monasterii Weingartensis, unde a. 1805 Fuldam translatus est, constat ex foliis 184, quibus in principio et in fine singula folia adiuncta sunt; quaterniones litteris A—X signantur. Liber praeter formulas Andecavenses (f. 136—184) nonnullasque Isidori sententias Breviarium epitomatum sub titulo '*scintilla de libro legum*' continet; index praemittitur, de quo accuratius in capite primo (p. XVIII) egi. Tertiae enim syllogae archetypi ordinem et formam optime explanat, nisi quod Paulus Theodosianum excipit, Gaius Gregorianus Hermogenianus novellas Marciani antecedunt. Cuius indicis tituli et numeri, quoad ad Novellas pertinent, plane concordant cum *ΔΔΣΞ. Easdem, quas index enumerat novellarum titulos, contextus exhibet (quat. N f. 8 — q. R f. 4), sed frusta tantum miserrime truncata habentur, sive interpretationum sive constitutionum ipsarum. Particulae hae quid complectantur ad singulas novellas notavi. Ex Breviarii novellis prorsus deficiunt Theod. 22, 2 — Valent. 21, 1, ex ceteris Theod. 5, 2 — 5, 3 — 7, 1 — 7, 2 — 7, 3 — 10, 2 — 17, 2 — Valent. 1, 1 — 1, 2 — 2, 1 — 2, 3 — 2, 4 — 6, 1 — 6, 2 — 7, 2 — 7, 3 — 8, 1 — 15 — Maiorian. 1 — 2 — 3 — 4 — 5 — 6. — Inter Hermogenianum et novellas Marciani insertae leguntur et in indice (f. 13ʳ; vide p. XVIII) et in contextu (f. 128ᵛ), praescriptis *Incipit lib paipilianus spunsaliorum* (in indice *papianus sponsaliorum*), novellae Severi 2 particula sub Papiniani Alariciani rubrica *I. De pactis inter virum et uxorem* et Theod. 9, 1, 18 interpretatio sub rubrica *II. De reorum custodia.* Subieci verba a Scherer Fuldensis bibliothecae praefecto liberalissime mecum communicata: *Fuld.*

Expl. Ermogeni|anus. Incipit Lib | *Paipilianus* (corr. ex *paililianus*) *Spun|saliorum.* | *I. De Pastis* (sic in context., *pactis* in lat.) *Int Virū et Uxorē* | *Si quis servi vel colonis se cre|dederent copolandus agnacionē* | *errarum adds dominis ptenirent* | *quorum inquilinus vel coloni fuisse consteterit* | *II. De Reorum Custodia.* | *Rei non multo tempore in car|cere vel in custodia teni|antur sed celeriter aut innocentis absolvantur aut si con|victi fuerint criminosis intencia puniatur* | *Explicit Lib Papiani incipiunt tituli devi Marciani.*

'Divi Maximi' denique qui dicitur fragmentum informe, quod supra (p. XXIV not.) dedi, in Fuldensi solo f. 13ᵛ et 132ᵛ reperitur. — Codicem praeter locum supra allatum ipse contuli Berolinum missum.

Leidensis Vossianus lat. quart. n. 47 (Haenel, nov. const. 36 = Brev. 25; Mommsen, Theod. I p. XCVI) saec. X in Gallia a pluribus librariis scriptus, olim 'S. Iuliani M. 39', postea 'ex bibliotheca viri illustr. Isaaci Vossii 207', a. 1716 inter bibliothecae Universitatis Leidensis libros relatus, constat ex foliis 155. Breviarium in fine mutilum continetur f. 2—155. Novellae insunt f. 79ʳ—95ᵛ: ex constitutionibus ipsis adsunt Valent. 1, 3 — 18 (incipit 14 *quisquis manichaeorum*) — 27 (incipit 36 *de originariis*); nov. Valent. 23 inscriptio et textus pars (inde a 26 *quisquis* usque ad 51 *monstraverit*) sub praescripto *item alia interp* novellae Valent. 18 inseruntur, textus extrema pars et subscriptio suo loco reperiuntur. Reliquae novellae inscriptionem, subscriptionem, interpretationem praebent; desunt Theod. 9 tota, Theod. 3 inscr.; decurtantur inscriptiones Theod. 1 — 2, subscriptiones Valent. 32 — Marcian. 2 — Maiorian. 11. — In subscriptionibus librum saepenumero cum *ΔΔ et Parisino 4408 consentire laterculus p. XLIV sq. propositus docet. Propriae Leidensi sunt interpolationes quaedam; commemoratione dignum est novellae Theod. 2 'de confirmatione legum novellarum divi Theodosii A.' rubricam hunc in modum mutari: *de publicatione id est confirmatione legum novellarum* (om. *a*) *domino th. post theodasianum* (sic) *codicem latarum*; quae, si interpolata non est, lectionem fortasse servat corporis Valentiniani a. 448 publicati. — Codicis Berolinum missi rubricas, inscriptiones, subscriptiones contuli, lectiones selectas examinavi. *Leid.*

Parisinus 4408 (Haenel, nov. const. 27 = Brev. 29; Mommsen, Theod. I p. XCVII) saec. IX scriptus, inter Christinae reginae libros numero '438', in regiam bibliothecam Parisios translatus numero 5183 signatus, constat ex foliis 216. Breviarium praemisso Commonitorio continetur f. 11ᵛ—216; singulos libros titulorum index praecedit. Novellae *Parisin. 4408*

insunt f. 102^r—129^v, foliorum ordine inverso, ita ut f. 107 post f. 110, f. 115 post f. 116 legere oporteat. Constitutionum Valent. 1, 3 — 18 — 23 — 27 verba servantur, reliquarum inscriptiones, subscriptiones, interpretationes tantum exhibentur, sed nonnumquam inter subscriptionem et interpretationem textus sive principium sive finis extat. Codex, ut Leidensis, prorsus neglegendus esset, nisi subscriptionibus polleret (vide p. XLIV sq.). Commemoratione porro dignum videtur Theod. 16 inscriptionem, ut in *Δ^1*EKL*, ita in nostro interpolari. — Contuli Parisiis a. 1901 inscriptiones, subscriptiones omnes, constitutionum Valent. 1, 3 — 18 — 23 — 27 lectiones selectas.

Parisin. 4411 *Parisinus 4411* saec. IX (Haenel, nov. const. 30 = Brev. 22), olim Colbertinus 4209, tum Regius $5\underset{5.}{1}\underset{5.}{8}3$ (cf. Montfaucon. II p. 986 B), ex foliis 191 constat. Breviarium decurtatum praemisso indice continetur f. 1—19. 21—117. 120. 20. Novellae incipiunt f. 87, terminantur f. 117^v in nov. Severi 1, 24/25 *sive ad alias nuptias venerit nec.* Sequitur f. 118/119 legis Salicae fragmentum ex alio codice depromptum, tum Gaius Paulus Gregorianus. Integrae supersunt novellae Valent. 1, 3 — 18 — 23 — 27 — 35 — Maiorian. 11 — Severi 1 (def. 24/25); reliquarum inscriptiones et textus verba desunt (constitutionis Theod. 1 verba ultima extant inde a 45 *inlustris et*); subscriptiones neglegenter scriptae alia eiusdem aetatis manu adduntur (omittuntur Theod. 16 — Valent. 1, 3). — Varias ex libro nostro lectiones, potissimum ad nov. Valent. 35 pertinentes, Franciscus Pithoeus Cuiacianae prioris exemplari Paris. Réserve F^2 adscripsit. — Codicem, quem Parisiis a. 1901 contuli, in apparatu passim adhibui.

Vatican. reg. 1050 *Vaticanus reginae 1050* saec. X (Haenel, Brev. 76 et in libello gratulatorio in Caroli de Savigny honorem a 1850 scripto [vide p. XXIX] p. 3 sqq.; Merkel, MG. LL. III p. 623 sq.; Mommsen, Theod. I p. C), antea Alexandri Petavii fuit, cuius nomen f. 6^r inscriptum est, tum Christinae reginae n. 379 (cf. Montfaucon. I p. 22. 93). Ex diversorum eiusdem aetatis codicum laciniis librum compositum esse quaternionum ratio docet. Praefixa enim sunt quattuor folia ('numero $\overline{49}$' signata), quibus fragmenta theologica insunt; sequuntur quaterniones XV litteris A—T signati (f. 5—123), tum quaterniones duo numeros XXV. XXVI exhibentes, qui continent legem Ribuariorum et legis Alamannorum partem (f. 124—139), et tertius Z legis Salicae particulam tradens (f. 140—147); quos denique excipiunt alteri duo litteris XY notati et folia duo (f. 148—165). Ex pristini codicis quaternionibus litteris A—Y signatis quinque exciderunt, scilicet D — E — M — R — V, praeterea folium unum; quaterniones tres, scilicet XXV — XXVI — Z, adiecti sunt: hodie igitur constat ex foliis 165. Quid contineat, Haenelius (*Brev.* l. l.) enarrat. Breviarium inest foliis 14^v—118^r. Novellarum index accedentibus Gai Pauli Gregoriani Hermogeniani Papiniani rubricis, quae ut 'novellae' vel 'novae' opponuntur 'veteribus' (scil. Theodosiano), sub praescripto *Incipiunt capitulationes tituli legis Novellarum* f. 61^r—68^v exhibetur. Contextus novellarum ipsarum quaternione M exciso f. 76^v terminatur in nov. Valent. 27, 55 *parens*. Servantur constitutiones Valent. 18 — 23 (finit 3 *persequendo*, redit 26 *quisquis*) — 27 (incipit 27 *constituens*, finit 55 *parens*); reliquarum novellarum interpretationes tantum extant. Breviario f. 118^r subscripta est rubrica a Mommseno *l. l.* descripta, quacum conferas rubricam librorum $\Sigma\Xi$ Breviario praescriptam (vide p. XVIII). Sequitur novellae Severi 2 inscriptio et textus fine deficiente mutilus. Hanc solam ob constitutionem, quam integram fuisse in Pithoeano, epitomatam adesse in Fuldensi p. XXIV vidimus, liber editioni nostrae utilis est. — Novellam Severi 2 et praecedentem rubricam ipse contuli Romae, novellas Valent. 18 — 23 — 27 mea causa intercedente Huelseno contulit bibliothecae Vaticanae scriptor Franchio de' Cavallieri.

CAPVT QVINTVM.

EXCERPTA.[1] BREVIARII EPITOMAE. VARIA.

I. Ex syllogis legum novellarum Orientalibus Excerpta.

Omnes, quas *Iustinianus* in Codicem suum recepit, constitutiones anno 437 posteriores sumptae sunt ex syllogis novellarum constitutionum orientalibus. Inter quas in syllogis occidentalibus extantes reperiuntur hae: nov. Theod. 3 — 5, 2 — 6 — 7, 1 — 7, 2 — 7, 3 — 7, 4 — 8 — 9 — 10, 1 — 11 — 12 — 13 — 14 — 16 — 17, 2 — 19 — 20 — 21 — 22, 1 — 22, 2 — 24 — 25 — 26, Marcian. 1 — 3 — 4 — 5. Reliquas, quae spectant ad annos 438 — 457, in editione ipsa neglectas admisi in laterculos dignitatum et temporum capite octavo propositos. Iustiniani autem mutationes ad leges novellas modo laudatas pertinentes editionis textui adscripsi, Mommseni in Theodosiani editione exemplum secutus, neque in variis editionis Kruegerianae lectionibus recipiendis discessi ab iis, quae summus ille vir in primo huius operis volumine pp. LX. CXXIV exposuit. Utriusque corporis lectiones ubi dissentiunt, Iustinianus plerumque interpolatus (ut Theod. 22, 1, 61 — 22, 2, 73 — Marcian. 1 inscr. — 5, 39) cedit Novellis[2]), passim verum solus exhibens corruptelas librorum nostrorum sanat (ut Theod. 21, 7 — 21, 32 — 26, 29 — 26, 48 — Marcian. 3, 9/10 — 4, 4). Commemoratione digna est nov. Theod. 22, 1, ubi genuinam subscriptionem *Eudoxio et Dioscoro conss.* (a. 442) Iustinianus (5, 27, 3) exhibet, in Novellarum libris traditur *Maximo II et Paterio vv. cc. conss.* (a. 443). Novella Theod. 7, 4 (a. 441) in libris nostris inscripta est magistris militum Ariobindo et Aspari, Iustinianus (3, 23, 2 — 7, 62, 33 — 12, 54, 3) legem directam esse vult ad Cyrum p(raefectum) p(raetori)o. *Iustiniana*

II. Ex syllogis legum novellarum Occidentalibus Excerpta.

A. Codex Coloniensis 212, antea Darmstadensis 2326, saec. VII scriptus (Maassen, Quellen und Litteratur des canonischen Rechts 574 sqq.; Conrat, Quellen und Litteratur I p. 146) collectionem continet ecclesiasticam LXIV titulorum saec. VI in Gallia confectam. Sub titulis V et VI ad vetustiorem collectionis partem pertinentibus inter canones Carthaginienses et epistulam a concilio Arelatensi a. 316 ad papam Silvestrum directam fol. 26ᵛ et 27ʳ proponuntur novellae Valent. 18 (a. 445 Iun. 19) et 17 (a. 445 Iul. 8). Illa sub solita rubrica *de Manacheis* (sic), haec sub titulo *de primatibus ecclesiae chatolicae* (in corpore Maioriani scribitur *de episcoporum ordinatione*) collectioni insertae ex sylloge quadam certe diversa a corpore Maioriani, cui aetate praestabat, depromptae sunt. Nam novellarum laudatarum ordo in hoc corpore (quo nostra editio nititur) iam inversus (vide supra p. XVI) in Coloniensi recte servatur. Quocum optime convenit, quod lectiones *Colon.*

---

[1]) Novella Theod. 1 in libris *O* et *A* (scilicet *Ambrosiano C 29 inf.*; cf. Mommsen, Theod. I p. LXXXIII) Theodosiano praemissa traditur; ex eiusdem generis archetypo depromptam eam praebet *Parisinus 4409 f.* 65/66; hac de re accuratius agetur in capite septimo.

[2]) De Tribonianorum mutationibus ad constitutionum linguam pertinentibus vide quae Grupe (*Zeitschr. Savignystiftg. R. A.* 14, 224 sqq. 15, 327 sqq.) composuit.

eius, potissimum novellae extra Breviarium positae Valent. 17, contextum libri Γ etiam in gravioribus emendant, ut in capite septimo demonstrabitur. — Codicis novellam utramque contuli Coloniae a. 1901.

B. Ex sylloge prima Excerpta.

Gromatici 1. *Corporis scriptorum gromaticorum* libri ordinis secundi (prioris nulla habent ex Novellis excerpta) in Gallia scripti Vaticanus Palatinus 1564[1]) saec. X, olim Fuldensis, et ex eo etiamtum pleniore descriptus Guelferbytanus Gudianus 105[2]) eiusdem fere aetatis, aliquando Adriani Turnebi, qui ab archetypo pendent saec. VI vel VII in Italia confecto et impudentissima eius artis hominum interpolatione inquinato[3]), leges novellas Theodosianas tres, scilicet 24 — 4 — 20 sic ordinatas, rubricis nullis praemissis excerptas proponunt (cf. p. 273 sqq. editionis Lachmannianae). Descendunt autem ex corpore Maioriani, ut ipsae docent. Alterius novellae (Theod. 4) cum inscriptionem et subscriptionem fere integras constitutionisque principium ex parte receperint agrimensores, primam (Theod. 24) excepta inscriptione ita deformant, ut vix agnoscatur neque operae pretium visum sit ficticia haec in apparatum nostrum recipere. Sed novellam Theod. 20 in Breviarium receptam fere plenam, omissa tantum subscriptione, usurpaverunt: hic illic Gromaticorum textus corruptus est (20, 1 *circa* pro *cyro* — 20, 11 *limitatori* pro *nili tantum* — 20, 29 *magnificavit* [sic corrigendum in apparatu] pro *magnifica auctoritas tua*) vel hiat (ut 20, 2 — 20, 6 — 20, 23 — 20, 28 cet.); graviores interpolationes occurrunt 20, 11 et 20, 31; at verum solus exhibet 20, 8 *apud quem.*

Deusdedit 2. *Collectio Canonum* a cardinale Deusdedit Gregorio VII pontifice Romae compilata, a. 1087 divulgata et successori eius Victori III 'omnique clero sanctae romanae ecclesiae' dedicata sub primi libri titulo CCXXXVI et praescripto *constitutio Valentiniani* novellam Valent. 17 'de episcoporum ordinatione' etiam in sylloge Coloniensi servatam fere plenam exhibet. Huius collectionis apographum continet *Vaticanus 3833*[4]) (nobis *Deusd.*) saec. XII ineunte in Gallia descriptus[5]). Folio 48^{r} nov. Valent. 17 ita habetur, ut in cardinalis Deusdedit collectionem recepta est ex syllogae primae codice Italico Romae tum custodito (vide infra in capite septimo). Pro acceptoris nomine *Aetio viro inl. com. et mag. utriusque militiae et patricio* interpolando scribitur *omnibus sub imperio aeternae urbis R(omae) ubique terrarum degentibus;* item verba 33 *Aeti* $\overline{pkaa}$ . . . . . 37 *divinitas te servet per multos annos* $\overline{pkaa}$ ad eundem Aetium pertinentia praetermittuntur. — Contuli novellam Romae a. 1901.

Libelli contra invasores et symoniacos et reliquos scismaticos ab eodem cardinale Deusdedit a. 1097 confecti[6]) capiti III, 5 (in fine)[7]) insertum est eiusdem novellae Valent. 17 fragmentum ex canonum collectione depromptum ('quis episcoporum ad iudicium Romani antistitis evocatus adesse neglexerit, per moderatorem eiusdem provinciae adesse cogatur').

Phillipps. 1735 3. Epitomae Monachi codex *Berolinensis Phillippsianus 1735* (Haenel, Brev. 64; Rose, catal. I n. 160) saec. VIII/IX scriptus post Aniani subscriptionem Alaricianam (cf. *Theod. I* p. XXXIV) f. 157^{v}/158^{r} novellas Valent. 16 et 24 breviatas proponit ex sylloge prima.

---

[1]) Blume, *Schriften der römischen Feldmesser* vol. 2 p. 43 sqq., Mommsen in *annalibus Bonnensibus* vol. XCVI. XCVII (1895) p. 275 sqq.

[2]) Blume l. l. 42 sq., Mommsen l. l.

[3]) Mommsen l. l. p. 283.

[4]) Codicem *Parisinum lat. 1458* (= Colbert. 2576 = Regium 388/1), qui novellam Valent. 17 f. 249^{v} sub eodem numero CCXXXVI exhibet omisso tantum praescripto *constitutio Valentiniani*, in meum usum contulit H. Lebègue Parisinus. In apparatu hunc codicem ad verbum concordantem cum Vaticano 3833 non attuli.

[5]) Collectionem edidit Martinucci (Deusdedit . . . Collectio Canonum e codice Vaticano edita a Pio Martinucci, Venetiis 1869); egerunt de ea Stevenson, *Archivio storico della città di Roma* VIII (1885) p. 305 sqq.; Conrat *l. l.* 367 sq.; Sackur, *MG. Libelli de lite imperatorum et pontificum saec. XI et XII conscripti* II p. 292 sqq.; Steinacker, *Mitteilungen des Instituts f. oesterr. Geschichtsf. Supplement.* VI p. 113 sqq.; de Wretschko, *Theod. I* p. CCCLVII.

[6]) ed. Sackur, *MG. Libelli de lite* II p. 292 sqq.; cf. Conrat *l. l.*, de Wretschko *l. l.*

[7]) Sackur, *l. l.* p. 346.

Illi novellae, quae in *Γ* deest, solus ex libris nostris numerum *XVI* attribuit in corpore Maioriani inter Valentinianas usurpatum, hanc a *Γ* numero XXII signatam laudat ut *XXIII*. Novellae Valent. 16 praescribitur (f. 157v): *de ptio solidi et reprobati* [interpolatum]. *ymp theod. et valentinian āā ad pr* [sic recte = p(opulum) r(omanum)] *in libro novellarum* (scilicet Valentiniani) *hr* [= habetur] *XVI*. Sequuntur textus verba inde a 6 *(si quis) solidum* usque ad 12 *custodiet* in brevem summam contracta et interpolata, quae tamen boni archetypi vestigia prae se ferunt; tum post subscriptionem (consulatum *valentiniano āg VI* recte exhibentem contra *ΔO*) scripta habetur nov. Valent. 24: praescriptis (f. 158r) *de negutiatoribus ymp theod et valentiniani āā* (reliqua inscriptione omissa) *in novell. lib hr. XXIII*, ordine inverso textus breviatus (inde a 3 *maiestatis* .... 4 *oraculo*, 7 *omnes* usque ad finem) et subscriptio dantur. — Utriusque constitutionis datae locus, scilicet Roma, non casu omissus esse videtur. Graves sunt interpolationes Valent. 16, 6 — 24, 7/8.

4. *Leges regum Germanorum.*

cod. Euricianus

a. Corpus Euricianum ab Eurico Visigothorum rege (466—485) conditum et Gothis solis destinatum, cuius fragmenta in codice palimpsesto Parisino lat. 12161 servantur (cf. Zeumer, *MG. LL. Nat. Germ. Sectio I Tom. I* p. XII sq. XVI sqq.) haec habet ex corporis Maioriani Novellis excerpta:

Valent. 32 § 4	=	Euric. frgm. 293 (= l. Visigoth. 5, 4, 1); cf. l. R. Burg. 35, 5. l. Baiuvar. 16, 8
— 35 v. 59 sqq.	=	Euric. frgm. 321 (= l. Visigoth. 4, 2, 13).

Ad novellam Severi 1 a Postalaricianis demum legi Romanae Visigothorum insertam fragmentum Euric. 322 (= l. Visigoth. 4, 2, 14) prope accedit (vide p. 201), hoc vero discrimine intercedente, ut usufructuaria portio a Severo mulieri praebita, 'sive in alias nuptias venerit sive non venerit', ab Eurico non concedatur nisi in viduitate permanenti. Tamen novella illa extravagans, priusquam a Visigothis post annum 506 in Breviarium reciperetur, iam pridem nota eis fuisse putanda est.

l. R. Burg.

b. Lex Romana Burgundionum [1]), quam ante editum Breviarium Alaricianum a Gundobado rege (473—516) conditam esse verisimillimum est (cf. Haenel, *Brev.* p. XCV sq.; Mommsen, *Theod. I* p. LXI), quod tit. 2, 2, ubi prima mentio fit Novellarum, verbis utitur *secundum legem ex corpore novellarum Theodosii et Valentiniani ad Maximum patricium datam* (scilicet Valent. 19), non est cur Maioriani corpus adhibitum esse negemus. Nam huius ipsius imperatoris novellas et extra Breviarium positas cognovisse eum, qui legem R. Burg. composuit, titulus 25 *de adulteriis* inscriptus docet, ubi verbis *secundum legem novellam Maioriani* novella Maioriani 9, licet incorrecte [2]), laudatur. Ad novellae Maioriani 6 'de sanctimonialibus' paragraphum 9, ut aliae posteriorum temporum leges, ita nostrae titulus 37, 1. 2 spectat. Praeterea ex constitutionibus Breviario non insertis novellae Theod. 12 'de repudiis' principium aperte significatur initio tituli 21 *de divortiis* inscripti. Neque minus Extravagantes post Maiorianum latas Burgundiones in legem suam Romanam receperunt; titulus enim 46 ad verbum fere depromptus est ex altera Severi novella, quae in legis R. Burg. codice quodam huic titulo adscripta inde in tertiae syllogae archetypum transiit. Ad interpretationem autem nov. Marciani 1 (v. 97/98) quamquam prope accedunt tituli 33 verba *nec eum qui pulsandus est longius trahere*, tamen nequaquam ex Breviario Alariciano sumpta sunt.[3]) Huiusmodi potius similitudines inter legem Romanam Burgundionum et Visigothorum interpretationes intercedentes, quarum exempla plura ad Theodosianum pertinentia Mommsen (*Theod. I* p. LXI) attulit, facile explicantur considerantibus utriusque nationis iurisperitos easdem iuris scholas tum frequentasse. Iniuria igitur inter auctores, qui novellam Marciani 1 adhibuerunt, p. 185 laudavi Burg. 33, 1. — Novellarum usum produnt loci hi: Burg. 2, 2: nov. Valent. 19 § 2 (vide supra; Halban

---

[1]) Edidit de Salis, *MG. LL. Nat. Germ. Sectio II Tom. I;* cf. de Halban, *Das römische Recht in den germanischen Volksstaaten* I (1899) p. 268 sqq.

[2]) Vide p. 176; cf. etiam de Halban, *l. l.* 272 not. 2. 4.

[3]) Quae sequuntur *pulsatus in eius audientia respondeat, ad cuius sententiam convenitur .... tum demum pulsati iudicem actor adeat* a regula generali in Breviarii novella Marciani 1 exposita abhorrent, quae sic est: *actor rei forum sequatur.*

l. l. 272 not. 6) — 6, 3: Valent. 31 § 3 v. 21 — 11, 4: Valent. 35 § 1[1]) — 21, 1: Theod. 12 v. 2/3 (non respecta nov. Valent. 35 § 11) — 25: Maiorian. 9 (vide p. LVII) — 26, 1: Valent. 35 § 10 *(secundum legem novellam)* — 31, 1: Valent. 27 — 31, 1. 2: Valent. 35 § 12 — 31, 5: ? *(intra annum criminalem quaestionem et proponi et debere finiri secundum legem novellam vel diversorum auctorum constitutiones, quae sunt per titulos superius indicatae)* — 35, 5: Valent. 32 § 4 (cf. frgm. Euric. 293) — 36, 4: Theod. 11 § 3 *(secundum legem novellam 'de tutoribus pupillis nominandis':* vide supra p. XLVIII*)* — 36, 9: Valent. 35 § 13 *(secundum legem novellam)* — 37, 1. 2: Maiorian. 6 § 9 — 37, 6: Valent. 31 v. 33 sqq. *(secundum legem novellam .... secundum legem novellam sub titulo 'de advenis')* — 39, 3: Valent. 8, 1 (?; *secundum legem novellam*) — 44, 1: Valent. 35 § 6 — 45, 1: Valent. 21, 2 § 1 — 45, 2: Theod. 16 § 2 *(secundum legem Theudosii et Valentiniani ad Florentium prefectum preturii datam)* et Valent. 21, 1 § 4 — 46: Severi 2 *(secundum constitutionem novellam Leonis et Severi .... quod ea lege evidenter exprimitur, quae ad Basilium prefectum preturii data est;* vide p. LVII).

Edictum Theoderici — *c.* Edictum Theoderici regis Italiae (493—526; ed. Blume, MG. LL. V, 145 sqq.) et Gothis et Romanis destinatum, quamquam inter annos 511—515 publicatum est, tamen epitomen Alaricianam non adhibuit, id quod hodie inter viros doctos fere omnes constat.[2]) Cui rei non obstat, quod Ostrogothorum rex ex Novellis non excerpsit nisi in Breviarium receptas. — Novellae *antiquis legibus* (c. 12), scilicet Theodosiano, vel *veteris iuris sanctimoniae* (c. 155) oppositae allegantur sub titulo *novellarum legum* (c. 12 — 68 — 155), ut in l. R. Burg. — Edicti capita, quorum verba ita cum Novellis congruunt, ut adhibitas eas esse a Theoderico verisimile fiat, sequuntur: Theoderic. c. 12: Valent. 35 § 13 (cf. Burg. 36, 9) — Theoderic. c. 28: Theod. 16 § 2 et Valent. 21, 1 v. 27 (cf. Burg. Germ. 43, 1; Burg. R. 45, 2; cod. Parisin. 4613 f. 83; Hincmar ed. Sirmond. I p. 640) — c. 29: Theod. 16 § 3 — c. 54 v. 29 sqq.: Theod. 14 § 3. 4 — c. 64 pr.: Valent. 31 v. 33—38 (cf. Burg. 37, 6) — c. 68: Valent. 31 § 2 — c. 69: Maiorian. 7 § 1. 2[3]) (cf. Valent. 27; Burg. 31, 1) — [c. 110: Valent. 23] — c. 142: Valent. 35 § 18 — c. 144: Valent. 1, 3 § 2. 5 — c. 149: Maiorian. 7 § 15. 17.

Schol. Vaticani reg. 886 — *δ.* Inter *Scholia* in margine *Vaticani reg. 886 (V)* addita ad Theod. 11, 30, 42 a V^2 adscriptum (cf. Theod. I p. LV) ad novellam Theod. 7, 4 § 8 spectat, quae falso *novella Valentiniani* nuncupatur.

C. Ex sylloge tertia Excerpta.

1. Collectiones inde a saeculo VII *in Gallia ad usum ecclesiasticum confectae* Breviarii aucti codices adhibuisse videntur. Ita libri Parisinus lat. 12445 et Berolinensis Phillippsianus 1741 (cf. Conrat, *Quellen* p. 255 sq.; Mommsen, *Theod. I* p. LXXXVIII. XC sq.; de Wretschko, *ibidem* p. CCCXXXII sq.) syllogae decretalium Dionysio-Hadrianae subiungunt excerpta cum ex Theodosiani integri libro XVI tum ex Novellarum sylloge tertia deprompta.

D — *Parisinus lat. 12445* (antea Sangerman. 366; Haenel, Brev. n. 72 = const. Sirmond. p. 415 sqq.; Mommsen, l. l.) saec. IX/X scriptus est.

Phillipps. 1741 — *Berolinensis Phillippsianus 1741* (Haenel, Brev. 71 = const. Sirmond. l. l.; Rose, catalog. n. 82; Mommsen, l. l.) origine Remensis saec. X scriptus est.

Utrique libro communia sunt haec:

Nov. Valent. 27 integra (*D* f. 199^v—201^r = *Phill. 1741* f. 7^v—9^r) sub praescripto *in libro legum novellarum divi valentiniani cap̄. VIII* (= Brev. nov. Valent. VIII).

Nov. Valent. 35 inscr. et textus §§ 1—7: *D* f. 199 = *Phill. 1741* f. 191^v/192^r. Praemissa rubrica *de episcopali iudicio et de diversis negotiis* in utroque libro ante inscriptio-

---

[1]) Insiticium *et presbyteri* iam ante legem R. Burgundionum conditam textui nov. Valent. 35 (vv. 7. 18. 22) insertum fuisse verba Burg. 11, 4 *criminales vero actiones nullatenus posse mandari nisi ab episcopis aut presbyteris* demonstrant.

[2]) Cf. Haenel, *Brev.* p. XCII; Gaudenzi, *Zeitschr. Savignyst. G. A.* VII, 46 sqq.; Brunner, *Rechtsgeschichte* I, 365; Krueger, *Quellen und Litteratur* p. 316; Mommsen, *Theod. I* p. LXI, alii.

[3]) Novella Maioriani 7 crebro adhibita est in legum, formularum, epistularum a Theoderico eiusque successoribus datarum collectione, quam *Cassiodorus Senator* in 'Variorum' suorum libris (ed. Mommsen) composuit; vide locos p. 174 a me congestos.

nem et textum paraphrasis inseritur ex constitutionis ipsius et interpretationis verbis composita (incipit *episcopus presbyter iudices publici esse non possunt* [cf. v. 5 sqq.], terminatur *ut publica loca clerici pro ecclesiasticis reparationibus non destruant* [cf. v. 147]).

Nov. Valent. 35 interpretatio integra (*D* f. 201 sq. = *Phill. 1741* f. 9r—11r) sub praescripto *item cap̄. XII.* (= Brev. nov. Valent. XII) *ex interpretatione sententiae de episcopali iudicio.*[1])

Nov. Marciani 1 interpretatio integra (*D* inter Theodosiani 9, 1, 11 inscriptionem et textum interposita = *Phill. 1741* f. 190r in margine ad eundem locum a librario ipso addita); praescribitur *ex interpretatione legis martiani*, subicitur *secundum has leges decrerit carthaginense concilium capitulum XXX.*

Praeterea *Phillippsiano 1741* soli propria sunt:

Nov. Marciani 1 interpretatio usque ad 80 *appellare*: f. 13v sub praescripto *et item leges dicunt.*

Nov. Valent. 35 interpretationis principium (usque ad 129 *extranei*), quod in marginibus inferioribus f. 14 breviatum mutatumque a librario ipso additur; praescribitur f. 14r *et in interpretatione legis valentiniani praeceptum ostenditur,* f. 14v *et h(oc) e(st) de lege valentiniani.*

Parisino 12445 (D) propria est

nov. Valent. 8, 1 (inde a 16 *quia inlicitis*) et Valent. 8, 2 integra: f. 210 sub praescripto *item in libro primo legum novellarum.*

Omnia, quae attuli, excerpta ad constitutiones in Breviarium receptas pertinent praeter novellas Valent. 8, 1 et 2 a *D* servatas. Depromptas eas esse ex tertiae syllogae codice verba his praescripta ostendunt. In hac enim sylloge sola nov. Valent. 8 relata est inter Theodosianas (scilicet 'legum novellarum librum primum'), ubi sub numero XVIIII (XVII in *O*: vide p. XXIII) habetur. Itaque quin reliquae etiam novellae in utroque libro excerptae, cuius lectiones et in minoribus concordant, ex eodem Breviarii aucti codice sumptae sint, dubitari non potest. Confirmant hoc loci plerique, quibus nostri (ex quibus Phillippsianum in apparatu neglexi) cum tertiae syllogae libris conveniunt, ut Valent. 27, 13 — 27, 14 — 27, 15 — 27, 26, Valent. 8, 2 subscr. Proxime autem accedunt ad librum *O*, id quod locis Valent. 35, 28 (fori *O*, fieri *D*) — 35, 31/32 — 35, 33 — 35, 42; Valent. 8, 1, 39 — 8, 2, 7 — 8, 2, 14 demonstratur, ita ut optimo iure Gallicum libri *O* archetypum prope afuisse credamus a codice eo, quem collectio nostra adhibuit.

Hincmar Hincmarum archiepiscopum Remensem (845—882) Theodosiani integri et Breviarii constitutiones, exceptis paucis, ex eadem collectione Remensis sine dubio originis hausisse, quam libri modo laudati repraesentant, Conrat probavit (*Quellen* p. 23 sq. 256, *Neues Archiv* 24, 355 sqq.; cf. etiam Mommsen, *Theod. I* p. LXXXIX). Locos ab Hincmaro receptos post Conratum composuit de Wretschko (*Theod. I* p. CCCXXXIX sqq.). Pertinent ad nov. Valent. 35 int. v. 116—118: ed. Sirmond. II p. 545 — II p. 785 — II p. 606; ad nov. Marcian. 1 int. v. 77—80: ed. Hardouin V p. 1348[2]).

Pseudo-isidoriana Eidem Remensi origini tribuenda esse verisimile est, quae collectiones suppositiciae tres medio saeculo nono in regno Francorum compilatae, scilicet *capitula Angilramni, capitularia Benedicti Levitae, Decretales Isidori Mercatoris,* cum ex Theodosiano tum ex Novellis sumpta praebent. De Pseudoisidorianis collectionibus quae dicuntur novissime egit Seckel (*Realencyklopaedie für protestantische Theologie* XVI³, 1905, p. 265 sqq.; cf. etiam Conrat, *Quellen* p. 309 sq.; de Wretschko, *Theod. I* p. CCCXXXIV sqq.). Locos ex Novellis excerptos composuit de Wretschko (l. l.); pertinent omnes ad nov. Valent. 35 (Brev. XII)

---

[1]) In Phillipps. 1741 a librario additur: *Haec interpretatio legis valentiniani augusti est ex capitulo ipsius edicti de episcopali iudicio quod circa finem istius libri habetur ubi in initio et in fine ipsius capituli hoc signum habetur* ⳩ (pertinet ad f. 191v/192r: vide supra). Eadem fere repetuntur manu recenti adscripta.

[2]) Hincmari verba (Sirmond. I p. 640) *perpendendum .... quinque vel septem aut decem, ut scribit Ambrosius, testibus roborata constaret*, si omnino Novellarum usum produnt, id quod negaverim, ad Brev. nov. Valent. IV, 1 (= Valent. 21, 1 v. 27; cf. p. LVIII ad Theoderic. c. 28) potius referenda sunt quam ad Brev. nov. Theod. IX (= Theod. 16).

et Marcian. 1; Benedictus solus duobus locis (III, 192 — I, 369) epitomae Aegidianae novellas Valent. V (= 23) et Marcian. II excerpsit.

Ad librorum porro Parisini 12445 et Phillippsiani 1741 excerpta prope accedunt quae ex Novellis deprompta habent codices Vaticanus reg. 520 et Parisinus lat. 10753:

Vaticanus reg. 520 *Vaticanus reginae 520* (cf. Blume, MG. LL. 3 p. 590) ex diversorum codicum in regione Aurelianensi scriptorum laciniis constat, quas Petrus Danielis Aurelianensis congessit (cf. f. 24. 94. 98. 121r: *Ex libb. Petri Danielis Aurel(ianens)is 1560*); postea Pauli et Alexandri Petaviorum fuit, inter reginae libros numerum tulit 184. Ad Theodosianum pertinentia Mommsen (*Theod. I* p. LXXXVI sq.) tractavit. Ad nostram editionem spectant saeculi X folia 96r—98r Breviarii constitutionem Valent. 35 integram una cum inscriptione complectentia (subscriptio manu recenti saec. XVI additur; interpretatio deest); folium 99, in quo inter legis R. Burg. titulos 11 et 1 interposita reperiuntur nov. Marcian. 1 rubricae verba *neminem exhiberi de provincia et reliq̄*, alia eiusdem aetatis manu scriptum est. Codex, ex quo folia 96—98 avulsa sunt, neque subscriptionem neque interpretationem novellae Valent. 35 exhibuit, id quod constitutio Theodosiani integri 14, 18, 1 in versa folii 98 pagina ab alio exarata docet. Sed ut folii 99 librarius non recepit nisi nov. Marciani 1 rubricam, ita et eum, qui folia illa descripsit, ex archetypo novellam Breviarii Valent. 35 integram proponente inscriptionem et constitutionis verba tantum sumpsisse verisimillimum est. Nihil enim habemus, cur ad primae syllogae codicem fragmenta nostra referenda esse putemus. Contra ubi huius syllogae liber *Γ* aut solus aut cum Breviarii libris emendatis *ESL* verum exhibet, noster semper cum reliquis libris stat; proxime autem lectiones eius accedunt ad libros *D* (ut Valent. 35, 18 — 35, 37 — 35, 47) vel *E* (ut Valent. 35, 31 — 35, 108). Crebri sunt hiatus (35, 12 — 35, 86 — 35, 87/88), crebrae lectiones singulares plerumque interpolatae (ut 35, 28 — 35, 32/33 — 35, 36 — 35, 43 — 35, 79 — 35, 86). — Varias nov. Valent. 35 lectiones P. Pithoeus filius Sichardianae exemplari Paris. Rés. F 380 ex nostro adscripsit *(Pith. [ad Sichard.])*; quibus Cuiacius in editione priore a. 1566 usus est. — Codicem contuli Romae a. 1901.

Parisin. lat. 10753 *Parisinus lat. 10753* (= suppl. Lat. 215; cf. Haenel, Brev. n. 60 et p. XXVI sq.; Conrat, Quellen p. 228 sqq.; Mommsen, Theod. I p. LXXXIX sqq. CI sq.) epitomae ab auctore ipso 'scintillae' vocabulo, ut Fuldensis epitome, appellatae codex unicus est saec. X/XI scriptus. Ad marginem superiorem folii 1r saec. XV/XVI manu adscribitur *de ep(iscop)ali iudicio.* | *iste lib(er) est eccl(es)ie b(eat)i liunomari*; ibidem leguntur numeri 118 et 143. De scintilla ipsa infra (p. LXII) breviter agetur; f. 1—7r sub praescripto *Incip̄ de episcopali iudicio et diversis negutiis* praemittuntur nov. Valent. 35 inscriptio, textus §§ 1—18, interpretatio (inde a 126 *in foro* usque ad finem). Fragmentum corruptelis abundans et neglegentissime descriptum contuli Parisiis a. 1901 usque ad § 9. —

Codices, quos supra tractavi, fragmenta praebentes ex sylloge Novellarum tertia (scil. Breviario aucto) deprompta, si praetermittimus Vaticanum lacinias tantum exhibentem, eidem sunt, qui una cum eiusdem syllogae codice *O* neque minus cum *E* Breviarii Theodosiani librum XVI augent (cf. Mommsen, *Theod. I* p. XC sq. CXXII).

2. Alteram classem repraesentant syllogae tertiae excerpta, quae epitomae Aegidianae libri et Sangallensis 731 accedente Reginone Prumensi ex legibus novellis Maioriani extra Breviarium positis sumpserunt:

Epit. Aegidiana *Epitomae Aegidianae* libri, quos repperi Novellas complectentes (vide p. LXI sq.), plerique novellae Maioriani 11 a Postalaricianis sub numero II receptae rubricas subiungunt novellarum Maioriani sex primarum; sequuntur nov. Maioriani 6 § 9 vv. 90—94 hunc in modum epitomati: *Ut, si inter coniugatos non fuerit aequa donatio, nec matrimonium iudicetur nec legitimi filii procreentur* [1]); in fine habetur: *Hae sex sententiae propterea non sunt defloratae quia in aliquibus libris non inveniuntur, in aliquibus* [2]) *tamen inveniuntur.* [1]) Praeter harum novellarum, quas in aliquibus libris invenisse se dicit, rubricas Epitomae auctor depromptum nihil exhibet ex novellis extra Breviarium positis. Neque aliter res se habet de tertiae syllogae codicibus *ΨΘΩ*, in quibus Maiorianae sex primae,

---

[1]) Desunt omnia in *Parisino 4633.*

[2]) libris .... aliquibus *om. Parisin. 4409.*

integrae illae quidem, praeter Alaricianas solae extant. Illos igitur, quos epitomator vidit, libros prope afuisse a ΨΘΩ probabile est, proxime fortasse ab Ω, ut nov. Maioriani 4 rubrica docet.

Ad eandem originem referendum est insiticium codici *Sangallensi 731* (vide p. LXII) a. 793 conscripto post finem novellae Valent. 35 (Brev. XII) insertum et novellae Maioriani 6 § 9 fragmentum (90 *utrumque* .... 94 *procreentur*) complectens, quod Aegidiani libri epitomatum praebent (cf. Mitteis, *Reichsrecht und Volksrecht,* 1891, 229. 294 not. 1); adhaeret fragmento Pauli sententiarum locus (4, 10, 1. 2) et ipse a Breviario alienus. *Sangall. 731*

Regino etiam abbas *Prumensis*, qui a. 915 e vita decessit, in libro altero (II c. 173) tractatus 'de synodalibus causis et disciplinis ecclesiasticis' inscripti (ed. Wasserschleben, Lipsiae 1840; cf. Conrat, *Quellen* p. 258 sq.; de Wretschko, *Theod. I* p. CCCXLII) eiusdem novellae Maioriani 6 fragmentum aliud (53 *viduarum* ... 67 *partiatur*) ex simili tertiae syllogae codice sumpsit; praescribitur *Ex lege Romana novellarum divi Maioriani.* *Regino*

3. Breviter denique agendum est de *legibus Visigothorum* post corpus Euricianum et Breviarium Alaricianum datis (de quibus conferas Zeumeri editionem, *MG. LL. Nat. G. Sectio I Tom. I,* potissimum p. XII sqq., praeterea Mommsenum, *Theod. I* p. XXXVI sq.). Codicem Euricianum Leovigildus rex (567—586) emendavit et auxit renovatoque corpore, ut antea Euriciano, Gothos solos uti iussit. Contra Reccesvindus suis praedecessorumque legibus compositis corpore a patre Chindasvindo inchoato et a. 654 confecto cum Gothos tum Romanos uti voluit adeoque Breviarii Alariciani vim sustulit. Accedunt leges a posterioribus regibus, ut Ervigio (680—687), datae. Harum legum omnium quae pertinent ad Novellas capita invenies in laterculo, quem de Wretschko (*Theod. I* p. CCCX sq.) proposuit. Legis Leovigildianae capita, quae corpori Reccesvindiano inserta inveniuntur sub praescripto *Antiqua*, praeter Alaricianas (ut Valent. 25 § 9 et int.: l. Visig. V, 7, 11 — Valent. 25 § 7: l. Visig. V, 7, 13 in fine — cf. etiam Theod. 2 § 2: l. Visig. II, 1, 14 pr. [Zeumer, *Neues Archiv* 24, 72 sq.]) etiam novellas in Breviarium non receptas, sed tertiae syllogae soli insertas, adhibuerunt: exemplo est l. Visig. III, 2, 2 ex parte pendens a nov. Anthem. 1 §§ 2. 3 (cf. Zeumer, *l. l.* 589 sq.). Neque minus Chindasvindus, ut Breviarii primitivi (Valent. 35 § 16 et int.; Marcian. 1 int.: l. Visig. II, 1, 24 pr. — Valent. 21, 2 § 2: l. Visig. II, 5, 13), ita aucti Novellas respexit; in lege enim III, 1, 5 (in Zeumeri editione p. 128) a. 644 data novella Maioriani 6 (§ 9) usurpata est. Reccesvindi leges ad Alaricianas tantum novellas spectant (Valent. 35 pr. et § 1 cum int.: l. Visig. II, 3, 1 — Valent. 21, 2 § 2: l. Visig. II, 5, 16 — Valent. 25 § 7: l. Visig. V, 7, 14 in fine). Ervigii denique constitutionis III, 1, 9 rubrica novellam Maioriani 6, 9 saepius laudatam attingit. *Leges Visigoth. post Euric. datae*

III. Breviarii Alariciani Epitomae.

Epitomen Aegidianam (Haenel, Brev. p. XXV sq. LXXV sqq.; Conrat, Quellen p. 222 sqq.) saec. VIII compositam ex codice iam latente vel deperdito Petrus Aegidius Antverpiensis a. 1517 primus edidit. Libros hodie notos Mommsen, *Theod. I* p. C sq. enumeravit; inter quos Novellis carent Ambrosianus A 46 inf., Basileensis C III 1 f. α—ε (vide p. XXXIX), Monacensis lat. 4460, Parisinus nouv. acq. 204. Examinati a me sunt codices qui sequuntur: *Epitome Aegidiana*

Parisinus 4409 saec. X: f. 144v—183; Novellae insunt f. 161v—166r.

Parisinus 4416 saec. IX: f. 10r—72; Novellae habentur f. 42v—50r.

Parisinus 4418 saec. X: f. 1—37; Novellae habentur f. 19r—22v.

Parisinus 4426 saec. X/XI: p. 99—210; Novellae continentur p. 155—166.

Parisinus 4633 saec. X: f. 44v—99v; Novellae insunt f. 74r—79r.

Parisinus 4696 saec. XIII: contextus continetur f. 1—24, 69v—85v (Novellae f. 20r—24r), index titulorum f. 86—89r, Commonitorium f. 89v.

Vaticanus reginae 846 saec. VIII (vide p. XXV): f. 1v—67v; Novellae insunt f. 34v—43v. — Praeter indicem regum Francorum (f. 79v) codex memorabilis est propter notas Tironianas ad marginem adscriptas (cf. Schmitz, *Miscellanea Tironiana,* Leipzig 1876) et Capitulare Haristallense (f. 98) a. 779 emissum (*MG. LL. Sectio II Capitularia I* p. 46 sqq.).

Vaticanus reginae 852 saec. X (vide p. XXV): f. 7r—99v; Novellae comprehenduntur f. 62r—71v.

Vaticanus reginae 991 saec. XI (vide p. XXVI): f. 107v—167; Novellae continentur f. 146r—154r.

Epitomae praemittuntur Commonitorium et index titulorum, qui deest in *Parisino 4409*, mutilus extat in *Vaticano 846*. In plerisque exemplaribus, quae examinavi, epitomae ipsi praescribitur *Incipiunt tituli legum ex corpore Theodosiani breviter succincti* (sic in *Parisin. 4409. 4416. 4418. 4626. 4633. Vatican. 991*). Indici *Parisini 4418* et *Vaticani 991* praescriptum est *Incipiunt capitula legum* (om. Vat.) *ex corpore Theodosiani breviter succincti* (desunt haec in *Parisin. 4416. 4626. 4633. 4696*).

De adiecticiis Maiorianis supra (p. LX) egi.

Epitome Parisina

Epitomae Parisinae codex unicus est Parisinus 10753 (vide p. LX). Liber quid contineat, Haenel (*Brev.* p. LXXIX) accuratissime exposuit. Epitome, quae passim *scintillae* nomine nuncupatur, inest f. 9r—48; f. 9r—12v sub praescripto *Incip̄ capit̄l de lege romana* index titulorum praemittitur, qui terminatur nov. Theod. XI (= 22), addita sub numero novellarum *XII* Theodosiani 9, 9 rubrica *de mulieribus q: se propriis servus iuncxerint*. Novellarum contextus habetur f. 46v—48v, ubi scintilla in verbis *filia curialis* nov. Theod. 22, 2, 162 deficit.

Epitome Guelferbytana

Epitomae Guelferbytanae librum unicum Guelferbytanum Weissenburgensem 97 saec. IX (cf. Mommsen, Theod. I p. CII), quippe qui nihil valeat ad Novellas, non inspexi.

Epitome Monachi

Epitomae Monachi (Haenel, Brev. p. XXIX sq. LXXXII sq.; Conrat, Quellen 238 sqq.; Mommsen, Theod. I p. CII) libri extant hi, quos omnes inspexi:

Parisinus 4403 B saec. VIII/IX: epitome omisso prologo continetur f. 1—95r; singulis libris index titulorum praemittitur. Novellae turbato ordine insunt foliis 49—54. 39—46. 55; praeter textum epitomatum plerumque adsunt inscriptiones et subscriptiones et ipsae epitomatae.

Parisinus 4419 saec. X, aliquando Petri Pithoei filii, qui Sichardianae editionis exemplari iam Parisinae bibliothecae in repositis (en réserve) F 380 varias ex eo lectiones adscripsit, quarum paucas Cuiacius recepit. Neque minus Fr. Pithoeus, ad quem verba f. 1r inscripta '*a. 1585 contuli*' pertinere verisimile est, codicem contulit. Epitome praemisso prologo habetur f. 2r—76v. Novellae incipiunt f. 32r; inscriptiones fere omnes et subscriptiones inde a nov. Valent. 23 adsunt epitomatae. In fine (f. 76v) novellae Theod. 15, 1 interpretatio inde a 22 *nulli* adnectitur.

Berolinensis Phillippsianus 1735 saec. VIII/IX (vide p. LVI): epitome, cui Commonitorium prologi loco praemittitur, continetur f. 1v—156; Novellae insunt f. 69r—89v.

Expositio Lugdunensis

Expositionem codicis Lugdunensis 303 edidit tractavitque Haenel (Brev. p. XXVIII sq. 95 sqq.; cf. etiam Conrat, Quellen p. 233 sqq.). Notabilia sunt verba Novellis praemissa, quae ad Theodosiani atque Breviarii compositionem spectant; egit de iis Conrat (l. l. 35. 83 not. 2. 234 not. 4).

Epitome Curiensis

Epitomae Curiensis (legis R. Curiensis), quam edidit Zeumer (*MG. LL. 5* p. 289 sqq.; cf. Haenel, Brev. p. XXXI—XL; Conrat, Quellen 286 sqq.; Mommsen, Theod. I p. CII; potissimum de Wretschko, ibidem p. CCCXXVII sq.; aliter E. Mayer, Mitt. d. Inst. f. oesterr. Geschichtsf. XXVI, 1 sqq.), codices non inspexi. Ad novellas pertinent libri quinque XVII—XXI.

Sangall. 731

Sangallensis 731 (Haenel, Brev. 42; Mommsen, Theod. I p. XCIX) a. 793, fortasse in monasterio S. Galli conscriptus, p. 1—234 Breviarium epitomatum complectitur praemisso indice titulorum. Novellarum insunt libri tres numeris solis notati, scilicet Theodosii, Valentiniani, Marciani; subscribitur *Expl. liber novellarum. dō gracias amen.* Frusta servantur constitutionum ipsarum Theod. 3 et Marcian. 5 (§ 2), praeterea deficientibus interpretationibus, quae in universum integrae extant, Theod. 9 — Valent. 1, 3 (§ 2) — 23 (§ 2 — 4) — 27 (§ 8); in contextu deficiunt nov. Valent. 14, cuius rubrica tantum habetur, et 18 tota. De insiticiis supra (p. LXI) egi. — Codicem Berolinum missum contuli a. 1901.

Vaticanus reginae 857 saec. IX/X (Haenel, Brev. 43; Conrat, Quellen 221; Mommsen, Theod. I p. C), olim S. Marcialis Lemovicensis (Limousin; vide p. XXVI), Breviarium epitomatum f. 73—147r continet. Novellarum interpretationes insunt f. 111r—123v; integrae extant interpretationes Brev. Theod. I — II — VIII — XI, 1 — Valent. I — III — IV, 1. 2 — VI — VIIII — XI — Marcian. I — II — III — IV — V, particulae int. Brev. Theod. IV — VI — Valent. XII — Maiorian. I. Reliqua praeter nov. Brev. Valent. IV, 1 subscriptionis frustum desunt. — Codicem inspexi Romae a. 1901. *Vatican. reg. 857*

Parisinus 4697 saec. IX/X (Haenel, Brev. 41; Zeumer, MG. LL. Sectio V, 1 p. 26; Conrat, Quellen 221; Mommsen, Theod. I p. CIII) Breviarium epitomatum f. 1—45 continet; ex Novellis (f. 14 sqq.) supersunt Brev. nov. Theod. VII interpretatio integra et subscriptio, VIIII interpretatio inde a 103 *si quis autem* usque ad finem et subscriptio, tum praescriptis (f. 16v) *Incipiunt novell divi valentn ag. tituli legum divi valentin ag.* sequuntur (f. 17) Valent. I int. et subscr., VIII textus particula (50 *et licet rem* .... 55 *conservent*) cum interpretationis principio, VIIII interpretatio epitomata et subscr., (f. 18) XII interpretatio epitomata (usque ad 170 *custodiri*). — Codicem Parisiis a. 1901 inspexi. *Parisinus 4697*

Vaticanus reginae 982 saec. X (Haenel, Brev. 68; vide p. XXVI) f. 18—33 indicem titulorum Breviarii cum explanatione continet. *Vatican. reg. 982*

IV. Breviarii Minora.

Berolinensis Lat. fol. 270 (Blume, MG. LL. 3 p. 588 sq.; Haenel, Brev. 17b; Mommsen, Theod. I p. CII sq.), antea P. Pithoei, tum Rosanbinus, foliorum 16, diversorum codicum lacinias exhibet (vide p. XLIII). Folio 14r saec. IX scripto nov. Valent. 33 textus (incipiens a 10/11 *inpellat*), subscriptio (non omittitur, ut in apparatu indicavi), interpretatio habentur. In folio 14v post nonnullorum conciliorum excerpta sub praescripto *Divi Valentiniani liber II. cap. X* legitur Theodosiani 3, 16, 2 interpretatio (usque ad *transire permittitur* [p. 158, 9]). Foliis 15 et 16 cum alia inveniuntur tum constitutiones tres (suppositiciae duae et Sirmondiana prima), quas integras vel ex parte interpolatas esse ex Breviarii novellis Valent. 25. 27. 35 Mommsen (*Theod. I* p. CII sq. et 240) evicit. — Codicis lectiones in apparatu ad novellam Valent. 33 notavi. *Berol. Lat. f. 270*

Parisinus 12238 (= Sangerman. 855, olim 374), qui ut praecedens ex diversorum codicum laciniis constat, folio 129 saec. VII paginis bipertitis exarato haec exhibet: praescriptis *Expliciunt libri Theodosiani imperatoris feliciter. Incipiunt tituli novellarum divi theodosi* sequuntur rubricae novellarum Theodosii in Breviarium receptarum adiecta plerumque explanatione, item novellarum Valent., quae terminantur in Brev. nov. VII (Valent. 1, 3) verbis *de indulgentiis reli*|. — Codicem Parisiis a. 1901 inspexi. — *Parisinus 12238*

Excerpta ex Breviarii Novellis, quae originem ducunt a tertiae syllogae codicibus, supra sub II C tractavi; de reliquis disserere post ea, quae socius operis de Wretschko in volumine primo (p. CCCVII — CCCLX) diligentissime composuit, supervacuum visum est.

V. Libri latentes vel deperditi.

Codicum latentium vel deperditorum lectiones ad Novellas spectantes, si praetermittimus *Murbacensis* libri apographum Basileense (nobis *C*: p. XXXIX sqq.), restitui possunt ex editionibus vel editionum exemplaribus his:

In *Sichardiana editione* adhibetur Breviarii integri codex *Augustensis* (Mommsen, Theod. I p. CIVsq.): vide p. LXV.

Cuiaciana editio prior a. 1566 utitur 1) codice ad *classem ΣΞ* pertinente, unde Cuiacius novellas Theod. 12 — 24 — 25 — 26 — Valent. 8, 2 — 17 — 26 — 28 — 36 sumpsit: vide p. LXVII sq.,
2) codice Breviarii integri ad *classem E* pertinente, unde Cuiacius Breviarii novellas emendavit: vide p. LXIX sq.

Adnotationes Sichardianae exemplari *Paris. Réserve F 380* a Pithoeo patre adscriptae (nobis *Δ) sumptae sunt ex *Pithoeano deperdito* (vide p. XLIII sqq.), cuius apographum repraesentat *Parisinus 4420* (nobis Δ).

Adnotationes Pithoeanae a. 1571 editionis exemplari *Paris. Réserve F 2240* ad nov. Valent. 2, 2 a P. Pithoeo filio adscriptae fortasse proficiscuntur ex *scheda altera Cuiaciana* (p. XXX) neque a Cuiacio neque a Pithoeo integre descripta: vide p. LXXI.

Praeterea codicum nobis non notorum lectiones adscriptae reperiuntur exemplaribus

Sichardianae *Paris. Rés. F 380* (a P. Pithoeo filio: vide p. LXVII),
Cuiacianae *Paris. Rés.* F^3 (ad nov. Maioriani 6 ab eodem: vide p. LXXII),
Cuiacianae *Paris. Rés.* F^2 (a Francisco Pithoeo: vide p. LXXIII).

Quae Mommsen in volumine primo (p. CV sq.) ex Beckeri 'Catalogis bibliothecarum antiquis' (Bonnae 1885) proposuit, ad nostram quoque editionem pertinent. Unius praeterea codicis hoc loco mentio facienda est, scilicet

Bibliothecae Cottonianae codicis Otho A IX, quem 'Catalogus Librorum Manuscriptorum Bibliothecae Cottonianae' a Thoma Smitho a. 1696 Oxonii e Theatro Sheldeniano proditus haec continuisse declarat: '1. Ansegisi Abbatis Capitulare. 2. Capitula Caroli Imperatoris. 3. Capitula Ludovici Augusti et Clotarii Caesaris. 4. Excerpta ex libris legum Romanorum et Francorum. 5. Fragmentum vetus codicis Theodosiani. Incipit a fine libri IX et continuatur ad finem libri XVII (sic). 6. Leges Novellae Divi Theodosii. 7. Leges Novellae Divi Valentiniani. 8. Leges Novellae Divi Martiniani. 9. Leges Novellae Divi Maioriani. 10. Leges Novellae Divi Severi. 11. Caii liber institutionum. 12. Pauli sententiarum libri quinque. 13. Gregoriani liber primus. 14. Papiniani liber primus.' Celeberrima illa bibliotheca a. 1731 incendio correpta (cf. *Dictionary of National Biography*, London 1885, XII p. 315), codex una cum aliis multis periit; nam inter Cottonianos nostra aetate in Museo Britannico Londinii adservatos desideratur (cf. *Catalogue of the Manuscripts in the Cottonian Library deposited in the British Museum*, 1802, p. 365). — Librum Gallicae sine dubio originis Breviarii tantum Novellas continuisse apparet; memorabile est Theodosiani libros non extare nisi inde a fine noni. Quae vero ratio intercedat inter codicem hunc deperditum atque Wallersteinense volumen (Mommseno *B*: Theod. I p. LXXII), quod 9, 9, 1 terminatur, diiudicare non possumus.

Inter codices Vaticanos inedita vix latent. In Tabularii Vaticani libro Angeli Mai collectanea complectente, cuius notitiam Mercatio debeo, sub littera *N* scripta haec repperi: 'Novellae leges sunt fortasse in codd. Vaticanis ineditae. V. Amadutium praef. ed. Nov. p. XXXVII sq.'. Sed ab eodem additur: 'Ego excussis codd. nihil inveni ineditum'. Neque mihi contigit, ut novi quidquam in lucem protraherem. Ex Vaticanis libris Reginensibus ad Theodosianum atque Novellas pertinentibus, quos Montfauconius enumerat, praeter n. 1167 ('Codicis Theodosiani pars') erui omnes.

CAPVT SEXTVM.

LEGVM NOVELLARVM EDITIONES ET APPARATVS.

Novellarum editiones eaedem fere sunt atque in volumine primo tractatae, quae ad Theodosianum pertinent.

AEGIDIVS

Editio princeps, quae a. 1517 a *Petro Aegidio* Antverpiensi divulgata est (Haenel, Brev. p. C sqq.; nov. const. p. XVI sq.; Mommsen, Theod. I p. CVII), codice deperdito nititur, qui Breviarium Alaricianum complectebatur sic epitomatum, ut libris p. LXI sq. descriptis inest.

SICHARDVS

Breviarii integri novellas primus *Iohannes Sichardus* Basileae a. 1528 edidit (Haenel, Brev. p. CIV sqq.; nov. const. p. XVII; Mommsen, Theod. I p. CVII), qui Murbacensis hodie deperditi apographum (nobis *C*) libro Basileensi C III 1 servatum in universum sequitur (vide p. XXXIX). Novellam Theod. 1, quam Basileensis C III, 1 bis habet et Theodosiano praemissam (ex *G*) et in principio novellarum Theodosianarum (ex Murbacensi), Sichardus semel tantum exhibet, scilicet ante Theodosianum, nisus Murbacensi textu *(C)*, Gothani *(G)* lectionibus passim vel in textum receptis (potissimum in fine constitutionis) vel in margine adscriptis. Praeter Basileensem, ut in Theodosiano, et in textu et in margine adhibentur libri tres, Mogontiacensis iam Gothanus *(G)* modo laudatus, decurtatus Argentoratensis iam Bernensis 263 (p. XXXV), Augustensis deperditus (vide p. LXIII). Sichardianas lectiones neque in *C* neque in *G* neque in Bernensi 263 repertas ex hoc *bibliothecae Augustensis codice* desumptas esse verisimile est; huc pertinent lectiones marginales

Theod. 22, 2, 119 vacuum] lucrum
Valent. 35, 48 proximis] praepositis
Maiorian. 7 rubr. ceteris] *Sich. (lat.) marg. cum* ΓE^b, diversis *Sich. (lat.) text. cum reliquis.*

Eiusdem fortasse originis sunt textus lectiones alibi non inventae, quas coniecturas esse vix crediderim,

Maiorian. 7, 93 inferendum sed et binos] inferendum decet binos
— 11, 13 nec episcopum a verecundia] avertendo nec episcopum.

Commemoratione denique dignum mihi videtur duos nov. Theod. 20 'de alluvionibus et paludibus' locos a Sichardo depromptos esse ex *Gromaticorum codice* fol. 171ᵛ ab eo divulgato, scilicet

Theod. 20, 11 nili tantum] limi tantum *Sich. text. ex Grom.*, militantum *Sich. marg. ex C*
— 20, 28 petitoris] petitor *Sich. marg. ex Grom.*

SICHARDIANAE EXEMPLARIA

Inter Sichardianae editionis exemplaria propter apparatum adscriptum utilia sunt duo, in bibliotheca publica Parisina sub numeris Réserve F 381 (F³) et F 380 (F⁴) servata.

Exempl. Paris. Rés. F 381: RANCONETVS

Exemplari *Paris. Réserve F 381*, aliquando Ranconeti, deinde Petri Pithoei filii (cf. Mommsen, Theod. I p. LXXVI not. 1 et LXXVII), *Ranconetus* (1500—1559) etiam in Novellarum parte varias lectiones adscripsit ex duobus certe codicibus depromptas:

1. Longe pleraeque lectiones redeunt in Parisino 4405 (nobis *S*: p. XLII), aliquando Pictavensi, qui postea Ranconeti factus est.

2. Ad novellam Valent. 27 neque minus ad nov. Valent. 31 subscriptionem Ranconetus lectiones adscripsit hoc ipso codice suppeditatas, quem 'meum' ad Pauli locum 5, 5a, 1 f. 154v appellat; hunc fuisse *Vaticanum reginae 1048* (p. XXXIV sq.) Mommsen *(l. l.)* putat.

3. Accedunt lectiones ex codicis *Iustiniani* editione *Haloandrina* (10, 35, 2) ad novellam Theod. 22, 2 adscriptae, quae Sichardianae textum emendant, ut Theod. 22, 2, 19 *(directis)* — 22, 2, 25 *(promiscui — dominii)* — 22, 2, 44 *(praebebitur)*. Ad Theod. 22, 2, 73 Sichardianae hiatum, ubi verba *seu eius pretio* omittuntur, Ranconetus recepto Haloandrino supplemento *vel dodrantis* explevit.

Exempl. Paris. Rés. F 380: Multo maioris momenti est apparatus alterius exemplaris *Paris. Réserve F 380*, ut in tegumento scriptum habetur (F^4, ut est in indice): lectionibus enim in margine a duobus Petris Pithoeis tam patre quam filio adscriptis Cuiacius ad editionis prioris textum stabiliendum potissimum utitur. Verba indici libri recentiore manu inscripta 'Iacobi Cuiacii 'et Petri Pithoei sunt quae passim hic m(anu)s(crip)ta habentur' veritati non respondent:

*P. PITHOEVS PATER (*Δ)* *Petri Pithoei patris* (1496/7—1553/54) adnotationes, quatenus ad Novellas spectant (= *Δ), in capite quarto (p. XLIII sqq.) tractavi. Ex syllogae tertiae codice deperdito depromptae, cuius apographum imperfectum repraesentat Parisinus 4420 (nobis Δ), addunt indicem novellarum in Sichardiana desideratarum (ad f. 94v), novellam Severi 2 (ad f. 167v), varias denique lectiones in margine passim adscriptas.

P. PITHOEVS FILIVS (Pith. [ad Sichard.]) Longe maxima marginalium adnotationum pars ad *Petrum Pithoeum filium* (1539—1596) pertinet, qui varias lectiones ex diversis codicibus sumptas diversis temporibus adiecit. Nota 'vet.' plures codices significantur: sic ad Valent. 35, 28 libri *S* et *Vaticanus reg. 520*; porro *S* ad Valent. 21, 2, 4 — Marcian. 1, 67, *Parisinus 4409* ad Marcian. 4 subscr. Codex Δ hic illic 'noster' a Pithoeo nuncupatur: sic ad insiticium novellae Valent. 19 subiunctum, item ad nov. Valent. 35 rubr. — Adhibiti autem sunt a Pithoeo libri hi:

1. *S* noster, iam *Parisinus 4405* (p. XLII), ut Ranconeto, ita Pithoeo plerasque adnotationes suppeditavit.

2. Δ noster, Pithoeani deperditi apographum in P. Pithoei filii manus translatum, iam *Parisinus 4420* (p. XLVI sq.), varias ad Valentinianas lectiones ei praebuit adscriptas demum post Cuiacianam priorem a. 1566 editam.

3. **E*, iam Rosanbinus codex adiunctis Parisini 4406 foliis 1—56 (p. XXXIII), eo tempore Pithoei, passim adhibitus est.

4. Libri decurtati *Parisini 4409* (p. XXXIV sq.) titulis (ad Valent. 35), inscriptionibus (ad Sever. 1), subscriptionibus (ad Theod. 11 — 15 — Valent. 19 — Marcian. 4 — Sever. 1) neque minus constitutionum verbis (ad Theod. 1 — 2 — Valent. 1, 3 — 18 — 23 — 27) Pithoeus usus est. Rubricam f. 17r Parisini Breviario praemissam ad verbum descriptam ab eo esse supra p. XXXIV diximus.

5. Ex libro decurtato nobis Ω (p. LI sq.), quem Pithoeus f. 84v et p. 119/120 sub 'vet. cod. eccl. Bel(uacensis)' nomine (vel similiter) laudat (vide p. LI not. 2), praeter novellarum Maioriani 1—6 rubricas p. 119 enumeratas nonnullae lectiones adscriptae habentur, ut ad Theod. 11 rubr. et int. — Valent. 18 rubr. — 25 subscr. — Marcian. 1 rubr.

6. *Epitomae Monachi* quae dicitur liber *Parisinus 4419* (p. LXII) adnotationes ad Valent. 1, 3 subscr. *(habegeno)* — 23 passim — 25 subscr. *(iulias — ardebure)* — 27, 58 — Marcian. 3 subscr. — Maiorian. 11, 18 — Sever. 1 subscr. Pithoeo suppeditavit.

7. Foliis solitariis iam *Vaticani reginae 520* f. 96. 97. 98 (p. LX) Pithoeus lectiones debet ad nov. Valent. 35, 26 — 35, 28 — 35, 29 — 35, 51 adscriptas.

8. Varias denique lectiones Pithoeus deprompsit ex *Iustiniano* ab Haloandro recensito, ut ad nov. Theod. 9, 32 — 9 subscr. ex Iust. 1, 14, 5, ad Theod. 11, 17 ex Iust. 8, 14, 6, ad Theod. 14, 42 — 14, 45 ex Iust. 5, 9, 5, ad Theod. 22, 1, 61 ('in c(odice) e vet(ere)') — 22, 1 subscr. ('in c. est') — 22, 2 subscr. ex Iust. 5, 27, 3, ad Theod. 22, 2, 19 et 22, 2, 25 (ut Ranconetus) ex Iust. 10, 35, 2.

9. Perquisitis marginalibus adnotationibus paucae restant et parvi illae quidem momenti, quae quamquam nota 'al(ias)' significatae in nullo codicum supra allatorum

comparent, nisi forte ex Rosanbino (*E) depromptae sunt, quem non contuli; exempla nonnulla sequuntur:

Theod. 3, 31	quae] *reliqui cum *E,* quas *Pith. (ad Sichard.) cum HNΦ*
— 3, 83	fotinos] fotinianos *Pith. (ad Sichard.) [unde Cui. ed. 1] cum O*
— 14 subscr.	VII] VIII *cum Leidensi*
— 15, 1, 8	et exconsule] et consule *Pith. (ad Sichard.) solus*
Valent. 23, 20	dies tristior] dies tritior *cum Parisinis 4410. 4411*
Maiorian. 11, 10	archidiaconus] archidiacono *cum Parisino 4410.*

Accedunt aliae, quae quamquam nota carentes coniecturae speciem prae se non ferunt, unde unum certe codicem nobis ignotum praeter laudatos adhibitum a Pithoeo esse manifestum fit; huc pertinent loci

Theod. 3, 22	ultores] cultores *cum H(?)G*
— 9 subscr.	XVII] XVIII *cum N Leidensi*
Marcian. 1, 75	motui] multae *cum O,* multa *Vat. reg. 1128*
Maiorian. 7, 1	nervos] *sic Pith. (ad Sichard.) [unde Cui. ed. 1 (marg.)] cum ΓΗΧΥΜ ΚΦ Vat. reg. 1128*
— 7, 6	inpotentum] potentum *Pith. (ad Sichard.) [unde Cui. ed. 1] cum Φ*
— 7 subscr.	VIII] VIIII *cum Parisino 4411.*

10. Pithoei coniecturis in margine adscriptis hic illic praescribitur 'quid si legas' vel 'leg. vi(detur)' vel 'ἴσως leg.' vel 'leg.' aut 'ἴσως'. Notabilis est interpolatio nov. Theod. 11 inscr. *(Florentio) viro inlustri ppo orientis et excs.* ad exemplum nov. Theod. 9 inscriptionis in codice Pithoeano interpolatae ex nov. Theod. 15, 8 sumpta. De observationibus indici exemplaris nostri inscriptis supra in describendis codicibus *XC* (p. XL) egi. — Nonnullas etiam coniecturas Cuiacio praeceptori deberi certum est: sic Valent. 32, 46 ad Sichardianam lectionem *ignaros* Pithoeus verum restituens adscripsit *'Cuiac. legit' gnaros.* Ad Marcian. 4, 26, ubi veram lectionem *faece* exhibet *O, facere* legitur apud Sichardum, Pithoeus adnotavit *face 'ut P(etrus) Fab(er) putat'.*

Iacobus Cuiacius (1522—1590; Haenel, nov. const. p. XVII sqq. XXVII; Mommsen, Theod. I p. CVII sqq.) in priore Corporis Iuris Anteiustiniani editione Lugduni a. 1566 prodita praeter Breviarii novellas a Sichardo divulgatas in lucem protulit sedecim, Theod. 12 (= Th. XII) — 24 (= Th. XV) — 25 (= Th. XVI) — 26 (= Th. XVII) — Valent. 8, 2 (= Th. XIII) — 17 (= Th. XIV) — 26 (= Val. XIII) — 28 (= Val. XIV) — 36 (= Val. XV) — Maiorian. 1 — 2 — 3 — 4 — 5 — 6 (= Maiorian. III—VIII) — Sev. 2. Praeterea pp. 549, 573, 594, 596 indicem titulorum proposuit novellarum Theod. Valent. Maioriani Anthemii a Petro Pithoeo filio acceptum, eundem scilicet, quem P. Pithoeus pater Sichardianae exemplaris *Paris. Rés. F 380* supra tractati folio 94v adscripserat (*Δ; vide p. XIX sqq. XLIV), omissis Theodosianis et Valentinianis novem modo laudatis. Hoc tantum discrimen inter hos novellarum desideratarum laterculos a Cuiacio propositos et Pithoeanum indicem intercedit, quod Cuiacius inde a Pithoeano (scilicet tertiae syllogae) numero 34 'de postulando divi Valentiniani' (Valent. 2, 2) novellas a Pithoeo inter Theodosianas relatas Valentiniano tribuit, servato quidem ordine, omissis numeris. Errore deinde ante rubricam 'de honoratis et ne quis in gradu praeferatur' (= num. Pith. 48; Valent. 11) aliam inserit 'de honoratis' inscriptam.

CVIACIVS 1566 (Cui. ed. 1)

Ad subsidia Cuiaciana determinanda hanc nunc viam ingrediamur, ut primum de sedecim novellis extra Breviarium positis disseramus, quas Cuiacius primus edidit:

1. Sichardianae exemplar *Paris. Rés. F 380* Cuiacio novellam Severi 2 suppeditavit, quam emendatam edidit.

2. Ex codice nobis *Ω* (p. LI sq.), tunc temporis Bellovacensi, descriptae sunt novellae Maioriani 1—6, quas Loisello Bellovacensi debere se Cuiacius in praefatione dicit. Hic illic discedit ab *Ω* textum sive emendans (ut Maiorian. 1, 14 — 2, 13 — 2, 17 — 2, 31 — 2, 52 — 4, 14 — 5, 16 — 6, 85 — 6, 88) sive corrumpens (ut Maiorian. 1 rubr. — 5, 14 — 6, 58) aut verba non intellecta omittens (ut Maiorian. 4, 3).

3. Reliquae novellae a Cuiacio primo editae eaedem sunt, quas ex Theodosianis et Valentinianis extra Breviarium positis libri *ΣΞ* (vide p. L) solas exhibent, id quod later-

culus in capite primo p. XIX sqq. propositus docet. Quas Cuiacius editioni ita inseruit, ut uovellas Theod. 12 — Valent. 8, 2 — 17 — Theod. 24 — 25 — 26 (= XVII — XVIIII — XXIIII — XXXI — XXXII — XXXIII in ΣΞ) Breviarii Theodosianis sub numeris XII — XIII — XIIII — XV — XVI — XVII, nov. Valent. 26 — 28 — 36 (= XXXV — XXXVII — XXXVIIII in ΣΞ) Valentinianis sub numeris XIII — XIIII — XV subiungeret. Multae librorum laudatorum, potissimum libri Ξ, lectiones singulares vel hiatus inveniuntur in Cuiaciana editione (ut Theod. 24, 24 — Valent. 8, 2 inscr. — 17 inscr. — 17, 27 — 28, 4 — 28, 5 — 36 inscr. — 36, 6 — 36, 21 — 36, 37). Sed neutrum codicem adhibitum esse gravissimi dissensus declarant, qui inter editionem et libros intercedunt: crebri sunt Cuiacianae hiatus neque in Σ neque in Ξ extantes; multi accedunt loci, ubi ΣΞ verum praebent, Cuiacius corrupta vel falsa solus exhibet (ut Theod. 24 rubr. — Valent. 28, 12 — 36, 10 — 36, 17 cet.); rarius editio veram lectionem contra ΣΞ vel alterum utrum codicem proponit; Anthemianae denique novellae, quae in libro Ξ extant, desiderantur in Cuiaciana. Ex modo dictis apparet librum, ex quo Cuiacius novellas has sumpsit (de quibus, ut de Theodosiani libro XVI, verba nulla in praefatione fecit), latere vel periisse, proxime vero accessisse ad classem ΣΞ. In novellae Valent. 17 lectionibus hic illic (ut 17, 19 — 17, 22) concordasse videtur cum collectione canonica, quam cardinalis *Deusdedit* composuit (p. LVI). Ad hunc codicem deperditum nescio an spectet Cuiacii epistula ad Pithoeum (a. 1569?) data, quam Girardus ex codice Parisino Dupuy n. 700 excerpsit, ubi legitur (Mommsen, *Theod. I* p. LXVII): '*vous dictes que vous aves trouvé les novelles de Théodose entre les mains* '*de monsieur Daniel. Je voudrays fort scavoir si ce sont celles que j'ay tenu à Turin et que* '*vous aves demandé si souvent et qu'au partir du dict Turin j'avoys commis à M. Crabe pour* '*vous rendre*'. Quae verba si revera codicem significant, quo Cuiaciana in novellis illis edendis nititur (Mommsen *l. l.* cogitat de Eporediensi *E*, id quod probatum mihi non videtur), etiam has P. Pithoeus Cuiacio suppeditavit.

4. Passim denique ex *Iustiniano* Cuiacius earundem novellarum textum correxit, ut Theod. 24, 7 ex Iust. 1, 46, 4, Theod. 26, 25 — 26, 48 ex Iust. 11, 59, 17.

Ad emendandas Breviarii novellas a Sichardo divulgatas praecipuum subsidium Cuiacio praebent exemplaris *Paris. Rés. F 380 adnotationes Pithoeanae* supra p. LXVI sq. tractatae. Neque enim Pithoei patris solius, multo magis Petri filii apparatus in praeceptoris fortasse usum ex diversis codicibus collectus ab eo adhibetur:

1. Adnotationibus *Pithoei patris* (= *Δ: p. XLIV sq.) explentur subscriptiones Theod. 2 — 3 — 14 (quae omissa in Sichardiana et a Pithoeo patre in margine adscripta, ita, ut est a filio emendata, in Cuiacianam recipitur), porro Theod. 20 rubrica et inscriptio, emendatur Theod. 20, 11; ad eas redeunt interpolationes duae Theod. 3 subscr. *(eodem exemplo* cet.*)* et Theod. 9 inscr.

2. Longe pleraeque quae in Cuiaciana leguntur emendationes, corruptelae vel supplementa textus Sichardiani *P. Pithoeo filio* debentur *(Pith. [ad Sichard.]*; cf. potissimum sub n. 1. 4. 7. 8. 9. 10). Nonnulla exempla sequuntur:

Theod.	11 inscr.	$\overline{\text{ppo}}$] pfp. *Sichard.*, pf. p. orientis et exconsule *Cui. text. ex Pith. (ad Sichard. n. 10)*
—	22, 2, 19	directis] *Cui. text. ex Pith. (ad Sich. n. 8) cum Iust.*[1] *ΓO,* derelictis *Sich.*
—	22, 2, 96	conservetur] *Cui. marg. ('γϱ') ex Pith. (ad Sich. n. 10) cum O,* consequetur *Cui. text. ex Sich.*
Valent.	33, 20	quamcumque summam] *Cui. text. ex Sich.*, quantumcumque summae *Cui. marg. ex Pith. (ad Sich. n. 1) cum S*
—	35 rubr.	*post* diversis negotiis *add.* clericorum *Sich.*, et ne quis clericus invitus ordinetur *Cui. text. ex Pith. (ad Sich. n. 4) cum Parisin. 4409*[1] *E Vatican. reg. 1048. Bern. 263*
—	35, 28	civis] *Cui. marg. ('alias') ex Pith. (ad Sich.: 'vet.') cum plerisque,* cuius *Cui. text. ex Sich.*
—	—	sevir] sit vir *Sich.*, si vir *Cui. text.*, sive *Cui. marg. ('ἴσως') ex Pith. (ad Sich. n. 1: 'vet.') cum S,* seu libertus *Cui. marg. ('ἴσως') ex Pith. (ad Sich. n. 7: 'vet.') cum Vatican. reg. 520*
Marcian.	4, 26	faece] face *Cui. text. ex Pith. (ad Sich. n. 10),* facere *Sich.*

Maiorian. 7, 1	nervos] *Cui. marg.* (*'γϱ'*) *ex Pith. (ad Sich. n. 9) cum ΓΗΧΡΜΚΦ Vat. reg. 1128*, servos *Cui. text. ex Sich.*
— 11	*ad insiticium post* 20 permittimus *insertum Cui. marg. observat* 'sequentia non erant in vet.' *Pithoeum secutus, qui in Sich. exempl. Paris. Rés. F 380 ad eundem locum adnotat* 'non sunt in vet.'

3. Earum lectionum, quae neque in Sichardiana comparent neque ex Pithoeanis sumptae sunt, si Cuiacii coniecturas praetermittimus, quattuor genera secernenda sunt; quorum exempla gravissima laterculis propositis subiecimus:

a) Theod. 3, 83	frygas] phrygas *Sich.*, catafrigas *Cui. cum ΗΦ*
Valent. 31, 33	adsuetudine] *Cui. cum L*, ad consuetudinem *Sich.*
Marcian. 1, 68	intimato] *Cui. marg. cum HNKL*, intentato *Cui. text. ex Sich.*
— 4, 23	penitus] *E*, putemus *Cui. cum NKLΦ, om. Sich. cum reliquis libris*
Maiorian. 7, 110	diurnum] *Cui. cum HNGKΦ*, diuturnum *Sich. cum rel. libris, def. E*
— 7, 118	confectione] *Sich. cum plerisque libris*, confessione *Cui. cum HG, def. E*
b) Marcian. 1, 33	alio maiore] *Cui. cum NEΦ*, alio non *Pith. (ad Sich.)*, in alia re *Sich.*
— 1, 67	nostrorum] *Sich. cum plerisque libris, om. Cui. cum NEΦ*
— —	invidia] *Cui. cum HNEKLΦ, om. Sich.*
Maiorian. 7, 34	peribit] *Cui. cum HNEKLΦ, om. Sich.*, subiciatur *Pith. (ad Sich.)*
— 7, 63/64	curialis crimen ..... fideiussione] *Cui. cum NEKΦ, om. Sich. cum rel. libris*
c) Theod. 9, 6	scaeva] sola *Cui. text. ex Sich.*, saeva *Cui. marg. ('alias') cum E*
— 14, 77	res .... reservari post .... fuerint ubicumque] res .... reservari post .... fuerint res quae filiis iuste sunt reservate ubicumque *E*, post .... fuerint res quae filiis iuste sunt reservatae ubicumque *Cui.*
— 15, 14	debitori] debitum *Cui. cum E*
Valent. 1, 3 subscr.	sanctissimi ordinis p. c. et ad latus] *Cui. cum E Parisin. 4414. 4415*, sanctissimis ordinibus spectabiles et adlatos (sede elatos *Pith. [ad Sich.]*[1]) *Pith. (ad Sich.) ex S*
— —	recitata in senatu .... prid. id. mart.] *Cui. cum E Parisin. 4414. 4415*
— 18 int.	haec lex interpretatione non indiget] ista interpretatione non eget (-it *E*) *Cui. cum E*
— 32, 60	potest urbibus] *Cui. text. ex Sich.*, post urbibus *Cui. marg. ('alias') cum ES*
Marcian. 1, 42	ita ut hinc saepius eveniret] *Cui. cum E*
Maiorian. 7, 62	pro culpa ...] pro civilis (-es E^1) *Cui. cum* E^1
Sev. 1, 2	*post* ad locum *add.* id est de sanctimonialibus viduis de hereditatis tertia vel de ceteris negotiis *Cui. cum E Parisin. 4413*
d) Valent. 1, 3 subscr.	valent. a. vii] valent. a. vi *Cui. solus*
— 27 subscr.	$\overline{\text{ppa}}$ in foro traiani xiii kal. aug. sub edicto firmini viri inlustris $\overline{\text{ppo}}$] *Cui.*, ppa in foro traiani kal. ag. sub id et firmini vir inl. $\overline{\text{ppo}}$ ($\overline{\text{prpo}}$ *4414*) *Parisin. 4414. 4415*, $\overline{\text{praepo}}$ *E*, firmine $\overline{\text{ppo}}$ coss. *L*
— 31 subscr.	acc. iii non. feb. rom. pp. in foro traiani] *Cui. solus*
— 35, 28 (vide p. LXVIII)	sevir] severilis (servilis *Cui. ed. 2*) *Cui. marg. ('alias') solus.*

Laterculus a) lectiones eas continet, quae alienae a libro *E* aliis melioris familiae codicibus *(HNKLΦ)* confirmantur. Laterculi b) loci cum in codicibus modo laudatis tum in libro *E* inveniuntur. Quae laterculo c) exhibentur lectiones omnes in *E* redeunt, passim accedentibus eiusdem classis decurtatis *Parisinis 4414. 4415.* Laterculo denique d) proposita Cuiacianae soli propria sunt (Valent. 27 subscr. prope accedit ad decurtatos *Parisinos 4414. 4415*).

Quaerentibus nunc nobis, quot codicibus praeter subsidia sub 1. 2 allata Cuiacius usus sit, haud absimile veri videri possit tres libros praesto ei fuisse, scilicet librum *E* (b. c.), eiusdem Breviarii familiae melioris alterum librum plenum nobis non notum (a.), classis denique *E* codicem deperditum, diversum illum quidem a decurtatis *Parisinis 4414. 4415* (d.). Haec fere convenirent cum Mommseni sententia, qui praeter alia subsidia *Theod. I* p. CVIII notata cum ad edendos ceteros Theodosiani libros tum ad l. XVI a Cuiacio Taurinis commorante adhibitum esse putavit codicem Eporediensem *E* a Pithoeo ei missum (*l. l.* p. LXVII sq.), praeterea librum quendam decurtatum hodie deperditum (*l. l.* p. CIX). Contra ego, si licet summo viro adversari, omnes lectiones quattuor laterculis a me allatas ab uno solo Breviarii integri codice iam deperdito pendere arbitror, qui ad familiam *HNE KLΦ* pertinens proxime plerumque aberat a libro *E* eisdem additamentis aucto. Optime sic explanantur laterculorum a) et d) loci, qui, quamquam a codice *E* alieni, eiusdem tamen familiae librum produnt. Nihil enim est, cur lectiones laterculi d) aliunde non notas eidem codici integro non tribuamus (cf. Valent. 35, 28). Hunc ipsum codicem deperditum significare videtur epistula Cuiacii ad Pithoeum a. circiter 1569 (?) data (*Theod. I* p. LXVII), ubi secundum Girardum legitur: *'au reste vostre code théodosien n'est point 'perdu, mais tant que ces troubles dureront, il n'y a pas moien de le recouvrer'.* Suo iure Mommsen (*l. l.*) Cuiacium Taurinis morantem Breviarii codicem a Pithoeo accepisse collegit, sed Eporediis adlatum hunc esse mihi quidem non persuasit. Mirum profecto fuisset Cuiacium professorem tunc Taurinensem ad adipiscendum Eporediensem codicem adiutore usum esse Pithoeo Parisino. Multo verisimilius est hunc codicem una cum altero et ipso deperdito, ex quo Cuiacium novellas extra Breviarium positas primum edidisse vidimus, Parisiis vel aliunde ex Gallia Taurinos missum ei esse a Pithoeo.

His igitur subsidiis Cuiacius ad priorem Novellarum editionem instituendam mea quidem sententia usus est: Ad novellas extra Breviarium servatas praeter Petri Pithoei patris adnotationes *Sichardianae exemplari Paris. Réserve F 380* adscriptas adhibuit librum *Ω* a Loisello acceptum et *classis ΣΞ* codicem deperditum fortasse a Petro Pithoeo filio Taurinos missum. In Breviarii novellis edendis *Sichardiana editione* nisus utriusque Pithoei adnotationes permultas ex Sichardianae exemplari laudato recepit; praeterea *classis E* codicem et ipsum deperditum Taurinos a Pithoeo missum ei esse verisimile est. Cuiacius igitur ipse non contulit vel descripsit nisi codices tres, ex quibus duos fortasse Pithoeo debuit; pleraque subsidia Sichardianae exemplar Pithoeanum Paris. Rés. F 380 ei suppeditavit. Quae cum ita sint, mirari non possumus, quod in editionis praefatione Petrum discipulum suum eiusque fratrem Franciscum summis laudibus effert.

Neque aliter res se habet in altera Novellarum editione Cuiaciana a. 1586 prolata, quae, quatenus a priore editione differt, tota fere a Petri Pithoei a. 1571 editione et Francisci Pithoei adnotationibus Cuiacianae prioris exemplari Paris. Réserve F^2 adscriptis pendet.

PETRVS PITHOEVS 1571 (Pith. ed.)

Petri Pithoei editio a. 1571 Lutetiae prodita sub titulo *Imperatorum Theodosii Valentiniani Maioriani Anthemii novellae constitutiones XLII nunc primum in lucem editae* (Haenel, nov. const. p. XVIII sq.) novellas extra Breviarium servatas eodem ordine dispositas eademque forma exhibet atque *Parisinus 4420* (nobis *Δ*). Typis enim exprimuntur constitutiones eae, quas in laterculo p. XIX sqq. proposito sub litteris A^b) et C) dedimus, scilicet tertiae syllogae Theodosianae XII—L, exceptis XVII. XXIIII. XXXV (= Theod. 12, Valent. 17. 26: vide p. XLVII), et Anthemianae I—III. Ex quibus editae iam erant a Cuiacio (vide p. LXVII) XVIIII, 2 (= Pith. ed. XVIII: Valent. 8, 2) — XXXI (= Pith. ed. XXIX: Theod. 24) — XXXII (= Pith. ed. XXX: Theod. 25) — XXXIII (= Pith. ed. XXXI: Theod. 26) — XXXVII (= Pith. ed. XXXIIII: Valent. 28) — XXXVIIII (= Pith. ed. [X]XXVII [sic]: Valent. 36). In edendis sex novellis modo enumeratis Pithoeus codicis *Δ* textum (in universum multo meliorem Cuiaciano) editionis principis lectionibus hic illic explet vel emendat vel corrumpit, id quod exempla nonnulla subiecta illustrabunt:

Theod.	24, 23	utpote sacrae] *Δ*, utpote super exactae *Pith. ed. ex Cui. ed. 1*
—	25, 7/8	inlustrium .... silentiariorum] *Pith. ed. ex Cui. ed. 1, om. Δ*
—	25, 13	laxius] *Δ*, latius *Pith. ed. ex Cui. ed. 1*

Theod. 26, 25 translatis vel quodlibet] translatisque seu quodlibet *Pith. ed. ex Cui. ed. 1, om. Δ*

— 26, 48 hortantibus] *Pith. ed. ex Cui. ed. 1,* orantibus *Δ*

Valent. 8, 2, 14 programmatis] *Pith. ed. ex Cui. ed. 1,* programmaticis *Δ*

— 28, 2 veterum] *Pith. ed. ex Cui. ed. 1,* virum *Δ*

— 36, 40 amotis] *Δ,* remotis *Pith. ed. ex Cui. ed. 1.*

Reliquarum novellarum, quae utpote anecdotae stellula notantur in indice, textus totus innititur libro *Δ*, cuius adnotationes marginales (vide p. XLVII) in textum recipiuntur vel in appendicem editioni f. 47 sqq. subiunctam relegantur *(Pith. [ed. adnot.])* vel negleguntur. — Index, quo *Δ* caret, editioni praemissus non modo novellarum extra Breviarium positarum et Breviarii Valentinianarum rubricas omnes continet ex contextu Parisini *Δ* depromptas, verum etiam titulos Theodosii in Breviarium receptos, quos Cuiaciana Pithoeo praebuit; novellarum Theod. 20 et 22 rubricae ex patris adnotationibus Sichardianae exemplari Paris. Rés. F 380 adscriptis (**Δ*) sumptae sunt (vide p. XLV).[1]

Huius editionis exemplari, iam *Parisino Réserve F 2240*, Pithoeus ipse varias lectiones adscripsit, quae magna ex parte in codicis *Δ* marginibus aut adnotationibus editioni ipsi subiunctis reperiuntur. Paucae (in apparatu notatae *Pith. [ad ed. F 2240]*) commemoratione dignae sunt: pendent enim aut a codice incerto, ut *Pith. (ad ed. F 2240)*

Valent. 2, 2, 29 remuneramus nam] *Pith. (ad ed. F 2240: 'vet.') cum O,* remuneratione *Δ cum Pith. ed. et Cui. ed. 2*

— 2, 2, 35 vel suo] *Pith. ed. et Cui. ed. 2,* ve suo *Δ*, ac suo *Pith. (ad ed. F 2240: 'vet.'), om. O Fuld.,*

fortasse a scheda altera Cuiaciana (vide p. XXX), aut littera '*C*' praemissa Cuiacii coniecturas repraesentant proxime hic illic accedentes ad verum, ut

Theod. 5, 1 inscr. crp] *Γ*, comiti r. p. *Pith. (ad ed. F 2240: 'C'),* comiti pf *Δ Pith. ed. et Cui. ed. 2 (context.),* comiti s. l. *Pithoeus (Δ*[v]*) et Cui. ed. 2 (marg.),* comiti *O*

Valent. 34, 21 ac byzacenae] *Ritter,* byzacenae *Pith. (ad ed. F 2240: 'C'),* bizancinae *O,* abidiacenae *Δ Pith. ed. et Cui. ed. 2, def. Γ*

Ad editionem alteram a. 1586 parandam Cuiacius usus non est hoc volumine; coniecturae eius modo laudatae aliaeque post prolatam demum hanc editionem et factae a Cuiacio et adscriptae a Pithoeo esse videntur.

Exemplari editionis Cuiacianae prioris iam *Parisino Réserve F*[2] ad Novellarum partem a *Petro Pithoeo* adscripta (cf. Mommsen, *Theod. I* p. CIX) in apparatum nostrum raro recepta sunt. *CVIACIANAE PRIORIS EXEMPLARI. Exempl. Paris. Rés. F*[2] *(Pith. [ad Cuiac. F*[2]*]): PETRVS PITHOEVS*

I. Quae ad Breviarii novellas adnotantur pleraque proficiscuntur ex Sichardianae exemplaris *Paris. Rés. F 380* Pithoeanis eis, quae Cuiacius a. 1566 neglexerat, sive patris manu scripta sunt (**Δ*, ut ad Theod. 20 rubr. — 22 rubr.) sive a Petro ipso *(Pith. [ad Sichard.]).* Praeterea passim adhibiti sunt codex *Parisinus 4420 (Δ)* et Ranconeti adnotationes exemplari Sichardianae tunc temporis Pithoei, iam *Paris. Rés. F 381* (p. LXV), adscriptae. Quae restant, si coniecturas praetermittimus, ad certam originem non referenda numero pauca sunt; nota nov. Theod. 15, 1, 14 pro *debitori deferat* haberi *debitorem desiderat.* Codicis Vesontini (nobis **E*), quem Pithoeus ad Theodosianum citat (cf. Mommsen, *Theod. I* p. LXIX), vestigia in Novellis non repperi.

II. 1. Novellae extra Breviarium emendantur ex *Parisini 4420 (Δ)* contextu et marginalibus adnotationibus, raro adhibitis Pithoeanae editionis correctionibus. Tituli novellarum desideratarum in Cuiaciana ex **Δ* repetiti plenioribus libri *Δ* Pithoeanaeque editionis rubricis supplentur.

---

[1]) Pithoeana haec a. 1571 editio repetita est in *Petri Pithoei Operibus* Parisiis a. 1609 divulgatis (p. 197—276) et in libro cui inscribitur *Petri et Francisci Pithoei Iurisconsultorum Observationes ..... cura Francisci Desmarés domini de Palis et de Luyères,* Parisiis 1689, p. 697—746 (cf. Haenel, *nov. const.* p. XXI sq. XXIII sq.).

2. Emendationes ad novellas Maioriani 1—6, potissimum ad nov. Maiorian. 6, adiectae, quas subieci, codicem optimum neque nobis notum[1]) adhibitum esse a Pithoeo docent:

Maiorian. 6, 13		magnis] *Pith. (ad Cuiac. F²) cum Γ,* magis *ΨΘΩ Cui. edd. 1. 2*
—	6, 15	ullum] *Pith. (ad Cuiac. F²) cum Γ,* illum *ΨΘΩ Cui. edd. 1. 2*
—	6, 28	constringet] *Pith. (ad Cuiac. F²),* constringi *libri et Cui. edd. 1. 2*
—	6, 41	veniens] *Pith. (ad Cuiac. F²) cum Γ,* vehemens *ΨΘΩ Cui. edd. 1. 2*
—	6, 55/56	eo eligunt ut] *Pith. (ad Cuiac. F²) cum Γ,* colunt ut *Pith. (ad Cuiac. F²: 'vet.'),* colligunt ut *Ω² cum Pith. (ad Cuiac.),* colliguntur *ΨΘΩ¹ Cui. edd. 1. 2*
—	6, 116	commentis] *Pith. (ad Cuiac. F²) cum Γ et Pith. (ad Cuiac.),* mentis *ΨΘΩ Cui. edd. 1. 2*

Exempl. Paris. Rés. F² (Pith. [ad Cuiac.]): FRANCISCVS PITHOEVS

Francisci Pithoei apparatus Cuiacianae exemplari iam *Paris. Réserve F²* a. circiter 1584/85 adscriptus in volumine primo (p. CIX sqq.) accuratissime tractatus est. Novellae, paginis 469—528 excisis, hodie incipiunt a nov. Theod. 3, 59 |*rum in privatis.* — In Novellarum parte Fr. Pithoeus usus est hoc apparatu:

I. Ad novellas extra Breviarium servatas adhibuit libros *Parisinos 4420 (Δ)* cum editione Pithoeana a. 1571, *4412 (Ξ:* p. L*), 9652 + 4406 f. 60—67 (Ω:* p. LII*).*

1. Variae lectiones ad novellas Theod. 12 — Valent. 17 — 26, Theod. 24 — 25 — 26 — Valent. 8, 2 — 28 — 36 et indicem novellarum desideratarum adscriptae ex Δ et *Pithoeana a. 1571 editione* sumptae sunt. Pleraeque Francisci adnotationes reperiuntur etiam in Petri exemplari Par. Rés. F³; neque vero a fratre pendet, qui plura excerpsit. Franciscus ubi a Δ et Pithoeana dissentit, aut coniecturas proponit aut libro Ξ utitur (ut Theod. 24, 16 *mandamus* — 26, 59 *nullique* — Valent. 17, 19 *de causa* — 17, 28 *alienarum*).

2. Cum novellarum Maioriani 1—6 textu Cuiaciano Franciscus contulit codicem Ω, ex quo novellae illae editae erant a Cuiacio (p. LXVII), genuinasque codicis lectiones in margine adiecit additis propriis coniecturis nonnullisque Petri fratris emendationibus (Ω²; vide p. LII). Praeterea ad novellam Maiorian. 3 librum Ξ adhibuit (ut 3, 7 *utilitatem* — 3, 10 *accedentiam* — *pariter*).

II. Ad Breviarii novellas quod attinet, compluribus Breviarii sive integri sive decurtati codicibus Pithoeum, ut in Theodosiano, usum esse et promiscue lectiones inde excerpsisse certum est. Numeri 2, 3 aut 4 (raro habentur 5 aut 6) multis lectionibus adscripti indicant, quot in codicibus singulae reperiantur; adiecti igitur sunt post codices collatos lectionesque in exemplar nostrum transcriptas. Uno loco numeris pristinis deletis novus substituitur, scilicet Valent. 23, 45, ubi ad lectionem *neque adire* adnotatur 3. 4. 5; verba igitur in tribus iam reperta codicibus duobus aliis deinde praebita esse Pithoeo manifestum est. Similiter numeri correcti sunt Valent. 1, 3, 23 *ut si extant* — 18, 18 *constituta.*

1. Inter codices in Breviarii novellis adhibitis primarium locum obtinet Φ = *Parisinus 4403 A* (p. XXXVI sq.), eo tempore Claudii Puteani; verba codici inscripta '*1585 contuli*' ad Franciscum pertinere supra (Theod. I p. CXVI; Theod. II p. XXXVII) vidimus. Codicis adsumpti exempla permulta reperientur in apparatu.

2. Ex *Parisino 4411* (p. LIV) pleraeque lectiones adscriptae sunt novellae Valent. 35 (in Φ deficienti): ut Valent. 35, 9. 26. 46. 65/66. 81. 93. 97. 103/104; praeterea huius codicis vestigia passim comparent (ut Valent. 23, 21).

3. Liber Δ multas lectiones novellis Valent. 31 — 32 — 33 adscriptas praebuit (ut 31, 25. 32. 38; 32, 5. 12. 40/41).

4. Codex Ω passim adhibitus est (ut Valent. 23, 13 — Maiorian. 11 inscr.: *ricomero*).

5. Librum *E (p. XXXIII) in Theodosiano prae ceteris adsumptum esse a Francisco Mommsen (*Theod. I* p. CXV) docuit. Quamquam Rosanbinus, qui maximam novellarum

[1]) Fortasse ad eum spectant verba epistulae Cuiacii ad Pithoeum datae, quae p. LXVIII allata sunt: 'vous dictes que vous aves trouvé les novelles de Théodose entre les mains de monsieur Daniel'.

partem inde a Theod. 3, 36 continet, examinari a me non potuit, tamen nonnullae exemplaris nostri lectiones singulares in *E* repertae etiam in Novellis librum **E* (ex *E* descriptum) adhibitum esse declarant. Pauca exempla afferre utile videtur:

Theod.	3, 73	comprehensus] deprehensus *cum HE*
—	14, 64	eo addito] eo edicto *cum E*
—	15, 1, 10	enervare] insinuare *cum* E^t
—	15, 1, 17	semiplena] poenam *cum E*
—	22, 1, 32	horum] honorum *cum E*
Valent.	25, 40	reverenter] evidenter *(addito numero 2) cum E*
Marcian.	1, 75	motui] metu *cum E*
Maiorian.	7, 49	ministerii] *sic addito numero 2 cum* $E\Phi^1 O$.

Praeterea, ut in Theodosiano, etiam in Novellis passim inspecti sunt libri

6. *Parisinus 4409* (p. XXXIV), cuius vestigia repperi Valent. 27, 2 *(propitiata)* — 27, 43 *(submotae* pro *motae)* — 32, 90 *(quod accepit* ins. ante *emptori)*,

7. *Parisinus 4412 (Ξ)* pariter atque in Novellis extra Breviarium positis (cf. Valent. 23, 11),

8. *Parisinus 4413* (p. LII: exemplo sunt subscriptiones Valent. 21, 1 *[actio IIII]* et 21, 2 *[actio II — acc. VII k. iun.]*),

9. *Parisinus 4414* (p. XXXIV):

Valent.	19 subscr.	in foro traiani conss. ss.] in foro triani constpl urp *cum Parisino 4414 solo*
Maiorian.	11, 11	exsolvendas] exilio *cum Parisinis 4414. 4415.*

10. Epitomae Monachi codicem *Parisinum 4419* (p. LXII) inspectum esse a Pithoeo et locus Theod. 22, 1, 79 in apparatu nostro allatus docet et adnotatio folio 1^r Francisci manu inscripta '*1585 contuli*'.

11. Ex reliquis lectionibus, quae neque in decem codicibus supra enumeratis redeunt neque coniecturae speciem prae se ferunt, graviora exempla subieci:

Theod.	3, 63	discedentes] desidentes *cum S*
—	14, 41	prior] prius *cum NS*
—	15, 1, 3	peculiariter] specialiter *cum KL*
—	15, 1, 14	debitorem desiderat *cum Pith. (ad Cuiac.* F^2: p. LXXI*) et Cui. ed. 2*
—	20, 5	praediis] praesidiis
—	22	*rubricam inventam in Pithoeana a. 1571 editione, quae nititur adnotatione paterna Sichardianae exemplari Paris. Rés. F 380 adscripta (*Δ), affert ex 'lib. pat.'; item adest in Cui. ed. 2*
—	22, 1, 52	nequeant in] neque ante *cum OG*
—	22, 1, 67	sive] sibi *cum S*
—	22, 2, 23	vel heredi ac *del.*
—	22, 2, 89/90	sententia] scientia
Valent.	1, 3, 28	inmitis] inminens *cum G*
—	1, 3, 51	timore] tenore
—	18, 6	audituque] aspectuque
—	19 subscr.	dec.] septem.
—	21, 2, 32	supremum *del. cum S*
—	23, 45 (p. LXXII)	nequeat ire] neque adherere *cum Leid.*, nequatire
—	27, 6	iuris] *del. cum O*
—	27, 40	iussum] iustum; *inde Cui. ed. 2*
—	27, 51	sacrilega] sacrilegae mentis *addito numero 2; inde Cui. ed. 2*
—	33, 14	praestita] praeterita
—	33, 29	tempora] emtori
Marcian.	1, 26	deficiente] definiente; *inde Cui. ed. 2*
Maiorian.	11, 21	ideo] *sic cum HN*
Sev.	1, 23	tantum *del. cum Fuld. Vatican. reg. 1048.*

Paucae igitur lectiones aliunde non notae in apparatu hoc Pithoeano inveniuntur. Libros *N* vel *L* adsumptos esse a Francisco vix crediderim; fieri autem potest, ut codicem *S* inspexerit. Plures utique praeter *Φ* et **E* supra tractatos Breviarii integri codices adhibiti sunt, quos latere vel periisse verisimile est. Hoc etiam evincunt numeri *2* vel *3* vel *4* talibus lectionibus adscripti, quae in uno tantum vel duobus vel tribus codicibus nobis notis comparent.

CVIACII OBSERVATIONES (Cui. obss.)

Ad novellas editionibus Sichardi a. 1528, Cuiacii a. 1566, Pithoei a. 1571 publici iuris factas a. 1577 accesserunt tres constitutiones, scil. Valent. 2, 3 — 2, 4 — 15, in *Observationum libro XVI* a Cuiacio ex schedis duabus editae, quae primae syllogae codicis lacinias repraesentabant. De quibus in capite altero (p. XXVIII sqq.) uberius disseruimus.[1] —

CVIACIVS 1586 (Cui. ed. 2)

Cuiaciana altera a. 1586 Parisiis divulgata[2]) (cf. Haenel, nov. const. p. XIX sq.; Mommsen, Theod. I p. CIX sq.) novellas usque ad illud tempus editas hunc in modum habet dispositas, ut tertiae syllogae ordinem, quem laterculus supra p. XIX sqq. propositus exhibet, in universum sequatur. In ordinandis igitur Theodosianis et Valentinianis Cuiacianus index Pithoeanae a. 1571 indice adeo utitur, ut etiam verba a Pithoeo praemissa repetantur (*'In exemplari, ex quo ista descripsimus, erat hic Novellarum ordo, quem licet omnino non probaremus, studiosos tamen caelare noluimus'*). Hoc tantum discrimen intercedit inter utramque editionem, ut novellae Maioriani 9 inter Maiorianas suo loco transpositae, quae in Pithoeana numero 50 Theodosianarum signatur, substituantur novellae Valent. 2, 3 et 15 a. 1577 editae sub numeris 50 (*de advocatione Afris concessa*) et 51 (*de iure nundinarum*). Post Breviarii Valentinianas, ut in Cuiaciana priore, habentur novellae Marciani, inter quas quintum locum (sub rubrica *de foris*) tenet Valent. 2, 4; sequuntur Maioriani novem, Severi duae; in fine denique collocantur Anthemii novellae tres, quas codicis *Δ* librarius Breviarii Valentinianis anteposuerat. — Ad subsidia determinanda, quae Cuiacio ad hanc editionem parandam praesto erant, seorsum tractandae sunt

1. Breviarii novellae a. 1566 a Cuiacio editae,

2. Novellae extra Breviarium *a)* a. 1566 a Cuiacio in lucem proditae neque a Pithoeo a. 1571 repetitae (Theod. 12 — Valent. 17—26; Maiorian. 1 — 2 — 3 — 4 — 5 — 6; Sev. 2), *b)* a. 1571 a Pithoeo editae, *c)* a. 1577 a Cuiacio divulgatae (Valent. 2, 3 — 2, 4 — 15).

1. In Breviarii novellis ubi altera editio a priore differt, receptae sunt Fr. Pithoei lectiones selectae exemplari *Paris. Rés. F²* adscriptae (*Pith. [ad Cuiac.]*), et eae potissimum, quas utpote numeris notatas pluribus codicibus confirmari Cuiacius vidit. Lectiones, quae in exemplari *F²* procedunt nudae, rarius recipiuntur, ut Theod. 15, 1, 14 *debitorem desiderat* (vide p. LXXIII) — Theod. 22 rubrica ex 'libro patris' a Fr. Pithoeo adscripta (p. LXXIII) — verba Valent. 19, 27/28 *se casu .... a se homicidium* et 33, 30 *si decim* (sic) *duodecim solidos similiter recipiat* in Cuiaciana priore omissa — Valent. 32, 29 *ab exactore,* nonnulli denique novellarum Valent. 35 — Maiorian. 7 — Marciani dissensus.

2ª. Novellarum Theod. 12 — Valent. 17 — 26 — Maiorian. 1 — 2 — 3 — 4 — 5 — 6 — Sev. 2 textus ex *Cuiaciana priore* repetitur, receptis paucis emendationibus in exemplari *Paris. Rés. F²* repertis (vide p. LXXII): sic Valent. 17 inscr. additur *et patricio* — 17, 12 omittitur *civitatis* — 17, 22 emendatur *nostram quoque praeceptionem haec ratio provocarit* — 17, 37 additur *divina* — 26, 5 emendatur *apicum* — Maiorian. 1 rubr. *ortu* — 3, 6 *probis* — 3, 7/8 additur *utilitatem* — 5, 14 emendatur *unam* — 6, 9 *adhuc* — 6, 34 *tradenda* — 6, 39 *institutio* — 6, 55/56 scribitur *colligunt ut religioni* — 6, 117 *in terras iustitia.*

---

[1]) *Aurelianensis editio* a. 1586 Aurelianae Allobrogum curante Cuiacio prodita (cf. Haenel, nov. const. p. XX) easdem atque Cuiaciana prior novellas continet adiectis post Valentinianas constitutionibus tribus supra laudatis (vide p. XXIX). —

Aurelianensem et Pithoeanam a. 1571 Novellarum editiones in unum volumen congessit *Rittershusius* (Francofurti 1615), quem Cuiaciana altera et Lugdunensis latuerant. Rittershusius eundem in universum ordinem secutus atque novellarum desideratarum indices in Aurelianensi editione (ut in Cuiaciana priore) propositi titulis inter Theodosium et Valentinianum distributis discessit a Pithoeana (cf. Haenel, nov. const. p. XXII sq.); hic illic emendationes proposuit non contemnendas.

[2]) *Editio Parisina* a. 1607 prodita congruit cum Cuiaciana altera.

2b. Novellarum in *Pithoeana a. 1571 editione* divulgatarum textus inde in Cuiacianam alteram transiit. Sed in constitutionibus Theod. 24 — 25 — 26 — Valent. 8, 2 — 28 — 36, quae editae iam erant in *Cuiaciana priore*, huius editionis lectiones passim aut in textu servantur (ut Theod. 26, 36, ubi *tantum* omittitur — Valent. 36, 20, ubi legitur *de interpretiis*) aut in margine adnotantur (ut Theod. 25, 17 '*al(ias)*' *ratione resistit* — Valent. 28, 12 '*al.*' *suae praesumat* — 36, 33 '*al.*' *baonio*). Lectionem Theod. 24, 16 in textum receptam *mandamus* ex exemplari *Paris. Rés. F*² (p. LXXII) adsumptam esse verisimile est. Duarum tantum lectionum origo incerta est, scilicet

Theod. 25, 13 laxius] } *Cui. ed. 2 cum ΓΔΟΣΞ,* { latius } *Pith. ed. ex Cui. ed. 1.*
— 26, 43 tantum] } { tamen }

Librum Ξ adhibitum esse non credo, quippe cuius usus aliis alterius editionis Cuiacianae locis non confirmetur.

Aliter res se habet de novellis usque ad a. 1571 anecdotis, quarum textus ita, ut in *Pithoeana* habetur, in Cuiaciana repetitur. Variae lectiones in margine a Cuiacio additae omnes fere depromptae sunt ex adnotationibus eidem Pithoeanae editioni in fine subiunctis; quarum nonnullas Cuiacio ipsi deberi p. XLVII vidimus. Quae restant aliae ibi non inventae, quamquam aut in libri Δ aut in exemplaris *Paris. Rés. F 2240* marginibus P. Pithoei manu adscriptae habentur, tamen inde sumptae esse non videntur (vide p. LXXI). Pleraeque Pithoei coniecturae sunt, ut ad Theod. 7, 3, 8: *curiis civitatum* (cum *F 2240*) — 21 subscr.: *cyro* (cum Δv ['*lego*']. *F 2240*) — Valent. 2, 2, 8/9: *retinendis* (cum Δv ['ἴσως']. *F 2240*) — 2, 2, 22: *perpetiendum* (cum *F 2240*) — 2, 2, 26: *parum* (cum *F 2240*) — 2, 2, 31: *iussionis* (cum *F 2240*) — 13, 57 *militaris* (cum Δv) — Anthem. 1, 36 *imminuat* (cum Δv). Reliquae paucae nescio an Cuiacio tribuendae sint, ut ad Valent. 11, 11: *geminarum* (cum *F 2240:* '*C*'), ad Valent. 7, 3, 15: *sedem* — 13, 64: *ita augendam* — Anthem. 1, 35: *viduitate*.

2c. Novellae Valent. 2, 3 — 2, 4 — 15 ex '*Observationibus*' Cuiacianis descriptae sunt.

Cuiacius igitur ad novam Novellarum editionem parandam Petri Pithoei editione et coniecturis, Francisci Pithoei apparatu usus, ex quibus subsidiis lectiones sibi probatas recepit, cum ipse codicem nullum conferret, praetermissis coniecturis paucis de suo nihil addidit nisi novellas tres ex schedis duabus a. 1577 divulgatas.[1])

Novellae Constitutiones Imperatori Iustiniano anteriores, quas Ritter in Codicis Theodosiani tomo VI, 2 a. 1745 edidit (cf. Haenel, nov. const. p. XXIV) expressae sunt ad Cuiacianam alteram a. 1586, cuius ordo prorsus servatur. In adnotationibus commentarios atque notas criticas Ritter adiecit: commentarii ad legum historiam atque verba illustranda, ad determinandos imperatores, magistratus, tempora multum valent. Notae criticae multas emendationes, magni plerumque pretii, continent; praeterea adhibitae sunt editiones Sichardiana, Cuiaciana prior, Lugdunensis a. 1593, Rittershusiana, Marvilliana, codex Iustinianus, codicum denique nobis *M* et *G* lectiones collatae; passim accedunt variae lectiones ex libro Γ a Goetzio parum accurate excerptae et cum Rittero communicatae. *RITTER 1745*

---

[1]) *Lugdunensis editio a. 1593* a Francisco Fabro procurata (cf. Haenel, nov. const. p. XX sq.) novellas in Cuiaciana altera additas exemplaribus Aurelianensis a. 1586 editionis (p. LXXIV not. 1) nondum divenditis post paginam 538 — p. 593 — p. 595 sqq. adiecit. Ordo novellarum Cuiacianam alteram sequitur, nisi quod nov. Valent. 26 (Cui. ed. 2 = XXXV) — 28 (Cui. ed. 2 = XXXVII) — 36 (Cui. ed. 2 = XXXVIIII), ut in Aurelianensi, post Breviarii Valentinianas sub numeris XIII — XIV — XV habentur adeoque 48 tantum novellae Theodosianae leguntur. Praeterea nov. Valent. 2, 3 et 15 bis typis exprimuntur, et in fine Theodosianarum (sub numeris XLVII. XLVIII), ubi in Cuiaciana altera reperiuntur, et in fine Valentinianarum, ubi in Aurelianensi sunt, post nov. Valent. 2, 4 (quae in Cui. ed. 2 inter Marcianas habetur). Item index novellarum Valentiniani desideratarum p. 572 neglegentia bibliopolae servatur. — Textus novellarum Breviarii Aurelianensis est; novellae extra Breviarium servatae congruunt cum Cuiaciana altera, exceptis novellis Valent. 26 — 28 — 36 — Maiorian. 1 — 2 — 3 — 4 — 5 — 6 (usque ad p. 592), quae ex Aurelianensibus exemplaribus, ut Breviarii novellae, proficiscuntur.

Marvillius in novellarum editione codici Theodosiano *Gothofrediano* adiecta (Tom. VI, Lugduni 1665), adhibitis Gothofredi notis atque emendationibus Lugdunensi adscriptis, hac editione in universum nititur (cf. Haenel, nov. const. p. XXIII).

ZIRARDINVS 1766 AMADVTIVS 1767 Primi novellas in libro Γ solo extantes (Theod. 10, 2 — 15, 2 — 17, 2 — Valent. 1, 1 — 1, 2 — 2, 4 extr.) publici iuris fecerunt atque legum novellarum, quae corpori Maioriani insunt, ordinem in Γ propositum restituerunt *Zirardinus* (a. 1766) et *Amadutius* (a. 1767). Editiones eorum, de quibus in capite altero p. XXV sqq. egi (cf. etiam Haenel, nov. const. p. XXIV sqq.), neque in describendis novellis neque in commentariis verbosissimis eam, qua opus erat, diligentiam praestabant.

BECKIVS 1815 *Beckius* in 'Iuris Civilis Anteiustinianei' tomo posteriore Berolini a. 1815 divulgato (p. 1217 sqq.; cf. Haenel, nov. const. p. XXVI) primus et 'novellas constitutiones Iustiniano anteriores' ex diversis editionibus coniunctas omnes in unum corpus collegit et indicem secutus ab Amadutio ex libro Γ propositum Theodosianas Valentinianasque recte distribuit. Sed ordine, quem Γ servavit, non semel immutato plures novellae suo loco motae sunt: ita ex Theodosianis, ut omittam nov. Theod. 1 Theodosiano praefixam, Theod. 3 (= Th. VI) — 7 (= Th. IX) — 25 (= Th. V); inter Theodosianas sub numero XXVI relata est nov. Valent. 15. Ex Valentinianis transpositae sunt Valent. 2, 2 (= Val. XI) — 2, 3 (= Val. XIII) — 2, 4 (= Val. XXXVII) — 13 (= Val. XIX) — 16 (= Val. III) — 20 (= Val. XVI). — Ad contextum quod attinet, constitutionum verba paragraphis distinguuntur, Breviarii interpretationes omittuntur. Beckius in universum innititur Ritteriana editione (in apparatu saepius voce *vulg.* indicata), quam libri Γ (= *Ott.*) lectionibus ex Amadutio depromptis emendat; passim, potissimum in apparatu, adhibentur codices *M* et *G*, editiones Sichardiana (= *S*), Cuiacianae duae, Pithoeana a. 1689, Rittershusiana, Marvilliana, Zirardiniana, aliorum notae, codex denique Iustinianus.

HAENELIVS 1844 Anterioribus editionibus longe praestat Haeneliana in corpore iuris Bonnensi prodita ('Novellae constitutiones imperatorum Theodosii II., Valentiniani III., Maximi, Maioriani, Severi, Anthemii ..... ad librorum manuscriptorum et editionum fidem recognovit et annotatione critica instruxit Gustavus Haenel Lipsiensis', Bonnae a. 1844). Magna *Haenelii* de Theodosiano Breviarioque Alariciano merita neque minora editoris vitia Mommsen in primo huius operis volumine (p. CXVII) luculenter exposuit. Idem dicendum est de Novellarum editione. Nam ut collatis codicibus omnibus tunc temporis notis textus fundamenta fere certa iecit, quibus nostra etiam editio nititur: ita in conficiendo apparatu, congestis undique sine delectu et codicum et editionum lectionibus, rem minime accurate et diligenter gessit adeoque multo minorem atque in Theodosiano fidem meretur. Accedit quod, non recte perspectis primae et tertiae syllogae, scilicet corporis Maioriani et Breviarii aucti, origine ac vi, quae leges, qui codices ad utramque earum pertinerent quaerere supersedit. — Ad codices a. 1844 ab Haenelio adhibitos pauci addendi sunt, nempe codices Eporedienses *E* et *X*, Legionensis *H*, *Vaticanus* denique *reg. 1050* (p. LIV), quem in libello gratulatorio in Caroli de Savigny honorem a. 1850 conscripto tractavit; praeterea eum latuerunt schedarum Cuiacianarum apographum Pithoeanum in *cod. Paris. Dupuy n. 702* (p. XXIX) repertum, exemplaria Sichardianae *Paris. Rés. F 380* (p. XLIV sq. LXVI sq.), Cuiacianae prioris *Paris. Rés. F*[2] (p. LXXII sq.), Pithoeanae a. 1571 *Paris. Rés. F 2240* (p. LXXI). — Novellarum rectum fere ordinem Haenel exhibuit, constitutionibus in suum locum restitutis, nisi quod novellae Valent. 15 ultimum inter Theodosianas locum attribuit Beckium secutus; praeterea in ordinandis novellis Valentiniani inde a 13 usque ad 21 a codice Γ discessit (p. XVI), iniuria denique fragmentum miserrime truncatum, quod Fuldensis servat (p. XXIV), sub 'divi Maximi' novellae nomine editioni p. 265/266 inseruit.

CAPVT SEPTIMVM.

CRISIS NOVELLARVM.

Leges novellae, quas hoc volumine edidi, non ita, ut ipse Theodosianus, ab uno corpore pendent, sed, ut capite primo exposui, tres partes distinguendae sunt. Nam in constitutionibus Theodosii II. et Valentiniani III. et in Maioriani plerisque a corpore novellarum occidentali proficiscuntur Maioriano imperante compilato, in constitutionibus Marciani omnibus, Maioriani duabus, Severi una a Breviario Alariciano eiusque additamentis, in Anthemianis denique a Breviario aucto. De harum trium partium crisi singulatim nunc a me disputabitur.

A. LEGES NOVELLAE THEODOSII II. VALENTINIANI III. MAIORIANI (1—6).

De corpore Maioriani, quo continebantur novellae Theodosii II. orientales publicatae in Occidente et imperatorum duorum occidentalium Valentiniani III. et Maioriani, antequam agam, primum ex constitutionibus eo comprehensis enumerabuntur alibi quoque servatae. Quarum lectiones utilissimae sunt ad differentias diiudicandas, quae intercedunt inter exemplaria corporis Maioriani, nec raro etiam vitia tollunt omnibus exemplaribus huius corporis communia. Sunt autem hae:

1. Theodosii novella 1 adest Theodosiano praemissa in eius codicibus *ΔO*.

2. *Iustinianus* in codicem suum recepit ex Theodosianis 3 — 5, 2 — 6 — 7, 1 — 7, 2 — 7, 3 — 7, 4 — 8 — 9 — 10, 1 — 11 — 12 — 13 — 14 — 16 — 17, 2 — 19 — 20 — 21 — 22, 1 — 22, 2 — 24 — 25 — 26, id quod in capite quinto vidimus.

3. Valentiniani novellae 17 et 18 in codicis Coloniensis 212 (nobis *Colon.*) collectione canonica, quam in capite quinto tractavi, sub numeris VI et V extant. —

Libros, qui maiorem minoremve partem legum novellarum corpore Maioriani comprehensarum continent, discedere vidimus in syllogas tres: Primam, quae sola servavit antiquam plenitudinem (aliquatenus certe) et ordinem vetustum, hodie repraesentat unus codex *Γ* accedentibus schedis Cuiacianis excerptisque paucis. Altera, scilicet Breviarium Alaricianum, constitutiones multas omisit, sed retento fere ordine antiquo. Tertia ex archetypo libri *Γ* simili, sed pleniore, Breviarium auxit, constitutionum ordine antiquo soluto; inter huius syllogae exemplaria eminent Fuldensis index et codices *ΔO*.

Ita nunc agam, ut primum disseram de crisi corporis Maioriani constitutionum in Breviarium Alaricianum primitivum receptarum, deinde de ceteris huius corporis legibus novellis extra Breviarium positis.

I. Corporis Maioriani constitutiones in Breviarium primitivum receptae.

Constitutiones, quas ex corpore Maioriani prudentes Alariciani receperunt, sunt hae secundum numeros meos:

Theodosii II. 1 = Brev. I (prima postremaque perierunt in *Γ*) — 2 = Brev. II (periit in *Γ*) — 3 = Brev. III (extrema sola supersunt in *Γ*) — 9 = Brev. IV — 11 = Brev. V —

13 = Brev. VI — 14 = Brev. VII — 15 = Brev. VIII — 16 = Brev. VIIII — 20 = Brev. X — 22, 1 = Brev. XI, 1 — 22, 2 = Brev. XI, 2.

Valentiniani III. 1, 3 = Brev. VII (periit in *Γ*) — 14 = Brev. I — 18 = Brev. II — 19 = Brev. III — 21, 1 = Brev. IV, 1 — 21, 2 = Brev. IV, 2 — 23 = Brev. V — 25 = Brev. VI — 27 = Brev. VIII — 31 = Brev. VIIII — 32 = Brev. X — 33 = Brev. XI — 35 = Brev. XII.

Maioriani 7 = Brev. I (periit tota fere in *Γ*).

Duae nunc quaestiones oriuntur, prima quae ratio intercedat inter librum *Γ* et Breviarii Alariciani codices, altera quales sint exemplarium Alaricianorum ipsorum diversitates. Ad quas recte diiudicandas simplicissimum visum est laterculo proposito secundum ordinem traditum componere differentias, deinde de singulis quaestionibus iudicium ferre. *Brev.* ubi in hoc laterculo memoratur, etiam Breviarii aucti (scilicet tertiae syllogae) libri comprehenduntur; ubi opus videbatur, et decurtatorum ratio habebitur. Praeponitur lectio, quae videtur esse vera.

Theod. 1, 5	ne a quoquam] *AO*	nec a quamquam *N*, nequam *XL*, nequaquam *Γ et Brev. reliqui, def. KιΔ*
— 1, 11	scita] *AO Parisin. 4409*II *cum ΓL Parisin. 4410*	scientia (-am *G*) *NGXCPMS*, statuta *EΦ*, scripta *H*, *def. KιΔ*
— 1, 19	nube] *AO cum Brev.*	nunc *Γ*, *def. KιΔ*
— 1, 20	nulli] *Paris. 4409*II *cum ΓιHNELΦ*	nulli itaque *AO*, nihil *Brev. reliqui, def. KιΔ*
— 1, 29	satis] *AO Paris. 4409*II *cum L*, siat *Γ*	*om. Brev. reliqui, def. KιΔ*
— 1, 37	regestis] *Γ et Brev.*	gestis *AO*, *def. KιΔ*
— 3, 75	servata] *HNE *EXCΦιO*	servamus *GPMS, def. ΓLιΔ*
— 3, 88	notitiam] *Brev.*	sciencia *Γ*
— 14, 88 (int.)	adire noluerint] *NESKL*	adierint *GXCPM, def. HιΔO*
— 14, 93 (int.)	pertinere] *NGXCPM*	pervenire *ESKL, def. HιΔO*
— 15, 10	curias enervare] E^{v}*XCPMSιO*	curia se servare *Γ*, curias servare *K*, curias insenuare E^{t}, curia sine suasure *N*, curias manifestare *G, def. HLΦιΔ*
— 15, 14	deferat] *ΓESK*	deserat *GXCPM*, deserviat *NιO*, *def. HLΦιΔ*
— 16, 13	omnimodo] *ΓESKLιO*	omnino *GXCPMΦ, def. HNιΔ*
— 20, 11	nili tantum] *ESKLΦι*ΔO*, lini tantum *Γ*, limitatori *Grom.*	militantum *HXC*, mari (-ris *G*) tantum *GPM, def. NιΔ*
— 22, 1, 25	solita] *ΓES*	sollicita *GXCPMKιO, def. HNLΦιΔ*
— 22, 1, 66	naturales (-lis *E*)] *ESιO cum Iust.*	natales *ΓιGXCPMK, def. HNLΦιΔ*
— 22, 1 subscr.	eudoxio et dioscoro] *Iust.*	maximo ii et paterio *libri nostri*
— 22, 2, 18	ad quem] *Iust.*, adque *Γ*	ad quem vel *Brev., def. HNELΦιΔ*
— 22, 2, 43	omnium rerum indago] *ΓιHXCKιO*	omnibus requirendarum actio *GPMS, def. NELΦιΔ*
— 22, 2, 99	tuae celsitudinis] *Γ*	tui culminis *Brev., def. NELΦιΔ*
— 22, 2, 104	nec interest] *ΓιH(?)KιO cum Iust.*	nec in heres *XC*, ne quidem res *GPMS, def. NELΦιΔ*
— 22, 2, 111	naturale] *Brev. cum Iust.*	naturae *Γ*, *def. NELΦιΔ*
Valent. 1, 3 inscr.	idem aa.] *L*	impp. th. et valent. aa. *Brev. reliqui, def. ΓιHNK*
— 1, 3, 17	terror (-ore *L*)] *ESLΦιΔO et tertiae syllogae decurtati*	error (-ore *G*) *GXCPM, def. ΓιHNK*
— 1, 3. 50	revocetur (-entur *E*)] *ESLΦιΔO et tertiae syllogae decurtati*	revocitus *XC*, revocatus *GPM*, *def. ΓιHNK*

Valent. 1, 3 subscr.	et manu divina .... et ad latus] *ESL Parisin. 4414. 4415*	*om. GXCPMΦıΔO et tertiae syllogae decurtati, def. ΓıHNK*
— —	recitata .... prid. id. mart.] *E Parisin. 4414. 4415*	*om. GXCPMSLΦıΔO et decurtati, def. ΓıHNK*
— 14 rubr.	non] *Γ*	nomine *X (context.)*, minime *Brev. reliqui, def. NK*
— 14, 11	numquam] *ΓESLıΔ*	nonnumquam *HGXCPMıO, def. NKıΦ*
— 18, 7	manifestissima] *ΓESLıΔO Vat. 1050 cum Colon.*	manifesta *HGXCPM, def. NK*
— 19 rubr.	de homicidiis casu factis necne] *Γ*	de homicidiis (-dio *XC*) casu factis (-to *XC*) *XCPMS*, de homicidiis casu an (vel **ΔΔ*) voluntate factis *Brev. reliqui*, de homicidiis *O, def. HNK*
— 19 subscr.	et manu divina .... $\overline{pkaa}$] *EXCPMSLıΔO*	*om. Γ, def. HNGKΦ*
— —	pp. prid. id. dec. in foro traiani] **ΔΔΩΣΞ Paris. 4408. 4411ı4414. 4415, imperfecte Leid.ıXC Paris. 4409*	*om. ΓıEPMSL Paris. 4410ıO, def. HNGKΦ*
— 21, 1, 14	condetur] *ΓSLıO*, conditur *ΦıΔ*	conditoris *GEXCPM, def. HNK*
— 21, 1, 17/18	successionis .... ipsum quod serenitati .... obtulerunt sit] *ΓSLıΔO*	serenitati ..... obtulerunt sit | successionis .... ipsum quod *commatibus transpositis GXCPMΦ*, succ. .... quod *et ante* serenitati *et post* obtulerunt ut (*pro* sit) *E, def. HNK*
— 21, 1 subscr.	prop. in foro divi traiani] *sic fere GXCPM Paris. 4414. 4415ıΔΨΘΩΣΞ Paris. 4408. 4411. 4413*	*om. ΓESL Paris. 4409. 4410ıO Leid., def. HNKΦ*
— —	antelata edicto albini ii $\overline{ppo}$ et patricii] *sic fere GXCPMıΔΨΘΩΣΞ Paris. 4413*	*om. ΓESL Paris. 4409. 4410. 4414. 4415ıO Leid. Paris. 4408. 4411, def. HNKΦ*
— 21, 2 inscr.	idem aa.] *ΓLΦıΔ*	impp. th. et valent. aa. *GEXCPMS, def. HNKıO*
— 21, 2 subscr.	acc. vi k. ian. rom. (acc. .... rom. *om. *ΔΔ Leid. Paris. 4409*) prop. v k. ian. in foro traiani conss. ss.] *sic fere GXCPM Paris. 4409. 4410. 4414. 4415ı*ΔΔΩΣΞ Leid. Paris. 4408. 4413*	*om. ΓESL, def. HNKΦıO*
— 23 rubr.	de sepulcri violatoribus] *sic fere ΓES (lat. β) L Paris. 4414. 4415ı*ΔΔ Paris. 4408*	de sepulchris *GXCPMS (context. et lat. α) ΦıO, def. HNK*
— 23 inscr.	albino] *Brev.*	basilio *Γ*
— 23, 52	legem .... concepimus] *Brev.*	*om. Γ, def. HNPKıΣ*
— 23 subscr.	prop. in foro .... ii $\overline{ppo}$ et patricii] *sic fere GXCM Paris. 4409. 4414. 4415ıΔOΨΘΩΞ Leid. Paris. 4408. 4413*	*om. ΓESL, def. HNPKΦıΣ*
— 25, 30	fratrem] *ΓESıΔ*, frater *Φ*	*om. GXCPMLıO, def. HNK*
— 25 subscr.	prop. in foro tr. v id. iun. antelata edicto albini $\overline{uc}$] *sic fere GXCPM Paris. 4409. 4414. 4415ıΔΨΘΩΞ Leid, Paris. 4408, 4413*	*om. ΓESLıO, def. HNKΦıΣ*

Valent. 27, 15	periculosius] *ΓSLιΔΨΘΩD*	perniciosius *GEXCPMΦ Paris. 4409. 4410. 4414. 4415*, laboriosius *O*, *def. HNKιΣ*
— 27, 22	gloriae .... studio] *Brev.*	*om. Γ*
— 27, 35	dicendo] *Brev.*	incendio *Γ*
— 27 subscr.	$\overline{ppa}$ in foro .... firmini viri inl. $\overline{ppo}$] *sic Paris. 4414. 4415*, firmine $\overline{ppo}$ coss. *L*, $\overline{praepo}$ *E*	*om. ΓιNGXCPMSιΔOD et reliqui*, *def. HKΦ*
— 31 rubr.	de colonis vagis et de advenis] *Γ*	de colonis vagis vel agnatione eorum et de advenis *Brev.*, de colonis vagis *O*
— 31 inscr.	imp. valent. a. *(om. L)*] *SL*	imp̄p. th. et valent. āā. *Γ et Brev. reliqui*, idem augusti *O*, *def. HK*
— 31, 11	praescriptionis] *NGXCPMΦιΔO*	praeceptionis *ΓESL*, *def. HK*
— 31, 26	valeat] *Γ*	valebit *Brev.*
— 31, 38	discedendi] *O cum Burg. et Theoderic.*, de se cedendi *Δ*	recendi *Γ*, recedendi *NGEXCPMSLΦ*, *def. HK*
— 31 subscr.	acc. iii non. feb. romae prop. in foro traiani] *Cui. ed. 1 sola*	*om. libri nostri omnes*
— 32, 2	recenti] *ΓL*, praesenti recenti (-tique *S*) *ES lectione utraque coniuncta*	praesenti (-tibus *XC*) *NGXCPMΦιΔO*, *def. HK*
— 32, 42	subscriptoribus] *ΓESLΦ*	subscriptionibus (-tione *H*) *HNGXCPMιO*, susceptionibus *Δ*, *def. K*
— 32, 64/65	ad auditoria sumptuosa venire (sumptus advenire *L*) cogantur] *ΓESL*	ad require *(sic X*, ad requirere *Δ*, aut requirere *H*, adquirere *NΦ*, id requirere *GPM*, ad requirenda *C)* auditoria (adiutoria *H*) sumptuosa v. cogantur *HNGXCPMΦιΔ*, auditoria sumptuosa cogatur requirere *O*, *def. K*
— 33 inscr.	imp. valent. a.] *Brev.*	imp̄p. theud̄. et valent. āā. *Γ*
— 33, 26	omnium] *ΓESL*	communium (-num *X*, -nem *O*) *HNGXCPMΦιΔO*, *def. K*
— 35, 41	episcopis] *Γ*	episcopis ut dictum est *Brev.*
— 35, 55	contributa] *ΓESL*	adtributa *NGXCPMιODVat. 520*, *def. HKΦιΔ*
— 35, 86	et scitis (ei sicut eis *G*)] *Brev.*	et sciens *Γ*
— 35, 138 (int.)	loquitur] *ESK*^{a}*L*	loquitur dicit *Brev. reliqui*, loquitur constat *Paris. 4409 cum K*^{b}

Iam per capita explicabuntur leges de textus crisi hinc derivandae.

Γ et Brev. 1. Breviarium saepenumero contra codicem *Γ* lectionem servavit veram vel verae proximam, hiatus eius explens Valent. 23, 52 — 27, 22, traditam lectionem emendans Theod. 1, 19 (cum *ΔO ante Theodosianum*) — 3, 88 — 22, 2, 111 (cum *Iust.*) — Valent. 23 inscr. — 27, 35 — 31, 11 — 33 inscr. — 35, 86.

2. Non minus frequenter codex *Γ* contra Breviarium genuina servavit vel genuinis proxima, accedente codice altero nullo, scilicet locis his: Theod. 22, 2, 18 (cum *Iust.*) — 22, 2, 99 — Valent. 14 rubr. — 19 rubr. — 31 rubr. — 31, 26 — 35, 41, aliis.

ESKL emendati 3. Quattuor Breviarii codices *ESKL* ex codice libri *Γ* simili emendati sunt, ita ut cum *Γ* contra Breviarii libros reliquos locis permultis concordent: exemplo sunt Theod. 15, 14 — 16, 13 (cum *O*) — Valent. 14, 11 (cum *Δ*) — 18, 7 (cum *ΔO Vat. 1050* et *Colon.*) — 21, 1, 17/18, ubi commata duo in Breviario transposita, recte ordinata in *ΓSL* (et *ΔO*) emendationem aperte produnt, cum *E* comma *succ. .... quod* bis proponat secutus et

codicem *Γ* et Breviarium — 23 rubr. (cum classis *E* libris decurtatis *Parisinis 4414. 4415* et **ΔΔ Parisin. 4408*) — 32, 42 (cum *Φ*) — 32, 64/65 — 33, 26 — 35, 55. Memoratione dignum est, quod Valent. 31, 11 Breviarii lectio vera *praescriptionis* ad falsam *praeceptionis*, quae est in *Γ*, oblitterata est in *ESL* (deficit *K*); item Theod. 15, 10 pro vero *curias enervare* falsa lectio codicis *Γ curia se servare* mutatur in *K* (deficit *L*) in *curias servare*, in E^{t} in *curias insenuare*. Breviationes quoque subscriptionum, quas *Γ* in novellis Valentiniani quattuor 21, 1 — 21, 2 — 23 — 25 adscivit, in libris *ESL* (deficit *K*) redeunt.

Archetypus codex, a quo libri *ESKL* in his pendent, non fuit ipse *Γ* neque alius corporis Maioriani codex, sed Breviarii liber integer, similis ille quidem codicis *Γ*, sed plenior in ipsius Breviarii novellis. Nam huius generis lectiones ibi quoque reperiuntur, ubi *Γ* hiat, neque minus in interpretationibus (ut Theod. 14, 88 — 14, 93 — Valent. 35, 138). Nonnullis novellae Valent. 1, 3, quae in *Γ* (et *K*) deficit, locis libri *ESL* emendationis vestigia prae se ferunt, ut 1, 3, 17 — 1, 3, 50 (his duobus locis una cum *Φ* et tertia sylloge) — 1, 3 subscr. (una cum *Parisinis 4414. 4415*). Hic librorum *ESKL* archetypus passim meliores codice *Γ* lectiones praestabat, id quod Theod. 20, 11 — 22, 1, 66 — Valent. 31 inscr. demonstrant.

Primum inter hos codices locum tenet liber *L* aetate princeps neque omnino, ut *L*
in Theodosiano, spernendus; saepius enim, ubi *ES* emendati non sunt et *K* hiat, aut solus (ut Valent. 1, 8 inscr.) aut cum $\Gamma\Phi^{i}\Delta$ (Valent. 21, 2 inscr.) aut cum *Γ* et libris *ΔO Parisino 4409* (Theod. 1, 11 — 1, 29) veram lectionem servat. Semel tantum (Valent. 25, 30) emendatione, quam *ES* una cum *Φ* proponunt, carere eum repperi.

Neque minus liber *K*, qui locis modo laudatis hiat, ubi deficiente *L* extat, verum *K*
contra *ES* una cum *Γ* passim praestat (ut Theod. 22, 2, 104). Raro reliquos Breviarii libros sequitur, ut Theod. 22, 1, 25 (contra *ΓES*) — 22, 1, 66 (una cum *Γ* contra *ES* cum *O* et *Iust.*).

Saepius *E* cum deterioribus stat contra libros emendatos (ut Valent. 21, 1, 14 — *E*
21, 2 inscr. — 27, 15 — 31 inscr.).

Codicem *S*, qui in Theodosiano et in novellis Marciani neque minus Maioriani 7. 11 *S*
(vide p. LXXXIX sq.) atque omnino ibi, ubi textus eius a solo Breviarii archetypo non emendato pendet (ut Theod. 3, 75 — 22, 2, 43 — 22, 2, 104), plane libros deteriores *GPM* sequitur, multis locis longe inde recedere et veras lectiones plerumque exhibere videmus; Valent. 31 inscr. genuina una cum *L* servat.

Singularem locum tenet *Φ*: saepenumero enim vera proponit aut easdem atque *Φ*
libri *ESKL* emendationes exhibens (ut Valent. 1, 3, 17 — 1, 3, 50 — 21, 1, 14 — 21, 2 inscr. — 25, 30 — 32, 42) aut libros deteriores contra *ΓESL* secutus (Valent. 31, 11); neque vero rarius una cum deterioribus falsa habet (ut Theod. 16, 13 — Valent. 21, 1, 17/18 — 23 rubr. — 32, 2 — 32, 64/65 — 33, 26). —

Ex eis quae exposuimus satis apparet librarios codicum *ESKL(Φ)* vel eorum codicum, ex quibus descripti sunt, quamquam vel in hiatibus cum *Γ* consentientes Breviarii archetypum huius libri similem potissimum sequuntur, tamen alterius etiam archetypi copiam habuisse, ad quem nonnumquam se applicant. Ita Valent. 32, 2, ubi in Breviario est *praesenti*, in *Γ recenti*, cum codex *L* (deficit *K*) cum *Γ* stet, *ES* utramque lectionem coniunctam habent *praesenti recenti (-tique S)*. Similes dittographias, quae duas recensiones repraesentant, liber *E*, ut Valent. 21, 1, 17/18 praetermittam, pluribus locis in capite tertio (p. XXXIII) tractatis proponit. In novellis Marciani et Maioriani 7. 11 codices *KL* huiusmodi contaminationibus abundant (vide p. LXXXIX sq.).

4. Ubi emendationum vestigia desunt, Breviarii codices in familias duas distribuuntur: melior libros *HNEKL* et plerumque *Φ* comprehendit; deterioris ordinis sunt *GXCPMS*. Sed, ut in Theodosiano, fines utriusque familiae certo discerni nequeunt. Ita saepenumero *XC* cum melioribus libris stant vel emendati, ut Theod. 3, 75 — 22, 2, 43, vel tantummodo corrupti, ut Theod. 20, 11 — 22, 2, 104. At codices *GPM* semper fere gravissime errant passim pessime interpolati neque crebri sunt loci, ubi una cum *XC* vera retinent (ut Theod. 14, 93 — 15, 10); *PM* veram lectionem soli numquam praebent. ***Duae Breviarii non emendati familiae***

5. De libris *ΔO* et decurtatis ad tertiam syllogen pertinentibus accuratius capite *ΔO*
quarto disserui, ubi trium huius syllogae classium consensus et dissensus singulorumque codicum singularitates explicavi. Hoc loco id tantum interest breviter exponere, quid

ΔO ad Breviarii novellas recensendas valeant quaeque ratio inter eos et *Γ* reliquosque libros intercedat. Codices *Δ*, qui in Theodosianis deficit, et *O*, ubi vera lectione utuntur, plerumque conveniunt cum codice *Γ* et Breviarii libris emendatis *ESKL(Φ)* (ut Theod. 16, 13 — 20, 11 — Valent. 1, 3, 17 — 1, 3, 50 — 18, 7 — 21, 1, 14 — 21, 1, 17/18 — 21, 2 inscr.), ad quos passim accedunt ex libris non emendatis meliores *HN* et *XC* (ut Theod. 3, 75 — 22, 2, 43 — 22, 2, 104). Theod. 22, 1, 66 *naturales* praeter Iustinianum servant *OES* (def. *Δ*), *natales* habent *Γ* et Breviarii reliqui; Valent. 31, 38 *discedendi (de se cedendi Δ)* recte praebent *ΔO* cum lege R. Burg. et edicto Theoderici, *recendi Γ* errore, *recedendi* Breviarii libri omnes scribunt. Sed, ut subscriptiones praetermittamus, raro accidit, ut *ΔO* veram lectionem contra *ΓESKL* exhibeant (e. c. Valent. 31, 11).

Ubi *Δ* et *O* dissentiunt, ille semper fere meliorem lectionem habet, ut Valent. 14, 11 — 23 rubr. — 25, 30 docent; loci Valent. 19 rubr. — 27, 15 — 31 rubr. — 31 inscr. — 32, 64/65 aliique multi, quos in laterculo neglexi, satis declarant lectiones a *Δ* una cum decurtatis exhibitas interpolando vel omittendo temere saepissime corrigi a Willelmo Malmesburiensi codicis *O* librario; exempla reperientur in apparatu (cf. Valent. 1, 3, 19 — 1, 3, 22 — 1, 3, 25 — 1, 3, 44 — 18, 3 — 19, 3 — 23, 45/46 — 25, 15 — 27, 30 — 27, 50 — 31, 2 — 31, 3 — 31, 8 — 32 inscr. — 32, 40 — 32, 56 — 32, 65/67 — 35, 30).

AO *Parisin. 4409* 6. Ad novellam Theod. 1 recensendam multum valent Theodosiani libri *A* (= Ambrosianus C 29 inf.) novellas reliquas non complectens et *O* modo tractatus. Qui hanc constitutionem, qua Theodosianus publicatus est quaeque vere locum suum ante eum habuit, huic praemittunt lectionesque proponunt longe meliores eis, quas corporis Maioriani exemplaria tradunt. Ita veram lectionem aut soli praestant, ut Theod. 1, 5, aut cum *Parisini 4409* insiticio (= *Paris. 4409*^{II}) ex eiusdem generis archetypo deprompto et *ΓL*, ut Theod. 1, 11 — 1, 29, aut una cum Breviario contra *Γ*, ut Theod. 1, 19. Rarius corrupti sunt, ut Theod. 1, 20 — 1, 37. Unde hoc manifesto apparet Theodosiani traditionem longe praestare Novellis, sive Breviarii codicibus, sive primae syllogae libris servantur.

Subscriptiones 7. Subscriptiones constitutionum sylloge haec novellarum, dum integra fuit, tam plenas habuit, ut in nullo alio corpore inveniuntur; et adhuc ex hac sola sylloge exempla afferri possunt trium dierum[1]), constitutionis ab imperatore subscriptae[2]) et datae (vel emissae), constitutionis acceptae, constitutionis propositae (vel recitatae in senatu); sunt autem haec:

Valent. 21, 2 (446 data Dec. 26 — accepta Dec. 27 — proposita Dec. 28).
Valent. 23 (447 data Mart. 13 — accepta Mart. 27 — proposita [antelata edicto magistratus acceptoris] Apr. 6).
Valent. 31 (451 data Ian. 31 — accepta Febr. 3 — proposita . . . .).

Aliae Valentiniani novellae in Breviarium receptae praeter diem constitutionis datae diem propositae servant, ut

Valent. 1, 3 (450 subscripta ab imperatore et data Mart. 5 — recitata in senatu Mart. 14).
Valent. 19 (445 subscripta ab imperatore et data Dec. 8 — proposita Dec. 12).
Valent. 21, 1 (446 data Oct. 21 — proposita [antelata edicto magistratus acceptoris] . . . .).
Valent. 25 (447 data Iun. 3 — proposita [antelata edicto magistratus acceptoris] Iun. 9).
Valent. 27 (449 data Iun. 17 — proposita [sub edicto magistratus acceptoris] Iul. 20).

Nota diem constitutionis propositae inter Breviarii novellas non reperiri nisi in Valentinianis[3]), deesse in ceterorum imperatorum omnibus.[4])

---

[1]) Cf. Mommsen, *Zeitschrift der Savignyst. R. A.* 21, 165; *Theod. I* p. CLIV sq.

[2]) Imperatoris subscriptio servata est in Breviarii novellis Valent. 1, 3 (ad senatum) — 19 (Maximo), praeterea in nov. Valent. 9 et 16 (ad p̄r) — 17 (Aetio) — Maiorian. 1 (ad senatum).

[3]) Inter corporis Maioriani novellas extra Breviarium positas dies constitutionis propositae occurrit Valent. 2, 2 — 11; dies constitutionis acceptae reperitur Valent. 10 — Maiorian. 2 — Anthem. 1, fortasse etiam Anthem. 2 (actum sub die eodem).

[4]) Novellae a Theodosio II. Valentiniano III. missae atque in imperio Occidentali promulgatae exemplaria repraesentant in scriniis sacris Constantinopolitanis custodita: argumento sunt

Sed eiusmodi subscriptiones utpote neque ad doctrinam neque ad fori usum utiles librarii mature mutilare coeperunt ratione admodum varia: ita evenit, ut quaedam in libris melioribus omissae servatae sint in deterioribus adeoque non raro in solis decurtatis, quoniam eius generis codices passim textu omisso una cum inscriptione et interpretatione adferunt subscriptiones. Novellarum Valent. 19 — 21, 1 — 21, 2 — 23 — 25 — 27 — 31 subscriptiones breviatas esse in *Γ* Breviariique libris melioribus, subscriptionem nov. Valent. 1, 3, quae deficit in *Γ*, in Breviarii libris plerisque laterculus supra propositus docet. Harum subscriptionum particulae habentur in libris his:

Valent. 1, 3	subscriptionem imperatoris praebent	*ESL Paris. 4414. 4415,*
	diem constitutionis in senatu recitatae	*E Paris. 4414. 4415.*
Valent. 19	subscriptionem imperatoris praebent	*EXCPMSLΦιΔ O,*
	diem constitutionis propositae	*XC Paris. 4409 [Vat. reg. 1048. Bern. 263]. 4414. 4415ι*ΔΔΩΣΞ Leid. Paris. 4408. 4411*[1]).
Valent. 21, 1	locum constitutionis propositae praebent	*GXCPMιΔΨΘΩΣΞ Paris. 4413* et ex parte *Paris. 4414. 4415ιParis. 4408. 4411.*
Valent. 21, 2	diem constitutionis acceptae et propositae servant	*GXCPM Paris. 4409. 4410. 4414. 4415ι*ΔΔΩΣΞ Leid. Paris. 4408. 4413*[2]).
Valent. 23	diem constit. propositae praebent	*GXCM Paris. 4409. 4414. 4415ιΔ OΨΘΩΞ Leid. Paris. 4408. 4413.*
Valent. 25	dies const. propositae invenitur in libris	*GXCPM Paris. 4409. 4414. 4415 ιΔΨΘΩΞ Leid. Paris. 4408. 4413.*
Valent. 27	diem const. propositae habent	*Paris. 4414. 4415 cum Cui. (ed. 1).*
Valent. 31	diem const. acceptae et locum const. propositae solus servat	*Cui. (ed. 1) ex codice hodie deperdito ad classem E pertinente.*

Singularis praeterea subscriptionum nonnullarum particula, scilicet quae consule altero deficiente poni solet formula *et qui fuerit nuntiatus*, quam plerumque librarii simpliciter sustulerunt, in codicibus *E* cum decurtatis *Paris. 4414. 4415*, *L* atque Pithoeano deperdito (*Δ) cum decurtatis *Leidensi* et *Parisino 4408* his locis servatur[3]):

Theod. 1 suppletur ab	*E *EL Parisin. 4414. 4415ιLeid. Parisin. 4408,*
Theod. 2	**Δ Leid.,*
Theod. 3	*E Parisin. 4414ι*Δ Leid.,*
Theod. 9	**Δ Leid. Parisin. 4408.*

Haec omnia, cum postea adiecta esse nullo modo credi possint, ex eodem Breviarii archetypo proficisci manifestum est, a quo codices emendati *ESKL(Φ)* cum decurtatis *Parisinis 4414. 4415* neque minus tertiae syllogae libri pendent.

II. Corporis Maioriani constitutiones extra Breviarium positae.

Constitutiones corporis Maioriani non receptae in Breviarium sunt hae:

Theodosii II. 4 — 5, 1 — 5, 2 — 5, 3 — 6 — 7, 1 — 7, 2 — 7, 3 — 7, 4 — 8 — 10, 1 — 10, 2 — 12 — 15, 2 (servavit solus *Γ*) — 17, 1 — 17, 2 (servavit solus *Γ*, particulam textus habet *Iust.*) — 18 — 19 — 21 — 23 — 24 — 25 — 26,

---

novellae extra Breviarium positae Theod. 7, 4 et 26 ad magistratus plures *eodem exemplo* datae. Marciani novellae in Breviarium relatae indidem originem ducunt (cf. nov. Marcian. 2). Neque minus Maiorianus constitutiones suas, quas Novellarum corpori a se condito inseruit, ex scriuio memoriae deprompsit.

[1]) Compendium *cons. s(upra) s(criptis)* corruptum est in omnibus libris; *Parisini 4414. 4415* servant *constpl. urp.*, **ΔΔΩΣΞ Leid. Paris. 4408. 4411* non habent nisi *cons.*, in *Parisino 4409 [Vat. reg. 1048. Bern. 263]* legitur *subscrip.*, nihil extat in *XC*.

[2]) Compendium *s(upra) s(criptis)* non extat nisi in *GXCPM*.

[3]) Similiter in Theodosiano breviato eadem formula oblitterata est paucis locis exceptis, scilicet 5, 1, 9 p. 219, 5, ubi secundum Mommsenum reperitur in libris *HNN* Paris. 4414. 4415*

Valentiniani III. 1, 1 (servavit solus *Γ*) — 1, 2 (servavit solus *Γ* in fine mutilam) — 2, 1 (periit in *Γ* neque aliunde eam habemus) — 2, 2 (periit in *Γ*, servaverunt integram syllogae tertiae libri *ΔO*, particulam *Fuld.*) — 2, 3 (periit in *Γ*, habent *Cuiaciana*) — 2, 4 (extrema sola habet *Γ*, principium servaverunt *Cuiaciana*) — 3 — 4 — 5 — 6, 1 — 6, 2 — 6, 3 (excidit in *Γ*, integram servaverunt *ΔO*, particulam *Fuld.*) — 7, 1 — 7, 2 — 7, 3 — 8, 1 — 8, 2 — 9 — 10 — 11 — 12 — 13 — 15 (excidit in *Γ* neque est in indice, servaverunt *Cuiaciana*) — 16 (excidit in *Γ* neque est in indice, integram servaverunt *ΔO*, fragmenta *Phillipps. 1735* et *Fuld.*) — 17 — 20 — 22 — 24 — 26 — 28 — 29 — 30 — 34 (excidit in *Γ* neque est in indice, integram servaverunt *ΔO*, particulam *Fuld.*) — 36,

Maioriani 1 — 2 — 3 — 4 — 5 — 6 — 8 (index in *Γ*, ipsa periit) — 9 (index in *Γ*, ipsam servaverunt integram *ΔO*, particulam exhibet *Fuld.*) — 10 (index in *Γ*, ipsa periit) — 12 (index in *Γ*, ipsa periit).

Quae constitutiones praeter eas, quarum unicum tantummodo exemplum ad nos pervenit (scilicet Theod. 15, 2 — 17, 2 magna ex parte — Valent. 1, 1 — 1, 2 — 2, 4 extrem. in solo codice *Γ*, Valent. 2, 3 — 2, 4 princ. — 15 in *Cuiacianis*, Valent. 2, 2 — 6, 3 — 16 ex parte — 34 — Maiorian. 9 in *tertiae syllogae libris*), reperiuntur et in codice *Γ* et in tertiae syllogae libris *ΔO*, passim accedentibus *Fuld.ΨΘΩ* (hi tres in Maioriani sex primis) et *ΣΞ*. — Praeterea ex primae syllogae excerptis ad novellarum extra Breviarium positarum crisin aliquantum valent *Vaticanus 3833* (nobis *Deusd.*), qui nov. Valent. 17 exhibet, et *Phillippsianus 1735* Valent. 16 et 24 proponens, ex tertiae syllogae excerptis *Parisinus 12445* (nobis *D*), qui Valent. 8, 1 et 8, 2 servavit. — Aliunde exemplaria non pendentia a corporis Maioriani syllogis suppetunt *Iustinianus* ad nov. Theod. 5, 2 — 6 — 7, 1 — 7, 2 — 7, 3 — 7, 4 — 8 — 10, 1 — 12 — 17, 2 — 19 — 21 — 24 — 25 — 26, *sylloge canonica Coloniensis* (nobis *Colon.*) ad Valent. 17.

Item nunc, ut supra factum est, primum laterculus differentiarum graviorum, quae intercedunt inter syllogas primam et tertiam singulosque codices, proponetur, tum de textus crisi iudicium feretur in hac quaestione longe simplicius.

Theod. 4, 14	elicito] *ΓO*	subito *Δ*
— 4, 24	studia] *Γ*	iudicia *ΔO*
— 4, 27	quam si] *ΓΔ*	nisi *O*
— 5, 1 inscr. (cf. Theod. 6 inscr. — Maiorian. 5 inscr.)	crp] *Γ*	comite pf *Δ*, comiti *O*
Theod. 5, 1, 3/4	non inlustrat .... conscientia] *ΔO*	*om. Γ*
— 5, 1, 13	vicerit] *ΓO*	subiecerit *Δ*
— 5, 1, 15	petitionis vacante formidine] *Γ*	petitioni sue ante formidinem *Δ*, ante petitionis suae formidinem *O*
— 5, 1, 18	magnitudinis] *ΓΔ*	celsitudinis *O*
— 5, 2, 4	ac limitotrofis nec non etiam] *ΔO*	*om. Γ*
— 5, 2, 12	fundorum] *Γ cum Iust.*	*om. ΔO*
— 5, 3, 7	persicis] *Γ*	perspicis *Δ*, perspicuis *O*
— 6, 14	legis in morem] *Γ*	leges et morem *O*, ergo si timore *Δ*
— 7, 3, 11/12	interpretandi scita ... sciat sublimitas tua] *ΓΔ*	intelligatur dicimus *O*
— 7, 4 subscr.	et exconsuli ordinario] *ΔO*	*om. Γ*
— 12 inscr. (*item* inscr. Theod. 17, 1 — 18 — 21 — 24 — — 25 — Valent. 20)	impp. theod. et valent.] *ΓΔ*	idem *O*
Theod. 19, 20 (*item* 21, 35)	f(rater) a(mantissime)] *Γ*	pkl *Δ*, pater karissime *O*

Clerm. Montisp. 136[1] *Θ (Berol. 150) Ω (Paris. 9652) Paris. 4408. 4413,* et 9, 45, 4 p. 524, 6, ubi habetur et in Theodosiani integri libro *V* et in Breviarii codicibus plenis *E*[t]*Q* et teste Haenelio *Ottoboniano 2225.*

Theod.	21 inscr.	flegetio] Γ *cum Iust.*	florentio ΔO
—	21, 7	ideoque] *Iust.*	inde ΓΔO
—	21, 8	ūū. s̄s̄.] Δ, viris spectabilibus Γ *cum Iust.*	viris sullimissimis O
—	21, 17/19	librarum auri .... officium decem] ΔO	*om.* Γ
—	21, 32	vel] *Iust.*	*om.* ΓΔO
—	23, 5	cum voti] O	cum moti Γ, convocati Δ
—	24 inscr.	nomo] *Iust.*, numo ΔOΣΞ *cum Grom.*	ciro Γ
—	24, 31	addicendam] Γ	*om.* ΔOΣΞ
—	24, 53	emptionis] ΔΣΞ	temptationis O, actionis Γ
—	24, 54	contra] Γ *cum Iust.*	adversus ΔOΣΞ
—	24, 66	ante quam] O, antiquam ΔΣΞ	secundum Γ
—	25, 7/8	inlustrium nec non etiam silentiariorum] ΓOΣΞ	*om.* Δ
—	25, 17	excusationis ut metati onere sit inmunis] Γ	excusationis rationes res sit immunis ΔΣ, excussationis resistit inmunis Ξ, immunitatis utatur O
—	25, 52	fr(ater) a(mantissime)] ΔOΣΞ	finem Γ
—	26, 2	praecedens] Γ	praesens ΔΣΞ, pressis O
—	26, 26	discriptionis excogitatum est volumus ob] ΔOΣΞ *cum Iust.*	*om.* Γ
—	26, 55	liberarunt] Γ	relevarunt ΔOΣΞ
—	26, 64/65	citra suggestionem his piis dispositionibus adversa] ΓΔΣΞ	contraria legi O
—	26 subscr.	eodem exemplo ... inlyrici] Γ	*om.* ΔOΣΞ
Valent.	2 rubr.	de postulando] Γ *(lat.)* O	de postulando divi valentiniani *ΔΔ *Fuld.*, *def.* Γ *(context.)*
—	2, 2 inscr.	impp. th. et val. āā. fausto p̄p̄ō] O	*om.* Δ, *def.* Γ
—	2, 2, 13	defaecatos] O	edificatus Δ, *def.* Γ
—	2, 2, 14	ad agendum] Δ	ad advocandum O, *def.* Γ
—	2, 2, 29	remuneramus nam] O	remuneratione Δ, *def.* Γ
—	3 rubr.	qui ad clericatum transierunt] Γ	*om.* *ΔΔO *Fuld.*
—	3, 9	decernimus] Γ	sancimus ΔO
—	3, 29	liberos] Γ	filios ΔO
—	4 rubr.	elicitum] Γ	*om.* *ΔΔO *Fuld.*
—	4, 4 (*item* 6, 1, 9 — 7, 1, 30 — 7, 2, 25 — 8, 1, 39/40 — 8, 2, 13 — 11, 13 — 12, 16 — 20, 4 — 36, 10 — Maiorian. 2, 80)	magnitudo] Γ	magnificentia ΔO (*hi duo def.* Maiorian. 2, 80) ΣΞ (*hi duo* Valent. 8, 2, 13 — 36, 10) ΨΘΩ (*hi tres* Maiorian. 2, 80) D (Valent. 8, 1, 39/40 — 8, 2, 13)
Valent.	5, 20/21	per millenas .... vecturarius] ΓΔ	omnis romanus civis O
—	6, 1 inscr.	comiti et magistro utr. mil.] ΔO	*om.* Γ
—	7, 2, 13	et a rationalibus licet auferebatur facultas] ΓΔ	facultatem tribuimus O
—	7, 2, 14	praecepto] O	presepio ΓΔ
—	8, 2 subscr.	p̄c̄ valent. ā. v et anatolii ūc̄] Γ	p̄c̄ valent. ā. ΔΣΞD, ipso augusto consule O
—	9, 12	hoc admonemus] Γ	nostros(-tro O) monemus ΔO
—	9 subscr.	et manu divina .... et ad latus, *item* valent. a. et anatolio ūc̄. conss.] ΔO	*om.* Γ
—	10, 4	utili aequitate] Γ	uti equitatum Δ, salva aequitate O
—	10, 33	ac tenuioribus] ΔO	ante moribus Γ

Valent. 10, 39	salutem] *Γ*	statim *Δ*, statum *O*
— 10 subscr.	acc. prid. id. mart. ubi sup.] *Δ*	*om. ΓO*
— 11 subscr.	p̄p̄. in foro traiani] *ΔO*	*om. Γ*
— 13 rubr.	et de sacro auditorio] *Δ Fuld.*	*om. ΓO*
— 13, 12	teloneo] *sic fere Γ*	colone *Δ*, colonis *O*
— 13, 35	negotii repetitione] *ΓO*	secundum petitionem *Δ*
— 13, 62	reliquiarum] *Γ*	provinciarum *ΔO*
— 16 inscr.	ad p(opulum) r(omanum)] *Phill. 1735*	edictum ad populum urbis romae *ΔO, def. Γ*
— 16, 12	ampᵾtetur] *Δ*	auferatur *O, def. Γ Phill. 1735*
— —	dabuntur] *O*	aguntur *Δ, def. Γ Phill. 1735*
— 17 inscr.	d̄d̄. n̄n̄. *(sic Colon., om. reliqui)* imp̄p̄. theod. et valent. āā.] *sic fere ΔOΣΞ cum Colon.*	imp. valent. ā. *Deusd., om. Γ*
— —	aetio viro inl. com. et mag. utriusque militiae et patricio] *sic fere ΔOΣΞ*	aetio patricio *Colon., interpol. Deusd., om. Γ*
— 17, 7	enim] *Γ cum Colon.*	enim demum *ΔOΣΞ Fuld., om. Deusd.*
— 17, 14	inconpetenter removit indecenter alios] *ΔOΣΞ cum Colon.*	*om. Γ cum Deusd.*
— 17, 19	religiosi viri urbis] *ΔOΣΞ*, religiosi virissimis *Colon.*	urbis *Γ cum Deusd.*
— 17, 20	lata sententia est] *Γ cum Deusd. et ΔOΣΞ*	bona sentiant *Colon.*
— 17, 22	provocavit] *ΔOΣΞ cum Colon.*	probavit *Γ cum Deusd. et Cui. ed. 1*
— 17, 27	censemus] *Γ cum Deusd. et Colon.*	de(dis- *Δ*)cernimus *ΔOΣΞ*
— 17 subscr.	valent. a. vi et nomo] *Γ*	valent. a. vi (victore *Σ*) *ΔOΣΞ*, valent. a. *Deusd., def. Colon.*
— 26 rubr.	legum divi theod. aug̃. quae latae sunt post theodosianum] *Γ*	legum novellarum *(om. O [context.])* divi *(om. O)* theod. aug̃. *(om. *ΔΔOΣΞ) *ΔΔOΣΞ Fuld.*
— 26 inscr.	theod. et valent. āā.] *ΓΔΣΞ*	valentinianus *O*
— 29, 2	utilitatibus] *ΓΔ*	necessitatibus *O*
— 34, 11	emolumenti accedit] *O*	emolumentis agnoscet *Δ, def. Γ*
— 34, 14/15	praetorianam . . . depulsis] *O*	*om. Δ, def. Γ*
— 34, 22/23	statuo quoniam . . . concessa] *Δ*	censeo *O, def. Γ*
— 34, 28	auspice deo (eos in) africam redire] *Δ*	meliore auspicio ubertas rerum africae *O, def. Γ*
— 34, 35	programmate] *Δ*	pragmatico *O, def. Γ*
— 36, 17	samnio quinque milia quadringentorum] *ΓO*	*om. ΔΣΞ*
— 36, 17/19	mille nongentorum . . . praestatione] *ΔOΣΞ*	milli *(reliquis omissis) Γ*
— 36, 20	porcinae] *Γ*	portione (-nem *ΣΞ*) *ΔΣΞ, def. O*
Maiorian. 1 rubr.	de ortu imperii d(omi)ni maioriani ā.] *sic fere Γ (context.)*, de ortu imperii sui *Γ (lat.)*	de ortu imperii divi maioriani *ΨΘΩ*, de ortu imperii *Aegid.*
— 1, 16	nostri] *ΨΘΩ*	vestri *Γ*
— 1, 17	omnibus] *Γ*	communibus *ΨΘΩ*
— 2, 11	debitis] *Γ*	divitiis *ΨΘΩ*
— 2, 19	praeteritis] *ΨΘΩ*	peritis *Γ*
— 2, 46	atrocitate] *Γ*	auctoritate *ΨΘΩ*
— 2, 61	adnitente] *Γ*	admonentes *ΨΘΩ*
— 2, 81	ex nostra] *ΨΘΩ*	ea *Γ*

Maiorian.	2 subscr.	acc. v id. ss. raū.] *Γ*	*om.* *ΨΘΩ*
—	—	d. n. maioriano a. i cons.] *Γ*	ipso ā. consulibus *ΨΘΩ*
—	3, 5	morem omnibus contemptum revocandum] *scripsimus*	more oms contempdum *Γ*, morem revocandum *ΨΘΩΞ*
—	3, 6	electi (elicti *Ξ*)] *ΨΘΩΞ*	edicti *Γ*
—	3, 13	se urbiumque conspectibus] *ΨΘΩΞ*	si urbium *(sequitur spatium vacuum)* fectibus *Γ*
—	3, 14	conperto] *Γ*	percepto *ΨΘΩ*, praecepto *Ξ*
—	3 subscr.	d. n. leone et maioriano aa. conss.] *Γ*	maioriano a. i cons. (conss. *Ω*) *ΩΞ*, *def.* *ΨΘ*
—	4 rubr.	publicis] *ΓΩ (context.) Aegid.*	curialium *ΨΘΩ (lat.)*
—	4, 16	revocanda] *ΨΘΩ*	vindicando *Γ*
—	4 subscr.	d. n. leone et maioriano] *Γ*	ipsis *ΨΘΩ*
—	6, 7	sanctam] *Γ*	sacrosanctae *ΨΘΩ*
—	6, 42	sola falcidiae] *Γ*	sola f(t-*Θ*)allatiae *ΘΩ*, solatiae *Ψ*
—	6, 55/56	eo eligunt ut] *Γ*	colliguntur *ΨΘΩ*
—	9, 4	immo] *O*	immemor esse et *Δ*, *def.* *Γ*
—	9, 8/9	quocirca .... adspirare] *Δ*	*om.* *O*, *def.* *Γ*
—	9, 13	utilitatibus] *Δ*	viribus *O*, *def.* *Γ*
—	9, 21	plecti commissum simile censeamus] *Δ*	simile commissum censeat plecti *O*, *def.* *Γ*

1. Longe meliorem originem quam primae neque minus tertiae syllogae codices lectiones produnt in *codice Coloniensi 212* ad novellam Valent. 17 servatae, quae gravioribus constitutionis ipsius locis semper fere verum exhibent, sive una cum *Γ* et *Deusd.* (ut 17, 7 — 17, 27), sive cum *ΔΟΣΞ* (ut 17, 14 — 17, 19 — 17, 22). Semel tantum (17, 20) codex interpolatus est; inscriptio breviata habetur, subscriptio deest. *Colon.*

Iustinianus non interpolatus pristinam lectionem aut solus servavit (ut Theod. 21, 7 — 21, 32) aut una cum *Γ* (ut Theod. 5, 2, 12 — 21 inscr. — 24, 54) aut cum tertiae syllogae codicibus (ut Theod. 24 inscr. — 26, 26). *Iust.*

2. Codex *Γ* tertiae syllogae libris saepenumero praestat: hiatus explet Theod. 5, 2, 12 (cum *Iust.*) — 24, 31 — Valent. 3 rubr. — 4 rubr. — 26 rubr; persaepe veram lectionem contra alterum typum corruptum habet, ut Theod. 4, 24 — 5, 1, 15 — 5, 3, 7 — 6, 14 — 24, 54 (cum *Iust.*) — 25, 17 — 26, 2 — Valent. 9, 12 — 10, 4 — 10, 39 — 13, 12 — 13, 62 — 17, 7 (cum *Colon.*) — 17, 27 (cum *Deusd.* et *Colon.*) — 36, 20 — Maiorian. 1, 17 — 2, 11 — 2, 46 — 2, 61 — 3, 14 — 6, 7 — 6, 42 — 6, 55/56. Compendia legitima aut recte scripta aut leviter corrupta retinet Theod. 5, 1 inscr. (6 inscr. — Maiorian. 5 inscr.) — 19, 20 (21, 35); nomen magistratuum servavit Theod. 21 inscr. (cum *Iust.*). *Γ*

Cum libro *Γ* plerumque consentit cardinalis Deusdedit collectionis canonicae *codex Vaticanus 3833*, qui novellam Valent. 17 exhibet. Neque enim solum verae lectiones hic illic communes eis sunt (ut 17, 20 — 17, 27), verum etiam in hiatibus (ut 17, 14 — 17, 19) erroribusque (ut 17, 22) uterque concordat. Contra, ubi a *Γ* recedit, ad textum tertiae syllogae Deusdedit numquam accedit. Graves porro sunt differentiae, quae inter eum et *Coloniensem* intercedunt, ut loci 17 inscr. — 17, 7 — 17, 14 — 17, 19 — 17, 20 — 17, 22 — 17 subscr. manifeste ostendunt. Reicienda igitur est Conrati sententia, qui (*Quellen und Litteratur* p. 146 not. 4) novellam Valent. 17 a Romanae syllogae compilatore depromptam esse arbitretur ex Coloniensi. Adhibuit potius compilator codicem syllogae primae in Italia scriptum atque saeculo XI Romae custoditum, qui plerisque neque vero omnibus locis, ut Valent. 17 inscr. docet, cum libro *Γ* convenit. *Deusd.*

3. Archetypum alterum, scilicet tertiam syllogen, in constitutionibus Theodosianis et Valentinianis potissimum repraesentant *ΔO*, in novellis Theod. 12 — 24 — 25 — 26 — Valent. 8, 2 — 17 — 26 — 28 — 36 accedunt libri *ΣΞ*, in nov. Valent. 8, 1 — 8, 2 codex *D*. Qui libri hiatus codicis *Γ* saepissime explent, ut 5, 1, 3/4 — 5, 2, 4 — 21, 17/19 — 26, 26 *(ΔΟΣΞ* cum *Iust.)* — Valent. 6, 1 inscr. — 13 rubr. *(Δ Fuld.)* — 17 inscr. *(ΔΟΣΞ*, ex parte consentiente *Colon.)* — 17, 14 *(ΔΟΣΞ* cum *Colon.)* — 17, 19 (ubi veram lectionem *religiosi* *Tertia sylloge: ΔΟΣΞ*

viri urbis, corruptam in *Colon.* in *religiosi virissimis*, praebent *ΔΟΣΞ*, cum *Γ* et *Deusd.* non servent nisi *urbis*) — 36, 17/19 *(ΔΟΣΞ)*. Neque raro eorundem codicum ope lectiones libri *Γ* corriguntur, ut Theod. 24, 53 *(ΔΣΞ)* — Valent. 10, 33 — 17, 22 *(ΔΟΣΞ* cum *Colon.)*. Compendia hi quoque interdum forma meliore retinent, ut Theod. 21, 8 *(Δ)* — 25, 52*(ΔΟΣΞ)*; nomen magistratus Theod. 24 inscr. recte contra *Γ* servaverunt *(ΔΟΣΞ* cum *Grom.* et *Iust.)*.

ΨΘΩ In constitutionibus Maioriani, quae absunt a codicibus *ΔΟΣ (context.)*, in eorum locum succedunt libri *ΨΘΩ*, quos et ipsos pendere a communi tertiae syllogae archetypo in capite quarto demonstravimus; praeterea novellam Maioriani 3 solam habet *Ξ*. Ita quae diximus in Theodosianis et Valentinianis de *ΔΟΣΞ*, de libris modo laudatis in Maiorianis valent: saepenumero contra codicem *Γ* veram lectionem servaverunt, ut Maiorian. 1, 16 — 2, 19 — 2, 81 — 3, 6 *(ΨΘΩΞ)* — 3, 13 *(ΨΘΩΞ)* — 4, 16; locos graviores, quibus a *Γ* vincuntur, supra (sub 2) dedi. — Inter codices *ΨΘΩ* principem locum tenet *Ω*, id quod in capite quarto (p. LII) vidimus; exemplo est Maiorian. 4 rubr., ubi *Γ* cum *Ω (context.)* et *Aegidianis* primitivam lectionem servavit, *ΨΘΩ (lat.)* interpolati sunt.

4. Itaque et virtutibus et vitiis primae et tertiae syllogae codices aequales sunt nec raro evenit in utriusque familiae dissensu, ut utri te applices dubites: exempli causa Theod. 26, 55 — Valent. 3, 9 — 3, 29 — Maiorian. 6, 7 et ibi (vide ad Valent. 4, 4), ubi in *Γ* est *magnitudo*, in tertiae syllogae codicibus legitur *magnificentia*. Commemoratione dignum est Maiorian. 3, 5 utriusque familiae lectiones corruptas breviatasve *(more oms contempdum Γ, morem revocandum ΨΘΩΞ)* coniungi oportere ad restituendum textum primitivum *morem omnibus contemptum revocandum*.

ΔΟ 5. Ubi inter se differunt libri *O* et *Δ*, a cuius partibus stant *ΣΞ Fuld.*, ex supra dictis sequitur veram lectionem esse eam, quam *Γ* exhibet. Ita *ΓΔ* contra *O* decurtatum vel interpolatum verum servaverunt cum aliis locis tum his: Theod. 4, 27 — 5, 1, 18 — 7, 3, 11/12 — 26, 64/65 *(ΓΔΣΞ)* — Valent. 5, 20/21 — 7, 2, 13 — 26 inscr. *(ΓΔΣΞ)* — 29, 2; *ΓΟ* libro *Δ* praestant Theod. 4, 14 — 5, 1, 13 — 25, 7/8 *(ΓΟΣΞ, om. Δ)* — Valent. 13, 35 — 36, 17 *(om. ΔΣΞ)*. Contra pauci loci inveniuntur, ubi *Δ* contra *ΓΟ* verum exhibet, ut Theod. 24, 53 (cum *ΣΞ*) — Valent. 10 subscr. *(om. ΓΟ)* — 13 rubr. (cum *Fuld., om. ΓΟ*), nullus, ubi verum dat *O* contra *ΓΔ*: nam fallunt loci Theod. 23, 5 — 24, 66 — Valent. 7, 2, 14, qui coniecturae speciem prae se ferunt. Ceterum quamquam codicis *O* archetypum non deterius erat archetypo codicis *Δ*, hic tamen, ut in corporis Maioriani constitutionibus in Breviarium receptis (vide p. LXXXII), ita in novellis plerisque extra Breviarium positis longe praestat fide ac veritate. Neque enim solum ubi *O* libris *ΓΔ* cedit, falsae lectiones eius Willelmi Malmesburiensis interpolationibus aut breviationibus tribuendae sunt, verum etiam ubi librorum *ΔΟ* archetypum corruptam lectionem exhibebat, Malmesburiensis coniecturis temerariis quamvis sagacibus inde aut meliorem aut peiorem effecit, ut Theod. 5, 1, 15 — 5, 3, 7 — 25, 17 — 26, 2 — Valent. 10, 4 — 10, 39 — 13, 12.

In iis autem constitutionibus, quae in codice *Γ* deficientes libris *ΔΟ* solis servantur, scilicet Valent. 2, 2 — 16 — 34 — Maiorian. 9, quamquam, ut in ceteris, certo dignosci non potest utrum verae, quas habet *O*, lectiones ex archetypo descriptae sint an emendatae, Oxoniensis haud ita parvi pretii est, ut Valent. 2, 2 inscr. — 2, 2, 13 — 2, 2, 29 — 16, 12 — 34, 11 — 34, 14/15 — Maiorian. 9, 4 docent. Neque vero desunt loci, ubi etiam in his novellis *O* interpolatus vel breviatus libro *Δ* cedit, ut Valent. 2, 2, 14 — 16, 12 (altero loco) — 34, 22/23 — 34, 28 — 34, 35 — Maiorian. 9, 8/9 — 9, 13 — 9, 21.

Subscriptiones 6. Subscriptiones syllogae primae et tertiae invicem se explent. Integrae vel certe pleniores adsunt in codice *Γ* Theod. 26 *(eodem exemplo* cet.*)* — Valent. 8, 2 — 17 — Maiorian. 2 (dies constitutionis acceptae) — 3 — 4, in alterius familiae codicibus Theod. 7, 4 — Valent. 9 (subscriptio imperatoris, consules in *ΔΟ*) — 10 (dies constitutionis acceptae in *Δ*) — 11 (dies constitutionis propositae in *ΔΟ*).

Rubricae Rubricarum formam primitivam in *Γ* servatam tertiae syllogae codices passim interpolaverunt: sic Valent. 2 pro *de postulando* libri **ΔΔ Fuld.* (*O* breviatus est) exhibent *de postulando divi valentiniani*, Valent. 26 corporis Maioriani verba *legum divi theod. aug̃. quae latae sunt post theodosianum* omnes mutaverunt in *legum novellarum divi theod. aug̃.*, denique Maiorian. 1 pro *d(omi)ni maioriani* scribunt *divi maioriani*.

B. LEGES NOVELLAE MARCIANI ET RELIQVA PER ALARICIANOS SOLOS SERVATA.

Novellae Marciani cum comprehensae non fuerint in corpore Maioriani, totae servantur Breviarii Alariciani et simplicis et aucti codicibus. Id ipsum pertinet ad novellam Maioriani 7, cuius prima sola verba in *Γ* supersunt. Similiter tradita sunt fragmenta novellae Maioriani 11 et novellae Severi 1 mature ad Breviarium adiecta et in codices eius qui extant omnes recepta. — Iustiniani novellas Marciani 1 — 3 — 4 — 5 excerpserunt. — Ad differentias, quas libri exhibent, potiores cognoscendas laterculum nunc subiciamus locorum graviorum:

Marcian.	1, 6	regeretur] *O cum* P^3	*om. Brev. reliqui, def. ΔGX*
—	1, 28	vestro] *HNEKLΦ*	nostro *C*, tuo *OPMS, def. ΔGX*
—	1, 33	maiore (maiorum *H*, re *C*) conpetenti] *HNECΦ*	non conpetenti *PMS*, maiore non conpetenti *utraque lectione coniuncta KL, def. ΔOGX*
—	1, 67	avaritia] *HNECKLΦ*	auxilia *GPMS, def. ΔOX*
—	—	invidia] *HNEKLΦ*	iudicia *GPMS, om. spatio vacuo relicto C, def. ΔOX*
—	2, 35	lucra] *HNEXCKLΦ*	solacia *OPMS, om. G, def. Δ*
—	3, 9/10	tantummodo quae huius iuris esse vere probantur] *Iust.*	tantummodo quae *reliquis omissis Brev. reliqui, om. O, def. ΔG*
—	3, 30	et partem] *HNXCKLΦ*	et (seu *O*) quantitatem (-te *PMS*) *OEPMS, def. ΔG*
—	4, 4	inhibita] *Iust.*	habita *Brev., def. ΔG*
—	4, 21/22	haec nomina .... praescriptum legis excludat] *Brev. reliqui*	ingenuas set pauperes feminas per hoc scriptum a matrimoniis senatorum lex excludat *O, def. ΔH*
—	4, 23	penitus] *E*, putemus *NKLΦ*	fuisse *O, om. GXCPMS, def. ΔH*
—	4, 26	faece] *O cum* P^3	facile *Φ*, facere *Brev. reliqui, def. ΔH*
—	4, 53/56	constantino ..... definita sunt] *Brev. reliqui*	idem vel ceteri post eum divi principes de matrimoniis diffinierunt *O, def. ΔH*
—	5, 10	ecclesiasticos] *NEXC*Φ^a *cum Theod. 16, 2, 20*	clericos *OGPMS*, clericos ecclesiasticos *utraque lectione coniuncta KL*Φ^b*, def. ΔH*
—	5, 12	legeretur] *NEXC*, legitur *Φ*	legis *GPMS*, et leges nobis *O*, legis legeretur *utraque lectione coniuncta KL, def. ΔH*
—	5, 28	firmavi] *N*	firmavit *EΦ*, firmavimus *KL*, firmamus *OGXCPMS, def. ΔH*
Maiorian.	7, 4	patrias] *HNEXC*, patrias suas *Φ*	proprias (-pria *G*) *GPMS*, possessiones proprias *O*, proprias patrias *utraque lectione coniuncta KL, def. Δ*
—	7, 9	praesumptionis supplicium (-cia *N*, -cem *E*)] *HNEKLΦ*	pr. sufficiunt *XC*, pr. subsidium *GPMS*, subsidium pr. *O, def. Δ*
—	—	praeter] *EKL*	propter *OHNGXCPMSΦ, def. Δ*
—	7, 10/11	praescriptione] *EKL*	praesumptione *OHNGXCPMS Φ, def. Δ*
—	7, 15	siverunt] *N*, sciverunt *KL*, se noverunt *Φ*	quaesi(v)erunt *OHGEXCPMS, def. Δ*
—	7, 31	liberis] *EKL*	*om. OHNGXCPMSΦ, def. Δ*

Maiorian. 7, 63/64	curialis crimen .... sub fideiussione] *NEKΦ*	*om. OXCPMS, def. ΔHGL*
— 7, 104	parva] *HNXCKΦ*	provida *GPMS, def. ΔEL*
— 11, 5	inprovidas mentes] *sic fere Brev. reliqui*	improbitatis seu *O, def. Δ*
Sev. 1, 6	in unum aut alterum] *HNEXCKL*	in unum aut iterum *PMS*, in unum aut *G, om. O, def. ΔΦ*

De harum constitutionum crisi eaedem leges valent, quas in corpore Maioriani invenimus disserentes de Breviarii libris non emendatis (vide p. LXXXI). Duae enim codicum familiae discernuntur, altera deterior, ad quam pertinent *GPMS*, altera melior, quam plerumque repraesentant libri *HNEKLΦ*. Codices *XC* rarius ad deterius genus declinant (ut Marcian. 1, 28 — 4, 23 — Maiorian. 7, 9 — 7, 63/64), plerumque melius sequuntur (ut Marcian. 1, 67 — 2, 35 — 3, 30 — 5, 10 — 5, 12 — Maiorian. 7, 4 — 7, 104 — Sever. 1, 6). — Libri *EKL* nonnullis locis soli veram lectionem etiam contra *HNΦ* praebent (ut Maiorian. 7, 9 [altero loco] — 7, 10/11 — 7, 31). Raro *N* solus reliquis praestat (ut Marcian. 5, 28 — Maiorian. 7, 15); *E*, quem Marcian. 4, 23 secuti sumus, hic illic cum deterioribus libris stat (ut Marcian. 3, 30); *Φ* veram lectionem nonnumquam corruptam vel leviter mutatam tradit (Marcian. 5, 12 — Maiorian. 7, 4 — 7, 15). Observatione dignae sunt contaminationes, quas libri *KL* exhibent; saepe enim praeter suae familiae, scilicet melioris, lectionem et deterioris usurpant, ita ut duplex in utroque libro lectio inveniatur; eiusmodi dittographiae occurrunt e. c. Marcian. 1, 33 — 5, 10 (cum Φ^b) — 5, 12 — Maiorian. 7, 4. — Codex *O* ad has novellas recensendas haud ita multum valet; paucis locis exceptis cum deterioris ordinis libris stat. Duo loci, ubi in hoc solo codice verae lectiones reperiuntur recenti libri *P* manu confirmatae (Marcian. 1, 6 — 4, 26), non bonum archetypum, sed Malmesburiensis sagacitatem produnt; coniecturae enim speciem prae se ferunt. Permagnus porro est numerus interpolationum eidem Willelmo tribuendarum, quarum paucas in laterculo attuli (ut Marcian. 4, 21/22 — 4, 23 — 4, 53/56 — 5, 12 — Maiorian. 7, 4 — 11, 5); nam omissis vel decurtatis, quae ei videbantur leviora esse, textum quam maxime contrahit. — Hoc denique notamus errores duos nostris libris omnibus communes excerptis *Iustinianis* tolli; reperiuntur Marcian. 3, 9/10 et 4, 4.

C. LEGES NOVELLAE ANTHEMII.

Anthemii constitutiones tres pariter atque novellae Valent. 2, 2 — 16 — 34 et Maiorian. 9, de quibus supra (p. LXXXVIII) egimus, tertiae syllogae archetypo solo traditae sunt itaque crisis earum tota redit ad libros *ΔΞ* atque *O*, cuius lectiones, sive ex archetypo descriptae sunt sive emendatae a librario, vero plerumque propiores sunt quam codices illi. Sequuntur loci selecti:

Anthem. 1, 2	deum] *O*	domini *ΔΞ*
— 1, 7	nostris] *ΔO*	meus *Ξ*
— 1, 27	credantur] *ΔΞ*	videantur *O*
— 1, 38	suorum abhinc vota] *O*	suorum vota *Δ*, vo vata *Ξ*
— 2, 7	defaecatam] *O*	defectam *Δ*, directam *Ξ*
— 3 inscr.	impp. leo et (leo et *om. Ξ*) anthemius aa.] *ΔΞ*	idem augusti eidem preposito *O*
— 3, 18/19	idonee ..... iure communi quod] *OΞ*	*om. Δ*
— 3, 31	tutamen] *ΔΞ*	certamen *O*
— 3, 37	hoc perpetuam obtineat firmitatem] *ΔΞ*	*om. O*

CAPVT OCTAVVM.

CONSTITVTIONVM ACCEPTORES ET TEMPORA LOCIQVE.

Hoc capite laterculos duos proponimus, alterum eorum, quibus constitutiones inscriptae sunt, alterum annorum dierum locorum, quos subscriptiones prae se ferunt. Constitutionum auctores, scilicet imperatores, de quibus in altero laterculo suis locis disseretur, separatim recensere supervacuum visum est. Neque magis opus est leges exponere in laterculis duobus instituendis observatas, quippe de quibus Mommsen in volumine primo p. CLVII sqq. accuratissime atque sagacissime disputaverit. Ex constitutionibus extra Novellarum syllogas servatis receptae non sunt nisi Iustinianeae ad a. 438—457 spectantes, scilicet imperatorum Theodosii II. et Marciani: quarum inscriptiones atque subscriptiones a Tribonianis interpolatae, in plerisque deinde codicibus decurtatae aut non servatae nisi per Haloandrum Cuiacium Contium alios, ubi authenticae constitutiones ipsae desunt, multo minorem atque in Novellis fidem merentur. — Formulas in subscriptionibus sollemnes, quae constitutionis *datae, acceptae, propositae* dies locosque enuntiant, Mommsen l. l. p. CLIII sqq. explicavit; de Novellarum subscriptionum singularitatibus supra p. LXXXII sq. egi. — De consulibus aliisque magistratibus conferas Mommseni *Chronica minora* (I p. 530 sqq.) et Seeckii dissertationes apud *Pauly-Wissowa* (vol. I—V) proditas.

I. CONSTITVTIONVM ACCEPTORES.

IMPERATORES.

Imperatores

DOMINVS VALENT(INIANVS) INCLITVS VICTOR AC TRIVMPHATOR SEMPER AVGVSTVS FILIVS (scil. *Theodosii* $\overline{pp}$. *A. patris*)	447 Oct. 1 (Theod. 2).

SENATVS. POPVLVS.

Senatus, populus

CONSVLES PRAETORES TRIBVNI PLEBIS SENATVS *scil.* urbis Romae	450 Mart. 5 (Valent. 1, 3).
SENATVS VRBIS CONSTANTINOPOLITANAE urb. Const. *om. Iust.* 1, 14, 8	439 Sept. 12 (Theod. 15, 1) 446 Oct. 17 (Iust. 1, 14, 8).
SENATVS *scil.* urbis Romae	458 Ian. 11 (Maiorian. 1).
POPVLVS ROMANVS	440 Iun. 24 (Valent. 9) 445 Ian. 18 (Valent. 16).
POPVLVS *scil.* urbis Romae *Valent.* 5; urbis Constantinopolitanae *Iust.* 1, 12, 5	440 Mart. 3 (Valent. 5) 451 Iul. 13 (Iust. 1, 12, 5).
EDICTVM	450 Oct. 11 (Marcian. 1).

PRAEFECTI PRAETORIO.

Praefecti praetorio Italiae

PRAEFECTI PRAETORIO ITALIAE (ILLYRICI AFRICAE).

FAVSTVS
[Anicius Achillius Glabrio Faustus v̄. c̄. et inl̄. tertio expraefecto urbi praefectus praetorio et consul ordinarius *pleno nomine titulisque nuncupatur in Gestis senatus*]

438 Iul. 8 (Valent. 1, 1) — Dec. 25 (Gesta senatus Romani de Theodosiano publicando: Theod. I p. 1 sqq.).

MAXIMVS
II p̄p̄ō *omnes*
v. inl. patricius *appellatur* 445 Dec. 8 (Valent. 19)
(cons. II a. 443)

439 Aug. 28 (Valent. 3)
440 Ian. 24 (Valent. 4) — Iun. 4 (Valent. 7, 1)
441 Feb. 20 (Valent. 10)
[440/441] . . . . (Valent. 1, 2).

FAVSTVS
II *om. (vide supra)*

442 Aug. 13 (Valent. 2, 2).

PATERIVS
(cons. a. 443)

442 Sept. 27 (Valent. 7, 2).

QVADRATIANVS

443 Mai. 25 (Valent. 6, 2).

ALBINVS
II p̄p̄ō Illyrici Italiae et Africae *Valent.* 2, 3; II p̄p̄ō *Valent.* 12 — 13 — 14 — 18; II p̄p̄ō et patricius *Valent.* 21, 1 *(inscr. et subscr.)* — 21, 2 — 22 — 23[1]) — 25[2]) — 26.
[1]) *cf. subscr.:* antelata edicto Albini v. inl. II p̄p̄ō et patricii.
[2]) *cf. subscr.:* antelata edicto Albini v̄. c̄.
(cons. a. 444)

443 Aug. 17 (Valent. 2, 3) — Oct. 19 (Valent. 12)
444 Sept. 11 (Valent. 14)
445 Iun. 19 (Valent. 18) — Iun. 21 (Valent. 13)
446 Oct. 21 (Valent. 21, 1) — Dec. 15 (Valent. 22) — Dec. 26 (Valent. 21, 2)
447 Mart. 13 (Valent. 23) — Iun. 3 (Valent. 25)
448 Iun. 3 (Valent. 26).

FIRMINVS
p̄p̄ō et patricius *Valent.* 31 — 32 — 34 — 35 — 36
[1]) *cf. subscr.:* sub edicto F. viri inl. p̄p̄ō.

449 Iun. 17 (Valent. 27)[1])
451 Ian. 31 (Valent. 31 — 32) — Iul. 13 (Valent. 34)
452 Apr. 15 (Valent. 35) — Iun. 29 (Valent. 36).

STORACIVS
(vide sub praefectis urbi)

454 Oct. 28 (Valent. 2, 4).

BASILIVS
p̄p̄ō (*om.* II) et patricius *Sev.* 1 — 2
(cons. a. 463)

458 Mart. 10 (Maiorian. 2) — Oct. 26 (Maiorian. 6) — Nov. 6 (Maiorian. 7)
463 Feb. 20 (Sev. 1)
465 Sept. 25 (Sev. 2).

LVPERCIANVS

468 Feb. 21 (Anthem. 1) — Mart. 19 (Anthem. 2 et 3).

Praefecti praetorio Orientis

PRAEFECTI PRAETORIO ORIENTIS.

FLORENTIVS
p̄p̄ō Orientis *Theod.* 1
Cf. Theod. 15, 1, 8 a. 439 Sept. 12: vir inlustris atque magnificus p̄p̄ō Orientis et exconsul F. — Theod. 18, 4 a. 439 Dec. 6: vir inlustris F. praetorianae praefecturae administratione subfultus — (Theod. 26, 21 a. 444 Nov. 29: vir inlustris et consularis F.)

438 Ian. 31 (Theod. 3) — Feb. 15 (Theod. 1) — Feb. 25 (Theod. 4)
439 Ian. 20 (Theod. 7, 1 — Iust. 1, 51, 10) — Apr. 3 (Iust. 1, 24, 3) — Apr. 7 (Theod. 8 — 9) — Apr. 19 (Theod. 10, 1 — 10, 2) — Mai. 30 (Iust. 1, 52, 1) — Iun. 8 (Theod. 5, 2) — Iun. 17 (Iust. 2, 15, 2) — Iul. 10 (Theod. 11 — 12) — Sept. 7 (Theod. 14) — Sept. 12 (Theod. 16) — Oct. 20 (Theod. 17, 1) — Nov. 26 (Iust. 9, 27, 6)
? 445 Feb. 11 (Iust. 1, 3, 22)
. . . . (Iust. 12, 23, 14).

CYRVS ppo et consul designatus *Theod.* 20 — *Iust.* 1, 14, 7 — 2, 7, 8 (Contius)	439 Dec. 6 (Theod. 18) 440 Ian. 22 (Iust. 8, 11, 21) — Apr. 5 (Iust. 1, 14, 7) — Mai. 20 (Iust. 3, 4, 1) — Mai. 21 (Iust. 7, 63, 2) — Sept. 21 (Theod. 7, 2 — 20) — Dec. 29 (Theod. 7, 3) — Dec. 30 (Iust. 2, 7, 8) 441 Iun. 26 (Theod. 5, 3) — Aug. 18 (Iust. 1, 55, 10) . . . . (Iust. 7, 62, 32 — 10, 71, 4 — 11, 43, 5 — 11, 43, 6 — 12, 8, 2 — 12, 21, 5 — 12, 50, 21).
THOMAS	442 Feb. 25 (Iust. 1, 3, 21 — 10, 32, 60) . . . . (Iust. 12, 57, 13).
APOLLONIVS	442 Aug. 21 (Iust. 2, 7, 9) — Dec. 16 (Theod. 22, 1) — Dec. 28 (Iust. 10, 30, 3) 443 Mart. 9 (Theod. 22, 2) — Mai. 22 (Theod. 23) . . . . (Iust. 12, 1, 16).
ZOILVS ppo Orientis *Iust.* 1, 51, 11	444 Feb. 26 (Iust. 1, 51, 11 — 12, 9, 1) — Apr. 22 (Theod. 17, 2) — Iul. 20 (Theod. 15, 2) . . . . (Iust. 12, 36, 6 — 12, 52, 3).
HERMOCRATES PPO ORIENTIS	444 Nov. 29 (Theod. 26).
TAVRVS ppo *om. Iust.* 10, 49, 2	445 Feb. 17 (Iust. 1, 2, 11 — 10, 49, 2).
PROTOGENES (cons. a. 449)	. . . . (Iust. 12, 49, 8).
HORMISDAS *ἔπαρχος πραιτωρίων Iust.* 1, 1, 3 (Coll. Const.)	448 Feb. 17 (Iust. 1, 1, 3) 449 Ian. 9 (Iust. 5, 17, 8) 450 Ian. 9 (Iust. 5, 14, 8) — Apr. 3 (Iust. 6, 52, 1) . . . . (Iust. 11, 22, 1).
PALLADIVS v. inl. ppo Orientis *Marcian.* 2 subscr. — *ὁ μεγαλοπρεπέστατος ἔπαρχος τῶν πραιτωρίων Iust.* 1, 3, 23 (Calch. gr.), ppo Orientis *Marcian.* 3. *Iust.* 1, 3, 23 (Calch. lat.). 10, 5, 2	450 post Oct. 11 (Marcian. 2) 451 Ian. 18 (Marcian. 3) — Nov. 12 (Iust. 1, 2, 12 — 1, 11, 7) — Dec. 21 (Iust. 9, 39, 2) — Dec. 28 (Iust. 10, 5, 2) 452 Feb. 7 (Iust. 1, 1, 4) [1] — Iun. 18 (Iust. 2, 7, 10) — Iul. 6 (Iust. 1, 3, 23) 454 Apr. 4 (Marcian. 4) 455 Apr. 22 (Marcian. 5) — Apr. 24 (Iust. 1, 3, 24) — Aug. 1 (Iust. 1, 5, 8 — 1, 7, 6) (450 vel 455?) . . . . (Iust. 1, 51, 12).

[1]) Authenticae constitutioni inscribitur *universis populis* (cf. Maassen, *Quellen* p. 330 § 321 n. 11). — In Actis concilii Calchedonensis (cf. Haenel, *Corp. Leg.* p. 255) habetur *πρόθεμα τοῖς πολίταις ἡμῶν τοῖς Κωνσταντινουπολίταις.*

CONSTANTINVS ppo (*om.* II) *omnes* (cf. *Pauly-Wissowa* IV, 1031 n. 6)	456 Mart./Apr. (Iust. 1, 4, 13) — Iul. 18 (Iust. 10, 22, 3) . . . . (Iust. 1, 3, 25 — 4, 41, 2).

PRAEFECTI PRAETORIO ILLYRICI.

Praefecti praetorio Illyrici

THALASSIVS PPO ILLYRICI	439 Aug. 11 (Theod. 13).
THEODORVS V. INL. PPO INLYRICI	444 Nov. 29 (Theod. 26).
VALENTINIANVS PPO ILLYRICI (*ἔπαρχος τοῦ Ἰλλυρικοῦ*)	452 Iul. 6 (Iust. 1, 3, 23 [Chalc.]).

Praefecti urbis Romae

PRAEFECTI VRBI.

PRAEFECTI VRBIS ROMAE.

PIERIVS	440 Iun. 9 (Valent. 8, 1).
AVXENTIVS	441 Ian. 27 (Valent. 8, 2).
STORACIVS *(vide sub praef. praet. Italiae)*	443 Mart. 13 (Valent. 11).
AVXENTIVS II PV	445 Apr. 14 (Valent. 20).
EPITYNCANVS *Cf. CIL. VI, 1662:* Fl. Eurycles Epityncanus vc praef. urb.	450 Apr. 24 (?) (Valent. 29).
AEMILIANVS	458 Iul. 11 (Maiorian. 4).

Praefecti urbis Constantinopolitanae

PRAEFECTI VRBIS CONSTANTINOPOLITANAE.

CYRVS *(vide sub praef. praet. Or.)* pu *om. Iust.* 11, 18, 1	439 Mart. 23 (Iust. 1, 2, 9 — 11, 18, 1) — Nov. 1 (Iust. 8, 11, 20).
TATIANVS *Cf. CIL. III, 738*	450 Dec. 18 (Iust. 1, 39, 2 — 12, 2, 1). 452 Iul. 6 (Iust. 1, 3, 23 [Calch.]).

Magistri militum

MAGISTRI MILITVM.

SIGISVVLDVS COMES ET MAGISTER VTRIVSQVE MILITIAE (Occ.) *Cf.* Valent. 9, 10 a. 440 Iun. 24: vir inlustrissimus magister militum S.	440 Mart. 20 (Valent. 6, 1).
AETIVS VIR INL. COM. ET MAG. VTRIVSQVE MILITIAE ET PATRICIVS (Occ.): *sic Valent.* 17; patricius *tantum nominatur Valent.* 33. (*Cf.* Valent. 9, 8 a. 440 Iun. 24: excellentissimus vir patricius noster A. — Valent. 36, 2. 11 a. 452 Iun. 29: magnificus vir parens patriciusquė noster A.) (cons. III. IV a. 446. 454.)	445 Iul. 8 (Valent. 17) 451 Ian. 31 (Valent. 33).
RICIMER V. INL. COM. ET MAG. VTRIVSQVE MILITIAE ATQVE PATRICIVS (Occ.) *Cf.* Maiorian. 1, 13 a. 458 Ian. 11: erit apud nos cum parente patricioque nostro R. rei militaris pervigil cura (cons. a. 459.)	460 Mart. 28 (Maiorian. 11).
ARIOBINDVS MAGISTER MILITVM (Or.)	441 Mart. 6 (Theod. 7, 4).
ASPAR *(scil.* Fl. Ardabur Aspar *cons. a. 434)* VIR INLVSTRIS COMES ET MAGISTER MILITVM ET EXCONSVL ORDINARIVS (Or.)	441 Mart. 6 (Theod. 7, 4).
ANATOLIVS MAGISTER MILITVM PER ORIENTEM (per Or. *om.* Iust. 1, 46, 3 — 12, 59, 7) *Cf.* Theod. 4, 7 a. 438 Feb. 25: vir sublimis A. magister per Orientem utriusque militiae (cons. a. 440.)	443 Ian. 28 (Iust. 1, 46, 3) .... (Iust. 12, 54, 4 [Cui. 1584] — 12, 59, 7).
APOLLONIVS MAGISTER MILITVM PRAESENTALIS (Or.)	.... (Iust. 12, 54, 4 [Cui. 1584]).

MAGISTRI OFFICIORVM.

Magistri officiorum

FLEGETIVS (Or.) — 441 Apr. 17 (Theod. 21).

NOMVS (Or.)
comes et mag. off. *Iust.* 1, 24, 4 (cons. a. 445)
— 443 Sept. 12 (Theod. 24)
444 Ian. 16 (Theod. 25) — Mart. 28 (Iust. 1, 24, 4)
.... (Iust. 12, 19, 7 — 12, 19, 8 — 12, 21, 6 — 12, 26, 2).

OPILIO (Occ.)
(cons. a. 453)
— 449 Sept. 11 (Valent. 28)
450 Oct. 3 (Valent. 30).

VINCOMALVS (Or.)
magister divinorum officiorum et consul designatus = *μάγιστρος τῶν θείων ὀφφικίων καὶ ὕπατος δεσίγνατος* *Iust.* 1, 3, 23 (Calch.)
— 452 Iul. 6 (Iust. 1, 3, 23 [Calch.])
.... (Iust. 12, 40, 10 [*O*][1])).
[1]) vingcl'o *O*[a], vincl'o *O*[b]

COMITES SACRARVM LARGITIONVM.

Comites sacrarum largitionum

FLORIANVS (Occ.) — 447 Apr. 25 (Valent. 7, 3 — Valent. 24).

HERMOGENES V. INL. COMES SACRARVM LARGITIONVM (Or.) — 450 post Oct. 11 (Marcian. 2).

EVDOXIVS (Or.)
(*vide sub comitibus r. p.;* cons. a. 442)
— .... (Iust. 11, 78, 2 — 12, 23, 13 [Russardus]).

COMITES RERVM PRIVATARVM.

Comites rerum privatarum

MARCELLINVS (Or.)
Cf. Theod. 17, 1, 2 a. 439 Oct. 20: vir inlustris comes sacrarum largitionum M. vicem agens viri inlustris crp.
— 438 Mai. 9 (Theod. 5, 1).

AVRELIANVS (Or.) — 438 Nov. 4 (Theod. 6).

EVDOXIUS (Or.)
(*vide supra*)
— 440 Mai. 20 (Theod. 19).

GENETHLIVS V. INL. COMES RERVM PRIVATARVM (Or.)
Cf. Hardouin, Acta Concil. II p. 53/54. 273/274.
— 450 post Oct. 11 (Marcian. 2).

ENNODIVS (Occ.) — 458 Sept. 4 (Maiorian. 5).

PRAEPOSITI SACRI CVBICVLI.

Praepositi sacri cubiculi

ARTAXES (Or.) — 442 Apr. 9 (Iust. 3, 26, 11).

MAXIMINVS V. INL. COMES ET PRAEPOSITVS SACRI CVBICVLI (Or.) — 450 post Oct. 11 (Marcian. 2).

COMITES DOMESTICORVM.

Comites domesticorum

SPORACIVS (Or.)
c. d. peditum *Iust.* 12, 17, 3
c. d. et consul *Iust.* 12, 3, 2
— ..... (ante 450 Iul. 28) (Iust. 12, 17, 3)
..... (452) ..... (Iust. 12, 3, 2).

PRAESIDES.

Praesides

VNIVERSI RECTORES PROVINCIARVM — 458 Mai. 8 (Maiorian. 3).

CONSVLARIS TVSCIAE SVBVRBICARIAE: ROGATIANVS — 459 Apr. 17 (Maiorian. 9).

CONSTITVTIONARII.

FLAVIVS ANASTASIVS, HILARIVS MARTINVS — 443 Dec. 23 (const. de constitutionariis: Theod. I p. 4).

(Omissus constitutionariorum titulus suppletur Gestis senatus Romani: Theod. I p. 1, 9)

MAGISTRATV NON ENVNTIATO.

ISIODORVS COMES (Occ.) — 444 Iul. 14 (Valent. 6, 3).

SINE DESTINATIONE.

. . . . — inter 444 Sept. 11 et 445 Ian. 18 (Valent. 15).

II. CONSTITVTIONVM TEMPORA ET LOCI.

DD. NN.[1]) IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA.[2]) 426—450 Iul. 28.

[1]) sic Valent. 14 — 17 — 18 — 19 — 21, 1 — 23 — 25.

[2]) *Theod. pp. A. pater* in epistula ad generum Theod. 2. — *Domini [nostri] Impp. Caesares* in Valentiniani III. constitutione ad constitutionarios Flavium Anastasium et Hilarium Martinum data X k. Ian. Romae a. 443 (cf. Theod. I p. 4).

438 THEODOSIO A. XVI ET FAVSTO[1]) V. C.[2]) CONSS.[3])

[1]) *D. N. Theod. A. XVI cons. et qui fuerit nuntiatus* primis anni mensibus subscribitur constitutionibus Orientalibus: sic Theod. 1 — 3; *Theod. A. XVI cons.* omissis *et q. f. n.* Theod. 4.

[2]) *v. c.* om. Theod. 5.

[3]) Gesta senatus Romani de Theodosiano in Occidente publicando (cf. Theod. I p. 1 sqq.) edita *Romae sub d. VIII k. Ian.* plena utriusque consulis nomina exhibent, scilicet *domino [nostro] Flavio Theodosio Aug. [XVI] et Anicio Achillio Glabrione Fausto v. c.* (cf. etiam de Rossi, Inscr. chr. urb. R. I n. 700).

Valentinianus III. cum uxore Eudoxia, Theodosii II. filia, Ravennam ingressus est (Mommsen, Chron. min. II p. 79; cf. Theod. I p. 1, 14), ubi eum degisse Iul. 8 Valent. 1, 1 docet. — Theodosius II. Constantinopoli.

438	prid. k. Feb.	Constantinopoli	Florentio ppo [Orientis]	Theod. 3
438	XV k. Mart.	Constantinopoli	Florentio ppo Orientis	Theod. 1
438	V k. Mart.	Constantinopoli	Florentio ppo [Or.]	Theod. 4
438	VII id. Mai.	Constantinopoli	Marcellino crp. [Or.]	Theod. 5, 1
438	VIII id. Iul.	Ravennae	Fausto ppo [Italiae]	Valent. 1, 1
438	prid. non. Nov.	Constantinopoli	Aureliano crp. [Or.]	Theod. 6

439 D. N.[1]) THEODOSIO A. XVII ET FESTO V̄. C̄.[2]) CONSS.[3])

[1]) sic Theod. 11 — 13 — 14 — 15, 1 — 16.

[2]) *v̄. c̄.* om. Iust.

[3]) *d. n. Theod. A. XVII cons. et qui fuerit nuntiatus* primis anni mensibus subscribitur constitutionibus Orientalibus: sic *VII id. Apr.* Theod. 9. [Item in Occidente (cf. titulum Mediolanensem CIL. V, 6268: *prid. kl. Mar[tias]*) habetur *Festo v̄. c̄. cons. et qui de oriente fu[erit] nuntiatus.*] — *Theod. A. XVII cons.* (omissis *et q. f. n.*) Theod. 7, 1 — 8 — 10, 1 — 10, 2.

Valentinianus III. Ravennae. — Theodosius II. Constantinopoli.

439	XIII k. Feb.	Constantinopoli	Florentio p̄p̄ō [Or.]	Theod. 7, 1
439	XIII k. Feb.	. . . .	Florentio p̄p̄ō [Or.]	Iust. 1, 51, 10 [*Hal.*]
439	X k. Apr.	. . . .	Cyro p̄ū [Constantinopolis]	*I* Iust. 1, 2, 9 [*C*] *II* Iust. 11, 18, 1 [*Cui.*]
439	III non. Apr.	. . . .	Florentio p̄p̄ō [Or.]	Iust. 1, 24, 3 [*Hal.*]
439	VII id. Apr.	Constantinopoli	Florentio p̄p̄ō [Or.]	Theod. 8
439	VII id. Apr.	Constantinopoli	Florentio p̄p̄ō [Or.]	Theod. 9
439	XIII k. Mai.	Constantinopoli	Florentio p̄p̄ō [Or.]	Theod. 10, 1
439	XIII k. Mai.	Constantinopoli	Florentio p̄p̄ō [Or.]	Theod. 10, 2
439	III k. Iun.	Constantinopoli	Florentio p̄p̄ō [Or.]	Iust. 1, 52, 1 [*Hal.*]
439	VI id. Iun.	Constantinopoli	Florentio p̄p̄ō [Or.]	Theod. 5, 2
439	XV k. Iul.	Constantinopoli	Florentio p̄p̄ō [Or.]	Iust. 2, 15, 2 [*PLHal.*]
439	VI id. Iul.	Constantinopoli	Florentio p̄p̄ō [Or.]	Theod. 11
439	VI id. Iul.	Constantinopoli	Florentio p̄p̄ō [Or.]	Theod. 12
439	III id. Aug.	Constantinopoli	Thalassio p̄p̄ō Illyrici	Theod. 13
439	V k. Sept.	Rav(ennae)	Maximo II p̄p̄ō [Italiae]	Valent. 3
439	VII id. Sept.	Constantinopoli	Florentio p̄p̄ō [Or.]	Theod. 14
439	prid. id. Sept.	Constantinopoli	senatui urbis Constantinopolitanae	Theod. 15, 1
439	prid. id. Sept.	Constantinopoli	Florentio p̄p̄ō [Or.]	Theod. 16
439	XIII k. Nov.	Constantinopoli	Florentio p̄p̄ō [Or.]	Theod. 17, 1
439	k. Nov.	. . . .	Cyro p̄ū [Constantinopolis]	Iust. 8, 11, 20 [*Hal.*]
439	VI k. Dec.	Constantinopoli	Florentio p̄p̄ō [Or.]	Iust. 9, 27, 6 [*LHal.*]
439	VIII id. Dec.	Constantinopoli	Cyro p̄p̄ō [Or.]	Theod. 18

440 D. N.[1]) VALENTINIANO A. V[2]) ET ANATOLIO V̄. C̄.[3]) CONSS.[4])

[1]) sic Theod. 20.

[2]) *V* om. Valent. 9.

[3]) *v̄. c̄.* om. Iust.

[4]) *Anatolio v̄. c̄. cons. XIII k. Iun. Constantinopoli* Theod. 19, nondum nuntiato consule Occidentali.

Valentinianum III. primis anni mensibus Romae degisse, mense Iunio Ravennae moratum esse subscriptiones declarant. — Theodosius II. Constantinopoli.

440	XI k. Feb.	Constantinopoli	Cyro p̄p̄ō [Or.]	Iust. 8, 11, 21 [*Hal.*]
440	VIIII k. Feb.	Romae	Maximo II p̄p̄ō [Italiae]	Valent. 4
440	V non. Mart.	Rom(ae)	populo [urbis Romae]	Valent. 5

440	XIII k. Apr.	Rom(ae)	Sigisvuldo comiti et magistro utriusque militiae [Occ.]	Valent. 6, 1
440	non. Apr.	Constantinopoli	Cyro p̄p̄ō et consuli designato [Or.]	Iust. 1, 14, 7 [*Hal.*]
440	XIII k. Iun.	Constantinopoli	Eudoxio c̄r̄p̄. [Or.]	Theod. 19
440	XIII (XII *III*) k. Iun.	. . . .	Cyro p̄p̄ō [Or.]	*I* Iust. 3, 4, 1 [*PL Hal.*]; *II* Iust. 7, 62, 32 *(subscriptione omissa)*; *III* Iust. 7, 63, 2 *(V Russardus)*
440	prid. non. Iun.	Rav(ennae)	Maximo II p̄p̄ō [Italiae]	Valent. 7, 1
440	V id. Iun.	Rav(ennae)	Pierio p̄ū [Romae]	Valent. 8, 1
440	VIII k. Iul.	Rav(ennae)	populo Romano	Valent. 9
440	XI k. Oct.	Constantinopoli	Cyro p̄p̄ō [Or.]	Theod. 7, 2
440	XI k. Oct.	Constantinopoli	Cyro p̄p̄ō et consuli designato [Or.]	Theod. 20
440	IIII k. Ian.	Constantinopoli	Cyro p̄p̄ō [Or.]	Theod. 7, 3
440	III k. Ian.	. . . .	Cyro p̄p̄ō consuli designato [Or.]	Iust. 2, 7, 8 [*Hal. Cont.*]

441 *In Oriente:* CYRO V̄. C̄. CONS.
In Occidente: P̄. C̄. VALENTINIANI A. V ET ANATOLII V̄. C̄.[1])

[1]) Item de Rossi, Inscr. chr. urb. Romae I n. 706: *die XV kalendas Maias.*

Valentinianus III. primis anni mensibus Ravennae. — Theodosius II. Constantinopoli.

441	VI k. Feb.	Ravennae	Auxentio p̄ū [Romae]	Valent. 8, 2
441	X k. Mart.; prid. id. Mart.	dat. Rav(ennae); accepta ubi sup(ra)	Maximo II p̄p̄ō [Italiae]	Valent. 10
441	prid. non. Mart.	Constantinopoli	Ariobindo magistro militum [Or.]. Eodem exemplo Aspari viro inlustri comiti et magistro militum et exconsuli ordinario [Or.]	Theod. 7, 4
441	XV k. Mai.	Constantinopoli	Flegetio magistro officiorum [Or.]	Theod. 21
441	VI k. Iul.	Constantinopoli	Cyro p̄p̄ō [Or.]	Theod. 5, 3
441	XV k. Sept.	Constantinopoli	Cyro p̄p̄ō [Or.]	Iust. 1, 55, 10 [*Hal.*]

442 *In Oriente:* EVDOXIO ET DIOSCORO CONSS.[1])
In Occidente: DIOSCORO V̄. C̄. CONS.[2])
DIOSCORO ET EVDOXIO V̄V̄. C̄C̄. CONSS.[3])

[1]) sic nov. Theod. 22, 1 ex Iust. 5, 27, 3 (V Hal.) emendata et Iustinianeae reliquae levioris auctoritatis.

[2]) sic Valent. 2, 2 *id. Aug.* Tituli sepulcrales (de Rossi, Inscr. chr. I n. 709 *[XVIII kal. sepb.]*. 710 *[nonis novemb.]*, CIL. V, 6293. 6402, CIL. III, 12860 *[VII id. sept.]*) consulem Orientalem non proponunt.

[3]) sic Valent. 7, 2 *V k. Oct.*

Valentinianus III. Sept. 27 Spoletii. — Theod. II. Constantinopoli.

442	V k. Mart.	Constantinopoli	Thomae ppo [Or.]	Iust. 1, 3, 21 *(subscriptione omissa)* = 10, 32, 60 *(Cui.)*
442	V id. Apr.	. . . .	Artaxi praeposito sacri cubiculi [Or.]	Iust. 3, 26, 11 [*PHal.*]
442	id. Aug.	prop. Romae in foro Traiani	Fausto ppo [Italiae]	Valent. 2, 2
442	XII k. Sept.	Constantinopoli	Apollonio ppo [Or.]	Iust. 2, 7, 9 [*Hal.*]
442	V k. Oct.	Spoletio	Paterio ppo [Italiae]	Valent. 7, 2
442	XVII k. Ian.	Constantinopoli	Apollonio ppo [Or.]	Theod. 22, 1 (ex Iust. 5, 27, 3 [*VHal.*])
442	V k. Ian.	. . . .	Apollonio ppo [Or.]	Iust. 10, 30, 3 [*Contius*]

443 MAXIMO II ET PATERIO VV. CC.[1]) CONSS.[2])

[1]) *vv. cc.* om. Iust.

[2]) Constitutiones cum Occidentales tum Orientales utriusque consulis ad Occidentem pertinentis nomina proferunt, excepta Theod. 22, 2, ubi d. *VII id. Mart.* habetur *p. c. Dioscori et Eudoxii vv. cc.*, quam formam genuinae subscriptioni Orientali Romae substitutam esse praecedens Occidentalis a. 442 consulis nomen docet.

Valentinianus III. Mart. 13 Romae, Mai. 25, Aug. 17, Oct. 19 Ravennae, Dec. 23 Romae. — Theodosium II., quem Ian. 28, Mart. 9, Sept. 11 Constantinopoli fuisse videmus, Mai. 22 Afrodisiade moratum esse Theod. 23 docet. Hoc ipso anno imperator Asianam expeditionem suscepit, ex qua, cum tempore aestivo iter per Pontum Bithyniamque fecisset, Aug. 27 Constantinopolim reversus est (cf. Mommsen, Chron. min. II p. 81; Chron. Paschal. ed. Dindorf p. 315 D; Sozomenos, h. e. I p. 395 E). Hac de expeditione cum certiora non constent, Cariaene Ciliciae an Chersonnesi Thracicae urbs Afrodisias intellegatur, in dubio relinquatur.

443	V k. Feb.	Constantinopoli	Anatolio magistro militum [Or.]	Iust. 1, 46, 3 [*Hal.*]
443	VII id. Mart.	Constantinopoli	Apollonio ppo [Or.]	Theod. 22, 2
443	III id. Mart. /	dat. Rom(ae) / pp in foro Traiani	Storacio pu [Romae]	Valent. 11
443	XI k. Iun.	Afrodisiade	Apollonio ppo [Or.]	Theod. 23
443	VIII k. Iun.	Rav(ennae)	Quadratiano ppo [Italiae]	Valent. 6, 2
443	XVI k. Sept.	Ravennae	Albino II ppo Illyrici Italiae et Africae	Valent. 2, 3
443	prid. id. Sept.	Constantinopoli	Nomo mag. officiorum [Or.]	Theod. 24
443	XIIII k. Nov.	Rav(ennae)	Albino II ppo [Italiae]	Valent. 12
[443	X k. Ian.	Romae	Flavio Anastasio et Hilario Martino [constitutionariis]	Const. de constitutionariis (Theod. I p. 4)]

444
In Occidente: D. N.[1]) THEODOSIO A. XVIII ET ALBINO V. C. CONSS.
In Oriente usque ad III k. Dec.: THEODOSIO A. XVIII CONS.[2])
Postea in Oriente: THEODOSIO A. XVIII ET ALBINO V. C. CONSS.[3])

[1]) sic Valent. 14.

[2]) sic Theod. 25 — 17, 2 — 15, 2.

[3]) sic Theod. 26.

Valentinianus III. Iul. 14, Sept. 11 Ravennae. — Theodosius II. Constantinopoli.

444	XVII k. Feb.	Constantinopoli	Nomo mag. officiorum [Or.]	Theod. 25
444	V k. Mart.	. . . .	Zoilo p̄p̄ō Orientis (Or. *om.* Iust. 12, 9, 1)	Iust. 1, 51, 11 [*Hal.*] = 12, 9, 1 *(omissa subscriptione)*
444	V k. Apr.	. . . .	Nomo comiti et magistro officiorum [Or.]	Iust. 1, 24, 4 [*PbL Hal.*]
444	X k. Mai.	Constantinopoli	Zoilo p̄p̄ō [Or.]	Theod. 17, 2
444	prid. id. Iul.	Ravennae	Isiodoro comiti [Occ.]	Valent. 6, 3
444	XIII k. Aug.	Constantinopoli	Zoilo p̄p̄ō [Or.]	Theod. 15, 2
444	III id. Sept.	Rav(ennae)	Albino II p̄p̄ō [Italiae]	Valent. 14
444	III k. Dec.	Constantinopoli	Hermocrati p̄p̄ō Orientis. Eodem exemplo Theodoro v. inl. p̄p̄ō Inlyrici	Theod. 26

445 D. N.[1]) VALENTINIANO A. VI[2]) ET NOMO V̄. C̄.[3]) CONSS.[4])

[1]) sic Valent. 18 — 19.
[2]) *III* Iust. 1, 3, 22.
[3]) *v̄. c̄.* om. Iust.
[4]) *Valentiniano A. VI cons. XV k. Feb.* Valent. 16, nondum nuntiato consule Orientali.

Valentinianus III. Romae. — Theodosius II. Feb. 11 (?). 17 Constantinopoli.

445	XV k. Feb.	Romae	p(opulo) R(omano)	Valent. 16
445 (?)	III id. Feb.	Constantinopoli	Florentio p̄p̄ō [Or.]	Iust. 1, 3, 22 [*Pith.*]
445	XIII k. Mart.	Constantinopoli	Tauro p̄p̄ō (p̄p̄ō *om.* Iust. 10, 49, 2) [Or.]	Iust. 1, 2, 11 [*C*] = 10, 49, 2 [*Cont. Cui.*]
445	XVIII k. Mai.	Romae	Auxentio II p̄ū [Romae]	Valent. 20
445	XIII k. Iul.	Romae	Albino II p̄p̄ō [Italiae]	Valent. 18
445	XI k. Iul.	emissa Romae	Albino II p̄p̄ō [Italiae]	Valent. 13
445	VIII id. Iul.	Romae	Aetio viro inl. com. et mag. utriusque militiae et patricio [Occ.]	Valent. 17
445	VI id. Dec. prid. id. Dec.	dat. Romae pp. in foro Traiani	Maximo v. inl. patricio [Occ.]	Valent. 19

446 AETIO PATRICIO[1]) III ET Q. AVRELIO[1]) SYMMACHO V̄V̄. C̄C̄.[2]) CONSS.

[1]) *patricio* et *Q. Aurelio* servavit Valent. 21, 1; cf. Mommsen *Hermae* 36, 522 not. 6. 538 sqq.
[2]) *v̄v̄. c̄c̄.* om. Iust. 1, 14, 8, unica huius anni constitutio Orientalis, quae num primitivam formam repraesentet dubium est.

Valentinianus III. Romae.

446	XVI k. Nov.	. . . .	senatui	Iust. 1, 14, 8 [*Hal.*]
446	XII k. Nov.	dat. Rom(ae) prop. in foro divi Traiani antelata edicto Albini II p̄p̄ō et patricii	Albino II p̄p̄ō [Italiae] et patricio	Valent. 21, 1

446	XVIII k. Ian.	Rom(ae)	Albino II ppō [Italiae] et patricio	Valent. 22
446	VII k. Ian. VI k. Ian. V k. Ian.	dat. Rom(ae) acc. Rom(ae) prop. in foro Traiani	Albino II ppō [Italiae] et patricio	Valent. 21, 2

447 *In Oriente:* ARDABVRE V. C. CONS. ET QVI FVERIT NVNTIATVS.[1]
In Occidente: CALEPIO V. C. CONS.[2] / CALEPIO ET ARDABVRE VV. CC. CONSS.[3]

[1]) sic *k. Oct.* Theod. 2.

[2]) sic primis anni mensibus: Valent. 23 — 7, 3 — 24; item in titulis urbanis et CIL. XIII, 2355 *[XIII kal. Maias]*.

[3]) sic *III non. Iun.* Valent. 25.

Valentinianus III. mensibus Apr. Mai. Iun. Romae. — Theodosius II. Oct. 1 Constantinopoli.

447	III id. Mart. VI k. Apr. VIII id. Apr.	dat. Rom(ae) acc. Rom(ae) prop. in foro Traiani antelata edicto Albini v. inl. II ppō et patricii	Albino II ppō [Italiae] et patricio	Valent. 23
447	VII k. Mai.	Romae	Floriano c. s. l. [Occ.]	Valent. 7, 3
447	VII k. Mai.	Rom(ae)	Floriano com. s. l. [Occ.]	Valent. 24
447	III non. Iun. V id. Iun.	dat. Rom(ae) prop. in foro Traiani antelata edicto Albini v. c.	Albino II ppō [Italiae] et patricio	Valent. 25
447	k. Oct.	Constantinopoli	domino Valent(iniano) inclito victori ac triumphatori semper Augusto filio	Theod. 2

448 *In Oriente:* ZENONE ET POSTVMIANO CONSS.
In Occidente: POSTVMIANO[*]) ET ZENONE[1]) VV. CC. CONSS.

[*]) Cf. Valent. 1, 3 subscr. a. 450 Mart. 5: recitata in senatu per v. inl. proconsulem Postumianum.

[1]) Item subscribitur in titulo Lugdunensi CIL. XIII, 2356 *[de]cemo kalend[as febru]arias*; in inscriptionibus sepulcralibus urbis Romae non habetur nisi *consulatu Postumiani v. c.* (de Rossi, Inscr. chr. I n. 741. 743. 744).

Valentinianus III. Iun. 3 Romae. — Theodosius II. Constantinopoli.

448	XIIII k. Mart.	Constantinopoli	*'Ορμίσδᾳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων* [Or.]	Iust. 1, 1, 3 [*Coll. Const.*]
448	III non. Iun.	Rav(ennae)	Albino II ppō [Italiae] et patricio	Valent. 26

449 { *In Oriente:* PROTOGENE ET ASTVRIO[1]) CONSS.
In Occidente: ASTVRIO ET PROTOGENE V̄V̄. C̄C̄. CONSS.[2])

[1]) sic Iust. 5, 17, 8 *V id. Ian.*, consulatu altero sine dubio postea adiecto, id quod constitutiones Actis Conciliorum insertae docent (Hardouin, Acta Concil. IV p. 1029. 1088; II p. 76 = Mansi VI, 593/594 = Haenel, Corp. Leg. p. 252 sq. = Maassen, Quellen p. 327 § 320 n. 39).

[2]) sic Valent. 27 — 28, item Leonis I. p. m. epistulae inde a Feb. 18 (Iaffé, Regesta pontificum I, 62 n. 420); inscriptiones sepulcrales urbis Romae (de Rossi l. l. n. 745. 746), quibus subscribitur *Fl. Asturio v̄. c̄. cons.*, auctoritatem nullam habent.

Valentinianus III. Iun. 17, Sept. 11 Ravennae.

449	V id. Ian.	. . . .	Hormisdae p̄p̄ō [Or.]	Iust. 5, 17, 8 [*Hal.*]
449	XV k. Iul. XIII k. Aug.	dat. Rav(ennae) p̄p̄ā in foro Traiani sub edicto Firmini viri inl. p̄p̄ō	Firmino p̄p̄ō [Italiae]	Valent. 27
449	III id. Sept.	Rav(ennae)	Opilioni mag. off. [Occ.]	Valent. 28

450 { *In Oriente:* P̄. C̄. PROTOGENIS ET ASTVRII.
In Occidente: D. N. VALENTINIANO A. VII ET AVIENO V̄. C̄. CONSS.

Valentinianus III. Romae.

450	s. d. V id. Ian.	. . . .	Hormisdae p̄p̄ō [Or.]	Iust. 5, 14, 8 [*PL*]
450	III non. Mart. prid. id. Mart.	dat. Romae recitata in senatu per v. inl. proconsulem Postumianum	consulibus praetoribus tribunis plebis senatui [urbis Romae]	Valent. 1, 3
450	III non. Apr.	. . . .	Hormisdae p̄p̄ō [Or.]	Iust. 6, 52, 1 [*PLHal.*]

THEODOSII ET VALENTINIANI SINE CONSVLIBVS.

inter 440 Iun. 24 et [442 Aug. 13]	. . . . . .	. . . .	Maximo II p̄p̄ō [Italiae]	Valent. 1, 2
[inter 444 Sept. 11 et 445 Ian. 18]	. . . . . .	. . . .	. . . .	Valent. 15
[440/441]	. . . . . .	. . . .	Cyro p̄p̄ō [Or.]	Iust. 10, 71, 4
[448/450]	. . . . . .	. . . .	Hormisdae p̄p̄ō [Or.]	Iust. 11, 22, 1 [*Cui.*]
[440/441]	. . . . . .	. . . .	Cyro p̄p̄ō [Or.]	Iust. 11, 43, 5 [*Cui.*]
[440/441]	. . . . . .	. . . .	Cyro p̄p̄ō [Or.]	Iust. 11, 43, 6 [*Londin.*]
[post 440 Mai. 20]	. . . . . .	. . . .	Eudoxio com. s. l. [Or.]	Iust. 11, 78, 2
[442/443]	. . . . . .	. . . .	Apollonio p̄p̄ō [Or.]	Iust. 12, 1, 16
[440/441]	. . . . . .	. . . .	Cyro p̄p̄ō [Or.]	Iust. 12, 8, 2
. . . .	. . . . . .	. . . .	Sporacio comiti domesticorum peditum [Or.]	Iust. 12, 17, 3

[443/444]	......	....	Nomo magistro officiorum [Or.]	Iust. 12, 19, 7
[443/444]	......	....	Nomo magistro officiorum [Or.]	Iust. 12, 19, 8 [*O*]
[440/441]	......	....	Cyro p̄p̄ō [Or.]	Iust. 12, 21, 5 [*Russardus*]
[443/444]	......	....	Nomo magistro officiorum [Or.]	Iust. 12, 21, 6
[post 440 Mai. 20]	......	....	Eudoxio com. s. l. [Or.]	Iust. 12, 23, 13 [*Russardus*]
[438/439]	......	....	Florentio p̄p̄ō [Or.]	Iust. 12, 23, 14
[443/444]	......	....	Nomo magistro officiorum [Or.]	Iust. 12, 26, 2 [*O*]
[444]	......	....	Zoilo p̄p̄ō [Or.]	Iust. 12, 36, 6
[445/447?]	......	....	Protogeni p̄p̄ō [Or.]	Iust. 12, 49, 8
[440/441]	......	....	Cyro p̄p̄ō [Or.]	Iust. 12, 50, 21 [*O*]
[444]	......	....	Zoilo p̄p̄ō [Or.]	Iust. 12, 52, 3
......	......	....	Apollonio magistro militum praesentali et Anatolio magistro militum per Orientem	Iust. 12, 54, 4 [*Cui. 1584*]
[441/442]	......	....	Thomae p̄p̄ō [Or.]	Iust. 12, 57, 13
.....	......	....	Anatolio magistro militum [Or.]	Iust. 12, 59, 7 [*O*]

IMP. VALENTINIANVS A. in Occidente inde ab a. 450 Iul. 28 usque ad a. 452 Mart. 30.

Marcianus cum in Occidente agnitus sit a. 452 d. III k. Apr. (Mommsen, Chron. min. I p. 490, 21), nomen eius in inscriptione novellae Valent. 35 a. 452 XVII k. Mai. datae fortasse iurisperitorum vel librariorum neglegentia omissum est. Hanc igitur novellam inter Valentiniani et Marciani a. 452 constitutiones addito signo ⌊ rettulimus.

450 *in Occidente:* VALENTINIANO A. VII ET AVIENO V̄. C̄.[1]) CONSS.

¹) *v̄. c̄.* om. Valent. 30.

Valentinianus III. Romae.

450	VIII k. Mai.[1])	Romae	Epityncano pū̄ [Romae]	Valent. 29

¹) Mensem corruptum esse verisimile est; nam cum Theodosius II. a. 450 d. V k. Aug. Constantinopoli obierit (Theodorus Lector p. 568 C) neque nuntius Romam nuntiari potuerit ante mensem Augustum, inter eius nuntiationis diem et diem constitutionis quae sequitur (Valent. 30), V non. Oct., constitutio haec emissa sit necesse est.

450	V non. Oct.	Romae	Opilioni mag. off. [Occ.]	Valent. 30

451 *in Occidente:* ADELFIO V̄. C̄. CONS.

Valentinianus III. Romae.

451	prid. k. Feb.	dat. Romae	Firmino ppo [Italiae] et patricio	Valent. 31
	III non. Feb.	acc. Romae		
	. . . . . .	prop. in foro Traiani		
451	prid. k. Feb.	Rom(ae)	Firmino ppo [Italiae] et patricio	Valent. 32
451	prid. k. Feb.	Rom(ae)	Aetio patricio	Valent. 33
451	III id. Iul.	Romae	Firmino ppo [Italiae] et patricio	Valent. 34

IMPP. VALENTINIANVS ET MARCIANVS AA. usque ad a. 455 Mart. 16.

Marciano imperatore creato Constantinopoli a. 450 a. d. VIII k. Sept. (Mommsen, Chron. min. II p. 83) ab eo inde die in partibus Orientis constitutiones emitti coeptae sunt sub nomine Valentiniani et Marciani nec nisi mero errore aliquot codicis Iustiniani leges (1, 1, 4 — 1, 12, 5 — 9, 39, 2 — 10, 5, 2) omittunt Valentinianum, quem errorem in prima earum (1, 1, 4) acta graeca concilii Calchedonensis et ipsum authenticum latinum refellunt. — In Occidente Marcianum a. demum 452 d. III k. Apr. agnitum esse supra (p. CIII) adnotavimus.

450 *in Oriente:* D. N.[1]) VALENTINIANO A. VII ET AVIENO V. C.[2]) CONSS.

[1]) sic Marcian. 2; cf. Maassen, Quellen p. 328 § 321 n. 1.
[2]) v. c. om. Iust.

Marcianus Constantinopoli.

450	V id. Oct.	Constantinopoli	edictum	Marcian. 1
450	. . . .	. . . .	scripta Palladio v. inl. ppo Orientis, Hermogeni v. inl. comiti sacrarum largitionum [Or.], Genethlio v. inl. comiti rerum privatarum [Or.], Maximino v. inl. comiti et praeposito sacri cubiculi [Or.]	Marcian. 2
450	XV k. Ian.	Constantinopoli	Tatiano pu [Constantinopolis]	*I* Iust. 1,39,2 [*Cont.*] *II* Iust. 12,2,1 [*Cui.*]

451 *in Oriente:* MARCIANO A. I CONS.[1])

[1]) sic Marcian. 3. [Formae pleniores *consulatu domini Marciani perpetui Augusti [primo] et qui fuerit nuntiatus* et *d. n. Marciano pp. Aug. et qui fuerit nominatus* (sic) *consulibus* repcriuntur in Marciani epistulis duabus Actis concilii Calchedonensis insertis: cf. Maassen, Quellen 328 § 321 n. 3 et 10 (= Mansi VI, 554. VIII, 765 = Haenel, Corp. Leg. p. 251. 254)]. — Codicis Iustiniani libri exhibent *Marciano A. cons.*: sic 1, 2, 12 (C). 1, 12, 5 (Amb.). Emendant *Marciano A. et Adelfio conss.* Iust. 1, 11, 7 (Hal.). 1, 12, 5 (Hal.). 9, 32, 2 (Cui.). 10, 5, 2 (Cont. Cui.).

Marcianus totum fere annum Constantinopoli egit, id quod subscriptiones evincunt. Oct. 25 interfuisse eum concilio oecumenico Calchedone habito et Acta concilii ipsa (Hardouin IV p. 1461) et Theophanes (Chronogr. p. 91 A) declarant.

451	XV k. Feb.	Constantinopoli	Palladio ppo Orientis	Marcian. 3
451	III id. Iul.	Constantinopoli	populo [urbis Constantinopolitanae]	Iust. 1, 12, 5 [*Amb. Hal.*]
451	prid. id. Nov.	Constantinopoli	Palladio ppo [Or.]	Iust. 1, 2, 12 [*C*]
451	prid. id. Nov.	. . . .	Palladio ppo [Or.]	Iust. 1, 11, 7 [*Hal.*]
451	XII k. Ian.	Constantinopoli	Palladio ppo [Or.]	Iust. 9, 39, 2 [*L Hal. Cui.*]
451	V k. Ian.	Constantinopoli	Palladio ppo Orientis	Iust. 10, 5, 2 [*Cont. Cui.*]

452 { *in Oriente:* SPORACIO V. C. ET QVI FVERIT NVNTIATVS CONSS.[1])
in Occidente: HERCVLANO V. C. CONS.

[1]) sic plene constitutionis Iust. 1, 3, 23 textus integer et graece et latine in Actis concilii Calchedonensis servatus (Mansi VII, 499 = Haenel l. l. p. 256 = Maassen l. l. p. 331 n. 13), item constitutionis Iust. 1, 1, 4 textus authenticus (secundum collectionis Rustici codicem Vaticanum 1321 a me collatum neque minus editiones Mansii [l. l. VII, 475. 721] et Haenelii [l. l. p. 255]; aliter Maassen [l. l. 330 § 321 n. 11] et Krueger), quibuscum concordant aliae constitutiones eiusdem concilii Actis insertae (Haenel l. l. 255 sqq.; Maassen l. l. n. 12). — *Herculano et Asporatio coss.* Iust. 2, 7, 10 (Hal.) emendata.

Valentinianus III. Romae Apr. 15, Iun. 29. — Marcianus Constantinopoli.

452	VII id. Feb.	Constantinopoli	Palladio ppo [Or.] *(sic Iust. libri,* universis populis *Authent.,* *πρόθεμα τοῖς πολίταις ἡμῶν τοῖς Κωνσταντινουπολίταις* *Calch. gr.,* edictum civibus Constantinopolitanis *Calch. lat.)*	Iust. 1, 1, 4 [*Auth. Calch. L Q Atr. Miraeus*]
452	XVII k. Mai.	Romae	Firmino ppo [Italiae] et patricio	Ꞁ Valent. 35
452	XIIII k. Iul.	Constantinopoli	Palladio ppo [Or.]	Iust. 2, 7, 10 [*Hal.*]
452	III k. Iul.	Romae	Firmino ppo [Or.] et patricio	Valent. 36
452	prid. non. Iul.	Constantinopoli	Palladio praefecto praetoriorum Orientis, Valentiniano praefecto Illyrici, Tatiano praefecto urbis [Constantinopolis], Vincomalo magistro divinorum officiorum et consuli designato [Or.]	Iust. 1, 3, 23 [*Calch.*]

454 AETIO ET STVDIO VV. CC.[1]) CONSS.

[1]) *vv. cc.* om. Valent. 2, 4.

Valentinianus III. Romae Sept. 21 (Mommsen, Chron. min. I p. 303), Oct. 28. — Marcianus Constantinopoli.

454	prid. non. Apr.	Constantinopoli	Palladio ppo [Orientis]	Marcian. 4
454	V k. Nov.	Rom(ae)	Storacio ppo [Italiae]	Valent. 2, 4

VALENTINIANI ET MARCIANI SINE CONSVLIBVS.

[450 vel 455 initio]	. . . . . .	. . . .	Palladio p̄p̄ō [Or.]	Iust. 1, 51, 12 [*Contius*]
[452]	. . . . . .	. . . .	Sporacio comiti domesticorum et consuli [Or.]	Iust. 12, 3, 2 [*OI*]
[451/452]	. . . . . .	. . . .	Vincl'o[1]) magistro officiorum [Or.]	Iust. 12, 40, 10 [*O*]

[1]) = Vincomalo; vide p. XCV.

IMP. MARCIANVS A.

Interfecto Valentiniano a. 455 d. XVII k. Apr. (Mommsen, Chron. min. I p. 303. 490. 492) Orientalis imperii constitutionibus Marciani nomen solum praescribebatur usque ad obitum eius (a. 457 inter Ian. 26 et Feb. 7: Theodor. Lector I p. 552 D; Chron. min. II p. 87). In Occidente qui regnare temptaverunt Petronius Maximus (usque ad prid. k. Iun. a. 455 [de ficticia Maximi qui dicitur novella supra p. XXIV egi]) et Eparchius Avitus (a die VII id. Iul. a. 455 usque ad d. XVI k. Nov. a. 456), in constitutionibus Orientalibus non comparent. — Errore Valentinianus post obitum nominatur Iust. 1, 3, 24 — 1, 5, 8 [contra Authenticum] — 1, 7, 6 [contra Authenticum].

455 *in Oriente:* { ANTHEMIO V̄. C̄. CONS.[1]) / DIVO VALENTINIANO A. VIII ET ANTHEMIO V̄. C̄. CONSS.[2])

[1]) sic Marcian. 5 — Iust. 1, 3, 24.
[2]) sic in solo Authentico constitutionum Iust. 1, 5, 8 — 1, 7, 6.

Marcianus Constantinopoli.

455	X k. Mai.	Constantinopoli	Palladio p̄p̄ō [Or.]	Marcian. 5
455	VIII k. Mai.	. . . .	Palladio p̄p̄ō [Or.]	Iust. 1, 3, 24 [*PL Pith.*]
455	k. Aug.	Constantinopoli	Palladio p̄p̄ō [Or.]	{ *I* Iust. 1, 5, 8 [*Auth.*] *II* Iust. 1, 7, 6 [*Auth. Hal.*]

456 *in Oriente:* VARANE ET IOHANNE CONSS.

456	VIII . . Apr.	. . . .	Constantino p̄p̄ō [Or.]	Iust. 1, 4, 13 [*Hal.*]
456	XV k. Aug.	. . . .	Constantino p̄p̄ō [Or.]	Iust. 10, 22, 3 [*Cont.*]

MARCIANI SINE CONSVLIBVS.

[456[1])]	. . . . . .	. . . .	Constantino p̄p̄ō [Or.]	Iust. 1, 3, 25

[1]) cf. Iust. 1, 4, 13.

[456]	. . . . . .	. . . .	Constantino p̄p̄ō [Or.]	Iust. 4, 41, 2

IMP. MAIORIANVS A. in Occidente inde ab a. 457 Apr. 1 usque ad a. 458 Apr./Mai.

Maiorianus a. 457 k. Apr. Ravennae a militibus auctore Ricimere imperator proclamatus (Chron. min. I p. 305, II p. 87; Iordanes, Romana [ed. Mommsen] 335) statim Romae agnitus est a senatu (nov. Maiorian. 1; Sidon. Apollin., Carm. V, 387); Leo Constantinopoli creatus est eodem anno d. VII id. Feb. (Chron. min. II p. 87). Hic quando in Occidente agnitus sit non traditur; secundum constitutiones nostras id evenit a. 458 inter d. V id. Mart. (nov. Maiorian. 2) et VIII id. Mai. (Maiorian. 3). Accuratius tempus definiri potest ex tribus epistulis Leonis I. p. m. die *XII k. Apr. [dd. nn.] Leone et Maioriano AA. conss.* datis (Iaffé, Regesta pontificum p. 73 n. 537—539; cf. etiam de Rossi, Inscr. chr. I n. 803).

458 *in Occidente:* D. N. MAIORIANO A. I CONS.

Maiorianus consulatu suscepto senatui urbis Romae Ian. 13 Ravenna 'de ortu imperii sui' scribit (Maiorian. 1), ubi et Mart. 10/11 moratur.

458	III id. Ian.	Rav(ennae)	senatui [urbis Romae]	**Maiorian. 1**
458	VI id. Mart. V id. s(upra)-s(cripti)	dat. Rav(ennae) acc. Rav(ennae)	Basilio p̄p̄ō [Italiae]	**Maiorian. 2**

IMPP. LEO ET MAIORIANVS AA. usque ad a. 461 Aug. 7.

458 *in Occidente:* D. N.[1]) LEONE ET MAIORIANO AA. CONSS.

[1]) sic Maiorian. 4 — 5 — 6.

Maiorianus postquam per totum fere annum Ravennae degit, Alpes post diem Nov. 6 (Maiorian. 7) transgressus (Sidon. Apoll., Carm. V, 510) Lugduni sistit, ubi a Sidonio Apollinari panegyrico celebratur (l. l. 574 sqq.).

458	VIII id. Mai.	Rav(ennae)	universis rectoribus provinciarum	**Maiorian. 3**
458	V id. Iul.	Rav(ennae)	Aemiliano p̄ū [Romae]	**Maiorian. 4**
458	prid. non. Sept.	Rav(ennae)	Ennodio c̄r̄p̄. [Occ.]	**Maiorian. 5**
458	VII k. Nov.	Rav(ennae)	Basilio p̄p̄ō [Italiae]	**Maiorian. 6**
458	VIII id. Nov.	Rav(ennae)	Basilio p̄p̄ō [Italiae]	**Maiorian. 7**

459 *in Occidente:* RICIMERE V̄. C̄. CONS.

Maiorianus Arelate, quod Visigothi frustra occupare temptaverant, ante diem Apr. 17 ingreditur (Chron. min. I p. 664); cum Visigothorum rege Theoderico societatem init (Chron. min. II p. 31; Priscus frg. 27; Ioh. Antioch. fr. 203), bellum contra Wandalos parat (Procop. bell. Vandal. I, 7 p. 194; cf. Sidon. Apoll., l. l. passim).

459	XV k. Mai.	Arelato	Rogatiano consulari Tusciae Suburbicariae	**Maiorian. 9**

460 *in Occidente:* MAGNO ET APOLLONIO V̄V̄. C̄C̄. CONSS.[1])

[1]) Titulus sepulcralis urbanus apud Rossi, l. l. I n. 738 consulatum non plene exhibet (*VII idus sept. Magno v̄. c̄. cons.*).

Maiorianus, quem Mart. 28 Arelate nondum excessisse subscriptio docet, inde cum exercitu suo profectus mense Maio Caesaraugustam in Hispaniam venit (Chron. min. II p. 31. 232; Prisc. frg. 27; Ioh. Antioch. fr. 203); sed navibus prope Novam Carthaginem a Wandalis captis paceque facta (Chron. min. I p. 664, II p. 31; Ioh. Antioch. fr. 203) Arelate revertitur, unde sequenti demum anno 461 Italiam petit (Chron. min. I p. 664, II p. 31; Sidon. Apoll., ep. I, 11, 10).

460	V k. Apr.	Arelato	Ricimeri v. inl. com. et mag. utriusque militiae atque patricio [Occ.]	Maiorian. 11

IMPP. LEO ET SEVERVS AA.

Maioriano a. 461 d. VII id. Aug. Dertonae in Liguria occiso Libius Severus a Ricimere d. XIII k. Dec. eiusdem anni substituitur (Chron. min. I p. 305. 664, II p. 231); qui Ravennae renuntiatus imperio Occidentali usque ad a. 465 (post d. VII k. Oct.: nov. Severi 2) functus est [Chron. min. I p. 305 pro *XVIII kal. Septembris* fortasse scribendum est *XVIII kal. Decembris;* cf. Clinton, Fasti Romani I p. 666].

463 *in Occidente:* BASILIO V̄. C̄. CONS.

Severus Romae Feb. 20.

463	X k. Mart.	Rom(ae)	Basilio p̄p̄ō [II Italiae] et patricio	Sev. 1

465 *in Occidente:* HERMENERICO ET BASILISCO[1]) CONSS.

[1]) sic Sev. 2; in reliquis constitutionibus nomen Basilisci utpote Leonis imperatoris affinis praecedit (cf. Mommsen, Neues Archiv 14, 233 sq.); inscriptiones sepulcrales variant (cf. de Rossi, l. l. n. 813. 817. 818. 819).

Severus Romae diem obiit post d. Sept. 25 (vide supra).

465	VII k. Oct.	. . . .	Basilio p̄p̄ō [II Italiae] et patricio	Sev. 2

IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA.

Anthemius a Leone imperatore Constantinopoli Romam missus Augustus constituitur a. 467 prid. id. Apr. (Chron. min. I p. 305; Ioh. Antioch. frg. 209); interfectus est a. 472 prid. k. Iul. post urbem a Ricimere expugnatam (Ioh. Antioch. l. l.; Chron. min. I p. 306; cf. Seeck apud Pauly-Wissowa I, 2368).

468 *in Occidente:* D. N. ANTHEMIO PP.[1]) A. II[2]) CONS.

[1]) sic Anthem. 3.
[2]) sic Anthem. 3.

Anthemio k. Ian. alterum consulatum Romae ineunti paulo post filiae nuptias cum Ricimere celebratas Sidonius Apollinaris panegyricum dicit (carm. II; ep. 1, 9). Dum bellum contra Wandalos geritur, Anthemius Romae moratur.

468	X k. Mart.	dat. Romae	Luperciano ppo [Italiae]	Anthem. 1
	id. Mart.	accep(ta) Romae		
468	sub die XIIII k. Apr.	dat. Romae	Luperciano ppo [Italiae]	Anthem. 2
	sub die eodem	actum		
468	XIIII k. Apr.	Romae	. . . .	Anthem. 3

Restat ut gratias agam maximas omnibus qui de hac editione bene meruerunt. Pium et primum officium est laudare clarissimae memoriae virum singularem Theodorum Mommsen, qui nisi in textu recensendo adiutor mihi fuisset assiduus atque egregius, numquam fieri potuit, ut huic operi satisfacerem. Post summi viri obitum, quem ereptum nobis esse totus orbis terrarum luget, probatissimo Ottonis Seeck consilio usus sum; cui quid editio debeat, apparatus criticus inde a p. 121 docet. Praeterea in corrigendi Prolegomenorum plagulas opere ingrato strenue me adiuverunt collega Max Rothstein, amicus Bogdan Krieger, in textus plagulis corrigendis Eugenivs Taeubler. Praestantissima porro adiumenta mihi attulerunt, ut alios omittam suis locis data occasione nominatos, Paulus Fridericus Girard indefessus totius operis fautor, Franciscus Ehrle S. I. bibliothecae Apostolicae Vaticanae praefectus, P. Giacosa Taurinensis, qui Eporediensis capituli bibliothecae aditum mihi patefecit, Ludovicus Stern Regiae bibliothecae Berolinensis libris manuscriptis praepositus. Gratiae denique et Mommseni et meo nomine debentur Weidmannis, qui editorum voluntati semper obsecuti magnos sumptus in utrumque volumen per tot annos impensos libenter tulerunt, neque minus officinae aulae Vimariensi typographicae, quae opere suo tam egregie functa est.

Scribebam Berolini mense Augusto a. 1905.

Paulus M. Meyer.

I.

CORPVS LEGVM NOVELLARVM

THEODOSII II.
VALENTINIANI III.
MAIORIANI

IN OCCIDENTE A MAIORIANO CONDITVM.

TITVLI LEGVM NOVELLARVM DIVI THEODOSII A.

Apparatus qui hoc loco datur ad indices textui praemissos solos respicit; in ipso textu quomodo in rubricis libri differant, suis locis adnotatum est.

I (= BREV. I). De Theodosiani codicis auctoritate.

de *om.* *ΨΘ* theodosiano *N* codices *ΓNΨΘ* *post* auctoritate *add.* et de legibus que late sunt post theudosiano diui theudosi agusti *Γ* *pro rubrica habet* i imp̄. theudosius et ualentinianus *Fuld.*

II (= BREV. II). De confirmatione legum novellarum divi Theodosii A.

confirmatione] puplicacione *Fuld.* diui theodosii ā. *om. Fuld.* theodosiani(-no *N*) *NS* ā. *om. NΣΞΨΘ*

III (= BREV. III). De Iudaeis Samaritanis haereticis et paganis.

iii] i *O* haereticis] et heredicis *Fuld.* et paganis] paganis *O*, *om. Fuld.*

(IIII). Ne duciani vel limitanei milites ad comitatum exhibeantur.

iiii] xlvi **Δ Fuld.*, xxiiii *O* militis *Fuld.* *post* exhibeantur *add.* i **Δ*

(V). De patrimonialibus rei dominicae et limitotrofis fundis per Orientem sitis.

u] xii **Δ Fuld.*, x *O* patrimoniabus **Δ*, patermonialibus *Fuld.* dominici *Fuld.* et limit. . . . . sitis] *om. O* limitrophis **Δ*, limistrophis *Fuld.* per] ad **Δ* sitis] *scrib. cum Γ (context.)*, positis **Δ*, *om. Fuld.* *add.* leges 3 **Δ*, capitula tria *O*.

(VI). De bonis fabricensium.

ui] xiii **Δ Fuld.*, xi *O* *add.* l(ex) unica **Δ*

(VII). De amota militantibus fori praescriptione.

uii] xiiii **Δ Fuld.*, xii *O* foro *Fuld.* *add.* ll. 4 **Δ*, capitula iiii^or *O*

(VIII). De navibus ultra duorum milium modiorum capacitatem non excusandis.

uiii] xu **Δ Fuld.*, xiii *O* ultro *Fuld.* modiorum] mediis *Fuld.* capacitate **Δ Fuld.* *add.* l. unica **Δ*

(VIIII) (= BREV. IIII). Ne curialis praedium alterius conducat aut fideiussor conductoris existat.

uiiii] ii *O*, iiii *reliqui* ne] de *O*^b curiales *N* praediorum *C* conducat] conductor *O*^a aut fid. cond. existat *om. N* fideiussa *C* conditoris *Ψ* existat] sit *O*, exist(at) *L*

(X). De postulando et de perpetuanda advocatione.

x] xui **Δ Fuld.*, xiiii *O* de] *scrib. cum Γ (context.)*, *om. *Δ Fuld. O* *add.* l. unica **Δ*, capitula ii *O*

(XI) (= BREV. V). De tutoribus.

xi] iii *O*, u *reliqui* tutorum *S*^α pupillorum nominandis *add. O*

(XII). De repudiis.

xii] xuii **Δ Fuld. ΣΞ*, xui *(sic) O* *add.* l. 1 **Δ*

Γ (post I *folio avulso reliqua pars indicis desideratur) Fuld. *Δ (omittit* I. II. III. VIIII. XI *utpote receptas in Breviarium) O (cum* I *Theodosianum praecedat,* II *indicem, hic incipit a* III*) ΣΞ (hi duo ad* I. II. XI. XII*), ad Brev. NC (omissis numeris rubricarum) SLΨΘ.*

(XIII) (= BREV. VI). Contra sententias praefectorum praetorio iniustas post successionem intra biennium supplicandum.

xiii] iiii *O*, ui *reliqui* sentencia *Fuld.* praefectoris *Fuld.*, praefatorum *L* praetorii *O Fuld.* *ΨΘNCS*[α]*L*, *om.* *ΣΞS*[β] iniusta *L Fuld.* post] pos *L*, *om. Fuld.* successionem] successiones *C*, successione *L*, sunt cessione *Fuld.* supplicantur *Fuld.*

(XIIII) (= BREV. VII). De paternis sive maternis bonis.

xiiii] u *O*, uii *reliqui* siue] seu *Fuld. CS*[β], et *O*

(XV) (= BREV. VIII). Ne curialis ad senatoriam dignitatem vel ad aliquem honorem adspiret.

xu] ui *O*, uiii *reliqui*, uiiii *(sic) Fuld.* ne] de *O*, de si *C* curialis] curia *Fuld.*, decurio *OΨΘNCS* senatoria *L Fuld.* dignitatum *Fuld.* ad *om. OL* aliquos *S*[α] honores *S*[α], honore *L* adipiscat *L*

(XVI) (= BREV. VIIII). De testamentis.

xui] uii *O*, uiiii *reliqui*, uiiiii *(sic) Fuld.* testamento *C*

(XVII). De competitionibus.

xuii] xluii **Δ Fuld.*, xxu *O* *add.* i **Δ*

(XVIII). De lenonibus.

xuiii] xui *O* *add.* i **Δ*

(XVIIII). De rescindendis venditionibus fundorum rei dominicae.

xuiiii] xxuiii **Δ Fuld.*, xui (ii *superscr.*) *O* rescidendis *Fuld.* uidicionibus *Fuld.* fundorum] *scrib. cum Γ (context.), om. *Δ Fuld. O* rei dominicae (-ci *Fuld.*) *om. *Δ* *add.* i **Δ*

(XX) (= BREV. X). De adluvionibus et paludibus.

xx] uiii *O*, x *reliqui*, xi *Fuld.* aluionibus *Fuld.* et paludibus] mile aegiptiae et paludibus *Fuld.*

(XXI). De scholaribus et comitibus scholarum et de domesticis eorum.

xxi] xxuiiii **Δ Fuld.*, xuii *(sic) O* excolaribus *Fuld.* scolariorum *O*, excolariorum *Fuld.* et de domesticis eorum *om. *ΔO* *add.* i **Δ*

(XXII) (= BREV. XI). De bonis decurionum et de naturalibus filiis eorum in curiam mittendis heredibusque scribendis.

xxii] uiiii *O*, xi *reliqui* *pro rubrica habet* de his qui sponte munus aliquod uel honorem largiuntur et de naturalibus filius *(sic)* eorum *Fuld.* curionum *ΨΘ* de *om. O* in curiam (-a *ΨΘNC***S*) .... scribendis *om. O* *add.* capitula duo *O.*

(XXIII). De locis rei publicae quoquomodo possessis civitatibus restituendis.

xxiii] xxx **Δ Fuld.*, xuiii *(sic) O* puplici *Fuld.* quoquomodo (quomodo *Fuld.*) possessis *om. O* *add.* lex 1 **Δ*

(XXIIII). De ambitu et locis limitaneis inibi redhibendis.

xxiiii] xxxi **Δ Fuld. Σ*, xxi *(sic) Ξ*, xuiiii *(sic) O* militanis *Fuld.* inibi redhib(reddib- *Fuld.*, redeb- **Δ*)endis *om. OΣΞ* *add.* lex 1 **Δ*

(XXV). De metatis.

xxu] xxxii **Δ Fuld. Σ*, xxii *ΞO*

(XXVI). De relevatis adaeratis vel donatis possessionibus.

xxui] xxxiii **Δ Fuld. ΣΞ*, xxiii *O* leuatis *ΣΞ* adaeratis] adtractis *Σ* uel *om. O*

---

*Fuld. *Δ (omittit* XIII. XIIII. XV. XVI. XX. XXII *utpote receptas in Breviarium) OΣΞ (hi duo ad* XIII. XIIII. XVI. XX. XXII. XXIIII. XXV. XXVI*), ad Brev. NCSLΨΘ.*

LIBER LEGVM NOVELLARVM DIVI THEODOSII A.

I. DE THEODOSIANI CODICIS AVCTORITATE.

i *om.* *GCM* theosiani *H* *post* auctoritate *add.* et de legibus que late sunt post theudosiano diui theudosi. agusti *Γ (laterc.)* epistola theodosii minoris de confirmatione legum antiquarum *pro rubrica O*

Nov. I [= BREV. I] (438 Feb. 15).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. FLORENTIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ORIENTIS.

Saepe nostra clementia dubitavit, quae causa faceret, ut tantis propositis praemiis, quibus artes et studia nutriuntur, tam pauci rarique extiterint, qui plene iuris civilis scientia ditarentur, et in tanto lucubrationum tristi pallore vix unus aut alter receperit soliditatem perfectae doctrinae.

1 Quod ne a quoquam ulterius sedula ambiguitate tractetur, si copia inmensa librorum, si actionum diversitas difficultasque causarum animis nostris occurrat, si denique moles constitutionum divalium, quae velut sub crassa demersae caligine obscuritatis vallo sui notitiam humanis ingeniis interclusit, verum egimus negotium temporis nostri et discussis tenebris conpendio brevitatis lumen legibus dedimus, electis viris nobilibus exploratae fidei, famosae doctrinae, quibus delegata causa civilis officii,

---

1 imp̄ *E* ualentinus *HS*, ualente *L* florenio *H*, florentino *GS* p̄p̄o (p̄ *M*, p̄o *Φ*, preposito *O*, praef. *C*, ū. inl. *L*, ū inl p̄p̄o *Paris. 4408*) orientis (orit *N*)] pfū *G*, p̄fecto urbis *S* **2** clementia nostra *O*, nostrae clementiae *N* fecerit *NE* praepositis *ΓXC* praemiis] criminibus praemiis *Φ* **3** artes (artis *ΓONΦ*) et] arte sit *E*, arceret *G* nutriantur *E* paucis *Φ Paris. 4409* rarique] *AOL Paris. 4409*, raroque *Γ et reliqui* extiterint] instituerint *Φ* qui] quibus *H*, a quibus *OG* plene] *OA*, plenae *G*, plena *HL*, plenio *N*, pleno *Γ et reliqui* scientia] sententia *HNGEΦ Paris. 4410* **4** uitarentur *E* tanto] tantum *ΓNXSΦ*, tam *A* lucubrationum (lucobrationum *Γ*, lugubrationum *S*, lucuprationum *X*, loco rationum *G*) tristi pallore *(om. G)*] tristi luc. pall. *O* unius *Paris. 4409* aut (et *A*) alter] aut alterum *X*, ab altero *G* reciperit *EL*, recipere *G* **4/5** soliditate *E Paris. 4410*, solitate *N*, sodolitatem *L* **5** quod] quia *XC*, ut quod *G* ne a quoquam] *OA*, nec a quamquam *N Paris. 4410*, nequam *XL*, nequaquam *Γ et reliqui* alterius *NGΦ* sedulum *G*, sedulam *Φ*, sed ullam *L* ambiguitatis *G*, ambiguitatem $Γ^{b}Φ$ **6** inmensa] inmissa *PMS* liberorum *GX* si] sic *G* difficultasque] dificultatisque *Φ*, de facultatibusque *G* **7** occurrerit *O* si] sed *L* moles] malis *G*, molesti *N Paris. 4410* diualium] diualium principum *Paris. 4409*[2] quae *om. Φ* **7/8** sub crassa demersae caligine obscuritatis uallo *(= sub vallo obscuritatis demersae crassa caligine)*] *scripsimus*, sub crassa demersae caligini obscuritates uallo *Γ*, sub crasso dimersae caliginis et obscuritatis uallo *O*, sub grassa dimersae caligine obscuritatis [*om.* uallo] *A*, sub crassa (suppressa $GE^{v}L$, suppresso sub crassa $^{*}E$) de(*vel* -i)mersae (demersit *H*, dimerserit *G*) caligine (caliginos *GE*, caliginis *PMSL*) obscuritatis (obscuritate *G*, inter obscuritates *S*, et obscuritatis P^{2}) uallo *reliqui* **8** notitia *L* humanis] humanitatis *Γ* ingeniis] generis *G*, insigniis *M* interclusa *G* uerum] *fortasse scr.* uerum obruat, *quamquam potest suppleri ex praecedentibus* animis nostris occurrat egimus] elegimus *H* **9** temporis nostri] t. nostris *Γ*, causas t. n. *H* discussis] discussit *X* breuitatis] ueritatis E^{v}, breui ueritatis $^{*}E$ **10** exploratae] explorare *XS* delegata] delicata *N*, delegamus *PM* officii[s] *H*

purgata interpretatione, retro principum scita vulgavimus, ne iurisperitorum ulterius,
severitate mentita dissimulata inscientia, velut ab ipsis adytis expectarentur formidanda
responsa, cum liquido pateat, quo pondere donatio deferatur, qua actione petatur here-
ditas, quibus verbis stipulatio colligatur, ut certum vel incertum debitum sit exigendum.
Quae singula prudentium detecta vigiliis in apertum lucemque deducta sunt nominis
2 nostri radiante splendore. Nec parvum pretium sibi hoc suspicentur esse delatum,
quibus divina sensa pectoris nostri mandavimus. Etenim si recte mentis acie futura pro-
3 spicimus, ad posteros usque devenient laboris nostri consortio. Quamobrem detersa
nube voluminum, in quibus multorum nihil explicantium aetates adtritae sunt, conpen-
diosam divalium constitutionum scientiam ex divi Constantini temporibus roboramus, nulli
post Kal. Ian. concessa licentia ad forum et cotidianas advocationes ius principale deferre
vel litis instrumenta conponere, nisi ex his videlicet libris, qui in nostri nominis voca-
bulum transierunt et sacris habentur in scriniis. Quamquam nulli retro principum aeter-
nitas sua detracta est, nullius latoris occidit nomen: immo lucis gratia mutati claritu-
dine consultorum augusta nobiscum societate iunguntur. Manet igitur manebitque
perpetuo elimata gloria conditorum nec in nostrum titulum demigravit nisi lux sola
4 brevitatis. Et quamvis nostris auspiciis totius operis instauratio deberetur, adtamen
magis imperatorium magisque credidimus gloriosum, si fugata invidia perennitatis iure
memoria remaneret auctorum. Nobis ad fructum bonae conscientiae satis abundeque suf-
5 ficiet revelatis legibus inventa maiorum obscuritatis iniuria vindicasse. His adicimus
nullam constitutionem in posterum velut latam in partibus Occidentis aliove in loco ab

---

11 principium *N* scita] *ΓAOLP*^{3} *Paris. 4409. 4410,* scientia *NCXPMS*, scientiam *GP*^{2}, statuta *EΦ*, scripta *H* uulgabimus *Γ* ne] nec *HCX* iuris periturum *S*, ius asperitorum *XC*, iuris cousultorum *O* **12** seueritatem *OG* inscientia] *AOΦ Paris. 4409,* scientiam *G*, scientia *Γ et reliqui* uelut] uel *XCPMS* adytis] additis *G*, auditis *S*, aditis *reliqui, om. LΦ* spectarentur *ΓH*, expectentur *OA* **13** responsa *om. H* pateat] appareat *GE*^{2} quo] quod *HNL* deferatur] deferetur *Γ*, differatur *GS*, conferatur *O* qua] quae *XC*, quam *Paris. 4409* petatur] pateatur *N* **14** ut *om. S* exigendum] exigendo *L*, egendum *Γ*^{a} **15** prudentum *C*, prudencia *X* uirgiliis *H* apertam lucem *S* deducta] detecta *G* **15/16** nominis (numinis *C*, luminis *PM*) nostri radiante (radiantis *C*, radiantes *EX*, radiant *N*, suadeant *Φ*) splendore (splendorem *Φ*)] nostri nominis r. s. *O*, splendore nom. nostri r. *G* **16** nec] ne *Γ* paruum] parbum *Γ*, parum *AΦ Paris. 4409* suspecentur *M*, suspicientur *H*, suscipentur *L* dilatum *HNE Paris. 4409* **17** sensa] scientia *G*, mensa *H* nostris *N* recta *OΦ* mentis] mentitis *N* acie *om. C* futuram *Γ* **17/18** perspicimus *L* **18** posterus *Γ* deuenient] deueniunt *Φ*, peruenient *G* consortio] *Γ et reliqui,* consortia *AOL Paris. 4409,* consortium *GΦ* **19** nube] nunc *Γ* explicantium] agentium *O* adtrita *L* **19/20** conpendiosa *HGEL*, conpendioram *X* **20** scientia *EL*, conscientia *Φ* diui] diuini *S* roboramur *G*, laboramus *E* nulli] *ΓHNELΦ Paris. 4409,* nulli itaque *AO*, nihil *reliqui* **21** concessa] concessa sit *O* et] uel *G*, *om. Γ* forum] portum *A* aduocationes (auocationes *L*) ius] aduocatione eius *Γ* principalis *L* differre *GS Paris. 4409,* offerri *L* **22** uel litis] uelitis *HX* strumenta *AH Paris. 4409* *post* conponere *add.* nullam legem admittendam nisi quae in theodosiano sunt insertae (ingestae *L*) *E *EL* ex] ea *E* qui in] qui *SΦ*, quii *H* **22/23** uocabulo *E* **23** et] ut *S* in scriniis] incrimiis *G*^{t}, incrimibus *G*^{v} nulli ... **24** est *om. S* **24** detractatata *G* latoris] latronis *Γ*, laboris latoris *E* occidet *Paris. 4409* lucis gratia] *ΓONX*E*, l. gratiam *reliqui*, in l. gratiam *SP*^{3} mutati] multati *N*, numerati *O*, *om. L* **24/25** claritudine (claritudinem *Φ*, claritate *G*^{v}) consultorum (consolato *G*) *post* societate *O* **25** nobiscum] nobis con *Γ*, nobis *PMSL* manet] namet *H*, manti *N* **26** perpetuo] *Γ et reliqui,* in perpetuum *A*, perpetuum *O*, quod perpetuum *Paris. 4409* elimata] elintia *G*^{a}, elineata *Φ*, elementa *E* nec in *(om. E)* nostrum (nostrorum **A*, nostro *Φ*) *om. N* demigravit] demigrabit *AO Paris. 4409* **27** et] sed *E*, set ea *L* totius] tuc... *Γ*^{1}, tucius *Γ*^{2} **28** imperatorium] *AONGCΦ*, imperatorum *ΓG*^{v}*EPM*, inparatorium *L*, inpetratorum *S* credimus *GL* fugatam inuidiam *Φ* **29** memoria (memoriae *NGE*, memoriam *H Paris. 4409*), remaneret (manere *H*, retineret *X*, reman. *ante* mem. *C*) auctorum (auctorem *Γ*^{a}*G*) *post* abundeque *L* ad fructum (a fructu *G*) nobis *PMS* satis] *AOL Paris. 4409,* siat *Γ*, *om. reliqui* abundeque] ab undique *ΓNG*, abunde quae *X* **29/30** sufficiet] sufficiat *Γ*, sufficit *E*, sufficeret *GS* **30** reuelatis] reualatis *A*, eleuatis *Φ* maiorum] malorum *E* obscuritatis] aut securitatis *G*^{a}, obscuritatis oportunitatis *E *E* iniuriam *HGSLΦ* addicimus *S* **31** constitutionum *G* uelut *om. O* latum *N*, lata *S* orientis *Paris. 4409* aliove] alio uel *HNGPMS*, aliorumue *A*, aliue *L*; *cogitavit imperator de generi itinere Constantinopolitano*

invictissimo principe filio nostrae clementiae p(er)p(etuo) Augusto Valentiniano posse pro-
ferri vel vim legis aliquam obtinere, nisi hoc idem divina pragmatica nostris mentibus
6 intimetur. Quod observari necesse est in his etiam, quae per Orientem nobis auctori-
bus promulgantur; falsitatis nota damnandis, quae ex tempore definito Theodosiano non
referuntur in codice, exceptis his, quae habentur apud militum sancta principia, vel de
titulis publicis expensarum aliarumque rerum gratia quae in regestis diversorum officio-
7 rum relata sunt. Longum est memorare, quid in huius consummationem negotii con-
tulerit vigiliis suis Antiochus cuncta sublimis, ex praef(ecto) et cons(ule), quid Maximinus
v(ir) inl(ustris), ex quaestore nostri palatii, eminens omni genere litterarum, quid Martyrius
v(ir) inl(ustris), comes et quaestor, nostrae clementiae fidus interpres, quid etiam Speran-
tius Apollodorus Theodorus viri spectabiles, comites sacri nostri consistorii, quid Epi-
genes v(ir) s(pectabilis), com(es) et mag(ister) memoriae, quid Procopius v(ir) s(pecta-
8 bilis), com(es) et magister libellorum, iure omnibus veteribus conparandi. Quod restat,
Florenti p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime), inlustris et magnifica auctoritas tua,
cui amicum, cui familiare est placere principibus, edictis prop(ositis) in omnium popu-
lorum, in omnium provinciarum notitiam scita maiestatis augustae nostrae faciat pervenire.
DAT. XV. KAL. MART. CONSTANTINOPOLI D. N. THEOD(OSIO) A. XVI. CONS. ET QVI FVERIT NVNTIATVS.

INTERPRETATIO. Haec lex dicit, ut Theodosiani codicis auctoritas omni firmitate subsistat.

Γ (*incipit* 2 -tauit, *finit* 31 alioue in loco). — *A ante Theodosianum similiterque OC (qui ita bis habet).* — BREV. (**ΔHNGE *EX [incipit* 2 propositis*] CPMSL, item selectis tamen lectionibus Φ [om. subscr. et int.] et ex decurtatis integram Paris. 4409 [post novellae Theod. 2 inscriptionem] Paris. 4410, praeterea prima verba usque ad* 4 pallore *Paris. 4409 [suo loco] = Vat. reg. 1048 = Bern. 263, extrema verba a* 42 apollodorus *Paris. 4408, a* 45 inlustris *Paris. 4411, reliqui textum totum omittunt).*

32 principe] principe nostro *G* pp] pio *L* ualentino *Paris. 4409* **32/33** proferre *NG post* proferre *add.* quid maximinus uel excontore nostri palatii eminens omni genere litterarum (*vide* 40) *G* **33** uel uim (uelut *G*, uelum *M*, uel *P*[1]) legis (legibus *Paris. 4409*, *om. L*) aliquam (aliqua *H*, quam *Paris. 4409*)] uel uim al. legis *O* idem diuina] diuina idem *N* praumatica *H Paris. 4409*, prauma *Φ*, prigmatica *N*, promatica *L* **34** intimetur] *ELΦ*, intimentur *reliqui: malumus* intimet obseruare *GL* **34/35** auctoritatibus *Φ* **35** promulgatur *L: requiritur* promulgabantur **36** his *om. O* principium *M* **37** aliarumque] aliorumque *E* gratiam *Paris. 4409* regestis] rerum gestis *P*[2], recessus *M*, gestis *AO* **38** relata] relaxata *P* consummatione *AHN ESLΦ Paris. 4409*, memoratione *G* negotio *G* **38/39** contuleret *M*, cogitauerint *G* **39** antiochus] sanctio diutius *E* cuncta] per cuncta O sublimis] sullimis *O*, sublimitas *E* cons.] conss. *PM* maximinus] maxinus *G*, maximus *HΦ* **40** ū inl (inluster *OEL*) ex quaestore (quaestori *E*)] uel ex contore *G* nostri] nostrae *E* eminens] em. nos *L* martyrius] martiriis *X* **41** inl] inluster *OAE* comes (comis *G*, *om. L*)] et comes *A* nostrae] et nostrae *O* **42** appollodorus *GS*, apollodurus *X*, apolloderus *L* uiri (uir *XCPM Paris. 4409*) spectabiles (expectabiles *HGΦ*, expectabilis *XCL*, inlūs *E*) *libri* **42/43** sacri nostri (nostri sacri *O*) consistorii (constorii *Paris. 4409*) quid epigenes (*sic XCM*, epienes *H*, epineges *OA*, epiginis *N*, epigenus *P*, epigenius *E*, depigenius *L*, ephygenis *G*) ū. s̄. (expectabilis *HLΦ*, expectabiles *X*, spectabiles *N*, s̄ūs *Paris. 4409*, illustris *G*) com̄. (*om. Φ*) *om. S* **43/44** et (ex *P*[2]) magister (magistro *P*[2], magisteri *S*) memoriae (militum *S*) quid procopius ū. s̄. (expectabilis *HXL*, s̄ūs *Paris. 4409*, illustris *G*) *om. Φ Paris. 4410* **44** com̄ (*om. HL*) et (*sic AONGEL Paris. 4409*, ex *brev. reliqui*) magister (*sic OAGEL Paris. 4409*, magistero *N*, magistro *brev. reliqui*) libellorum (liberorum *X*, iure libellorum *L*) *libri* conparandus *L*, conparandi *M* **45** florentinus *S* pkaa] *XPM*, pk. atq. am̄. *Φ*, p̄aā *G*, parens karissime atque amantissime *A*, praefectus aug̅. *S*, parens (p̄ *N*, *om. HC*) k(*vel* c)arissime (k̄l *N*, *om. HC*) augustorum (aug̅. *N*, amantissime *C*, *om. HEL Paris. 4409*) *OHNECL Paris. 4408. 4409. 4411*

inlustris] inluster *E*, inl *PM* magnifica auctoritas tua] *sic verbis perscriptis plerique*, mag̅ at *PM*, mag̅. āū. tua *Φ*, magistratus *S*, magister. at. et magnifica auctoritas tua *G* **46** amicum] amico *N*, amicus *Paris. 4409* familiariae *X* principalibus *P*[b] edictis] et dictis *G* prop.] propositum *S* **46/47** in (*om. E*) omnium populorum *om. X* **47** prouinciarum] prouincialium *L* notitia *H* magestatis *HGΦ* augustae] augusta *S*, angustae *X* faciat] facias *E* **48** dat. xu (*sic AHGΞ Paris. 4409*, ui *E Paris. 4410*, *om. *EL*, xui *reliqui*) k. mart. constantinopoli d. n. (*sic *Δ Paris. 4408*, d̄d̄ n̄r *Leid.*, *om. reliqui*) theod. a. (aug̅. ag̅. *Leid.*) xui (xu *EΨΘ*, xu aug. *G*, xui ā *XCPM*, xuii *Leid.*, *om. L*) cons. (*om. NE Paris. 4414. 4415*, c. *post* nuntiatus *L Leid. Pith. [ad Sichard.]*) et qui fuerit nuntiatus (*sic E *EL Paris. 4408. 4414. 4415 Leid. Pith. [ad Sichard.]*, *om. ΓOA et reliqui*) *libri* **49** omnis *Fuld.*

II. DE CONFIRMATIONE LEGVM NOVELLARVM DIVI THEODOSII A.

ii] *om. OEXCΞ* novellae theodosii incipit epistola eiusdem ad ualentinianum imperatorem occidentis *O hinc novellas incipiens recte, nam Theodosii novella I quae hodie numeratur vere locum suum habuit ante corpus legum* confirmata *L*, confirmanda *Φ*, puplicacionem *Fuld. (context.)*, publicatione id est confirmatione *Leid.* legum] lege *Φ* diui theodosii (theodosiani *HES*) ā.] domino th̄. post theodasianum codicem latarum *Leid.*, *om. Φ Fuld.*

Nov. II [= BREV. II] (447 Oct. 1).

DOMINO VALENT(INIANO) INCLITO VICTORI AC TRIVMPHATORI SEMPER AVGVSTO FILIO THEO-
D(OSIVS) P(ER)P(ETVVS) A(VGVSTVS) PATER. Postquam in corpus unius codicis divorum retro
principum constitutiones nostrasque redegimus, aliam mox legem nostra pietas promul-
gavit, quae tam confecto codici vires auctoritatemque tribueret nec aliter in iudicio quas
contineret leges, nisi ex ipso proferrentur, valere praeciperet, quam si quid iuris ab
altero nostrum postea conderetur, id demum in alterius quoque principis regno vires
proprias obtinere, quod generatim constitutum esset et divinis prosequentibus scriptis ad
1 alterum principem fuisset emissum. Quia igitur diversis emergentibus causis per hoc
transacti temporis intervallum ferri leges alias emergentium rerum necessitas persuasit,
quae, nobis perpetua rerum publicarum occupatione districtis, ad scientiam perferri tuae
maiestatis minime potuerunt, necessarium duximus eas nunc saltem universas tuae sere-
nitati cum nostrae maiestatis subnotatione transmittere, quo subiectis et provinciis et
populis sollemniter innotescant earumque vis etiam in occiduis partibus incipiat obser-
2 vari. Ac lites, quas inchoatas quidem necdum tamen finitas eo tempore quo publican-
tur invenerint, secundum earum tenorem volumus terminari; illas autem, quae iam vel
3 sententiis definitivis vel transactionibus decisae sunt, minime resuscitari. Eas igitur,
domine sancte fili Auguste venerabilis, cunctis ex more facias divulgari et invicem mihi

---

1 domno *EL* ac (*vel* hac)] *reliqui*, et *O Paris. 4408. 4409* 1/2 augusto (augusti *S*) filio (filius *G*, et alio *Paris. 4409*) theod. p̄p̄. (perf. *E*, imp̄ **E*, imp̄p̄. *M*, semper *G*, praepositus *S*, *om. Φ*) a. (augusti *S*, *om. *EΦΞ*) pater (*om. *E*) *libri* 2 diuorum .... 4 codici *bis posuit G* diuorum] duorum *N* 3 nostrasque] nostras quas *E* redegimus] *sic OCP^2S Paris. 4409*, redigemus *N*, redigimus *reliqui* aliam] alia *EL* legem] lege *NEL* nostra pietas] pietas nostra *O* 4 tam] tamen *OGP^2*, iam *CP^3* confecto] confecta *E* codici] codicis *HG^a Paris. 4409*, codicae *S* uires] uiris *NE*, iuris *G Paris. 4409*, iures *S*, ueteres *H* tribuerit *NGESLΦ Paris. 4409* nec] ut nec *S* in *om. G* quas] aliquas *O* 5 contineret] *HGXCPM*, continet *S*, continere *NELΦ Paris. 4409*, contineri *O* nisi] si *O Paris. 4409* ipso] ipso hoc *OL Paris. 4409* proferentur *NGXCL*, proferuntur *O*, feruntur *E* praeciperet] *sic OH*, praeciperent *XCPM*, praeciperint *GΦ*, praeceperint *S*, praeceperit *reliqui* quam si] quas *Φ*, qua *L* quid] qui *NE* iuri *N* 6 altero nostrum (nostrorum *G*)] alterutro *Paris. 4409*[a] id] *scripsimus*, ita *reliqui*, quod ita *O* in alterius quoque (quo *XCPMS*)] quoque in a. *G* regno uires (iures *S *E*)] res noui iures *Paris. 4409* 7 obtinere] *L*, obtinent *N*, obtineret *reliqui* quod] quod si *Paris. 4409*, sicut *E*, si *O* generatim] generaliter *E*, generationi *Φ* esset et] *O*, esse *G*, est et E^b, esset si *editiones* 7/8 ad alterum principem] ab altero principe *GE* 8 fuisset] *OH*, fuisse *reliqui* diuersis] in diuersis *E* 9 alias *om. O* 10 quae] qua *Φ* perpetua (perpetuo *N*) rerum] perpetuarum *E* districtis] destrictis **EXCPM* tuae] ui *XCPMS* 11 potuerint **E* necessarias *G* diximus *X* eas] *OHNGEΦ Paris. 4409*, has *XCPMSL* uniuersis **E* 11/12 serenitatis *HPMSΦ* 12 cum *om. S* nostram *Paris. 4409* quo (quas *G*, quod *Φ*) subiectis (subicitur *S*)] quos obiectis *E*, quos abiectis *Paris. 4410* 13 innotescat *G* earumque] ea namque *G*, earum quam *Paris. 4409*, earum qui eius **E* etiam] et *E* occiduis partibus] occidentibus *N*, occidentis partibus *Paris. 4410* 16 sententiis] a sent. *E*, de s. *G* definitiuis] definitiui *Paris. 4409*, definitis *G* decisa *E* 17 auguste *om. Φ* more] maiore *Paris. 4409* facias] *fortasse scr.* faciat

et provincialibus et populis orientalibus cavenda observandaque cum suae manus adumbratione transmitti, quaecumque per idem temporis spatium vestra perennitas generaliter promulgavit. DAT. KAL. OCT. CONSTANTINOPOLI ARDABVRE V. C. CONS. ET QVI FVERIT NVNTIATVS.

INTERPRETATIO. Haec lex Novellarum legum constitutiones praecipit confirmari.

BREV. (*Δ*O [*om. int.*] *HNGE* **EXCPMSL* [*textus verba finiunt* 7 obtinere, *sequitur subscriptionis initium* dat. *et interpr.*], *item selectis tamen lectionibus Φ* [*om. int.*] *et ex decurtatis Paris. 4409. 4410, praeterea prima verba usque ad* 3/4 promulgauit *Paris. 4409* [*post integram novellam*] = *Vat. reg. 1048* = *Bern. 263, usque ad* 2 retro *Paris. 4408, reliqui textum totum omittunt*).

18 et prouinc.] prouinc. *E Paris. 4409* cauenda] cauendam *Paris. 4409*, habenda *H* obseruandaque cum] et obseruanda quecumque *G*, obseruandam quecumque *Paris. 4409* 18/19 adumbrationem *G*, adumbratione *E*, obumbratione **E* 19 transmittit *G* per idem] *ONE*, per (*om. Φ*) id *reliqui*, ad *Paris. 4409* generaliter perhennitas *O* 20 dat. kal. (uiii id. *N*, uiii kl *Paris. 4410*) oct. constantinopoli ardabure (ardaburi *H*, ardabore *GEΦ*) uc. (uic. **EΞ Leid.*) cons. et qui fuerit nuntiatus (et qui fuerit nuntiatus cons. **Δ solus cum Leid.*, et q. f. nunt. *om. reliqui*) *libri* 21 nouellarum] nullarum *PM* legum *om. GS* constitutionis *N*, constitutionem *G*, constitutionum *L*, constitucionibus *Fuld.* precepit *L*, praecipet *E* confirmari] confirmare *Fuld.*, obseruari *editiones*.

III. DE IVDAEIS SAMARITANIS HAERETICIS ET PAGANIS.

iii] i. *O*, *om. C* iudecis *Fuld.* sam. haer. (et h. *S Fuld.*) et paganis (et pag. *om. Fuld.*)] et ceteris *O*

Nov. III [= BREV. III.] (438 Ian. 31).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. FLORENTIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Inter ceteras sollicitudines, quas amor publicus pervigili cogitatione nobis indixit, praecipuam imperatoriae maiestatis curam esse perspicimus verae religionis indaginem; cuius si cultum tenere potuerimus, iter prosperitatis humanis aperimus inceptis. Quod usu longae aetatis experti piae mentis arbitrio ad posteros usque perennitatis iure fundare decrevi-
1 mus caerimonias sanctitatis. Quis enim tam mente captus, quis tam novae feritatis inmanitate damnatus est, ut, cum videat caelum divinae artis imperio incredibili celeritate intra sua spatia metas temporum terminare, cum siderum motum vitae commoda moderantem, dotatam messibus terram, mare liquidum et inmensi operis vastitatem finibus naturae conclusam, tanti secreti, tantae fabricae non quaerat auctorem? Quod sensibus excaecatos Iudaeos Samaritas paganos et cetera haereticorum genera portentorum audere cognoscimus. Quos si ad sanitatem mentis egregiae lege medica revocare conemur, severi-

---

1 imp. *E* ualentin. et theod. *Φ* florentino *GS* ppo] *HNEXCPMΦ Iust.*, ppo orientis *L ΘΨΩ Paris. 4408. 4413*, preposito orientis *O*, preposito *S*, pfū *G* inter] in *G* 2 ceteras *om. O* cogitationes *N* induxit *SΦ* 3 perspicimus] praespicimus *HGE*, praecepimus *N*, precipimus *Φ* si] se *N* 4 potuerimus] *sic O Pith. (ad Sichard.)*, potueris *reliqui, fortasse recte* iter] inter *GN* prosperitates humanas *G* aperimus] operibus *E*, *fortasse scr.* aperies inceptas *G* longae] longeuae *G* 5 mentis] maiestatis *H* 5/6 decreuimus fundare *G* 6 caerimonias] *OGΦ*, cheremoniae *N*, caerimonia *reliqui*, caermionia *C*, querimonia *H* tam *om. H* quis tam] *O*, tam *HC*, quae *N*, quam *reliqui* 7/8 celeritati *E* 8 intra sua] i. sui *GXCPS*, intransui *M* spatia metas] spatium aetates *S* cum siderum] cousiderum *N* uitae] uita *N*, uice *G* 9 moderantem (moderatim *N*, terminare moderantem *G* dotatam (dotata *N*, donatam *GS*)] moderatam *H* messibus] mensibus *H*, mentibus *G* liquidum] dum *E*[1] inmensi (emensi *O*) operis uastitatem] inmenso per sua statim *G* 10 naturae (nutare *Φ*, terrae *O*) c. t. s. t. f. non *bis posuit N* auctorem] uictorem *G* quod] quo[s] *H*, quid *P*[3] 11 excaecatos] *OEP*[3], excitatos *H*, excitatus *NΦ*, excaecauit *reliqui* samaritas] samaritanos *OHGE*[2] samaritas hereticos *E*[b] cetera] ceteros *N* audire *S* 12 cognoscimus] cognouimus *E* quos si] *sic OE*, quod *G*, quod si *reliqui* egregite *G* lege medica] legem medicam *H*, lege edicta *Φ* conamur *G*

tatis culpam ipsi praestabunt, qui durae frontis obstinato piaculo locum veniae non relinquunt.
2 Quam ob rem cum sententia veteri desperatis morbis nulla sit adhibenda curatio, tandem, ne ferales sectae in vitam, inmemores nostri saeculi, velut indiscreta confusione licentius evagentur, || hac victura in omne aevum lege sancimus neminem Iudaeum, neminem Samaritam ⌜neutra lege constantem⌝ ⌜ad honores et dignitates accedere, nulli administrationem patere civilis obsequii⌝, nec defensoris ⌈ fungi saltem officio ⌈. Nefas quippe credimus, ut supernae maiestati et Romanis legibus inimici ultores etiam nostrarum legum subreptivae iurisdictionis habeantur obtentu || ⌜et adquisitae dignitatis⌝ auctoritate muniti adversum Christianos et ipsos plerumque sacrae religionis antistites velut insultantes fidei nostrae iudicandi vel pronuntiandi
3 ⌜quod velint⌝ habeant potestatem: illud etiam pari consideratione rationis arcentes ⌈, ne qua ⌈⌈ synagoga in novam fabricam surgat, fulciendi veteres permissa licentia quae ruinam ⌜praesentaneam⌝ ⌜minitantur⌝. ||
4 ⌜His adicimus⌝, quicumque servum seu ingenuum, invitum vel suasione plectenda, ex cultu Christianae religionis in nefandam sectam ritumve transduxerit, cum dispendio fortunarum capite puniendum ⌈,
5 || ⌜ut quisque⌝ igitur vel infulas ceperit, ⌜adquisitis⌝ dignitatibus non potiatur, ⌈ vel synagogam

|| IVST. 1, 9, 18

⌜neutra l. constantem⌝ *om.* | ⌜quibus omnes administrationes et dignitates interdictae sunt⌝

⌈ ciuitatis

⌈ nec patris honorem adripere concedimus *fin.*

|| *redit* ⌜ne (*al.* nec) adquisiti sibi officii⌝

⌜quamlibet⌝

⌈ praecipimus | ⌈⌈ Iudaica

⌜praes.⌝ *om.*

⌜minantur⌝ | || IVST. 1, 7, 5 | ⌜eum⌝

⌈ censemus

|| IVST. 1, 9, 18 | ⌜quisquis⌝ | ⌜quaesitis⌝

⌈ uel si ad officia uetita subrepserit, his penitus repelletur,

---

13 praestabunt] praesentabunt *NXCPM* qui durae] quid ore *N* obtinat opiaculo *N* locum] cum *X* 14 sententia veteri] *laudant editores locum Hippocratis περὶ τέχνης vol. 1 p. 7 Kühn = vol. 6 p. 4 Littré: νομίζω ἰητρικὴν εἶναι . . . τὸ μὴ ἐγχειρέειν τοῖσι κεκρατημένοισι ὑπὸ τῶν νοσημάτων εἰδότας ὅτι ταῦτα οὐ δύναται ἰητρικὴ et p. 22 Kühn = p. 26 Littré: οὐκ εὐδιορθώτοισι δικαίως οὐκ ἂν ἐγχειρέοι τῇσι νούσοισιν* disperatis *NGEΦ*, disperatio *H* morbi *H*, moribus *Φ* nulli *H* 15 feralis *NGEΦ* sectae] recte *G* inmemores] inque mores *O* confusione] *OE*ª*XC*, discretione confessione **E*, confessione *reliqui* 16 hac] ac *G* aeuum] euo *Φ* 17 neminem] nullus *H* 17/18 samaritanum *OES* 18 neutra (neutram *N*, ne ultra *S*, nec ultra *E*, nec cetera *Φ*) lege (-gem *N*) constantem] *sic libri omnes*, neutra lege constante *edd.*, *fortasse* neutro lege constante (= consistente) 18/19 ad honor. et dign.] ad honoris dignitatem *G* 19 accedere] uccedere *M*[1], succedere *M*[2] administratione *GS*, administrantem *N* 19/20 patere] partem *G*, petere *Φ* 20 ciuilis] cilis *G* defensores *NGE* 20/21 saltem (salute *X*) fungi *O Meld.* 21 nefas] nec eas *G* ut] quod *Φ* 22 maiestati] *sic O*, maiestate *H*, maiestatis *reliqui* ultores] *ONXPMSL*, ultoresque *C*, cultores *H(?)G Pith. (ad Sichard.)* 23 etiam *om. O* iuriditionis *G*, iurisdictione *H*, iurisdictionibus **E*, iuris lectionis *N* 25 auctoritatem *NS* muniti] munitis **E*, unici *S* aduersus *HΦ Iust.*

26 plerumque *om. G* sacri *Φ* 26/27 antestitis uel insultanter *E* 27 iudicandum *N* uel pronuntiandi *om. Φ* 28 quod uelint (uellint *N*, uellent *ES*) *om. O* 29 pari consideratione rationis (ratione *E*, *om. Φ*) arcentes (arcientes *Φ*)] pari cons. sacertentes *N*, pari consideratione rationis arguentes praecipimus *Iust. (Lat.*, *διὰ τῆς ὁμοίας ἡμῶν φροντίδος προστάττομεν ἀναπληροῦντες Graeci)* qua] quam *E* 30 synagoga] ut sinagoga *G*, synagogam *EΦ* nouam] bonam *E* fulciendi] fulgendi *G*, concidendi *H* 31 ueteris *HNGESP*[2] permissam licentiam *Φ* quae] *OE* **EP*[3] *Iust.*, quam *S*, quas *HNΦ* 31/32 ruinam praesentaneam] *ONE* **EP*[3], ruinam *Iust.*, ruinam praecessent an (in *X*) eam *XC*, ruina praesentanea (praesentianea *H*) *reliqui* 32 minitantur] minitatur *P*[2]*SΦ*, iniatur *G*, ministrantur *N* his adicimus (addicimus *G*) *om. C* 32/33 quicumque] *scripsimus*, ut quicumque *libri*, eum quicumque *Iust.*, eum *ins. post* transduxerit *Pith. (ad Sichard.)* 33 seu] *HXCE* **E Iust. Meld.*, uel *O*, sibi *S*, siue *reliqui* uel] *libri et Iust. (PL)*, seu *Iust. (CRM)* 34 plectenda] plectanda *X*, plectent. dum *S*, tendat *G* exculto *G* 35 nefandam] eandem *H* rituue *Φ* transduxerit] *sic O* **EΦ Pith. (ad Sichard.) Iust. (PL)*, transducerit *H*, traxerit *G*, traduxerit *reliqui et Meld.*, transduxit *Iust. (CRM)* 37 ut quisque] ut quisquis *GC* **E*, quisquis *O Iust.* uel *om. G* inf(*vel* -v)olas *HG* 38 potiantur *HΦ* uel] *libri et Iust. (CRM)*, uel si *Iust. (W et Graeci)* sinagoga **EΦ*

extruxerit, conpendio ecclesiae catholicae noverit se laborasse. ⸢Immo⸣ qui ad honores ⌈ inrepsit, habeatur, ut antea, condicionis extremae, ⸢etiamsi⸣ honorariam ⌈ promeruerit dignitatem. Et qui synagogae fabricam coepit non studio reparandi, cum damno auri quinquaginta librarum fraudetur ausibus suis. Cernat praeterea bona sua proscripta poenae mox sanguinis destinandus qui fidem alterius expugnavit perversa doctrina. ‖

6 Et quoniam decet imperatoriam maiestatem ea provisione cuncta conplecti, ut in nullo publica laedatur utilitas, ‖ curiales omnium civitatum ⸢nec non cohortalinos⸣, onerosis quin etiam militiae seu diversis officiis facultatum et personalium munerum obligatos, suis ordinibus, cuiuscumque sectae sint, inhaerere censemus, ne videamur hominibus execrandis contumelioso ambitu inmunitatis beneficium praestitisse, quos volumus huius constitutionis auctoritate dam-

7 nari. ‖ Hac exceptione servata, ut adparitores memoratarum sectarum in privatis dumtaxat negotiis iudicis sententias exsequantur nec carcerali praesint custodiae, ne Christiani, ut fieri adsolet, nonnumquam obtrusi

8 custodum odiis alterum carcerem patiantur, incerto an iure videantur inclusi. Hinc perspicit nostra clementia paganorum quoque et gentilis inmanitatis vigiliam nos debere sortiri, qui naturali vesania et licentia pertinaci verae religionis tramite discedentes nefarios sacrificiorum ritus et funestae superstitionis errores occultis exercere quodammodo solitudinibus dedignantur, nisi ad supernae maiestatis iniuriam et temporis nostri contemptum eorum scelera professionis genere publicentur. Quos non promulgatarum legum

⸢et⸣ | ⌈ et dignitates
⸢etsi⸣
⌈ inlicite
‖ *finit*
‖ IVST. 1, 5, 7
⸢nec n. coh.⸣ *om.*
‖ *finit*

---

39 extruxerit] struxerit *Φ*, extruere *G* eccl. catholicae (-ca *G*)] catholicae ecclesiae *O Iust.* 39/40 nouerit se laborasse] so nouerit laborasse *OH*, nouerit *G* 40 immo] hymmo *S* qui ad] quia *E*ᵇ inrepserit *Iust.* 41 habeantur *N* antea] *OE Iust.*, ante *reliqui et Meld.*, tante *M* extremae] extraneae *G* 41/42 etiamsi] etsi *Iust.* 42 promeruerit] promeruerunt *G*, promouerit **E* 43 synagogae fabricam] synagogam *O* coepit] ceperit **E*, coeperit *Iust.* 44 auri *om. C* 44/45 fraudentur *N* 45 ausibus] abusibus *O *E* cernant *XΦ* 46 poenae (paene *PM*, poena *X*) mox] mox poenae *Iust.* 47 peruersa expugnauit *O* 48 decet] dicit *E* imperatoria maiestate *EΦ* ea] mea *G* 49 cunctas *G* conpleti *NS* 49/50 ut i. n. p. l. utilitas (ut electas *N*)] nulla p. l. ut. ut in *Φ* 50 omn. ciu.] ciuitatum omnium *C* 51 coartalinos *X*, chohortalinus *G* honerosi *H*, honerosus *G*, uniuersos *O* quin] qui *G* 51/52 militiae] maliciae *G* 52/53 personalium] personarum *G* 53 munerum] numerum **E*, numero *O* suos *X* 54 sint] sunt *GC* censemus] censuimus *GE* ne] et ne *S* 55 videamus *E *E* execrandi *G* contumeliosae **E* 56 inmunitatis] inmutatis *N* beneficio *Φ* quos] quod *N* 57 auctoritatem *Φ* 57/58 damnari] *E Iust.*, damnare *reliqui* 58 haec *GES* exceptatione *G* seruata] damnata *E*ᵗ 58/59 adparitores] adpetitores *E*, apertores *N* 59 memoratorum *EΦ*, memoratum *G* sectarum] secretarum *H* iudicis] *scripsimus*, nullius (nullus *E*, si ullius *XPMS*, ullius *C*) iudicis (iudicis *post* sententias *O*) *libri* sententias] sententia *NGΦ* 59/60 exsequatur *XΦ* 60 carceralis *H* presunt **E* ne] nec *G *E* adsolet fieri *E* obtrusi] obstruxi *X*, abstrusi *Meld.* 61 custodum] in custodiam *G* alterum] *sic libri, fortasse* ea ultra *vel* atrociorem carcere *X* incerto] *S*, incertum *reliqui*, incertam *G* 62 perspicit] *NGXCΦ*, prospicit *OS*, praespicit *HEPM* nostrae clementiae *N* paganorum] paganos *O* quoque *om. N* gentilis (*sic NE*, gentilibus *Φ*, generalis *H*, gentiles *O et reliqui*) inmanitatis (*sic ONE*, inmunitatis **E*, inmanitates *reliqui*) *libri* uigilia *HNE* nos] non *O* 63 sortiri] sortire *HN* qui] quia *E*, quo *Φ* uesaniae *GE* licentiae *G* pertinaci uerae] *HN *E*, pertinacia uerae *O*, pertinaciue *XC*, pertinaci uel *EP*¹*MS*, pertinacia *P*ˢ, uel *G* discedentes] *scripsimus*, dissidentes *plerique*, dissidente *E*, desidentes *S*, desserentes *H* 64 et funestae . . . . 65 supernae maiestatis *om. G* occulti *HS*, occulte *M* exercere] exigere *Φ* quod admodum *E *E* 65 dedignantur] dedignentur *GPMS* 65/66 contemptu *HXC Φ*, contentum **E* 66 eorum scelera *post* prof. genere *E* genere] tempore **E* 66/67 promulgatarum (promulgatorum *Φ*) legum (legem *G*) mille] promulgatur ille *E*

mille terrores, non denuntiati exilii poena conpescunt, ut, si emendari non possint, mole saltem criminum et inluvie victimarum discerent abstinere. Sed prorsus ea furoris peccatur audacia, iis inproborum conatibus patientia nostra pulsatur, ut si oblivisci cupiat dissimulare non possit. Quamquam igitur amor religionis numquam possit esse securus, quamquam pagana dementia cunctorum suppliciorum acerbitates exposcat, lenitatis tamen memores nobis innatae trabali iussione decrevimus, ut, quicumque pollutis contaminatisque mentibus in sacrificio quolibet in loco fuerit conprehensus, in fortunas eius, in sanguinem ira nostra consurgat. Oportet enim dare nos hanc victimam meliorem ara Christianitatis intacta servata. An diutius perferemus mutari temporum vices irata caeli temperie, quae paganorum exacerbata perfidia nescit naturae libramenta servare? Unde enim ver solitam gratiam abiuravit? unde aestas messe ieiuna laboriosum agricolam in spe destituit aristarum? unde hiemis intemperata ferocitas ubertatem terrarum penetrabili frigore sterilitatis laesione damnavit? nisi quod ad inpietatis vindictam transit legis suae natura decretum. Quod ne posthac sustinere cogamur, pacifica ultione, ut diximus,
9 pianda est superni numinis veneranda maiestas. Superest, ut, quae in Manichaeos deo semper offensos, quae in Eunomianos haereticae fatuitatis auctores, quae in Montanistas Frygas Fotinos Priscillianistas Ascodrogos Hydroparastatas Borboritas Ofitas innumerabilibus constitutionibus lata sunt, cessante desidia celeri executioni mandentur, Florenti
10 p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris igitur et magnifica auctoritas tua,

---

67 terroris *E* denuntiati] denuntiare *G*P^1*M*, denunciata *S*, denuntiatae P^2 poena] poenae P^2 conpescunt] compescuit **E* possint] possent *O*, possunt *HΦ* 68 discerent] discerint *G*, discernerint *N*, discederent **E* abstinere] optinere *G* 68/69 ea (eo *ON*, se a *Φ*) furoris (*sic HXCΦ*, furore *ON*, furens *EPS*, casurens *M*, ferens *G*) peccatur (*XC* **E*, peccator *HPMSΦ*, peccatoris P^2, peccatorum *G*, peccator expectatur *E*, spectatur *ON*, plectatur *Pith. [ad Cuiac.]*) audacia (audaciam *Φ*) *libri* 69 iis] *edd.*, his *plerique*, et his *O* ut] *sic OHN*P^2, aut *reliqui* cupiat] cupiant *NGΦ* 70 possit] *OGE* P^2, possint *reliqui* quamquam] quidquid *P MS*, quid *G* amor] non inuenit amor P^{2r}, non ligat amor P^{2v}, amore *G*, *om. N* religio *N* securos *G*, securum P^2 71 quamquam] quidquid *GPMS* pagana] paganam *E*, paganorum *C* dementia] clementia *GX* aceruitatis *NGE*, aceruitate *H* exposcant *GXPMS*, exposcunt *E* 72 memores] mores *G* nobis *om. O* innatae (inlatae *H*, *om. O*) trabali] innatam et trauali *Φ*, in naturali *E* iussioni *Φ* ut *om. G* quicumque] qui cum *G* pollutus *Φ* 73 in *om. G* sacrificium *N* fuerit] fieri *G* conprehensus] deprehensus *HE* fortunas] fortunam *N*, fortunis *H* 73/74 in sanguinem] in sanguine *HNΦ*, in sang. nostrum *O*, de sanguine *G*, et sanguine *E*: *praecedentibus haec contraria sunt; fortasse ab imperatore secundis curis ante* in sanguinem *deletum est* non *adiectumque comma quod sequitur* 74 iram nostram *X* nos dare *O* ara] aram *H*, moram *E*, hora *G* 75 intacta seruata (seruamus *GPMS*)] intactam *H* an] aut *E* perferemus] *ONS*, perferimus *HECPM*, perferrimus *X*, perferremur *Φ*, primus *G* temporis uice *H* irata] iterata seruata *E* 76 paganarum *N* exacerbata] exegranda *Φ* libramenta] libamenta *O*, libera mente *G* 77 uer] uir *E*, uel *HNG* aestas] aestus *G*, aetas *NEΦ* messe] missa *N* laboriosum] laboriosam *Φ*, labori suo *G* 77/78 in (*om. HG*) spe (*om. G*) destituit (distituit *H*) aristarum (arestarum *G*)] expeditus aurarum *E* 78 unde] ut de *E* hiemis] hiemps *N*, gemis *S* ubertate *NΦ* 78/79 penetrabili] penetrali *E*, penetrabilis *G*, inpenetrabili *H*, inpenitrabile *Φ* 79 frigore] frigoris *N*, frigus *G*, rigore *S* sterilitatis] isterelitatis *H*, sterilitas *GS* laetione *G* quod] quid *X* uindicta *N* leges *NGE* 80 naturae *NGEXC* decretum *om. N* ne] nec *EΦ* post haec *G*, post hanc *EΦ* cogamur] cognoscamur *H* pac. ultione (-nem *X*) ut dix.] p. ut d. ult. *O* 81 pianda] expianda *G*E^t*Φ*, pandenda E^v numinis] *OCPM*, nominis *reliqui* manichaeos] macheos *N* 82 offensus *NG* quae *om. G* eunomianos] eonomianus *NG*, eunominianos *EX*, neominianos *Φ* montanistas] montanae stas *G*, montanis *H* 83 frygas] frigas *ONEXC*, phrigas *PS*, prigas *G*, catafrigas *HΦ* fotinos] fotynos **Δ*, fotinas *H*, futinus *N*, focinus *G*, fotinianos *O* priscillianistas] *sic O*, priscillianitas **Δ*, priscianistas *reliqui*, priscianustas *N*, priscianaestas *G*, prisciaritas *H* ascodrogos] *sic XCPMSL*, ascodrogus *NG*, ascudrucos **Δ*, ascothogros *H*, aschodrogas *E*; *vere Tascodrogi, quamquam alibi quoque reperitur forma* Ascodrogi (*cf. Stephani lex. s. v. Τασκοδρούγοι*) hydroparastatas] idroparastatas E^a*CPMS*, idreparastatas *X*, idroparastatos *GΦ*, idroparastas E^b, introparastas *H*, ydroparatas *O*, edroparatas *N* borboritas] *sic* **ΔOHNC*P^2, borbaritas *X*, barboritas *PM*, barbaristas *E*, burboristas *Φ*, barbaricas *S*, barbarica *G* ofitas] *XCPM*, ophitas *NSL*, offitas *Φ*, sophitas *O*, sophistas *E*, sustitas *G*, obid. *H* 83/84 in muneralibus *G* 84 cessante *G* celeri] lerici *Φ* executioni] *sic O*, executione *reliqui*, excusatione *GΦ*, executiotione *X* mandantur *G*, mundentur *ES* florentio *G*, florentine *S* 85 pkaa] **ΔPM*, parens karissime (k *E*) atque amantissime *EΦ*, pf. k. (kl. *C*) aa. *XC*, parens (p *NG*) karissime (k *G*, kl *N*) auguste (aug. *NG*) *NGS*, parens

cui cordi est cum divinis tum principalibus adhibere iussionibus famulatum, quae insatiabili catholicae religionis honore decrevimus, propositis excellentiae suae sollemniter edictis, in omnium faciat pervenire notitiam, provinciarum quoque moderatoribus praecipiat intimari, ut et eorum pari sollicitudine cunctis civitatibus atque provinciis quae necessario sanximus innotescant. DAT. PRID. KAL. FEB. CONSTANTINOPOLI D. N. THEOD(OSIO) A. XVI CONS. ET QVI FVERIT NVNTIATVS.

INTERPRETATIO. Haec lex specialiter iubet, ut nullus Iudaeus, nullus Samaritanus ad nullum militiae aut administrationis honorem possit accedere neque defensoris officium nulla ratione suscipere neque carceris esse custodes, ne forsitan sub specie cuiuslibet officii Christianos vel etiam sacerdotes sub quacumque occasione iniuriis audeant fatigare, ne supra scripti qui inimici legis nostrae sunt legibus nostris aliquos aut condemnare aut iudicare praesumant. Nullam denuo audeant construere synagogam. Nam si fecerint, noverint hanc fabricam ecclesiae catholicae profuturam et quinquaginta pondo auri auctores fabricae esse multandos. Sed hoc sibi sciant esse concessum, ut ruinas synagogarum suarum debeant reparare. Hoc etiam specialiter in hac lege conprehensum est, ut nullus Iudaeus servum aut ingenuum Christianum audeat quacumque persuasione in suam legem transferre. Quod si fecerit, amissis facultatibus capite puniatur. De reliquo vero haec lex damnat sectas, quae nominatim in hac lege continentur insertae.

Γ (incipit 86/87 quae insatiabili*)*. — BREV. *(*Δ O [om. int.] HNGXCPMSL [om. text. et subscr.], E *E, qui et textum integrum habent loco suo et particulam textus [a* 24 obtentu *ad* 70 religionis*] insertam constitutioni Sirmondianae 3* 'de episcopali iudicio' *post verba* 'omnium sacerdotum': vol. 1 p. 910 v. 12 *[huius particulae, cum ad eam collatus non sit E, varias lectiones tantum dedimus codicis *E], item selectis tamen lectionibus Φ [om. subscr. et int.] et ex decurtatis Paris. 4410; reliqui textum totum omittunt; Fuldensis interpretationis epitomen habet [finit* 102 puniatur*]; ex actis concilii Meldensis [a. 845: v. Mansi Conc. Coll. XIV p. 837] c. 73 selecta dantur)*. — *IVST. 1, 5, 7. 1, 7, 5. 1, 9, 18.*

(p̄ *H*) karissime (k. *H*) *OH* inlustris] ii. s *G*, *om. H* magnifica auctoritas tua] *sic verbis perscriptis plerique*, mag̅ (magis. *G*) ā (auc̆. *Φ*) t̄. *GPMΦ*

86 cui cordi (corde *N*, et cordis *Φ*) est] cui tu concordas *E* cum *om. G* tum] tam *H*, tuum *E*, *om. Φ* adhibere] adire *N* **87** honore] honorem *Φ*, amore *Pith. (ad Sichard.)*, *fortasse recte* excellentiae] caelestiae *Φ* suae] tuae *E* **87/88** sollemniter edictis] sollemnitate redactis *G* **88** faciat] *ΓOHGES*, facito *N*, faciet *reliqui* notitiam (noticia *N*)] sciencia *Γ* **88/89** praecipiat] praeceptum *PMS* **89** et *om. OHESΦ* pari] patri *Γ* sollicitudini *G*, sollicitudinem *N* **90** necessario] *ΓHEXC*, necessaria *O et reliqui* sanximus] *libri*, sancimus *edd.* innotiscant *PM* **90/91** dat. prid. *(om. H)* kal. (id. *G*) feb. constantinopoli *(om. O)* d. n. (domno nostro *Leid.*, do **Δ*, *om. reliqui*) theod. a. xui *(sic ΓNE Iust. 1, 5, 7 [Hal.]*, xu *Iust. 1, 7, 5 [Hal.]*, ui *Leid.*, xuiii *Paris. 4413*, xuii *O et reliqui. Iust. 1, 9, 18 [Hal.]*, xiii *Iust. 1, 9, 18 [PL])* cons. *(om. NGEX*, cons. [ā. cons̄. *Leid.*] *post* nuntiatus **Δ* cum *Leid.)* et qui fuerit (fuerint *Leid.*) nuntiatus (et q. f. nuntiatus **ΔE Paris. 4414 Leid.*, et fausto *Iust. 1, 5, 7 [Hal.]*, et ualentiniano iiii aa. *Iust. 1, 7, 5 [Hal.]*, et festo *Iust. 1, 9, 18 [PL Hal.]: quorum supplementorum Iustinianorum primum recte procedit, secundum aptatum est ad consulatum Theodosii XV a. 425, tertium ad consulatum Theodosii XVII a. 439 codicum O et aliorum, om. ΓO et reliqui). Vere constitutionem anni esse 438, ut observavit Haenelius, ordo declarat.* **91** *Post consules* eodem exemplo uiro illustr. praefecto (p̄p̄ō *ed. Cui. 1*) illyrici *add. *Δ cum ed. Cui. 1 reliquisque editionibus, errore orto ex inscriptione* p̄p̄ō *male soluta; ficticia haec esse eo minus dubium est, quod in similibus adscriptionibus magistratus nomen nusquam omittitur* **92** specialiter iubet] precipit *Fuld.* nullus *om. H* iudeis *Fuld.* **93** ullum *C*, nullus *X* aut *(om. H)* administrationis] administracionem *Fuld.* accidere *Fuld.* defensoris] defensoris his *G*, defensor *E Fuld.* officium *om. Fuld.* nulla] *HGP Fuld.*, ulla *reliqui* **94** esse *om. Fuld.* custodem *C*, custodis *Fuld.* ne forsitan . . . **95** scripti *om. Fuld.* sub *om. S* species *H* **96** inimicis *Fuld.* legis nostra *S*, nostre lege *Fuld.* legibus . . . **97** synagogam *om. Fuld.* adiudicare *NE²CPMS Meld.* **97** denuo] denouo *HPM* construere] distruere *N*, struere *Meld.* si fecerint] feri *G* **98** profuturam et *om. Fuld.* et *om. E* pondo] pondera *G Meld.*, ponderibus *S* auctores (auctoris *N*, actores *G*) fabricae *om. Fuld.* multandos] mutandos *S*, multandis *Fuld.* sed . . . **99** ut *om. Fuld.* **98/99** sed (et *E*) hoc *om. N* **99** synagogarum] ad synagogarum *E* **100** in hac lege specialiter *G* aut] uel *H* **101** quacumque persuasione (prouasione *N*, suasione *ΣΩ*) *om. Fuld.* in suam legem] *sic E*, in sua lege *reliqui* quod] quo *M* amissas *Fuld.* **102** puniantur *Fuld.* in hac lege] hac lege *Σ*

IIII. NE DVCIANI VEL LIMITANEI MILITES AD COMITATVM EXHIBEANTVR.

iiii] xxiiii *O*, xlui **ΔΔ Fuld.*, *om.* Γ^1, ii *add.* Γ^2 duciani uel *om. O* *(in contextu)*.

Nov. IIII (438 Febr. 25).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. FLORENTIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Opem
atque auxilium nostrae clementiae limitaneorum poscit utilitas, qui adeo quorundam
querimoniis vel exhibitionibus diversorum iudicum dicuntur adflicti, ut inter privatam
vitam et militarem scientiam neutri nascantur. Adde, quod usum armorum dediscere
conpelluntur observatione fori civilis officii et in vita peregrinantur aliena expertes litium,
actionum ignari, quas inverecunda facundia et doctrina popularis instituit. Haec ad-
sertio viri sublimis Anatolii magistri per Orientem utriusque militiae nostris sensibus
intimavit. Quapropter non ulterius patimur tantae commoditatis dissimulare iacturam,
cum constet dispositione maiorum vallo limitis ab excursione barbarica defensari quid-
1 quid intra Romani nominis concluditur potestatem. Quam ob rem victura in omne
aevum lege sancimus neminem ducianum, neminem limitaneum militem per totum trac-
tum Orientis ex ultimis solitudinibus qui exiguis solaciis vix aegreque miseram famem
repellunt, penitus exhiberi ad nostrum sacratissimum comitatum nec sacra nostri numinis
iussione nec divino responso ad preces adeuntis elicito, non denique perennitatis nostrae
mandatis vel cuiuslibet sententia iudicis, dispositionibus insuper integris viri magnifici
custodiendis in posterum, quas ad utilitatem limitaneorum sedula investigatione con-
2 stituit, remissis omnibus iam nunc ad propria sacramenta qui videntur exhibiti. Verum
ne condicionem militum praedictorum in quandam arcem videamur quodammodo conlo-
casse peccandi concessa licentia semel exhibitionis submota formidine, sub conpetentibus
militaribus iudicibus adversus eos agentibus ianuam aperimus, cum ea videlicet definitione,
ut, si limitaneus fuerit confutatus in contractibus seu legibus deliquisse, sumptus litis
dare cogatur, etiamsi hoc sententia prolata non teneat et negotium trecentorum solidorum
summam excedat, eadem in actorem poena servata, si limitaneus calculum meliorem et
victricem sententiam reportarit. Aliter quippe litigantium tumores et execranda studia
iurgiorum conpesci non poterunt, nisi animus excitatus in litibus inminentis damni

---

1 $\overline{aa}$ *om. O* $\overline{ppo}$] *Γ Grom.*, $\overline{pf}$ $\overline{po}$ *Δ*, preposito *O* 1/2 ope atque auxilio *Grom.* 2 nostrae clementiae] *ΔO Grom.*, nostra clementia *Γ* qui] que *Δ* 4 neutri nascantur] *ΔO*, neutri noscantur *Γ Pith.*, *expectamus* neutra nascatur 4/5 usum armorum (armarum *Γ*) dediscere conpelluntur (coguntur *O*)] usum armorum discere conpelluntur *Grom.* 5 fori ciuilis] forici.ullis *Γ*, fori et ciuilis *O* in uita] in uitam *Γ* pereginantur *Γ* expertis *Δ* 6 quas] *Rittersh.*, quos *libri* fecundia *Δ* populares *Γ* instituet *Γ* 6/7 adsertio] *sic ΓO*, adiectio *Δ*, suggestio *Pithoeus* 7 sullimis *O* sanatoli *Γ* 9 ab] *O Pithoeus*, ad *ΓΔ* excursione barbarica] excursionem barbarecam *Γ* defensare *Γ* 10 nomine *Δ* potestate *Δ* quam ob rem *om. Γ* 12 solitudinibus] *sic ΓO Pithoeus*, solicitudinibus *Δ* qui] ubi *Pithoeus* aegreque] *Γ*, aegre *ΔO* 13 repelluntur *Δ* numinis] *sic O*, nominis *ΓΔ* 14 iussioni *Γ* elicito (eliceto *Γ*)] *ΓO*, subito *Δ*, subiecto *(del.)* *vel* subdito *Pithoeus* 15 sententiam *Γ* iudicis] *ΔO*, iudicantis *Γ* dispositiones *Pithoeus* integri *Δ*, *del. Pithoeus* uiri magnifici] mag(ist)ri mil. *vel* supra dicti uiri magnifici *Pithoeus* 16/17 custodiendis *(sic Γ Pithoeus*, custodientes *Δ)* i. p. q. a. u. l. s. i. constituit *om. O* 17 rem iam nunc omnibus *O* qui] que *Δ* 18 condicionem] *O Pithoeus*, conditione *ΓΔ* praedictorum] *Γ*, *om. ΔO* quandam arcem] *Pithoeus*, quadam arce *O*, quadam artem *Δ*, quandam artem *Γ* 19 peccande *Γ* submota] sullata *O* 20 militaribus] militariis *Γ* acentibus *Γ* diffinitione *O* 21 limitaneus] *O Pithoeus*, militaneu(*vel* -o)s *ΓΔ* delequisset *Γ* 22 prolatae *O* teneant *ΔO* 23 eandem *Γ* in actore *Γ* seruatam *Γ* limitaneus] *O Pithoeus*, militaneu(*vel* -o)s *ΓΔ* 24 reportarit. aliter] reportari taliter *Δ* tumores] *sic O coniectura probabili*, timores *Δ*, timoris *Γ* exegranda *Δ* studia] *sic Γ*, iudicia *ΔO* 25 poterunt] *O Pithoeus*, poterint *Δ*, potuerunt *Γ* excitatus] *Γ*, exercitatus *ΔO*

periculum pertimescat, ut correctionis metu conpressus aeterno silentio conticescat. Quem enim avaritia terminum sortietur, quam si laqueis cupiditatum suarum circumdata intra saepta propria damnata calumnia conprimatur? Et profecto aut hoc est remedium diu vexatis aut, si nec hoc quidem prodesse potuerit, alia ratio commodorum, alia provisionis flagitanda cautela est, scilicet opperiri, scilicet optare debemus, ne libeat audacibus exercere litigia, ut liceat nostris militibus otiari, quos in extrema parte Romani saeculi
3 sacramentorum legibus amandatos calumnia latentes invenit? Quamobrem, Florenti p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime), inl(ustris) et magnifica auctoritas tua, quae statuta maiestatis augustae cura pervigili et congruo semper fine conclusit, nunc etiam edictis propositis ad omnium notitiam faciat pervenire. DAT. V KAL. MART. CONSTANTINOPOLI THEOD(OSIO) A. XVI CONS.

Γ. — ΔO *Fuld.* (*incipit* 30 -licet optare, *finit* 32 invenit). — *GROMATICI p. 273, 10 (Lachm.) inscriptionem primaque verba (ad* 2 clementiae *et deinde* 4 ustm .... 5 conpelluntur) *usurpant.*

26 pertimiscat ΓΔ ut corr. metu (metus Δ) c. ae. s. conticescat *om.* O 27 quam si] ΓΔ, nisi O *emendans* 28 damnata] clamata Γ profectu Γ 29 potuerit] Γ, poterit ΔO 30 cautela flagitanda O scilicet] ΓΔO, si licet *Pithoeus* opperiri (operiri O)] ΔO, oPperire Γ scilicet] *sic* Γ, licet Δ *Fuld.*, licet quod O libeat] liceat O 31 liceat] leticias *Fuld.* nostris] nostras *Fuld.* otiari] sociare *Fuld.* in *om. Fuld.* romanae *Fuld.* saeculi] *libri, fortasse* caeli 32 amandatos] amandatus Γ, emendatos ΔO, emendatas *Fuld.* latentis Γ *Fuld.* 33 pkaa] ΓO, pka. Δ inl.] inlustra Δ 34 magestates Γ *post* nunc etiam *add.* hanc legem O 35 ad omnium] domnium Γ[1] 36 theod. a. (*om.* Γ) xui (xix O) cons. (uc. cons. Γ) *libri*

V. DE PATRIMONIALIBVS REI DOMINICAE ET LIMITOTROFIS FVNDIS PER ORIENTEM SITIS.

u] xii *ΔΔ *Fuld.*, x O, *om.* Γ[1], iii *add.* Γ[2] patrimoniabus *Δ, patermonialibus *Fuld.* et limitotrofis (*sic* Γ, limitrophis *ΔΔ, limistrofus *Fuld.*) fundis (fundi Δ, fundus *Fuld.*) per (*om.* Δ, ad *Δ) orientem (orientis Γ) sitis (*sic* Γ, positis *ΔΔ, *om. Fuld.*) *om.* O

Nov. V, 1 (438 Mai. 9).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. MARCELLINO C(OMITI) R(ERVM) P(RIVATARVM).
Prope est, ut beneficium accepisse credamus, quoties offertur nobis causa praestandi, et diem perisse procul dubio suspicemur, quem nostri numinis munificentia non inlustrat. Fruimur quippe conscientia largitatis et benefaciendi provincia, quae cum deo meritum
1 hominis adplicet, tum inter imperatorias primasque virtutes obtinet principatum. Valuerit igitur in fundis patrimonialibus sitis per Asianam dioecesim, sitis per Ponticam in diem praesentem et consulatum sextum decimum nostrae clementiae lex divae memoriae Constantini, quae aedes per Constantinopolitanam urbem sacratissimam dominos exigebat. Sed nequaquam ulterius felicitas patitur civitatis non suis meritis, verum porro quaesitis conpendiis aestimari, nequaquam utriusque obsequiis elementi contenta suae fortunae

1 aa. *om.* O crp] *sic* Γ *cum Pith. (ad ed. F 2240)*, comite pf Δ, comiti s. l. *Pithoeus*, comiti O 2 beneficium] befilium *Fuld.* accepisse] totiens acc. O credimus Γ[a] 3 procul dubium Γ suspicemur] Γ[2] *Pithoeus*, suspicamur O *Pithoeus*, suspicimur Δ, suspecimor *Fuld.*, suscipimur Γ[1] numinis] *Pithoeus*, nominis ΓΔ*O 3/4 non inl. fruim. q. conscientia *om.* Γ 4 prouincia] prouidentia O 5 adplicet, tum] *sic* Γ, adplicitum Δ, applicans O uirtutis Γ obtinet] ΔO, obtenerit Γ 6 diocesim ΓO *Pithoeus*, diocesem Δ 7 consulatum] consules Δ nostrae clementiae xui[um] O diuae] ΔO, diuinae Γ 8 quae aedes per] O, queadedesper Δ, quedisperque Γ sacratissimam urbem O dominos] *scripsimus*, dns (= dominus) ΓΔ, dnis O, decimas *Pith. (ad ed. F 2240)* 9 ulterius] alterius Γ patitur felicitas O 10 nequaquam] quae nequaquam O obs. elementi (clementi Γ)] elementi obsequiis O contenta] obtentas Γ

desiderat incrementa subsidio praediorum, quae, in caelum usque provecta gloria nominis
2 sui, in societatem admittere dedignatur aliena fata terrarum. Quare cum divinum consilium principis memorati processus temporis vicerit et legis proposito in augenda urbe pace superni numinis sit satisfactum, reddit nostra maiestas gratam possessoribus novitatem, ut petitionis vacante formidine cui Romae desunt penates securus vomerem, securus falcem possessor exerceat, quod paraverit relicturus heredi. Pertinet hoc quoque profecto ad pretium civitatis, ad famam tanti splendoris, amantium ambitu frequentari
3 cessante legis imperio. Quam ob rem pro suggestione magnitudinis tuae victura in omne aevum lege sancimus, ut, quisque patrimoniales possidet fundos seu praedia per dioeceses memoratas donationis aliove titulo, firmiter in aeternum veluti privato et inconcusso iure possideat, etiamsi domum, etiamsi domicilium in Constantinopolitana urbe non habeat: ad heredum quoque suorum vel emptorum legitimorum, quin etiam retentatorum, si dominus quoquo pacto abalienaverit, ius commodis migraturis, omni petitionis
4 exclusa molestia, instructionis quin etiam officio cuius interest licentia denegata. Quam si quis tractator temerario spiritu contra iussa divalia, quod non opinamur, offerre temptaverit, quinquaginta librarum auri cum amissione militiae dispendio ferietur, quatenus cuncti cognoscant firmius nos possessoribus praesenti lege donasse quae exceptionibus et
5 ceteris formulis vacillabant, Marcelline frater amantissime. Inlustris igitur auctoritas tua statuta nostrae clementiae pro devotione sincera sollemniter edictis propositis ad omnium notitiam faciat pervenire. DAT. VII ID. MAI. CONSTANTINOPOLI THEOD(OSIO) A. XVI ET FAVSTO CONSS.

ΓΔO Fuld. (*incipit* 2 prope, *finit* 3 suspicemur).

12 quamre *Γ* **13** principes *Γ* processus] *Γ*, progressus *ΔO* uicerit] *ΓO*, subiecerit *Δ* **14** superni] *Amadutius*, superna *Γ*, superi *ΔO* numinis] *Pithoeus*, nominis *ΓΔO* reddit] *Γ*, reddat *O*, redde *Δ*, reddet *Pithoeus* nostra] *O Pithoeus*, nostre *ΓΔ* cratam *Γ* **15** petitionis uacante formidine] *sic Γ*, petitioni sue ante formidinem *Δ*, ante petitionis suae formidinem *O*, petitionis cessante formidine *Pithoeus* romae] *expectamus* romae nouae penetes *Γ* **15/16** sec. falcem sec. uomerem *O* **16** parauerat *O* herede *Γ* **17** pretium ciuitatis ad *om. Γ, recte ut videtur* amantium] amanitum *Γ* ambitu] *Γ Pithoeus*, ambitum *ΔO* **18** cessante] censente *O* quam ob rem] quam *Δ*, quapropter *Pithoeus* magnitudinis] celsitudinis *O* uictura] uicture *Γ*, uictoria *Δ* **19** omnem *O* quisque] *Γ*, quisquis *ΔO* patrimunialis *Γ* fundus *Γ* **20** diocessis *Γ*[1], dioceses *O* donationes *Δ*, donatione *O* **21** etiamsi domum *om. ΔO* constantinopolitanam *ΓΔ* urbem *Δ* **22** ad] ad ius *O* quoque *om. ΔO* emporum *Δ* legitimorum *om. Γ* **22/23** retentorum *O* **23** quoquo] quoque *Δ* ius] *scripsimus*, eius *libri* petitioni *Δ* **24** officio] ex officio *O* licentiam *Γ*, molestia *ΔO* **25** tractatur *Γ* diualia iussa *O* opinamus *Δ* **27** firmius] firmus *Δ* pr. l. d. q. exc. *om. Γ* **28** ceteris] certis *Γ* inlustre *Δ* **29** statuta] in statuta *Γ* debutione *Γ* **30** faciet *Γ* **30/31** uii (*sic Γ*, ui *ΔO*) id. mai. constant. theod. a. (aa. *Γ*) xui (*sic Δ*, xiii *Γ*, *om. O*) et fausto (*sic Γ*, *om. ΔO*; et fausto *fortasse venit ex supplemento*) conss. (*om. Γ*) *libri*

Nov. V, 2 (439 Iun. 8).

IDEM AA. FLORENTIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Suggestionem tui culminis salutarem debita cum laude divinus amplectitur nostrae perennitatis adsensus, per quam suggeritur providendum, ne redituum praestatio minor videatur expensis neve erogatio conlationis functionem excedat. Quod evenire monstratur patrimonialibus fundis ac limitotrofis nec non etiam saltuensibus pro libidine petitorum ad ius privatum securitatemque translatis. Cui rei, ne ulterius adtemptetur, hac lege perpetuo valitura remedium credidimus ad-

---

1 idem aa. *om. O* florentio] ad florentium *Iust.* ppo] *ΓΔ*, preposito *O* **2** debitam *Δ* diuinis *Δ* perennitatis] perhennetates *Γ*, serenitatis *ΔO* **4** patrimunialis *Γ* **4/5** ac limitotrofis (*sic O*, limitrofis *Δ*) nec n. etiam *om. Γ* **6** perpetuum *Γ* **6/7** adferendum] *Pithoeus*, offerendum *ΓΔO*

ferendum omnes eiusmodi post hanc legem peti-
1 tionum materias inhibentes. || ⌜Praecipimus itaque nulli iam in posterum licere⌝ patrimoniales seu limitotrofos vel saltuenses fundos, qui per tractum Orientis positi sunt, ad ius transferre privatum, sive dempto, sive salvo canone iuris fundorum inmutatio postuletur, legis temeratores quinquaginta librarum auri poena coercentes, tam videlicet petitorem quam officium, quod petitionem concedit admitti, licet adnotatio nostra, licet divina pragmatica contra vetitum pro-
2 feratur, || Florenti p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris itaque et magnifica auctoritas tua edictis propositis quae sanximus ad omnium notitiam perferri praecipiat. DAT. VI ID. IVN. CONSTANTINOPOLI THEOD(OSIO) A. XVII ET FESTO V̄. C̄. CONSS.

IVST.
|| *incipit* ⌜nulli iam in post. licere praecipimus⌝

IVST.
|| *finit*

ΓΔO. — IVST. 11, 62, 13.

7 hac lege *Δ* 8 inhibentis *Γ* praecipimus (praecepimus *Γ Iust. [O]*) . . . . . 12 postuletur] *cf. constitutionem a. 415 (Cod. Th. 5, 12, 2):* nulli penitus liceat, siue saluo ca[nonis seru]ato iure siue cum inminutione canonis pa[trimoniali]s, uel limitotrofos siue saltuenses per ori[entem uel fu]ndos patrimoniales postulare praecepimus *Γ* 9/10 patrimunialis *Γ* 10 limitotrofos] *O Iust.*, limitrofos *Δ*, militotrofius *Γ* saltuensis fundus *Γ* 11 tractus *O* transferri *Γ* 12 fundorum] *Γ Iust., om. ΔO* 14 nostra] nostram *Γ*, nostre *Δ* 15 inlustris *om. ΔO* 16 et *om. ΔO* ad] ei ad *Δ* 16/17 proferri *Γ* 17 percipiat *Γ* dat. ui id. iun. *(sic ΔO Iust. [V]*, iul. *Γ)* constantinopoli *(om. Iust. [V])* theod. a. (aa. *Γ Iust. [V]*) xuii *(sic ΔO*, xui *Γ*, uii *Iust. [V])* et festo (fausto *O*) uc. *(sic Γ, om. ΔO Iust. [V])* conss. *(om. Γ) libri*

Nov. V, 3 (441 Iun. 26).

IDEM AA. CYRO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. In omnibus quidem rebus publicam convenit utilitatem privatis commodis anteponi, sed tum praecipue, cum saluti pariter provincialium ac imperii nostri felicitati consulitur, unde singulorum quoque fortunis ac
1 securitatibus prospici debere non habetur incertum. Quoniam igitur per consultissimam tuae sublimitatis suggestionem conperimus Armeniae tractum in ipso paene limitis aditu Persarum constitutum, pridem regalium fundorum copiis ac praesidiis munitum, in praesenti Persicis eruptionibus expositum fuisse eo, quod eosdem fundos et maxime Theodosiopolitanae et Satalenae civitati contiguos vel propinquantes quorundam petitio diversis retro temporibus in propria iura mutato pristino canone transtulerit, hac in perpetuum victura lege censuimus statuendum, ut universi, qui nostram in his munificentiam meruerunt, sub ea condicione possessiones habere donatas concedantur, si contatos et bastagas et paraveredos et species nec non coemptiones secundum pristinam consuetudinem dispositione tuae magnificae sedis iniungendas et alia universa fisci calculo sollemniter sine mora dependant et agnoscant aut resistentes pro utilitate communi publicae possessioni continuo praedia refundant; sub ea scilicet observatione, ut nulli deinceps eosdem fundos liceat insidiosis et derogantibus rei publicae precibus emereri aut ad sua conpendia despectis publicis utilitatibus transferre, centum pondo auri poenae nomine

1 ppo] *ΓΔ*, preposito *O* 2 saluti] *Pithoeus*, salute *Γ*, salutis *ΔO* 3 felicitati] *O Pithoeus*, felicitate *Γ*, felicitatem *Δ* consoletur *Δ*, consuletur *Pithoeus* 4 securitatis *Γ*[a] debere *om. Δ* incertum] *Γ Pithoeus*, incestum *Δ*, incognitum *O* 5 conperimus] conterimus *Δ* 5/6 aditu persarum] persici aditu *O* 6 copiis] corpus *Δ* 7 persicis] *Γ Pithoeus*, perspicis *Δ*, perspicuis *O* 8 ciuitatis *Δ*, ciuitatibus *Pithoeus* 9 canone] numine *Δ*, nomine *Pithoeus* 10 statuendum] instatuendum *Γ* nostre *Δ* munificentia *Δ* 11 concedentur *Δ* contatos] *scripsimus (cf. Forcellini s. v. contarii)* contatus *Γ*, cunctatus *ΔO*, comitatus *Cuiacius* 12 bastagas] *sic Pithoeus*, pastacas *ΓΔ*, pastacos *O* *post* parauerodos *videtur excidisse* exhibeant *vel simile vocabulum* nec non] nec non et *ΔO* 12/13 consuetuetdinem *Γ* 13 iniungendas et] *Γ*, in iungenda sed *Δ*, iniungendas set et *O* uniuersa] munera *Pithoeus* calculo] calculos *Δ*, calculis *Pithoeus* 13/14 sollemniter *om. O* 14 resistentes pro utilitate] resistente cura utilitate (-ti *corr. Pithoeus*) *Δ* communi] priuata *O* 15 possessione *Γ* continuo praedia] cuncti praedia *Δ*, praedia cuncta *O* ut] *O Pithoeus*, cum *ΓΔ* 16 emereri] *Δ*, emerire *Γ*, mereri *O* aut (et *O*) ad (a *Δ*) *om. Γ* 17 sua] suarum *Δ* dispectis *ΓΔ* publicis] publice *Δ*, rei publicae *Pithoeus* pondos *Δ*

tam his, qui preces offerre temptaverint, quam scriniariis vel aliis quorum interest, si
supplicationes oblatas ausi fuerint instruere, feriendis, Cyre p(arens) k(arissime) a(tque)
2 a(mantissime). Sublimis igitur et magnifica auctoritas tua hanc saluberrimam legem
edictis ex more propositis ad omnium notitiam faciat pervenire. DAT. VI KAL. IVL. CONSTANTINOPOLI CYRO V C. CONS.

ΓΔO.

19 subplicationes oblatas] *sic Γ*, suplicatione oblata *O*, supplicatione sublata *Δ*, supplicationes oblate *Pithoeus* ausi] *sic O*, aut si *ΓΔ* instruere] *Haenel.*, struire *Γ*, instructe *Δ*, intervenire *O* cyre] c *Δ* 20 hac saluberrima lege *Δ* 21 ad] *Γ*, in *ΔO* 21/22 dat. ui (uii *Γ*) kal. iul. const. cyro (ciro *O*, c *Δ*, *om. Γ*) uc. (*om. Δ*) cons. (*om. Δ*) *libri*

VI. DE BONIS FABRICENSIVM.

ui] iiii *Γ*, xiii **ΔΔ Fuld.*, xi *O*

Nov. VI (438 Nov. 4).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. AVRELIANO C(OMITI) R(ERVM) P(RIVATARVM).
Fabricensium corpus invenit necessitas dura bellorum, quod inmortalitatis genere principum scita custodit, ne deficiente principio successus generis laberetur: hoc enim armat,
1 hoc nostrum ornat exercitum. Hinc || iure provisum est
⌜artibus eos propriis⌝ inservire, ut ⌜exhausti⌝ laboribus
2 ⌜inmoriantur⌝ cum subole professioni cui nati sunt. Deni-
que quod ab uno committitur, totius delinquitur periculo numeri, ut constricti nominationibus suis sociorum actibus quandam speculam gerant, et unius damnum ad omnium transit dispendium. Universi itaque velut in corpore ⌜uniformi⌝ uni decoctioni, si ita res tulerit, respondere ⌜coguntur⌝ ||, ut viri inlustris atque magnifici magistri officiorum
3 suggestio nostrae clementiae patefecit. Quae cum ita sint,
praesenti sanctione perpetuo valitura legis in morem decernimus, ut, || ⌜quisque fabricensium⌝ sine liberis vel legitimo herede decesserit non condito testamento, eius bona, cuiuscumque summae sint, ad eos ⌜nutu nostrae mansuetudinis⌝ pertinere, qui velut creatores decedentium adtinentur, qui fisco pro intercepto respondere coguntur. Hoc enim ⌜pacto⌝ contingit, ut et rei publicae ratio salva permaneat et fabricenses collegarum suorum solaciis perfruantur, qui damnis ac detrimentis tenentur obnoxii, || omni in posterum ab eorum facul-
4 tatibus, ab eorum patrimoniis petitione cessante, Aureliane frater amantissime. Inlustris

|| IVST. 11, 10, 5 ⌜fabricenses art. prop.⌝ | ⌜exhaustis⌝ ⌜inmorentur⌝
⌜unius formae⌝
⌜cogentur⌝
|| *finit*
|| IVST. 6, 62, 5 ⌜si quis fabricensis⌝
⌜nutu n. mans.⌝ *om.*
⌜facto⌝
|| *finit*

---

1 c̄rp] *Γ Pithoeus*, con̄s. p̄b (= publico) *Δ*, consulari *O* 2 frabricensium *Γ* inuenit] subuenit *Δ* necessitas dura] necessitas cura *Δ*, necessitati et curae *Pithoeus* quod] quo *Δ* 3 principio successus] *scrib.* principe ob successus generis] *sic O*, generes *ΓΔ*, degeneres *Pithoeus* laberetur] *sic Γ*, haberetur *Δ*, non habetur *O*, haberentur *Pithoeus; scrib.* laboretur 5 artibus] *Γ Iust. Pithoeus*, arbitribus *Δ*, arbitriis *O* exhausti] exadu *Δ* 6 professioni] *ΔO Iust. (X)*, professione *Γ*, professionis *Iust. (KOI)* 7 derelinquitur *Δ* 8 sociorum] in sociorum *O* actibus] acte sunt *Γ* 9 quendam *Δ* 11 uni decoctioni si] *scripsimus*, uni decoctionis *Γ*, unius (uisus *Δ*) decoctionis si *ΔO Iust. (K)*, *ex quo Pithoeus* 12 magnifice *Γ* 13 suggessio *Δ* ita] ista *Δ* 14 legis in morem] *sic Γ*, leges et morem *O*, ergo si timore *Δ*, solito more *Pithoeus* 15 ut *delendum* quisque] *ΓΔO*, quisquis *Pithoeus* 16 herede] here. *Γ* 17 summae (sume *Γ*) sint] *ΓO Pithoeus Iust.*, sumpserint *Δ* mansuetudines *Γ* 19 pacto] facto *Iust.* 20 contigit *Δ*, continget *Pithoeus* 20/21 fabricensis *Γ Iust. (CR)* 21 collegarum] collarum *Γ* 23 frater amantissime] *scripsimus*, frater *Γ*, p̄kaa *O*, p̄ka *Δ* inluster *Γ*, inlustra *Δ*

igitur auctoritas tua post hanc legem nullius petitionem admittat vel instructionem fieri patiatur super bonis fabricensis defuncti. Quod si ulla processerit instructio, non sacra adnotatio, non divina pragmatica habeat locum contra generalem nostri numinis sanctionem. Quinquaginta etenim auri libras officium palatinum fisci viribus inferre cogetur, si postquam susceperit huiusmodi divinum oraculum, vel instructionem dare temptaverit. DAT. PRID. NON. NOV. CONSTANTINOPOLI THEOD(OSIO) A. XVI ET FAVSTO V̄. C̄. CONSS.

ΓΔO Fuld. (incipit 26 quinquaginta, *finit* 28 temptauerit*). — Iust. 6, 62, 5. 11, 10, 5.*

24 instructione *Γ* 25 processerit] *Γ Pith. (ed.)*, processit *ΔO* adnotatio] notatio *Γ* 26 numinis] *Pithoeus*, nominis *ΓΔO* 27 enim *O* auri libras] *Γ*, a. librarum (liberarum *Fuld.*) *Δ Fuld.*, librarum auri multam *O* palatinum *om. Fuld.* cogitur *Fuld.* si postquam] *O Pithoeus*, si post quod *Δ Fuld.*, ut quod *Γ* 28 uel instructionem (-ne *Γ*)] *ΓΔ*, uel ad construcionem *Fuld.*, instructionem *O emendans* 28/29 dat. prid. non. nou. constantinop. theod. *(sic Γ Iust.* 6, 62, 5 *[Q]*, ipso *ΔO)* a. xui *(sic ΓΔO*, xuii *Iust. [l. c.])* et fausto *(sic ΓΔO*, festo *Iust. [l. c.] Pithoeus)* u̅c̅. *(om. Δ)* conss. *(om. Γ) libri*

VII. DE AMOTA MILITANTIBVS FORI PRAESCRIPTIONE.

uii] ui *Γ*[2], xiiii **ΔΔ Fuld.*, xii *O*, *om. Γ*[1] foro *Fuld.*

Nov. VII, 1 (439 Ian. 20).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. FLORENTIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Iuratur in militiae sacramenta, ut necessitates publicae procurentur, sed suggestione culminis tui conperimus quosdam ideo tantum sortiri militiam, ut alienorum praediorum idonei possint fieri conductores. Quod nisi numinis nostri fuerit auctoritate correctum, in contumeliam aulae divinae proficiet, si iisdem privilegiis muniantur qui in privatis negotiis occupantur, quibus iure militiae servientes obsequiorum praemiis gloriantur. Quare praesenti lege sancimus || omnes omnino domesticos, ⌈ agentes in rebus et quaecumque alia praetenditur ˫militiae˧ dignitas, sub moderatoribus provinciarum ⌈ || functionibus publicis respondere, nulla fori praescriptione valitura ⌈, si hac qui exiguntur debita publica uti temptaverint. ||

1 Immo et in aliis privatis actionibus occupatos ˫malumus˧ respondere qui per provincias otiantur vel conductorum vocabulis ⌈ defenduntur, sive domorum divinarum sive virorum potentium seu cuiuslibet condicionis sint conductores, nisi forte commeatu ad rem propriam conponendam unius anni indutias

|| IVST. 3, 25

⌈ et

˫militia uel˧

⌈ pro

⌈ sancimus

˫uolumus˧

⌈ cum non armata militia praediti sunt *add.*

|| IVST. 3, 23, 2, 1
Super publicis autem functionibus et debitis nemini liceat fori praescriptionem opponere praeter eos qui specialiter excepti sunt ||

---

1 impp. th. et ual. aa.] idem augusti *O* p̅p̅o̅] preposito *O* 2 necessitatis *ΓΔ* 3 conferimus *Γ* sortiri] sortibus *Δ* possint idonei *O* 4 conductoris *Γ* numinis] *Pithoeus*, nominis *ΓΔO* auctoritatem *Γ* contumelia *Δ* 5 iisdem] *O*, hisdem *ΓΔ* 5/6 qui i. pr. n. occupantur *om. Γ* 6 quare] quam *Γ* 7 omnis *Γ* omnimodo *O* 7/8 domesticus *Γ* 12 perscriptione *Γ* 13 hanc *Γ* 13/14 debita (debet *Γ*) publica] publ. deb. *Iust.* 15 in aliis] *libri et Iust.*, *scr.* aliis in 17 otiantur] *ΓΔ Iust. (R[b]M[t])*, sociantur *O Pithoeus Iust. (R[a]M[v])*, sociatur *Iust. (C)*, ociati *Pithoeus*, negotiantur *Pith. (ed.)*; *cf. Bas.* *ἐμπορευόμενοι* 19 domorum] dominorum *Δ* 20 uirorum] uinorum *Δ* 21 sint] sunt *Iust.* conductores] conductos *Δ*, conductus *O* 22 commeatu] *Γ*, commeatum *ΔO Iust.*

ostenderint ⌈ accepisse, ‖ Florenti p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime).
2 Inlustris igitur et magnifica auctoritas tua, quae provisionum titulis et commodis publicis inlustrantur noverit praesenti lege nostram clementiam statuisse, omnes conductores, omnes qui per provincias otiantur vel suis vacant conpendiis sine beneficio, ut dictum est, commeatus, suis adversariis agentibus respondere, ne sub praetextu militiae privatum seu publicum debitum deseratur, ‖ eadem forma ⌜servata⌝ in his etiam, qui mercandi et militandi ⌜divalia⌝
3 beneficia meruerunt ⌈. Scita sane nostrae perennitatis edictis ex more propositis ad omnium notitiam tua magnificentia faciat pervenire. DAT. XIII KAL. FEB. CONSTANTINOPOLI THEOD(OSIO) A. XVII CONS.

⌈ se *add.* | ‖ *finit*

‖ *redit*

⌜servanda⌝

⌜sacra⌝

⌈ ut etiam ipsi rectoribus provinciarum respondeant *finit*

ΓΔO. — *Iust. 3, 23, 2, 1. 3, 25, 1.*

24 ostenderit *O* 25/26 p̄k̄ā *Δ* 26 inlustra *Δ* 29 inlustrantur] *Δ*, inlustratur *ΓO* 30 instatuisse *Γ* 30/31 omnis conductoris omnis *Γ* 32 otiantur] *ΓΔ*, sociantur *O Pithoeus*, negotiantur *Pithoeus* 33 beneficium *Γ* 37 deseratur] *Γ Pithoeus*, deferatur *Δ*, differatur *O* eandem *Γ* 39 mercandi et militandi] *Γ Iust.*, in mercandum et militandi *Δ*, mercando uel militando *O*, et mercandi et militandi *Pithoeus* 43 dat. xiii (*sic ΓO*, iii *Iust. [Hal.]*, xiiii *Δ*) k. feb. (*sic Γ*, mai. *ΔO*, *om. Iust. [Hal.]*) constantinop. theod. a. (āā *Γ*) xuii (*sic Γ Iust. [Hal.]*, xuiii *ΔO*) cons. (*sic ΓΔO*, et festo conss. *Iust. [Hal.]*) *libri*

Nov. VII, 2 (440 Sept. 21).

IDEM AA. CYRO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Omnes odiosae sunt fraudes et hae maxime quae legibus fiunt, quae contra commoditatem publicam exquiruntur. His itaque legum convenit auctoritatem obponi. Fori praescriptiones noxia quidam interpretatione suis adsertionibus aptare festinant, qui cinguli praerogativa iudiciarias eludere posse cognitiones existimant, nescientes veteres quoque leges specialiter eiusmodi praescriptionibus et contractus et negotia gesta et delicta subtrahere nec pati eum, qui aliquid in qualibet provincia criminose commiserit vel qui alicubi contraxerit vel qui in quodam loco
1 negotia gesserit aliena, memorata se posse praescriptione defendere. Sed tua celsitudo per suggestionem edocuit quosdam eorum etiam, qui ad curiam vocantur quive cohortalibus deberi dicuntur officiis vel qui debitis publicis obligantur quive superexactionum vel concussionum criminibus involvuntur, in tantum audaciae processisse, ut sub specie militiae excelsae tuae quoque sedis iudicio praescribere non horrerent: cui quis dubitat

---

1 p̄p̄ō] preposito *O* otiosae *O* hec *Γ* 2 commoditatem publicam] *O Pithoeus*, commoditate publica *Δ*, commodotatibus (-tates *Γ*[2]) publicas *Γ* 3 perscriptiones *Γ*, prescriptionis *Δ* interpretacioni *Γ*, interpretationis *Δ* 4 cinguli] singuli *Γ* qui cinguli .... 5 existimant] *cf. huius tituli novellam 3, 8—10* eludere] *Γ*, excludere *Δ*, a se excludere *O* 5 estimant *O* nesciens *Δ* ueteris *Γ* perscriptionibus *Γ* 6 delecta *ΓΔ* eum qui aliquid] *sic Γ*, eum aliquid qui *O*, aliquid *Δ*, aliquem qui quid *Pithoeus* 7 uel qui alicubi contraxerit *post* 8 aliena *O* 8 perscriptione *Γ* 9 suggessionem *Δ* qui] si *Γ* 11 in tantum] intantur *Γ* processisse] prorupisse *O* 12 quoque tuae *O* perscribere *Γ* non horrerent .... 14 praescribere *om. Δ*

nullam personam in quocumque negotio posse
2 praescribere? Ideo divinis sensibus callida memoratorum resecantes incepta || hac perpetua lege sancimus excelsae quidem tuae sedis neminem sub specie fori praescriptionis in quolibet negotio declinare posse sententias. Sed ne provincialibus quoque iudiciis posse fori praescriptionem obponere eos, qui ad curiam vocantur vel cohortalibus deberi dicuntur officiis, vel eos, qui debitis publicis obligantur, eosve qui superexactiones vel concussiones perpetrasse firmantur quive criminose quid arguuntur in provincia commisisse quive contraxisse vel alienum dicuntur gessisse negotium in ea provincia, in qua conveniuntur, hac saluberrima lege decernimus, licet talis officii videatur adparitor, quod specialiter, ut apud suos tantum iudices responderet,
3 de nostri numinis inpetravit clementia. Quod si quis contra tam saluberrimam legem pertinaciter voluerit inpetratis sibimet vel suo corpori scitis uti caelestibus, sciat tam tua sublimitas quam moderatores provinciarum adversus eum tamquam in contumacem sententiam proferendam ||, Cyre p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris itaque et magnifica auctoritas tua legem saluberrimam edictis propositis ad omnium notitiam perferri praecipiat. DAT. XI KAL. OCT. CONSTANTINOPOLI VALENTINIANO A. V ET ANATOLIO V̄. C̄. CONSS.

IVST.

|| Hac perpetua lege sancimus provincialibus iudiciis non posse fori praescriptionem opponere eos qui ad ..... officiis vel aliis corporibus obnoxii sunt, eos etiam qui superexactiones .... firmentur. *(Sequuntur quae attulimus ad novellam huius tituli 3:* exceptis .... defendant, *item adlata ad eiusdem tituli novellam 4:* ita tamen ut ..... huiusmodi quaestiones.*)* Super publicis autem functionibus et debitis nemini liceat fori praescriptionem opponere praeter eos qui specialiter excepti sunt *(cf. novellam huius tituli 1)*. Ceteros excelsae tuae sedis et rectorum provinciarum in quolibet negotio declinare minime posse iudicium decernimus, ita ut qui tam saluberrimam legem pertinaciter violare temptaverint sciant a moderatoribus provinciarum adversus se tamquam in contumaces sententiam proferendam. ||

ΓΔO. — Iust. 3, 23, 2.

13 negotio *om. O* 14 perscribere *Γ* 15/16 *cf. quae attulimus ad v. 4/5* 15 incepta] in quo epta *Γ* hac] ne hac *Δ* 17 perscriptionis *Γ* 18 posse] post *Δ* ne] nec *Pithoeus* 19 posse fori] possessori *Δ* 19/20 perscriptionem *Γ* 20 opponi *Δ* qui ad curiam .... 21 officiis uel eos *om. Γ* 22 publicis *om. O* 22/23 superexactionis *Γ*, exactiones *O* 23/24 firmantur] firmentur *Iust.*, noscuntur *O* 24 quiue] quidue *O* 26 in ea] ut ergo in ea *O* 27 conueniuntur] conueniuntur respondeant *O* discernimus *Δ* 28 tales *Γ* uideatur officii *O* 29 ut *om. ΔO* responderit *Γ*, respondere *Pithoeus* 30 numinis] *Ritter*, nominis *libri* clementia] dimentia *Γ* 31 contra tam] contractam *Δ* saluberrima lege *Γ* 31/32 pertinaciter] pertinaciter attentare *Pithoeus* 32 imperatis *Γ* suo corpore *Γ*[1], corpori suo *O* 33 uti] utique *Δ* 35 in *om. O* 36/37 pkaa] *ΓO*, pka *Δ* 37 inlustra *Δ* 37/38 et magnifica a. t. legem (lege *Γ*) saluberrimam (saluberrima *Γ*, hanc *Pithoeus. Cui. ed. 2*) edictis (ex more *add. Pithoeus. Cui. ed. 2*) propositis ad *om. Δ* 38 percipiat *Γ* 38/39 dat. xi (xu *Iust. [P]*, xii *Iust. [Hal.]*) k. oct. constantinop. ual. a. (aaa. *Iust. [P]*) u *(om. O)* et anatolio (anatorio *Iust. [P]*) u. c. *(sic Pithoeus. Cui. ed. 2*, ā *Δ*, *om. ΓO Iust. [P]) (pro consulibus his* cyro uc. *Iust. [Hal.])* conss. *(om. Γ) libri*

Nov. VII, 3 (440 Dec. 29).

IDEM AA. CYRO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Nos quidem semper singulis atque universis ea provisionum maiestate consulimus, qua res Romana paulatim ad totius orbis terrarum processit imperium. Quibus enim adquiruntur artibus bona, iisdem scimus etiam adqui-

---

1 ppo] *ΓΔ*, prefecto *O* 1/2 semper *(sic O*, semper per *Γ)* singulis a. u. ea prouisionum (prouisione cum *O*)] *ΓO*, cum *Δ* 2 magestatem *Γ* consulimus] consulum *Δ*, consuluimus *Pithoeus* res] regio *O* ad] *O emendans*, et *ΓΔ* totius] totus *Δ* 2 orbis terrarum ..... 3 bona] urbana *Δ* 3 iisdem] *O*, hisdem *ΓΔ*

sita servari. Quis dubitat suis commodis veteres rei publicae commoda praeferentes mundi finibus fines inposuisse Romanos? Sic nos in legibus maxime promulgandis non quid forte quibusdam separatim, sed quid universis in commune prodest, divinis sensibus ponderamus. Sed nonnumquam ea, quae saluberrime promulgantur, interpellatione qui-
1 dam non recta deformare contendunt. Nuper curiis civitatibus, ipsis etiam provinciis consulentes cavimus lege perpetua non debere passim cinguli praerogativa vel inlustrissimae praefecturae vel rectorum provinciarum declinari sententias. Hanc legem etiam de nostris militibus quosdam conperimus dicere promulgatam. Ne itaque male interpretandi scita nostra quibusdam detur occasio, sciat sublimitas tua de scholaribus nostris, comitibus etiam ac tribunis nec militaribus consuetudinem observari velle nos hactenus observatam ||, de ceteris vero militibus armatis vel de tribunis, qui numeros agunt, prorsus legem nuper promulgatam non loqui certissimum est, || Cyre p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime).
2 Inlustris igitur et magnifica auctoritas tua legem perpetuo valituram edictis propositis ad omnium notitiam perferri praecipiat. DAT. IIII KAL. IAN. CONSTANTINOPOLI VALENT(INIANO) A. V ET ANATOLIO V̄. C̄. CONSS.

> *Iust. 3, 23, 2:* || exceptis uidelicet his qui armata militia praediti sunt uel aliis qui speciali beneficio principali sese defendant ||

ΓΔO. — Iust. 3, 23, 2 pr.

4 quis] quis enim *O* ueteres] *ΔO*, ueteris *Γ* praeferentis *Γ* 5 finis *Δ* maximis *Γ* non] num *Γ* 6 sed quod *O* 7 eas *Δ* interpellatione] interpretatione *scrib. cum Rittero* 8 contendant *Δ* curiis (*sic Γ*, turiis *Δ*, tyriis *Pithoeus)* ciuitatibus] ciuitatibus curiis *O* 9 consulientes *Δ* lege perpetua (perpetuam *Γ*)] *scilicet lege huius tituli 2* cinguli] cingola *Γ*, pro cinguli *O* 10 prefecto *Δ* declinare *Δ* h. etiam legem *Δ* 11/12 interpretandi scita (interpretandis scita *Δ*) nostra (nostre *Δ*) q. d. o. sc. s. tua] intelligatur dicimus de *O* 13 sc(h)olaribus] *ΓO Pithoeus*, solaribus *Δ* ac] *ΔO*, et *Γ* tribunis nec] *scripsimus*, tribunis et *Γ*[1], tribuni *ΔO*; *intelleguntur* tribuni et notarii 14 consuetudinem] constitucionem *Pithoeus* 15 uel de] uel *Γ* 16 lege *Γ* non *om. O* 17 p̄k̄ āā] *scripsimus*, post. k̄. āā *Γ*, p̄k *Δ*, parens karissime atque amantissime *O(?)* 18 inlustra *Δ* lege perpetuam *Γ* 19/20 dat. iiii (*sic ΓΔ*, iii *O)* k. ian. constantinop. ualent. a. (*om. Δ*) u (*sic Γ Pithoeus, om. ΔO*) et anatolio ūc. (*om. Δ*) conss. (*om. Γ*) *libri*

Nov. VII, 4 (441 Mart. 6).

IDEM AA. ⸢ARIOBINDO MAGISTRO MILITVM⸣. Quae de fori praescriptione nuper saluberrima lege decrevimus, ipsius legis definitionibus demonstrantur. Sed suggestione tuae sublimitatis admoniti quosdam etiam de adparitionibus magisteriae potestatis excipi postulantis, ad eam quoque partem ordinandam divina moderatione pervenimus. Itaque neque pulsatis ab adversariis suis vel in amplissimae praefecturae iudicio vel in provinciis ad praescribendum sufficiat adparitorem magisteriae se dicere potestatis, et sint certi, quos obsequiis magistri militum deputatos ad alia iudicia incon-
1 sulto suo iudice trahi non liceat. Per singula officia virorum inlustrium magistrorum militum trecentos excipi lege pridem promulgata decrevimus, quos nec in provincialibus nec in praetorianae vel urbicariae praefecturae iudicio sine permissu viri inlustris magistri militum litigare conveniet; || ceteros ⸢omnes⸣, qui

> IVST. 3, 23, 2. 12, 54, 3 ⸢Cyro p̄p̄ō⸣
>
> || *Iust. 12, 54, 5* | ⸢vero⸣

2 perscriptione *Γ* saluberrima lege] *l. 2 huius tituli* 2/3 demonstratur *ΔO* 3 suggessioni *Δ* tua *Γ* quoddam *Δ* adparitionibus] *ΓΔ*, adparitoribus *O* 4 excepi *Δ* postulantis] *scripsimus*, postulantes *ΓO Pithoeus*, postulante *Δ* diuinam *ΓΔ* 5 pulsatis] *sic Γ*, pulsante(s) *Δ*, pulsatos *O Pithoeus*, pulsantes neque pulsatos *Pith. (ed. adnot.)* ab *om. Γ*[a] in *om. Γ* 6 iuditium *Γ* in *om. ΔO* perscribendum *Γ* adparitores *O* magisteriae se dicere] *Γ*, se dicere magisteriae *ΔO* 7 potestis *Γ* et sint certi quos] *Γ*, et inceste q. *Δ*, et incesti q. *vel* exceptis q. *Pithoeus*, et *O* magistrum *Γ* iudici *Γ* 8 liceat] licere *O* 9 excepi *ΓΔ* lege pridem promulgata] *cf. Cod. Iust. 12, 54, 4 lata a. 438:* eos qui in officiis vestris merentes statutorum tantummodo numero inserti sunt fori praescriptione muniri 10 praetorianae] praeturia nec *Γ* urbicane *Δ* perfecture *Γ* 11/12 sine permissu uiri inlustris (u. inlustri *Γ*, illustris u. *O*) magistri militum] *sic ΓO*, se permissum uirum magistrum militum *Δ*, sed permissum uirum inlustrem *M* . . . magnificum *(del.) vel* sine permissu uiri magnifici magistri militum *Pithoeus*

supra ⌜praedictum sunt numerum⌝ quasi nec militantes et apud inlustrissimas praefecturas et apud ⌜viros⌝ clarissimos rectores provinciarum de quolibet ⌜negotio pulsari et conveniri et respondere sine cinguli praescriptione decernimus⌝.
2 ‖ Probari ⌜autem⌝ adparitores magisteriae potestatis neque curiales neque cohortales
3 neque censibus volumus adscriptos ‖. Quo autem sit certum, qui trecentorum numero continentur, in sententiis vel praeceptis, quae adparitoribus magisteriae potestatis exsequenda mandantur, vel in commeatibus, si forte quis eorum ad sua reverti voluerit commeatu, virum magnificum magistrum militum subnotare censemus de numero trecentorum eum esse, cui praecepta vel sententiae mandatae sunt exsequendae vel cui ad sua per
4 commeatum reverti concessum est. Si quis igitur conventus ex sententia tuae excelsae sedis vel urbicariae praefecturae vel moderatoris provinciae adparitorem se magisteriae potestatis dicat nec magistri militum talem subscriptionem protulerit, fori eiusmodi prae-
5 scriptionem in eius persona cessare decernimus. Quod si qualem diximus magistri militum subscriptionem protulerit, si quidem ille est, cui neque a curia neque a cohortali officio de statu moveatur controversia, nec tributa vel functiones debere firmatur, statim dimittendus est utpote fori alterius litigator.
6 ‖ Quod si ab eo proferatur saepe dicta subscriptio, qui a curia vel officio cohortali de statu patitur controversiam, vel ab eo, qui ut tributa vel functiones debens in provincia detinetur, de eius persona et ad virum magnificum magistrum militum, cuius se adparitorem dicit, et inlustrissimam praefecturam referri decernimus, ut, si intra quattuor menses non fuerit a magistro militum causa rectori provinciae delegata, tunc ex sententia tui culminis negotium vel in tuo iudicio vel apud rectorem
7 provinciae peroretur. ‖ Quod si apud inlustrem atque magnificam tuam sedem postulatio contra talem fuerit adparitorem deposita, ab ea quoque sede ad virum magnificum magistrum militum scribi conveniet. Quo facto intra tres menses cum amplissima tua sede viro quoque magnifico magistro militum iudicante causam ordine legum
8 determinari censemus. Sed et ‖ eo casu, quo

⌜huiusmodi num. militare noscuntur⌝

⌜viros⌝ *om.*

⌜pulsari et c. et sine c. praescr. respondere negotio sancimus⌝ *finit*

‖ *Iust. 12, 54, 3* | ⌜autem⌝ *om.*

‖ *finit*

‖ *Iust. 3, 23, 2 pr.:*
ita tamen ut, cui ex militaribus viris curiae nomen vel cohortalis officii quaestio ingeratur, rector provinciae super eius nomine tam in sedem tuae magnificentiae quam ad magisteriam vel ad conpetentem referat potestatem, ut hi qui velut debiti postulentur, provinciali iudicio destinati ibi eventum iudicii expectent, ubi iura moveri praecipiunt huiusmodi quaestiones. ‖

‖ *Iust. 7, 62, 33*

13 supra] *Γ Iust.*, super *ΔO* 15 uiros clarissimos (-us *Γ*)] *ΓO*, clarissimos *Iust.*, uecariis *Δ*, uicanos *vel* ūū c̄c̄ *Pithoeus* prou. rect. *Iust.* 16 pulsare *Γ* conuenire *Γ* 16/17 respondere] responderi *Γ* 17 proscriptione *Γ* 17/18 discernimus *Δ* 18 autem] auam *Γ* adparitores] *ΔO Iust. (K)*, apparitoris *Γ*, adparitiones *Iust. (OI)* 18/19 magisteri *Γ* 20 censimus *Γ* ascriptus *Γ* 21 autem] auam *Γ* sit] sed *Γ* 21/22 continentur] *ΓΔ*, contineantur *O* 22 potestates *Δ* 23 forte *post* ad sua *O* 23/24 commeatu] *Γ*, commeatui *Δ*, *om. O* 24 subnotari *Γ* censuim(u)s *Δ*, sancimus *Pith. (ed.) Cui. ed.2* numerum *Γ* 27 magisteriae] *Γ Pithoeus*, magistrum *Δ*, magnificae *O* 28 dicant ne *Γ* magister *Δ* talem *om. O* 28/29 perscriptionem *Γ* 29 persona] *Γ*, personam *ΔO* discernimus *Δ* si] si quis *O* 30 a curia] curia *ΔO* a cohortali] coh. *O* 31 mouetur *Γ* uel] *Γ*, nec *ΔO* 32 demittendus *ΓΔ* litigatur *Γ*, litigetur *Δ* 34 qui a] qua *Γ* 37 et ad] *ΓO Pithoeus*, et *Δ* 39 dicet *Δ* 39/40 referre *Γ* 40 discernimus *Δ* 41 magistrum *Γ* 41/42 prouintii *Γ* 42 tui (cui *Γ*) culm.] *Γ*, culminis tui *ΔO* 43 in tuo] *ΓO Pithoeus*, inito *Δ* 45 sedem tuam *ΔO* 46 apraritorem *Γ*, *om. Δ* ea] eo *Γ* 47 ad] a *Γ* 48/50 scribi conueniet (*sic O*, conueniat *Γ*) q. f. i. t. m. c. a. t. s. uiro (uirum *O*) q. magnifico (*om. O*) magistro militum] *ΓO*, *om. Δ* 50 indicante] *sic ΓΔ*, iudicantem *O Pith. (ed.)* 51 determinare *Γ* censemus] concedimus *O* casu *om. Γ* quo] quod *Γ*

adparitor magisteriae potestatis ⌈ de statu ⌜supra dicto⌝ in provincia patitur controversiam ⌈, si sententia ⌜vel interlocutio⌝ rectoris provinciae fuerit appellatione suspensa, ⌜similiter utroque amplissimo iudice⌝ cognoscente causae iubemus merita ponderari, licet magister militum rectori provinciae causam delegaverit
9 perorandam. ‖ In cognitionibus autem futuris omnes ex iure venientes adsertiones partibus
10 inlibatas servari censemus, Ariobinde p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris igitur et magnifica auctoritas tua legem hanc edictis propositis ad omnium notitiam perferri praecipiat. DAT. PRID. NON. MART. CONSTANTINOPOLI CYRO V̄. C̄. CONS. EODEM EXEMPLO ASPARI VIRO INLVSTRI COMITI ET MAGISTRO MILITVM ET EXCONSVLI ORDINARIO.

⌈ a curia vel officio cohortali *(depromptum ex v. 34)*
⌜supra dicto⌝ *om.*
⌈ vel ut tributa vel functiones debens in provincia detinetur *(cf. v. 36)*
⌜vel interlocutio⌝ *om.*
⌜cum tua sublimitate viro quoque magnifico magistro militum⌝ *(cf. v. 49 sq.)*
‖ *finit*

ΓΔO Fuld. (incipit 62 igitur, *finit* 63 praecipiat). — *Iust. 3, 23, 2 pr. 7, 62, 33. 12, 54, 3. 5.* — *Scholion in margine Vaticani reg. 886 ad Cod. Theod. 11, 30, 42 adscriptum (v. Mommseni Prolegomena p. LV sq.):* no(ta) quod dicit 'ne reliqum negotium audiret' quasi dat intellegi p(ost) iam coeptum negotium p(os)se appellari, quod novella Valentiniani *(sic!)* dicit . . . . t(tulo) de fori p(rae)scrip(tio)ne a(ut) i(nter)locu(tio)ne appellari potest.

52 magisteri *Γ*, magister *Δ* **53** patiatur *Iust.* **53/54** controuersia *Γ* **54** sentenciam *Γ* rectores *Δ* **56** iudice] iudice eo *Γ* **58** denegauerit *O* **59** *post* cognitionibus *add.* cum *Δ*, caūm (= causarum) *Pithoeus* **60** omnis *Γ* adsertionis *Γ* patribus *Δ* **61** illibatis *O* seruare *Γ* censuim(u)s *Δ*, sancimus *Pith. (ed.)* ariuinde *Γ* pkaa] *Γ*, pār ka *Δ*, parens karissime atque amantissime *O(?)* inlustra *Δ* **62** et *(om. O)* magnifica] *om. Γ* edictas *Fuld.* a dominum *Fuld.* **63** perferre *Fuld.* **63/64** dat. prid. non. mart. constantinop. cyro uc. cons. (const. *Γ*, *om. O*). eodem exemplo aspari uiro inlustri *(om. Γ)* comiti *(Γ Pithoeus*, comite *Δ*, *om. O)* et *(scripsimus*, ex *ΔO*, *om. Γ)* magistro militum et *(om. Γ)* exconsuli (exconsule *Δ*, *om. Γ*) ordinario *(O*, ordinaria *Δ*, bis ordinario *Pithoeus*, *om. Γ) libri*

VIII. DE NAVIBVS VLTRA DVORVM MILIVM MODIORVM CAPACITATEM NON EXCVSANDIS.

uiii] uii *Γ*, xu **ΔΔ Fuld.*, xiii *O* danauibus *Γ* ultra duorum milium *(O [in lat.] Fuld.*, millium *Pithoeus*, militum *Γ*, milibus *Δ)* modiorum *(ΓO [in lat.] Pithoeus*, modios **ΔΔ*, medias *Fuld.)* capacitatem (capacitate **Δ Fuld.*, capacetate *Γ)* non excusandis *om. O (in contextu).*

Nov. VIII (439 April. 7).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. FLORENTIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Semina ferendi leges fragilitas humani generis subministrat, repetitio vero legum nostrae est humanitatis indicium, si quidem, cum priorum aculei adversus temeratores earum sufficerent corrigendos, admoneri tamen per legis repetitionem delinquentes volumus quam poenas exigi delictorum. Ideo calcatam legem, quae de navigiis non excusandis olim fuerat promulgata, suggestione tuae sublimitatis edocti humanis sensibus saluberrima repetere scita conpellimur ac ‖ iubemus, nullam navem ultra duorum milium modiorum ⌜capacitatem⌝ ante felicem embolam vel publi-

IVST.
‖ *incipit*
⌜capacem⌝

1 ppo] preposito *O*, praefecto *Iust. 1, 2, 10 (M)* sem(en) a *Γ* **2** ferendi leges (-is *Γ*)] *sic Γ*, ferendis (faciendis *O*) legibus *ΔO* fragilitatis *Δ* **3** iudicium *Δ* aduersus] *fortasse scr.* ad **3/4** sufficient *Γ* **4** corrigendos] *ΔO*, correndum *Γ* admonere *Γ* leges repetitione *Γ* delinquentis *Γ* uolumus] magis uolumus *Pithoeus* **5** poenas] *Γ*, poenam *ΔO* calcatas *Γ* de] e *ΔO* **5/6** legem quae . . . promulgata] *cf. Theod. 13, 7, 2 = Iust. 11, 4, 1* **6** tuae sublimitatis suggestione *O* **7** scitam *O* **8** capacitate *Δ* **8/9** a. f. embolam *(sic Iust. ex quo Pithoeus*, enbolam *Γ*, immolat *Δ)* uel pub. specierum (speciaram *Δ*) transuectionem (transuectione *Δ*) *om. O*

carum specierum transvectionem aut privilegio dignitatis aut religionis intuitu aut praerogativa personae publicis utilitatibus excusari posse subtractam. Nec si caeleste contra proferatur oraculum, sive adnotatio sive sit divina pragmatica, providentissimae legis regulas obpugnare debebit.
1 Quod etiam in omnibus causis cupimus observari, ut generaliter, si quid huiusmodi contra ius ˹contrave˺ utilitatem publicam in quolibet negotio proferatur, non valeat, ‖ cum haud dubie subreptionem arguat precatoris.
2 Sed ne praesentis iuris videatur inpunita contemptio, ‖ quidquid ⸢ in fraudem istius legis quolibet modo fuerit adtemptatum, id navigii quod excusatur publicatione corrigimus ‖, Florenti p(arens) k(arissime) a(tque)
3 a(mantissime). Inlustris igitur et magnifica auctoritas tua legem perpetuo valituram ad omnium notitiam propositis edictis perferri praecipiat.

DAT. VII ID. APRIL. CONSTANTINOPOLI THEOD(OSIO) A. XVII CONS.

˹uel˺
‖ *finit*
‖ *redit*
⸢ enim
‖ *finit*

ΓΔO Fuld. (*incipit* 16 sed ne, *finit* 18 corrigimus). — *Iust.* 1, 2, 10 = 11, 4, 2.

10 prerogatiue *Δ* excusare *Δ*, excussare *Γ* **10/11** posse (posset *Δ*) subtractam *om. O* **11** celestem *Γ* **11/12** sit siue *Iust.* **12** obpugnare] *ΓΔO Iust. 11, 4, 2*, expugnare *Iust. 1, 2, 10 (C)*, excusare *Iust. 1, 2, 10 (RM)* debebit] *sic Γ Iust. 1, 2, 10 (RM). 11, 4, 2*, debet *ΔO Iust. 1, 2, 10 (C)* **13** cupimus] conuenit *O* **14** huiusmodi (huiusmodo *Γ*)] *ΓΔ Iust. 11, 4, 2 (OI)*, in huiusmodi *O*, eiusmodi *Iust. 1, 2, 10. 11, 4, 2 (K)* contraue utilitatem (utilitate *Δ*)] *ΓΔO*, uel utilitatem *Iust. 1, 2, 10 (RM). 11, 4, 2*, utilitatemque *Iust. 1, 2, 10 (C)* in] *Γ Iust.*, *om. ΔO* **15** haud] *O Pithoeus*, aut *ΓΔ* dubia *O* subreptione *ΔO* precatores *ΔO* **16** uideatur] uidiarum *Fuld.* contentio *$Γ^a$Δ Fuld.* **17** stius *Fuld.* atempatem *Fuld.* quolibet modo *post* adtemptatum *O* id] *Γ Iust. Pithoeus*, in *ΔO Fuld.* **18** corregimus *Δ*, corregemur *Fuld.* **18/19** pkaa] *ΓO(?)*, pka *Δ* **19** inlustra *Δ* **20** ualitura *Γ* ed. prop. ad omn. not. *O* perferre percipia. *Γ* **21** dat. uii (*sic ΓΔO*, uiii *Iust. 1, 2, 10 [C]*, ix *Iust. 11, 4, 2 [Cui.]*) id. april. constant. theod. a. (aa *Γ*, *om. Iust. 1, 2, 10 [C]*) xuii (et festo *ins. Iust.*, uc. *ins. Γ*) cons. *libri*

VIIII. NE CVRIALIS PRAEDIVM ALTERIVS CONDVCAT AVT FIDEIVSSOR CONDVCTORIS EXISTAT.

uiiii] uiii *Γ*, ii *O*, iiii *Brev. (om. C)* ne curialis (curiales *ΓN*)] decurialis *Leid.* praedium] praelium *Γ*, praedio *L*, praediorum *XCPM* aut (cui *Paris. 4414*, et *Paris. 4410*) fideiussor (fideiussorem *X*) conductoris (conductelae *S*, conditoris *Paris. 4414*) existat (sit *O [in laterc.]*) *om. O (in contextu)* *$LΦ^1$*.

Nov. VIIII [= BREV. IIII.] (439 April. 7).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. FLORENTIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. ‖ Non dubium est in legem committere eum, qui verba legis amplexus contra legis nititur voluntatem, nec poenas insertas legibus evitabit, qui se contra iuris ˹sententias˺ scaeva praerogativa verborum
1 fraudulenter excusat ‖. ‖ Curiales ne ad procurationem rerum alienarum accederent, cautum est providentissima sanctione, cuius in

‖ *Iust. 1, 14, 5*

˹sententiam˺
‖ *finit* | ‖ *Iust. 4, 65, 30:*
curialis neque procurator neque conductor (*cf. v. 16*) alienarum rerum nec fide-

1 impp.] imp. *E*, imperatio *S* ualens et thos *Paris. 4414*, ualnus et ths *Paris. 4415* **2** florentino *GS* ppo] preposito *OS*, uiri inlt. ppo *Leid.*, uiro illustri (*om. Cui. ed. 1*) pfpo orientis exconsulari (et exconsule *Cui. ed. 1*) **Δ interpolans cum Cui. ed. 1: eadem interpolatio occurrit in nov. Theod. 11 inscriptione; cf. nov. Theod. 15, 1 § 1* non dubium] nondum *S* **3** est *om. Γ* lege *ΓGEPMS Iust. (C)* eum *ante* in *O* uerba] uertere *O* **4** amplexus contra legis *om. O* nititur] utetur *M* **5** inseras *M* euitabit (*sic O Iust.*, euitauit *reliqui*)] euitant *E* **6** sententias] sententiam *Iust.*, sententia *G* scaeua] *sic libri* (sola C^2, *om.* C^1) *et Iust.* (M^a), seua *E Iust. (reliqui)*, in seua *Iust.* (PL^a) **7** curialis *ES* ne] sunt *H* **8** alienarum] alie *H* accederint *NG*, acceperint E^a **9** cautum] causa E^t prouidentissima sanctione (sanctionem *Γ*)] *v. Cod. Th. 12, 1, 92*

fraudem conducendi eos sibimet usurpare licentiam sublimitatis tuae suggestione conperimus. Quos licet pristinae legis laqueis inretiri cernamus — conductionem namque speciem esse procurationis certissimum est —, adtamen ne sub fraudis suae velamine legis lateant contemptores neve eis fucata suae calliditatis excusatio relinquatur, hac perpetuo lege valitura sancimus conducendi quoque fundos alienos licentiam curialibus amputari, locatas res fisci
2 viribus vindicari. Conductor itaque locatori vel contra locator conductori contra hanc legem nulla tenebitur actione. || Nullum enim pactum, nullam conventionem, nullum contractum inter eos videri volumus subsecutum, qui contrahunt
3 lege contrahere prohibente. Quod ad omnes etiam legum interpretationes tam veteres quam novellas trahi generaliter imperamus, ut legis latori quod fieri non vult tantum prohibuisse sufficiat, cetera quasi expressa ex legis liceat voluntate colligere: hoc est, ut ea quae lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia, sed pro infectis etiam habeantur, licet legis lator fieri prohibuerit tantum nec specialiter dixerit inutile debere esse quod factum est. Sed et si quid fuerit subsecutum ex eo vel ob id quod interdicente factum est lege, illud quoque cassum atque
4 inutile esse praecipimus. || Sed quo omne fraudis semen per hanc legem curialibus radicitus amputetur, nec fidem suam pro conductoribus fundorum interponere concedimus curiales. Cur enim conductio prohibetur, si conductionis periculum vel sollicitudo permittitur? || Secundum praedictam itaque regulam, quam ubique servari factum lege prohibente censuimus, certum est nec stipulationem eiusmodi tenere nec mandatum ullius esse momenti nec sacramentum admitti || nec actionem quolibet pacto adversus eum fideiussorem conpetere locatori, Florenti p(arens) k(arissime)

iussor *(cf. v. 31. 36)* aut mandator *(cf. v. 35)* conductoris existat. Alioquin nullam obligationem neque locatori neque conductori ex huiusmodi contractu conpetere sancimus. *(cf. v. 18 sqq. 35 sqq.)*

|| *Iust. 1, 14, 5*

|| *finit*

|| *redit*

|| *finit*

10 fraude *GE* conducendi eos] c. eorum *G* P^1 *MS*, conducendorum P^2 usurpare] usus pari *G* 11 suggessione *HE*, suggestionem *Γ* 12 quoslibet *Γ* pristinae] priscae *O* inritari *H* 12/13 cernamus] *sic ΓO*, decernimus *S*, decernamus *reliqui* 13 conductiorem *N* esse *om. H* 15 fraude *G*, fraudi *S* 15/16 uelamine legis (leges *E*) lateant (ualeant *E*) contemptores neue (ne uel *PMS*, ne *ΓH*) eis fucata (fugata *Γ HS*, uel fugata *E*, pugata *N*) suae *om. G* 17 ac *N*, haec *G* perpetua *GES* ualitura lege *E* 18 fundis alienus *Γ* 19 amputare *G*, amputamus *E* locatus *G*, locatoras *M* res] nobis *GPMS* 21 contra locator (locatur *G*, loquatur *Γ*)] contradictor *H* hac lege *H* 23 conuinctionem *S* 24 uidere *N*, uiridi *Γ* contrahunt] *sic CPM Iust.*, contra hunc *Γ*, contra hanc *HNGS*, contractum *O* 25 lege] *sic ΓO C Iust.*, legem *reliqui* contrahere *(OHC*P^s*,* contrahire *ΓNEXPMS)*] contrahit *G* prohibente] prohibentem *E*, prohibentur *O* etiam *om. O* 26 nouellos *N* inpetramus *N* legislatoris *Γ*, leges latori *NE* 27 sufficiet *N* caeterum *G* quasi] quae M^1 *Iust. (*$P^t L^t$*)*, que quasi *Iust. (R)* expressa ex *(om. O)*] expressae M^1 28 ut *om. HN* ea *om. H* lege] ex lege *G*, in lege E^b prohibeantur *N* pro infectis (inprofectis *G*) *post* etiam *O*

29 licet *om. S* fieri] id fieri *H*, si ei *E* nec] non etiam *O* dixerit] dixet ut M^1, dixerit ut M^2 inutilem *E* 30 esse debere *Iust.* et si] est et *G* furit M^1, fierit *G* eo] eo tempore *H* 31 ob id] ut id *H*, ob est G^t, lex ob id *E* quod] quoque *N* interdicentem *G* factum est *(om. E)* lege] lege f. est *Iust.* legis *E* casum *HE* 32 praecipimus] *Γ*P^s *Iust.*, praecepimus *E*M^2, praespicimus *HN*P^1 M^1*S*, perspicimus *OGXC* quo] quod *GE* omne] *sic Γ*, omnis (omnes *NG*) *Brev.* fraudis (fraudes *N*) semen per] fraudis sime *ΓH*, fraudes semper *G* 32/33 hac lege *N* 33 raditus *H(?)*, radicibus *E* ampuletur *H(?)* nec] ne M^1 34 fundorum *om. N* concaedamus *G* curiali *E* conductiones *M* 36 praedictum E^a seruare *Γ* factum *om. O* lege] sub lege *G* prohibente *om. O* 37 censuimus] censitus *G* stipulatione *Γ* huiusmodi *E Iust. (CR)* teneri *O* 38 ullius] illius *H*, nullius *GS* amitti *H* 39 eum *om. OG* fideiussor *E* conpeteret *N*, conpetere et *H* florentine *S* 39/40 pkaa] *ΓXCPM*, pk. aug. ag. *G*, prid k aug *N*, parens carissime aug(ust)e *S*, parens k adque arian *E*, parens k'me *O*, *om. H*

5 a(tque) a(mantissime). Inlustris itaque et magnifica auctoritas tua providentissime constituta edictis propositis ad omnes provincias perferri praecipiat. DAT. VII ID. APRIL. CONSTANTINOPOLI D. N. THEOD(OSIO) A. XVII CONS. ET QVI FVERIT NVNTIATVS.

INTERPRETATIO. Nullus curialium in fiscali vel in privato agro conductor accedat nec pro aliquo conductore fideiussor existat. Quod si quis curialem in agro suo susceperit conductorem aut pro alio conductore fideiussorem acceperit curialem, actionem suam noverit in omnibus vacuari. Nam et ager ipse, qui a possessore curiali conductus est, fisci viribus vindicetur. Curialis vero pro supra scriptis condicionibus, etiamsi cautionem emiserit, non teneatur.

Γ. — BREV. (**ΔO [om. int.] HNGEXCPMSL [interpr. sola]; Φ et decurtati omnes textum omittunt, Fuldensis interpretationis particulam tantum exhibet (incipit* 44 si quis .... *finit* 46 uindicetur*). — Iust. 1, 14, 5. 4, 65, 30.*

40 inlustri *N, om. HG* magnifica auctoritas tua] *sic verbis perscriptis plerique*, mag aa *P*, mag uc *M*, magit at *G* **41** constituae dictis *E* ad] id *M* perferiri *X* **41/42** dat. uii (ii *O*, ui *NEΘ Leid.*, uiii *Ψ*, xuii *C*) id. (k. *O Leid.*) april. (febr. *O*) constantinop. *(om. O)* d. n. (domno nostro *Leid.*, domno *Paris. 4408*, do **Δ, om. reliqui*) theod. a. (aa *E*, pp a *[aa *Δ] *Δ Paris. 4408*) xuii (xuiii *N Leid. Pith. [ad Sichard.]*, xui *Paris. 4409. 4414*, xu *E*, xii *Paris. 4415*, x *G, om. ΨΘ*) cons. *(om. Leid.)* et qui fuerit (-riut *Leid.*) nuntiatus *(sic *Δ* [cons. *post* nuntiatus] *Leid. Paris. 4408, pro his* uc cons. *Γ*, et festo conss. *Iust. 1, 14, 5 [Hal.] Pith. [ad Sichard.]*, cons. *reliqui) libri* **43** fiscali] fisci *H* in agro suo curialem *G* **44** susciperet *G*, susciperit *Fuld.* **44/45** conductorem *om. Fuld.* **45** alio] aliquo *GEL* conductorem *S*, conductor *Fuld.* fideiussor *N* **46** uacari *Fuld.* nam *om. Fuld.* ipso *Fuld.* qui .... conductus est *om. Fuld.* curiali *om. E*[t] uindicatur *S*, uindicaretur *G*, adqueratur *Fuld.* **47** curiales *NE* uero *om. L* cautionem] accusationem *Ψ*, causationem *Θ* emisserit *N*, miserit *L*, fuerit *Θ* tenetur *CPM*, teneri *N*

X. DE POSTVLANDO ET DE PERPETVANDA ADVOCATIONE.

x] uiiii *Γ*, xui **ΔΔ Fuld.*, xiiii *O* et de *(om. *ΔΔ Fuld. O [lat.])* perp. aduocatione (aduocatio *Γ*) *om. O (context.)*

Nov. X, 1 (439 Apr. 19).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. FLORENTIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Providentissime suggestis lege saluberrima subvenimus. Enervasse curias vel provinciarum officia effusam in amplissimae praefecturae iudicio postulandi cupiditatem inlecebris inmunitatis accensam tui culminis suggestione conperimus. Dispositiones itaque sublimitatis tuae in hoc quoque secuti negotio perpetuo lege valitura decernimus curiales, qui post sexaginta quattuor priores advocatos contra licitum iam in amplissimo foro postulandi sibimet usurpavere licentiam, per substitutum munia suae civitatis agnoscere nulloque sacrarum constitutionum, quae de advocatis latae sunt, beneficio frui, nisi ad fisci nostri pervenerint patronatum. Cum vero advocationem fisci susceperint, omnibus aliis perfruantur, substituto curiam non fraudantes, ulterius neque curiali neque cohortali advocatorum praefecturae consortio sociando.
1 Sed quo numerus, ut suggeritur, infinitus eorum, qui post centum quoque et quinquaginta passim matriculis continentur, quadam

---

1 aa *om. O* ppo] *Γ*, ppo (preposito *O*) orientis *ΔO* **2** saluberrimam *Γ* uel *om. O* **3** effusam] quefusam *Γ*, effusa *O* in] en *Γ*, *om. Δ* postulandi] *Γ Pithoeus*, postulando *ΔO* **4** suggessione *Δ*, suggestionem *Γ* dispositionis *Δ* itaque] *Γ*, que *O*, quoque *Δ* **5** secuti] sicut in *Δ* discernimus *Δ* **6** licitum] inlicitum *Γ* iam in] *Γ*, iam *Δ*, in *O Pithoeus* amplissimum *Γ* **7** usurauere *Γ* **8** fici *Γ* peruenerunt *Γ* **9/11** cum uero aduocationem (-ne *Δ*) .... sociando *om. O* **9** susciperint *Δ* **10** perfruantur] *Γ*, perseuerantur *Δ*, per se uel per *Cuiac. (ad ed. F 2240), def. O* substituto] *Δ*, substitutum *ΓO Cuiac. (ad ed. F 2240)* fraudantis *Δ*, fraudantibus *Pithoeus. Cuiac. (ad ed. F 2240)* cohortalibus *Pithoeus* **11** perfecture *Γ* corsortio *Δ* sociando] *scripsimus*, sociandus *Γ*, sociamus *Δ, def. O* quo] *Γ Pithoeus*, quoniam *ΔO* numeris *Δ* **12** quoque *om. O*

valeat provisione deminui, nullum ad advocationem fori culminis tui post hos, qui iam matriculis continentur, iubemus accedere, nisi ad centum numerus advocatorum pervenerit. Hunc enim numerum utpote sufficientem litibus amplissimae praefecturae nec minui
2 volumus nec augeri concedimus. Sed ne dura illis, qui supra numerum veniunt constitutum, longi temporis expectatio videatur, liberam eis ad alia, si voluerint, fora migrandi tribuimus facultatem nulla e minoribus iudiciis praescriptione pellendis.
3 Superest non solum fugiendi provincias advocatis necessitatem extinguere, sed etiam amplectendi eas atque in advocationis earum officio perseverandi ministrare materiam. Quod ita credimus eventurum, si ipsis quoque advocationis praemium securitas proponatur. Sic factiones eorum non timeant, contra quos clientibus suis fideliter adfuerint, si officiis amplissimarum potestatum suas non viderint subiacere fortunas.
4 ‖ ⸢Quamobrem nihil advocatis provinciarum vel spectabilium iudicum quis existimet iniungendum, nulla eis⸣ inspectio, nulla ingeratur peraequatio, nulla operis instructio, nulla discussio, nullum ratiocinium inponatur, ⸢nihil⸣ denique aliud eis mandetur praeter arbitrium in ⸢ea dumtaxat provincia⸣, ubi advocationis exercetur officium: quinquaginta librarum auri poena officio feriendo, quod legis istius regulas temerare temptaverit, ‖ Florenti, p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime).
5 Inlustris itaque et magnifica auctoritas tua legem hanc curiis civitatibus provinciis profuturam edictis propositis ad omnium notitiam perferri praecipiet. DAT. XIII KAL. MAI. CONSTANTINOPOLI THEOD(OSIO) A. XVII CONS.

IVST.

‖ ⸢Sancimus, ut advocatis, qui apud tuam magnificentiam causas acturi sunt, a nullo iudice nec ab ipsa eminentissima praefectura sollicitudo ulla penitus iniungatur, sed nec advocatis provinciarum vel spectabilium iudicum quisquis existimet aliquid iniungendum. Nulla igitur togatis⸣

⸢nullum⸣

⸢eodem d. loco⸣

‖ *finit*

ΓΔ (finit 38/39 amantissime*) O Fuld. (incipit* 34/35 quinquaginta, *finit* 37 temptauerit*)*. — *Iust. 2, 7, 6.*

13 ualet *O* prouisionem *Δ* diminui *O* nullum] *ΔO*, nulli *Γ* fori *om. O* 13/14 matr. iam *O* 14 iubemus] *ΔO*, iubentur (tur *erasum neque aliud substitutum*) *Γ* centum numerus (-ros *Δ*)] numerum c. *O* 15 enim] *ΓO*, etenim *Δ* 16 augeri concedimus] concedere concedemus *Γ* 16/17 constitutum] constituta *vel* constituti *Pithoeus* 17 expectatio] statio *O* uideatur *om. Γ* 18 nulla e] nulle *Γ*, nullo *Δ*, nulla a *Pithoeus* perscriptione *Γ* 20 amplectendi] *Γ Pithoeus*, plectendi *ΔO* eas] eos *O* aduocationis] *O Pithoeus*, aduocationes *Γ Pithoeus*, uocationes *Δ*, uocationis *Pithoeus* earum] eorum *O* materia *Δ* 21 proemium *Δ* praeponatur *Γ* 22 sic] *Γ*, si *ΔO* adfuerint] *Γ*ᵃ, adfuerunt *Γ*ᵇ*ΔO* 23 officiis] *Γ*, officio et (etiam *O*) *ΔO*, officio *Pithoeus* potestatem *Γ* 25 aduocati *Δ* 26 expectabilium *Δ*, epectabilium *Γ* 27 qui *Δ* estimet et iniungendum *Γ* 28 eis] eius *Γ*ᵃ 29 instructio] *Γ Iust. (CR)*, exstructio *ΔO Iust. (dett.)* 32 praeter] *Γ Iust. Pithoeus*, illud praeter *Δ*, praeter illud *O* 33 eadem taxat *Γ* 35 liberarum *Fuld.* pene *Δ*, poene *Fuld.* offitium *Γ* 36 quod] qui *Fuld.* istius *om. Γ* 37/39 pkaa] *ΓO*, pka *Δ* 39 magnifica auctoritas tua] m. a. t. *O* 39/40 curiis prof. et ciu. et prou. *O* 40 perferre *Γ* praecipiat *O* 40/41 dat. xiii (uiii *Iust. [Hal.]*) k. mai. (mart. *Iust. [Hal.]*) const. theod. (et *ins. Γ*) a. xuii *(sic Γ Iust. [Hal.]*, xuiii *O)* (et festo *ins. Iust. [Hal.]*) cons. *libri (def. Δ)*

Nov. X, 2 (439 Apr. 19).

IDEM AA. FLORENTIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Eloquentia non ut aliae res senio deterioratur. Nullus enim eius est finis, nisi exercitationis eius cottidianae studium denegetur. Unde advocationem certo tempore artare litigatoribus noxium, grave iudicantibus aestimantes constitutionem abrogamus, quae XX annorum curriculis silentium imperat

---

1 ppo] preposito *O*, propositi *Γ* 1/2 deteriorantur *Γ* 2/3 nisi enim ei exercitationis cotidianae studium denegatur, nullus eius est finis *O* 3 artare] *Γ*, coartari *O* [illegible] mantes *O*, extimantis *Γ*

1 advocatis, Florenti p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris itaque et magnifica auctoritas tua saluberrimam legem edictis propositis ad omnium notitiam pervenire praecipiat, quo praeter advocatos virorum inlustrium praefectorum, quos ad finem advocationis specialium privilegiorum fructus, proposita etiam palma dignitatis hortatur, sciant alii, lege priore sublata, postulandi sibi licentiam datam nullo tempore praescribendam. DAT. XIII KAL. MAI. CONSTANTINOPOLI THEOD(OSIO) A. XVII CONS.

ΓΔ (redit 5 inlustris*) O.*

5 inlustra *Δ* 5/6 magnifica auctoritas tua] m. a. t. *O* 6 peruenire] per. *O* 7 quo] quos *Γ* quos] quod *Pithoeus* 8 fructos *Δ* propositae *O* dign. palma *O* ortantur *Γ* 9 priore] *Δ*, priori *ΓO* 9/10 prescribenda *Δ* | 10 xiii] *ΔO*, xiiii *Γ* dat. xiii (xiiii *Γ*) k. mai. th. a. xuii cons. *(sic edd.*, th. a. xui cons. *Γ*, th. a. xuiii cons. *O*, cons. supra scribt *Δ [inde conss.* suprascribtis *Pithoeus])* *libri*

XI. DE TVTORIBVS.

xi] x *Γ*[2], iii *O*, *om. Γ*[1]*C*, u *reliqui* tutoribus] tucorebus *Fuld.*, curialibus *Savignianus* pupillorum *add. O (context.)*, pupillis (pupillorum *O [lat.]*) nominandis *add. O (lat.) ΩΨΘΞΣ Paris. 4413 (hi quinque in context.) Pith. (ad Sichard.). Lex R. Burg. 36, 4.*

Nov. XI [= BREV. V] (439 Iul. 10).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. FLORENTIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Cum in omnibus rebus tum vel maxime moderamen desideratur in legibus, per quas delinquentes pro qualitate criminum convenit emendari. Nec enim utile est vel a iudicibus observandum, quod modum emendationis excedit. Sic constitutionem, quae matres pupillis vel minoribus defensionem legitimam non petentes vel relictarum rerum inventarium non facientes mori praecepit intestatas, utpote amaram ac matres inmoderata poena plectentem, antiquari decernimus.
1 Sed ne superflua vel inhumana resecantes inpunitatem delinquentibus promittere videamur, hac saluberrima lege pupillorum quoque utilitatibus censuimus providendum. || Sciant ⌜itaque⌝ qui ad successionem vocantur pupilli mortui, si defuncto eius patre tutorem ei secundum leges non petierint intra annum, || omnem ⌜eis⌝, sive ab intestato sive iure substitutionis, ⌜successionem
2 eius, si inpubes moritur, denegandam⌝. || ⌜Idemque observari volumus, et || si mater⌝ legitima

|| IVST. 6, 58, 10 | ⌜itaque⌝ *om.*

|| IVST. 6, 56, 6. 6, 58, 10 | ⌜matri⌝ 6, 56, 6 ⌜si filius inpubes moritur denegandam volumus successionem⌝ 6, 56, 6

|| IVST. 6, 56, 6 | ⌜si ea⌝ 6, 56, 6

|| IVST. 6, 56, 6. 8, 14, 6

---

1 imp̄ *EX*, imperatio *S* ualentinus *S* a̅a̅.] *om. ΓO* florentino *GS Iust. 6, 56, 6 (SM). 6, 58, 10 (M)*, ad florentium *Iust. 8, 14, 6; 6, 58, 10 (PLCR)* p̄p̄o̅ (opfp̄o̅ *X*)] proposito *O*, pfu *G*, *om. S*, pfpo ū. inlustris orientis *Paris. 4408*, uiro inlustri p̄p̄o̅ orientis et excs. *Pith. (ad Sichard.)* cum *om. GS* 2 rebus *om. G* tum] tuum *GXPMS* moderamen] moramen *Γ* desideratus *G* derelinquentes *G*, derelinquentis *H*, derelinquentibus *Paris. 9653* 3 crminis *C* conuenient *Γ* emendare *Γ* uel] ut *E* a iuditibus *Γ*[b], aditibus *Γ*[a] 4 quod modum *(om. G)*] quomodo *Γ* emendationes *ΓL*, mendacionis *Paris. 9653*, ordinationis *O* excedit *om. G* sic] *O solus*, si *Γ et reliqui* constitutionem] *de hac lege cf. Mommsen. ad C. Theod. 3, 18, 2; Neues Archiv* [illegible] matris *ΓNXCPM*, *om. G* pupullis *G*, [illegible] 5 potentes *N*, conpetentes *L*, [illegible] relectarum *S* inuentarum *G* 6 praecepit] *ΓONEXC*, praecipit *HGPMSL* intestatus *E*, *om. G* utpote] ut pute *GE*, ut puta et *N*, ut post *H*, ut postea *ΓL*[b] amarum *NS*, amarem *L*[a], matrem *L*[b] matris *ΓNEL*, matri *G* inmoderatam *H* poenam *H*, poene *G* 6/7 plectentes *GS* 7 decernimus] precipimus *O* nec *Γ*[a] uel] et *G* inhumana] humana *GXC* 8 hac] hac in *E* saluberrimam *ΓG* legem *G* pupillarum *XC* 9 censuimus] consueuimus *N* prouidendo *N* itaque *om. G* qui ad] quia *ΓS* 10 pupilli mortui uocantur *O* 11 tutore *XCL* ei] eis *Γ*[b]*NEL Iust. 6, 58, 10 (CB)* legem *ONGS* 11/12 petierit *L*, poterint *C* intra annum *post* leges *O* 12 omne *N* eis] eius *G* siue] sibi *E* 12/13 ab intestatum *Γ* 13 iuris *G* substitutionis] substitionis *G*, testationis *O* 14 eius *om. O Iust. 6, 58, 10 (L)* inpubes] impubis *OGC*, inpuuer *Γ*, in pupillis *N* denegandum *S* 14/15 idemque] id et p̄ *G* 15 obseruare *Γ*

liberorum tutela suscepta ad secundas contra sacramentum praestitum adspiraverit nuptias, antequam ei tutorem alium fecerit ordinari eique quod debetur ex ratione tutelae gestae persolverit. ||
3 Quod si contra huius legis auctoritatem, antequam haec adinpleverit, secundo se marito crediderit copulandam, || mariti quoque eius praeteritae tutelae ratiociniis bona iure pignoris tenebuntur obnoxia, || Florenti p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime).
4 Inlustris itaque et magnifica auctoritas tua legem perpetuo valituram edictis propositis ab omnibus observari praecipiat. DAT. VI ID. IVL. CONSTANTINOPOLI D. N. THEOD(OSIO) A. XVII ET FESTO V̄C̄. CONSS.

|| IVST. 6, 56, 6. 8, 14, 6 *finiunt*

|| IVST. 8, 14, 6 *redit*

|| *finit*

INTERPRETATIO. Lex ista liberat matres a poena illa, quae fuerat in Theodosiani codicis corpore constituta, ut, si non providissent filiis tutores vel rerum inventarium non fecissent, faciendi de rebus suis testamenta vel donandi cui voluissent non haberent liberam potestatem et insuper notarentur infamia. Sed haec constitutio, ut matrem de praedicta poena liberat, ita minoribus in hac parte consuluit, ut, si mater tutelam filiorum gerendam legitime susceperit et se iurisiurandi interpositione constrinxerit, si ad alias nuptias contra promissa transierit et alium tutorem filiis deducta ratione non dederit aut quae eam constiterit debere non ante persolverit contra legis huius ordinationem veniens, non solum eius bona, si debitrix extiterit, filiis teneantur obnoxia, verum etiam secundi mariti, qui obligatae personae coniunctus est, facultas in eo quo debitum processerit loco pignoris teneatur, donec omne debitum quod ratio tutelae invenerit suppleatur. Nam etiam pupillis in ea parte lex ista praestat auxilium, ut patre defuncto filio inpubere, id est infra annum quartum decimum, hae personae, quae ei defuncto possunt

---

17 sacramentum] testamentum *H* praestitum] *sic N Iust. 8, 14, 6 (PLCM)*, pristitum *Paris. 9653*, praestitutum *ΓO et reliqui. Iust. 8, 14, 6 (R)* **18** ei] et *G*, eis *HE Iust. 8, 14, 6 (CRM)* tutorem] auctorem *Paris. 9653* ordinare *Γ* **19** debitor *XCPM* ex ratione] extra ratione *L*, extra rationem *O* gestae *om. H* **20/21** quod si c. huius legis (legis huius *O*) auctoritatem (-te *L*) anteq. h. adinpleuerit (impleuerit *C*) *om. G* **21** secundum se *GL*, se secundo *H* **22/23** praeteritae (praeterit et *N*) tutelae] praeterita et utili *G* **23** ratiociniis] rationis *Paris. 9653* bona] bana *G* iure] iura *E*, iuris *N* **24** obnoxiae *N* florentine *S* **24/25** p̄k̄āā] *sic OXCPM Pith. (ad Sichard.)*, p̄ōk̄ āā *Γ*, p̄k̄ aūg. aūg. *G*, p̄k̄ āq̄ ām̄ āā *L*, p̄k̄ n̄s̄r̄ *H*, prid k̄l̄ aūḡ *NS*[b] *(del.)*, parens carissime auguste *S*[a], parens k̄ adq. amantissime *E* **25** inlustris *om. H* **26** magnifica auctoritas tua] *sic verbis perscriptis plerique*, m̄āḡ āā *PM*, m̄ā ā t̄ *L*, m. a. t. *O*, m̄āḡ. auc̄t. u *G* lege *XC* ualitura *XC* propositis] propter *L* **27** praecipiant *N* dat. ui (uii *GS Epit. Monachi. Iust. 6, 56, 6 [Hal.]*, uiii *Paris. 4409*, u *Iust. 6, 58, 10 [Hal. PL]*) id. (k̄l̄ *S*) iul. *(om. Iust. 8, 14, 6 [Hal.])* constantinop. *(om. L)* d. n. *(scripsimus*, d̄o *Paris. 4408, om. reliqui)* theod. *(om. L)* ā. *(om. NL)* xuii (xui *E Epit. Monachi. Iust. 6, 56, 6 [Hal.]*, xuiii *Θ Paris. 4414*, xii *G*, uii *Paris. 4409*, ui *Bern. 263, om. L*) et festo (fecto *X*, fessio *N*, fisco *Paris. 4413. 4414 Iust. 6, 56, 6 [Hal.]. 6, 58, 10 [PL]. 8, 14, 6 [Hal.]*, fausto *O*) ūc̄. (ūū. c̄c̄. *H*, uiro claro *S*, uīc. *G*, *om. E Iust.*) conss. *(om. NE) libri* **28** matrem *G* poenalilla *G* theudosiano *E* codices *N*; *cf. v. 4* **29** ut] quod *ΣΩΞ* inuentariam *M*, inuentorium *CΣ*[1]*Ξ*, inuentarum *GΣ*[2] non *om. GEXCPMS* **30** donandi] rerum donandi *Ψ ΘΩΣΞ* **31** ut *om. ΣΞΩ* de] a *C Bern. 263*[2] liberat (liberet *E*) ita] liberati tam *NS* **32** minoribus] moribus *N* consulit *L* gerendam (gerenda *NL*, generandam *XCPS*, gerandam *M*) legitime *om. Fuld.* susciperit *Fuld.* **33** se iurisiurandi interp. constrinxerit si *om. Fuld.* se] si *EΨ* interpositionem *Ω* construxerit *S*, constrixerit *Ψ* contra promissa *om. Fuld.* et alium . . . **35** ueniens *om. Fuld.* alium] ad alium *P* **34** deducta (ducta *N*) ratione] reductam rationem *X* non dederit] uendiderit *XC* quae] quicumque *Paris. 9653* debere] non debere *XC* **35** ordinationem] ordinem *Σ*[1] eius] de eius *G* bone *Fuld.* si] sed *Fuld.* debitrix extiterit] debet re texerit et *E* filiis teneantur . . . **37** loco pignoris teneatur] sed a secundi mariti loco pignoris filiis teniantur obnoxii *Fuld.* **35** filiis] a filiis *Ω* teneatur *GEΣΩΨΘ* **36** obnoxiae *NPM*, noxia *S* secundi] secundum *N* mariti qui] antiqui *N* **36/37** in eo quo] *sic EXΣ*, in eum quo *Ω*, in eo quod *NCLΘΨ*[b], si in ea *PMS*, si in eo *G*, quod *Ψ*[a] **37** processerit] praecesserit *G* locum *N* teneatur] teneantur obnoxia *S* debitum omnem *E* **38** etiam] et *G* in ea parte] et in ea parte *XCPMS* prestet *S* **39** filio inpubere] *scripsimus*, filio inpuberi *ΨΘ*, si filio (filii *C*) inpubere *reliqui* infra] intra *NPMS* hae] haec *NGES* ei *om. E*

legibus et iure succedere, si non aut agendam tutelam ipsi susceperint aut petierint tutorem, qui res eius aut ipsum minorem debeat gubernare, ab eius successione habeantur extranei: illis sine dubio profutura successione, qui ad petendos tutores lege non tenentur adstricti et defuncto cognationis gradu inveniuntur esse propinqui.

Γ. — BREV. *(O [om. int.] H [deficit* 29 fecissent*] NGEXCPMSL Φ [om. subscr. int.]; textum ex decurtatis Paris. 9653 fere integrum exhibet [deficit* 24 obnoxia*], quem librum passim attulimus, reliqui omittunt; Fuldensis interpretationis tantum frustum epitomatum* [32 si mater . . . . 37 teneatur] *proponit). — Lex Romana Burgundionum 36, 4:* Si uero mater tutorem filio intra annum non petat et ad secundas nuptias transeat aut forte non transeat, successionem filii, qui intra pubertatem moritur, pro culpa non petiti tutoris amittit: quae agnatis uel si hi defuerint cognatis qui ad successionem iure ueniunt adquiratur. Secundi uero mariti bona praeteritae tutillae ratiociniis teneantur obnoxia secundum legem nouellam de tutoribus pupillis nominandis. — *Iust. 6, 56, 6. 6, 58, 10. 8, 14, 6.*

40 legibus] ex legibus *Bern. 263*, et legibus *Paris. 4409* iure] non iure *PM*, ludere *Paris. 9653* non *om. NΨ* aut] autem *N*, *om. G* ipsi] ipse *L*, ipsius *XCS* susceperint (susciperint *GXPML*)] non susceperint *NΨ*, coeperint *C SΣ* 41 ab eius] aut ab eius *PM* 41/42 habeantur extranei illis (illi *E*, *om. G*) sine dubio profutura (s. d. p. *om. E*) successione *(sic edd.,* successio *GELΣΩΨΘ Paris. 4409. 9653. Epit. Monachi, qui soli comma hoc habent) propter vocabulum* successione *iteratum om. NXCPMS, def. Ξ* 42 non *(om. Σ)* tenentur (tenetur $Σ^1$)] notentur *L*, continentur *XCPMS* adstricti] adscripti *Paris. 4409* 42/43 defuncti *NΨ* 43 agnationis *L* inueniatur *G* propinquus *G post* propinqui *add.* habeantur extranei *S*

XII. DE REPVDIIS.

xii] xi *Γ*, xuii **ΔΔ Fuld. Σ (lat.) Ξ*, xui *O (lat.)*, xu *O (context.)*, xiiii *Σ (context.)*

Nov. XII (439 Iul. 10).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. FLORENTIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O.

Consensu licita matrimonia posse con trahi, contracta non nisi misso repudio ⸢dissolvi⸣ praecipimus. Solutionem etenim matrimonii difficiliorem debere 1 esse favor imperat liberorum. ‖ Sed in repudio mittendo culpaque divortii perquirenda durum est veterum legum moderamen excedere. Ideo constitutionibus abrogatis, quae nunc maritum, nunc mulierem matrimonio soluto praecipiunt poenis gravissimis coerceri, hac constitutione repudii culpas culparumque coercitiones ad veteres leges responsaque prudentium revocare censemus, Florenti p(arens) k(arissime) 2 a(tque) a(mantissime). Inlustris itaque et magnifica auctoritas tua quae providentissime constituta sunt edictis propositis publicari praecipiat. DAT. VI ID. IVL. CONSTANTINOPOLI THEOD(OSIO) A. XVII ET FESTO VC. CONSS.

‖ IVST. ⸢solvi⸣ ‖ *finit*

ΓΔΟΣΞ Fuld. (incipit 7 hac, *deficit* 8 censemus*). — Lex R. Burg. 21, 1 (ad v. 2/3). — Iust. 5, 17, 8 pr.*

1 impp. th. et ual.] idem *O* ppo] pro *Σ*, poc *Ξ*, pp *Γ*, ppo (preposito *O*) orientis *ΔO* 2 consensum *ΔΣΞ*, conscissa *O* licita] *Iust.*, licet a *ΔΣ*$Ξ^a$, lecit a $Ξ^b$, licet *ΓO* matrimonio $Σ^b$ contracto $Σ^2$ 3 dissolui] *libri et Iust. (M)*, solui *Iust. (reliqui)* praecepimus *Σ* matrimoniis *O* 4 fauor imperat] *ΓOΞ Iust.*, f. impetrat *Δ*, per falorem penat $Σ^1$, fauore et pena $Σ^2$, propter furorem penat $Σ^v$ in repudio mittendo] repudio $Σ^a$*Ξ*, repudii $Σ^b$ culpaque] culpatum *Σ* diuorcio $Σ^b$ 5 leg. uet. *O* moderamine *Σ* 6 quae] qua *Σ* mulierum *Δ*$Σ^a$*Ξ* matrimonium *Ξ* 7 cohercere *O* hac] hec *Γ* constitutionem *ΓΞ* repudii] *Σ*, repudia *OΞ*, repudia a *Fuld.*, rupidia *Γ*, repudio *Δ* cohercitiones *Δ*, co(h)erciones (-nis *Γ*) *ΓOΣ*, co(h)arcionis *Fuld. Ξ* 8 ueteris *Ξ* legis *Ξ*, lege *Fuld.* reuocari *O* censimus *ΓΔΞ*, censuimus *Σ* 8/9 pkaa] *Γ O*, pka *ΔΣ*, prid. k ag *Ξ* 9 inlustra *Δ* auc(ac-)toritate *ΣΞ* 10 sunt *om. Ξ* et dictis *ΣΞ* poplicare *Ξ* 10/11 dat. ui id. iul. const. th. a. (aa *Γ*) xuii et festo (fisto *Σ*, fistu *Ξ*, fausto *O*) uc (uic *Ξ*, *om. O*) conss. *libri*

XIII. CONTRA SENTENTIAS PRAEFECTORVM PRAETORIO INIVSTAS POST SVCCESSIONEM INTRA BIENNIVM SVPPLICANDVM.

xiii] xii Γ, iiii *O*, *om. C*, ui *reliqui* sentencia *Fuld.* praefectorum (praefecti *C*, praefa[-e *lat.*]ctoris *Fuld.*, praefatorum *L [lat.]*) praetorio (praeto[*vel*-u]rii *O [lat.] N [lat.] ECL Fuld.*, p̄p̄ *G*, *om. O [context.] N [context.]*) iniustas (iniusta *GL [lat.] Fuld. Leid.*)] praebt et iustas *X* post (*om. Fuld. Leid.*) successionem (-ones *CS [context.]*, -one *L [lat.] Leid. Fuld. [context.]*) intra (infra *G*) biennium supplicandum (supplicantur *Fuld. [lat.] Leid.*, subplic *Fuld. [context.]*, publicandum *N [context.] Paris. 4409*)] *om. O (context.)*.

Nov. XIII [= BREV. VI] (439 Aug. 13).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. THALASSIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ILLYRICI.
Suggestio sublimitatis tuae et nobis non probatae legis abrogandae materiam ministravit et, quae sit in examinandis litigatorum allegationibus tua celsitudo, monstravit. Quid enim litigantibus in amplissimo tuae sedis iudicio relinquitur, si post sententiam, quam nefas est appellatione suspendi, nec nostrae sereni-
1 tatis inploretur auxilium? Ideo hac lege perpetuo valitura || litigantibus in amplissimo praetorianae praefecturae iudicio, si contra ius se laesos adfirment, ⌈ supplicandi licentiam ministramus, licet pro curia vel qualibet ⌜alia⌝ publica utilitate ⌈ dicatur prolata sententia. Nec enim publice prodest singulis legum adminicula denegari ||, Thalassi p(arens) k(arissime) a(tque)
2 a(mantissime). Inlustris itaque et magnifica auctoritas tua constitutione, quae adversus sententiam pro curia latam supplicare prohibuit, omni parte cassata sciat preces || ⌈ intra biennium tantum nostro numini contra cognitionales sedis ⌜tuae⌝ sententias ⌜offerendas⌝, post successionem

Iust. 7, 42
|| *incipit*
⌈ non provocandi sed
⌜alia⌝ *om.*
⌈ seu alia causa
|| *finit*
|| *redit* ⌈ ita videlicet ut
om. ⌜praetorianae praefecturae⌝ | ⌜offerendas⌝

1 impp.] imperatio *S* theod. et ualent. (ualentinus *S*)] constantinus *G* thalassio] *sic O Iust.*, thalasio *NLΦ*, talasio Γ^{v}*ESΨΘ*, thalasso *CPM*, talasso Γ^{t}, thasa *X*, florentio *Leid.*, *om. G* p̄p̄o] preposito *OS*, u. pfpo *Paris. 4408*, u. inl. p̄p̄o *L* illyrici] hilliricis *G*, illyricae *ΨΘ Paris. 4408*, *om. Leid. Paris. 4410* 2 suggestio] *bis posuit G*, suggessio *NEΦ*, *om. L* sublimitati *M* non (*om. L*) probatae (probandae *Φ*)] inprobatae *N* legis (leges *GE*)] *scilicet Cod. Theod. 11, 30, 16 = Iust. 7, 62, 19 (a. 331)* abrogandi *O* 3 quae] quam pia *O* sit] sint *NGLΦ: fortasse* secuta sit examinandis (exseminandis *S*) litigatorum allegationibus (alligationibus E^{2}*S*, alligantibus E^{1}, in examinationibus *G*)] all. ex. lit. *O* 4 amplissimae *Φ* tuae *NE* tuae .... 7 amplissimo *om. S* sedis tuae *O* relinquetur *G*, relinquatur *L*, relinquantur Γ sentiam *G* quam] quem C^{2}, in quem *X*C^{1} 5/6 serenitatis] seruitutis *L* 6 imploratur *O* auxilio *GXPM* hac] hec *L* 7 ualitura] ualentura *N* 8 praefecturae] praeturae *E* iudicio (iuditium *L*) si (*om. M*)] seditiosi **Δ* contra ius] contagius *N* 9 laesos] lesis Γ^{a}, lesus Γ^{b}, l (*spatio vacuo quinque litterarum*) *C* 10 pro curia] pronocaria *N*, pro curiale *S* alia *om.* Γ 11 prolata] probata *P* 12 publice] *sic nostri libri*, publicum *Iust. (V)*, publico *Iust.* (*C*$R^{b}M^{b}$) prodeest *EPM* singuli *G* 13 denegarit *M*, denegare Γ*SL* thalassi] talassi *O*, thalasi **Δ LΦ*, talasi *E*, talasie *S*, thalasse *NCPM*, talasse *X*, telasse Γ, adlasse *G* 13/14 p̄k̄āā] Γ*O XCPM*, p̄k̄ *GΦ*, p̄k̄ āq̄ ām̄ *L*, parens karissime aūg. *S*, parens k̄ adque amantissime *E*, p̄f aūg. *N* 14 itaque *om. Φ* 14/15 magnifica auctoritas tua] *sic verbis perscriptis* Γ *et plerique*, magt (m̄ag *Φ*) auctoritas tua *GΦ*, māg āā *PM*, mfa āt *L*, m. a. t. *O* 15 constitutionem *G SL* quae aduersus] qua aduersus P^{3}, non aduersus *G*P^{1}*S*, non tibi uersus *M* 16 pro curia (curiam *EΦ*) latam (lata Γ)] proculatam *M* supplicare] *bis posuit* Γ, supplicari *XC* prohibuit] prohibetur *GPMS* 17 precis *S*, proces *G* 18 tanto *XC* nostrum Γ numini] *sic* P^{3} *Iust. (VPLC)*, nomine *NLΦ*, nomini *reliqui et Iust. (RM)* contra *om. Φ* sedis] sed his *N* 19 afferendas *XC*

3 ⸢videlicet⸣ iudicis numerandum ‖ ⸢. Huius legis ne quem latere possit utilitas, edictis propositis eam ad omnium notitiam venire praecipiat. DAT. III ID. AVG. CONSTANTINOPOLI D. N. THEOD(OSIO) A. XVII ET FESTO V͞C. CONSS.

⸢videlicet⸣ *om.*	‖ ⸢ supplicandi eis tribuatur facultas *finit*

INTERPRETATIO. Contra iudicem, adversus cuius potentiam non licuerit appellare, iubet haec lex, ut, cum privatus effectus fuerit, intra biennium liceat cuicumque qui iniuste obpressus est rerum dominis supplicare, ut illis iterum audientia deputetur. Quod si intra biennium post successionem illius non supplicaverint, quae contra eos fuerant iudicata serventur et perpetuam teneant firmitatem.

Γ. — BREV. (**ΔO [om. int.] NGEXCPMSLΦ [finit* 21 edictis*]; decurtati omnes textum omittunt, Fuldensis interpretationis principium deformatum exhibet* [ʻsi contra potencia iudecis nun licuerit appellare cum privatis effectus fuerit intra bienium agere non moriturʼ]*). — Iust. 7, 42.*

20 iudices *NG* numerandam *C* **21** ne quem] neque *ΓNGL* **22** eam] ea *E*, eadem *G*, *om. O* omnium] omnem *S* praecipiat] recipiat *L* **22/23** dat. (datur *X*) iii (iiii *NGP Epit. Monachi*, uii *M*, *om. Paris. 4409*) id. (kal. *Paris. 4408*) aug. constant. (*om. L*) d. n. (domno n͞ro *Leid.*, domno *Paris. 4408*, d. **Δ*, *om. reliqui*) theod. (*om. L*) (*ins.* p͞p **Δ Leid.*) a. (*om. ONL Leid.*) xuii (xuiiii *Paris. 4409*, xuiii *Bern. 263*, xui *E Epit. Monachi*) et (*om. Γ*) festo (fausto *OE*, eseysto *G pro* et festo) u͞c. (uiro claro *S*, uic *Leid.*, *om. OGE Iust.*) conss. (*om. N*) *libri* **24** licuerit] decuerit *L* appellare] *ΓΩ Fuld. Paris. 4409*, appellari *reliqui* **25** fuerit effectus *G*, affectus fuerit *XC* **26** rerum] reum *S* dominos *Paris. 4409* illum *ΨΘ* audientiam *N*, audientiae *ΨΘ*ᵛ inter *G* **27** supplicauerit *NGEΩΣ*¹*ΨΘ*ᵛ contra] inter *N* eos] eum *E* fuerint *NG* et *om. E*

XIIII. DE PATERNIS SIVE MATERNIS BONIS.

xiiii] xiii *Γ*, u *O*, uiii (*sic*) *Fuld.* (*context.*), uii *reliqui*, *om. XC*
siue] *ΓNELΦ*, et *OG*, seu *reliqui*

Nov. XIIII [= BREV. VII] (439 Sept. 7).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. FLORENTIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Officium est imperatoriae maiestatis his etiam, qui nondum nati sunt, providere et in parentum
1 contractibus futuris quoque liberis fructum naturae debitum praeparare. Praeteritae constitutiones mulierem, morte mariti matrimonio dissoluto communibus liberis extantibus, donationem ante nuptias resque alias certis modis ad eam devolutas ex mariti per-
2 sona isdem liberis quibusdam condicionibus servare praeceperant. Haec divus nostrae mansuetudinis avus humana mente viros quoque, morte mulieris extantibus liberis matrimonio dissoluto, circa dotem resque alias certis modis ad eum ex persona mulieris devolutas isdem condicionibus suaserat observare.
3 Nos feliciter vinculo legis haec a viris observanda censemus. Nam ‖ generaliter ⸢, quoquo

Iust. 5, 9, 5	
‖ *incipit*	⸢ censemus

---

1 i͞mp. *E* et *om. G* ualentinus *S* a͞a *om. O* p͞po] preposito *O*, p͞po orientis *EL Paris. 4408*, *om. S* **2** magistatis *L* nondum] non domi *N*, numdum *L* **3** fructum nat. debitum *om. L* praeparare] reparare *G* praeterito *Γ* **4** constitutionis *ΓNGEL* muliere *Γ* mortem *NGEL* communibus] commonemus *N* **5** donationem] donationibus *G* alias] aliis *ΓL* certis modis (*om. L*)] certissimo dos *G* eam] eandem *ON* deuolutos *E*, deuouolutas *G* **6** isdem] hisdem *libri* condicionibus] conductionibus *G* praeceperant] praeciperant *P*ᵃ *L*, praeceperunt *G*, praecipiant *P*¹*M*; *cf. C. Theod. 3, 8, 2* (= *C. Iust. 5, 9, 3*) *pr.* diuus] edictis *G* **7** mansuetudinibus *L* humana] huma *G* mentem *Γ* uiros] uiro *O* mortem *L*, *om. G* mulieris] muliere *E* **7/8** extantibus liberis *post* dissoluto *O* **8** circa] circam *L*, certa *E*ᵛ alias] aliis *Γ* certis (certi *N*) modis] certissimo iure *S* **8/9** diuolutas *M* **9** isdem] his idem *L*, hisdem *reliqui* obseruari *ΓE* **10** nos] ne *M*¹ uincolum *Γ* leges *L* haec *om. O* a uiris] auaris *XC*, uiris *N* **11** censemus] *sic Γ*, censuemus *M*, censuimus *reliqui* quoquo] quoque *ΓNEL*, quaeque *O*

casu constitutiones ante hanc legem mulierem
liberis communibus, morte mariti matrimonio
dissoluto, quae de bonis mariti ad eam devo-
luta sunt servare sanxerunt, isdem casibus ⸢nos
per huius legis auctoritatem⸣ maritum quoque
quae de bonis mulieris ad eum devoluta sunt,
morte mulieris matrimonio dissoluto, communibus
liberis servare ⸢censemus⸣ nec interesse ⸢volu-
mus⸣, si alter pro marito donationem ante nup-
tias vel pro muliere dotem crediderit offeren-
dam. Haec observari praecipimus, licet res
ante nuptias donatae, ut adsolet fieri, in dotem
4 a muliere redigantur; ‖ nam et si culpa mu-
lieris repudio matrimonium fuerit dissolutum,
maritus totam donationem, non partes ut in
altera dote, retinebit. ‖ Dominium autem rerum,
quae liberis ⸢vel huius legis vel praeteritarum
constitutionum auctoritate⸣ servantur, ad liberos
pertinere decernimus. Itaque defuncto eo, qui
eas liberis reservabat, extantes ab omni posses-
sore liberi vindicabunt, consumptas ab heredibus eius exigent, qui eas servare debuerat.
5 Alienandi sane vel obligandi suo nomine eas res, quae liberis reservari praeceptae sunt,
eis qui reservaturi sunt adempta licentia est. Negotia vero liberorum patri utiliter ad-
ministrare concedimus. Dividendi quoque res inter eos ipsos liberos parentibus pro suo
6 arbitrio vel eligendi quem voluerint licentiam non negamus. In his autem casibus, in
quibus res ut paternas mater liberis communibus servare praecepta est (hoc est ubi morte
mariti matrimonio dissoluto mulier ad alias nuptias venit) vel ubi ut maternas patrem
liberis communibus servare censuimus (hoc est ubi morte mulieris matrimonio dissoluto
vir ad alias nuptias venit), si hereditatem eius
parentis qui prior mortuus est non adierint liberi,
licebit eis, tamquam eius tantum res fuerint ⸢,
eas sibimet vindicare, scilicet si vel eius qui
posterior moritur hereditatem crediderint ad-

⸢n. p. h. leg. a.⸣ *om.*

⸢censemus⸣ *om.* (*cf. v.* 11) | ⸢uolumus⸣ *om.*

‖ *finit*

‖ *redit*

⸢per huiusmodi l. u. pr. const. auctoritatem⸣

⸢ qui posterior moritur

13 casum *G*, *om.* *O* constitutiones] *ΓOP*², constitutionis *reliqui*, contentionis *N* lege *N* **13** communibus] communionibus *S*, communibus extantibus *O* mortem *G* **14** eum *L* **15** sunt] est *E* isdem] *O*, his idem *L*, his de *GS*, hisdem *reliqui* casibus] causis *G*¹ **16** auctoritate *PM* **17** quae *om.* *G* **17/18** ad eum deuol. s. morte (mortem *GL*) mulieris (mulueris *G*) *om.* *NE* **19** seruari *G* censemus] *plerique*, censuimus *OGE* **20/21** ante nuptias] manente substantias *L* **21** mulierem *NPM* dote *PM* **21/22** offerendam] efferendum *M* **22** haec] hoc *G* obseruare *ΓNEL* praecipemus *Γ*, praecepimus *N* liceat *L* **23** in dote *NG* **24** redigantur] degantur *Γ* et] etiam *L* si] se *Γ* **25** repudium *G* fuerit] fecerit *O* dissoluto *E* **26** *post* maritus *add.* tamen *G* partes] partem *O*, in partes *G* **26/27** in altera dote (dotem *L*)] alteram dotem *O* **27** retinebit] retinerit *S* **28** quae liberis u. h. l. u. praeteritarum (praeteritare *Γ*, praeterita *N*) *om.* *E* **29** auctoritatem *Γ* liberas *N* **31** reseruabant *S*, reseruabit *N* extantis *N*, extante *E*, extantes biennii *G* **32** uindicabant *Γ*ᵃ eas] eius *Γ* debuerat] *O Iust.* (*M*ᵃ), debuerant *Γ et reliqui et nostri et Iust.* **33** sane] siue *N* reseruari] reseruare *Γ*, seruari *reliqui et Iust. 5, 9, 5* (*M*ᵇ*N*), seruare *NGE Iust. 5, 9, 5* (*CM*ᵃ) praecepta *NS* sunt] eis sunt *G* **34** eis *om.* *N* reseruaturi] res seruaturi *S*, non seruaturi *G* patrui *E* utiliter] utilitas *G* **34/35** amministrari *OG* **35** concedimus] condicimus *L*, decernimus *Γ*, praecipimus *G* res *om.* *O* ipsos *om.* *O* **36** uel eligendi] diligendi *G*; *cf. nov. Maioriani 6 § 8; nov. Severi 1* quem] quem admodum *S* **37** ut] uti *G*, maternas pater uel *O* liberis] et liberis *G* hoc est] hoc *N* mortem *E* **38** mulier] uir *L* ut] et *N*, *om.* *OE Iust.* (*CM*ᵃ) patrem] parem *G* **39** liberis (*om.* *S*) comm.] c. l. *O* censuimus] censemus *N Iust. 5, 9, 5* (*MN*), constituimus *Iust. 5, 9, 5* (*C*) mortem *ΓGES* mulieris] uxoris *O* **40** hereditates *G* **41** parentis] *ΓO Iust.*, parentes *reliqui* prior] prius *NS* mortuus] mortuor *Γ* adierunt *Γ* **42** eis *om.* *G* fuerint] fuerit *E*, fuerint qui posterior moritur *Iust. 5, 9, 5, ex quo Pith.* (*ad Sichard.*) **43** uindicari *N* qui *om.* *E* **44** heditatem *S*, hereditatem eius *G* crediderit *N* **44/45** ad eundem *G*

eundam, ne, ‖ quod favore ⌜liberorum indictum⌝ est, quibusdam casibus ad laesionem eorum
7 ⌜videatur inventum⌝. ‖ Illud etiam humanis sensibus huic legi credidimus inserendum, ut eo quoque casu, quo lucratur vel mulier res, quae ad eam a marito perveniunt, vel maritus eas, quae ex bonis mulieris ad eum transeunt, (hoc est ubi primum matrimonium alterius morte dissolvitur nec superstes ad secundas nuptias venit), si res vel maritus vel uxor (hoc est qui superstes est) non consumpserit vel alienaverit, quod eis ad secundas nuptias non venientibus quasi rerum dominis concessum esse non dubium est, ⌜si hereditatem eius qui posterior moritur liberi adire noluerint, ut eis⌝ liceat res a patre profectas ut paternas, a matre ut maternas accipere.
8 ‖ Quod ⌜autem⌝ scitis prioribus continetur, nec a filia quae in potestate est donationem ante nuptias patri nec a filio dotem adquiri, eo addito confirmamus, ut defunctis his adhuc in potestate patris, si liberis extantibus moriantur, ad liberos eorum eaedem res iure hereditatis, non ad ⌜patrem⌝ iure peculii transmittantur nec per nepotes avo videlicet adquirendae, ‖ Florenti p(arens) k(arissime) a(tque)
9 a(mantissime). Inlustris itaque ac magnifica auctoritas tua legem saluberrime promulgatam ad omnes populos edictis propositis faciat pervenire. DAT. VII ID. SEPT. CONSTANTINOPOLI D. N. THEOD(OSIO) A. XVII ET FESTO V̄C. CONSS.

‖ *Iust. 1, 14, 6* | *Iust. 5, 9, 5*
⌜quorundam constitutum⌝ | ⌜liberorum inductum⌝
⌜nolumus inventum videri⌝ *finit*
‖ *Iust. 5, 9, 5 pergit*
⌜liberis⌝
‖ *finit, incipit 6, 61, 3* | ⌜autem⌝ *om.*
⌜patres⌝
‖ *finit*

---

45 fauore] faborem *Γ* indictum] iudicium *G* **46** quibusdam] quibus *L* eorum *om. L* **47** illuc *S* **48** lege *ΓSL* **49** quoque *om. O* quo] quos *E* mulier res] mulieres *N*, mulieris *G* **50** ad eam] eadem *P* a marito] ad marito *N*, amaritudo *S* peruenerint *G* **51** quae] quas *ES* ex] in *N* mulieris] mulieris ad eas mulieris *Γ* **53** nec] *ΓONEC Iust.*, ne *reliqui* superstis *NES*, super istis *L* ueniat *G* **54** uel] suae *N* superstis *NEPMS*, super istis *L* **55** non consumpserit (sumserit *G*)] et cum suppreserit *L* alienauerit] aliena uenerit *L* eis] est *M*ᵃ **56** rerum] seruum *E* **57** concessum esse] *cf. nov. Severi 1 pr.; Nov. Iust. 98, 1* **58** qui] cui *K* posterior] posterior est *L*, posteriori est *K* moritur] maritus *G* **59** adiri *K* ut eis] *Γ et reliqui*, eis *O corrigens, om. S* **60** paternis *Γ* **60/61** accipere] acceperint *G* **61** quod *om. N* scitis] scedis *G* **61/62** continentur *G* **62** a] *ΓOSK Iust. (L*ᵇ*CR)*, ea *reliqui, om. Iust. (PL*ᵃ*)* filia] filii *G* **62/63** donatione *N*, donationes *K*, donationis *EL* **63** patri] patris *KL* a *om. Iust. (PL*ᵃ*R)* dote *ES* **63/64** adquiri] adqui *N* **64** eo addito (eo adito *NG*, eo quod addito *XC*, eo edicto *E*) *post* confirmamus *O* **65** potestatem *Γ* liberis] beris *N* **66** moriatur *KL* liberos] liberis *Γ*, liberus *L* eaedem] *O Iust. (C et Schol. Bas.)*, easdem *GESKL*, eadem *Γ Iust. (PLR*ᵇ*)* **67** hereditatem *Γ* patrem] *ΓOCP*ˢ, patris *reliqui*, patres *Iust.* peculii] perculsi *N*, periculo *Γ* **67/68** transmittantur] transmittatur *P*ˢ*K Iust. (PLR*ᵃ*)* **68** nec] ne *XC* **68/69** adquirendi *Γ*, adquirente *K* **69** florentio *G* p̄k̄āā] *ΓOXCPM*, p̄k̄. āq̄. ām̄. *KL*, p̄k̄. aūḡ. aūḡ. *G*, p̄kl. aūḡ. *N*, parens karissime auguste *S*, parens k̄ adque amantissime *E* **70** inlustris (*om. N*) itaque] itaque inl̄. *PM* ac] et *GEPMSK* **70/71** magnifica (magnificata *S*) auctoritas tua] *sic verbis perscriptis plerique*, mag. aūc. tua *G*, mag. (mfā *KL*) ā. t̄. (āc *M*) *PMKL*, m. a. t. *O* **71** lege *N* promulgata *NL*, prouulgatam *Γ* ad omnes populos . . . . **73** confirmat *vacuo spatio relicto desunt C* faceat *N*, facias *K* **72** dat. uii (*sic nostri plerique et Iust. 6, 61, 3 [Hal.]*, ui *GEX*, uiii *Leid.*, prid. *Paris. 4411, om. Iust. 1, 14, 6 [Hal.]*) id. (*sic nostri reliqui et Iust. 6, 61, 3 [Hal.]*, k̄l. *Σ Paris. 4409. 4411. Iust. 1, 14, 6 [Hal.]*) sept. (octb. *Paris. 4414. 4415*, febr. *ΨΘ*, aug. *Iust. 1, 14, 6 [Hal.]*) constantinopoli (*hic finit L*) d. n. (domno n̄r̄o *Leid.*, domno *Paris. 4408*, domni **Δ, om. reliqui*) theod. (*om. ΨΘ*ᵛ) a. (āā *Γ*, aūḡ. p̄p̄. *Leid.*, p̄p̄. aūḡ. **Δ*, p̄p̄o ā *Paris. 4408*) xuii (xui *S Epit. Monachi*, xuiii *G*, xii *Paris. 4409, om. Γ*ΔE*) et festo (*sic nostri plerique et Iust. 1, 14, 6 [Hal.]. 6, 61, 3 [Hal.]*, fausto *OS*, fisto *EΣΩ Paris. 4408*, fisco *Paris. 4409*) ūc̄. (uiro claro *S*, ūic̄. *X*, ūū. c̄c̄. *Paris. 4410, om. ONGE Leid. Iust.*) conss. (cont. *Γ, om. NK*) *libri*

INTERPRETATIO. **Haec lex confirmat, ut, sicut mulier post mortem mariti omnia, quae ad eam de rebus mariti quolibet ordine pervenerunt, totum filiis profuturum debeat conservare, hoc etiam et patres de rebus maternis simili observatione custodiant (excepto quod eis fuerit filiorum morte quaesitum ea ratione, sicut lex Theodosiani in octavo libro declarat), si ad secunda vota venerint aut forte non venerint. Res quae filiis iussae sunt reservari, post quorum obitum si alienatae vel obligatae quoquo pacto fuerint, ubicumque eas potuerint invenire, ad suum dominium filios praecipit revocare. Nam permisit, ut mulier de sponsalicia donatione quam a marito percepit, si proprium mulier nihil habeat, dotem exinde ipsi marito possit offerre. Causas vero filiorum patres agere utiliter et cum summa strenuitate constituit et ut dividere aequaliter inter filios facultates maternas aut per se aut per quos elegerint habeant potestatem. Sane de omnibus rebus uxoris, quae ad proprietatem mariti quolibet titulo vel nomine, seu donatione seu testamento seu morte filii, pervenerunt, etiamsi ad alias nuptias non transierit, si mortuo eo hereditatem eius filii adire noluerint, omnia, quae de maternis bonis maritus quocumque ordine habuit adquisita, filii sibi, sicut reliquas maternas facultates, apud quoscumque invenerint vindicabunt. Simili ratione, si et mater marito mortuo, etiamsi ad secundas nuptias non venerit, si hereditatem eius filii adire noluerint, omnia, quae de patris facultatibus mater eorum quoquo modo, ut superius dictum est, adquisivit, filii post mortem matris cuius hereditatem repudiaverint ad integrum sibi vindicent ac defendant: quia iustitiae intuitu constat esse prospectum, ut, quia nihil de illius parentis rebus qui posterior moritur habere dinoscitur, vel ea, quae ex prioris mortui parentis bonis esse constat, ad filios debeant integra pertinere. Reliquum vero huius legis in aliis legibus habetur expositum.**

Γ. — BREV. (**ΔO [om. int.] NGEXCPMSK [incipit* 56 non venientibus*] L; Φ et decurtati omnes textum omittunt, Fuldensis interpretationem tantum epitomatam exhibet [finit* 83 potestatem*]).* — *Iust. 1, 14, 6. 5, 9, 5. 6, 61, 3.* — *Theodericus c. 54* (*ad vv.* 13 sq. 24—30).

73 sicut (si qua *NGC*^{2}*Ω*) mulier *om. Fuld.* mariti *om. C*^{1} omnia quae] quae *C*^{1} 74 eam] eum *Fuld.* mariti] mariti mulieri *Fuld.* peruenerunt] peruenerint *G*, peruenissit *Fuld.* profuturum *om. Fuld.* debeant *N* conseruari *G* 75 hoc etiam ... custodiant] similis racio est obseruandum et patri de rebus maternis *Fuld.* et patres] ex patris *E* eis] ei *E* fuerint *NΨ* 76 morte] matre *Σ*^{t}, mortem *L* quaesitum] adquisitum *EΩ*^{2} ea ratione .... 77 non uenerint *om. Fuld.* sicuti *G* theodosiani] theodosiana *G*, theodosii *Epit. Mon.* in octauo libro] *cf. Mommseni ad Theodosianum Prolegomena p. LVIIII:* 'intellegit legem 8, 18, 4 non receptam in Breviarium aut deperditam aliam'. 76/77 secundam *L* 77 uenerint] *ΓEKΩ*^{2} *Paris. 4409*, uenerit *reliqui* non uenerint] *ΓK*^{b}, non uenerit *reliqui, om. EM*^{t} res q. filiis (filii *X*) iussae (iussi *GCPM*, iuste *E [altero loco] et Cui.*, iussa *Ω*) sunt reseruari (-re *G*, -te *E [altero loco]*) *om. Fuld.*, *post* 78 fuerint *repetit E et secundum eum librum transposuit Cuiacius (ed. 1), sed videtur interpres errasse* quorum] *requiritur* parentis *simileve quid* 78 opetum *Fuld.* alienatae] alienae *N*, alienati fuerint *Fuld.* quoquo pacto fuerint *om. Fuld.* quoque *NGΣ*^{a} fuerit *P*^{1} eas potuerint (putauerint *L*) .... 79 reuocare] filius inuenerint ad suum dominium posse reuocare *Fuld.* inueniri *E* 79 dominium] dominum *N* filios] eas *G* praecipit] *GPMS Paris. 4409*, praecepit *reliqui* reuocari *E*^{b} nam .... 80/81 offerre *om. Fuld.* 80 quam] qua *N* percepit] percipit *L*, praecipit *G*, suscepit *Paris. 4409* proprium] de proprio *GKL* mulier nihil] nihil *Paris. 4409. Cui. (ed. 1)* exinde *om. SKL* ipsi] ipse *N*, ipso *Ω*^{b} 81 causas] causa *E* uero *om. Fuld.* patres] pater *KL*, parentibus *Fuld.* et cum .... et ut *om. Fuld.* et cum] et *E* strenuitate] utilitate *ΨΘ* ut *om. E Paris. 4409. Cui. (ed. 1)* 82 filiis facultate *Fuld.* maternas .... elegerint *om. Fuld.* aut per se *om. E* per quos] quos *G* eligerint *E* 83 potestate *Fuld.* de] si de *G, om. K* uxores *N* ad proprietatem (proprietate *E*, pro etatem *K*) mariti] ad maritum *XC* 84 seu donatione (donationis *Ω*)] suae donatione *N* filii] filiorum *KL* peruenerint *Σ* 85 transierint *GΨΘ*^{a} hereditate *PM* adire *om. L* 86 adquesita *K*, adquisitum *E* filii] filius *Σ* 87 si et] et si *E* etiamsi ad] *sic libri* 88 uenerint *ΨΘ* hereditate *Ω* fili *E* adire noluerint] adierint *GXCPM* de *om. N* patris] patribus *K*, paternis *Paris. 4409* 88/89 facultatibus] facultate *Ω* 89 quoquo modo] quomodo *GP*^{a}*L* post] has post *G* matris] patris *Σ*, *om. S* 90 ad].id *GPM* ac] atque *Ω* 91 prospectum] profectum *N* quia] qui *Ω* illius] illis *GE* parentis] *KΣΩ Paris. 4409*, parentibus *G*, parentes *reliqui* 91/92 habere dinoscitur *om. SKL* 92 mortui] mariti *SKL* parentis] parentes *NGSLΨΘ*, parentibus *E* debeant (habeant *ΨΘ*) integra (integre *PM*, ad integrum *KL*)] ad integrum debeant *E* 93 pertinere] peruenire *ESKL Cui. (ed. 1)* in *om. N* habeatur *PM*

XV. NE CVRIALIS AD SENATORIAM DIGNITATEM VEL AD ALIQVEM HONOREM ADSPIRET.

xu] xiiii *Γ*, ui *O*, uiiii *(sic) Fuld.*, uiii *(om. C) Brev.* ne curialis] *Γ*, ne curia *N (context.) Leid. Fuld.*, ne curiam *Paris. 4413*, decuriam *X*, ne curio *Paris. 4415*, decurio *Paris. 4411*, decurio si *C (context.)*, ne (de *O [lat.]*) decurio *O et reliqui* senato(*vel* -u)ria *L (lat.) Leid. Fuld.*, senatorum *L (context.)* dignitate *Leid.* uel *(om. Leid.)* ad *(om. KL Leid. Fuld.)* aliquem (aliquam *S [context.]*, aliqua *Paris. 4414*, alyque *L [context.]*, quem *Leid.*, aliquos *S [lat.* [a]*]*) honorem (honore *ΓL [lat.]*, horem *L [context.]*, honores *S [lat.* [a]*]*)] *om. O (context.) Φ* adspiret] accedat *Φ*, adipiscat *L (lat.)*.

Nov. XV, 1 [= BREV. VIII] (439 Sept. 12).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. AD SENATVM VRBIS CONSTANTINOPOLITANAE.
Splendidissimo coetui vestro, p(atres) c(onscripti), placere confidimus, si civitatum com-
modis consulatur. Vestrum nempe est velle civitates augeri. Vos curiis peculiariter
prospicere consuestis, si quidem vobis nostro iudicio res publica solet gubernanda com-
mitti. Nam etsi otio frui vos quodam tempore patiamur, ne labore videamini fatigari
continuo, non tamen ideo cura vos deserit optime regendae rei publicae. Quamobrem
1 lege curiis profutura vobis, p(atres) c(onscripti), vel maxime gratulamur. Suggestione
viri inlustris atque magnifici p(raefecti) p(raetori)o Orientis et exconsule Florenti con-
perimus quosdam curiales iniuriis se praesidum subtrahere cupientes ad senatoriae digni-
tatis praerogativam confugere. Hoc curias enervare non dubium est: curialibus quippe
praeturae munus inpositum patrias etiam functiones ac suae quemque munia civitatis,
2 patrimoniis eorum eo modo consumptis, denegare conpellit. Sed et quod motibus se
iudicum reverentia subtrahunt dignitatis, publicis commoditatibus noxium esse perspicitis.
Cessat enim debitorum conpulsio, si debitori deferat executor. Lege itaque perpetuo

---

1 impp.] imp. *E*, imperatio *S* ualentinus *S* aa. *om. O* ad senatu *Φ* constantinopolitanae] constantinop̄. *PM*, constantinopolitano *Θ*, constantinopolim *Ψ*, romae *Leid.* **2** splendidissimo] splendissimo *G*, solendissimo *X*[a], solendidissimo *X*[b], colendissimo *C* coetui] coeui *E*, coetu *XK* p̄c.] patris (pactis *L*) conscripti *NBL*, patres conscriptum *G* si] si de *O* ciuitatum] ciuitatem *Γ*[a]*KL*, curiarum *Pith. (ad Cuiac.)* **3** consolator *S* uelle] uel *GKL* ciuitatis *ΓES* augere *ΓSKL*, agere *E*[a] curiis] curiae *L*, curia *K* peculiariter] peculariter *Γ*, specialiter *KL Pith. (ad Cuiac.)* **4** propicere *Γ* consuestis] consuistis *ΓEKL*, consuistes *N* uobis] nobis *E* nostro (uestro *G*) iud. res publ. solet *(sic Γ*, soleat *Brev.)*] res publica soleat nostro iudicio *O* **5** etsi] si *O E*[a] frui uos] frugibus *G* quodam] quadam *N* laborem *P* **6** regendae] gubernandae *O* rei publicae] rit publicae *M* **7** lege] *ΓONX C*, legem *reliqui; requiritur* de lege profuturam *GESK* uobis] a uobis *N* gratulamur] gratulemur *N*, gratulatur *E* suggestione] suggessione *N*, suggestionem *Γ*, suggestione itaque *O* **8** uiri] ueri *M*, uir *K* illustres *G* magnifici] magneficis *Γ* p̄p̄o *(sic ΓEK et sic fere reliqui*, praefecto praetorio *P*[1]*M*, praefecti prepositi *O*, praefecti populi *S*, praeceptis praetorio *XC)* orientis *(om. N)* et *(sic ΓSP*[2]*, om. reliqui)* exconsule (exconsulis *O*, *om. N*) *libri* florentii *O* **8/9** conperimus] conpetimus *X*

9 quosdam] quos dum *M* se *om. N* praesidum] praesidium *K*, praeside *Γ* subtrahere] subducere *O*, *om. Γ* senaturia *Γ*, senatoriam *N* **9/10** dignitates *N* **10** praerogatiua *NGK* confugire *ΓXP*[1]*M* hoc] ac *ESK* curias eneruare] curias insenuare *E*[t], curias manifestare *G*, curia se (curias *K*) seruare *ΓK*, curia sine suasure *N* est *om. Γ* **11** praeturae] praetore *N*, praetorem *G*, praefurae *K*[a], praefuturae *K*[b] munus] manus *G* inpositum] positum *C* (h)ac] hanc *G*, *om. E* suae] sua *C*, *om. E* quemque] queque *O*, quoque *G*, quemquam *E* munie *Γ*[a], moenia *N* ciuitates *N*, ciuitati *M* **12** eo (et *E*) modo (modis *N*)] com(m)odo *ΓG* consumptis] consumitis *Γ* denegari *O* conpellit] *ΓOSK*, conpelletur *N*, conpellitur *reliqui* sed et] *ΓOES K*, et *reliqui* motibus] mutib; *N*, moribus *C; cf. D. 22, 5, 21, 3* se] secum *K*, *om. Γ* **13** iudicum] iuditium *ΓS* reuerentia] reuerentias *Γ*, reuerentiae *G* dignitates *S* commoditatibus] ciuitatibus *Γ* perspicitis] *sic OG*, prespicetis *Γ*, praespicitis *reliqui* **14** cessat] cessa *N* dubitorum *K* conpulsio si] conpulsatio si *G*, conpulsi *E* debitori] *ΓONXCS K*, debitorum *G*, debitum *E Cui. (ed. 1)*, debitorem *PM Pith. (ad Cuiac.). Cui. (ed. 2) ex Pith.* deferat] *ΓESK*, deserat *GXCPM*, deseruiat *ON*, desiderat *Cui. (ed. 2) ex Pith. (ad Cuiac.)* legem *K* perpepuo *G*, perpetua *E*, *om. S*

valitura decernimus nullum posthac curialem senatoriae sibimet dignitatis infulas usur-
3 pare, nulli curiali licentiam dari clarissimo se permiscendi consortio. Sed ne providentissime constituta quibusdam praeteritis semiplena reliquisse noscamur, illis etiam curialibus, qui iam senatoriam adepti sunt dignitatem, praeturae munus remitti decernimus, qui nondum praetores sunt nominati vel quos nominatos nondum amplissimi vestri coetus sententia praeturae muneri mancipavit obnoxios. DAT. PRID. ID. SEPT. CONSTANTINOPOLI D. N. THEOD(OSIO) A. XVII ET FESTO $\overline{\text{VC}}$. CONSS.

INTERPRETATIO. Haec lex hoc praecipit, ut nullus curialis natus ad aliquos honores adspiret nec dignitatem aliquam supplicando temptet adsumere, nisi tantum officia curiae debita se noverit subiturum.

Γ. — BREV. (**ΔO [om. int.] NGEXCPMSKL [deficit* 4/5 committi, *redit* 22 haec lex*]; Φ et decurtati omnes textum omittunt, Fuldensis interpretationis tantum principium exhibet [finit* 22/23 adspiret*])*.

15 ualituram *K* posthac] post ad *P*¹*M* sibimet] sibi et *K* dignitates *NSK* infulas] infulsas *N*, insulas *K* **15/16** usurpare] usurpato *M* **16** curiali] curiale *K*ᵃ, curia *G* dare *Γ* clarissimo se] clarissimos et *E* permiscendi] comminiscendo *G* ne] nec *K*, *om. X* **16/17** prouidentissime] prouidentissimo *Γ*, prudentissime *G Pith. (ad Cuiac.)*, prouidentissime constantissime (constantiss. *C*) *XC* **17** praeteritis] recti *O* **17/18** semiplena (sime. plena *(sic) Γ*, semipleno *M*, simi. poena *G*ᵗ, semel poena *G*ᵛ, poenam *E*) rel. noscamur (noscemur *M*, noscatur *G*, uideamur *O*) i. et. curialibus (cursalibus *M*) *om. SK* **18** senatoriam] in senatoriam *GPM* adempti *S* praeturae munus] praetore munus *S*, praeterea munus *E*, praetorem nos *G* **18/19** remitti (committi *E*) decernimus *(om. K)*] remittimus *O* **19** qui nond. praetores (*ins.* usi *E*) s. nominati *om. K* nominatos] nominatus *G* amplissimae *K* uestri] quaestoris *G* **20** sententia] sentencie *Γ*ᵃ, sententiae *XC*, sententiam *K* praeturae] praetore *GE*ᵇ*S* muneri] munere *ΓS*, munire *GK* mancipauit (mancipiauit *Γ*) obnoxios (obnoxius *ΓNG*)] obnoxios nuncupauit *O* **20/21** dat. prid. (iii *G*, iiii *Paris. 4409*) id. *(om. Paris. 4414)* sept. constantinop. (constantino *G*, *om. ES*) d. n. (dom̄. n̄r. *Leid.*, domno *Paris. 4408, om. reliqui*) theod. *(ins.* $\overline{\text{ppo}}$ *Leid.)* a. ($\overline{\text{aa}}$ *Γ*) xuii (xui *EK*, xuiii *ΨΘ*) et festo (fisto *EΩ Paris. 4408*, fisco *Paris. 4413*, fis *K*, fausto *O*) $\overline{\text{uc}}$. (uiro claro *S*, $\overline{\text{uic}}$. *Leid.*, *om. ONEΨΘ Paris. 4409. 4413)* conss. *(om. NEK) libri* **22** haec] hae *K* praecipit] *GPMS*, praecepit *reliqui* curiales *N* natus] notus *Ω*, *om. Fuld.* honoris *Fuld.* **22/23** adsperat *Fuld.* **23** supplicando] supplicandum *NE* nisi] *requiritur* sed officia] ad officia *K* curiae] curia *K* debitae *KΩ* **24** subiturum] subditurum *K*

Nov. XV, 2 (444 Iul. 20).

IDEM AA. ZOILO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Non esset huius promulgandae necessitas sanctionis, si inproborum temeritas aut metu legum aut pudoris imperio frenaretur. Sed quoniam utrumque despexit audacia, nostrarum statim debet provideri remediis sanctio-
1 num, ne ultra serpat iniuria. Quantum igitur magnitudinis tuae suggestio patefecit, Valerianus Emisenae civitatis curialis, iuris publici legumque grassator, ob hoc sibi inlustris cingulum honoris inmerito per subreptionem adsumpsit, ut illius subnixus infulis dignitatis contumeliosum sui posset amplificare propositum. Magna enim stipatus barbarorum caterva secretarium provinciae moderatoris inrupit, priorem sibi locum ausus est vindicare, dexter adsedit ei, cui iura commisimus, cui fata provincialium duximus esse credenda, ita ut omne eius fugaret officium, vasta omnia ac sola relinqueret. Qui non magis opibus dives quam sceleribus plenus, aliis quoque curialibus domi suae susceptis, ut publica ratio fraudaretur, servile praesidium exactoribus contra publicam obposuit disciplinam, quo magnum dispendium nostrae serenitatis aerarium per eius pateretur vesaniam. In quem oportuerat acerbioribus legum aculeis vindicari, nisi nos mansuetudo, quae adsolet, temperaret et ad suam consuetudinem lenitatemque redigeret. Quapropter eum et cingulo et dignitate simul inlustri privari hac generali sanctione decernimus et curiae redditum per se aut substitutam personam, si ita v(iro) c(larissimo) mode-

---

1 idem] p̄ *Γ* **5/6** inlustrum *Γ* **6** absumsit *Γ* **7** possit *Γ* **8** ausus] auxus *Γ* **10** omni *Γ* sola] *fortasse* desolata **16** cingolum *Γ* dignitatem *Γ* inlustri] $\overline{\text{inlus}}$ *Γ* generali] generale *Γ*; *fortasse delendum* **17/18** moderaturi *Γ*

ratori et curialibus visum fuerit, suarum periculo facultatum omnibus curiae fungi
2 muneribus, iudiciariis ad similitudinem ceterorum sententiis pariturum. Verum quia principale remedium generale esse oportet, ceteros quoque civitatum omnium curiales ab inlustri dignitate cum cingulo seu citra cingulum volumus in posterum prohiberi nec
3 sibi infulas huius honoris adpetere. Quod si temere post hanc nostri numinis sanctionem huiusmodi honorem subreptione quadam impetrare potuerint, sciant infructuosum sibi hoc fore nec ullum inter eos atque alios curiales, qui talem non meruerint dignitatem, esse discrimen; illos autem, qui vacantem iam vel honorariam dignitatem adepti sunt, per substitutas personas omnium suarum periculo fortunarum muneribus curiae abs-
4 que ullo patrocinio respondere, Zoile p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris igitur auctoritas tua hanc nostri numinis legem publicis commoditatibus profuturam edictis sollemniter ubique propositis ad omnium notitiam faciat pervenire. DAT. XIII KAL. AVG. CONSTANTINOPOLI THEOD(OSIO) A. XVIII CONS.

Γ.

18 periculum Γ 21 cingolum Γ citra] *Zirardinius*, cetra Γ[b], cetera Γ[a] 22 nominis Γ 23 subreptionem Γ 26 pericolum Γ 26/27 absque *bis posuit* Γ 27/28 inlus Γ 28 igitur] *Zirardinius*, ita igitur Γ nominis Γ 30 theod. a. xuiii cons.] *Zirardinius et Amadutius propter magistratum*, th. a. xuii con. Γ

XVI. DE TESTAMENTIS.

xui] xu Γ, uiiiii *(sic) Fuld. (lat.)*, uiii *X*, uii *O*, uiiii *Brev. reliqui (om. C)* testamento *G C (lat.)*.

Nov. XVI [= BREV. VIIII] (439 Sept. 12).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. FLORENTIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Ita prodest gentes barbaras nostri numinis imperio mancipari, ita nostrae victoriae videbuntur oboedientibus fructuosae, si pacis commoda legum regulis conponantur. Ideo divinis sensibus die noctuque res humani generis pertractantes gratum duximus deficientium quoque voluntatibus subvenire, ut pro suo quisque testetur arbitrio, ut in potestate sua suam habeat voluntatem, ut invitus nemo nec taceat nec loquatur. Illud quippe est
1 proprie testamentum, quod testantis meram continet voluntatem. Natura talis est hominum, ut quosdam diligant, alios timeant, quibusdam sint officiosae gratiae debitores, alios suspicentur, quorundam fidem intellegant eligendam, aliis nihil credendum existiment nec tamen audeant de singulis quae sentiunt confiteri. Ideo veteres testamenta scripta testibus offerebant oblatarumque eis tabularum perhiberi testimonium postulabant. Sed dum iuris antiqui cautelam paulatim mutat posteritatis inperita praesumptio et testes exigunt omnimodo quae testamento continentur agnoscere, eo res processit, ut,

1 ualentinus *S* florentio (ad flor Φ[v], laurentio *G*) ppo] *plerique*, f. preposito *S*, f. preposito orientis *O*, f. pfu *G*, pfpo florentio u. inluster ppo *Paris. 4408*, f. ppo uir inluster et exıſ *(sic) E*, f. u. inl. ppo. excons. *KL*, f. uiro illustri ppo et exconsule **Δ* ita] itaque *E*, ut *C*[2] 1/2 prodeest *XPM* 2 barbaris *N* nostri numinis (numminis *K*, nomenis *L*, nominis *reliqui*) imperio] nostri imperio nominis *PM*, nominis imperii nostri *G* mancipare *N* ita nostrae (si totum nostrae **Δ*, *om. N*) uictoriae u. ob. (obediendientibus Γ) *bis posuit K* 3 si pacis commoda *bis posuit K* conponantur] conputantur *N*, componamus *O* 4 gratum] gradum *S*, grauatum *KL* 4/5 deficientium (deficientibus *K*) quoque] deficientiumque *E* 5 testitur Γ, testentur *M*, testatur *NE* 6 suam *om. G* habent Γ uoluntatem *om. G* ut inuitus . . . . . . 7 uoluntatem *om. E* inuitu Γ quippe] quoque *G* 7 proprie] proprium *G* testamento *NS* testantes *NS*, testanti *KL* miram *G* continet] *sic* Γ*OK*, contenit *L*, contineant *S*, obtinet *GXCPM*, obtenent *N* natura talis] naturale *N*[b]*SKL*, naturales *N*[a], naturalis *E* 8 quibusdam] quibus *K* officiosae] offiosae *G* 9 suscipentur Γ quorundam] quosdam *PM* fidem *om. K* 9/10 existimant Γ 10 de *(om. M*[1]*)* singulis audeant *O* ueteres (ueteris *SL*)] et ueteres *M*[2] 11 ablatarumque Γ*S*, oblatorum quae *K*, oblaturumque *E* perhiberi] *sic* Γ, perhibere *reliqui* 12 cautella *L* posteritatis] potestatis *G* inperitia *G* 13 et] si *G*, *om. P*[1]*M* testis *L* exibunt *L* omnimodo] *sic* Γ*OESKL*, omnino *reliqui* quae] qui *X* testamentum Γ continetur *G*, conentur *C*[2]

dum sua quisque nonnumquam iudicia publicare formidat, dum testibus testamenti sua non audet secreta committere, ne suis facultatibus inhiantes offendat, intestatus mori quam suae mentis arcana periculose patiatur exprimere.
2 || Hac ⸢itaque⸣ consultissima lege sancimus licere per scripturam conficientibus testamentum, si nullum scire volunt quae in eo scripta sunt, signatam vel ligatam vel tantum clausam ⸢involutamve⸣ proferre scripturam vel ipsius testatoris vel cuiuslibet alterius manu conscriptam eamque rogatis testibus septem numero c(ivibus) R(omanis) puberibus omnibus simul offerre signandam et subscribendam, dum tamen testibus praesentibus testator suum esse testamentum dixerit quod offertur eique ipse coram testibus sua manu in reliqua parte testamenti subscripserit: quo facto et testibus uno eodemque die ac tempore subscribentibus et ⸢signantibus⸣ valere testamentum nec ideo infirmari, quod testes nesciant quae in eo scripta sunt testamento.
3 Quod si litteras testator ignoret vel subscribere nequeat, octavo subscriptore pro eo adhibito eadem servari decernimus.
4 In omnibus autem testamentis, quae ⸢vel absentibus vel praesentibus⸣ testibus dictantur, superfluum est uno eodemque tempore exigere testatorem et testes adhibere et dictare suum arbitrium et finire testamentum. Sed licet alio tempore dictatum scriptumve proferatur testamentum, sufficiet uno eodemque die nullo actu interveniente testes omnes, videlicet simul nec diversis temporibus, subscribere ⸢signareve⸣ testamentum.
5 Finem autem testamenti subscriptiones et signacula testium esse decernimus. Non subscriptum namque a testibus ⸢atque⸣ signatum testamentum

|| *Iust. 6, 23, 21* | ⸢itaque⸣ *om.*

⸢involutamque⸣

⸢consignantibus⸣

⸢praesentibus vel absentibus⸣

⸢signareque⸣

⸢ac⸣

14 dum sua (suo *L*, *om. O*)] ad suam *K* iudicia] in iudicio *E* testibus] testes *Γ* testamentis *L* sua] suam *K* 15 audeat *G* secrata *Γ*, secretam *K* ne] nec *G* 16 suae] sua *Γ* argana *Γ* patiantur *E* 17 hanc *ΓXC*[a] itaque] igitur *SKL* 18/19 per testamentum scripturam (scriptura *Γ*) conficientibus *O* 19 nullam *ESKL* in eo (eos *E*) *om. K* 20 scripta] *ΓESKΦ Iust.*, conscripta *reliqui* signatum *GE*, signata *L* legatam *ΓXKL*, legatum *GE* 21 clausam] *sic OE*[b] *XKLΦ Iust. (PLM)*, clausum *G*, inclusam *Iust. (CR)*, clusam *Γ et reliqui* inuolutamue] inuolutumue *G* proferre] perferre *X* 22 manum *ΓK* 23 rogati *E*, rogantes *KL* 24 numerum *ΓK* c. r.] *sic Γ*, ciuilibus r. *G EP*, ciuibus r. *reliqui*, romanis ciuibus *C* 25 et subscribendam *om. X* 26 testatur *ΓG EXL* 26/27 esse dixerit testamentum *O* 27 offertur] profertur *PM*, offeratur *G Iust. (C)* eique] ei qui *C*[1], ibique *C*[2] 27/28 ipse coram] etiam *K* 29 et *om. KL* 30 tempore ac die *O* subscribentibus] subscribendi *G* 31 testamentum ualere *O* 32 quod] quo *K* 33 testamentum *Γ*, *om. E* testator (testatur *ΓE*[a]) litteras *O* 34 ignorat *E*[a]*K* 34/35 subscriptore (subscripsturae *K*)] scriptore *XCM*, scriptorem *Φ* 35 seruare *G* 35/36 decernimus] decernemus *K*, praecipimus *Φ* 36/37 in omnibus a. t. q. u. absentibus *vacuo spatio relicto om. C*[1] 37 uel praesentibus *om. GΦ* 38 dictantur] dicantur *C*[1]*K*[a]*Φ* uno *om. K* 39 testatorem (-orum *L*) et] testatorem *E* 40 et finire (-iri *E*)] finire *KL* 41 alio] et alio *L* 41/42 scriptumue] suscriptumue *KL* 42 proferat *O* sufficiat *K* 42/43 uno (unum *G*, *om. K*) eodemque (eodem *PM*) die (diem *K*)] uno tempore *C*[2] 43 acto *G EK*, actum *L* 44 uidelicet *om. O* [illegible] nec .... 45/46 finem autem *om. KL* [illegible] poribus] testibus *PM*, *om. C*[1] 45 subscribere *E*, *om. S* signareue] signr[illegible] testamentis *L* 46 suscriptionis [illegible] 47 discernimus *K* 48 a (he *K*, [illegible] bus atque (aque *L*) *om. Γ*

pro inperfecto haberi convenit. Ex inperfecto
autem testamento voluntatem tenere defuncti,
nisi inter solos liberos ⌈ habeatur, non volu-
6 mus ⌈. Per nuncupationem quoque, hoc est
sine scriptura, testamenta non alias valere sanci-
mus, nisi septem testes, ut supra dictum est,
simul uno eodemque tempore collecti testatoris
voluntatem ut testamentum sine scriptura facien-
tis audierint ||, non ut suum, ut adsolet fieri,
narrantis arbitrium, hoc est ut manifeste testari
se sub isdem testibus sine scriptura eo ipso
tempore dicat, non futurum suae voluntatis
7 promittat arbitrium. || Si quis autem testa-
mento iure perfecto postea ad aliud pervenerit
testamentum, non alias quod ante factum est
infirmari decernimus, quam id quod secundum
facere testator instituit iure fuerit consumma-
tum, nisi forte, in priore testamento scriptis his,
qui ab intestato ad testatoris hereditatem suc-
cessionemve venire non poterant, in secunda
voluntate testator eos scribere instituit, qui ab
intestato ad eius hereditatem vocantur. Eo
enim casu, licet inperfecta videatur scriptura
posterior, infirmato priore testamento secundam
eius voluntatem non quasi testamentum, sed
quasi voluntatem intestati valere ⌜censemus⌝:
in qua voluntate quinque testium iuratorum de-
positiones sufficient. Quo non facto valebit pri-
mum testamentum, licet in eo scripti videantur
8 extranei. Illud etiam huic legi ⌜perspicimus⌝

⌈ a parentibus utriusque sexus
⌈ *inseritur ex lege Constantiniana Iust. 3, 36, 26* si vero .... pro nullo haberi *add.* sed liberis adcrescere

|| *finit*

|| *redit*

⌜sancimus⌝

⌜perspeximus⌝

---

49 inperfecto] inperfectum *S*, inprofecto *E*[t], in inprofectu *K*, infecto *E*[v] *Iust. (C)* habere *ΓGLΦ* **50** testamentum *Γ* teneri *OE* **51** i. solos (-us *L*) l.] solus inter liberos *G* habeatur *om. S* **53** testamenta .... **56** sine scriptura *om. O* testamentum *EK* alias] aliis *K*[1] **53/54** sancimus] censemus *Φ* **54** nisi *om. PM* testes] testium *E*, testebus *K*[a] **55** sumul *K* collecti] collectio *Γ*[a], collectis *G* **56** uoluntate *Γ* ut] aut *ES* scripturam *Γ* **56/57** facientis] *sic C*[2]*SK Iust.*, facientes *Γ et reliqui* **57** audirent *G* non ut suum (usum *X*)] non ut solum *PM*, non solum ut suum *G* ut] quod *C*, *om. E* fieri *om. O* **58** narrantis] *sic E*, narrantes *Γ et reliqui* arbitrio *Φ* **58/59** manifeste (-festi *G*) testari (testatori [-e *L*] *KL*) se sub (sint ubi *G*) isdem (sedem *Φ*)] manifesti dem *E*[t] **59** eo *om. K* **60** dicant *G* suae] siue *G* **61** promittit *Γ* quis] quid *P*[1]*M* **61/62** testamentum *ΓGXCKΦ* **62** perfecta *L* ad (*om. S*) aliud peruenerit (*sic ΓE Iust. [PR]*, uenerit *reliqui et Iust. [M]*)] aliud fecerit *O* **63** testamentum n. alias (s[d] alias *G*) quod (*Γ bis*) ante [illegible] in relicto *om.* facere [illegible] iure (iuri *L*, in iure *GXCPM*)] institutiore *Γ* fuerit] fecerit *O* **66** priori *OE* testamentum *L* scriptis his] scripti sunt hi *O* **67** ad testatoris] attestatoris *G*, ad testatores *S*, adtestari *K* **67/68** hereditatem successionemue] *sic XCP*, hereditatem (-te *E*) successionem (-censione *Γ*, -cessione *OES*, -cessionis *G*) *ΓOGEMSΦ Iust. (M)*, hereditatem (*om.* successionemue) *Iust. (C*[b]*)*, successionem (-ones *KL*) (*om.* hereditatem) *KL Iust. (R)* **68** poterat *G*, poterunt *E* secunda] secundum *KL* **69** testatur *L* eos] eo *GS* scribere] inscribere *OKLΦ* qui] quia *S* **70** ad] ab *G* hereditate *ΓGK* **71** inperfecta] infecta *KL* **72** priori *GEK* secundam (-da *Γ*)] secundum *OGEKLS* **73** uoluntatem eius *G* **73/74** non quasi (quae sit *E*) testamentum (tamentum *P*, testamento *E*) s. q. uoluntatem *om. S* **74/75** intestati (-ta *SK*) u. censemus (consuimus *G*) in q. uoluntate *om. E* **75** iuratorum] duratorum *G* **75/76** depositiones] *HC*[2] *Iust.*, depositionis *Γ*, depositione *SKL*, depositioni *XC*[1]*PM*, dispositiones *G*, suscriptione *E* **76** sufficiant *OKL* quo] quod *G* **77** eo] eos *L*, *om. M*[1] scripti] conscripti *M* **78** illuc *K* lege *K* perspicimus] praespicimus *G*, prospicimus *O*, praecipimus *HS*

inserendum, ut, ⸢quoniam Graece iam testari concessum est, legata quoque ac directas libertates, tutores etiam Graecis verbis liceat in testamentis relinquere, ut ita vel legata relicta vel libertates directae tutoresve dati videantur, ac si legitimis verbis ea testator dari fieri observarique iussisset⸣, Florenti p(arens) k(arissime) a(tque) a(man-
9 tissime). Inlustris itaque et magnifica auctoritas tua consultissimam legem edictis propositis ad omnium notitiam perferri praecipiat. DAT. PRID. ID. SEPT. CONSTANTINOPOLI D. N. THEOD(OSIO) A. XVII ET FESTO $\overline{\text{VC}}$. CONSS.

IVST. 6, 23, 21	IVST. 7, 2, 14	IVST. 5, 28, 8
⸢etiam Graece omnibus liceat testari⸣ *finit*	⸢Directas libertates Graecis verbis liceat in testamentis relinquere, ut ita libertates directae datae videantur, ac si legitimis verbis eas testator dari iussisset⸣	⸢Tutores etiam Graecis verbis licet in testamentis relinquere, ut ita tutores dari videantur, ac si legitimis verbis eos testator dedisset⸣

INTERPRETATIO. Haec lex multa confirmat, quae de testamentis in Theodosiani corporis auctoritate conscripta sunt, sed hoc amplius continet, ut, si aliquis iure praetorio condiderit testamentum, id est quod septem testium subscriptionibus confirmatur, auctor testamenti, si litteras scit, octavus ipse subscribat, sin autem aut subscribere non potest aut litteras nescit, tunc octavum pro se adhibeat subscriptorem. Nam etsi subscriptores nesciant, quid in testamenti pagina continetur, testamentum ex hac re non habetur infirmum. Testamento vero nihil detrahitur, si per plures dies dicatur fuisse dictatum, dummodo uno die sub praesentia testatoris simul omnes rogati a testatore subscribant ac suis sigillis subscriptum muniant testamentum. Per nuncupationem quoque, hoc est sine scriptura, qui suam publicare maluerit voluntatem, convocatis simul una hora septem testibus, primum pro qua re eos venire rogaverit evidenter explanet, ut, quia testamentum non fecit, illi apud gesta defuncti publicent et allegent volun-

---

79 ut] et *K* quoniam] quod *L* **80** graece] $\overline{\text{gra}}$ (= gratia) *G* testari (-re *Γ*)] testatori *GEXCPML*, testori *K* **80/81** concessum est] concessimus *O* **81** legata] legato *S*, legatas *K*, ligatas *H* **81/82** ac (hac *ΓHSK*) directas (directa *E*)] hereditas *G* **82** libertates] libertas *E*, libertates est *G* tutores . . . . **85** libertates *om. KL* **85** relicta] relecta *XCPM* libertatis *E* **86** tutoresue] tutorisue *K*, tutores uel *GPM*, tutores sui *S*, tutores E^t dati] tati *L*, data *G*, dat. *K*, dari *Φ*, directi E^v **88** testator (-tatur *ΓL*) dari] testatori *E* iusserit *Φ*, iussit *G* **88/89** florenti $\overline{\text{pkaa}}$ inlustris *om. H* florentius *G* $\overline{\text{pkaa}}$] *sic ΓOXC*, $\overline{\text{pk}}$ *Φ*, $\overline{\text{pk}}$ ($\overline{\text{pr}}$ *L*) $\overline{\text{aq}}$ $\overline{\text{am}}$ *KL*, pk. $\overline{\text{aug}}$. $\overline{\text{aug}}$. *G*, parens $\overline{\text{ka}}$ *E*, parens carissime augustorum *PM*, parens karissime atque amantissime *S* **89** inlustris *om.* P^1M itaque (*om. KL*) et (*om. GSK*) magnifica auctoritas tua (*sic verbis perscriptis plerique*, $\overline{\text{mfa}}$. $\overline{\text{at}}$. *K L*, m. a. t. *O*)] *om. PM* dictis *L* **90** praepositis *K* notitiam] notiam *K* perferri] perferre *ECS*, praeferri *Γ*, proferri *G* percipiat *K* **90/91** dat. prid. (iiii *G*, ui *Paris. 4414. 4415*, uiii *Iust. 7, 2, 14 [Utin.]*, *om. Iust. 6, 23, 21 [Hal.]*) id. (i *L*) sept. (feb. *C Paris. 4414. 4415*) constantinop. (*om. ESL Paris. 4414. 4415*) d. n. (dom. $\overline{\text{nr}}$. *Leid.*, domno *Paris. 4408*, *om. reliqui*) theod. (*ins.* $\overline{\text{ppo}}$ [$\overline{\text{p}}$ **Δ*] **Δ Leid.*) a. (*om. Paris. 4414. 4415*) (*hic finit L*) xuii (uii *Ξ*, xuiii *Iust. 5, 28, 8 [Ver.]*, xiii *S*, xiiii *Iust. 5, 28, 8 [Hal.]*, xui *E Paris. 4408. 4409. Epit. Monachi*) et festo (*sic reliqui et Iust. 5, 28, 8 [Ver.]. 6, 23, 21 [Hal.]. 7, 2, 14 [Utin.]*, fisto *EΩΞ Paris. 4408. 4414. 4415*, fisco *Paris. 4413*, fausto *O*, maximo *Iust. 5, 28, 8 [Hal.]*) $\overline{\text{uc}}$. (uiro claro *S*, uicario *Paris. 4413*, *om. OGE Paris. 4414. 4415*) conss. (*om. EK*) *libri* **92** quae] atque *K* theosiani *G* **93** auctoritate *om. Fuld.* conscriptae *ES* sed] se *Fuld.* continet (contenet *M*, contenit *L*)] contestatur $Σ^v$, habet *Bern. 263. Paris. 4409. edd. ante Haenelium* iure (ire *H*)] in iure *PM*, *om. Fuld.* praetorio] praetorii $Σ^b$, praeterito *G*, *om. Fuld.* **94** id est quod (quae *ΨΘ*) *om. Fuld.* auctor testamenti *om. Fuld.* **94/95** si auctor t. l. scit *ΨΘ* **95** octauus] octauos *L*, ut octauus *S* subscribat] se subscribat S^b sin] si *HESKL* aut] *om. ESΣΩ* subscribere] *sic HKLΣΩΨΘ Bern. 263*, scribere *reliqui* **96** tunc *om. Fuld.* octauo *Fuld.* subscriptorem] scriptorem *Fuld. Bern. 263. Sich. Cui. (ed. 1)* etsi] si et *K* nesciat *K* **96/97** quid (qui C^2K) in test. pag. continetur] quae in pagina testamenti continentur *Bern. 263. Paris. 4409 et editiones ante Haenelium* **97** habetur] habeatur $ESLΣ^2$ *Bern. 263* testamento] testamentum *GKLΩΨΘ Fuld.* **98** detrahetur *GSKL* si] sic *Fuld.* dicatur fuisse *bis posuit K* uno] una *Ψ Bern. 263* die *om. KL* **99** a testatore] atestare *G*, aut testatores *ΨΘ* subscribant] subscribant testes *KL* muneant *L* **100** nuncupatione *K* **101** conuocatis (-cati *Ω*)] continuo conuocati unam horam *G* pro *om. S* ueni- uenire *E*) rogauerit] rogauerit uenire **102** explanet] explanante *S* apu- et allegent (alligent *GEΣ*, all-

tatem. Si quis autem facto legitimo testamento aliud postea facere voluerit testamentum, non aliter quod prius factum est reddatur infirmum, nisi sequens testamentum omni fuerit firmitate conscriptum et legitimo testium numero roboratum. Nam si inperfecta fuerit forsitan deficientis secunda voluntas, tunc valeat, si in primo testamento quod fecerat extraneos scripsit heredes et postea in secunda voluntate illos instituit vel ad successionem vocavit, qui, etiamsi non testatus fuisset, poterant in hereditate defuncti ab intestato succedere: quae tamen posterior voluntas defuncti, licet non sit perfecta, sic in omnibus quae scripta sunt valeat, ut quinque testes iurisiurandi religione confirment testatorem ad hoc eos convocasse, ut remoto priore testamento secundam in propinquis suis, quam perficere non valuit, conderet voluntatem: quae in omnibus vel circa omnes firma permaneat.

Γ. — BREV. (**ΔO [om. int.] H [redit* 73/74 sed quasi*] N [deficit* 9 fidem*] GEXCPMSKL, item selectis tamen lectionibus Φ [om. subscr. et int.]; decurtati omnes textum omittunt, Fuldensis interpretationis tantum epitomen exhibet* [92 haec lex .... 97 subscriptorem, *deinde* 97 testamento ... 98 dictatum, *tum* 106 si in primo ... 110 testatorem]*).* — *Iust. 5, 28, 8. 6, 23, 21. 7, 2, 14.* — *Lex R. Burg. 45, 2:* si vero testis adhibentur, ante quos testator vel suscribat vel suum testamentum offerat subscribendum, cives Romani testis adhibendi sunt numero conpetenti vel V vel VII *(cf. nov. Valent. 21 [20], 1, 4),* qui ad testamentum iure adhiberi possunt quorumque testimonium recipetur, cum quibus est nobis testamenti factio, secundum legem Theudosii et Valentiniani ad Florentium prefectum preturii datam.

103 factum legitimum testamentum *G* legitime *L* postea] propterea *PM* uoluerit facere *E Bern. 263. Paris. 4409,* facere noluerit *ΨΘ* **103/104** non aliter (taliter *S,* alud *K*) q. p. f. e. reddatur (habeatur *ES*) i. nisi s. testamentum *om. XC*¹*PM* **104** omni] et omni *PM* firmitate fuerit *Bern. 263. Paris. 4409* **105** conscriptum] subscriptum *GEXC*¹*PM* legitimum *X* testium numero] testimonio *S,* testimonio fuerit *E* simperfecta *K* forsitan fuerit *G* **105/106** deficientis (deficientes *ΩΘ*ᵇ, deficiens *Ψ Θ*ᵃ) secunda uoluntas (uoluntas secunda *Bern. 263*¹*. Paris. 4409*)] def. uoluntas secunda uoluntas *Bern. 263*² *et editiones omnes* **106** tunc] cuncta *Bern. 263*¹ si in primo testamento .... **107/108** testatus fuisset] qui in primo testamentum et in secundo extraneis heredis instituit *Fuld.* scripsit] scribit *Σ*¹, scripsis se *Ω ΞΨΘ* **107** in *bis posuit G* illos (illius *L*) instituit u. ad (in *Σ,* in ad *Bern. 263*¹) s. uocauit] *vacuo spatio relicto om. C*¹ non testatus] testatus non *XC,* intestatus *Pith. (ad Cuiac.)* **108** poterant .... succedere] possunt ipsa hereditatis accidere *Fuld.* poterat *G* hereditate] hereditatem *HGKL* defuncti *om. K* **108/109** ab intestato (intestatus *K*) succedere (accedere *K*) q. (qui *H*) t. p. u. defuncti *om. G* quae tamen .... **109** ualeat *om. Fuld.* **109** perfectum *G* sic] si *PM,* sed *G* omnibus] his omnibus *PM* ualeat] ualeant *XC*ᵃ*S*ᵃ, ualent *Ω* ut] et *Fuld., om. Σ*¹*ΩΞ* testis *Fuld.* **110** iusiurandi *G* religionem *G, om. Fuld.* confirmant *Fuld. Bern. 263* testatorem] testatore *ΨΘ,* testorem *H,* testamentum *Fuld.* conuocasse] conuenisse *H* priore] *GC,* priori *reliqui* **111** secundam] secundum *EXCKL,* secunda *ΨΘ* quam] quem *S* ualuit] noluit *KL* conderet] conderit *S,* condere *ΩΞ,* concedere *EK,* concederet *Paris. 4409* **112** permaneant *SΨΘ*

XVII. DE CONPETITIONIBVS.

xuii] xui *Γ,* xluii **ΔΔ Fuld.,* xxu *O*

Nov. XVII, 1 (439 Oct. 20).

IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. FLORENTIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Suggestionem viri inlustris comitis sacrarum largitionum Marcellini, vicem agentis viri inlustris c(omitis) r(erum) p(rivatarum), admodum conprobamus, quae et pio nostro proposito convenit et in commune omnium subiectorum commoditatibus consulit. Felicissimis namque imperii nostri temporibus haec nobis praecipua cura est, quemadmodum liberalitatibus nostris sine cuiusquam pernicie omnes possint divitiis abundare. Imperatoriae quippe provisionis munus esse censemus, ut omnes nostris dispositionibus gaudeant, nemo suis
1 inique nudatus facultatibus defleat. Quare hac perpetuo lege valitura sancimus, ut

---

* [illegible] th. et ual.] idem *O* ppo] *ΓΔ,* prepo- [illegible] inlustri *Δ* larg. et [illegible] *Δ O* [illegible] *ΔO* queadmodo *Γ* **7** ut et omnes *O* **7/8** nemo suis inique (-qui *Γ*)] neque inique quis suis *O: fortasse* nemo eas s. in.

nemini liceat bona defunctorum caduca vel quamlibet rem aliam ad fiscum nostrum pertinentem vel eam quae eam parit actionem ullo modo a nostra serenitate conpetere, nisi annus ex die mortis defuncti excesserit vel ex quo fiscus locum habuit vel habere
2 potuerit, et si sacrum oraculum mansuetudinis nostrae secundum hanc legem ab aliquo fuerit impetratum, nullo modo conpetenti iudicio intimari, nisi prius officio productum in iudicio liberae condicionis delatorem tradiderit vel in hac alma urbe, si res ad fiscum pertinentes hic inventae fuerunt conpetitae, quorum interest periculo sub carceralibus vinculis observandum vel moderatori provinciae sub artissima custodia transmittendum. Servos namque nec ab initio, quasi nec personam habentes, in iudicium admitti iube-
3 mus et, si hoc ausi fuerint, continuo eos flammis tradi vel bestiis. Neque vero praedicti temporis praescriptionem neque delatoris concessione vel speciali adnotationis beneficio aut sacra pragmatica iussione posse convelli et, si forte quisquam, quod non credimus, huiusmodi quid per subreptionem elicuerit, id a nullo iudice admittendum esse decernimus; quod si admiserit, non modo poenae sacrilegii eum esse obnoxium, sed etiam
4 damna ei, qui eius iniquitate laesus fuerit, resarcire. Illud etiam pro communi omnium commoditate censuimus sanciendum, ut, si ab aliquo quicquam petitum fuerit et semel cuius interest officii instructio praecesserit, nullus id possit a nostra deinceps clementia postulare neque de eadem causa denuo fieri liceat instructionem: officio quod id permiserit decem librarum auri poena pro tali obreptione feriendo, Florenti p(arens) k(aris-
5 sime) a(tque) a(mantissime). Inlustris igitur et magnifica auctoritas tua saluberrimam legem edictis propositis ad omnium notitiam faciat pervenire, ut sciant provinciales nostri pro eorum quiete serenitatem nostram iugi sollicitudine vigilare. DAT. XIII KAL. NOV. CONSTANTINOPOLI THEOD(OSIO) A. XVII ET FESTO V̄C. CONSS.

ΓΔO Fuld. (*incipit* 8 perpetuo, *deficit* 10 conpetere, *redit* 17 seruos, *deficit* 18 bestiis, *redit* 27 (aut) decem, *finit* 27 feriendo).

9 neminem *Fuld.* qualibet *Δ Fuld.* **9/10** pertinente *Δ* **10** eam parit] *Γ*, ei paret *Fuld.*, ei pariter *Δ*, ei paritur *O Pithoeus* a] ad *Fuld.* **11** nisi] *O Pithoeus*, si *ΓΔ* def. mort. *O* **12** potuit *O* oraculum] or. nostrum *Δ* **13** nullum modum *Γ* iud. int. *bis posuit Γ* intimari] *scr.* id intimari officium *Pithoeus* productu *Γ*, producto *O* **14** in iudicio] et in iudicium *O* res *om. Γ* **15** inuenti *Γ* fuerint *O* **16** uinculum *Γ* transmittendis *O* **17** nec ab initio *om. O* persona *Fuld.* in iudicio *Fuld.* **18** ausi] causi *Fuld.* uero *om. Γ* **18/19** prediti t. perscriptione *Γ* **19** concessionem *Δ*, concisionem *O* speciali adnotationis] *Γ*, specialia (-li *Pithoeus*) donationis *Δ*, speciali ordinationis *O* **20** aut] uel *O* iussione *om. O* **21** quid] qui *Γ*ᵃ, *om. O* esse *om. O* **22** discernimus *Δ* pene *Δ* **23** ei qui eius] *O Pithoeus*, et qui eius *Γ*, et que ius *Δ* fuerit] sit *O* resarcire] *Γ*, sarcire *ΔO* **24** commoditate] utilitate *O* censuimus] *Γ*, censimus *Δ*, censemus *O Pithoeus* **25** processerit *Γ* elimentia *Γ* **26** causam *Γ* **26/27** id permiserit] *Γ*, miserit *Δ*, omiserit *O*, admiserit *Pith. (ed.)* **27** librarum] liberis *Fuld.* penam *Δ Fuld.* pro tali] tale (*om.* pro) *Γ* **27/28** p̄k̄āā] *O*, pok. aa *Γ*, p̄k̄ā *Δ* **30/31** dat. (proposita *ΔO*) xiii (xiiii *ΔO*) k. nou. const. th. a. xuii (xui *O*) et festo (fausto *O*) ūc̄ (*om. Δ*) conss. *libri*

Nov. XVII, 2 (444 Apr. 22).

IDEM AA. ZOILO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Pro magnitudine beneficiorum, quibus singulari circa nos benevolentia superna maiestas Romanum amplificavit imperium, sinceri nostri propositi, quo solo divinitas colitur, munere vicissitudo reddenda est. Quantum quippe sit inlaesum hominum genus et ab omni iniquitate defendere, nostrum est potissi-
1 mum intellegere, qui ad hoc nos electos esse cognoscimus. Igitur ‖ omne semen alienas adpetendi fortunas stirpitus eruere cupientes nulli deinceps volumus petitionis rerum esse licentiam, etsi intestatus quisquam quaeve ac nullis e numero propinquorum extantibus vel uxore vel marito fati munus inpleverit et cuiuscum-

IVST.
‖ *incipit*

1/2 singulare *Γ* **4** et *del.* **6** stirpitus eruere] *Iust.*, sterpitu seruire *Γ* **8** nummerum *Γ* **8/9** extantibus] *Iust.*, extantis *Γ* **9** mariti *Γ*

que sit condicionis aut sectae, seu quolibet titulo res ˹caduca˺
2 fuerit ˹vel˺ fiscalis ‖ vel in causam caduci ceciderit. Quod idem
in tantum de cetero volumus observari, ut, etiam siqua petitio iam
oblata responsum meruit, cuius tamen etiam nunc pendet eventus
nec ullum finem vel ex transactione vel iudiciaria auctoritate sor-
tita est, infirmetur omnisque controversia, omnis actio, quae ex
huiusmodi responso orta sit, seu in iudicium sit deducta seu mi-
nime, penitus extinguatur. Nam si vel definitiva sententia iudicis
vel decisionibus interpositis in anteactum tempus quaecumque pe-
3 titio terminata sit, hanc deinceps retractari non patimur. ‖ Nemo
˹igitur˺ audeat ad petitionem rerum defuncti defunctaeve, cuius-
cumque fortunae ˹vel˺ sectae sit, etsi fisco nostro locus pateat, ad-
spirare, cum ne illis quidem, quorum actu atque officio petitionum
procedebat effectus, inpune liceat nostris sanctionibus adversari.
Sed vir inlustris quidem cuiuscumque temporis quaestor, si oblatae petitioni subscripserit
vel etiam responsum dederit, virque inlustris c(omes) r(erum) p(rivata)rum si vel instrui
permiserit vel petitionem, si qua insinuetur, admiserit, indignationem nostri numinis
sustinebunt ceterisque fient vindictae temeritatis exemplum. Memoriales vero, qui ex-
cipienda eiusmodi rescripta vel inplenda curaverint, et palatinos, qui instruxe-
rint vel gesta admissae petitionis ediderint, bonorum proscriptione puniri de-
4 cernimus. ‖ Plane si quem vel si quam intestato ac nullis propinquis ex-
tantibus vel uxore maritove diem obisse contigerit, sive eius sectae mortuus vel mortua
fuerit, ut eius bona ex divalibus sanctionibus fisci viribus vindicanda sint, seu caduca sit
res vel alio titulo fiscalis vel in causam caduci ceciderit, cuius rei cognitionem iudicio
viri inlustris p(raefecti) p(raetori)o specialiter delegamus, huius bona ex parte quidem
tertia praetorianae praefecturae arcae, ex altera vero tertia sacris largitionibus, ex resi-
dua portione, eadem praefectura distribuente, privato vindicabun-
5 tur aerario. ‖ Pari forma res etiam civiles et ad ius publicum
pertinentes ab omni petitione muniendas esse censemus, scilicet
nec pragmatica iussione ˹nec˺ sacra adnotatione vel quolibet
oraculo divino ˹vel˺ mandatis, si ˹cui˺ contra hanc sanctionem
nostram fuerit ˹impetratum, quicquam˺ roboris habere valituris. ‖
6 Si quis autem vel aliquid contra huius sacratissimae constitutionis
tenorem nobis crediderit suggerendum vel pro eo, qui dissimulatae huius legis poenae
se obnoxium fecerit, intervenire temptaverit, inplacabilem tam supernae maiestatis quam
nostri numinis incurret offensam: scituris omnibus et suppliciis, quae contra delatores
promulgatis iam constitutionibus ordinata sunt, nihil per hanc legem esse penitus in-
7 minutum, Zoile p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris igitur et magnifica
auctoritas tua edictis per omnes urbes imperio nostro subiectas sollemni more propositis
neminem prorsus, quae salubriter pro humano genere sanximus, latere concedat. DAT. X
KAL. MAI. CONSTANTINOPOLI THEOD(OSIO) A. XVIII CONS.

˹caduca˺ *om.*
˹vel˺ *om.* | ‖ *finit*
‖ *redit*
˹igitur˺ *om.*
˹aut˺
IVST. ‖ *finit*
IVST.
‖ *redit*
˹vel˺
˹seu˺ | ˹qua˺
˹impetrata quodcumque˺ | ‖ *finit*

Γ (ed. primi Zirardinius et Amadutius). — Iust. 10, 12, 2.

10 sit] sede Γ 12 ceterum u. obseruare Γ 13 oblatam Γ 14 transactionem Γ 15 est *del.* Γ[b] contrauersia Γ 16 responsum Γ sit] sed Γ 19 retractare Γ 21 etsi] Γ, si *Iust.* 22 ne] Γ, nec *Iust.* petitionis Γ 25 uirque] uir qui Γ crp. rū Γ instrui] strui Γ 26 insinuatur *Iust.* nominis Γ 27 temeratatis Γ qui *om.* Γ 27/28 excipianda Γ 28/29 extruxerint Γ 31 eius] *Zirardinius*, eiusdem Γ 32 sit] sed Γ 33 fiscalis] *edd.*, fiscale Γ cuius] cui Γ iudicium Γ 34 ppo] ppii. Γ 35 praefecturam Γ 36 priuatu Γ 37 ciuiles] *Iust.*, et uiles Γ 38 petitionem Γ 40 diuinis Γ cui] *scrib.* quid 41 inpetratam Γ 45 nominis Γ offi*sam Γ et *del.* 49/50 dat. x (xi *Iust. [Cont.]*) k. mai. const. th. a. xuiii (*ins.* et albino *Iust. [Cont.]*) cons. *libri*

XVIII. DE LENONIBVS.

xuiii] *ΔΔ *Fuld.*, xuii Γ, xui O de leonibus *Fuld.*

Nov. XVIII (439 Dec. 6).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. CYRO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Fidem de exemplis praesentibus mereantur historiae et omni dehinc ambiguitate liberetur antiquitas, quae nobis summos viros praetulisse rem publicam facultatibus indicavit, cum virum inlustrem Florentium praetorianae praefecturae administratione subfultum cernamus non iam cum maiorum laudibus, sed cum suis magnis in rem publicam meritis praeclari animi aemula virtute certantem existimationem rei publicae non solum consilio suo ac providentia, sed etiam devotione ac munificentia pudendae turpitudinis labe atque ignominia liberasse. Nam cum lenonum calliditate damnabili circumventam veterum videret incuriam, ut sub cuiusdam lustralis praestationis obtentu corrumpendi pudoris liceret exercere commercium, nec iniuriam sui ipsam quodammodo ignaram cohibere rem publicam, pio circa omnium verecundiam proposito mansuetudini nostrae amore pudicitiae castitatisque suggessit ad iniuriam nostrorum temporum pertinere, si aut lenones in hac liceret urbe versari aut eorum turpissimo quaestu aerarium videretur augeri. Ac licet nos illud adverteret execrari etiam cessante vicaria oblatione vectigal, tamen, ne ullum ad aerarium incommodum perveniret, propriam possessionem obtulit, ex cuius reditibus possit accedere, quod praedictum pessimum genus consueverat pensitare.
1 Unde providentiam et munificentiam eius libenter amplexi hac mansura in aevum lege
sancimus, ut, si quis posthac mancipia tam aliena quam propria aut ingenua corpora
qualibet taxatione conducta prostituere sacrilega temeritate temptaverit, in libertatem
prius miserrimis mancipiis vindicatis vel ingenuis personis conductione inpia liberatis
gravissime verberatus huius urbis finibus, in qua vetitum nefas crediderit exercendum, ad
exemplum omnium emendationemque pellatur, Cyre p(arens) k(arissime) a(tque) a(man-
2 tissime). Inlustris igitur auctoritas tua ea, quae tuendae honestatis decrevimus gratia,
veneratione debita iubeat custodiri, officio amplitudinis tuae viginti librarum auri poe-
nam, si praecepta nostra neglexerit, luituro. DAT. VIII ID. DEC. CONSTANTINOPOLI THEOD(OSIO)
A. XVII ET FESTO VC. CONSS.

ΓΔO *Fuld.* (*incipit* 23 igitur, *deficit* 25 luituro).

1 impp. th. et ual.] idem O cyro ppo] Γ, c. preposito O, cyro et alyppo pf po pm Δ (*in* alyppo *latet sine dubio* ppo) 2 omne ΓΔ dehinc] Γ, de ΔO ambiguitatem Γ 3 praetulisse] Δ, protulisse O, retullisse Γ rei publice Γ iudicauit Δ cum *om.* Δ 4 praef. praet. ΔO administrationem Γ 5 rei publice Γ, re publica O 6 certante Γ 7/8 igminia Δ 8 calliditatem damnabile Γ circumuenta Δ uiderit Γ 9 cuiusdem Δ prestationes obtenta Δ licere Δ 10 nec (et *libri*) i. s. i. quodammodo (quadammodo Γ) i. cohibere (*sic* Δ, coniuere O, conhibere Γ) *scripsimus*, et ad iniuriam s. i. q. i. coniuere *Pithoeus* 11 mansuetudinis (-nes Γ) ΓΔ amore] ΓO *Pithoeus*, more Δ 12 castitatis *om.* Δ aut len.] autem len. Δ 13 urbe] turpe Δ augere Γ 14 aduerterit O, aduerteret et Δ uectigal] ΓΔO, uectigalis *Pithoeus* nec Γ 15 puuenerit (*sic*) Γ 16 consuerat Γ 17 aeuum] ΓΔ, omne aeuum O 18 qui post hanc Γ mancipatam Δ alienam Γ 19 sacrilegii ΔO temeretatem Γ 20 conduct(-dut Γ)ionem ΓΔ libertatis Δ 21 uerberatis Γ crediderat O 22 appellatur Γ pkaa] ΓO, pka Δ 23 inlustris] ΓO *Pithoeus*, inlustre Δ[a], inlustra Δ[b] ea quae] eque Γ onestitas *Fuld.* decritemus *Fuld.* 24 cu(-oΓ)stodire Γ *Fuld.* officium *Fuld.* uiginti *om. Fuld.* libras Δ, liberas *Fuld.* 24/25 auri poenam *bis posuit* Γ 25 nostre Γ neglexerint Δ *Fuld.* luituro] ΓO, luitoris *Fuld.*, inituro *Pithoeus*, inituros Δ 25/26 dat. uiii (*sic* ΔO, u Γ) id. dec. const. th. a. xuii et festo (fausto O) uc (*om.* Γ) conss. *libri*

XVIIII. DE RESCINDENDIS VENDITIONIBVS FVNDORVM REI DOMINICAE.

xuiiii] xuiii *ΓO*, xxuiii **ΔΔ Fuld.* rescenda *(sic)* uindicione *Γ* fundorum *(sic Γ solus, om. Δ Fuld. O [lat.])* rei (re *Δ*) dominicae (-ci *Fuld.*)] *om.* **Δ O (context.)*.

Nov. XVIIII (440 Mai. 17).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. EVDOXIO C(OMITI) R(ERVM) P(RIVATARVM). Amorem circa rem publicam sublimitatis tuae suggestio nuper oblata testatur, quippe si observatione diligenti fuerit custodita, reditus nostros inhibet a deminutione perpetua. Occupationibus etenim nostris, quibus pro mundi commoditatibus occupamur, abuti quorundam noxia cupiditas non desinit, qui paulatim canonem possessionum ad divinam nostri numinis domum pertinentium conparantes sub specie contractus furtiva subreptione patrimonium nostrum exhauriunt. Hac itaque perpetuo valitura lege sancimus ‖ ⌜nullum⌝ dempto canone ad conparationem domini-
1 cae possessionis ⌜accedere⌝. Quod si quis ⌜post hanc legem⌝ ad interdictum contractum accesserit, eum volumus pretia perdere fundos reddere fructus redhibere perpetuo nec expensarum vel melioratae rei fructuum exactioni conpensationem obponere nec temporis sibimet contra nostra commoda praescriptione ⌠ blandiri.
2 Palatinum etiam officium, si quoquo modo contractus eiusmodi fuerit celebratus vel si talem petitionem instruxerit, quinquaginta pondo auri poenae nomine inferre privato nostrae ⌜maiestatis⌝ aerario, nulla liberalitate nostrae clementiae, nulla sanctione contra tanta privatae rei commoda valitura, licet adnotatio vel divina pragmatica sit, quae contra vetitum canonem ⌜vendi⌝ concedit vel poenam palatino remittit officio ‖, Eudoxi f(rater) a(mantissime).
3 Inlustris itaque auctoritas tua legem hanc edictis propositis ad omnium notitiam deferri praecipiat. DAT. XIII KAL. IVN. CONSTANTINOPOLI ANATOLIO VC. CONS.

IVST.
‖ *incipit* | ⌜nemo⌝ ⌜accedat⌝ | ⌜in posterum⌝
⌠ excepto vetustatis auxilio
⌜mansuetudinis⌝
⌜vendere⌝
‖ *finit*

ΓΔO Fuld. (incipit 9 quod si, *deficit* 12 obponere*).* — IVST. 11, 66, 7.

1 aa *om. O* c̄rp̄] *Γ Pithoeus*, comite r̄ep̄ *Δ*, comiti rei priuatae *O* 2 suggessio *Δ*, suggestione *Γ* nuper] in per *Γ* 3 reditos *Δ* inhibet a] *O Pithoeus*, in(h)ibita *ΓΔ* diminutione *O* perpetuat *Γ* 4 occupamur] tenemur *O* 5 noxia cupiditas non desinit] *Pithoeus*, noxia (noxiam *O*) cupiditate (-tem *ΓO*) non sinit (sint *Δ*) *ΓΔO* 6 numinis] *Pithoeus*, nominis *ΓΔO* speciem *Γ* 7 perpetua *Δ* 7/8 ual. lege (-gem *Γ*)] l. u. *Δ* 8 nullum] *Γ Pithoeus*, nullo *Δ*, nullos *O* dempto] demptum *Γ*, adempto *ΔO* 10 interdictum contractum] interdicti *Fuld.* accesserat *Δ*, accesit *Fuld.*[a], accceseit *Fuld.*[b] pretia] *ΓO Pithoeus*, pre *Δ* 11 reddere] redde *Fuld.* fructos *Δ* redehibere *Γ*, redebere *Δ* perpetuos *ΔO Fuld.* nec] ne *Δ*, *om. Fuld.* 11/12 exp. uel mel. rei *om. Fuld.*, *post* conpensationem (-ne *Fuld.*) *posuit O: recte fortasse* 12 fructum *ΓΔ Fuld.* exactione *Γ Fuld.* 13 nostra] *Γ Iust.*, *om. ΔO* 14 quo modo *Δ* 17 aeraria *Δ* 18 rei priuatae *Iust.* 19 uetitum] *ΓO Iust. (X)*, uetita *Δ Iust. (reliqui)* concedit] *Γ Iust.*, concedet *Δ*, concedat *O* 20 pena *ΓΔ* remittit] *Δ Iust.*, remitti *Γ*, remittat *O*, remittet *Pithoeus* eudosi *Γ* f̄a] *Γ*, p̄k̄l̄ *Δ*, p̄k̄ā *Pithoeus*, pater karissime *O* 21 inlustre *Δ* 22 deferri] *Γ*, perferri *ΔO* 22/23 dat. xiii k. iun. const. anatolio (anatholio *ΔO*) ūc̄ *(O Pithoeus*, uecariis *Δ*, *om. Γ)* cons. *libri*

XX. DE ADLVVIONIBVS ET PALVDIBVS.

xx] xuiiii *Γ*, uiii *O*, xi *(sic) Fuld. (lat.)*, x *reliqui*, *om.* *GC* *post* alueonebus *(sic) add.* nile (mile *lat.*) egipcia (aegiptiae *lat.*) *Fuld.*, nili aegyptiacae dioceseos et quae in omnibus prouinciis fiunt *Δ et paludibus (palidibus *L*, pal[*vel* -ll]udis *KΣ Paris. 4413*)] et de paludibus et pascuis **Δ*: *inde Cui. (ed. 1)*, et paludibus et de pascuis ad alium statum translatis *Iust. 7, 41*, *om.* *O*

Nov. XX [= BREV. X] (440 Sept. 21).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. CYRO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ET CONSVLI DESIGNATO. Suggestionibus tui culminis semper magnum aliquid rei publicae conferendi materia ministratur, semper nobis aliquid porrigitur emendandum. Quanta itaque magni-
1 tudinis tuae provincialium cura est, per eas quoque non dubie declaratur. Adluvionum, quae contingere solent in praediis quae ripis quorundam fluminum terminantur, ea natura est, ut semper incerta possessio, incertum sit eius dominium quod possessori per adluvionem adcrescit. Nam quod hodie possidemus nonnumquam altero die vicini fundi dominio in alteram fluminis ripam translatum adquiritur nec tamen apud quem adcrescit semper remanet adquisitum, sed plerumque redit ad priorem dominum cum augmento, saepe nec ad posteriorem manet nec ad priorem redit, sed in harenam fluminis inundatione dissolvitur.
2 Ideo suggestionem tui culminis admittentes non Aegyptiis solis nec de Nili tantum adluvionibus loquimur, sed quod salubre est orbi terrarum atque omnibus provinciis promulgamus. Et || ea, quae per adluvionem ⌈ possessoribus adquiruntur, neque ab aerario vendi neque a quolibet peti nec separatim censeri vel functiones

Iust. 7, 41, 3
|| *incipit*
⌈ sive in Aegypto per Nilum sive in aliis provinciis per diversa flumina

---

1 ualentinus *S* aa. *om.* *H* cyro] circa *Grom.* ppo] inl. ppo **Δ Leid.*, preposito *O*, pfu *G*, praefecto populi *S*, pp. orientalium *Grom.* 1/2 et consuli designato] *sic *ΔE*, *om. reliqui omnes, sed adest similiter in constitutionibus Iust. 1, 14, 7. 2, 7, 8* 2 suggestionibus (suggessionibus *K*) tui culminis *om.* *Grom.* semper magnum] permagnum *KL* magnum *post* rei publicae *O* conferendi] conferendae *Φ*, conferendaeque *O*, conferendum *G*, confirmandae *S* 3 materia] *sic *Δ Grom.*, materiae *Γ et reliqui* ministratur] *sic *ΔOS Grom.*, ministrantur *Γ et reliqui* semper] quod semper *Grom.* aliquid nobis *O* porrigitur] corrigitur *HG* 3/4 magnitudis *K*, magnitudini *O* 4 eas] eos *H* non dubie] indubiae (*sic Pal.*^{a}, quae indubiae *Pal.*^{b}) *Grom.* declaritur *Γ*^{a}, declarantur *Grom.* 5 contingere] contingi *Grom.*, continere *H* solent (solet *Grom.*) in praediis] in pr. sol. *O* quae ripis] ripis quae *S*, *om.* *H* fluminum] flumina *H* terminatur *G* 6 incerta possessio *post* dominium *O* i. p. incertum] intertium *Grom.* sit] si *Γ* quod] quos *E* possessori] si possessori *H*, possessioni *G* 6/7 alliuionem *M* 7 adcrescet *L Grom.* nam quod . . . . . . 8 quem adcrescit *om.* *G* possedemus *L* altera *Γ* dominio] *fortasse* domino 8 in] inter *HXCPMKL* fluminis *om.* *O* translatam *Grom. (Pal.)* adquaeritur *K*, adquiratur *EL*, queritur *H* apud quem] *Grom.*, apud eum cui *Γ Brev. ex interpolatione* semper] nam et semper *E*, *om.* *Grom.* 9 remanet] manet *ES* adquisitum *om.* *Grom.* redit ad] reddet (*om.* ad) *Grom.* priorem] prius *G* dominum] dominium *GXPMSK*^{b}, domi *K*^{a}, domini *K*^{2}, in dominium *Grom.* cum *del.* *K*^{b} augmento] augmentum *ΓΦ*, aut merito *Grom.* nec] haec *Grom.* 10 ad] apud *Φ*: *recte fortasse* posteriorem] posteriore *Grom. (Pal.)*, priorem *G* manet nec] manent *Grom.* priorem] posteriorem *G* redit sed] manet sed *G*, fidem *Grom.* (h)arenam] arena *GEPMKLΦ Grom.* fluminis inundatione (mundatione *K*)] i. fl. *O* dissoluitur] soluetur *Grom.* 11 ideo (-io *L*) suggestionem (suggessonem *H*, sucgestione *G*) t. c. a.] ideoque suggestione culminis tui ammittitur ut iudicio agrimensoris finiatur *Grom. ex interpolatione* solis *om.* *G* nili tantum] *sic *ΔOEP*^{2}*SKLΦ*, lini tantum *Γ*, limitatori *Grom.*, militantum *HXC*, mari tantum *P*^{1}*M*, maris tantum *G* 11/12 adluuionibus] alluuionum *Grom.* 12 loquitur *KL* quod] cum *Grom.* salubre] salubri *GPM* orbe *Γ* 12/13 atque] et *O* 13 promulgamus] promulgatam *G*^{a}*PM*, promulgatum *G*^{b} et] ut *O Grom.*, *om.* *H* 13/14 ablubionem *Γ*, alluuione *PMΦ Grom. (Pal.)*, alluuionibus *K* 14 possesionibus *KL* acquirantur *G* a] ea a *HG*, *om.* *Grom.* 15 peti] pretii *Grom.* nec] ne *G*, *om.* *Grom.* separatim] sed partem *Grom.* censeri] censiri *L*, censire *ΓE*, recenseri *Grom.* functione *C*

exigi hac perpetuo lege valitura sancimus, ne vel adluvionum ignorare vitia vel rem noxiam possessoribus videamur
3 indicere. Similiter ⌜nec⌝ ea quidem, quae paludibus antea vel pascuis videbantur adscripta, si sumptibus ⌜ac laboribus⌝ possessorum nunc ad frugum fertilitatem translata sunt, vel vendi vel peti vel quasi fertilia separatim censeri vel functiones exigi concedimus, ne doleant diligentes operam suam agri dedisse culturae nec diligentiam suam sibi damnosam
4 intellegant. ⌜Huius⌝ legis temeratores quinquaginta librarum auri condemnatione coerceri decernimus. Inter quos habendum est officium quoque tuae sedis excelsae, si aliquid eiusmodi suggesserit disponendum vel si preces instruxerit petitoris ||, Cyre p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime).
5 Inlustris itaque et magnifica auctoritas tua, suggestione tui culminis hac dispositione non admissa tantum, sed etiam conlaudata, legem hanc edictis propositis ad omnium notitiam perferri praecipiat. DAT. XI KAL. OCT. CONSTANTINOPOLI D. N. VALENTINIANO A. V ET ANATOLIO V̄C̄. CONSS.

⌜ne⌝
⌜ac laboribus⌝ *om.*
⌜cuius⌝
|| *finit*

INTERPRETATIO. Hac lege sancitum est, ut, si fluvius alveum suum paulatim in aliam partem contulerit, terram illi adquirat cuius finibus spatium terrae dinoscitur contulisse. Quam rem beneficio aquae possessoribus adquisitam nullus velut fiscalem audeat vindicare, cui rei

---

16 hac] ad *K*, *om. Grom.* perpetua *ESKΦ Grom. Iust. (dett.)* ualitura lege *OES* ne uel] *sic ΓO Iust.*, nec uel *E*ᵃ*S*, uel *Grom.*, ne per *E*ᵇ*XCLΦ*, nec per *HGPMK* 16/17 alluuionem *G* 17 ignorare uitia] i. uetita *XC*, i. uel tanta *P*¹*M*, i. uel tantam *G*, ignorantiam *P*² 17/18 uideamur (-amus *H*, -atur *G*) indicere] indicere (inducere *O*) uideamur *O Grom.*, *om. S* 18 similiter nec .... 20 possessorum *om. S* nec] ne *PMKL* ea] ad *XC*, *om. Φ Grom.* *post* quidem *repetit* sancimus nec per alluuionum ignorare ut ita mulierem noxiam possessoribus *E* antea] ante ea *Γ*, ante *GE* 19 pastuis *K* 20 nunc] non *K*, nec *L* ad (et *S*) frugum] affligunt *G* fertilitate *Γ Grom. (Pal.)* 21 separatim] reparatum *K* censiri *ΓHKL* 21/22 functionis *ΓKL* 22 exigi] ex *H(?)* ne] nec *G*, ne hii *Grom.* diligenter *C* opeperam suam *L*, operas suas *O* 23 dedisse] dedisese *K* culturam *H* nec] *O Iust.*, sed *H*, ne *Γ et reliqui nostri et Grom.* sibi] si *G* damnosam] damnorum *G*ᵗ, damna eorum *G*ᵛ, *om. Grom. (Pal.*ᵃ*)* 24 legis *om. H* intemeratores *X*, temeratorem *Grom.* quinquaginta] quinque *H* 25 condemnationi *K*, condempnationem *ΓE Grom.*, condemne *H(?)* coherciri *K*, coercere *L*, coercire *Γ* decreuimus *G* inter quos] inter quod *Γ*, in quis *G* 26 quoque *om. O* tuae] tui *E* sedes *E* si] qui *GPM*, *om. XC* 27 eiusmodi] huiusmodi *OHΦ Grom.* suggesserit] suggesserint *E*, suo gesserit *K*, gesserit *H* preces] praetes *S* instruxerint *HGES* 28 petitores *ΓHGESKL*, petitor *Grom.* cyre] cy *G*, scire *E*, *om. Grom.* pkaa] *ΓXC*, pk *Φ*, parens kme *H*, parens ka *E*, parens c. a. a. *O*, p̄. aūg. āg. *G*, p̄r āq *L*, pk. atq̄ am̄. *K*, parens karissime atque amantissime *S*, parens carissime augustorum *PM*, *om. Grom.* 29 inlustris] inbreue *Grom.*, *om. H* et] e *G*, *om. Grom.* magnifica auctoritas tua] *sic verbis perscriptis ΓHEXCS*, magnifica (mfā *K*, mag fā *L*) at *PMKL*, mag. aūc t *Φ*, mag nt ƒƒ *G*, m. a. t. *O*, magnificauit auctoritas tua *Grom.* suggestione] *sic ΓC*²*S*, suggessio *Φ*, suggestionem *reliqui nostri et Grom.* hac] ac si *E*, ad *Grom.* 30 dispositione] dispositionem *O KL*, dispositionem tuam *Grom.* admissa] admissam *KL*, amissa *S Grom.*, omissa *PM*, omnes *G* tantum *om. Γ* sed etiam *om. Grom.* conlaudata] conlaudatam *ΓSKL*, cum laudatam *G*, conlaudanda *Φ*, laudata *O Grom.* legem hanc] hac lege *Grom.* edicto *Grom.* 31 omnia notitia *Grom.* perferre *EPM*, peruenire *G* precipiat haec agrimensorum semper esse iudicia *Grom. ex interpolatione* 31/32 dat. *(ins.* sub die *Leid. Paris. 4414. 4415)* xi (xii *Paris. 4409 Iust. [Ver.]*) kal. oct. (aūg. *Γ*ᵃ, *om. O*) constantinop. d. n. (dom. n̄r. *Leid.*, domno *Paris. 4408*, *om. reliqui*) ualentiniano (ualentinianus *G*, ualentino *S*) *(ins.* p̄p̄o̅ [p̄o *Paris. 4408*] *Δ *Paris. 4408)* a. (āā *Leid.*, x *Γ*, *om. K Paris. 4414*) u (iiii *Epit. Monachi*, ui *Paris. 4409*, uii *Leid.*, *om. ESKΨΘ Par. 4413*) et anatolio (antholio *K*) ūc. (uiro claro *S*, *om. GEK Leid.*) conss. *(om. EK Leid.) libri* 33 hac] haec *M KLΣΞ* sancitum est] *sic C Bern. 263*ᵛ, censitum est *reliqui*, censuimus *G* si fluuius] fluuius si *S* alueum] alluuium *K*, alueo *Fuld.* palatim *K*, *om. Fuld.* 33/34 in aliam partem] in alia parte *EPMSKΣΨΘ Fuld.*, in alia partem *Ξ* 34 illi] ille *ESΨΘ Fuld. Bern. 263*, *om. Σ* adquirat] adquirit *GXCPM*, adquiret *K* cuius] eius *KL*, aduersus cuius *G*, cui *XC PM*, de cuius *Ψ* finibus] finium *G* spatium] spatium cuius *L* terra *L* denascitur *Fuld.* 35 aquae] atque *Ω*, quae *E* adquisitum *K*, adquisita *PMΩ* nullus] et nullus *G* uelut] uel *G* fiscalem] *sic HCP*ᵃ *Paris. 4409. Bern. 263*, fiscali *GPM*, fiscale *reliqui* cui rei] cuius rei *HKLΣΨΘΩΞ Bern. 263*, cur ei *XC*, cui *G*

tributum nullus adiciat. Si quis etiam paludes suo studio derivaverit et ad usum fertilitatis adduxerit, similiter hoc is qui excoluit sine censu perpetuo iure possideat neque quisquam hoc audeat a nostra munificentia postulare.

Γ. — BREV. (*ΔO *[om. int.]* HGEXCPMSKL, *item selectis tamen lectionibus* Φ *[om. subscr. et int.]; decurtati omnes textum omittunt, Fuldensis interpretationis frustum exhibet* [33 si fluuius . . . 34 contulisse]*). — GROMATICI p. 273 Lachm. (ad Palatinum a Mommseno collatum archetypum Guelfarbytani: omissa subscriptione et textu ab agrimensoribus interpolato). — Iust. 7, 41, 3.*

36 adiciat] ediciat *XC* etiam] autem *PM* paludes] paludis *E*, paludem Σ^2, palude $K\Sigma^1\Xi$ suo] suas *L* diriuarit *KL* 37 hoc (h)is] his *PM*, de his *G* excoluit] coluit *S* censum *ES*, *om.* Σ^1 neque] nec *G*, ne *H* hoc *om. H* 38 audeat] adeat *H(?)* a *(om. E)* nostra] aut nostra (-am Ψ) ΨΘ nostra magnificentia *Bern. 263. Paris. 4409*, munificentiam nostram *G*

XXI. DE SCHOLARIBVS ET COMITIBVS SCHOLARVM ET DE DOMESTICIS EORVM.

xxi] xx Γ, xxuiiii *ΔΔ *Fuld.*, xix *O (context.)*, xuii *O (lat.)* excolaribus *Fuld.* et comitibus scholarum (excolariorum *Fuld.*) *om. O (context.)* et de domesticis (donaticis *Fuld. [context.]*) eorum *om.* *ΔO.

Nov. XXI (441 Apr. 17).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. FLEGETIO ⌈ MAGISTRO OFFICIORVM. Scholarium nostrorum devotio probata ⌈ nostris parentibus circa nostrae maximae serenitatis affectionem enituit. Inde quidquid ad fovenda ⸢servandave⸣ eorum privilegia postulatur statim credimus admittendum: ideoque suggestionem tui culminis adprobantes ‖ v(iris) s(pectabilibus) comitibus scholarum verberandi regradandive senatores ac ducenarios licentiam denegamus. Ea namque, quae tali conmotione digna sunt, ad tuae sub-
1 limitatis volumus referri notitiam. ‖ ⸢Domesticos etiam⸣ eorum ⸢a gradibus lege praeterita designatis fieri⸣, non senatores vel ducenarios
2 centenariosve ⌈ decernimus. ⸢Quae super his observandis, poena circa temeratores statutorum promissa, tua statuit celsitudo, ut quinque librarum auri qui de gradibus supra dictis ad indebitum domesticatus accedit officium, decem librarum auri scrinium barbarorum⸣, si tale quid

IVST. 1, 31, 3
⌈ comiti et
⌈ a
⸢servandaque⸣
‖ IVST. 1, 31, 3 = 12, 29, 1
‖ *finit* 1, 31, 3 | ⸢insuper etiam domesticos⸣ ⸢a grad. . . . . fieri⸣ *om.*
⌈ fieri | ⸢quae . . . . barbarorum⸣] poena quinque librarum auri plectendo quisquis hanc divinam iussionem excesserit, scrinio vero barbarorum

---

1 impp. th. et ual.] idem *O* 1/2 flegetio] Γ *Iust.*, florentio *ΔO* 2 officio *Δ* scolarum *Δ* 4 affectione *Δ* enituit] Γ *Iust. Pithoeus*, innituit *Δ*, innotuit *O Pithoeus* 5 seruandamue Γ 6 credimus] *libri et Iust. (M)*, credidimus *Iust. (plerique)* 6/7 admittendum] *O Iust. Pithoeus*, admittenda Γ, admittendam *Δ* 7 ideoque] *Iust.*, inde *ΓΔO* suggessionem *Δ* 8 ū. s̄.] n̄ū s̄s̄ *Δ*, uiris spectabilibus Γ, uiris sullimissimis *O* comitibus] omnibus *Δ* 8/9 scolarium *O* 9 ueruerans.di Γ regradandiue] Γ *Iust. Pithoeus*, regrandinandiue *Δ*, *om. O* 12 referri] Γ, deferri *ΔO* 13 etiam *om.* Γ 15 centenariosue] Γ *Iust. Pithoeus*, uel centenarios *O*, ue *Δ* 15/17 quae (quam *Pithoeus*) s. h. o. poena (poenam *Pithoeus*) c. t. statutorum (statuorum *Δ*) promissa (praemissa *Pithoeus*)] pena promissa qua s. h. o. circa t. statutorum *O* 17 statuit] censuit *O* ut] *Δ*, *om.* Γ*O* 17/19 librarum auri (ei *ins. O*) qui de gr. s. d. ad ind. dom. acc. officium decem] *ΔO*, *om.* Γ 20 auri scrinium barbarorum] Γ*Δ*, officio *(sic) O*, a. scr. barbariorum *Pithoeus provocans ad Iust. 12, 29, 1, 1. 12, 20, 5 pr. et Not. dign. Or. c. 11* si tale (talem *Δ*) quid] sit aliquid Γ

vel adtemptari passum fuerit vel adtemptatum contra ⸢legem⸣ non suggesserit, ⌈ quinque etiam librarum auri v(ir) s(pectabilis) com(es) scholarum, si quid adversum hanc legem vel commiserit vel committi concesserit, percellatur, firma per istius quoque legis auctoritatem esse praecipimus, eum, qui contra vetitum ad domesticatum quoquo modo temptaverit adspirare, post quinque librarum auri inlationem militia quoque

3 pelli non inmerito decernentes. ‖ Illud etiam observari non sine ratione conveniet, ne ⸢quis⸣, cui domestici officium per militiae gradum vel quinquennii tempus interdici censuimus, familiaritate comitis simulata rem prohibitam alio nomine valeat usurpare, ‖ Flegeti f(rater) a(mantissime).

4 Inlustris itaque auctoritas tua legem hanc perpetuo valituram ad devotissimorum scholarium notitiam perferri praecipiat. DAT. XV KAL. MAI. CONSTANTINOPOLI CYRO V̄. C̄. CONS.

⸢leges⸣ | ⌈ decem librarum auri condemnatione percellendo *finit*

‖ *redit*

⸢is⸣

‖ *finit*

ΓΔO Fuld. (*incipit* 36 itaque, *finit* 37 praecipiat). — *Iust. 1, 31, 3. 12, 29, 1.*

21 adtemptari] adtemptauerit *Δ* 23 auri] multa *O* ūs] *ΓΔ*, uir sullimissimus *O* com] *ΓΔ*, comes *O Pithoeus* 23/24 scholarum] *Γ*, scholae *ΔO* 24 quid] quis *O* 26 firma] firmam *Δ*, *om. O* esse *om. O* 27 precepimus *Δ* 29 inlationem] *Γ*, condemnationem *ΔO* 32 uel] *Iust. Pith.* (*ad ed. F 2240*), *om. ΓΔO* 33 tempus] tempore *O* 33/34 familiaritatem c. simulatam *Δ* 34 alieno *ΔO* 35 flegeti] *Γ*, florenti *ΔO* fa] *Γ*, pk *Δ*, pkaa *O* 36 inlustre *Δ* legem *om. Fuld.* 37 scolarum *Δ Fuld.* perferre noticiam *Fuld.* 37/38 dat. xu (xui *Iust. [Cui.]*) k. mai. (apr. *Iust. [Cui.]*) const. cyro (caro *Iust. [Cui.]*, *om. Δ*) ūc (*om. Iust. [Cui.]*) cons. *libri*

XXII. DE BONIS DECVRIONVM ET DE NATVRALIBVS FILIIS EORVM IN CVRIAM MITTENDIS HEREDIBVSQVE SCRIBENDIS.

xxii] xxi *Γ*, uiiii *O*, x *G*, xi *reliqui*, *om. XC* decurionum] curialium *G*, curionum *SΨΘΩ Epit. Monachi*, curionibus *Paris. 4413* et de (*om. O [lat.]*) naturalibus (naturalis *Θ*) f. e.] *om. O (context.) S (context.)* in curiam (-a *HGEΣΞΘ*, -ae *Ω*) m. heredibusque (heredibus *K*) scribendis (asscribendis *G*, instituendis *Paris. 4414. 4415*)] *om. OS (context.)*
Pro rubrica habent de his qui sponte munus (*om. Fuld. [context.]*) aliquod uel honorem largiuntur (-guntur *Fuld. [context.]*) et de naturalibus filiis eorum (*Fuld. hic finiens*, eorum *om. *Δ*) in curiam dandis heredibusque scribendis uel bona parentum accipiendis **Δ Fuld.*, *inde Pith.* (*ad Cuiac.* [ʻlib. pat(ris)ʼ] *et ed. 1571*).

Nov. XXII, 1 [= BREV. XI, 1] (442 Dec. 16).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. APOLLONIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Nulla professione virtutum nullaque re alia potius homines deo quam prona liberalitate iunguntur. Nam cum beneficiorum fontibus genus amplificetur humanum, divinam benevolen-

1 theodosio *S* ualentino *S* apollonio] adpolonio *Paris. 4414*, adpolinio *Leid.*, apollonium *Paris. 4409*, ad apollonium *Iust.* (*Ver. M*) ppo] preposito *O*, praefecto populi *S*, pfu *G*, conspl *Paris. 4409*, *om. Leid.* 2 uirtutum] *Γ*, uirtutis *reliqui* alia] alta *Γ* hominis *Γ GE* deo] de eo *HGEPM* pronam liberalitatem *Γ* 3 fontibus] punctibus *H* amplificatur *G* humanam *Γ* 3/4 diuina beniuolentia *H*

tiam nobis credimus obligari, unde spes tota vicissitudinis expectatur. Quod si quis bene
de se meritum laedat, ex amore omnium, quem liberalitas meruit, communi necesse est
1 odio condemnetur ingratus. Huius iniquissimae rei acerbitate conmotam celsitudinem
tuam a nobis remedium postulasse praesens suggestio declarat. Multi enim saepe nullam
trahentes sorte maiorum decurionatus originem sua sponte liberalique sententia pietatis
quoddam insigne duxerunt magnificis patriam muneribus beneficiisque donare; alii, cum
extruendi publici operis nulla eis necessitas inmineret, diversis eam aedificiorum ornatibus extulerunt. Id augendae patriae desiderium maximis laudibus ac praeconiis efferendum alios curialibus oneribus, alios discussionum laqueis inplicavit. Et, quod ultra
omnem indignationem est, rationem liberalitatis suae dare cogitur qui luxuriae non dedisset. Quod nisi provida dispositione curetur, quotusquisque erit tam sui suaeque utilitatis ignarus, qui vel in operibus construendis largitatem exercere velit, cui discussor
inmineat, vel in conferendo aliquo munere gloriari, cum id quod munus fuerat incipit
esse iam debitum? qui denique sic patriam suam diligat, ut, cum frui liceat opibus
2 otiosis, iactura patrimonii sui sollicitam redimat egestatem? Quapropter ipsis civitatibus potissimum consulentes, quibus suorum civium benevolentiam nolumus interclusam,
huius aeternae legis saluberrima latione decernimus, ut, si quis sua sponte nullique eiusmodi oneri subditus in qualibet civitate per se alteriusve personam quodcumque munus
ediderit vel honorem gesserit, nullum ex voluntaria largitate vel praeiudicium sui status
incurrat vel discussionis ratiociniis obligetur. Hoc enim pacto, cum ex voluntate praebeatur quod, si necessitas inmineat, evitetur, nec gratos suae circa patriam benevolentiae
3 paenitebit nec excusatio relinquetur ingratis. Illi etiam parti solita nobis circa res
humanas providentia suggerente consulendum esse credidimus: quantum favoris splendorisque legitimae proli ex legum suffragatione praestatur, tantum naturali ac degeneri

---

4 nobis *om.* C^t credemus Γ, credidit *K* obligare *S* spectatur *G* quod] ut *H* 4/5 b. de (*om. G*) se m.] de se bene meritum *OH* 5 laedat] ledam *G* ex *om. H* 5/6 communi (-ne Γ, -nio *M*) nec. est odio (hodie *K*)] comuni necessitudinum *G* 6 iniquissimus *G*, nequissimae *H* rei] regi *K* cummutam *K* 7 tuam] tam *K* a *om. G* suggestio] succesio *H* declarat] $Γ^a$*O*, declarauit $Γ^b$ *et reliqui* multis *G* 8 trahentes (-tis *K*) sorte maiorum (malorum *EK*) decurionatus (decirionatus Γ) originem] mai. trah. sortem dec. origine *O* sua] suam Γ*E*, suum *K* liberarique *H* sentenciam Γ 9 quodam *HS*, quosdam *K* patriam] patri $Γ^1$ muneribus] mulieribus *K* donari *HK*, ditare *O* alii] malui *S* 10 eis] est *M* immineret] inminere Γ, inmineri *G*, inminerit *H* eam] eos *G* 10/11 ornat. aedif. *O* 11 agendae *HG* desiderio *S*, desideria *G* 11/12 efferendo *OS*, offerendum *E*, differendo *G* 12 alios] alius *EK*, aliis Γ, alius eam *O* oneribus] honoribus GE^t, moribus *K* alios] alius Γ*OEK*, alitus *G* discussionum] discursionum *K*, decurionum *GS* laqueos *E* inplicauit] explicabit *O* et] ut ei *G* 13 dignationem *PM*, dignitatem *G* liberalitatis] liberratis *G* dare suae *G* cogetur *OGE* 13/14 dedisse *G* 14 quod *om. H* quotusquisque] quodutquisque *X*, quod unusquisque *H*, unusquisque *O*, coetusquisque *S*, certiusquisque E^v, quousque *G*, quo *K* erit tam . . . 15 ignarus *om. K* sui suaeque] suae suique *GEPM*, suae aeque quam publicae *O* 15 qui] quis enim *O* in op. construendis (constituendis *H*) larg. exercere *om. S* uelit] uellit *EK*, id *S* cui] qui *Pith. (ad Sichard.)* 16 conferendo] quo ferendo *GXCPM* gloriare Γ id quod] id quo quod *G* munus] minus *H* fueret *K* incipit] inuenit *GPM* 17 qui (quid Γ, quis *O*, quod *K*, *om. S*) denique] quidem hii qui *H* sic . . . . frui *om. K* diligant *H* ut *om. ES* cum frui] confrui *G*, cui frui *E*, frui *H* opibus] operibus *HSK* 18 otiosis] otiosi *H*, odiosum *G* iactura] iacturam Γ*GPM* patrimoniis suis *K* redimet *K*, redimunt *G* quampropter *K*, propter *G* ipsius *K* 18/19 ciuitatibus] ciuibus *GPM* 19 potissimus *K*, *om. O* consolentis *K* suorum ciuium (ciuibus *G*)] ciu. suor. *O* beniuolentia *PM* uolumus *G* 20 eterni Γ latione] *sic* Γ*H*, sanctione *ES*, ratione *reliqui* quis] qui *E* nullique] nulliusque *O* 21 oneri] oneris *HGSK*, honore *E* subditis *K* alteriusue] alterius uel *GPM*, alteriusque *H*, seu per alterius *O* 22 honore *G* gessit *G* largitatem *K* 23 discussionis] discussione *E*, discussis *H*, dispositionis *G* ratiociniis] rationi his *K* oblegatur $Γ^a$, oblegitur $Γ^b$ pacto] pactum Γ, facta *K* 24 quod si] nisi *GPM* necessitas *om. K* inmineat euitetur (euidetur *G*)] enim in ea deuitetur *K* nec] ne *GK* gratos] *O XC*, gratus Γ *et reliqui* suae *om. O* patria *GK* beniuolentia *K* 25 paenitebit] pertinebit E^t relinquetur (-itur Γ*E*) ingratis (-ti *K*)] ingr. rel. *O* parte Γ solita] Γ*E S Pith. (ad Sichard.)*, sollicita *reliqui* 26 prouidenciam Γ suggerente] suggesserint e *S* credimus *X* quantum] quantum ut *O* fauores *GES*, fauoribus *K* 26/27 splendoresque *ES*, splendoribus *K* 27 suffragationum *G*, suffragione *E* naturale Γ degeneris *G*, denegere Γ, denegari *X*

suboli derogatur. Nam cum de successionibus paternarum facultatum quaedam severiora, quaedam humaniora circa eos iura prolata sint, nulla lex eis adeo pepercit, ut eiusmodi sorte conceptos saltem in aliorum loco poneret, quos naturae coniunctione proximos invenisset. Sed nos, a quibus solet in hominum genus semper aliquid procedere quo iuventur, una eademque saluberrima sanctione et horum condicioni et curiarum commoditati subveniendum esse perspeximus, ut, cum et naturalium liberorum vilitas splendidiorem fortunam et decurionum nobilitas multitudinem desideret auctiorem, utriusque generis utilitatibus in commune perpensis ab altero commodetur quod alteri deficit lexque undique temperatissima conlocetur, quae et naturae vitium dignitatis inpertitione soletur et

4 ordinum dignitatem a corporum exiguitate defendat. Hac igitur perpetuo duratura promulgatione decernimus, ut, si cui et legitimorum et naturalium liberorum progenies subpetat, veterum inlibata constitutionum auctoritate servata iustae ac legitimae subolis iura nulla inminutione decrescant.

5 || Si qui ⌜vero parentibus amissis naturalem dumtaxat fecunditatem, non etiam legitimam sortiatur⌝, seu liber ipse seu curiae sit nexibus obligatus, et tradendi filios ⌈, vel omnes vel quos quemve maluerit, eius civitatis curiae unde ipse oritur et in solidum heredes scribendi liberam ei concedimus

6 facultatem. || Parentibus vero superstitibus si naturalis pater vitae munus inpleverit, quartam partem bonorum contemplatione gradus legitimi patri matrive, avo vel aviae salvam intactamque servamus, ut, si quis eorum vel praeteritus vel parum quam ei debebatur ex legibus fuerit consecutus, movere de inofficioso querelam pro iuris ordine concedatur. Quos ex hac nostra dispositione nec laedi credimus nec offendi. Nec enim aliquid ex eorum iure decoquitur, cum nequeant, in quoscumque heredes sorte transmissa

|| *Iust. 5, 27, 3 incipit*
⌜vero ..... sortiatur⌝ *om.*
⌈ naturales
|| *finit*

28 subole *G* derogatur] derogetur *O* cum *om. G* successionibus] functionibus *K* paternarum facultatum (-tarum *K*)] facultatum paterna *G* 28/29 quaedam seueriora (-ri *K*, *om. O*) quaedam (*om. O*) h. c. e. iura] *om. G* 29 prolata sint] *cf. Theod. 4, 6, 7* lex] ex *G* adeo *om. G* eiusmodi] eius odii *Γ* 30 conceptos] OP^2, conceptus *Γ et reliqui* saltem] soluti *G* aliorum] *scr.* illorum locum *EK* ponerit *ΓE*, ponere *K*, componeret *O* coniunctioni *G* proximus *E* 30/31 inuenisse *G* 31 sed nos] sedanos *K* a *om. E* solet] spliti *G* hominum] homine *Γ* aliquod *G* 31/32 quo iuuentur] *OC*, qui iubentur *Γ*, quod iuuentur (inuentur *X*) *XK*, quod iubentur *reliqui* 32 eademque] eadem *Γ* et horum] et honorum *E*, et honore *K*, eorum *Γ* conditione *ΓGK* curiarium *Γ* 32/33 commoditatibus *K*, commodatis *E*, commodatus *S* 33 perspeximus] *OXCK*, praespeximus *ΓPM*, prospeximus *GE*, proximos *S* ut] et *G*, *om. Γ* et] *om.* $Γ^a$*OGEPMS* uilitas] utilitas *OESK* splendidiorem] splendorem *G* 34 fortutiam *G* desideret (-rit *ΓK*)] *plerique*, demonstret *GPM*, demonstret desideret *E* auctiorem (autiorem *Γ*)] *ΓOS Pith. (ad Sichard.)*, auctori *E*, auctorem *reliqui* 35 communem *E* perpenses *Γ* ab altero] ab alterus *Γ*, dum ab altero *O* commodetur] mouetur *O* deficit] *ΓPM*, defecit *reliqui* lexque] lex quae sit *O* 36 temperatissima (temperantissima *K*, temperatissime *Γ*) conlocetur (conuocetur *E*, collegitur *G*) quae] *om. X* et *om. E* naturae (maturae *S*, matura *E*) uitium] naturalium *Γ* inpertitione] inperditione *ES*, impartitione *C*, inpertitionis *K*, infertione *G* soletur] solutus *G* et] ut *K* 37 ordinum] hominis *G* a] ac *E*, *om. Γ* hac] haec *G* duratura] duratur *M*, datura *E* 38 et naturalium] naturalium *ES* progenus *K* 39 inlibata *om. O* constitutionem *E* 40 subulis *G*, soboli *ES* nulla *om.* K^t immutatione *O*, immonitione *K* decrescant] decrescat *GPM*, decrescunt *S* 41 qui] *ΓO et reliqui*, quis *K Iust.* dumtaxat] dum ad *G* 42 legitima *G*, legitimae *K* liber] liberi *Γ* ipse seu] ipse se *K*, ipse *E* 43 sit] si *K* tradendis filiis *G* 44 quos quemue] quosqueue *S*, quoscumque *GEK* maluere *G* 44/45 ipse oritur (oretur E^a)] peroritur (-etur *G*) *GPM* 45 insolitum *G* heredes (heredis *K*, heres *PM*) scrib.] scribendum heredes *S* libera *E* concedemus *Γ*, concessimus *PM* 46 uero *om. G* superstibus *S* naturale *Γ* 47 munus] minus *G* partem (portionem *GPM*) bon.] b. p. *E* 48 matriue] *ΓOXC*, matriae *K*, matri *reliqui* 49 salua *K* intactamque] intantumque *K* eorum uel] eorum *O* preteritas *S* parum] patrum *M*, partem *S*, minus *O* quam (quae *S*) ei *bis posuit Γ* 50 de inofficioso] *Γ*, de inofficioso (inoffocioso *G*) testamento *reliqui* pro] post *G* ordine] ordinem *GEPM*, ordinis *K* 51 quos] quod *GE* hac] ac re *E* dispositione] propositione *GPM* nec enim] neque enim *ES* 52 decoquitur] *sic* P^3, decoquetur *O*, dequoquitur *ΓS*, de quo citur *X*, de quo scitur *C*, de quo quaeritur *E*, que decoquetur *K*, de quo agitur GP^1M cum] neque cum *ΓS* nequeant] *ΓSK*, neque ante *OG*, neque anti XCP^1M, neque P^3, que aut *E* in] ad P^3 *Pith. (ad Sichard.)*, *om.* $GXCP^1M$ quoscumque] quoscumque uoluerint *Pith. (ad Sichard.)*

quicquam amplius ex filiorum suorum nepotumve facultatibus praeter memoratam defen-
dere quantitatem. Nisi forte moleste ferendum sit natura sibi cohaerentes, licet iure
seiuncti sint, alienissimis anteferri rerumque esse participes,
7 quos consortes sanguinis confitentur. || Quod si cui non
ex urbe, sed vico vel possessione qualibet oriundo naturales
liberi contigerunt eosque velit sub definitione praedicta ⸢et⸣
curiae splendore ⸢cohonestare⸣ et hereditatis opibus adiuvare,
eius ciuitatis adscribendi sunt ordini, sub qua vicus ille vel
8 possessio censeatur. Quod si alterutram ⸢regnantium civi-
tatem⸣ patriam sortiatur, sit ei liberum susceptam ex inae-
quali coniugio subolem cuiuscumque civitatis decurionibus
inmiscere, dummodo civitas quae eligitur totius provinciae
teneat principatum. Indignum est enim, ut, qui sacratissi-
mae urbis ubere gloriatur, naturales suos non inlustris ordine
9 civitatis inluminet. Haec sive ⸢cum⸣ postrema definiat
sive ⸢cum⸣ donationem cuiuslibet quantitatis ⸢habita ratione
parentum⸣ in liberos naturales pater conferat, ⌈ quod de
subeunda sorte curiali seu testamento seu actorum fide con-
stituat, ita ratum esse stabiliterque volumus observari, ut, sive abstinendo hereditatibus
sive abdicando donationes naturales liberi curialem voluerint evitare fortunam posteaque
paternarum opum vel in solidum vel ex parte reperti fuerint possessores, licet eas alie-
naverint, omnimodo ad condicionem, in qua pater eos amplificatis opibus esse voluit, etiam
inviti cogantur accedere, || Apolloni p(arens) k(arissime) a(tque)
10 a(mantissime). Inlustris itaque et magnifica auctoritas tua quae sanximus edictis pro-

|| *Iust. 5, 27, 3 redit*

⸢et⸣ *om.*

⸢honestare⸣

⸢regalium civitatum⸣

⸢cum⸣ *om.*

⸢cum⸣ *om.* | ⸢habita r. p.⸣

⌈ et *om.*

|| *Iust. 5, 27, 3 finit*

53 suorum *om. G* 54 quantit.] quantit. licuisset *O* naturam *Γ* coherentis *E* 54/55 licet (liciti *K*) iure (iuri *K*, *om. O*) seiuncti (-e *ΓSK*, subiunctae *E*)] *ΓOESK*, l. iurisue (iuris uel *G*) iunctae (iuncta ei *PM*) *GXCPM* 55 anteferre *K*ᵃ, atteferire *X* esse] ei se *G* 56 sanguines *G* si] si forte *ES* 57 ex *om. E* uel] sed *G* oriundi *O* naturalis *GEK* 58 contegerunt *PM*, contingerunt *SK*, contigerint *E* uelit] uellit *SK*, uelint *GPM*, uel ut *E* definitione (defensione *G Iust. [B]*) praedicta (-tae *GEXCPMK*)] praedicta conditione *O* et *om. EK Iust.* 59 cohonestare] quo honestare *ΓS*, honestare *O Iust.*, cohortare *E*, quo honorare *G* hereditatis (ereditate *K*) opibus] hereditatibus *M* 60 ordinis *GK*, ordine *Γ* uel] seu *C* 61 alterutram] alterutrum *ΓES*, alterutra *O*, alterorum *G* regnantium] regalium *X Iust.*, *ex quo Pith. (ad Sichard.)*, regione *O* 61/62 ciuitatem (-te *S*)] *sic libri nostri*, ciuitatum *Iust.*, *ex quo Pith. (ad Sichard.)* 62 patria *ES* libera *Γ*ᵃ susceptam] et suscepta (-tam *C*) *XC*, susceptum *EK*, exustae *PM*, exutae *G* 62/63 inaequali] inequale *Γ*, ut aequali *G*, sine quali *S* 63 cuiuscumque] cuiusque *Γ* ciuitas] ciuitatis *G* 65 prinpipatum *G* 65/66 sacratissimam urbem *O* 66 ubere] ubire *E*, subire *O*, ubi subire *K*, habere *G* naturales] *sic OS Iust. et Pith. (ad Sichard.)*, naturalis *E*, natales *Γ et reliqui* inlustris] lustris *K*, illustrium *G* ordini *K* 67 ciuitatis] nec ciuitatis *E* 67/68 haec (et *K*) siue (sibi *S*) cum postrema (p. cum *G*) definiat siue (sibi *S*) cum] si uero *O* 68 donationem] *OXCPMS Iust. (libri praeter Ver.)*, donatione *ΓGEK Iust. (Ver.)* habita (habitura *G*) ratione] habitatione *K* 69 parentium *ΓK*, querentium *S* naturalis *EXC* pater ... 70 curiali *om. E* 70 subeundam *ΓK*, sub una *G* sortem curialis *K* testamentum *Γ* actorum] auctorum *ΓES* fidem *Γ* 70/71 constituant *ΓEXCK*, constituerit *O* 71 ita ratum] iteratum *X*, idaratūr *K* esse *om. G* stabilitumque *G*, stabilemque *ES* obseruare *Γ* abstenendum *Γ*, ab intestato *ES* 72 siue *om. G* abdicando] addicendo *E* donationis *GE* naturalis *G* uoluerint] si uol. *S* posteaque] posteaquam *EXC*, postquam *GPM* 73 paternorum *K* opum] opes *ES* solidum] splidum *K* 73/74 alienauerit *Γ* 74 condictionem *X* pater] parte *GE* amplificatis] publicatis *GPM* uoluit] uoluerat *O* 75 appolloni *ΓG*, apolim *K* 75/76 pkaa] *ΓOXC*, p̄k *GPM*, p̄k atq̄ am̄. *K*, parens kaa *E*, parens karissime atque amantissime *S* 76 itaque] *ΓK*, igitur *OES*, *om. GXCPM* et *om. Γ* magnifica *(om. Γ)* auctoritas tua] *sic verbis perscriptis plerique*, mag̅ (mfa *K*) at *PMK*, magn̄. auct t̄ *G*, m. a. t. *O* quae] ciuae *G* 76/77 propositis] pro *G*

positis ad universorum nostro imperio subiectorum notitiam commeare perficiat. DAT. XVII KAL. IAN. CONSTANTINOPOLI EVDOXIO ET DIOSCORO CONSS.

INTERPRETATIO. Si quis habuerit legitimos filios et naturales habuerit, id lex ista constituit, ut id observetur quod est in Theodosiani corpore constitutum, hoc est ut extantibus legitimis filiis octavam hereditatis naturalibus vel eorum matribus pater, si voluerit, derelinquat. Si vero legitimos filios non habuerit et naturales habuerit et eos heredes fortasse facere voluerit, non aliter poterit, nisi ut primitus eos corpori curiae sub gestorum testificatione coniungat, et sic, si voluerit, integras ad eos sive donatione sive testamento heredes scribendo transferre poterit facultates: quarta vero patri vel matri, avo aviae, quibus de inofficioso testamento actio subpetit, specialiter reservata. Hoc, seu curialis seu liber a curia, naturalibus filiis ita conferre legis istius ordinatione permittitur, ita ut in ea civitate, in qua vel in cuius territorio habitat, naturales filios constituat curiales. Quod si, ut adsolet, in duabus provinciis ei possessio vel habitatio fuerit et voluerit eos in civitate sua facere curiales, hoc lex ista permittit, ut in qua provincia elegerit, dummodo in metropolitana civitate, instituendi naturales filios curiales pater habeat potestatem.

Γ. — BREV. (*ΔO *[om. int.]* H *[deficit* 23 ratiociniis*]* GE *[deficit* 89 curiales*]* XCPMSK *[om. subscr.]* L *[interpr. sola]*; *Φ et decurtati omnes textum omittunt, Fuldensis interpretationis principium exhibet [finit* 81 derelinquat*])*. — *Iust. 5, 27, 3.*

77 ad un. n. i. s. notitiam *om. G* uniuerso *K* nostro imperio] nostrorum imperium (-rio *K*) *Γ K*, imp. n. *O* subiecturum *S* commeare] cummeare *S*ᵇ, cumineare *G* perficiat] preficiat *O*, praecipiat *ES* 77/78 dat. xuii *(sic ΓES Paris. 4413. Iust. [Ver.]*, xii *Iust. [Hal.]*, xu *Paris. 4410. 4411. 4414. 4415*, xui *reliqui*, *om. G Paris. 4409)* kal. ian. (iun. *ΣΞ Leid. Paris. 4411. 4414. 4415*, ag̅. *Paris. 4409*) constantinop. (constantino *Paris. 4411*) *libri nostri et Iust.* eudoxio et dioscoro conss.] *Iust. (Ver. Hal.)*, maximo (masimo *Γ*) ii *(om. GXCPM)* et *(om. E)* paterio (paterno *GES Paris. 4409*) u̅u̅. c̅c̅. *(sic PMK*, u̅u̅a̅ *X*, u̅c̅ *ΣΘ Paris. 4408. 4411*, uir cl̅. *Paris. 4409*, u̅i̅c̅ *CΩΞ Leid. Paris. 4413. 4414, om. ΓOGES)* conss. *(om. ΓE) libri nostri; Pith. (ad Sichard.) adnotat*: 'in c(odice) est 'eudoxio et dioscoro', qui post *[?]* hos coss. fuere, sic tamen *[scilicet, ut edidit Sichardus, 'Maximo et Paterio']* habet vet(us) liber'. *'Codex' quem citat est Iustinianus ex editione Haloandrina. Differunt igitur in anno textus ex Oriente veniens Iustinianus (in quo nota recte ad usum Orientis priorem locum tenere Eudoxium) et textus corporis Novellarum Occidentalis: ille annum significat 442, hic annum 443; verum esse annum illum declarat constitutio in corpore Novellarum sequens data anno 443 Mart. 9*
79 si quis] si curialis *Epit. Mon.*, hoc est si *Fuld.* legitimus *L Fuld.* filius *Fuld.* naturalis *Fuld.* habuerit] *del. Epit. Mon. Pith. (ad Cuiac.)* id lex .... 80 hoc est ut *om. Fuld.* 80 in theod. corp. const.] *cf. v. 29* extantibus] stantibus *KL* 81 filiis *om. XC* octaua *GXCPMKL Fuld.* hereditatem *S*, de hereditate *KL*, heditatis *Fuld.* naturalis *Fuld.* matribus eorum *Fuld.* 82 et eos] eosque *Σ*, eos *Ξ* facere fortasse *ESKΣΞΨΩ*, fortasse (*om.* facere) *L*, facere (*om.* fortasse) *Paris. 4409* 83 non *om. K* ut *om. KLΣ* primitus] prius *ΣΞΨΘΩ* corporis *GS* gestorum] testatorum *G* 84 sic *(om. S)* si] si sic *GPM* donatione] *ESΣΞ*, donationes *reliqui*, donationis *L*ᵇ testamentum *Bern. 263* scribendum *KLΞΨΘΩ*, in scribendo *S* transferri *K*, transferendo *E*, perferre *G* 85 potuerit *Ω* quartam *GEKΣΞΨΘΩ* auo uel auiae *ES* inofficiosi *L* actio *om. ΣΞ* 86 specialiter] peculiariter *KL* reseruata] seruata *Paris. 4409*ᵃ. *Bern. 263* seu] se *K* curiales *L* naturalis *K* 87 ita] *fortasse delendum* in *om. E*¹ in qua *om. Θ* in cuius] cuius *KLΞΨΘΩ*, in cui sunt *E*¹ territorio] terturio *K*, terretorium *L* 88 si ut] sicut *G* in *om. E*¹ ei] et *G* 89 eos in ciu. sua] in ciu. sua eos *PM*, eos in ciu. s. eos *S* ut in *om. GΩ* 90 metropolitanam ciuitatem *G* naturalis filius *E*ᵃ, naturales (*om.* filios) *L* curialis *E*ᵃ*ΣΨ*

Nov. XXII, 2 [= BREV. XI, 2] (443 Mart. 9).

IDEM AA. APOLLONIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Nulla paene res adeo pro utilitate humani generis invenitur, quae non callidis hominum consiliis ad fraudem malitiamque convertitur. Nonnulli enim curiales, quorum corpori semper volumus esse consultum, parum habent sua commoda nostris beneficiis adiuvari, nisi eis ad aliorum abutantur incommodum. Sed nos, quibus ingenitum est prodesse cunctis obesse nemini, sicut eorum utilitatibus providendum esse censemus, ita fraudibus etiam ducimus obsistendum. Hic enim est expeditissime sanctionis effectus, qui dum aliis prospicit alio-
1 rum iura non minuit. ‖ Meminimus ˹quippe˺ nuper emissa lege
divali portionem quartam de facultatibus curialium fati munus in-
plentium, ex qualibet novissima voluntate vel ab intestato etiam
ad quemcumque, praeterquam si ad filios ⌈ deferantur, curiarum
deputasse corporibus. Sed multi tamquam corrumpendi totius patri-
monii occasione captata uniuscuiusque rei sibi particulam vindi-
cando adeo totas dilacerant facultates, ut, dum participibus relic-
tarum opum nocere cupiant, sua quoque iura praecipitent.
2 Quorum nimiam licentiam provida dispositione frenantes ipsis quidem
curialibus occupandi sua auctoritate res mortui copiam denegamus,
˹optionem vero damus heredi˺, ad quem ab intestato vel ex postrema
voluntate directis vel fideicommissariis verbis decurrit hereditas,
˹utrum aestimationem quartae partis curiae velit offerre an˺ omne
patrimonium quod relictum est in partes quattuor ˹pro sua volun-
tate dividere˺, ut rebus totis in sortitum casumque deductis vel
curiae quadrantis vel heredi ˹ac˺ fideicommissario per universitatem
dodrantis electio ex sortis ˹condicione˺ contingat. Ita scilicet et
praefati successores et curia promiscui rerum dominii liberabuntur
incommodo. Naturale quippe vitium est neglegi, quod communiter
possidetur, utque se nihil habere, qui non totum habeat, arbitretur.
Denique suam quoque partem corrumpi ˹patitur˺, dum invidet
3 alienae. Sed ubi quarta pars bonorum mortui curiae debet of-

‖ *Iust. 10, 35, 2 incipit* ˹quippe˺ *om.*
⌈ curiales
˹heres autem˺
˹utrum a. q. p. c. v. o. an˺ *om.*
˹dividi procuret˺
˹vel˺
˹felicitate˺
˹patiatur˺

1 idem aa.] imperatores theod. et ualent. aug. *O* appollonio *G* ppo] prefecto *O*, praeposito *S*, pfu *G*, ad populum *L* poenae *K*, poena *S* adeum *K* 2 cosiliis *K* malitiamue *O* 3 curialis *K* corpore *ΓS*, corporis *K* 4 habeant *GPM* suam *Γ* commoda ..... abutantur *om. G* 4/5 incommodum] *ΓCP*[2], incommodo *XP*[1]*SK*, incommoda *OMG* 6 censimus *K*, censuimus *OG* etiam *(om. O)* ducimus (dicimus *K*)] docemus etiam *G* obsitendum *K* 6/7 enim est *(om. K)*] est enim *O* 7 expeditissime] *sic potius scrib. quam* -mae, expedentissime *Γ*[b] alios *G* 8 meminibus *G* nuper *om. Γ* 8/9 lege diuali (-le *Γ*, -lium *G*)] *scil. Cod. Iust. 10, 35, 1 a. 428 non recepta in Breviarium* 9/10 inpletum *G* 10 ab] ob *G* 11 si ad] ad si *S* curiarum] *nostri reliqui et Iust. (I)*, curialium *Iust. (KO)*, *om. Γ* 12 depotasse *Γ*, deportasse *K* corporumpendi *PMS* 12/13 patrimunio *Γ* 13 occasionem *S*, accusatione *Sich.* capta *S* 13/14 uindicandi *G* 14 facultates *om. G* particibus *G* 15 cupiant] *nostri reliqui et Iust. (I)*, cupiunt *OK Iust. (KO)* praecipiant *G* 16 prouidam dispositionem *K* 17 occupandis *GSK* copiam] capi iam *G*[v] 18 optionem] obsistionem *G* ad quem] *Iust.*, adque *Γ*, ad quem uel *Brev.* ab] ex *GPMS*, *om. XC* postremo *Γ* 19 directis] *ΓO Iust. (KOI*[b]*): ex quo Pith. (ad Sichard.)*, decretis *K*, dicretis *Iust. (I*[a]*)*, relictis *G*, derelictis *reliqui* uerbi *S* decucurrit *C* 20 extimationem *XC*, aestimatione *GS* uelle *G* 21 reliqum *K* 22 ut] in *S*, *om. G* totis] tuis *K* casumque] cassumque *G*, casum uel *K*, *deest C (vacuo spatio octo litterarum relicto)* 23 quadratis *Γ*, quadrantes **Δ* uel heredi ac *del. Pith. (ad Cuiac.)* ac] aut *K Iust. (O)*, uel *Iust. (KI)* fideicommissari *G*, fideicommissariis *K* uniuersitatem] unius diuersitatem *K* 24 drodantes *Γ* et lectio *C* continguat *Γ* 24/25 et *(om. O)* praefati] *nostri et Iust. (X)*, ut *Iust. (KOI)* 25 successoris *ΓCPM* curiae *OS* primis cui *GXCP*[1]*M* dominii] *ΓO Pith. (ad Sichard.)*, domini *reliqui* 26 incommodo] in quomodo *Γ*, *om. K* naturale] ale *K* uitium] humanum *G* neglegi] nec lege *Γ*, nec liti *G* quod *om. K* 27 nichil se *O* qui] ut qui *S* 28 denique] dum *PMS*, cum *G* sua quoque parte *Γ*, suam quamque partem *GS* patiatur *K* inuidet] *reliqui nostri et Iust. (Z)*, inuidit *XCPM*, inuadit *K*, inuideat *Iust. (KOI)* 29 sed ubi] dum *G* bonorum] bono *Γ* debit *M* 29/30 offerre *Γ*, afferri *G*

ferri, inmobiles quidem res, quae nec latere facile possunt nec
quicquam si divulgentur officiunt, sub adspectu etiam curialium
aestimari ⌜dividive⌝ concedimus: mobiles autem res vel se moventes
vel instrumenta vel si quid etiam in huiusmodi iure consistat in
medium proferri divulgarique non patimur, sed iuratis successori-
bus, cum apud se diligenter aestimaverint quae quantique sint pretii facultates, credi
oportere decernimus. Quid enim tam durum tamque inhumanum est, quam publicatione
pompaque rerum familiarium et paupertatis detegi vilitatem et invidiae patere divitias?
In exigendis vero debitis, si pretium, quod pro quarta parte actionum curiae conpetit,
successores praestare noluerint, cautionibus iurata fide prolatis in medium unusquisque a
debitoribus convenientem sibi exigat actionem eque diverso aes alienum, si cui defunc-
tus fuerat obligatus, tam idem successores quam curia pro sua sorte restituere conpel-
4 lentur. Quod si saepe dicti successores sacramentum sibi crediderint excusandum, tum
vero ad similitudinem rerum inmobilium diligentior curialibus omnium rerum indago
praebebitur, scilicet ut universis mortui facul-
tatibus in aperto propositis vel aestimatio rerum
vel divisio, ⌜prout successores elegerint⌝, sub
5 praesentia curialium celebretur. In omnibus
autem casibus, ubi quarta pars curiae conpetit,
transactiones interpositas firmas inlibatasque
6 manere decernimus. ⌜Ad filiorum vero nume-
rum, ad quos integras opes venire censuimus,
filium nepotem pronepotem patrem avum et
proavum ad virilis sexus originem pertinentes,
etsi alieni sint curia, iubemus adiungi, ut has
quoque personas ex ultima voluntate vel ab in-
testato delapsae facultates nullius partis inmi-
7 nutione ditescant⌝. Filiam quin etiam neptem proneptemve principali eiusdem civitatis,
unde pater avus vel proavus oritur, nuptam rerum vel ab intestato vel ex dispositione
⌜voluntatis ultimae⌝ quaesitarum integrum nullaque parte minutum do-

⌜dividique⌝

⌜prout s. elegerint⌝ *om.*

⌜ad filiorum vero curialium vel nepotum ac pronepotum, scilicet decurionum, similitudinem, ad quos integras opes pervenire censuimus,⌝

⌜ult. uol.⌝

---

30 immobilis *C* quae] qui *Γ* **31** quicquam] cuiquam *Iust. (KI)*, cuidam *Iust. (O)* diuulgentur] *O Iust.*, deuulgentur *Γ et reliqui* **32** extimari *ΓH* diuidiue] diuididiue *S*, diuidique *H*, diuidere *Γ* concidimus *Γ*, concidemus *M*, condemus *PS* **33** strumenta *ΓPMS* etiam in] etiam *HX* huiusmodi] eiusmodi *C* iure] uere *S* consistant *GPMS*, consistit *H* **33/34** in medio *G* **34** proferri diuulgarique (uulgarique *H*)] proferendi uulgarique *G* **35** cum] cuius *G* sunt *Γ* **36** tamque] tamquam *Γ* inhumanum] humanum *K* quam] quod *G* publicatione] in puplicationem *K* **37** ponpaque *Γ* familiarum *GXPM Iust. (KI)*, *om. H* paupertates *S* detegit *K* uilitate *PMS* inuidiae] in inuiciis *G* **38** quod] quo *G* quartae partis *H* **39** suscessores *Γ* noluerunt *G* iurata] iura *GS*, iusta *H* in medio *K* a] eam *G* **40** conueniente *Γ* actionem] *sic Γ*[b], actionum *Γ*[a], portionem *Brev. et Iust.* eque] ea quae *G* diuerso *om. K* aes] est *G*, si aes *O* alieni *Γ*, alium *K*[a] cui] alicui *O*, cuique *GPM*, cui qui *S* **40/41** defuncto *O*, defunctis *K* **41** obligatus] obligatum *O*, obliget *PMS*, obligent *G* idem] hi de *S* quam] pro *H* curiae *K* pro *om. O* suam sortem *XC* **41/42** conpellentur] *Γ Iust.*, conpellantur *OHGS*, conpelluntur *reliqui* **42** si *om. G* saepe (semper *K*[a], se per *K*[b]) dicti] predicti *OH* sacramentum (-to *O*) sibi] se sacramento *H* excusandos *H* **42/43** tum (tunc *H*) uero (uerum *Γ*)] tam uirum *G* **43** omnium rerum (rer. omn. *O*) indago] omnibus requirendarum actio *GPMS* **44** praebebitur] *OHK Iust. (OI)*, praebeatur *S*, probetur *G*, praebetur *Γ Iust. (K) et reliqui* mortuis *PM* **45** in *om. H* extimatio *H*, stimatio *Γ*, aestimatione *G* **46** diuisio prout] diuidi ipso ut (uel *G*[b]) *G* cessores *K* **48** autem *om. G* **50** uerum *K* **50/51** numero *H* **51** ad] a *Γ* consuimus *G* **52** pronepotem] *ΓOHK Pith. (ad Sichard.)*, *om. reliqui* et *om. OG* **53** uirilis (-les *Γ*, -li *HK*, -le *S*) sexus (sexu *H*)] uirilem ex usu *G* **54** alienae *GS* curia] *ΓH*, curiali *K*, curiae *reliqui* has] eas *G*, his *O*, ad has *P*[a] **55** personis *O* ultimo *M* **55/56** ab intestati *H* **56** delapsae] dilapse *H*, uel ab se *GS*, delatae *O* facultatis *GK* **56/57** inmunitione *K* **57** ditescant] *scripsimus*, decrescant *libri* proneptem uel *GS* principalis *PM* **58** uel *om. O* oritur] *HXCPMS Iust.*, orietur *G*, oriuntur *ΓOK* ex dispossitionem *Γ*, in dispositionem *G* **59** uoluntatis] ueritatis *O* integram *G* nullaque (-lamque *ΓG*) partem *ΓGSK* minutum] munitum *K*, imminutum *OH*, minimam *G* **59/60** dominum *G*

8 minium habere sancimus. Quod si post parentum obitum inveniantur innuptae vel viduae, in inpuberibus quidem post transactam pubertatem, in aliis vero, quae pubertatem excesserint, vel etiam in viduis post mortem parentis triennium dumtaxat volumus expectari, ut interim quarta portio suspensa ⸢vel⸣ apud eam, si in matrimonio curialis eiusdem civitatis fuerit conlocata, perpetuo iure permaneat vel, si intra id temporis alienum eadem curia sortiatur maritum penitusve nupta non fuerit, memorata pars ⌈ curiae cum triennii tam urbanorum quam rusticorum praediorum dumtaxat fructibus addicatur: ita tamen, ut ⸢et optionis condicio in offerendis rebus quartae partis seu eius pretio et⸣ sacramenti tam de quantitate quam de aestimatione rerum mobilium deque actionibus inferendis excipiendisve, sicut in extraneis personis dictum est, ratio conservetur, ⸢ceteris videlicet, quae super hac re prolata
9 constitutio continet, firmiter duraturis⸣. Sed et si mater mortui vel avia tempore, quo filius neposve moritur, in coniugio ⌈ curialis inventa fuerit, ne ipsas quidem patimur quartae portionis
10 subire iacturam. Extraneum quin etiam heredem, propinquitatis quidem iure discretum, curiae tamen eiusdem civitatis obnoxium, supradictae
11 portionis dispendio liberamus. || ⸢Femineo vero sexui non hac tantum provisione, sed illa insuper iuris adiectione consulimus: praecipimus namque, ut ad similitudinem naturalium filiorum, quos decurionatus sorti paterna sententia dedicavit, filia quoque naturalis in matrimonium curialis adscita, si tamen nulla patri eius subpetat legitima suboles idque paternae visum fuerit voluntati, et omnes res patrias do-

⸢aut⸣

⌈ totius substantiae

⸢et optionis . . . . . . pretio et⸣ *om.*

⸢ceteris . . . . duraturis⸣ *om.*

⌈ eiusdem civitatis

|| *finit Iust. 10,35,2, pergit 5, 27, 3*
⸢Et si filiam naturalem vel filias habuit et eam vel eas curiali vel curialibus civitatis, ex qua oriundus est vel sub qua vicus vel possessio unde oritur consistit, vel eius civitatis, quae principatum totius provinciae tenet, matrimonio collocavit, haec eadem et in persona eius vel earum ad exemplum ma[r]ium obtinebunt⸣ *(cf. nov. Theod. 22,1 § 7).*

---

60 quod si] nisi *GS* post *om. K* inueniatur *K* **61** in] *sic Iust.* (OI^{b}), *om. libri nostri et Iust. (K)* quidem] quidem quae *O* **61/62** in aliis u. q. pubertatem *om. O* **62** excesserint *om.* XC^{1} uel etiam *om. G* in *om. H* **63** parentes *G*, parentum *H* uolumus duntaxat *O* **63/64** expectari] *OXC Iust.* (K^{b}), expectare *Γ et nostri reliqui et Iust. (reliqui)* **64** quartam *Γ* **65** in matrimonium *ΓG* curiales *G* **66** ciuitates *S* perpetetuo *K* **66/67** permaneant *G* **67** tempus *O* **67/68** eadem curia] *ΓHXCK Iust.*, ex eadem curia *reliqui* **68** sortiatur] *ΓOHC*, societur *X*, sortietur *reliqui* penitus uel *GPMS* **69** triennio GK^{a}, tricennii *Γ* **71** ita tamen] attamen *G* **72** condicio] aedictionis condictio *K* **72/73** quarta partes *Γ*, q. p. eius *O* **73** seu *(sic Γ *ΔOK*, sin *X*, siue *reliqui)* eius pretio (preditum *G*)] uel dodrantis *Iust. (Hal.): ex quo Pith. (ad Sichard.), deest vacuo spatio relicto C Sich.* sacramentis **ΔOK* tam] etiam *H*, *om. K* **74** extimatione *ΓH* **75** deque] neque *M*, de qua *S*, de quae *K* **75/76** excipiendisue sicut (si quo *G*) in extraneis personis (extr. in pers. H^{b})] *om.* H^{a} **76/77** conseruatur *G* **77** ceteris] et ceteris *GPM*, et ceteri *S* **78** firmetur *G*, firmentur *S* duratoris *M*, duratores *S*, iuratoris *K* **79** si *post* **80** coniugio *O* mater mortui] materni ortus *S* auiam *Γ* tempore quo] quo tempore *O* **80** uel nepus *H* **81** ne] nec *HG* ipsa *H* paciamur *Γ* **82** iectura *K* extraneamum *Γ* **83** quidem *om. O* discreta *G* **84** eiusdem] eius *S* supradictae] sub redictae *K* **85** portionis] possessionis *G* dispondio *K*, dispendium *Γ* **86** prouisioni *S*, prouisionis *GK* **87** insuper iuris] insuperioris $Γ^{2}O$, insuper ius *GPMS*, insuperius iurius *K* adiectione] addictione *Pith. (ad Cuiac.)* consulemus *HGK* **88** ad similitudinem] et sim. namque *S* **89** filiorum *om. H* de curia natus (natos *G*) *GM* sorte *Γ* **89/90** sententia] scientia *Pith. (ad Cuiac.)* **90** filiam *K* **90/91** in matrimonio *K* **91** adscitam *K* **91/92** nulla (nullo *H*) patri (patris *HK*) eius] patri eius nulla *O* **92** sobolis *ΓSK* idque] id quod *XC*, si idquae *K*, adque *H* **93** uoluntate *Γ*

nationis titulo consequatur et heres scribatur ex integro: ita tamen, ut et parentum, quibus quarta pars patrimonii relinquenda est, et locorum, unde gener eligitur principalis, ad formam nuper emissae constitutionis ratio conservetur⸣. Quid enim interest utrum per filios an per generos ⸢civitatum commoditatibus consulatur⸣ et

12 utrum novos lex faciat curiales an foveat quos invenit? ‖ Aliam quoque de negotio curiali caliginem suggestione tuae celsitudinis moti recenti interpretatione discutimus. Et inprimis ‖ discriptionis onere siliquarum quattuor, quas ⌜ lucrativis iugationibus tantum, non humanis vel animalium censibus neque mobilibus rebus iubemus indici, etsi curiales non sint, maiores ac posteros liberamus, ut, si pater avus vel proavus filio nepoti pronepotive vel filiae nepti proneptive — nec interest nuptae sint curialibus necne — postrema voluntate vel inter vivos etiam donatione quicquam de suis opibus largiatur, memoratae discriptionis cesset indictio: eque diverso ut, si ⸢idem posteri⸣ ad maiores praedicta sibi consanguinitate devinctos praefatis titulis suas conferant facultates, nullius accessione gravaminis huiusmodi liberalitas oneretur. Ita enim necessariis sibi coniunctisque personis sub liberalitatis appellatione de-

13 bitum naturale persolvitur. Cuius auctoritatem iuris pariter valere sancimus, et si ab intestato succedant ⸢praefati⸣ sibi generis ordine sociati. Ex his enim successionibus maxime debiti potius solutio quam muneris oblatio conprobatur, quae non largientibus etiam dominis ipsa propinquitatis serie deferuntur. Ceteri vero, licet quadam inter se cognatione iungantur, numquam tamen curiale praedium sine praedicto onere lucrabuntur, nisi ⸢forte is⸣, cui lucro res cesserit, eiusdem civitatis ordini sit obstrictus: qui, licet inter extraneos numeretur, vacuum tamen ea functione quod datum est ⸢consequitur⸣. Nam cum personae condicio non mutetur, ⸢ne⸣ rei

⸢comm. ciu. consuletur⸣
‖ *finit Iust. 5, 27, 3*
‖ *Iust. 10, 36, 1 incipit*
⌜ ex
⸢posteriores⸣
⸢praefiniti⸣
⸢is forte⸣
⸢consequatur⸣ | ⸢nec⸣

---

94 consequantur *G* heres] heredes *S* ut et] et ut *S*, ut *H* **95** patrimonium *K*, matrimonii *Sich.* relinquentia est *G* et] in *K* unde] uno *K* gener eligitur] genere legitur *XCPMK*, legitur *GS* **96** nuper *(om. O)* emissae (-a *Γ*) constitutionis] *scilicet huius tituli novellae primae: cf. v. 46 sqq.* conseruetur] *sic O Cui. ed. 1 (in margine): inde Pith. (ad Sichard.)*, consequetur *XCP*, consequenter *M*, consequatur *ΓG*, consequitur *reliqui* **97** ciuitatum] ciuitatem *K*, cui tantum *GXPMS* consolatur *ΓSK* **98** nouus *G* faciat] facit aut *K* curialis *K*[a], curiales *K*[b] quos] quo *G* alium *K* **99** de negotio] denegatio *G*, denegati *K* curiali] *ΓO*, curialis *reliqui* caligine *Γ* suggestionem *GK* tuae celsitudinis] *Γ*, tui culminis *reliqui* **100** moti] morti *ΓGP*[b]*MK* recenti] *spectat ad Theod. 12, 4, 1* discriptionis] *K*, discretiones *H*, descriptionis *reliqui et Iust.* **101** onere (*vel* honere)] *ΓOH(?)P*[s]*K*, honore *XC Iust.*, honorem *reliqui* siliquarum] reliquarum *K* quas] quam *K* ex lucratiuis *O Iust.* iurgationibus *OK* **102/103** iubemus] inuenimus *G* **103** induci *OS* curialis *G* sit *G* maioris *Γ*[a] posteros] posteriores *S* ut] aut *G* auus] tuus *K* **104** nepoti pronepotiue (uel pronepoti *K*)] nepotiue *G* neptae *G* nec interest] *ΓOH(?)K Iust.*, nec in heres *XC*, ne quidem res *reliqui* nuptie *Γ* **105** necne] nec eos *G*, nectos *PM*, neptos *S* donationem *G*, donationum *K* **106** discriptionis] *HK*, descriptionis *reliqui et Iust.* eque] ea quae *G*, aeaque *K* **107** si idem posteri] *scripsimus*, si de posteri *Γ*, si posteri *OXCK*, posteri *H(?)*, si postremum *S*, si posterum *reliqui* maioris *S*, mores *K* praedictae *K* **108** deuinctos] *OPM*[b] *Iust. (K)*, deuinctus *ΓGS*, diuinctus *K*, deuictos *HXCM*[a] *Iust. (OI)* suas] suis *G* **108/109** nullus accessione *K*, nulla successione *H(?)* **109** grauamini *HK*, graua nimis *Γ* huius mundi *S* liberalitatis *H*, liberaliter *G* honoretur *ΓG*, sonetur *K* **110** sibique coniunctis *O*, sibi et coniunctis *H* libertatis *G* **111** naturale] *Brev. et Iust.*, naturae *Γ* persoluitur] *Brev. et Iust.*, persoluetur *ΓO* cuius] cum ius *G* **112** sancimus] censuimus *G* et si] ut sibi *O* praefato *O* **113** ordinem *K* debiti] deberi *G* **114** solutio] soliti *K* muneris] numeris *G* conprobatur] conprobetur *GPMS* largentibus *H* **115** serie] seruare *G* ceteris *O* **116** quadam] quidam *G* inter se c. i. n. t. curiale (a curiale *H*) *om. G* **117** praedictum *Γ* honore *HGS* nisi forte . . . . . . **118** obstrictus *om. G* lucrum *Γ* **118** res cesserit] recesserit *ΓSK*, recesserint *H* ordini sit] ordinis *HXCPMS*, ordinis sit *K* **119** numeretur] nominaretur *G* ea] a *O* quod] qua *K* datum] dictum *K* **120** consequetur *P* cum] con *Γ* non *om. O* mutetur] mouetur *GS* ne] nec *GS Iust.*

14 quidem statum convenit inmutari. Lucrativas vero res eas tan-
tum volumus appellari ⌜ac⌝ praedictae discriptionis gravamen ex-
cipere, quae hereditatis legati fideicommissi iure mortis causa dona-
tione vel cuiuslibet postremae voluntatis arbitrio ad quempiam

⌜atque⌝

15 delabuntur. Inter vivos etiam donatio simplici liberalitate confecta lucrativae mere-
bitur et nomen et sarcinam. Si vero vel socer futurus filii nepotis vel pronepotis sponsae
adfinitatis coeundae causa donaverit vel parens etiam filiam neptem vel proneptem curiali
seu extraneo nubentem dotaverit, licet casus eventu res eius cui data est vertatur ad
lucrum, nec inter lucrativas numerabitur nec discriptionis oneri subiacebit. Nec enim
iuris optimi est matrimonium, cum tot tantisque suis difficultatibus obprimatur, adven-
16 ticiis etiam cumulare ponderibus. Res vero, quae memoratis causis lucrativae semel
nomen exordiumque sortita est, licet ab eo qui susceperit ad alterum emptionis vel
cuiuscumque contractus iure migraverit, cum praedicto discriptionis gravamine procul
dubio transferetur, ut vel sciens sibi inputet qui accepit oneratam vel, si ignoraverit,
quod interest consequatur: contraque si cuiuslibet contractus exordio lucrativae nomen
evaserit et si postea lucri titulo in dominatum alicuius ceciderit, sarcinam memoratae
discriptionis effugiet. Nulla enim in huiuscemodi causis confusionis intercedit occasio,
si ad primordium tituli posterior quoque formetur eventus, nisi forte res decurionis, quae
ad eum cuiuslibet mercimonii iure pervenerit, ad alterum fuerit postrema eius voluntate
vel ab intestato vel inter vivos donatione translata. Tunc enim, quia semel in personam
cecidit principalis, veterum titulorum nequaquam ratione perspecta
condicionem et onus merebitur lucrativae, || Apolloni p(arens) k(aris-
17 sime) a(tque) a(mantissime). Inlustris igitur et magnifica auctori-
tas tua edictis ex more propositis sanctionem nostrae clementiae, quam in perpetuum
volumus observari, ad omnium notitiam pervenire constituat. DAT. VII ID. MART. CONSTAN-
TINOPOLI P(OST) C(ONSVLATVM) DIOSCORI ET EVDOXII $\overline{\text{VV}}$. $\overline{\text{CC}}$.

|| *finit*

---

121 statum] statu *G*, factum *K* res] *post* 122 uolumus *O*, *om. G* 122 ac] ad *K* discriptionis] *ΓHPMSK*, descriptioni *G*, descriptionis *reliqui et Iust.* 122/123 excipere] excaeperit *G*, exemere *K* 123 hereditates *S*, hereditate *K* ligati *K* fidecommissi *G* iuri *Γ* mortis] *scrib.* mortisue 124 postremo *K* 125 libertate *HK* 125/126 merebatur *XC* 126 et nomen] nomen *G* et sarcinam] sarcinam *K* futuris *X*, futurum *post* filii *G* filii (fili *K*) nepotis (-tes *ΓGXCPMSK*) uel *(om. HGX Iust. [KI*a*])* pronepotis (-tes *ΓGCPMSK*, *om. X*)] filie nepti uel pronepti *O* sponsae *om. O* 127 coeundae] quoeunda. *(sic) Γ*, eundae *S*, eandem *G* causam *G*, causae *K* parens] presens *S* uel proneptem] proneptemue *GPMS* curiale *Γ*, curialis *GK* 128 seu] uel *H* extraneum *K* dotauerit] donauerit *G* casus euentu res] *sic H(?)K Iust.*, casuseuentureis *Γ*, casuseuenturis *XPM*, casu euenturum (-ram *G*) *GS*, casus euentusue *C*, casus sit uenturus *O* eius cui data (donata *K*)] eiusmodi ut cui donata *O*; *scr.* ei cui data uertatur] uetatur *H* 129 lucrum] locum *G* descriptionis *libri et Iust.* oneri] onere *Γ*, honori *G* nec] nemo *Γ* 130 optime est *Γ*, est optimi *O* matrimonii *O* oppreматur *H* 130/131 aduenticiis] aduenti quos *G* 131 commulare *S*, commendare *H* 132 uomine *H* exordiumque] exordio quae *G* emptiones *H* 133 iure] in re *G*, causa *O* discriptionis] *H*, descriptionis *reliqui et Iust.* grauamini *Γ* 134 transferetur] *OP*[2] *Iust.*, transferentur *ΓGP*[1]*MS*, transferatur *X*, transferuntur *C*, transferantur *H* imputetur *G* qui] cum *GS* accipit *GS* honoratam *G*, onoratatam *Γ* ignouerauerit *S*, ignorauerint *G* 135 ansequatur *G* 136 etsi] erit *M* in dominato *H* caederit *G* 137 descriptionis *libri et Iust.* effugiat *S*, effugit *G* nullam *G* 138 ad primordium (-ditum *P*)] *reliqui et Iust. (I)*, a primordio (-dium *Iust [O*a*]*) *G Iust. (KO)* firmetur *H* nisi] si *H* res] est *G* 139 mercimuniis *Γ* iure] in re *G* postremae eius uoluntatis *H* 140 uel ab] ab *HXC* inter] per *H* donatio *G* personam] *reliqui et Iust. (X)*, persona *PMS Iust. (KOI)* 141 prespecta *H* 142 onus] honos *Γ*, opus *O* lucratiuae merebitur *O* appolloni *G*, appollone *Γ* 142/143 $\overline{\text{pkaa}}$] *ΓOXC*, $\overline{\text{pk}}$ $\text{a}\overline{\text{ug}}$. $\text{a}\overline{\text{ug}}$. *G*, parens karissime $\overline{\text{aa}}$ (augustae *S*) *PMS*, pater $\text{kari}\overline{\text{ss}}$ *H* 143 inluster *Γ* igitur et *om. G* 143/144 magnifica auctoritas tua] *sic verbis perscriptis ΓHXCS*, $\text{m}\overline{\text{ag}}$. ($\text{mag}\overline{\text{n}}$/. *G*) $\overline{\text{at}}$. *GPM*, m. a. t. *O* 144 sanctionis *O*, sanctione *XC* clementiam *O* 145 obseruare *G* 145/146 dat. uii (uiii *G Leid.*, ui *Ω*, u *Θ*, iii *ΣΞ*) id. mart. constantinop. (constantinopolitano *S*) $\overline{\text{pc}}$. *(sic XCPM*, post cons. **ΔΣΩ Paris. 4408*, post consolat. *H*, post consulatum *O*, post consulibus *ΨΘ Leid.*, post *Paris. 4410*, praefecto *S*, *om. ΓOG)* dioscori *(sic*ΔOH[?]ΣΨΘΩ Paris. 4408. 4410. Leid.*, didoscori *XCPMS*, dioscoro *Γ Pith. [ad Sichard.]*, didoscoro *G Cui. ed. 1)* et eudoxi *[vel -ii]* *(sic *ΔOPMΣΨΘΩ Paris. 4408. 4410*, eodosi *Ξ*, eodou *S*, eouodio *Leid.*, euodioxii *Paris. 4414. 4415*, theodosi *X*, theod. *C*, theodxii [= (th)eod(o)xii] *H*, eudoxio *G Cui. ed. 1:*

INTERPRETATIO. Lege hac curiales testamentum facere minime prohibentur, sed ita ut legitimis filiis, si voluerint, facultates suas integras sine inminutione aliqua derelinquant. Ceterum si filii legitimi defuerint, quemlibet etiam extraneum a curia scribere permittantur heredem, sed ita ut heres, qui condicionem curiae nullam debet, quartam hereditatis acceptae curiae sine aliqua inminutione mox refundat. Quod si is, qui heres scriptus est, integram hereditatem habere voluerit, pro quarta illa, quae curiae deputatur, pretium quantum valuerit dare non differat. Agri domus vel quidquid latere non potest communi aestimatione taxentur. De residuo vero aut quidquid latere potest heres scriptus curiae praebeat sacramenta secundum fidem pretium soluturus. Quod si noluerit, prolatis omnibus tres partes heres et quartam curia vindicabit. De cautionibus vero, quae testatori curiali debentur, simili ratione divisis etiam, quae testator curialis debuisse convincitur, tres partes heres et quartam curia creditoribus sine dilatione dissolvat. Pactiones, quae inter heredem et curiam de hereditatis divisione factae fuerint, firmae permaneant. Filii vero nepotes et pronepotes, qui avis et proavis per virilem gradum successerint, seu scripti heredes sint seu ab intestato succedant, sive curiales sint sive a curia liberi, de hereditate sibi debita vel demissa quartam partem curiae nomine penitus non amittant. Filia etiam curialis, neptis, proneptis, si curiali ipsius civitatis in matrimonio iuncta fuerit, avo proavo intestatis in integra hereditate succedit. Et si testatus fuerit et has personas relinquat heredes, quartam portionem curiae refundere non coguntur. Quod si filia neptis aut proneptis a patre avo vel proavo vel in minore aetate vel viduae relinquantur heredes, posteaquam ad annos pubertatis accesserint triennio expectentur, ut, si curiali eius civitatis nupserint, integram hereditatem, sicut eis vel debita est vel demissa, sine aliqua inminutione possideant. Si vero ei nupserint, qui curiae nihil debebat, quartam partem hereditatis a die mortis auctoris curiae cum fructibus sine dissimulatione restituant. Et si sine maritis voluerint perdurare, quartam similiter curiae cum fructibus reddant. Quod si rem relictam a parentibus tenere

---

inde Pith. [ad Sichard.], theudosio *Γ*) ūū. c̄c̄. (uirorum clarissimorum *O*, uiris claris *S*, uicario *Θ*, *om. ΓG*) conss. *libri*. *Consulatum subscriptum in forma Orientali excerpta Iustiniana non servarunt; fuit fortasse* 'Paterio cons. et qui (de Occidente) fuerit nuntiatus'. *Formam Occidentalem non esse primitivam, sed constitutioni emissae Constantinopoli adiectam esse Romae inde intellegitur, quod praecedit consul Occidentis*
147 ita ut] id aut *E*ᵃ*XC*, ita aut *LΨΘ*
148 filiis *om. ΣΞ* uoluerit *EΨΘ* inminutione] interminucione *L* derelinquat *E*
149 defuerint] non fuerint *ΨΘ* a curia] ad curiam *G*, ad curias *E*, aut curiae *ΨΘ* permittatur *L* **150** heredes *G*, res *L* debet] habent *G* curiae accepte *E* **151** inmunicione *G* refundant *G* is] quis *G*, *om. E* adscriptus *GPM* **152** qua curia *Ω* deputata est *E* **153** domus] dominus *S* communi a. t. d. p. a. q. l. potest *om.* **ΔΣ*ᵗ*Ξ* communi] communia *XC*, communi ita *G* extimatione *H*, stimatione *L* taxetur *Σ*ᵛ, texentur *LΨΘ* **154** residuo] *scripsimus*, praesidio *plerique*, praecio *G*, praedio *ES* aut] uel *ES*, et *H* heres] hoc heres *L* sacramentum *H Pith. (ad Sichard.)*, sacramento *E* **155** solitŭrus *Σ* noluerint *XCLΣ*ᵃ*ΞΩ* prolatis] *sic H(?) Cui. ed. 1*, probatis *reliqui* heres et] habere se *E*ᵃ quarta *PML* curiae *GEL* **156** uindicauit *EPMΣ*ᵃ*Ξ*, uindicaui *G* testatori] excitatori *M*, testamentorum *G* debebantur *XC* **157** quae *om. PM* testatur *LΨ* curiales *LΨΘ* curiae *HGEΣ*, curiam *Ξ* creditoribus] credito rebus *G*, reddituri *E* **158** dissoluat] soluat *S*, soluant *E* curia *H* **159** filii] si *S* nepotes] et nepotes *LΣΞΩ* et proauis] uel proauis *H* **159/160** gradum uirilem *G* **160** siue curiales (-lis *EL*)] seu curiales *Ω* **160/161** siue (seu *PM Epit. Mon.*) a curia liberi de] siue a curiali herede *E* **161** demissa] *L*, dimissam *E*, dimissa *reliqui* nomine (-ni *L*) *om. H* **162** amittant] omittant *PM*, admittant *GE* filiam *L* etiam] autem *E* curilis *P* neptis] nepti *S*, neptes *HΨΘ*, nepotes *E*, nepos *L* proneptis] proneptes *HΨΘ*, pronepotes *E*, pronepos *L* si *om. HL* curiale *L* ipsius] illius *PM Epit. Mon.*, ipsi *Ψ* matrimonium *S* coniuncta *H* **163** auo] aut *E* proaui *E* intestati *ES* in *om. HE* integram hereditatem *G Epit. Mon.* succedat *GES Epit. Mon.*, succedent *L* et *om. Ω*
164 heredes] pronepotes heredes *E* curiae] curiales *GPM* defundere *L* cogantur *GS* neptis] nepotes *E*ᵃ aut] auo *LΣΞΘΩ*, *om. Ψ* **165** pronepotes *E*ᵃ a patre] aut patre *ΨΘ* auo] suo *PM* uel] aut *H Epit. Mon.* minore] *L*, minori *reliqui* aetati *ΨΘ* **166** ad *om. E* expectent *S: recte* ut *om. E* eius] eiusdem *H* **167** demissa] *C*, dimissa *reliqui* possideat *XCPM* **168** ei] eis *HESΨΩ*, et *G*, eius *Ξ*, *om. XC* nupserit *S* curia *H* debebat] *XC*, debebant *HPM*, debeant *ESLΣ*ᵃ*Ξ*, debent *Σ*ᵇ*Ω*, habeant *G* auctoris] auctores *L*, aut auctoris *S*, actoris *G* **169** curiae] aut curiae *Ψ* dissimulatione] dissumulatione *G*, aliqua dissimulatione *Cui. ed. 1* restituant] *HGP*ˢ*LΩ*, restituat *reliqui*, dissimulant *ΨΘ* si *om. H* marito *ΨΘ* **170** cum fructibus curiae *H* reddantur *ΨΩ* relictam] sibi relictam *S*, delistam *L* a parentibus] aut parentibus *ΨΘ*, parentibus *L* tenere *om. S*

maluerint, sacramento praebito de quantitate hereditatis quartam partem curiae in pretio mox refundant. Matri quoque vel aviae, si tamen curiales maritos habuerint, quartam portionem hereditatis defuncti filii vel nepotis, quae eis adquisita est, lex ista a curia non iubet auferri. Nam si quis curialis quemlibet extraneum et tamen curialem scribat heredem, et ipse quartam, quia portio curiae ipsius est, non refundat. Curialis etiam si legitimos filios non habuerit et habuerit naturales, si voluerit eos curiae iungere, et heredes scribere vel donatione in eos propriam conferre substantiam faciendi habeat potestatem. Filia quoque naturalis si curiali nupta fuerit, licet ei proprias et donare et relinquere facultates, ea condicione ut patrem matremve vel quibus actio de inofficioso testamento conpetit nullatenus praetermittat, sed eis legibus debitam vel donationis vel mortis tempore, hoc est quartam, portionem reservet.

Γ. — BREV. (**ΔO [om. int.] H [redit* 31 etiam curialium*] GE [redit* 147 testamentum*] XCPMSK [deficit* 129 lucrum*] L [om. text. et subscr.]; Φ et decurtati omnes textum omittunt.* — *Iust. 5, 27, 3. 10, 35, 2. 10, 36, 1.*

171 maluerint] uoluerint *G*, noluerint *ΨΘ* praebito] praehibito *G*, perbibito *HE*^{v}, praelato *ΞΨΘΩ*, prolato *Σ*^{v}, probato *Σ*^{t}, uno praebeto *L* in pretium *HS* 172 refundat *HPM* uel auiae (auia *H*)] et auiae *SLΣΞΨΘΩ* 173 nepotis] *XC*, nepotes *reliqui* eis] eius *Σ*^{a}*Ξ* adquaesita *LΩ* ista] sta *H* 174 curiales *L* quamlibet *EL*, quelibet *S* et] sed *LΣΞΨΘΩ* scribet *GXCPM* 175 quia] quiae *C*, quam *Σ*^{a}*Ξ*, qua *L*, *om. G* portionem *G* est *om. G* curiales *GMLΨΘ* filios legitimos *G* habuerint *GLΞΨΘ* 175/176 et *(om. G)* habuerit (-rint *LΨΘ*, *om. G*) naturales] naturales habuerint (-rit *Σ*^{b}) *Σ*, naturales *Ξ* 176 uoluerint *GLΨΘ* iungere] iniungere *S*, ingerere *E* et] uel *ES* donationem *GELΣ*^{a}*ΞΩ* 177 propria *HE* conferri *H* substatiam *E*, substantia *H* habeant *GLΨΘ* filiae *PM* naturales *L* 178 licit *L* ei] *om. EXCPMS Cui. ed. 1* propria *E* donari *Σ* facultatis *L* ea] ea tamen *H*, eam *L* matremue] matrem *G* 179 actio] untio *L* conperit *L* nullatinus *M* praetermittat] permittatur *E* 180 debita *H* portione *L* reseruent *EXC*, reseruat *ΨΘ*

XXIII. DE LOCIS R(EI) P(VBLICAE) QVOQVO MODO POSSESSIS CIVITATIBVS RESTITVENDIS.

xxiii] xxii *Γ*, xxx **ΔΔ Fuld.*, xx *O (context.)*, xuiii *O (lat.)* puplici *Fuld.* quoquo modo (quomodo *Fuld.*) possessis *om. O* ciuitatibus restituendis *om. O (context.)*

Nov. XXIII (443 Mai. 22).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. APOLLONIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Cum summo studio totisque viribus enitamur civitates dicioni nostrae subiectas in perpetua felicitate versari, nihil tam iniquum esse neque a nostris temporibus dissentiens arbitramur, quam si eas adventiciis quidem subsidiis adiuvari velimus, propriis vero facultatibus nudari spoliarique patiamur. Quapropter cum voti causa per Heracleotanam civitatem transitum faceremus, petitionibus civium eiusdem maxima sumus conmiseratione conmoti, qui tam murorum suorum quam aquaeductus nec non etiam aliorum operum publicorum, utpote longo tempore neglectorum, curam fieri oportere nostris provisionibus flagitarunt. Et quoniam saepe ab una civitate vel homine postulatum remedium generalem solet formam correctionis adferre, horum desideriis adnuentes liberalitatem nostram ad omnes provincias ducimus propagandam. Tunc enim maxime vota proficiunt, cum
1 statui rei publicae, quae causa votorum est, consulatur. Omnibus itaque consiliis diu nostro animo volutatis nullam salubriorem causam revocandae pristinae beatitudinis invenimus, quam si praedia tam urbana quam rustica nec non etiam tabernae, quae ad ius civile pertinent et a quibusdam quolibet modo intra triginta annos abhinc retro

1 $\overline{\text{ppo}}$] *ΓΔ*, preposito *O* 2 enitamur] *ΓO*, initamur *Δ*, nitamur *Pithoeus* 3 tamen *Γ* esse *om. O* 4 uellimus *Δ* 5 cum uoti] *O Cuiacius*, conuocati *Δ*, cum moti *Γ* heracleotanam] *ΓO*, eracleo tantam *Δ*, heracleonam *Cuiacius* 6 eius *O* conmiseratione] *O Pithoeus*, cum miseratione *ΓΔ* 6/7 conmoti] *Pithoeus*, commoniti *ΓΔO* 7 quam a. n. n. e. aliorum *om. Γ* 8 cura *Γ* 9/10 generale *Γ* 11 maxima *Γ* 12 consulitur *O* 13 uoluntatis *Δ* 13/14 inueniamus *Δ* 14 praediae *Γ* tam *om. Fuld.* urbanam *Γ* ruscia *Fuld.* 14/15 quae ad ius ciuile (-lem *Δ*) pertinent et a (ad *Γ*)] *om. Fuld.* 15 abhanc *Fuld.* retro] uero *Δ*

numerandos detentae sunt, universis civitatibus adsignentur exceptis videlicet tantum his, quae vel a procuratore divinae domus vel a v(iro) inl(ustri) c(omite) r(erum) p(rivatarum) iussu nostrae clementiae vel communi consensu civitatum cum scripturae interpositione distractae sunt. Nemo igitur quodcumque memorati iuris praeter civitates, quas suis volumus opibus frui, sibi deinceps existimet possidendum, ne propositum nostrae pietatis
2 offendat, quod divinitus nobis in mentem venisse confidimus. Et credimus quidem nostris praeceptionibus divulgatis neminem tam incautum esse, ut dispositionibus nostris obviam ducat esse veniendum: verum quia nulla paene res adeo tuta atque inviolanda est, contra quam hominum naturalis aviditas non umquam aliquid existimat moliendum, totius rei perfectionem amplitudini tuae, cuius provisionem amoremque circa rei publicae commoditates ipsis rerum documentis saepe sumus experti, una cum viro inlustri magistro officiorum, cuius administratio probatissima nobis est, delegamus, Apolloni p(arens)
3 k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris itaque auctoritas tua certo scitura, quod tam nobis haec causa huiusque rei efficacitas cordi est, ut omnibus eam paene aliis praeponamus, quae per hanc divinam legem sanximus ad omnium provinciarum notitiam edictorum propositione pervenire constituat, quatenus summa cum celeritate modis omnibus inpleantur. DAT. XI KAL. IVN. AFRODISIADE MAXIMO II ET PATERIO $\overline{\text{VV}}$ $\overline{\text{CC}}$. CONSS.

ΓΔO Fuld. (*incipit* 14 quam si, *finit* 16 adsignentur).

16 nomerendus *Fuld.* detentae] *Γ Pithoeus*, decente *Δ*, detenta *O Fuld.* adsignentur] accingentur *Fuld.* 17 a *om. Γ* $\overline{\text{crp}}$] *Γ*, comite rerum priuatarum *O Pithoeus*, comite reperta *Δ* 18 iussu *om. O* ciuitatum] *fortasse* ciuium 19 quocumque *Δ* ciuitatis *Δ* suis] suis iuris *Δ*, sui iuris *Pithoeus* 20 extimet *Γ*, estimet *O* 21 diuinitatis *Δ* 23 essemeniendum *Γ* uirum *Δ* paene nulla *O* tuta] *ΓO Pithoeus*, totque *Δ*^{a}, tot *Δ*^{b} inuiolanda] *ΓΔ*, inuiolata *O Pithoeus* 24 auiditas] audite *Δ* nonnumquam *ΔO* existimat] *Δ*, extimat *Γ*, existimet *O Pithoeus* 25 perfectionem] *ΓO Pithoeus*, perfectione *Δ* amplitudine *Γ*, amplitudinis *Δ* prouisione *Γ* 26 commoditates] *scripsimus*, commoditatis *Γ*, commodis *Δ*, commoda *O Pithoeus* simus *O* magistrum *Δ* 27 probatissimam *Γ* 27/28 $\overline{\text{pkaa}}$] *ΓO*, $\overline{\text{pka}}$ *Δ* 28 inlustris] *ΓO Pithoeus*, inlustre *Δ*^{a}, inlustra *Δ*^{b} itaque] igitur *O* 29 efficacitatis *Δ* uti *O* 30 sancimus *Δ* 31 celebritate *Γ* modis] *Γ*, modisque *ΔO* 32 inpleantur] *Γ*, impleatur *Δ*, conpleantur *O* dat. xi kal. iun. (iul. *ΔO*) afrodisiade (frodisiade *O*, frodosiade *Δ*) maximo ii (*om. Γ*) et paterio (paterno *O*) $\overline{\text{uu}}$. $\overline{\text{cc}}$. (*Pithoeus*, uecariis *Δ*, *om. ΓO*) conss. (*om. Γ*) *libri*

XXIIII. DE AMBITV ET LOCIS LIMITANEIS INIBI REDHIBENDIS.

xxiiii] xxiii *Γ*, xxxi **ΔΔΣ Fuld.*, xxi *O (context.) Ξ*, xuiiii *O (lat.)* et locis limitaneis (militanis *Fuld.*) *om. O (context.)* inibi (liniti *Γ*, inibe *Fuld.*) redhibendis (redibendis *Fuld. [context.] Ξ [context.]*, redebendis *Γ ΔΣ [context.]*)] *om. OΣ [lat.] Ξ [lat.]*.

Nov. XXIIII (443 Sept. 12).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. NOMO MAG(ISTRO) OFFICIORVM. Cum nulla paene res adeo parva sit, quae non plurimum provisionis de nostra clementia consequatur, praecipuam limitibus curam inpertiendam esse censemus, quibus maxime communitur universa res publica. Haec una res enim diligentissime procurata multarum nos rerum sollicitudine relaxabit nec singulis cogemur adhibere medicinam,
1 si generali remedio cuncta sanemus. Inprimis itaque || duces

|| *Iust. 1, 46, 4 incipit*

---

1 impp. th. et (*om. Ξ*) ual.] idem *O* nomo] *Iust. 1, 46, 4 (M). 11, 60, 3 (Cui.)*, numo *ΔOΣΞ Grom.*, ciro *Γ* mag.] $\overline{\text{magri}}$ *Δ*, magnum *Ξ*, magno magistro *Grom.* officio *Δ* 2 paene] poenae *Ξ*, poena *Σ* res *om. Σ*^{1} parua sit] peruasit *Σ* quae non] quam in *Ξ* nostrae *ΓΔΣΞ* clementiae *ΔΣ*^{1}*Ξ* 2/3 conseruatur *Σ*^{1}*Ξ*, conseruetur *Σ*^{2} 3 praecipua *Γ*, $\overline{\text{pp}}$ $\overline{\text{ua}}$ (= perpetuam?) *Ξ* limitibus] *Γ*, militibus *ΔOΣΞ* in percipiendam *Ξ* censimus *ΓΔΞ* communitur] *ΓΣ*^{v}, commonitur *ΔΣ*^{1}*Ξ*, commonetur *Σ*^{2}, communiter *O* 4 una res enim] *Γ*, enim una res *ΔOΣΞ* diligentissima *Γ* nobis *Σ*^{v} 5 sol(l)icitudinem *ΔΣΞ* relaxauit *ΓΔΣΞ* agemur *Ξ* 6 cunctas animus *Γ*, cunctas sanemus *ΔΣ*^{1}*Ξ* inprimus *Γ*^{a} duces] quia duces *O*

limitum et praecipue, quibus gentes quae maxime cavendae sunt adpropinquant ||, iudicio nostrae clementiae provehi volumus, quorum integritatem fortitudinem vigilantiam probata rerum documenta commendant: capitali poena videlicet ambitus libidine restinguenda. Eos igitur, quos nostra aestimatio, sicut iam dictum est, promovendos esse censuerit, || in ipsis ⌜plerumque⌝ limitibus commorari et milites ad ⌜antiquum⌝ redigere numerum, inminentibus magisteriis potestatibus ⌜diurnisque⌝ eorum exercitationibus inhaerere praecipimus. Castrorum quin etiam ⌜ipsis lusoriarumque pro antiqua dis-
2 positione curam refectionemque mandamus⌝. Quibus cum principe castrorumque praepositis pro laborum vicissitudine ⌜limitanei tantum militis⌝ duodecimam annonarum partem, distribuendam videlicet inter eos magisteriae potestatis arbitrio, deputamus. || De Saracenorum vero foederatorum aliarumque gentium annonariis alimentis nullam penitus eos decerpendi aliquid vel auferendi licentiam habere concedimus. Sciant plane, quod, si quid amplius, quam eis ex nostra auctoritate statutum est, audeant usurpare, utpote sacrae pecuniae violatores, et ipsi, facultatibus suis tui culminis dispositione limitibus adsignandis, poenam gladii sustinebunt et qui tanti flagitii vel potius proditionis publicae ministros participesve se dederint, pari supplicio subiacebunt nullum effugium nec sacra adnotatione nec lege pragmatica divinisve mandatis, nullam
3 spem salutis habituri. Viros autem inlustres magistros militum priorem integritatem suae administrationis imitaturos in posterum quoque ab omni limitaneorum militum ac foederatarum gentium concussione temperaturos suaque officia prohibituros esse confidimus. Quod si quid huiusmodi fuerit perpetratum, apparitiones, quae his obsequuntur, quadrupli solutionem agnoscere isdem addicendam limitibus imperamus. Id enim ipsis quoque viris eminentissimis magistris militum amicum esse non dubium est, qui semper omnia sua conpendia pro salute rei publicae contempserunt. Quis enim dubitat eos communem statum suis opibus praelaturos, qui defensione strenua bellicisque conflictibus imperium nostrum suo saepe sanguini praetulerunt? Universis videlicet, qui hoc nefandum atque inlicitum facinus perpetrare temptaverint, adeo tam sacrae adnotationis quam legis pragmaticae mandatorumque nostrorum subsidio, etsi aliqua forsitan obreptione meruerint,

|| *finit*
om.
|| *redit* | ⌜plerumque⌝
⌜proprium⌝
⌜diuturnisque⌝
⌜refectionis luxuriarumque curam habeant⌝
⌜limitaneorum militum⌝
|| *finit*

---

7 limitum] militum *Iust.* praecipue] ne pr. Σ^2 quibus] Γ, *om.* ΔOΣΞ gestes Ξ 8 adpropinquent Σ^2 clementiae] cl. conseruatur Σ^1 prouehi] probei Σ^1Ξ, pro(h)ibere ΔΣ^2 9 integritate ΔΣΞ probata] Γ, prolata ΔOΣΞ 10 uidelicet *om.* O libidinis Γ extringenda Γ, restinguendam Ξ 11 quos] ΓOΣ^v, post ΔΣ^1Ξ, prout Σ^2 nostre Δ sicut] sic Ξ iam *om.* Δ dictus Γ 12 esse *om.* O 13 milites ad] ad militis Γ redigere] redegere Ξ, redere Γ inmentibus Ξ 14 diurnisque] *Haenel*, diuturnisque *libri nostri et Iust.* 14/15 praecepimus Σ 15 lusuriarumque Γ, luxuriarumque ΔOΣ *Iust. 1, 46, 4 (CRM)* 15/16 dispositionem Ξ 16 reiectionemque Γ mandaui Δ 16/17 principem ΔΣ^1Ξ *Iust. 1, 46, 4 (C)* 17 castrorumque] castrorum Σ^2 propositis Γ, repositis Σ pro laborum uicissitudine (-nem ΓΞ) *hinc sumpserunt Grom.* limitanii Ξ, limitaneis O 18 milites ΓΔΣΞ duodecim annorum Ξ 19 magisterii Ξ potestates ΓΣ^1 20 sarracenorum O, sarracionorum Ξ uerum Γ gestium Σ^1Ξ 21 clementis Σ^1Ξ, clementiis Σ^2, elementis O eos *om.* O afferendi ΣΞ 21/22 concedemus Γ 22 statutus Δ 23 audeant (audiant Γ, audent Ξ) usurpare] usurpare Σ^1, us. praesumpserint Σ^2 utpote (ut pute Δ) sacrae] ut potest ut potest *(sic)* ex sacre Ξ tui] cui Γ, et tui ΔOΣΞ 23/24 culmines dispositionem Ξ 24 limitibus] in lim. Σ^2 adsignandis *om.* Ξ *Cui. ed. 1* p(o)ena ΔΞ gladiis Ξ faglicii Ξ 25 proditionibus supplice Ξ se dederint] Γ, edederint Ξ, ediderint ΔΣ, dederint O, extiterint *Cui. ed. 1, ex quo Pith. (ad ed. F 2240)* pari] patris ΣΞ subiacebant $Ξ^a$ 26 effigium Γ adnotationem Ξ pragmatica diuinis sui Ξ 27 salutes habitaueri Ξ uiro Ξ magistros *om.* $Γ^a$ priori ΣΞ integritate Ξ, ingregitatem Σ^a, integrigitatem Σ^b 28 administrationes amittaturus Ξ imposterum Δ ac] et O 29 foederatorum ΓΣΞ, federato Δ concussionem Ξ temperatorus $Γ^a$, temperaturus $Γ^b$Ξ suaquem Ξ prohibiturus Ξ 30 eiusmodi O 30/31 quadrubli Ξ, quadruplici Γ, quadruplem Σ^2 31 solu(-o$Γ^a$)tione ΓΔ hisdem ΓΔΣΞ addicendam] Γ, *om.* ΔOΣΞ militibus O id enim] idem ΔOΣΞ 32 uiris eminentes eminentissimis Ξ omnia] per omnia Σ 33 pro] per Γ quis enim] qui secum Δ commune Ξ 34 praelaturos] Γ, relaturos ΔΣΞ, releuaturos O defensionem Ξ 35 nostro Ξ suo] su Γ sanguine ΓΞ uniuersi Δ nefandam Σ^1Ξ 36 adeo] ad eum Γ adnotationes Δ 37 aliquam Σ obreptionem OΣΞ meruerunt Δ

excludendis, ut neque intimatio, licet admissa fuerit, penitus prosit et ducis seu magistri
militum vel cuiuslibet iudicis, si insinuationi adnuerit officium, centenarum librarum auri
damnatione multetur: quam summam ad eorundem limitum
4 refectionem volumus proficisci. || Agros ⸢etiam⸣ limitaneos
universis cum paludibus omnique iure, quos ex prisca dispositione limitanei milites ab omni munere vacuos ipsi curare
pro suo conpendio atque arare consueverant, et si in praesenti coluntur ab his, firmiter ac sine ullo concussionis gravamine detineri, et si ab aliis possidentur, cuiuslibet spatii
temporis praescriptione cessante ab universis ⸢detentoribus⸣
vindicatos isdem militibus sine ullo prorsus, sicut antiquitus
statutum est, conlationis onere volumus adsignari: in his
etiam contra eos, qui praeceptionibus nostris obviam venire
temptaverint, ⸢eadem poenarum acerbitate, quae adversus
ducum aviditatem prolata est⸣, valitura. Nam si quis forte,
quod minime audere debuerat, emptionis titulo memorati
iuris possidet praedia, conpetens ei actio contra venditorem
5 intacta servabitur. || Id autem || curae perpetuae tui culminis credimus iniungendum, ut ⸢tam Thracici quam Inlyrici
nec non etiam Orientalis ac Pontici limitis, Aegyptiaci insuper Thebaici Libyci⸣ quemadmodum se militum numerus
habeat castrorumque ac lusoriarum cura procedat, quotannis ⸢mense Ianuario in sacro consistorio⸣ significare nobis
propria suggestione ⸢procures⸣, || ut, uniuscuiusque tam industria quam desidia nostris auribus intimata, et strenui
digna praemia consequantur et in dissimulatores conpetens indignatio proferatur. Credimus namque, quod, re militari ad eum modum quem disposuimus observata, quocumque
terrarum se hostis movere temptaverit victoria nobis propitia secundum numinis voluntatem
6 nuntiabitur ante quam proelium, Nome f(rater) a(mantissime). Inlustris igitur auctoritas tua, cuius integram fidem rebus ipsis experta est nostra perennitas, hanc generalem
saluberrimamque nostrae clementiae sanctionem et observationi perpetuae effectuique

|| *Iust. 11, 60, 3 incipit*
⸢etiam⸣ *om.*
⸢detentatoribus⸣
⸢proscriptionis poena⸣
|| *finit* | || *incipit Iust. 1, 31, 4*
⸢super omni limite sub tua iurisdictione constituto⸣
⸢mense .... consistorio⸣ *om.*
⸢procuret⸣ | || *finit*

38 excludendi Σ^2 possit ΔOΣΞ et ducis (duces ΔΣΞ) seu] prodesse offitio *O* **39/40** iudicis (-ces ΣΞ) si (*scripsimus*, qui ΔΣΞ, *om.* Γ) insinuationi (-ne Γ, -nem Ξ) adnuerit (adnuit Γ, annutionem Ξ) officium (*ins.* cum ΔΣ) cent. librarum (libras ΔΣ) auri (off. c. lib. auri *om.* Ξ) damn. multetur (multamus Σ^v, ulterius ΔΣ^tΞ)] ΓΔΣΞ, iudicis cent. lib. a. dampnatione multando si annuerit insinuationi (*om.* officium) *O* **40** eorundem] eorum de Ξ limitum] *Cui. ed. 1*, militum *libri* **41** refectionem (-ne Γ) uol.] uol. ref. *O* proficisci] proficisce Ξ, profisci Σ, proficere *Pith. (ad Cuiac.)* **42** uniuersis] Γ, uniuersos ΔOΣ *Iust.*, uniuersus Ξ omneque ΓΞ **42/43** dispositione] ordinatione *O* **43** uacuus Ξ **44** consuerant Ξ **46** detenire Γ possidenter Ξ spatii] spatii et *O*, spatium Γ **47** presscriptionem Ξ, proscriptione Σ^2 detentatoribus OΣ *Iust. 11, 60, 3 (K OI*^{b}*)* **48** uindicatus ΔΣ^1Ξ, uindicandus Σ^2 hisdem ΓΔΣΞ prorsus *om.* ΣΞ **49** statum Γ collocationis ΣΞ honore ΔΣΞ adsignare Σ **50** obuiant *O* **51** temptauerint *om.* *O* eadem] ea *O*, eandem Σ^2 aceruitatem ΣΞ **52** auiditate Δ ualituram ΔΣ, ualeturam Γ nam] *fortasse* tamen **53** audire Σ^1Ξ emptionis] ΔΣ, emptiones Ξ, temptationis *O*, actionis Γ memorata Ξ **54** possedit Σ, possidit Ξ ei] et Γ contra] Γ *Iust. 11, 60, 3*, aduersus ΔOΣΞ **55/56** culmines Ξ **56** credemus Γ, credidimus ΔΣ *Iust. 1, 31, 4 (M)*, crededimus Ξ tam] tamen Ξ trachici Γ, trachi ΔΣ^2Ξ, trahi Σ^1, trachii *O* qua Ξ **57** orientales ΓΔΣ limites ΓΔΣ aeg.] et aeg. et *O* **58** thybaici Σ, thibapci Ξ lipiti Ξ, et libicii *O* queadmodum Γ, quamadmodum Ξ se] si Ξ melicum Γ **59** habet ΔΣ, habit Ξ lusuriarum ΓΔΣ^1, luxuriarum Σ^2Ξ, lixarum *O*, clusurarum *similiterve Iust. errore librariorum* **61** suggestiones Γ, suggessione ΔΣ, suggessionem Ξ procuris ΔΣ^1 ut] et Δ tam] quam Ξ **61/62** inlustria Σ^1 **62** dissidia ΔΞ **63/64** credemus Γ **64** quem] Γ, quod ΔΣΞ, quo *O* **64/65** quoc. terr. se (si Γ) hostis] quoc. host. terr. se *O* **65** prouincia Ξ secundum] Γ, secundi ΔOΣΞ nominis ΔΣ, nomines Ξ, nobis Γ uoluntate ΔOΣ **66** ante quam] antiquam ΔΣΞ, secundum Γ nome] nume ΔO, nomen ΣΞ, cyro Γ fa] Γ, frater a. ΔO, fater am ΣΞ inlustre Δ^a, inlustra Δ^b **67** tua] tunc Σ^1Ξ integra Ξ nostra] nostre Δ **68** salubri namque Ξ clementiae] dementie Δ obseruatione ΓΔΣ^a, obseruationem Σ^bΞ perpetui Σ^2 affectuique ΔΣ^1, affectusque Σ^2

mancipari praecipiat et edictis ubique propositis ad omnium notitiam venire perficiat.
DAT. PRID. ID. SEPT. CONSTANTINOPOLI MAXIMO II ET PATERIO V̄V̄. C̄C̄. CONSS.

ΓΔΟΣΞ Fuld. (69 edictis .... perficiat). — *GROMATICI (p. 273, 1 Lachm.) hac usi sunt constitutione.* — *Iust. 1, 31, 4. 1, 46, 4. 11, 60, 3.*

69 emancipari Σ^{2} et *om.* *ΔΣ* uen. perficiat (-ciant *Ξ*)] per. pre. *O* 70 dat. prid. id. sept. const. max. ii et paterio (paterno *ΟΣΞ Iust.* 11, 60, 3 *[Cui.]*) uucc (*edd.*, uic. *Γ*, *om.* *ΔΟΣΞ Iust.*) conss. *libri*

XXV. DE METATIS.

xxu] xxiiii *Γ*, xxxii **ΔΔΣΞ (context.) Fuld.*, xxii *ΟΞ (lat.)*.

Nov. XXV (444 Ian. 16).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. NOMO MAG(ISTRO) OFFICIORVM. Cum inter multa privilegia, quae militaribus detulit viris antiqua provisio, habitaculis etiam eorum certae portionis domorum sorte prospexerit, nos, quibus familiare est universa negotia conpetenti temperatione disponere, suggestione tuae magnitudinis moniti ita hospitiis militantium volumus esse consultum, ut tamen honore praeditis in excusationibus aedium debita
1 dignitati reverentia conservetur. Meminimus quippe nos divina promulgatione tam consularium virorum quam praefecturae infulis ornatorum ceterorumque inlustrium nec non etiam silentiariorum certas domos in hac sacratissima urbe sitas metatorum praebendorum onere liberasse: cui nunc addi oportere censemus, ut his consularibus, qui auspiciis etiam patriciatus exultant, ternarum domorum excusationis licentia concedatur, in heredibus etiam eorum, quibus excusationis ius datum est, inmunitatis aedium privilegio pro
2 tenore sacratissimae constitutionis, quae super hac re loquitur, firmiter valituro. Sed ne liberalitate nostra laxius quam oporteat propagata vel hospitalis commoditas militantibus abnegetur vel nihil emolumenti referatur in publicum, id inprimis constituendum esse censemus, ut, si quis vel ius excusandarum aedium non habens vel, licet habeat, in pluribus tamen domibus, quam ex sacratissima constitutione concessum est, beneficium excusationis, ut metati onere sit inmunis, seu sacro oraculo seu quocumque modo vel iam consecutus est vel consequetur in posterum, tertiae partis domus super quem oportuit numerum excusatae pensionem arbitrio tui culminis in rationes publicas conferre

---

1 impp. th. et ual.] idem *O* nomo mag. officiorum] *Γ*, numo mag̅. (magistri *ΔΣ*) officiorum *ΔΣΞ*, eidem numo *O* 2 militariis *Γ* uiris *om.* *O* habiculis *Γ* 3 portiones Σ^{2} prospexit *ΔΣΞ* quibus] *ΓΟ*, a quibus *ΔΣΞ* familiari *Ξ* est *om.* *Δ*Σ^{1}*Ξ* 4 temperationem *Ξ* disponi *Δ* suggessioni *Δ*, suggestionis Σ^{2}, suggessionem *Ξ* tuae (tua *Γ*) magn.] m. t. *O* monitis *ΔΣΞ* ita] ita ut *Δ*Σ^{1}*Ξ* militantum *O* 5 uolumus *om.* *Ξ* ut *om.* *Δ* honore praeditis in excusationibus] *Γ*, honorem (honor eis *O*) praedictis in (in predictis *O*) exactionibus *ΔΟΣΞ* aedium] editum *Ξ* 6 dignitati] *Δ*, dignitate *Γ*Σ^{1}*Ξ*, dignitatis Σ^{2}, dignitate et *O* reuerentiam *Ξ* conseruetur *om.* *Δ* diuinam promulgationem *Ξ*; *cf. Theod. 7, 8, 16* 7 consolari uel *Ξ*, consolari Σ^{1} quam] quae Σ^{1}*Ξ* 7/8 inl. nec non et silentiariorum] *ΓΟΣΞ Pith. (ed.)*, *om.* *Δ* 8 domus *ΓΣΞ* sacratissimas urbi *Γ* sita *Γ*Σ^{1} mitatorum Σ^{2}, imitatorum Σ^{1} 9 honore *ΓΣΞ* adi *Γ* oportere *om.* *O* censimus *ΓΔΞ* consolariis *Γ* auspiciis] *ΓΟ*Σ^{2} *Pith. (ed. [in adnotat.] et ad ed. F 2240)*, a hospiciis *Ξ*, a hospitii *Pith. (ad Cuiac.)*, hospitiis *Δ*Σ^{1} 10 patriatus *Δ*, patrociatus *Ξ* terrenarum *ΔΟΣΞ* domorum *om.* *Σ* excussationes licenciam *Ξ* 11 datum est] habent *O* priuilegio] priuilegium *Γ*, *om.* *Σ* 12 constitutiones *Ξ*; *cf. Theod. 6, 23, 4* hoc Σ^{1}*Ξ* ualituros *Δ* 13 nostre *Δ* quam] que *Γ* oportet *O* 14 praeferatur *Σ* publicum] popillicum *Ξ* 14/15 constituendum] *Γ*, statuendum *ΔΟΣΞ* 15 censimus *ΔΞ* si quis [uel] ius excusandarum (-dorum *Γ*) aedium [non habens uel] *libri: delenda quae uncis inclusimus* habeat] habens *O*, *om.* *ΔΣΞ* 16 sacratissimam constitutionem *Ξ* *ante* beneficium (-cio *O*) *excidit* exerceat *vel simile vocabulum* 17 excusationis ut metati onere sit inmunis] *Γ*, excusationis rationes res sit immunis *ΔΣ*, excussationis resistit inmunis *Ξ*, immunitatis utatur *O* seu] su Σ^{1}, suo *Ξ* quocumque] cumque *Γ* modo] dono *O* 18 consequitur *ΓΔ*Σ^{1}*Ξ* 19 pensione *Γ*, peusionis Σ^{2} culmines *Ξ* racione *Γ*, racionis *Ξ* publicas] *Ο*Σ^{2}, publicasse *ΓΔ*Σ^{1}*Ξ* consorere *Ξ*

cogatur, ut aurum ex huiusmodi titulo profligatum pro iussu nostri numinis cura tuae
sublimitatis, quo visum nobis fuerit, erogetur. Idque in
omnibus huius almae urbis domibus custodiri decernimus:
ceteris videlicet || ⌜omnibus⌝, qui metata in suis domibus
praestant, sive hospitia praebuerint metatoribus seu quolibet
pacto satis eis fecerint, nullam vel pensionis vel discussionis
3 **domus gratia molestiam sustinere ⌜cogendis⌝. Deinde**
neminem volumus cuiuslibet loci vel ordinis in hac floren-
tissima urbe domum propriam excusantem metatum sibi in
4 **alienis ⌜domibus⌝ privilegio militiae vindicare ⌈. Et his**
quidem, quibus iam praebendi metati inmunitatem inlustris
favor dignitatis indulsit, licet vacantis militiae cingulo usi
sint vel utantur vel honorariae praerogativae potiantur in-
signibus, inviolata, ut cautum est, excusationis iura largimur. In posterum vero hi
quidem, quibus inlustrem dignitatem ius actae administrationis adtribuit, domos suas
pro modo, quem sacratissima constitutio praefiniendum censuit, ex-
cusabunt, || ceteris vero, quibus inlustris dignitas ⌜cum⌝ cingulo vel
citra cingulum pro solo honore delata est, excusandarum aedium
5 **licentiam penitus denegamus. Hoc iuris in his etiam praecipimus**
observari, quos ipsa quidem administrationis condicio spectabiles
novit, honor tamen additus a nostra liberalitate reddit inl(ustres): ||
excepto videlicet viro spectabili primicerio notariorum, cui volu-
mus in excusandis aedibus inlustrium magistratuum privilegium
6 **convenire. Sed et si quis iam inlustrem dignitatem inter vacantes**
vel honorarios consecutus domum postea in hac sacratissima civitate
possederit, hunc quoque iubemus esse privilegiorum excusationis
7 **alienum. || Sciturus omnibus, quod si quis, cum cingulo perfrua-**
tur et excusationem ita propriae domus inpetraverit, ut a pensione etiam portionis
tertiae sit inmunis, et militiae causa metatum in alienis domibus sibi crediderit vindi-
candum, si quidem honore praeditus excusationis ius habeat, carebit legum privilegiis,
quas fraudare conatus est: si vero inter eos quibus nulla suffragatur dignitas numeretur,
centum librarum auri sacratissimis largitionibus pendendarum inlatione mul-
8 **tabitur, ||** Nome fr(ater) a(mantissime). **Inlustris igitur auctoritas tua, quae**

Iust.
|| *incipit* ⌜omnes⌝
⌜cogantur⌝
⌜aedibus⌝ | ⌈, quod et in provinciis observari oportet *finit*
|| *redit* | ⌜sub⌝
|| *finit*
|| *redit*
|| *finit*

---

20 cogitur *Γ*, cogetur *ΔΟΣΞ* ex huiusmodi] et huiusmodi *Ξ*, eiusmodi *Γ* numinis] *edd.*, nominis (-nes *Ξ*) *libri* **20/21** cura (curaque *O*) tuae sub.] curat uel sublimitastis *(sic) Ξ* **22** custodiri (-re *Ξ*) decernimus] decernatur *O* **24** siue] sibi *Γ* hospitia] auspitia *O*ᵃ quodlibet *Ξ* **25** pacto] *ΔΟΣ*, pactus *Ξ*, facto *Γ* ei *Ξ* fecerit *ΔΣ*¹*Ξ* nulla *Ξ* uel pensionis *om. Γ* uel discussionis *om. Ξ* **26** gratiam *Ξ* molestia *ΓΞ* **27** neminem] nimine *Ξ*, nimerum *Fuld.*, minime *Σ* cuiuslibet loci (lici *Ξ*) uel ordinis (-nes *Ξ*)] uel l. uel ord. cuiusl. *O* **27/28** florentissimam urbem *ΔΣ*¹*Ξ*, florentissime orbem *Fuld.* **28** excusante *Fuld.* **29** priuilegium *Fuld.* militiae] milia *Fuld.* **31** uacantes *O* cingoli *Γ*, ungulo *Ξ* **32** sunt *Σ* praerogati uel *Ξ* patiantur *Σ*¹*Ξ* **33** cautum] custum *Ξ* excussationes *Ξ* hii *ΓΔΣΞ* **34** quibus *om. Γ* adminestrationes *Ξ* domus *ΣΞ* **35** quem] que *Γ* sacratissimam *Ξ* praefiniendo censiuit *Ξ* **35/36** excusabant *Σ*¹ **36** cingulum *Ξ* **37** citra] *ΓΟΣ*², cetra *Σ*¹*Ξ*, cetera *Δ* delata] *Γ*, delatum *ΔΟΣΞ* **38** pen. lic. *O* denegemus *Ξ* praecipimus] praecepimus *ΔΣ*, praecipus *Γ*, *om. Ξ* **39** obseruare *Ξ* quos] quo *Σ*¹*Ξ*, quod *Σ*² quidam *Σ*¹*Ξ* condictio *Ξ* spectabilis *ΓΣ*, expectabiles (-lis *Δ*) *ΔΞ* **40** aditus *Γ*, additur *Ξ* liberalitatem *Ξ* reddi *ΔΣ*¹*Ξ* inl *Γ*, inlustris *Δ* **41** uero *Σ*¹ expectabili *ΔΞ* primocirio *Σ*¹, primoscirio *Ξ* **42** excusanatibus *Ξ* priuilegio *Δ* **43** conuenire] *ΟΣΞ*, conueniri *Δ*, non uenire *Γ* iam *om. O* uacentes *Σ*¹, uacuantis *Ξ* **44** honorarius *Ξ*, honerarios *Δ*, aerarios *O* sacratissimam *Ξ* **45** possiderit *ΔΣ* esse *ante* alienum *O* excusationis] *ΟΣΞ*, excussationis *Γ*, excusationes *Δ* **46** cum] con *Γ* **46/47** cingulum profruatur *Ξ* **47** et *om. ΟΞ* dom. propr. *O* imperauerit *ΔΣ*¹ a pensione] *ΔΟΣ Iust.*, a pensionem *Ξ*, ad pensionem *Γ* **48** causam *ΔΞ* **49** honorem *ΓΞ* praedictus *Σ*¹, praedictis *Ξ* **50** cognatus *Δ* **51** centum] *Γ Iust.*, centenarum *ΔΟΣΞ* largionibus *Δ* inlationem *Σ*¹*Ξ* **52** nome] nume *ΔΟΣΞ*, nomen *Γ* fr. a.] *ΔΟΣΞ*, finem *Γ* inlustra *Δ* igitur *om. ΔΟΣ*¹*Ξ* auctoritas] autem *Ξ* quae] ea quae *O*

per hanc divinam legem duximus sancienda, sollemniter ad omnium notitiam pervenire constituat. DAT. XVII KAL. FEB. CONSTANTINOPOLI THEOD(OSIO) A. XVIII CONS.

ΓΔΟΣΞ Fuld. (incipit 26 deinde, *finit* 29 uindicare*).* — *Iust. 12, 40, 9.*

53 diuina Γ ducimus ΔΟΣΞ sancienendam Ξ | 54 dat. xuii k. feb. const. th. a. ($\overline{\text{aa}}$. ΓΞ) xuiii | *(Haenel secundum ordinem titulorum,* xuii Γ, *om.* ΔΟΣΞ*)* cons. *libri*

XXVI. DE RELEVATIS ADAERATIS VEL DONATIS POSSESSIONIBVS.

xxui] xxu Γ, xxxiii *ΔΔΣΞ *Fuld.*, xxiii O releuatis] leuatis Σ *(lat.)* Ξ *(lat.)* adaeratis] adtractis Σ *(lat.)* ad. uel don. *om.* O *(context.).*

Nov. XXVI (444 Nov. 29).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. HERMOCRATI P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ORIENTIS.

Perfecta est ac plena liberalitas, qua praecedens munificentia communitur, tuncque se maxime unusquisque tuto confidit habere quod meruit, si quod singulis specialiter indultum est, generali provisione firmetur. Cum itaque multorum possessiones meminerimus nostro beneficio aliquatenus tributorum onere sublevatas eisque postea certam concessae quantitatis partem, quia id necessitas flagitabat, indictam: ut, quod liberalitati nostrae derogatum est, non paenitentiae potius videatur fuisse quam temporis, summam, quae iam ex discriptione inlata est, profligatione contentionis in posterum ab huiusmodi exactionis inquietudine liberamus, ut et praeteriti temporis pro sublevatis praediis reliquorum exactio concedatur et in posterum nulla talis discriptio formidetur. Hoc enim necessario nobis hac generali sanctione fuerat promulgandum, cum multo sit onerosius simul et in aggere coacervatam solvere quantitatem, quam particulatim

1 reddere quod debetur. Haec tamen liberalitas nostra nihil || ⌜dispositionis⌝ amplissimae recordationis Antiochi, quae certam quantitatem ante se relevatis possessionibus nomine canonis indixit, ⌜inminuit⌝. Id enim, ⌜quod iam⌝ in canonem cecidit et anniversaria debet pensitatione persolvi, nec in praeteritum nec in posterum patimur esse concessum: || nullique deinceps copia relinquitur inspectores sibi specialiter expetendi, nisi secundum sanctionem nostram, quae ad viri inlustris et consularis Florenti suggestionem emissa est, ex

2 communi civitatis aut provinciae desiderio postuletur. || In-

IVST. 10, 28, 1

|| *incipit* ⌜dispositionem⌝

⌜non imminui decernimus⌝ | ⌜quoniam⌝

|| *finit*

|| *redit*

1 hermograti ΣΞ $\overline{\text{ppo}}$ orientis] Γ, $\overline{\text{ppo}}$ ΣΞ *Iust. 10, 28, 1 (O). 11, 59, 17 (Cui.)*, pf. $\overline{\text{po}}$ Δ, preposito O 2 libertas Ξ praecedens] praesens ΔΣΞ, pressis O munificenciam Ξ, munificia Γ communitur] ΓΣ^{v}Ξ, commonitur Δ, communiter Σ^{t}, subuenitur O tuncque] tuncquam Σ^{2} se *om.* ΔΟΣΞ 3 maxime] maxime cum Σ^{2} tuto] O, toto ΓΣ^{1}, totum Σ^{2}Ξ, tutor Δ, tuto se *Pith. (ad Cuiac. et ed.)* 4 possessionis Ξ mimerimus Σ^{1}, numerimus Ξ 5 onere] *Amad. Zirard.*, honore Γ, munere ΔΟΣΞ eisque] eis qui ΔΣ^{1}Ξ, eos qui O certam] certa Ξ, *om.* O 6 quia] ut Σ^{2}, *om.* Σ^{1} indictam (-ta ΔΞ) ut] indicta persoluerunt (*interpositum* 8 in posterum . . . . 9 liberamus, *deinde* 7 summam . . . . 8 contenti) ne O liberalitate ΓΞ nostrae] nos nostre Δ 7 non *om.* O uideatur fuisse (f. uid. O) quam (qua Δ)] ΔΟΣΞ, uideatur futuris Γ 7/8 summam *(sic* ΟΣΞ, summa Δ, summae Γ*)* quae iam (tam Σ) ex discriptione *(sic* ΓΔ, discriptionem Ξ, descriptione ΟΣ*)* inlata est profligatione (-nem Σ^{1}Ξ, *om.* O) contentionis (-nes Σ^{1}Ξ, contenti omnes Γ, contenti O) *post* liberamus *(vide ad v. 6)* O 8 in posterum . . . . 9 liberamus *post* indicta persoluerunt *(vide ad v. 6)* O 8/9 exactiones inquietudinem Ξ 9 ut et praeteriti (preteri Δ)] preteriti ergo O 10 discriptio] ΓΔΞ, descriptio ΟΣ necessaria O 11 fuerit ΣΞ promulgandum] mulgandum Δ multum Ξ honero ius Ξ 12 aggere] agere Γ, hac gere Ξ, hac gre Σ^{1}, hac re Σ^{2} coacerbatum Σ^{1}, coacerbatim Σ^{2} quantitate qua Ξ 13 nostre ΔΣ^{2} 14 deposicionis Ξ anthyoci ΓΣ, anthioci Δ; *cf. Theod. 11, 20, 6* 15 aute] ΔΟΣΞ *Iust.*, in Γ 16 indixit] induxit ΔΣΞ inminuit] *Iust.*, et minuit ΓΣ^{1}Ξ, et minut Δ, diminuit ΟΣ^{2} 17 anniuersariam Γ, anniuersarie (-riae Ξ) Ξ *Iust.* debit pense accionem Ξ 18 patemur Σ^{1}Ξ, fatemur Σ^{2} 19 deinpces Γ, inceps Ξ relinquetur Σ 19/20 spectaliter exp. nisi cundum sanctione nostra Ξ ad] a Γ 21 inlustri Δ et *om.* Ξ florentii O suggessionem ΔΞ missa Ξ 22 postulentur Σ^{1}

dulgentiam vero memoratae discriptionis et in anteactum et in posterum tempus non solum in relevatis, verum etiam in donatis adaeratis translatis vel quodlibet aliud nomen novae discriptionis excogitatum est, volumus observari nullamque super his umquam exactionis molestiam formidari, quibus non tantum reliqua praeteriti temporis relaxamus, sed nec in posterum quicquam innovationis aut oneris adiciendum
3 esse censemus ⌜. Quod et si qua innovatio post administrationem inlustris memoriae Antiochi facta est aut aliquid eis indictum esse monstratur, hoc inritum fieri omnemque innovationem aut adiectionem viribus carere decernimus.

⌜ nullique licere deinceps contra divalia statuta relevare suas possessiones *finit*

Sufficere etenim novimus illud, quod inlustris memoriae Antiochus ante se relevatis vel adaeratis vel donatis vel translatis possessionibus nomine canonicae solutionis indixit. Quod suam firmitatem convenit obtinere, in possessionibus tantum videlicet, quae ante eius administrationem huiusmodi beneficium meruisse noscuntur: post eius vero administrationem nec innovationem quandam nec adiectionem nec excogitationem contra eas nec aliquam dispositionem prolatam firmam esse concedimus.
4 Verum et || si quis ⌜ex⌝ auctoritate nostri numinis ⌜vel praeceptis amplissimae praefecturae⌝ de fundis patrimonialibus steriles sub certi canonis pollicitatione ⌜suscepit⌝, firmiter eum volumus possidere sub eiusdem tantum canonis solutione, quem nostrae maiestatis auctoritas ⌜aut praeceptum magnificae tuae sedis⌝ per annos singulos solvendum esse ⌜praescripsit⌝, nullamque eos discriptionem aut adiectionem aut innovationem in posterum sustinere, quoniam nimis absurdum est eos, qui nobis hortantibus ⌜aut magnifica praefectura⌝ fundos inopes atque ⌜ieiunos⌝ magno labore inpenso aut exhausto patrimonio vix forte meliorare potuerint, utpote deceptos inopinatum onus suscipere illudque velut quadam circumventione deposci, quod si se daturos praescissent, fun-

IVST. 11, 59, 17
|| *incipit* ⌜ex⌝ *om.* ⌜vel pr. a. praefecturae⌝ *om.*
⌜susceperit⌝
⌜aut pr. m. t. sedis⌝ *om.*
⌜praescripserit⌝
⌜aut m. praefectura⌝ *om.*
⌜egenos⌝

23 discriptionis] ΓΔΞ, descriptionis *OΣ Iust.* antea actum ΣΞ **24** solum] so Γ **25** adaeratis] uel adaeratis Σ[2] translatis uel (*sic scripsimus*, translatisue Γ, translatiuae Σ[1], translatisue et *O*, et translatiuae Ξ, aut translatis uel Σ[2], translatisque seu *Iust. Cui. ed. 1: inde Pith. [ed.]*) quodlibet] *om.* Δ aliud] aliquod Γ nomen] nouien Ξ **26** discriptionis (*sic* ΔΞ, descr- *OΣ Iust.*) excogitatum (cogitatum Σ) est uolumus ob] *om.* Γ obseruare Ξ **26/27** nullamque] in unamque Ξ, in unnam quae Σ[1] **27** formidare Σ[2], formitari Σ[1]Ξ **28** quibus non *bis posuit* Δ reliquum *O* praeterite Ξ **29** honoris Σ[1]Ξ adiciendum] *Iust.*, addicendum Γ, addendum ΔOΣΞ **30** censimus Δ **30/31** administratione inlustri Δ **31** anthyoci Σ, anthioci ΔΞ **32** inductum Δ, inditum Σ[2], indietum Σ[1], inchetum (*sic*) Ξ **32/33** omneque inuocationem Ξ **33** adiectionem] Γ, indictionem ΔOΣ, indictioni Ξ **34** sufficeret (-rit Σ[2]) enim ΔΣΞ nouimus] iobimus Γ quod] quali Γ, *om.* ΔΣ[1] inlustri Δ anthiocus Ξ, anthyocius Σ[1], anthioci Δ **34/35** uel adaeratis (uel uel heratis *Fuld.*) uel donatis] uel addonatis Ξ **35** canonicis *Fuld.* solutionis] possessionis Γ **36** quod] quam Σ[v] firmitate Ξ tantum *om.* ΣΞ ante] tante Δ **37** nascuntur Ξ **38** innouationem] OΣΞ, inuocationem ΓΔ adlectionem ΣΞ eos Ξ **39** aliqua Ξ prolata Ξ firma ΔΞ concedemus Γ **40** auctoritatem ΔΣ[1]Ξ nominis (-nes Ξ) *libri* **40/41** praeceptis *om.* Ξ **42** sterilis ΔΣ, sterelis ΓΞ, sterile *O* sub *om.* Δ certe Γ canoni Δ[b], cannoues Ξ pollicitacionem Ξ **43** eum] enim Γ tant. canonis (cannones Ξ)] c. t. *O* solutionem ΔΣ[1]Ξ **44** quem] que ΓΞ, quam Σ[2] **44/45** tuae magn. *O* **45** per] super Ξ **45/46** praescripsit] OΣΞ, perscripsit ΓΔ **46** eos] eum *O* descriptionem *OΣ Iust.* abiectionem Σ **47** nimis] minis Ξ **48** est *om.* Γ hortantibus] *Iust. Cui. ed. 1. Pith. (ed.)*, ortatibus Γ, orantibus ΔOΣΞ aut] a Σ[2] praefecta Γ, prefecture Δ **49** fundos] in fundos ΔΣ[1]Ξ, in fundis Σ[2] inopes atque] inopiscetque Ξ ieiunus Ξ **49/50** exaustro Ξ **50** patrimonium Γ **50/51** deceptus ΔΞ **51** bonus Δ illudque] Γ *Iust. (K1)*, illud quoque ΔOΣΞ *Iust. (O)* **52** circumuentionem Σ[1]Ξ deposce Γ daturus Ξ praescissent] OΣ[2], praecissent Σ[1], praecissint Ξ, precessint Δ, perscripsissent Γ **52/53** fundos] fundus Ξ, *om.* *O*

5 dos minime suscipere aut etiam colere paterentur. || Sed ut his, qui ante legem datam ex suggestione viri inlustris Florenti possessiones suas liberarunt, magna liberalitate prospeximus omni timore in perpetuum, sicut convenit, absolutis, ita eos, qui post memoratae constitutionis tenorem suas possessiones relevare conati sunt, nihil commodi capere volumus. Quapropter sciant omnes, qui tale beneficium post huiusmodi constitutionem meruerint, infructuosum sibi hoc esse nullique licere deinceps contra divalia statuta aut relevare suas possessiones aut adaerationem translationemque deposcere: quod et si subrepticiis precibus fuerit inpetratum, nihil valere beneficium tale sancimus.

|| *finit*

6 || Noverit tamen amplissimae tuae sedis officium, quod si aliquando nobis ⌜vel⌝ suggestio huic nostrae sanctioni contraria porrigatur vel si ⌜legi sacrisve⌝ mandatis, si qua forte citra suggestionem his piis dispositionibus adversa manaverint, obsequatur et aliquos tamquam debitores ex huiusmodi titulo crediderit exponendos, ducentarum librarum auri se condemnatione multandum. || Omnibus enim circa res proprias amputanda tristitia est, quibus ex salute nostra vera sensimus gaudia contigisse, ut non minus commoditatibus domesticis quam sospitate laetentur, Hermocrates p(arens)

IVST. 10, 28, 1
|| *redit*
⌜vel⌝ *om.*
⌜sacris⌝
|| *finit*

7 k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris itaque et magnifica auctoritas tua, quae per hanc saluberrimam legem pro multorum commoditate statuimus, sollemniter edictis ubique propositis ad omnium notitiam venire perficiat. DAT. III K. DEC. CONSTANTINOPOLI THEOD(OSIO) A. XVIII ET ALBINO V̄C̄. CONSS. EODEM EXEMPLO THEODORO V(IRO) INL(VSTRI) P(RAEFECTO) P(RAETORI)O INLYRICI.

ΓΔΟΣΞ Fuld. (incipit 34 ante se, *finit* 36 obtinere*). — Iust. 10, 28, 1. 11, 59, 17.*

53 etiam *om. O* **54** ante] autem *Ξ* datum *Σ¹Ξ* suggessione (-nem *Ξ*) *ΔΣΞ* uiri inlustris (-tri *Δ*ᵃ*Σ*)] ill. u. *O* **55** florentii *O* suas *om. Ξ* liberarunt] *Γ*, releuarunt *ΔΟΣΞ* magna] *ΟΣΞ*, magnam *Δ*, magne *Γ* liberalitate] *ΓΟ*, libertate *Σ²*, libertatem *ΔΣ¹Ξ* prospeximus] *ΟΣ²*, praespeximus *ΔΣ¹Ξ*, perspeximus *Γ* **55/56** in perpetuum *om. O* **56** sicuti *ΣΞ* absoluto *Σ²* tenore *ΓΞ* **57** possessionis *Ξ* conati nati sunt *Γ* **58** post] post aut *Σ*, post ant *Ξ* meruerunt *Σ* influctuosum *Δ* **59** nullique] *ΓΟΣΞ*, nullas *Δ*, nullisque *Pith. (ed.)* possessionis *Ξ* **60** deposcere] suscipere *O* et *om. Γ* subreptiis *Γ*, subreptiuis *Δ*, subreptus *Ξ* **61** tale ben. *O* **62** tamen] *Γ Iust.*, ergo *O*, *om. ΔΣΞ* **63** suggessio *ΔΣΞ* huic] *Iust. Pith. (ed.)*, huius *libri nostri* sanctioni] *Σ² Iust.*, san(c)tione *Γ Σ¹Ξ*, sanctionis *ΔΟ* contrariam *Ξ* **63/64** si legi (lege *ΣΞ*, legis *Γ*) sacrisue mandatis] *om. O* **64** fore *Δ* **64/65** citra (chytra *Ξ*) suggestionem (-gessionem *Ξ*) his piis dispositionibus (depossitionibus *Γ*) aduersa] contraria legi *O* **65** mandauerint *Δ* obsequatur] mandatis obsequatur *O* et aliquos .... **66** exponendos *om. O* debitoris *Ξ* **66** ex] et ex *Δ* credederint exponendus *Ξ* **67** condemnationem *Γ ΣΞ* multandum] *ΔΟΣΞ Iust.*, multarum *Γ*ᵃ, multos *Γ*ᵇ enim] omnium *ΣΞ* amputandam *Δ Σ¹Ξ* **68** tristitiam *ΔΣ¹* nostra] *ΟΣΞ*, nostre *ΓΔ* sensem *Δ* gaudii *Ξ* **69** non] nos *Δ ΣΞ* minus] minos *Ξ*, maius *O* sospitate] s. nostra *O*: *probabiliter* hermogrates *O*, (h)ermogratis *ΔΣ*, hermagratis *Ξ* **69/70** p̄k̄āā] *Γ*, p̄k̄ā *ΟΣΞ*, p̄k̄ *Δ* **70** itaque] *Γ*, igitur *ΔΟΣΞ* magnificus auctus *Ξ* **71** statuemus *Γ* edictum *Σ*, edictus *Ξ* **72** praepositis *Σ²* uenire perf.] per. pre. *O* **72/74** dat. iii (xii *Iust. 10, 28, 1 [Cont.]. 11, 59, 17 [Cui.], om. Ξ*) k. (*sic Γ Iust. 10, 28, 1 [Cont.]. 11, 59, 17 [Cui.]*, id. *ΔΟΣΞ*) dec. const. theod. a. (āā *Γ*) xuiii (*sic ΓΞ*, xuiiii *ΔΟΣ*) et albino (abbino *Ξ*) ūc̄ (*om. ΓΟ*) conss. (*hic finiunt ΔΟΣΞ*) eod. ex. theudoro ū. inl̄s p̄p̄ō inlyrici (*sic Γ*) *libri*

TITVLI LEGVM NOVELLARVM
DIVI VALENTINIANI A.

De apparatu conferas quae diximus p. 1.

I (= BREV. VII). De indulgentiis reliquorum.

i] *sic* Γ, xx^{ii}u *O*, uii *reliqui* indulgentis *X* relicorum *L*

II. De postulando.

ii] *sic* Γ, x *O*, theod. xxxiiii *Fuld.* *Δ diui ualentiniani i *add.* *Δ, ualentiani *add. Fuld.*

III. De successionibus curialium qui ad clericatum transierunt.

iii] *sic* Γ, xiii *O*, theod. xli *Fuld.* *Δ successione *Fuld.* *Δ*O* qui ad cl. transierunt *om. Fuld.* *Δ *(add.* i*) O*

IIII. In damnum publicum elicitum non valere rescriptum nec specialia beneficia generalibus praeferenda.

iiii] *sic* Γ, xu *O*, theod. xlii *Fuld.* *Δ in (de in *Fuld.*) damnum p. elicitum (elicetum Γ, *om. Fuld.* *Δ) n. ualere rescriptum *(sic* Γ, u. scriptum *Δ, ualo res scriptum *Fuld.)*] *om. O* nec (ne *Fuld.*) specialia (specualia *Fuld.*) b. g. praeferenda] specialia b. g. non pr. *O*, etc i *Δ

V. De pantapolis ad urbem Romam revocandis et qui a tironum praebitione excusentur.

u] *sic* Γ, x^{i}u *O*, theod. xliii *Fuld.* *Δ ad urbem .... excusentur *om. O* orbem *Fuld.* romem *Fuld.* et qui .... excusentur] etc. i *Δ a] ad *Fuld.* tirunum Γ praeuitione Γ, praebucionis *Fuld.* excusantur *Fuld.*

VI. De tironibus et de occultatoribus desertorum.

ui] *sic* Γ, xuii *O*, theod. xliiii *Fuld.* *Δ et de *(sic* Γ, *om. Fuld.)* occ. des.] et occ. des. 3 *Δ, *om. O addens* cap. iiii^{or}.

VII. De palatinis.

uii] *sic* Γ, xu^{i}ii *O*, theod. xlu *Fuld.* *Δ *add.* 3 *Δ, *add.* cap. iii *O*

VIII. De invasoribus.

uiii] *sic* Γ, theod. xuiiii *Fuld.* *ΔΣ, theod. xuiii Ξ, theod. xuii *O* *add.* 2 *Δ, *add.* capitula ii *O*

VIIII. De reddito iure armorum.

uiiii] *sic* Γ, ii *O*, theod. xx *Fuld.* *Δ reddito *om. O* armarum *Fuld.* i *add.* *Δ

X. Neque domum divinam neque ecclesiam aut aliquam personam a quolibet munere publico excusandam.

x] *sic* Γ, uiii *O*, theod. xxi *Fuld.* *Δ neque domum diuinam (diu. dom. *Δ) n. eccl. aut aliquam personam (aut aliqua persona *Fuld.*, *om.* *Δ)] nullam domum *O* a *om.* *Δ quolibet *om. O* publico munere *Fuld.* *Δ*O* excussandam Γ 1 1 *add.* *Δ

Γ Fuld. *Δ *(omittit* I*) ΟΣΞ (hi duo ad* VIII*), ad Brev. NXC (omissis numeris rubricarum) SLΨΘ.*

XI. De honoratis et quis in gradu praeferatur.

xi] *sic Γ*, xuiiii *O*, theod. xluiii *Fuld.* **Δ* quis in] qui sine *Γ* proferatur *Fuld.* *add.* i **Δ*

XII. De pecunia Afris credita et fideiussoribus eorum.

xii] *sic Γ*, iii *O*, theod. xxii *Fuld.* **Δ* afris] firis *Fuld.* et fideiussoribus (fedeiussoris *Fuld.*) eorum *om.* **Δ (addens* i) *O*

XIII [XVIII *Haenel*]. De tributis fiscalibus et de sacro auditorio et de diversis negotiis.

xiii] *sic Γ*, uiiii *O*, theod. xxiii *Fuld.* **Δ* fiscalibus] et fiscalibus *O* et de sacro . . . . negotiis *om.* **Δ* (*addens* i) *O* et de sacro auditorio *om.* *Γ* et de diuersis] *scrib. cum Γ (context.)*, et diuersis *Γ (lat.)*, uel de ceteris *Fuld.*

XIIII [XIII *Haenel*; BREV. I]. De fructibus inter maritum et uxorem expensis filiis vel heredibus non inputandis.

xiiii] *sic Γ*, xxi *O*, i *Brev.* uxorem] uxore eius *Ξ* expensis . . . . . inputandis *om.* *O* expensis] espensis *L*, et expensas S^{α} filiis . . . . inputandis *om.* *Fuld.* filio *N* uel] et *L* non] *sic Γ*, minime *Brev.*, *def.* *Fuld.* *O*

(XV [Theod. XXVII *Haenel*]). De siliquarum exactionibus.

XVI [XIIII *Haenel*]. De pretio solidi et ne quis solidum integrum recuset.

xui] *sic scrib. cum Phill. 1735 (context.)*, u *O*, theod. xxu *Fuld.* **Δ* et ne quis . . . . recuset *om.* **Δ* (*addens* i) *O* ne] nec *Fuld.* solidum] in solidum *Fuld.* integre *Fuld.* recusit *Fuld.*

XVII [XVI *Haenel*]. De episcoporum ordinatione.

xu *Γ*, iiii *O*, theod. xxiiii *Fuld.* **ΔΣ*, theod. xuiiii *Ξ* episcoparum *Γ* ordenacione *Fuld.*, ordinationem *Ξ* *add.* i **Δ*

XVIII [XVII *Haenel*; BREV. II]. De manichaeis.

xui *Γ*, xxii *O*, ii *Brev.* mannacheis Θ^{a}, mandatis XC^{a}

XVIIII [BREV. III]. De homicidiis casu factis necne.

xuii *Γ*, xxiii *O*, iii *Brev.* homicidio XCS^{β} casu factis necne] *sic Γ*, c. facto XCS^{β}, c. an uoluntate factis *reliqui*, *om.* *O*

XX [XV *Haenel*]. De corporatis urbis Romae qui ad militiam vel ad clericatum transierint revocandis.

xuiii *Γ*, ui *O*, theod. xxui *Fuld.* **Δ* romae . . . . reuocandis *om.* **Δ* (*addens* i) qui ad . . . . reuocandis *om.* *O* qui] et qui *Fuld.* clerecatum *Γ Fuld.* transeant *Fuld.*

XXI [XX *Haenel*; BREV. IIII]. De testamentis.

xuiiii *Γ*, xxiiii *O*, iiii *Brev.*

XXII [XXI *Haenel*]. De officio et de numerariis praefectorum praetorio.

xx *ΓO*, theod. xluiiii *Fuld.* **Δ* officio] offitiorum *Γ* et de] *scrib. cum Γ (context.) Δ*, et *Γ (lat.) Fuld.* **ΔO* numeraris *Γ* perfectorum *Γ* praetorio *om.* *Fuld.* *O* *add.* i **Δ*

Γ (om. XV. XVI*) Fuld. (om.* XV*)* **Δ (om.* XIIII. XV. XVIII. XVIIII. XXI*) O (om.* XV*) Σ Ξ (hi duo ad* XIIII. XVII. XVIIII. XXI*), ad Brev. NXC (om. numeris rubricarum) SLΨΘ.* XV *(om. numero) in schedis Cuiacianis tantum servatur.*

XXIII [XXII *Haenel*; BREV. V]. De sepulcri violatoribus.

xxi *Γ*, xxu *O*, u *Brev.* sepulcri] *sic* S^{β}, sepulc(h)ris *Γ et reliqui*, sepulcrum *SY* uiolatoribus] *sic* $ΓS^{\beta}$, uiolatis *L*, *om. reliqui*

XXIIII [XXIII *Haenel*]. De negotiatoribus.

xxii *Γ*, uii *O*, theod. xxuii *Fuld.* **Δ* neguttoribus *Γ*, neguciatoribus *Fuld.* *add.* i **Δ*

XXV [XXIIII *Haenel*; BREV. VI]. De libertis et successionibus eorum.

xxiii *Γ*, xxui *O*, ui *Brev.* libertis] liberatis $S^{\alpha}L$ et s. eorum *om. O* suggessionibus $S^{\alpha}L$, successoribus *ΨΘ* *add.* et paricidiis *Fuld.*

XXVI [XXV *Haenel*]. De confirmatione legum divi Theodosii Augusti quae latae sunt post Theodosianum.

xxiiii *Γ*, i *O*, theod. xxxu *Fuld.* **ΔΣΞ* confirmationem *Ξ* legum] *sic Γ*, legum (ll. **Δ*) nouellarum *reliqui* diui *om. O* augusti ..... theodosianum] *sic Γ*, *om. reliqui*

XXVII [XXVI *Haenel*; BREV. VIII]. De XXX annorum praescriptione omnibus causis opponenda.

xxu *Γ*, xxuiii *O*, uiii *Brev.* praescriptione annorum *C* praescriptionem *Ξ*, perscriptione *NX* omnibus .... opponenda *om. O* causis] caesis *N* apponenda S^{β}, opponendam *X*, opponendis *Γ* principium *add. Fuld.*

XXVIII [XXVII *Haenel*]. De principibus agentum in rebus.

xxuiii] *sic Γ*, xi *O*, theod. xxxuii *Fuld.* **ΔΣΞ* agendum *Σ* rebus] rebusos *Fuld.* i *add.* **Δ*

XXVIIII [XXVIII *Haenel*]. De naviculariis amnicis.

xxuii *Γ*, xii *O*, theod. xxxuiii *Fuld.* **Δ* amnicis] amicis *Fuld.*, *om. O* *add.* i **Δ*

XXX [XXVIIII *Haenel*]. De lampadariis.

xxuiiii *Γ*, theod. xxxui *Fuld.* **Δ* lampedareas *Fuld.* *add.* i **Δ*

XXXI [XXX *Haenel*; BREV. VIIII]. De colonis vagis et de advenis.

xxui *Γ*, xx (ix *supra*) *O*, uiiii *Brev.* de col. uagis] *ΓO*, de c. uaguis et eorum agnacionis *Fuld.*, de c. u. uel (et de $S^{\alpha}L$) agnatione (agnitione *XΨΘ*, agnationem *Ξ*, agnationibus S^{α}) eorum *reliqui* et de (*om. ΣΞΨΘ*) aduenis *om. O*

XXXII [XXXI *Haenel*; BREV. X]. De confirmandis his quae administrantibus vel publicum officium gerentibus distracta sunt vel donata et de advocatis vel de ceteris negotiis.

xxx *ΓO*, x *Brev.* adfirmandis *Fuld.* his .... negotiis *om. ΨΘ* his *om. XC* quae] qui *Fuld.* administrantibus] ab adm. *O* uel .... gerentibus *om. O* sunt *om. O* donata] donate $Γ^{a}X$, data sunt *O* et de adu. .... negotiis *om. O* auocatis *XL*, aduocandis *Fuld.* negotiis] ..... is *L*, *om.* S^{α}

Γ Fuld. **Δ* (*om.* XXIII. XXV. XXVII. XXXI. XXXII) *O* (*om.* XXX) *ΣΞ* (*hi duo ad* XXIIII. XXV. XXVI. XXVII. XXVIII. XXXI), *ad Brev. NXC* (*om. numeris rubricarum*) *SLΨΘ.*

XXXIII [XXXII *Haenel*; BREV. XI]. **De parentibus qui filios distraxerunt et ne ingenui barbaris venundentur neque ad transmarina ducantur.**

xxxi *Γ*, xxxii *O*, xi *Brev.* qui filios .... ducantur *om.* *ΨΘ* filios] filius *Γ*, filios (-us *Fuld.*) suos (suus *Fuld.*) per (ex *O*) necessitatem (-tate *Fuld.* *OΣΞNL*) *reliqui* distraxerunt *X*, uendiderunt *O* et ne .... ducantur *om.* *O* et ne] ut ne *S*[α], et *Ξ* barbaris] a barb. *Fuld.* nec *Γ* ad] a *Fuld.*, *om.* *ΣΞ*

XXXIIII [XXXIII *Haenel*]. **De praediis pistoriis Afris deputandis.**

xiiii *O*, theod. xl *Fuld.* *Δ presidiis *Fuld.* pistoriis *om.* *O* deput.] depotandis *Fuld.*, restituendis *O* *add.* i *Δ

XXXV [XXXIIII *Haenel*; BREV. XII]. **De episcopali iudicio et de diversis negotiis.**

xxxii *Γ*, xxxi *O*, xii *Brev.* episcopale *Ξ* iudicium *L*[a] et de (*om.* *XC*) diu. negotiis *om.* *ΓO*

XXXVI [XXXV *Haenel*]. **De suariis boariis et pecuariis.**

xxxiii *Γ*, [xxxiii] *O*, theod. xxxuiiii *Fuld.* *Δ boariis] et b. *O* et pec.] et pecoariis *ΓΞ*, et pecorariis *Δ, *om.* *O* *add.* i *Δ

***Γ* (om. XXXIIII) *Fuld.* *Δ (om. XXXIII. XXXV) *OΣΞ* (hi duo ad XXXIII. XXXV. XXXVI) ad *Brev.* *NXC* (om. numeris rubricarum) *SLΨΘ*.**

LIBER LEGVM NOVELLARVM DIVI VALENTINIANI A.

I. DE INDVLGENTIIS RELIQVORVM.

i] *Γ*, xxuii *O*, uii *Brev.* (*om. C*) indulgentis *XM* relicorum *ΓL* (*lat.*).

Nov. I, 1 (438 Iul. 8).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. FAVSTO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Quaecumque de provincialium levamine conferri praesentium rerum condicio patitur, prona benignitate clementiae nostrae relaxat humanitas. Quid est enim vel iustitiae tam proximum vel nobis magis familiare, quam piam manum porrigere defessis et eorum quos regimus angustiis in tempore subvenire? Praesertim cum defectui publico praeceptisque serenitatis nostrae subiectorum certatim semper famulentur obsequia, cuius devotionis meritum, recentium pariter votorum sacra festivitas, velut sub cuiusdam muneris debitis, exigit, ut ad occasionem praestandi alacrius incitemur, Fauste p(arens) k(arissime) a(tque) a(man-
1 tissime). Unde inlustris et praecelsa magnitudo tua secundum saluberrimam suggestionem suam, quae proposito nostro placere gestiens cogitationes suas ad provinciarum remedia semper extendit, universis possessoribus hac pragmatici nostri auctoritate sciat esse consultum, ita ut, quidquid in reliquis superiorum temporum residere calculi publici ratio deprehenderit, in quartam usque indictionem per omnes provincias atque insulas Italiae, per Africam vero tertiae indictionis debita titulis fiscalibus eximantur. Quae cum nihil publico nomini proficiant, exhaustum tamen possessorem redimentemque semper indutias continuis dispendiis inquietant. Quod nunc omne et in perpetuum penitus remittentes nihil ex hac functione constituimus tabularia publica retinere omnisque recidivae calumniae aditus praestruentes praecipimus nihil exactoribus de praedictarum dumtaxat indictionum reliquis umquam, nihil licere iudicibus. DAT. VIII ID. IVL. RAVENNAE THEOD(OSIO) A. XVI ET FAVSTO V̄C̄. CONSS.

Γ

2 de prou. leuamine] *requiri videtur* prouincialium leuamini 3 proxime *Γ*[a] 7 recentium pariter uotorum] *scilicet nuptiarum a. 437 Constantinopoli cum Eudoxia celebratarum, cum qua a. 438 Ravennam ingressus est Valentinianus; cf. Marcellin. com. Chron.* (*Chron. min. ed. Mommsen II p. 79*) debitis] debetis *Γ*[b], debetum *Γ*[a] 8 pkaa] p̄ok āā *Γ* 11 extendit] *Zirardinius*, expendit *Γ* hac] hanc *Γ* sciat] sciet *Γ* 12 ita *delendum* 13 in quartam usque indictionem] *a. 435 Sept. 1—436 Aug. 31* 14 tertiae indictionis] *eadem est; cf. Theod. 11, 28, 8* eximantur] extimantur *Γ* 15 nomini] nomine *Γ* proficiant] proficiat *Γ* 16 inquietant] inquietat *Γ* imperpetuum *Γ* 17 constituemus *Γ* 19 rauenna *Γ* 20 ā.] āā. *Γ* conss̄. *Γ*

Nov. I, 2 (440/441?).

IDEM AA. AD MAXIMVM II P(RAEFECTVM) P(RAETORI)O. Remissio tributorum pro vastitatis qualitate concessa redivivae devotionis fomitem subministrat: neque ingruentibus morbis revocari sanitas potest, nisi industriam suam medicina praestiterit, Maxime p(arens)
1 k(arissime) a(tque) a(mantissime). Unde inlustris et praecelsa magnitudo tua pragmatici nostri tenore conperto sciat secundum suggestionem suam, quam tam possessoribus

1 p̄p̄o] p̄p̄. *Γ* 3 reuocare *Γ* medicinam *Γ* 3/4 pkaa] p̄ok āā *Γ* 4 tua *om. Γ* 5 tenore] tenire *Γ*

utilem quam fisci commodis adprobamus, Siculum possessorem cum circumiectis insulis barbaricae vastitatis intuitu de eo censu, qui praesentibus chartis tenetur, septimam partem tributis fiscalibus oportere dissolvere. Syracusanus vero Catinensis Aetnensis Lilybitanus Thermitanus Soluntinus . . . .

Γ (deficit pars extrema).

6 utilem] utili *Γ* 7 barbaricae uastitatis] *pertinet ad Genserici Vandalorum regis a. 440 in Siciliam expeditionem* 8 oportere] portere *Γ* siracusanus *Γ* catheneusis *Γ* etnensis *Γ* 9 lilibitanus *Γ*; *cf. CIL. X p. 742* termitanus *Γ* solleutinus *Γ* *datam esse hanc constitutionem Maximo inscriptam, quem iterum praefectum praetorio fuisse annis 439. 440. 441 pro certo habemus (cf. nov. Valent. 3. 4. 7, 1. 10), post nov. Valent. 9 (440 iun. 24) utriusque novellae verba collata docent*

Nov. I, 3 [= BREV. VII] (450 Mart. 5).

IDEM AA. CONSVLIBVS PRAETORIBVS TRIBVNIS PLEBIS SENATVI SVO SALVTEM DICVNT. Si vos liberique vestri valetis, bene est: nos exercitusque nostri valemus. Licet aliae occupationes extiterint, ultra differri non potuit: apud verecundam enim conscientiam mendacii genus est promissa tardare. Sciamus licet devotione possessorum fiscalia nulla vel parva deberi, tamen quod in huius discussionis officio et nullius et modici una eademque condicio est, evidenter exponimus, cur designatae necessitati placeat subveniri. Putabitur enim
1 coniventia, nisi nostro studio corrigatur. Quantum ad propositum nostrum adtinet, provincialibus undique volumus esse consultum et diversis fessos incommodis sufficientibus beneficiis adiuvare. Verum obstitit invida plerumque subreptio, quoniam iam non potest tantum, quantumlibet intenta, cogitatio providere, ut inprobis etiam latentes nocendi
2 aditus obstruantur. Discussores ad provincias non electi, sicut conperimus, sed ambientes ire dicuntur, quod, nobis et proceribus nostris aliarum sollicitudinum mole constrictis, efficere inveniunt otiosi. Hoc modo facultates possessorum miserabiliter conciderunt: et hinc maius incommodum, unde remedia debuere certa provenire. Ubi trepidam provinciam talis discussor adierit stipatus calumniarum ministris, superbit elatus inter obsequia sumptuosa, expetit adminicula provincialis officii, scholares etiam saepe coniungit, ut multiplicato et hominum numero et officiorum, quantum avaritiae libuerit, terror ex-

1 idem aa.] *sic L*, impp. (imp. *E*, imperatorum *G*, *om. Θ*) theod. et ualent. aa. *reliqui Brev.* consilibus *G*, *om. Paris. 4410* praetoribus] praesb. *XC* tribus plep *X* senatu *GXΘ* salutem (-tis *L*) dicunt *om. Ψ'* 1/2 si uos liberique . . . . ualemus *om. S* 2 est] esse *Θ* nostri] noster *GΦ*, uestri *Paris. 4413. 4415* ualemus] bene ualemus *G* occupationes] occasiones *GPM* 3 ultra] *scrib.* haec ultra deferri *ΔGΦΩ*[a] potuit] ualuit *Φ* uerecundam] uerecundiam *ΔMΨ'ΘΩ*, uerecunda *EL*, uerecundia *Paris. 4410* conscientia *EΦΨ'Θ Paris. 4410* mendacii] pars (par *P*) mendacii *PM* 4 tardare sciamus] tarda. nestiam. *S* deuotione] *GS*, deuotionem *ΔO et reliqui* nulla] uel nulla *L* uel parua *om. O* 5 huius] huiusmodi *Ψ'* discutionis *M* officium *E* et modici (-ce *Δ Leid.*)] modici *L*, modi *G* una] unam *L*, *om. E*[1] condicio *om. O* 6 cur] cui *ΔOΨ'ΘΩ*, quae *XC* designata *C* necessitate *XCΘ Leid. Paris. 4408. 4410. 4413* placent *M* subuenire *EΩ Paris. 4410* 7 coniuentia] conscientia *Ψ'Θ* nisi] si *SΦ* adtinet . . . . 8 diuersis *om. Θ* 8 diuersos *GΩ* fessos incommodis] posterum sine commodis *G* 9 obstitit] obstat *ES*, quoniam obstat *O* inuida] *OEXCSΨ'Θ Paris. 4410*, inuidi *L*, inuidia *Δ et reliqui* quoniam (quod *L*) iam (*om. EΦΘ*)] et *O* 10 ut *om. OS* inprobis] probis *Θ* latentis *GLΨ'*, latendis *S*, latentibus *O* nocendi] coercendi *Φ*, etiam nocendi *E* 11 obstruantur] *GC Paris. 4409*, obstruatur (abstruatur *L*) *ΔO et reliqui* discussores] nec discussores *E* electis *Δ* 11/12 ambientes ire] ambiente si dere *L* 12 nobis] nos *G* aliarum sollicitudinum (-em *Δ*)] aliut cum sollicitudine *GPM* mole] male *M*, more *ΔΨ'ΘΩ*[1] *Paris. 4410*, mobile *X* 12/13 constrinctis *L* 13 efficere] efferre *E Pith. (ad Cuiac.)*, officere *Pith. (ad Cuiac. F*[3]*)* inueniunt] *ΔO et reliqui*, incipiunt *GPM*, inueniuntur *editiones* otiosi] ocio sic *Δ*, otium si *Φ* facultatis *Δ* 13/14 conciderunt (concederunt *ΔL*)] conceditur *E*, conualiscunt *M* 14 et hinc] ut hic *G* maius] magis *OΦΨ'Θ* incommoda *O* debuere (*sic GS*, debere *reliqui*) certa] certa debere *Paris. 4409*, directa *OΘ* prouenere *O* trepidiam *Θ* 15 adierit] adiret *XCPM*, adire *G* stipatus] stipulatus *E* 16 officiis *ΔΘΩ* scholares] scolaris *L*, oscularis *Θ*, osculari is *Ω*[a], osculari si *Δ Pith. (ad Sichard.)*, obsonatores *O* saepe] spe *L* coniunge *G* 17 ut multiplicato et] *sic OESL*, multiplicatoque *G*, multiplicato et *Δ et reliqui* libuerit] cum libuerit *G* terror] error *XCPM*, terrore *L*, errore *G* 17/18 extorqueat] exerceatur *G*

torqueat. Prima sunt venientis exordia, ut proferat et revolvat super diversis numerosisque titulis terribiles iussiones: praetendit minutarum subputationum caligines inexplicabili obscuritate confusas, quae inter homines versutiarum nescios hoc amplius agunt, quo minus intellegi possunt. Securitates expetunt annorum serie et vetustate consumptas, quas servare nescit simplicitas et fiducia nihil debentis. Re vera enim aut, quoquomodo pereunt, quasi iusta contingit occasio depraedandi aut, si extant, redimendum est, ut ferantur accepto. Ita fit, ut apud inprobum rei arbitrum merito noceat chartula, cum perit, nihil proficiat non perisse. Innumerae deinde clades, saeva custodia, suspendiorum crudelitas et universa tormenta, quae interea, laetus et crudelitatis pertinax, egregius quaesitor expectat. Collega furtorum palatinus hortatur, instat adparitio turbulenta, urget inmitis executio militaris. Indignum facinus haec de civibus velut inter hostes pecuniae placitis, non adlegationum iustitia, non miseratione finiri. Tanta vexatio cum nihil umquam fisci utilitatibus prosit, tamen non desinit iterari quasi aliquid efficaciter gestum: vixdum uno e provincia decedente cum novis auctoritatibus alter excurrit. Si utilis publico esse non potuit qui ante perrexit, superfluum est ire alterum aeque provincialibus obfuturum. **3** Hunc nos, p(atres) c(onscripti), fomitem perniciosi ardoris extinguimus nec patimur ulterius ad exhaustorum interitum desaevire. Nobis perit deterior possessor effectus, nobis proficit non gravatus. Venduntur indutiae his qui non possunt esse solvendo, cum dilationis redemptio publicam magis adtenuet functionem. Amittit sine dubio fiscus, quod commodo suo exactor augmentat. Superiorum igitur, p(atres) c(onscripti), omnium temporum reliqua tam arcalium quam utriusque aerarii usque ad incipientem primam indictionem iubemus ad indulgentiam pertinere: nemo prorsus quaelibet usque ad designatum tempus transacta discutiat. Sola est numquam calumnianda securitas, quam aeternitas nostra concedit. **4** Licet hanc humanitatem cunctis ad quietem

---

18 uenientes *ΔPMSL Paris. 4410* ut *om. Ψ'Θ* **18/19** numerosisque] innumerisque *Paris. 4409. Pith. (ad Sichard.)* **19** iussionem *Ψ'* pretendant *G* caliginis *ΔEL*, ambages *O* **20** nescius *LΨ'Θ Paris. 4410* agunt] habent *Paris. 4409* quo] quod *ΔGΘΩ Pith. (ad Cuiac.)*, qui *Ψ'* **21** possint *ESL* consumptos *C* **22** quas] quae *C* fiducia] fides *G* debentes *ΔSΘΩ Paris. 4410* quoquomodo] quomodo P^{a}*SΦ Pith. (ad Cuiac.)*, commoda *O* **23** pereant *Ω* quasi] *Φ Pith. (ad Cuiac.)*, aut quasi *ΔO et reliqui* contigit *GS* depraedandi] deprecandi *G* aut si extant . . . . . **24** ferantur accepto *om. O* aut] *L*, ut *Δ et reliqui* **24** acceptum *ES* ut *om. Θ* arbitrum] *OL*, arbiterium *Θ*, arbitrium *Δ et reliqui* merito] et *O* noceant M^{a} cartulam *ΔOΘΩ* **24/25** cum perit] comperit *G* E^{b}*S*, conperiit *L*, *om. O* **25** nihil prof. n. perisse] non perisse et nihil proficiat *O* innumerae] innumero *E*, in munere *G*, innumerare *Θ* deinde] dando *E* cladis *Ω Paris. 4410*, clauis *G* saeua *om. O* custodia] custodiae *O*, custodiat *XCPM* **26** crudelitas] crudelitatis *Θ* uniuersa] uniuersorum *Ψ'Θ* quae interea laetus (elatus *Φ*, luctus *G*)] quae inter alitos *ΔΘΩ Paris. 4413*, inter quae *O* et] ad *Θ*, *om.* $OΨ'^{a}$ egregius] egregiusque *LΦΘ*, et egregius *O* **27** expectat] excogitat *Ω* collega] collegia *O*, colligat *L* furtorum] futorum *L*, futurorum *Ψ'Θ Leid. Paris. 4413* hortatur] hortator *ΔΩ*, oratur *GES*, orator *OΨ'Θ* instat] instar *L* adparitio] apparatio *ES*, inparitio *G* **28** urget] *ΔOXC*, urgit *Θ*, urguit *Ω Paris. 4410*, urguet *GEPMSLΨ'* inmitis] inminis *PM*, inminens *G Pith. (ad Cuiac.)* haec] hae *S* ueluti *L* **29** alligationum *ΔXCMΨ'Θ* iustitiae *EL*, iusticiam *Ψ' Paris. 4410* miserationem *Ψ'*, miserationi *Θ*, per miseratione *E* **30** utilitas *PM* prosit] pro se *Ω* desinet *ΔGΨ'Θ Paris. 4410* iterare *ES* quasi] quas *E*, et quasi *O* **31** gesto *O* e] ex *G*, ea *L*, de *O* decedente] decidente *ΔESLΨ'Θ Paris. 4410*, discedente *PM* nouis] nostris *E* auctoribus *G* **32** utiles *E* ire] in re *G* **33** hunc] hii *G* p̅c.] patres cons. *C*, patris conscripti *ΔL Paris. 4410*, prefectum *S* ardorem *G* **33/34** extinguimur *Δ* **34** alterius *Paris. 4410* exhaustorum] exactorum *GEΨ'Θ* deseruire *ΔGE Paris. 4410 Ψ'Θ* nobis *om. Θ* **35** possessor] posse *G* uinduntur *ΔΨ'Θ* his] uel his *E* **36** esse soluendo (-dum $LΩ^{a}$)] soluere *O* dilationis] dilatationis *EL*, dilationibus *ΔOΘΩ* redemptio] redempti *ΔOΘΩ* publica *ΔESΨ'ΘΩ* adtenuet] adtenuit *ΔESΨ'Θ Paris. 4410*, attenuant *O* amittet *M*, admittit $Ω^{b}$ *Paris. 4410* **37** commodo] quomodo *ΔGL Paris. 4410* **37/38** p̅c.] patris conscripti *ΔL*, praefectum *S* **38** reliqua tam (quam *S*) arcalium (*scrib.* arcalia)] reliqua tam mercalium reliqua *E* aerarii] aerarii debita *O* usque] iusque *ΔE* **39** incipientes *L* primam indictionem] *a. 447 Sept. 1—448 Aug. 31* iubemus] iubemus quod *S* **39/40** quaelibet] quolibet *ΔOEΘ Paris. 4410*, *om. Ψ'* **40** usque (neque *L*) ad designatum] modo per designatum *O*, ad designatum *Ψ'*, ad signatum *Paris. 4410*, designatum *ΔEΘ* discuciet *LΨ'ΘΩ* calumniandi *L*, calumniandam *Ω* **41** licet] et licet *O*

sciamus posse sufficere, tamen addimus, quo provisio nostra magis possit grata praestari: nemini deinceps licebit ad hoc negotium arbitrio unius iudicis adspirare. Utrum mitti debeat inspector, publicus tractatus ante deliberet sublimis viri parentis patriciique nostri nec non magnifici viri praefecti praetorio, qui communionis utilitate virtutum suarum magnitudinem nobiscum pervigiles et cogitant et tuentur: cum aulicis potestatibus pro sua moderatione disponant, si iusta necessitas cogit, qualis persona mittatur. Nihil inpudenter audebit, quem elegit talium virorum examinatus adsensus. Necesse est ab eo
5 integritatis reverentiam custodiri, qui novit tot se custodes habere quot iudices. Aliter pergenti ad provinciam et fortunarum et famae iubemus esse discrimen; revocetur publici timore periculi, quem occulta cupiditas festinare conpellit. Similis condicio manebit officium eius potestatis, quae discussorem mittere cupiens non fideliter suggesserit ad-
6 testatione gestorum formam mittendi quam statuimus debere servari. Sardiniam ab hoc excipi placuit, quoniam apud nonnullos calliditate quadam maxima pars pecuniae resedit, quam exactam publicis oportuit erogationibus adplicari: cum satisfecerit, ad
7 ipsam quoque beneficia nostra pervenient. Inlustris viri comitis rei privatae insinuatio patefecit dudum nostram clementiam praecepisse intra Africam, sicut per alias provincias, adiectione quinquennii pretium distractorum praediorum ab emptoribus debere suppleri; palatinos super hac re olim directos necdum quid profecerint rettulisse. Quare nolumus hunc titulum interpretationi huiusce iussionis adiungi, ne sub occasione orationis accepta consumant. Dici enim reliqua non possunt, unde non residua pars, sed omnis quae sperari potest summa debetur. ET MANV DIVINA: OPTAMVS VOS FELICISSIMOS AC FLORENTISSI-

---

42 adimus *Δ*, addemus *L Paris. 4410* quo] quod *G*, qua *ΘΩ*, quae *O* prouisione nostra *Ψ'Θ* magis possit (posse *ΘΩ*) grata] intelligit magis grata posse *O* praestari] praesentari *S* **43** nemine *Θ*, neminem *GΩ* ad] ex *GPM* hoc] hunc E^{a}*S* negotium] negotio *G* mitti] menti *G* **44** inspector *om. O* publicus tractatus (-tatur *G*E^{a}) ante deliberet (liberet *XC*) sublimis (-mes *Ψ'Θ*, -mi *S*) uiri parentis (-tes *ΔELΨ'Θ Paris. 4410*) patriciique (patresque *G*) nostri (nostrae *Θ*)] ante sullimis uiri parentis patriciique nostri publicus tractatus deliberet *O* **45** nec non] nec non et *E Pith. (ad Cuiac.)*, nec *OΩ* magnifici uiri praefecti praetorio] *scripsimus*, magnificus uir p̄p̄o (*PM*, p̄p̄o. praetoris *G*, praefectus praetorio *verbis perscriptis plerique*, praepositus *S) libri* qui] desit qui *O*, *om. G* communionis] communis *S*, communiones *O*, *om. G* utilitate] *PM Paris. 4410*, utilitatem *plerique*, utilitatum *O* **46** magnitudinem] *Δ et reliqui*, magnitudine *OL* nobiscum] bonis cum *ΘΩ*, *om. O* cum aulicis (audaces *G*)] hi cum aliquibus *O* **47** disponent *Ψ'* iusta] iniusta *E* coget *PM* mittatur] amittatur *G* **47/48** inpudenter] impudentes *G*, inprudenter *ΔE Pith. (ad Cuiac.)* **48** quem] quamquam *G*, quam *Ψ'* elegit] elegerit *O* talium] alium *Ω* examinatus] *sic PM*, examinatur *XCΨ'Θ Paris. 4410*, examinetur *Ω*, examinator *ΔOSL*, examinato *E*, ex agmine *G* **49** reuerentia *EΨ' Paris. 4410* custodire *Δ Paris. 4410* se tot *OΨ'ΘΩ Paris. 4410* quot] *OGCS*, quod *reliqui* alter P^{a} **50** pergentia *Δ*, peragenti *L* reuocetur] reuocentur *E*, reuocatur P^{3}, reuocatus *GPM*, reuocitus *XC* **51** timore] tenore *Pith. (ad Cuiac.)* pericli *G* occultae *Ω* conpellit] conpellet *XCPM*, contendit G^{t} **52** officium eius] officii eius *S*, officium et uim *M* potestatis] qui potestatis *E* quae] qui *Δ* discussore *GL* non] si non *S* **52/53** adtestationem *EΨ'ΘΩ* **53** formam] *OES*, forma *Δ et reliqui*, normam *Paris. 4409* quem *Ψ'* deberi *Θ* seruare *GE* sardinam *L* ab] ob *L* **54** egcipi *Δ* quoniam] quod *L* nonnullos] nullos *Δ*, nonnullam *Θ* calliditatem *ΔG* pecununiae *G* **55** resedit] residet *XCPMΨ'* exactam] exacta *G*, ex tam *S* arrogationibus *G*, et rogationibus *L* adplicari (aplicari *L*)] adpublicari *Δ* **56** ipsa *GES* peruenient] peruenienti *ES*, perueniant *GXC* uiri *om. E* **57** praecipisse *L*, percepisse *Ψ'* per] in *G* **58** adiectionem *OGLΘΩ*, abiectione *Ψ' Paris. 4410. Pith. (ad Cuiac.)* pretio *OΨ'ΘΩ* ad eptoribus *G* deberi *SΘ* supplere *L; fortasse scrib.* inpleri, *videntur enim significari agri publici venditi ita, ut emptores pretia solvant post quinquennium* **59** palatinos] *ΔOGΨ'ΘΩ*, palatinus *reliqui* supra *L* directos] *ΔOGΨ'ΘΩ Paris. 4410*, directus *reliqui* profecerint] *OG*, proficerint *Θ Paris. 4410*, proficerent *ΔXCΨ'*, profecerit E^{a}, proficerit E^{b}*SL*, proficeret *PM* retulisset *L* **60** hunc *om. O* interpretationi] *editiones*, interpretationis *ΔO et reliqui*, interrogacionis *G* huiuscemodi *ΔL*, huiusc *G*, huius *S*, huiusmodi *Pith. (ad Sichard.)* iussionis] rationis *Paris. 4409* ne *om. E* orationis] iussionis *L Pith. (ad Cuiac.* F^{3}*)* **61** sed] sed et *GPM* omnis] omnes *ΔGEΨ'Θ*, hominis *S* **62** seperari *G*, sperari non *S* debeatur *GES* et manu diuina . . . . . . **64** et ad latus *desunt in omnibus libris praeter ESL Paris. 4414. 4415 cum Cui. ed. 1 et Pith. (ad Sichard.)* manu] humane *Paris. 4415* diuinae *E Paris. 4414. 4415. Pith. (ad Sichard.)* **62/63** felicissimos (-us *Paris. 4414*) ac florentissimos (-us *Paris. 4414*) nostrique (nostri *E Paris. 4414. 4415*) amant(amat- *Paris. 4415*)issimos (-us *Paris. 4414*)] *ES Paris. 4414. 4415 cum Cui. ed. 1 et*

MOS NOSTRIQVE AMANTISSIMOS PER MVLTOS ANNOS BENE VALERE, SANCTISSIMI ORDINIS P(ATRES) C(ONSCRIPTI). ET AD LATVS: DAT. III NON. MART. ROMAE D. N. VALENT(INIANO) A. VII ET AVIENO VC. CONSS. RECITATA IN SENATV PER V(IRVM) INL(VSTREM) PROCONSVLEM POSTVMIANVM PRID. ID. MART.

Haec lex interpretatione non indiget.

BREV. *(ΔOGEXCPMSL, item selectis tamen lectionibus Φ et decurtati Ψ'ΘΩ Leidensis Parisin. 4408. 4409 [= Vatic. reg. 1048 = Bern. 263]. 4410 [= Berol. Savignian.]. 4413. 4414. 4415. 9653). — THEODERIC. 144.*

Pith. (ad Sichard.), nostrique amantissimos ac florentissimos nostrique amantissimos *L* **63** multis *L* ualere] habere *Paris. 4414*[a] sanctissimis ordinibus *S Pith. (ad Sichard.)* **63/64** pc.] *E Paris. 4414 cum Cui. ed. 1*, prec *Paris. 4415*, patris conscripti *L*, spectabiles *S Pith. (ad Sichard.)* **64** et ad latus] *E Paris. 4414. 4415 cum Cui. ed. 1*, et adlatos *S Pith. (ad Sichard.)*, et halatus *L*, sede elatos *Pith. (ad Sichard.)* **64/65** dat. iii (iiii *Paris. 4413. 4414. 4415, om. OΨ'Θ*) non. mart. rom. *(hic deficit L)* d. n. (domno nro *Paris. 4408, om. ΔO et reliqui*) ualent. (ualentinus *S*) a. uii *(om. G)* et *(om. Ω)* auieno *(sic EXCS*, abieno *PM Paris. 4408*, habegeno *Pith. [ad Sichard.]*, albino *ΔO et reliqui)* uc. (uic. *Ω, om. GEPMS Leid. Paris. 4408*) conss. (consolibus u cl *E*) *libri* **65** recitata . . . . . . **66** id. mart. *desunt in omnibus libris praeter E Paris. 4414. 4415 cum Cui. ed. 1* recitata] lex recitata *Paris. 4414. 4415* in senatu] *Cui. ed. 1*, in senatum *E Paris. 4414. 4415* per u(irum) inl(ustrem) proconsulem] *scripsimus collatis constitutionibus Theod. 6, 4, 8. 9*, p u inl scs *E Paris. 4414. 4415*, per uirum inl. *Cui. ed. 1* postumianum] *E cum. Cui. ed. 1*, pasto(-a *Paris. 4414*)mianum *Paris. 4414. 4415* **67** haec *(sic ΔGΨ'Θ*, ista *EC, om. PM)* lex *(om. PM)* interpretatione (interpretationem *E*, expositione *C*) non indiget *(sic G*, indigit *E*, eget *ΔCPM*, egit *Ψ'Θ*)] *desunt OXS*

II. DE POSTVLANDO.

ii] *sic Γ (lat.)*, x *O*, theod. xxxiiii **ΔΔ Fuld.* de postulando] *Γ (lat.) O (lat.) O (context.*[a]*)*, de postulando diui *(om. Fuld.)* ualentiniani *Δ Fuld.*, de causidicis *O (context.*[b]*)*.

Nov. II, 1 . . . . .

Deficere constitutionem certe unam inde colligitur, quod Valentiniani tit. 1 incipit a constitutione data a. 438 Iul. 8, tit. 3 a constitutione a. 439 Aug. 28 et secundum ordinationes nouellarum requiritur his interposita constitutio medio tempore emissa.

Nov. II, 2 (442 Aug. 13).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. FAVSTO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Gaudemus admodum haec nobis amplitudinis tuae insinuatione suggesta, quae nostris concordare iudiciis privilegia dudum causidicis delata testantur, quorum ut merita maior beneficiorum nostrorum cumulus augeret, etiam novis insuper amplificamus indulgentiis. Quo enim impares honore credamus eos, quorum vitam et eloquentiam per tot officii huiusce annos non solum privatorum, verum etiam publicorum iudiciorum explorat auctoritas, Fauste
1 p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime)? Inlustris igitur et praecelsa magnificentia tua laudabilium suggestionum suarum contemplatione hoc a nobis in admittendis retinendis honorandisque causidicis edictali lege noverit constitutum, ut in eo, qui se causidicorum numero optat adiungi, inprimis studia requirantur mores natales vel si perfunctus est muneribus, quibus patriae suae nascendi generositas debet esse munifica, neque per calumniam neque perfunctoria examinatione. Neque enim oportet eos, quos

1 impp. th. et ual. aa. fausto ppo (preposito *O*)] *O Pithoeus, om. Δ* **3** causedicis *Δ* delata] prolata *O* maiore *Δ* **4** augere *Δ*, augeat *O* etiam] iam *O* nouis] *Pithoeus*, nobis *Δ*, nostris *O* insuper] *ΔO; scrib.* insuper eos indulgentiis] *O Pithoeus*, indulgentes *Δ* **5** impares] *O Pithoeus*, impar est *Δ*, *fortasse* inferiores honore] *Pithoeus*, onere *ΔO* eos] *O Pithoeus*, eorum *Δ* et *om. Δ* tot] *O Pithoeus*, totum *Δ* **7** pkaa] pk *Δ* inlustra *Δ* igitur *om. Δ* magnificentia] *scrib.* magnitudo **8** tua *om. Δ* suggessionem *Δ* **8/9** retinendis] *O Pithoeus*, retenentur *Δ*, reuerenter *Pithoeus* **9** causedicis *Δ* **9/10** causedicorum *Δ* **10** requirantur] *O, om. Δ* natalis *Δ* **11** est] *requiritur* sit nascendi] *videtur scrib. esse* nascentis **12** per calumniam] *Δ*, calumpniosa *O* neque enim] *O*, que enim *Δ*, quaerantur etenim *Pithoeus*

semel adsciveris in seminarium dignitatum, non ita ad omnia esse defaecatos, ut idcirco
2 digni universis honoribus habeantur, quod advocati esse meruerunt. Quibus ad agendum
viginti annos, non ut adpropinquare vicesimum, sed ut explere fas sit, legis huius auc-
toritate decernimus; in provincialibus vero foris si sedecim aut eo amplius numero
advocati sint, unum ex his, qui in agendo annorum numero praestat, ad praetorianum
forum, si hoc praefectura iubeat, avocari atque omnes sive utriusque praetorianae sive
urbanae praefecturae causidicos expleto vicesimo vel ad alium vitae cursum maturius
transeuntes quinto decimo advocationis anno vicariae dignitatis potestatem posse ob-
tinere, ita ut in salutationibus nostris, in conventibus publicis omnibus, qui post se
vicariae potestatem adepti erunt, merito praeponantur. Neque enim perpetiendum
putamus huiusmodi dignitatem in his, qui advocatione functi sunt, imaginariam aut
vacantivam videri, cum eam non gratiae singulorum, sed ipsi ordini et professioni iudicia
nostra restituant, quamvis tam magno, tam necessario et tam sancto officio si servetur
reverentia litterarum, etiam hoc parvum esse videatur, nisi illis salvum esset sperare
cum omnibus, quod optimus quisque ac sibi bene conscius de nostris iudiciis non frustra
3 debet optare. Neque enim tali fine meritum professionis artamus aut futurae spei
intercludimus viam, qui praeterita interim remuneramus. Nam ut nullis civilium offi-
ciorum oneribus aut exactionibus aut operibus publicis ad suggestiones numerariorum
vel ad praeceptum sacrae nostrae huiusmodi hominum, emeritum si quis per supra memo-
ratos annos in quolibet praetoriano sive urbano foro studium probatae defensionis inpen-
dit, post diutinum laborem sollicitetur quies, providebit amplissimae praefecturae debita
et iusta commotio, quae triginta librarum auri condemnationem ab officiis provincialibus
vel suo ilico iubebit exposci, si quemquam ex his, qui praedicta observatione causis
4 patrocinia praestiterunt, ad huiuscemodi iniuriam suggerendum esse crediderint. His
hoc etiam litteratae militiae contemplatione praestamus, ut, si in familia fuerint con-
stituti, quidquid quolibet titulo positi in advocatione quaesiverint, tamquam peculium
castrense defendant, ne praemium laboris alieni aut in alios transferat aut sibi vindicet
5 patrum potestas. Hanc autem legem edictis amplitudinis tuae omnibus iudicibus ac
provinciis facias innotescere. PROP(OSITA) ID. AVG. ROMAE IN FORO TRAIANI DIOSCORO V͞C. CONS.

ΔO Fuld. (incipit 34 triginta, *finit* 36 praestiterunt*)*.

13 non] *ΔO*, omnino *Pithoeus* def(a)ecatos] *O*, edificatus *Δ*, edificatos *Pithoeus* **14** ad agendum] ad aduocandum *O* **16** discernimus *Δ* si *om. Δ* numero *om. O* **17** unum] et unum *Pithoeus* **18** aduocari *O* **20** dignitatis] *O*, dignitatis ut *Δ*, dignitatis ius *vel* dignitatem uel *vel* dignitatis uim *Pithoeus* posse] *O*, que *Δ* **22** uicariam *O* perpetiendum] *O Pith. (ad ed. F 2240)*, perpetuendum *Δ*, perpetuandam *Pithoeus* **23/24** imaginaria aut uaca(n)tiua *Pithoeus* **24** uideri] uicariam *Pithoeus*, uidelicet *Pith. (ed. adnot.)* **25** seruetur] *O Pithoeus*, seruentur *Δ* **26** paruum] *O*, per uim *Δ*, peruium *Pithoeus*, parum *Pith. (ad ed. F 2240)* **29** qui] *ΔO*, quin *Pithoeus* remuneramus nam] *O Pith. (ad ed. F 2240)*, remuneratione *Δ* nullis] *O*, nullus *Δ* **30** suggessiones *Δ* **31** sacrae nostrae] s. n. iussionis *Pith. (ad ed. F 2240)* **31/32** emeritum si quis per s. m. annos] ***scripsimus dubitantes***, meritum quod per *(om. Δ)* s. m. annos (egerunt *ins. O) ΔO* **32/33** impendit *Δ*, implendae *O* **33/34** debita et *om. O* **34** liberarum *Fuld.* condemancione *Fuld.* **34/35** prouincialibus uel suo] *Pithoeus*, prouincialibusue suo *Δ*, prouincialibus *O Fuld.* **35** ilico i. exp. si] iobebat exposici *Fuld.* qui *om. Fuld.* predictae *Fuld.* causas *Fuld.* **36** prestederunt *Fuld.* **37** familiam *Δ* **38** aduocationem *Δ* quaesiuerint] *Pithoeus*, quaesierint *O*, que si uellint *Δ* **41** facies *O* prop. id. aug. romae in foro traiani (troiani *Δ*) dioscoro *(ins.* romae *Δ)* u͞c. cons. *libri*

Nov. II, 3 (443 Aug. 17).

IDEM AA. ALBINO II P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ILLYRICI ITALIAE ET AFRICAE. Ex adfectu publico convenit eorum necessitatibus subvenire, qui fatales miserias inciderunt: imperatoriae si quidem laudis est aliqua decreta mollire, quando vis maior inopinatae cladis

1 idem aa. apollonio ii pp̄ illirici aliae et africae *Pith. (Dupuy)*, impp. theodosius et ualentinianus aa. albino pp̄ illyrici *Cuiac. (obss.)*: *nomine mutato propter v. 4; recte ut videtur, nam iteratio non convenit Apollonio, convenit Albino* **2** in fatales *Cuiac. (obss.)* **3** laudis] ***Rittershusius***, uis maior laudis ***traditur***

1 ferale generarit incommodum, Albine p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Unde inlustris et praecelsa magnificentia tua pragmatici nostri tenore conperto sciat Afros, qui infortuniis hostilis cladis expulsi eiectique fortunis omnibus spem sui actus et conversationis solitae perdiderunt et imbuti studiis litterarum causas agere destinarunt sive agere iam coeperunt, apud omnes iudices his advocationis copiam remoto legis vinculo esse permissam, ut aerumnas, in quibus nunc sunt, tali possint remedio sublevare, praeter praetorianam togam forumque urbanum, in quo agendorum negotiorum licentiam tribus pietas nostra permisit. Nec enim non eos oportet studiis favorabilibus adiuvari, quibus hoc solum remansit, quod sibi non potuit vindicare captivitas. DAT. XVI. KAL. SEPT. RAVENNAE MAXIMO II ET PATERIO V̄V̄. C̄C̄. CONSS.

CVIACIVS obss. libr. 16 (in editione operum eius [Neapoli 1722] tom. III. p. 471) c. 22 post constitutionem Valentiniani 2, 4 (v. infra): 'His addam aliam constitutionem Valentiniani nondum editam'. — *PITHOEVS (describens omnino schedam Cuiacii, qua is deinde usus est edens 'observationes', quae laudantur in margine) in cod. Parisino Dupuy 702 f. 118:* 'ex vet. scheda lacera quae adglutinata erat involucro libri cuiusdam theologici a D. Cuiacio recepti'; *post haec:* 'Valentiniani novella de indulgentiis reliquorum' *(adscriptum* 'sine inscripti[one] tit.': *hoc spectat ad partem extremam nov. Valent. 1, 3 a Cuiacio in schedis suis repertam, sed spretam utpote notam ex Breviario); deinde* 'nouella de postulando' *(sequuntur nov. Valent. 2, 3 et 4 vv. 1—20).*

4 ferale] *Pith. (Dupuy),* fatale *Cuiac. (obss.) et edd.* generarit] generant *Pith. (Dupuy)* 6 infortuniis] *Pith. (Dupuy),* infortunio *Cuiac. (obss.) et edd.* 12 xui] *Pith. (Dupuy),* xiii *Cuiac. (obss.) et edd.* 13 ūū. c̄c.] *scripsimus,* ūc. *Pith. (Dupuy), om. Cuiac. (obss.)*

Nov. II, 4 (454 Oct. 28).

IMPP. VALENT(INIANVS) ET MARC(IANVS) AA. STORACIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Multarum ..... in sanciendis legibus non solum sibi vindicat, verum etiam temporis ratio persuadet, non quod praeceptorum diversitas placeat, sed quod eventuum qualitas pensius facit esse iudicium et firmius constituto robur est, quoties priori sententiae magis magisque probata succedit. Dudum laxata lex exceptis inlustribus foris ceteris ac provincialibus perpetuitatem concesserat actionis. Sed nunc adcrescente pube et litterariae indolis iuventute aditi exoratique sumus, ne sub aliorum perpetuitate succedentium studiorum fervor evanescat. Quis enim se ei officio novus professor inserat, quod veteranus insederit, ut non sit tam auctor quam observator alterius? Et quia haec, quae ab homine caduca sunt, fiunt subrogatione perpetua, ne interdicentibus studiis ipsa pariter officia conquiescant, hac generali constitutione decernimus universa fora, tam inlustrium praefectorum praetorio ac praefecti urbi quam reliqua omnia, — — — — — — — Storaci p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris et praecelsa magnificentia tua lege salubriter constituta edictis propriis in universorum faciet pervenire notitiam, ut, quid erga servanda advocatorum tempora dispositio iusta praefixerit, et agnoscere valeant et servare contendant. DAT. V KAL. NOV. ROM(AE) AETIO ET STVDIO CONSS.

V. 1—12: CVIACIVS obss. 16 (l. l.) c. 22: 'Inveni novellam Valentiniani et Martiani ...... Proponam eius novellae verba quae habeo: ea enim tantum habeo, quae lacera quaedam vetus scheda dedit, quae adglutinata erat involucro libri cuiusdam theologici'. — *PITHOEVS in cod. Paris. Dupuy 702 f. 118 ex Cuiacianis (v. quae supra diximus ad novellam huius tituli tertiam).*

V. 12—16: Γ (redit 12 storaci).

1 storacio] *Cuiac. (obss.),* storiacio *Pith. (Dupuy)* 1/2 multarum] *Pith. (Dupuy),* multa *Cuiac. (obss.); videntur excidisse talia fere:* multarum [necessitas rerum nouarum dispositionem] in sanciendis legibus non solum sibi uindicat 4 constituto robur est] *Cuiac. (obss.) et Pith. (Dupuy) in margine,* constituto rubo est *Pith. (Dupuy)* 5 laxata] *Pith. (Dupuy),* lata *Cuiac. (obss.) et edd.* 6 adcrescente] adcrescenti *Pith. (Dupuy)* 7 aditi exoratique] *Cuiac. (obss.),* aditique exorati *Pith. (Dupuy)* 8 euanescat] *Cuiac. (obss.) et Pith. (Dupuy)*[b], euanescit *Pith. (Dupuy)*[a] se] si *Pith. (Dupuy)* officio nouus] *Cuiac. (obss.) et Pith. (Dupuy)*[b], officium nouis *Pith. (Dupuy)*[a]*: revocata scilicet lectione codicis a Cuiacio correcti* inserat] *Pith. (Dupuy),* inferat *Cuiac. (obss.) et edd.* 9 auctor] *Pith. (Dupuy)*[a], actor *Cuiac. (obss.) et Pith. (Dupuy)*[b] 10 caduca] *Cuiac. (obss.),* caduco *Pith. (Dupuy)* interdicentibus] *fortasse scrib.* intermittentibus 12 praetorio] praetorii *traditur* urbi] *Cuiac. (obss.),* urbis *Pith. (Dupuy) post* omnia *hiatum signant Cuiac. (obss.) et Pith. (Dupuy)* 14 saluberiter *Γ* praeuenire *Γ* 16 romam etio *Γ*

III. DE SVCCESSIONIBVS CVRIALIVM QVI AD CLERICATVM TRANSIERVNT.

iii] *Γ*, xiiii *O (context.)*, xiii *O (lat.)*, theod. xli **ΔΔ Fuld.* successionibus] *sic Γ Fuld. (context.*[a]*)*, successione *reliqui* qui ad . . . transierunt *om. ΔO (lat. et context.*[b]*) Fuld.* *pro rubrica errore scribit* de prediis afris restituendis *O (context.*[a]*)*.

Nov. III (439 Aug. 28).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. AD MAXIMVM II. P(RAEFECTVM) P(RAETORI)O.

In augendo statu urbium singularum servata catholicae religionis veneratione tam praecedentia veterum parentumque nostrorum statuta renovamus quam nostris legibus observanda decernimus, ne passim inminutione municipum, cum numerositas ex abundanti clericatus augetur, publica damna generentur. Non dubium est enim, cum non expletis muniis ad obsequium venerabilis ministerii curialis admittitur, relisum in paucos publicae functionis onus nequaquam posse tolerari et rursum migrantibus patrimoniis curialium ad personas, quae functionibus municipalibus non tenentur, propriam civitatis nutare substantiam.

1 Propterea praesenti lege decernimus, ut quisque ante huius sanctionis diem suscepit clericatus officium non expletis urbis propriae muniis ac muneribus, in ea quidem quam meruit religionis observatione perduret, sed omnia per suffectum tam personalia quam patrimonii onera cogatur agnoscere. Facultates suas pro virili portione singulis filiis dividat sibimet simili parte servata; quod si filios non habuerit, duas partes facultatum suarum praeter ullam alienationis fraudem propinquis ad curiam pertinentibus tradat — qui si defuerint, easdem octo uncias ordini proprio proficere debere censemus, quoniam non minor est adfectio patriae quam parentum —; tertiam sane propriae substantiae servaturus.

2 Qui vero redditis patriae muneribus dudum ad officium clericatus accessit, filiis, quos sibi procul dubio curia vindicat, facultatum suarum, sicut iam diximus, virilem singulis portionem tradere non moretur. Qui si filios non habuerit, ea, quae superius de patrimonii distributione talis personae constituta sunt, observare cogetur. Decet enim eum, qui sacrosanctis desiderat inhaerere mysteriis, fide magis divitem quam facultatibus adprobari.

3 In futurum vero ad ecclesiastica ministeria curialem suscipi praesenti lege prohibemus, ut fiscales necessitates numerositate municipum facilius inpleantur. Si quis sane ad clericatus obsequium etiam contra legum vetita animi devotione properaverit, si propriae non conpleverit onera civitatis, universa per suffectum reddere conpellitur: simili legis observatione facultates suas, sicut supra scriptum est, aut cum filiis aut cum propinquis aut cum patria divisurus. Quod si expletis muniis sacrosanctae religionis fuerit ministerio coniunctus, facultates suas viritim filiis distribuere per iudicem mox cogetur, sibimet virilem portionem inter liberos servaturus. Qui si liberos non habuerit, duas partes patrimonii sui propinquis, qui tamen curialitatis oneribus obnoxii sunt, absque ullo inminutionis commento, sicut superius dictum est, sciat protinus conferendas, omnibus in medium deductis, quae post honorem clericatus in fraudem legis

---

1 ad maximum] *Γ*, maximo *O Pithoeus*, *om. Δ* ppo] preposito *O* 2 singolare *Γ* 3 precidencia *Fuld.* 4 obseruandam *Γ*, *om. Fuld.* discernimus *Δ* inminutionem *Γ* ex abundanti] *fortasse scrib.* exabundantis 6 misterii *Δ* admittitur] remittitur *O* relisum] *ΓΔO*, recisum *vel* re casum *Pithoeus* 7 rursum] *Γ*, rursus *ΔO* 8 nature *Γ* 9 preterea *Δ* decernimus] *Γ*, sancimus *ΔO* quisque] *Δ*, quisquis *O Pithoeus*, que *Γ* 10 susceperit *O* urbis] ciuitatis *O* proprii *Γ*[b], propriis *Γ*[a] ad muneneribus *Γ*; *scrib.* ac oneribus 11 qua *Δ* 12 uirili] uili *Γ* 13 simile *Γ* 15 qui] quod *Δ* ordine *Γ* proprii *Δ* 16 censimus *Δ* tertia *Δ* 17 redditis] relictis *Pithoeus* mun. patr. *O* offitio *Γ* 18 quo *Γ* procul dubio (-bium *Γ*) *om. O* 19 qui] quod *O* 20 de] *ΓO*, et de *Δ* persona *Γ* cogetur] *ΓO Pithoeus*, cogitur *Δ* 21 sacrasanctis *Γ* desiderat *om. Γ* deuetem *Γ*[a] 22 adprobare *Γ* uero *om. Δ* misteria *Γ*[a] 23 legem *Γ* necessitatibus numerositas. tem *Γ* 26 compelletur *O Pithoeus* simile leges *Γ* 27 patri *Γ* 29 iudicem] *scripsimus*, iudici *Γ*. iudicium *ΔO* liberos] liberus *Γ*, filios 30 curialitates *ΓΔ* ferenda *Δ* h *Δ*, caracthe

alienanda esse crediderit: tertiam cui voluerit proprio dispensaturus arbitrio. Quae nostram serenitatem temperasse humanitatis intuitu vetera legum constituta testantur, quibus omne patrimonium cedere ordini proprio curialis praeceptus est, quoties ad ministerium
4 clericatus eligitur. Illam quoque partem dispositio nostra non praeterit, ut, quisquis civis vel incola deinceps in nullo obnoxius, cuius tamen substantia trecentorum solidorum non exuperet quantitatem, fuerit repertus, habeat adipiscendi clericatus liberam facultatem. Eum vero, cuius patrimonium maiore quam definivimus aestimatione censebitur, liceat curiae secundum vetera statuta sociari, exceptis his qui sacris scriniis nostris et agentum in rebus scholae militant et aliis qui continuatae militiae observatione desudant, ut multis provisionum generibus ordinum numerus suppleatur nec tamen desint ministri venerandae religionis obsequiis, Maxime p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime).
5 Inlustris et praecelsa magnitudo tua huius legis saluberrima constituta sub edictorum promulgatione faciet in omnium notitiam pervenire, ut sacrilegii reatus involvat ac viginti librarum auri multa percellat quem non oboedisse claruerit edictalibus constitutis.
DAT. V KAL. SEPT. RAV(ENNAE) THEOD(OSIO) A. XVII ET FESTO $\overline{\text{VC}}$. CONSS.

ΓΔO Fuld. (incipit 3 tam, *finit* 4 decernimus*)*

33 alienanda esse] *scripsimus,* al. est *Γ*, alienanda *ΔO* noluerit *Δ* arbitrium *Γ* **34** temperasse] *O Pithoeus,* perhasse *Γ*, sperasse *Δ* ueterum *O* constituta] statuta *O* **35** patremonio credere ordine *Γ* **36** nostra *bis posuit Γ, om. O* quisque *Δ; fortasse recte* **37** obnoxius] *fortasse scrib.* obnoxius curiae substanciam *Γ* **38** exuberet *Δ*, exuuerit *Γ* adipiciscendi *Γ*[b] **39** diffiniuimus *O* **40** secunda *Γ* **42** nummerum *Γ* supplicatur *Δ* **43** pkaa] $\overline{\text{pka}}$ *Δ* **44** inlustra *Δ* magnitudo] *Γ*, magnificentia *ΔO* saluberrimam *Δ* constitua *Γ* **45** faciet] *Γ*, faciat *ΔO* ac *om. Δ* **46** oedisse *Γ* **47** dat. u k. sept. (apr. *ΔO*) rau. th. a. xuii (xu *ΔO*) et festo (fausto *O*) $\overline{\text{uc}}$ ($\overline{\text{uuc}}$ *Γ, om. O*) conss. *libri*

IIII. IN DAMNVM PVBLICVM ELICITVM NON VALERE RESCRIPTVM NEC SPECIALIA BENEFICIA GENERALIBVS PRAEFERENDA.

iiii] *Γ*, xui *O (context.),* xu *O (lat.),* theod. xlii **ΔΔ Fuld.* in d. p. elicitum *(om. *ΔΔ Fuld.)* non ualere rescriptum (u. scriptum **ΔΔ*, ualeristritum *Fuld. [context.]*, ualo res scriptum *Fuld. [lat.]*)] *om. O* nec] ne *Fuld.*, *om. O* speciali *Δ* beneficia *om. Fuld. (context.)* praeferenda] non pr. *O*

Nov. IIII (440 Ian. 24).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. MAXIMO II P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Usu rerum frequenter agnovimus specialibus beneficiis generalem devotionem gravari recidente in reliquos tributorum sarcina, quae singulis quibusque subducitur, Maxime p(arens) k(aris-
1 sime) a(tque) a(mantissime). Et ideo inlustris et praecelsa magnitudo tua pragmatici nostri secuta decretum sciat secundum suggestionem suam, manentibus his, quae dudum de removendis specialibus beneficiis censuimus, omnia, quae specialiter contra vetitum impetrata sunt, non valere et functionem publicam aequaliter ab omnibus oportere cognosci, ut et quod in commune statutum salubriter fuit esse perseveret nec denuo in haec ambitus redeat, quae iterata praeceptione removimus. DAT. VIIII KAL. FEB. ROMAE VALENT(INIANO) A. V ET ANATOLIO $\overline{\text{VC}}$. CONSS.

ΓΔO Fuld. (incipit 6 specialiter, *finit* 7 ualere*)*

1 ii $\overline{\text{ppo}}$] *ΓΔ*, ii preposito *O* **2** recidente] *O Pithoeus,* recidenti *Γ*, recedente *Δ* **3** sarcinam *Γ* **3/4** pkaa] $\overline{\text{pka}}$ *Δ* **4** inlustra *Δ* [magni]tudo] *Γ*, magnificentia *ΔO* **5** suggessio[nem suam ...] quae dudum .... **6** censuimus] *Pith. [...]it spectare haec ad epistulam a. 426 [...]bis Romae directam, cuius partes extant Iust. 1, 14, 2. 3. 1, 19, 7. 1, 22, 5* **6** specialibus *om. Γ* **7** et *om. Γ* ab omn. aeq. *O* **8** fuit esse] *scripsimus,* fuisse *libri* **9** remouimus] *Γ*, remouemus *ΔO* **9/10** dat. uiiii *(sic Γ,* uiii *ΔO)* k. feb. rom. ual. a. u et anatolio $\overline{\text{uc}}$ *(om. Γ)* conss. *libri*

V. DE PANTAPOLIS AD VRBEM ROMAM REVOCANDIS ET QVI A TIRONVM PRAEBITIONE EXCVSENTVR.

u] *Γ*, xui *O*, theod. xliii **ΔΔ Fuld.* ad u. r. .... excusentur *om. O* seuocandis *Fuld. (context.)* prebitionem *Γ*, prebutiones *Δ*, prepucionis *Fuld. (context.)* excusentur] *Γ*, excusantur *Δ Fuld.*

Nov. V (440 Mart. 3).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. AD POPVLVM. Urbis Romae, quam merito
caput nostri veneramur imperii, in tantum nos cura non deserit, ut quieti eius atque
abundantiae modis omnibus consulamus. Graecos itaque negotiatores, quos pantapolas
dicunt, in quibus manifestum est maximam inesse multitudinem magnamque in emendis
vendendisque mercibus diligentiam, ulterius non patimur sacrae urbis habitatione secludi,
licet eos dissensio et maxima invidia tabernariorum quam venerabilis urbis Romae
1 utilitas a negotiatione submoverit. Idcirco hoc edicto singuli universique cognoscant
pantapolis ad urbem Romam redeundi negotiandique licentiam restitutam, ut cura pervigili
ubertas populo ministretur et in rebus suspectis a maiore multitudine civitas
possit habitari, ita ut, si quis statuta pretia non servaverit, in eum pro qualitate facti
vindicta procedat nec ob unius aut alterius delictum omne corpus liceat excludi. Ita
enim cura multorum nec abundantia deerit et profutura civitati augebitur multitudo.
2 Ex illa sane parte totam sollicitudinem omnemque formidinem vestris animis censuimus
auferendam, ut huius edicti serie cognoscat universitas nullum de Romanis civibus, nullum
de corporatis ad militiam esse cogendum, sed tantum ad murorum portarumque custodiam,
quoties usus exegerit, inlustris viri praefecti urbis dispositionibus ab omnibus obsequen-
3 dum. Cuius ordinatio etiam in muris, turribus et portis quae sunt labefactata restituet,
ita ut a reparatione murorum vel omnium, quae supra dicta sunt, nullus penitus ex-
4 cusetur. Illud quoque pro tuendo statu venerandae urbis decernimus, ut a conlatione
tironum et ab exsolvendis septem solidis per millenas nuper indictis cespes formensis,
arensis, calcarius et vecturarius habeatur inmunis, ut promptius devotionem solitae
functionis agnoscant. DAT. V NON. MART. ROM(AE) VALENT(INIANO) A. V ET ANATOLIO $\overline{\text{VC}}$. CONSS.

ΓΔO Fuld. (exhibet verba 'pantabolis creci necuciatores sunt': *cf. v.* 3*)*

1 ad populum] *Γ*, edictum ad p. *ΔO* urbem romam *Δ* 3 habundaciae *Γ* itaque gr. *O* pantapolos O[v], pantabolos *O*[t] 4 magnamque] unamque *O* 5 diligentia *Δ* sacri *Γ* habitationi *Γ* 6 maxima] *Γ*, maxime *ΔO* quam] *ΓΔ*, magis quam *O Pithoeus* urbis *om. Δ* 7 negutione *Γ* 9 populi *Γ* et in rebus suspectis a maiore (-ori *O*)] *fortasse* in rebus susceptis et a maiore multitudinem *Δ* ciuitatis *Δ* 10 habitare *Γ* in eum] *Δ*, in eum solum *O*, *om. Γ* 12 curam *Γ* habundantie *Δ* deerint *Δ* ciuitate *Δ* 16 exigerit *Δ* inlustri *Δ* praefectus urbis *Γ*, urbis praefecti *ΔO* omnium *Δ* 16/17 obsequendis *Pithoeus* 17 restituet] *Γ*, restituat *ΔO* 18 a] *Pithoeus, om. libri* nulli *O* 18/19 excusetur] *Δ*, excusentur *O*, exsetur *Γ*[b], extur *Γ*[a] 19 uenerandae] aeternae *O* 20/21 per m. n. i. cespes (cepes *Γ*[a]) formensis (formenses *Γ*, formonsis *Δ*) arensis (arenses *Γ*, aetrinsis *Δ*) calc. et uecturarius *(sic Ritter,* uicturarius *ΓΔ)*] omnis romanus ciuis *O* 21 habeantur *Pithoeus* inmunes *Γ Pithoeus* promptius] *ΓO Pithoeus*, propitius *Δ* 22 agnoscant] *ΓΔ*[a], agnoscat *Δ*[b]*O* dat. u *(sic Γ,* ui *ΔO)* non. mart. rom. ualent. a. u *(om. Γ)* et anat. $\overline{\text{uc}}$ conss. *(om. Γ) libri*

VI. DE TIRONIBVS ET DE OCCVLTATORIBVS DESERTORVM.

ui] *Γ*, xuii *O*, theod. xliiii **ΔΔ Fuld.* et de *(Γ[lat.], om. reliqui)* occ. des. *om. O*

Nov. VI, 1 (440 Mart. 20).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. SIGISVVLDO COMITI ET MAGISTRO VTRIVSQVE
MILITIAE. Frequentare saepius constituta temeritas plectenda conpellit, ut inexcusabilis
culpa sit, quam etiam recens prohibitio non emendat. Nulli enim concedi fas est, si
1 toties vetita, nunc quoque severius interdicta temptaverit. Reparandi feliciter exercitus
cura conferre debere tirones possessorem censuimus. Ne qui tamen damni publici abusus
occasione lucrum capere se credat de fiscali dispendio, si personam semel insignitam
militari titulo ruris colendi causa vel negotiationis exercendae gratia aut cuiuslibet
ministerii occasione detentet, Sigisvulde p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime), idcirco
inlustris et praecelsa magnitudo tua hac nos sciat edictali lege iussisse, quisque de
tironibus aliquem nec non prioris militiae virum proprios numeros et signa deserentem
rustico urbanove praedio crediderit occultandum, et ipsum restituat quem celavit et tres
alios aptos militiae poenae nomine cogatur inferre; colonus conductor actorve loci, si
id aetatis sit, ut stipendia ferre possit, militiae protinus adgregetur. Quod si nesciente
domino desertor in cuiuslibet aedibus latuerit, colonum conductorem actoremve, qui id
2 scierit, capitali supplicio esse feriendos. Verumtamen ne occasionem calumniae dedisse
videamur, si temporaliter habitandi causa miles vel tiro cuiuslibet praedium forte
accesserit, id servata moderatione censemus, ut intra tricesimum diem, postquam in
eodem loco esse coeperit, correptum is, quem superior legis poena constringit, ad civitatem
quamque proximam deducat, officio publico ac primoribus civitatis tradat sub confectione
gestorum ad provinciae moderatorem protinus perducendum, ut eius cura ad signa propria
3 reducatur et poenis conpetentibus subiugetur. Iudicem sane, si coniventiam in his
exsequendis neglegentiamve praestiterit, decem libras auri eiusque officium similem
4 quantitatem poenae nomine fisco iubemus exsolvere. Quam legem ne quis se ignorasse
confingat, per omnes provinciarum civitates edictis sollemnibus divulgabit. DAT. XIII
KAL. APR. ROM(AE) VALENT(INIANO) A. V ET ANATOLIO V̄C̄. CONSS.

ΓΔO

1 segisuuldo *Γ*, sigisualdo *ΔO* **1/2** comiti (-te *Δ*) et *(om. Δ)* mag. utr. mil.] *ΔO*, *om. Γ* **2** frequentare] *O*, frequentari *Δ*, frequenter et *Γ* inexcusabilis] *O Pithoeus*, incusabiles *Γ*, excusabilis *Δ* **3** culpa sit] culpas id *Γ* **4** reperandis *Γ* **5** conferre] conferri *Γ Pithoeus*, confessi *Δ*, conquiri *O* tyronis *Δ* possessorem] *Γ*, a possessore *ΔO* **6** occansionem *Γ* **6/7** insignitam (insignem tam *Δ*) mil. titulo (-lum *Γ*)] mil. t. ins. *O* **7** gratiae *Γ* **8** detenet *Δ*, detinet *Pithoeus* sigisuulde] sigisualde *O*, *om. Δ* pkaa] pka *Δ* idcirco] *Pithoeus*, et idcirco *ΓΔO* **9** inlustra *Δ* magnitudo] *Γ*, magnificentia *ΔO* edictale *Γ* quisque] *ΓΔ*, si quisque *O*, quisquis *Pithoeus* **9/10** aliquem de tir. *O* **10** proprios] *O Pithoeus*, proprius *Δ*, proprium *Γ* numeros] *O Pithoeus*, numerus *ΓΔ* deferentem *Δ* **11** urbanoue praedio (-dia *Γ*)] pr. urbanoue *O* restituat (*sic Pithoeus*, restituet *ΓΔ*) quem cel.] q. c. restituet *O* **12** alius *Γ* cog. nom. *O* locis *Γ* **13** id] eius *O* spendia *Γ* ferre] conferre *O* **14** actorem uel *Δ* qui id] quid *Δ* **15** capitale *Γ* calumnii *Δ*, calumniandi *Pithoeus* **16** causam *Γ* forti *Γ* **17** accesserit] *scripsimus*, successerit *libri* moderationem censimus *Δ* intra] in *Δ* **18** his *ΓΔ* **19** officio] et off. *O* ciuitatis *om. O* **20** gestorum] iustorum *Γ* protinus *om. O* producendum *Γ*, dirigendum *O* **21** subiungitur *Γ* coniuentiam] *O*, conhibentiam *Δ*, conhiuenciam *Γ* **22** exsequendis] *ΔO*, exhibendis *Γ* neglegentiamue] *scripsimus*, neglegentiamque *libri* **24** sollemniter *O* di(-e *Γ*)uulgabit] *ΓΔ*, diuulgabis *O Pithoeus; excidit fortasse* magnitudo tua *vel similis formula* **24/25** dat. xiii (uiii *O*) k. apr. rom. ual. a. u et anat. ūc̄ *(ΓO Pithoeus*, uecuriis *Δ) libri*

Nov. VI, 2 (443 Mai. 25).

IDEM AA. AD QVADRATIANVM P(RAEFECTVM) P(RAETORI)O. Dispositionem cunctis salubriter
profuturam certatim debet omnium praevenire devotio. Quid enim magis professis est
desideriis expetendum, quam ut adiectis viribus per dilectum roboris militaris Romanus
1 augeatur exercitus, Quadratiane p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime)? Unde
inlustris magnitudo tua pragmatici nostri tenore conperto sciat secundum pragmatici
prioris tenorem, quod de dilectu novo agitando datum est, senatores vel universum
possessorem oportere a se conveniri, ut actores vel conductores suos sine ulla tam necessariae rei dissimulatione his repraesentandos noverint, quibus per suburbicarias provincias
tironum congregandorum munus iniunximus, quo facilius ad effectum publicae utilitatis
2 valeat perveniri. Quisque vero conventus ad eos, qui id exsequuntur, deducere gubernatores agrorum suorum aliqua cunctatione distulerit, cognoscat se decem libris auri
multandum et tirones eius numeri, qui deprehensus fuerit, nihilominus traditurum.
Aversum quippe animum a communi defensionis studio iure talis severitas insequitur.
Superest igitur, ut nullius animus retardet iniuncta, quia, quisquis in hac parte cessaverit,
sese quodammodo confitetur non esse Romanum. DAT. VIII KAL. IVN. RAV(ENNAE) MAXIMO II
ET PATERIO VV. CC. CONSS.

ΓΔO

1 ad quadraciano *Γ*, quadratiano *ΔO* pfpo *Δ*, pu *Γ*, preposito *O* dispositione *Γ* 2 profutura *Γ* praeuenire] uenire *Γ* 3 dilectum] *O*, delictum *ΓΔ*, delectum *Pithoeus* militaris *om. O* 4 pkaa] pka *Δ* 5 inlustra *Δ* magnitudo] *Γ*, magnificentia *ΔO* nostri t. c. sc. s. pragmatici *om. Δ* 6 tenore *Δ* dilectu] *O*, delectum *Γ*, dilecto *Δ*, delicto *vel* delecto *Pithoeus* nouo *om. Γ* 6/7 uniuersum possessorem] *Γ*, uniuersos possessores *ΔO* 7 uel] *Γ*, et *ΔO* ullam *Γ* 7/8 necessariae] *O Pithoeus*, necessariam *Γ*, necessaria *Δ* 8 nouerit *Δ* 10 peruenire *Γ* quisquis *Pithoeus* 11 libras *Δ* 12 tyronis *ΓΔ* traditurus *ΓΔ* 13 auersum] *O Pithoeus*, aduersum *Γ*, ausum *Δ* commune *Γ* iuret *Γ* 15 sese] esse *Γ* quodadmodo *Γ* non] *ΓO Pithoeus*, nomen *Δ* 15/16 dat. uiii k. iun. rau. max. ii et pat. uucc (uc *Γ*, c *O*, *om. Δ*) *libri*

Nov. VI, 3 (444 Iul. 14).

IDEM AA. ISIODORO COMITI. Cogit diversarum rerum necessitas et quidem pro utilitate
communi, ut suggestio sublimitatis tuae provida nimis pro qualitate temporis esse
videatur. Parvo etenim unusquisque contempto sperare debet securitatem futuri. Nec
enim grave esse credimus oneris contemplatione quod deposcitur, isiodore fr(ater) a(mantissime).
1 tissime). Unde inlustris auctoritas tua sciat secundum suggestionem suam pragmatici
auctoritate firmatam hoc nos praesenti tantum tempore censuisse propter inminentium
expensarum necessitatem, quibus sufficere aerarii nostri vires nequeunt, id quod conferentes plurimos non gravet et nos parte aliqua valeat adiuvare. Idcirco inlustres
vacantes per omnes nostras provincias constitutos ternos tirones in adaeratione debere
persolvere: comites quoque consistorianos vel primi ordinis nec non tribunos et notarios,
sed et eos, qui administrationes ordinarias in provinciis gubernarunt, dare singulos oportere: tribunos vero vacantes sive comites secundi vel tertii ordinis omnesque clarissimos
tertiam partem tironis agnoscere, ita ut unius tironis pretium triginta solidis taxetur,
exceptis Afris, qui hostili necessitate sedibus suis nuper expulsi sunt: pro excubiis autem
praesentibus viginti consistorianos comites, triginta notarios inmunes esse debere. Gaudere

---

1 insiodoro *Δ*, hisiodoro *Pithoeus*, isidoro *O* comiti] consulari *O* et quidem] *scripsimus*, equidem *O*, se quidem *Δ*, licet quidem *Pithoeus* 3 contempto] *scripsimus*, contemptu *Δ*, contentus *O* 4 oneris contemplatione quod deposcitur] *scripsimus*, quod oneris (honoris *O*) cont. dep. *ΔO* hisiodore *Δ*, isidore *O* 4/5 fr. a.] *Δ*, fr. k. aa. *O* 5 illustra *Δ* 6 firmata *O* 7 aerarii uires (*om.* nostri) *Δ*, uires aer. nostri *O* 8 plurimos] *scripsimus*, plurimum *ΔO* et *om. Δ* 11 ordinarios *Δ* 13 un. pr. tir. *O* 15 com. cons. *O* notarius *Fuld.* inmunus *Fuld.* 15/16 debent enim gaudere *O*

enim debent, quos labor suus et desudatae vigiliae probabili ratione commendant. DAT. PRID. ID. IVL. RAVENNAE THEOD(OSIO) A. XVIII ET ALBINO V̄C̄. CONSS.

ΔO Fuld. (*incipit* 15 triginta, *finit* 16 commendant)

16 suos *Δ Fuld.* desutate *Fuld.* probabile *Fuld.* commendant] *O Pithoeus*, condemnant *Δ*, condemnat *Fuld.* 17 rauenna *Δ* ūc] uecar. *Δ*

VII. DE PALATINIS.

uii] *Γ*, xuiii *O*, theod. xlu **ΔΔ Fuld.*

Nov. VII, 1 (440 Iun. 4).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. AD MAXIMVM II P(RAEFECTVM) P(RAETORI)O.
Palatinae exactionis enormitas deducta saepius in querellam necessitatem nobis formandae
sanctionis inposuit, cuius obstinatio quae refugere debuit augere contendit, ad hoc prae-
teritae inpunitatis praesumptione decepta, ut continuato scelere graviores aculeos severi-
tatis incurrerit. Unde magnificentiae tuae suggestionem numerosis administrationibus
et virtutibus congruentem libenter accipimus, quae possessoribus et negotiatoribus consuli
generaliter postulavit, quorum brevi devotio concidisset, si, quantum fisco inferendum
est, aut tantum aut amplius exigendum sibi avaritia vindicaret, non dissimulandam
obiectionem nostris saeculis generans, cum devotum publico privatis utilitatibus dispendia
1 profutura comitantur. Quapropter sublimis excellentiae tuae saluberrimam suggestionem
secuti veneranda in aevum lege sancimus, ne quisquam palatinorum superindicti vel
aurariae ceterasque ad utrumque aerarium pertinentes exigens functiones ultra summam
traditis sibi iuxta praesentem censum de scrinio brevibus conprehensam commodi nomine
accipiendum aliquid noverit aut petendum, cessantibus causarum titulorumque instruc-
tionibus fictis . . . . ., quos odio calumniarum cessare praecipimus et quos' non in
usum publicum, sed in aviditatis exemplum calliditas conpulsorum minatur, sacrilegii
percellendis reatu, proscriptionis etiam supplicioque dedendis, cum huiusmodi usur-
2 pationem probatio confutarit. Quam examinationem atque vindictam si aditi inl(ustr)es
viri comites utriusque aerarii fortasse neglexerint, amplitudinem tuam nobis oportet
3 suggerere, ut neglectas iustissimas provincialium querimonias vindicemus. Tantum
autem nos licentia huius cupiditatis offendit, ut inveteratam usurpationem resecare
cupientes moderatores provinciarum rapinis ire obviam censeamus et ad magnitudinem
4 tuam sine ullo metu suae condemnationis referre. Praeterea cunctis excusationibus
aditus obstruentes, quibus agenda necessario aliquoties negleguntur, hoc constituto nostro
adicimus, ut inl(ustr)es viri utriusque aerarii comites a condemnationibus iudicum et

1 ad maximum (-mo *Γ*)] *ΓΔ*, maximo *O* preposito *O* 2 exactiones *ΓΔ* querillam *ΓΔ* 3 quae] qui e *Γ* 4 continuatio *Δ*, com (cum $Γ^{b}$) continuato *Γ* aculeos] *Pithoeus*, aculeus *Γ*, a cultu *Δ*, assuetus *Pithoeus*, *om. O* 4/5 seueritates *O* 5 incurrerit] *ΓΔ*, incurreret *O* magnificentiae] *sic hoc loco libri omnes* suggestione *Γ* 6 accepimus *Pithoeus* 7 breuis *Γ* 8 auariciam uindicare et *Γ* 9 generas *Γ* deuotos *O* publico priuatis] priuatis et publicis *O* 10 profutura *om. O* saluberrimam *om. O* suggessionem *Δ* 11 sicuti *Δ* superindicti] insuper indicti $Γ^{a}$, qui superindicti *O* 12 exigunt *O* 13 sibi] si *Γ* de scrinio *om. O* comprehensa *Δ*, conprehensum *Γ* 14 titulorumque *om. O* 15 factis *Δ*; *post* fictis *quaedam videntur excidisse nectenda cum iis quae sequuntur* (16/17) sacrilegii percellendis reatu: *fortasse* exigentibus titulos eos quos] *Γ Pithoeus*, quod *Δ*, quas *O* quos] quas *O* 15/16 non in usum] *O Pithoeus*, nominosum *Δ*, in usum *Γ* 16 auiditatis] *ΓO Pithoeus*, auidatis *Δ* cumpulsorum *Δ* sacrilegei *Γ* 17 proscriptioni *O* dedendis] *ΓO*, de edendis *Δ*, condemnandis *Pithoeus* cum] quos *O* 17/18 usurpatione *Δ*, usurpatio *O* 18 probata *O* confutaret *Δ* inl̄is *Γ*, inlustris *Fuld.* 19 comitis *Fuld.* utriisque *Fuld.* oportet] *Pithoeus*, oportere *libri* 20 neglecta *Δ Fuld.* queromanias *Fuld.* uindicimus *Γ Fuld.* 21 licenciam *Γ* usurpatione *Γ* resecare] *Γ*, resarcire *ΔO*: *fortasse recte* 22 obuiam *om. O* 24 aditos *Δ* necessario ag. *O* constitutio *Δ*, constitutioni *Pithoeus* nostre *Δ* 25 inl̄is *Γ*, inlustris *Δ* uiri] ūc *Γ* utr. aer. com.] *Γ*, aer. utr. com. *Δ*, comites utiusque (*sic*) aer. *O* et] ei *Γ*

curialium noverint abstinendum, delicta eorum vel dissimulationem tam clementiae nostrae
quam sedi tuae amplitudinis cum extiterint ingerentes, quo praedictae sedis tuae tum
secuta correptio praesentia resecet, futura conponat. Quam rem vetustatis et disciplinae
5 publicae amore decernimus, Maxime p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris
igitur et praecelsa magnitudo tua edictalem legem et functionibus publicis iugiter pro-
futuram programmate suo in cunctorum provincialium iubebit ire notitiam, ut agnoscat
universitas nostro saeculo inprobis ausibus nil licere. DAT. PRID. NON. IVN. RAV(ENNAE)
VALENT(INIANO) A. V ET ANATOLIO V͞C. CONSS.

ΓΔO Fuld. (incipit 18 inlustres, *finit* 20 uindicemus*)*

26 delecta *Γ*, dilecta *Δ* dissimulationes *O* 27 ampl. tuae *O* cum extiterint] cum steterint *Γ*; *fortasse scrib.* cum constiterint 27/28 tuae tum secuta] *scripsimus*, tantum secuta *ΓΔ*, *om. O* 28 praesentia] et pr. *O* resecet] resecit *Γ*, resecet et *O*, recitet *Δ* 29 p͞kaa] *Γ*, p͞ka *ΔO* 30 magnitudo] *Γ*, magnificentia *ΔO* 31 pragmate *O* 32 inprobis ausibus] *O*, inprouis auribus *Γ*, inprouisa usibus *Δ*, improbis abusibus *Pithoeus* nil] *Γ*, nihil *ΔO* 32/33 dat. prid. *(om. O)* non. iun. *(ΔO*, ian. *Γ)* rau. ualent. a. (a͞a *Γ*) u *(om. ΔO)* et anat. u͞c conss. *(om. Γ*ᵃ*) libri*

Nov. VII, 2 (442 Sept. 27).

IDEM AA. PATERIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Cum pietas nostra ad provincialium
quietem tuendam, simul ad avaritiam palatinorum, quae causa nuper fuerat ferendae
legis, arcendam remedia quaereret, data nuper lege censuerat, ut inlustres viri sacri ac
privati aerarii comites facultatem condemnandorum iudicum non haberent, similiter a
1 desidia ordinum multanda se eorum severitas abstineret. Sed quia nunc suggestio
magnitudinis tuae indecorum hoc inlustribus viris et inefficax publicis necessitatibus
explicandis provisione necessariae suggestionis insinuat et experiendo cognovimus nec
satis prodesse id possessorum commodis et plurimum consuetis aerarii exactionibus
obfuisse, abrogata lege, quam prius super his rebus observari statuimus, ius omne ad
praedictos inl(ustre)s viros, quod longo tempore iam tenebant, inlibata pristinae censurae
auctoritate revocamus, ne qua illis morae aut neglegentiae excusatio de expensarum
destitutione tribuatur, quibus non solum multandorum iudicum, sed et curialium — segni-
2 tiem condemnari et a rationalibus licet — auferebatur facultas. Et tamen sub hoc
praecepto nullum possessorum seu curialium palatinorum mancipamus aviditati. De
quorum fraudibus si quae extiterint aut si modum veri census sub occasione titulorum
ad se pertinentium supergressi fuerint et aliquid commenticium praeter id, quod explorata
fides chartarum continet, studio depraedationis invenerint, iubemus gravatis patere accu-
sandi eos liberam facultatem, sed ita, ut ad proprios iudices laesorum querella perveniat
hisque solis in eorum commissa permittatur inquirere, de quorum factis, si qua in repre-
hensionem venient, non modo praesentium querellis, sed et absentium relationibus in-
3 struentur. Sane si quid est, quod vindictae censuram exigit acrioris, erit inlustribus
viris palatinorum iudicibus consulendae serenitatis nostrae copia, ut genus ultionis

1 a͞a] ā. *Γ* preposito *O* 2 simul ad] simul et *O* 3 arcenda *ΓΔ* quererit *Γ* ac] et *O* 4 iudicium *Γ* sim.] et sim. *O* 5 disidia *ΓΔ* multanda se] multandas *Δ* abstinerit *Γ* 6 indecorum (inde eorum *Δ*) hoc inl. uiris et *om. O* inefficax] *Γ Pithoeus*, efficax *ΔO* 7 prouisionem *ΔO* et] et quia *O* experiendum *Γ* 8 id prod. *O* exactionibus] actionibus *O* 9 abrogatam legem *Δ* omnem *Δ* 10 praedictus *Γ* inlustres *om. O* uiris *Γ* quod] quos *Δ* iam longo temp. *O* tenebat *Δ* inlibatam *Δ*, inlibatum *Pithoeus* 11 neglencie *Γ* expensarum] executionum *Beck; fortasse scrib.* exactionum suarum 12 destitutione] *Pithoeus*, distitutione *ΓΔ*, distributione *O* 13 condemnandi *Pithoeus* et a rationalibus (*Γ Pithoeus*, rationabilibus *Δ*) licet auferebatur (-rabatur *Γ*ᵃ) facultas] facultatem tribuimus *O* 14 praecepto] *O*, presepio *ΓΔ*, praetextu *Pithoeus* auiditate *Γ* 15 quae] qua *Δ*; *scrib.* quae querellae morum uiri *Γ* 16 pertinentem *O* commenticium] *ΓO Pithoeus*, commenticum *Δ* explorate *Γ* 17 continent *Δ* inuenerit *Γ* 18 lasorum *Γ* 19 his qui solis (solus *Γ*ᵃ) *Γ* 20 modum *Γ* praesentum *ΓΔ* sed et] sed *Γ* abseutum *libri* 20/21 instruantur *O* 21 censuram] *Pithoeus*, censura *libri* exigit] *O*, exegit *Γ*, exigat *Δ* 22 copia aut *Δ*

agnoscant, sed de his dumtaxat criminibus, quae contra ius stimulo inlicitae cupiditatis
4 admiserint, Pateri p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris igitur et prae-
celsa magnitudo tua hanc omnibus innotescere sanctionem iubebit remotaque ea, quae
de his ordinem solitum commutaverat, huic legi, quam nunc statuimus, perpetuo valiturae
sciet robur inpositum, quippe moderatione tali et status provincialium inviolatus manebit
et decus potestatis suae ad genuinos iudices revertetur. DAT. V KAL. OCT. SPOLETIO DIOS-
CORO ET EVDOXIO V̄V̄. C̄C̄. CONSS.

ΓΔO

22 agnoscant] cognoscant *O* inlicitate *Γ* 24 p̄k̄ā] p̄k̄ *Δ* inlustra *Δ*, inlustribus *Γ* 25 magnitudo] *Γ*, magnificentia *ΔO* innot. omnibus *O* 26 lege *Γ* perpetua *Γ*, in perpetuo *O* ualiturae] ualitura *ΓO*, ualituram *Δ*, ualiturum *Pithoeus* 27 sciet] *Γ*, scit *Δ*, sit *O*, sciat *Pithoeus* tali *om.* *Δ* 28 genuinos] *ΓO Pithoeus*, geminos *Δ*, germanos *vel* genii aerarii utriusque *Pithoeus* reuertitur *Γ* 28/29 dat. u k. oct. spoletio (epolitidio *Γ*, spoleti *Δ*, spoleto *O*) dioscoro (discoro *Δ*, scoro *Γ*) et eudoxio ūūcc (*sic Γ Pithoeus*, ūc *ΔO*) conss. *libri*

Nov. VII, 3 (447 April. 25).

IDEM AA. FLORIANO C(OMITI) S(ACRARVM) L(ARGITIONVM). Aequum est serenitatem nostram
provida oraculi nostri constitutione sancire, ne aut inpune quemquam temerario con-
temptu, deserta officii sui militia, licuerit segnis otii elegisse desidiam, aut in posterum
proposita interminatione cavere, ne quis audeat inconsulto iudicis sui testimonio militiae
sacramenta deponere, Floriane f(rater) a(mantissime). Unde inlustris auctoritas tua
1 pragmatici nostri secuta praeceptum sciat secundum suggestionem suam palatinos omnes
sacrarum largitionum, qui stipendiis non peractis sine testimonio vel auctoritate praesulis
sui ad ecclesiastica obsequia aut ad aliam transiere militiam, nomine clericorum et privi-
legio cinguli superioris exutos palatino officio ac militiae, quam contumaciter reliquerunt,
protinus esse reddendos: atque hoc circa universos oportere servari, quos intra triennium
post militiae commutationem pragmatica huius sanctionis forma reppererit, ceteris vero
2 non movendam penitus quaestionem, qui prolixioribus temporum spatiis muniuntur: hac
in futurum praeceptione servata, ne cui liceat sine iussu et testimonio praesidentis
vel deserere vel commutare militiam; provinciarum iudices esse cogendos, ut tabularios
largitionalium titulorum ad amplitudinis tuae sedem cum ratiociniis instructionibusque
transmittant noverintque in procurandis exactionibus legibus se teneri. Dubium enim
non est eum fore et nobis et legibus nostris obnoxium, quisquis maiestatis nostrae prae-
cepta lentaverit. DAT. VII KAL. MAI. ROMAE CALEPIO V̄C̄. CONS.

ΓΔO

1 c̄āl.] *Γ Pithoeus*, c̄r̄l *Δ*, *om.* *O* 2 constitutionem *Γ* ne] nec *Γ* aut *delet Beck: recte* inpune] *Γ Pithoeus*, puni *Δ*, *om.* *O* 3 segnis] *O Pithoeus*, signis *Γ*, signe *Δ* otii] socii *Δ* aut] et *Beck: recte* 4 interminationem *Γ* suo *Δ* 5 f̄ā] *Γ*, f̄r̄ā *ΔO* 6 scias *Δ* suam] *Γ*, tuam *ΔO* 7 testimonio (-nium *ΓΔ*) uel auct.] a. uel test. *O* 8 aut] *scripsimus*, et *ΔO*, *om.* *Γ* transire *ΓΔ* 9 exutus *ΓΔ* 10 redendus *Γ* seruare *Γ* triennium] *ΓO*, trecennium *Δ* 11 repperit *Γ* 12 prolixioribus] *ΓO Pithoeus*, pro leuioribus *Δ* 13 hanc *Δ* preceptionem seruatam *Δ* cui *om.* *Γ* testimonium *Γ* presedentes *Δ* 14 prouincialium *Δ* iudicis *Δ* cogendūs *Γ* ut] atque *Δ* 15 largitionarium *Γ* sedem cum] eodem *Δ*, sedes *Pithoeus* 16 in *om.* *Δ* exationibus *Γ* se *om.* *O* teneri] tenere *Γ*, reteneri *Δ*, retineri *Pithoeus* 18 dat. uii k. mai. rom. calepio (*Γ*, calipio *O*, calupio *Δ*, calypio *Pithoeus*) ūc (aug. ūc *Δ*) cons. *libri*

VIII. DE INVASORIBVS.

uiii] Γ, theod. xuiiii *ΔΔΣ(lat.) Fuld., theod. xuiii Ʃ, theod. xuii OΣ (context.)

Nov. VIII, 1 (440 Iun. 9).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. PIERIO P(RAEFECTO) V(RBI). Si divalium sanctionum nulla pervasores poena percelleret, nostris procul dubio remediis esset temeritas persequenda, ne alieni iuris usurpator praesumptionis suae fructu inpune potiatur, cum ea, quae disceptationis examinatione decursa possent recuperari legibus possidenti,
1 festino cupiditatis ardore pervaserit. Movet siquidem serenitatem nostram viri inlustris Auxiliaris tam iusta quam vindicanda conquestio, cuius querellis et subiectorum series fidem tribuit et magna adsertio virtutum multis perennitati nostrae administrationibus conprobata: qui se domus suae possessione intra urbem venerabilem positae nullius litis actione pulsatum per inlustrem virum Apollodorum patefecit esse depulsum, absentiae videlicet suae occasione captata, dum, si qua precatio fuisset in causa, non parvis temporibus Romae in eadem domo consistens a memorato inl(ustr)i viro actione proposita potuerit conveniri. Quando, hoc quod in praedicto viro inlustri non perspicimus observatum, possessorum praetermissa conventio est? quando dominis non sunt denuntiata litigia et de cognito potius negotio expectata sententia? aut quae patrimoniorum potest esse securitas, si toties insidietur invasor, quoties possessores esse contingit absentes?
2 Verum quia inlicitis ausibus videmus quae sunt pro possessorum quiete salubriter constituta calcari et frequenter pro multorum negotiis specialis querella commonuit omnibus profutura decerni, merito praecedentia inclitorum principum parentumque nostrorum statuta renovamus. Idcirco mansura in aevum lege sancimus, ut, quisquis inconvento domino, non expectata vel adversus praesentem vel in contumacem definitiva sententia, possessorem de praedio rustico urbanove depulerit, possessione protinus restituta causae totius, sicut dudum constitutum est, amissione multatus aestimationem rei occupatae mox cogatur inferre: hoc etiam coniuncto, ut, si iudex in huiusmodi negotiis hanc putaverit sanctionem nostram dissimulandam ac non in executionem mittendam esse sententiam, quae de inferenda aestimatione prolata est, iustitia ipsa statutam taxationem, cum fuerit
3 accepto successore privatus, exsolvat. In praesenti vero causa v(iro) inl(ustri) Auxiliari domum restitui iubemus invasam, omni, si qua viro inl(ustri) Apollodoro conpetere potuerat, actione consumpta, qui, quod legibus debuerat postulare, inconvento possessore

---

1 p̄u] Γ, prefecto urbis Δ, preposito O diualium] diuales O 2 sanctionum] Δ, sanctiones O, *om.* Γ peruasores] O, peruasoris Γ, peruasorem Δ percelleret] Δ, percellerent O, percellet Γb, percellat Γa 3 ne] Γ *Pithoeus*, ut *Pithoeus*, *om.* ΔO usurpatur ΓΔ inpune] *Pithoeus*, inpuni Γ, pune Δ, paena O 4 examinationem Γ possent recuperari legibus possidenti] *scripsimus*, posset recuperare (p. rec. *om.* Γ) legibus poscenti (ΓΔ, poscente O, possidenti *Cuiacius*) *libri* 5 ardorem Γ inlustri Δ 6 auxiliares Γ, auxiliariis Δ uindicandam Γ series] sedes Γa, sees Γb 7 fide Γ uirtutum] Γ, uirtutis ΔO; *fortasse scrib.* magna adsertio [uiri excellentiȂ] uirtutum m. p. n. a. conprobata perennitatis Γ 8 possessionem ΓΔ 8/9 actionis lite O 9 inlustrum Γ appollodorum ΓΔ 10 precatio] praecautio *Pithoeus*, precarium *Pith. (ed. adnot)*; *fortasse scrib.* uere ratio 11 domum Γ inls uero Γ, inlustre uiro Δ 12 conuenire Γ hoc *delet Haenel* praedictum Γ prespicimus Δ 13 quando] quoniam O dominis non] ΓO, domini Δ, domino non *Pithoeus* 14 potius] prius O aut] Γ, ut Δ, et O *Pithoeus* 15 contigerit esse O 16 uerō Γ, uirum Δ auribus Γ uidemus *om.* O 17 calcari] c. scimus O commouit ΔD: *recte fortasse* 18 merito *om.* Γ praecidentia Δ 19 legem Δ in conuentu (-um O) OD 20 dominum O expectatum O, expectato D uel aduersus .... sententia *om.* O contumace Γ diffinitiua D 21 urbanoue] *Rittershusius*, urbano Γ, urbanoque ΔOD 22 constitutus Δ estimatione Γ occ. rei O 23 negotii D 24 sanctionis nostrae ΔOD dissimulanda Δ in *om.* Γ executionem] O, executione ΓbD *Pithoeus*, excusatione ΓaΔ 25 iustitia ipsa] *scripsimus*, iusticie ipsam Γ, iustitia (*om.* ipsa) ΔOD, iuxta *Pithoeus* 26 ū inls Γ, uir inl. D 27 iubeamus Γ inuasam] i. etiam O, i. et D omne D inls Γ, inl. D appollodoro ΓΔ 28 potuerat] potuit O postulari Δ inconuentu ΔD

pervasit. Quem ulterius prosequi lites causasque non patimur earum rerum, quas aliis
possidentibus non debuit occupare, quique debet in acceptum referre, quod ei aestima-
tionem rei de qua agitur nostrae pietatis humanitate concedimus, quae potuit multi-
4 plicium legum securitate deposci. Eas vero mulieres, quas aut vendendo litigium aut
invasionis participando temeritatem constat negotium non habere, ne qua instaurandi
litigii quaeratur occasio, omni actione privamus: non praeiudicantibus contractibus, si
quos occupatores fortasse cum quibuscumque personis de eadem domo in praeiudicium
domini inire voluerunt, quoniam res pervasa in alium transferri iure non potuit.
5 Restituturum quoque censemus, quaecumque de rebus eius illo expulsionis tempore a
quocumque pervasa sunt. Neque enim ita remittimus ultionem, ut diripi aut occultari
aliena patiamur, Pieri p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Quare inlustris magni-
tudo tua in traditione aedium pervasarum Marcianum agentem in rebus vel officium
suum iubebit parere decretis nec ullam saluberrimis praeceptionibus nostris tarditatem
6 sub inpedimento cuiuscumque personae patiatur afferri. Ut vero ea, quae pro posses-
sorum omnium quiete sancimus, in omnium possint notitiam pervenire, hanc legem
nostram amplitudo tua propositis divulgabit edictis. DAT. V ID. IVN. RAV(ENNAE) VALEN-
T(INIANO) A. V ET ANATOLIO VC. CONSS.

ΓΔOD [= Paris. 12445] fol. 210ª (incipit 16 quia inlicitis *sub praescripto* 'item in libro primo legum nouellarum'*).*

29 causas litesque prosequi *O* patemur *Γ* **30** debuit] debui et *Γ* occupare] *Pithoeus*, conpare *Γ*, conparare *OD*, comparari *Δ* quoque *Γ* **30/31** ei aest.] aest. *Γ*, in aest. *OD*, ei in aest. *Δ* **32** securitate] seueritate *Pithoeus* uindendo *ΓΔ* **33** inuasionis] *D*, inuasione *Γ*, inuasioni *ΔO* **34** proriuamus *Γ* **35** fustasse *Δ* domum *Γ* **36** uoluerint *Γ*ª transferre *ΓΔD* **37** restituturum] *fortasse* restitutum iri censimus *Δ* quaecumque] decumque *Γ* eius] illius *O* **38** quocumque] q. de rebus *Δ* **39** pkaa] pka *ΔD* quare] *Γ Pithoeus*, que *Δ*, itaque *OD* inlustra *Δ* **39/40** magnitudo] *Γ*, magnificentia *ΔOD* **40** traditione] *ΓO*, traditionem *ΔD* peruasorum *ΔD* agente *Γ* **40/41** officio suo *D* **41** decretis] edictis *O* praeceptis *O* **42/43** possessore *D* **43** quietem *Γ* possit *ΓD* noticia *Γ* **44** deuulgauit *Γ*, uulgabit *OD Pithoeus*, uulgauit *Δ* **44/45** dat. u id. iun. *(sic Γ*, ian. *ΔOD)* rau. ualent. a. *(om. Γ)* u *(sic Γ, om. ΔOD)* et anatolio (auxentio *O*) uc *(om. ΓO)* conss. *libri*

Nov. VIII, 2 (441 Ian. 27).

IDEM AA. AVXENTIO P(RAEFECTO) V(RBI). Habet hoc insitum sollicita aequitatis examinatio, habet secundarum cogitationum subtilior et exactior cura, ut, si quid in legibus ferendis post impetum primum deliberatio properata deliquerit, hoc consilio perpensiore revocetur. Permittit enim consuetudo ipsa rerum, adstipulantur innumera vetustatis exempla multas leges a suis latoribus dempta aut addita parte posse corrigi, multas tractatu maturiore penitus abrogari. Quod nunc de abolenda constitutione decernimus, quam non ante multos menses ad preces inlustris viri Auxiliaris promulgaveramus moti ingesta nobis pervasionis invidia. Sed quia obsecratio viri inlustris Apollodori nuper nos adtentiores ad aestimandam iustitiam fecit, ob hoc tractatis omnibus et plena aestimatione discussis propter illa praecipue, quae negotii modum, de quo tunc actum est,

1 idem aa auxentio *om. ΣΞ* pu] *D Pith. (ad Cuiac.)*ᵇ, pf urbis *Δ*, ppo *Γ*, preposito *O*, *om. ΣΞ* habet hoc] habito *Ξ* insitum] institutum *D* sollicitate *ΣΞ* **2** cognitionum $Σ^2$ et exactior] exaccior *Ξ*, exactiorque *ΔΣ* **3** feredis *Ξ*, feriendis *D* dereliquerit $Σ^a$ perpensiore] *Gothofredus*, propensiore *ΔΣ*, propinsiore *Ξ*, propensiori *O*, propinsio *Γ* **4** reuocatur *ΔΣΞD* rerum] r. et $Σ^2$ **5** multa *Σ*, multis *Γ* legis $ΓΣ^2Ξ$ lateribus *Ξ* adempta aut adita *Δ* corregi *ΔΣ*, correge *Ξ* multa $Σ^2$ **6** maturiori *Ξ Pith. (ad Cuiac.)* penitus] posse penitus *O* abrogari] auferri $Σ^v$ de] se $Σ^1Ξ$, esse $Σ^2$ ambulenda *Γ*, abolendam *ΣΞ* constitutionem $Σ^1Ξ$ **7** multus mensis *Ξ* ad preces] *Γ Pithoeus*, de preces $ΔΣ^1Ξ$, de prece $OΣ^2D$ inlustri $ΔΣ^1Ξ$, inl *D* uir *D* auxialiaris *Γ* **8** uir *D* inlustri $ΔΣ^1$, inl *D* appollodori *ΔΣ* **9** nos adtentiores] nos adtentiones *Γ*, adtentiores nos *OD*, attentiores (-ris *Ξ*, *om.* nos) *ΔΣΞ* estimandas *Γ*, estimandum $Σ^2$, stimandum $Σ^1Ξ$ ob] ab *Ξ* tractis $Σ^1Ξ$ plana *D*, planam $ΔΣ^1Ξ$ **9/10** estimationem $ΔΣ^2$, stimationem $Σ^1Ξ$ **10** illam precipuis *Ξ* quae] qua $ΔΣ^1Ξ$ modo *Γ* de quo] equo *Ξ*, quo $Σ^1$, quod $Σ^2$

supergressa fuerant et inmerito personas mulierum pariter inligaverant, supra memoratam legem praesentis edicti auctoritate removemus, Auxenti p(arens) k(arissime) a(tque) a(man-
1 tissime). Unde inlustris magnitudo tua hanc, qua praecepti superioris vacuatur incautior definitio, programmatis adiectione vulgabit, ut agnosci ab omnibus possit his, quae in illa displicent, abolitis id, quod solum de vetustate repetitum probabile videtur, priscarum tantum legum definitione servandum. DAT. VI KAL. FEB. RAVENNAE P(OST) C(ONSVLATVM) VALENTINIANI A. V ET ANATOLII $\overline{\text{VC}}$.

ΓΔΟΣΞD Fuld. (incipit 13 magnitudo, *finit* 16 seruandum*)*

11 inligauerat *ΔΣ*², inlegauerat *Γ*, in lege gaurat *Σ*¹ memorata *Ξ* 12 pra(e)sentes *ΓΣΞ* autxenti *Γ* 12/13 $\overline{\text{pkaa}}$] *O*, post $\overline{\text{kaa}}$ *Γ*, $\overline{\text{pka}}$ *ΔΣD*, pke *Ξ* 13 inlustra *Δ*, inluster *D*, *om. Ξ* magnitudo] *Γ*, magnificentia *ΔΟΣΞD Fuld.* hac *Ξ* quam *ΔΣΞ Fuld.* precepta *Fuld.* superiores *Fuld.* 13/14 incautior] in paucis *Γ*ᵃ 14 definitio] definicior definicio *(sic) Ξ*, diffinitio *O* programmaticis *ΔΣΞ Fuld.*, pragmatica *OD* adiectione] *scripsimus*, lectione (-nem *ΣΞ*) *libri* uulgauit *Γ*, mulgauit *ΔΣΞ Fuld.*, euulgabit *Pith. (ad Cuiac.)* ut] aut *Ξ* ab] ad *Ξ* 15 de] e *Fuld.* uetustatem *Γ*, uetate *Ξ* petitum *Fuld.* probabilem *Γ* uidetur] uinditur *Fuld.* 16 definitiones *Γ*, definiconem *Ξ*, difinicione *Fuld.* 16/17 $\overline{\text{pc}}$ ualentiniani agusti u et anatolio $\overline{\text{uc}}$ cosl. *Γ*, $\overline{\text{pc}}$ *(sic D*, $\overline{\text{po}}$ *ΣΞ*, post consulatum *Δ)* ual. ā. *ΔΣΞD*, ipso augusto consule *O*

VIIII. DE REDDITO IVRE ARMORVM.

uiiii] *Γ*, ii *O*, theod. xx **ΔΔ Fuld.* de reddito (redito *Γ*, *om. O*)] eredicto *Fuld. (context.)* armarum *Fuld.*

Nov. VIIII (440 Iun. 24).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. POPVLO ROMANO. Quoties publica poscit utilitas, universitatis sollicitudinem ducimus advocandam, ut omnibus profutura inpleantur ab omnibus, nec molestum esse provincialibus nostris credimus, quod pro ipsorum salute disponitur, ut resistendi praedonibus cura subeatur. Gensericus hostis imperii nostri non parvam classem de Karthaginensi portu nuntiatus est eduxisse, cuius repentinus excursus et fortuita depraedatio cunctis est litoribus formidanda. Et quamvis clementiae nostrae sollicitudo per diversa loca praesidia disponat atque invictissimi principis Theodosii patris nostri iam propinquet exercitus et excellentissimum virum patricium nostrum Aetium cum magna manu adfore mox credamus cumque vir inlustrissimus magister militum Sigisvuldus tam militum atque foederatorum tuitionem urbibus ac litoribus non desinat ordinare, tamen quia sub aestiva navigandi opportunitate satis incertum est, ad quam oram terrae possint naves hostium pervenire, singulos universosque hoc admonemus edicto, ut Romani roboris confidentia et animo, quo debent propria defensari, cum suis adversus hostes, si usus exegerit, salva disciplina publica servataque ingenuitatis modestia, quibus potuerint utantur armis nostrasque provincias ac fortunas proprias fideli conspiratione et iuncto umbone tueantur: hac videlicet spe laboris proposita, ut suum fore non ambigat quidquid hosti victor abstulerit. ET MANV DIVINA: PROPONATVR AMANTISSIMO NOSTRO POPVLO ROMANO. ET AD LATVS: DAT. VIII KAL. IVL. RAV(ENNAE) VALENT(INIANO) A. ET ANATOLIO $\overline{\text{VC}}$. CONSS.

ΓΔΟ Fuld. (incipit 13 cum, *finit* 14 seruata*)*

1 populo romano] *Γ*, ad populum romae (*om. Δ*) *ΔΟ* possit *Γ* 2 ducimus] credimus *O* aduocanda *Δ* profuturam *Γ* 3 prouincialibus] ad prouincialibus *Δ*, id pr. *Pithoeus* credemus *Γ* 4 gensericus] *Pithoeus*, iensericus *Γ*, ginsericus *O*, geusericus *Δ* non] *ΓΟ*, ut *Δ*, haud *Pithoeus* 5 cartaginensi *O*, charthageninse *Γ*, carthagin̄ *Δ* 6 dementie *Δ* 7 principi *Γ* 7/8 patr. n. theod. *O* 9 aetium] *Δ*, etium *O*, ecium *Γ* 10 militum *om. Γ* sigisuuldus] sigisuultus *Pithoeus*, segisuuldos *Γ*, sigisuualdus *O*, sigisundus *Δ* tam] tutam *Pithoeus; fortasse scrib.* etiam atque] quam *O* 11 extiua *Γ* incestum *Δ* 12 hoc admonemus] *Γ*, nostros (nostro *O*) monemus *ΔΟ* 13 et] *Γ*, ex *ΔΟ* quo] *O Pithoeus*, quod *ΓΔ* debet *Δ* defensari] *Γ*, defensare *ΔΟ* 14 ostis *Fuld.* usus] *Γ*, ius *Δ Fuld.*, uis *O Pithoeus* exigerit *ΓΔ* seruatur *Fuld.* 17 oste *Γ* 17/18 et manu d. pr. am. nostro (nostri *O*) p. r. et ad latus (latis *Δ*)] *ΔΟ*, *om. Γ* 18/19 dat. uiii k. iul. rau. *(sic Γ*, romae *ΔΟ; hic desinit Γ)* ual. a. *(om. Δ)* (u *ins. edd.*) et anatolio $\overline{\text{uc}}$ conss. *(om. Δ) libri*

X. NEQVE DOMVM DIVINAM NEQVE ECCLESIAM AVT ALIQVAM PERSONAM A QVOLIBET MVNERE PVBLICO EXCVSANDAM.

x] *Γ*, uiii *O*, theod. xxi **ΔΔ Fuld.* neque d. d. (diu. dom. **Δ*) n. eccl. aut aliquam personam (aut aliqua persona *Fuld.*, *om.* **Δ*) a (*om.* **ΔΔ*) quol. mun. publ. (publ. mun. **ΔΔ Fuld.*) excusandam (excusandi *Fuld. [context.]*)] nullam domum a publico munere excusandam *O*

Nov. X (441 Feb. 20).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. MAXIMO II P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Cum
publice privatimque in omnibus rebus ac negotiis iustitiam conservari oportet tum
praecipue in his tenenda est, quae vectigalium nervos sustinent, quoniam adtenuatis
devotorum viribus utili aequitate succurrunt. Quod plurimi respuunt, qui domesticis
tantum conpendiis obsequentes bonum commune destituunt, quo vera ac solida utilitas
continetur melius plane ad singulos perveniens, cum profecerit universis, maxime exigente hac tributorum necessitate, sine quibus nihil in pace aut bello curari potest.
Neque ultra valebit perpetuitas eorum manere paucis atque defessis inposita sarcina,
quam potior detrectat, locupletior recusat et validiore reiciente solus agnoscit infirmior.
1 Hanc itaque iniquitatem corrigentes primo capite huius sanctionis decernimus, ut omnes,
quicumque ex iure domus regiae vel a pietate mea vel a qualibet persona sacrarum
necessitudinum mearum praedia adepti sunt sive usufructuaria largitate seu donatione
directa sive commutationis vel emptionis ratione quaesita, parem cum ceteris possessoribus condicionem subeant functionum: in hac sorte numerandis his quoque, qui retento
sibi usufructu proprietatem iuris sui venerabilium pignorum meorum vel pietatis meae
domui contulerunt. Quos omnes ea condicione tributa volumus agnoscere, ut nihil sibi
ex aurariis titulis vel superindicticiis vindicent, quos ad similitudinem domus nostrae
2 qualibet sacri praecepti inpetraverant sanctione. Secundo gradu huius legis cavemus,
ut quicumque census inlustrium dignitatum sive ecclesiasticus vel in urbe sacratissima
vel in quibuslibet provinciis ad exemplum domus nostrae quocumque praecepto diversam
sibi ab aliis ipsius census quem solvere videbatur condicionem fecerat, onus consuetum
absque ulla privilegii exceptione sustineat nec in arcalibus tantum titulis, sed et his,
quos sacri vel privati aerarii partibus deputavit vetustas, ut ita demum difficultati expensarum vexationique inopum divinam moderationem secuti gemina salutaris constituti
3 remedia porrigamus. Nunc iam non dissimile superioribus, immo cuius utilitas paene
latius patet, hac edictali lege conplectimur sine ulla honorum personarum privilegiorum

---

1 ii *om. O* $\overline{\text{ppo}}$] preposito *O* **2** iusticia *Δ* conseruari oportet] *ΔO*, conseruare oporteat *Γ* **3** in his pr. *O* quoniam] *scripsimus*, quam *Γ*, quae *ΔO* **4** utili aequitate] *Γ Pithoeus*, salua aequitate *O*, uti equitatum *Δ*, uti aequum *Pithoeus* **4/5** domestici statum *Γ* **5** bonum] bone *Γ* **6** profecerit] *O*, proficerit (-ret *Δ*) *ΓΔ* uuiuersi *Γ* **7** in pace aut bello (bella *Γ*)] in bello aut pace *O* **9** detrectat] *Pithoeus*, detractat *Γ*, decretat *Δ*, aut *O* reiciente] *Γ*, rei cedente *Δ*, recedente *O Pithoeus* **10** corrigente *Γ* omnis *O* **11** a pietate] pietate *libri* personas *Δ* **12** usufructumaria *Γ*, fructuaria *ΔO* **13** directa siue] *Γ*, directa seu *ΔO* empt. uel comm. *O* quorita *Γ* **14** condicionem (-ne *Γ*) subeant functionum (-ne *Γ*)] *ΓO*, subeant functionem (*om.* condicionem) *Δ* **15** sibi] siue *Γ* sui] sui siue *O* uel] siue *O* **17** aurariis (auriis *Γ*) titulis uel superindicticiis (superindictiis *Γ*)] *ΓO*, aur. titulis (*del. Pithoeus*) uel superindictitiis titulis *Δ* **18** inpetrauerant] *Γ*, impetrauerunt *ΔO* secundum *ΔO Fuld.* gradu] *Δ*, gradum *O Fuld.*, gra *Γ* cauemus] gauimus *Fuld.* **19** quacumque *Fuld.* dign. ill. *O*, inlustri *Fuld.* sacratissimam *Γ*, sanctissima *Δ* **20** in *om. Γ* prouincies *Fuld.* ad] ut *Fuld.* quecumque praeceptum *Γ* diuersa *Δ* **21** ab aliis ipsius *om. Fuld.* quem *om. Fuld.* condicione *Γ* fecerat] *ΓΔ*, fecerit *O* **21/22** onus c. a. ulla *om. Δ* **22** susteneant *ΓΔ* in arcalibus] marcalibus *Δ* et] etiam *O* **23** ut *om. Δ* **24** uexationeque *Γ*, exactionique *ΔO* **24/25** remedii constituta *O* **25** dissimilis *Δ* **26** edicta *Δ* conplectimus *Γ* honorum] horum *Γ*

distinctione generaliter sancientes, ut itinerum reparatio aliaque munia huiusmodi ..... omnium certante studio, quo cum facilius tum firmius inpleantur. Haec enim superioris aetatis principes et divorum parentum nostrorum liberalitas inlustribus titulis redundantis opulentia saeculi minore aliorum possessorum pernicie conferebant: quod quamvis et tunc iniustum, tamen inter initia lenius videbatur; sub difficultate autem praesentis temporis non modo rei ipsius natura iniquum, sed et inpossibile paucis ac tenuioribus constat, qui multiplicato suae alienaeque functionis onere depressi procumbent penitus, nisi aliquando idoneorum societate respirent. An forte contumeliosum putandum est inventum contra rationem nomen munerum sordidorum, quo instauratio militarium viarum, quo armorum fabricatio, quo murorum refectio, quo apparatus annonae, quo reliqua opera, per quae ad splendorem defensionis publicae pervenitur, prava appellatione censentur? sine quibus nullus maximarum rerum procedit eventus? quorum adminiculo salutem pariter et decus tuemur imperii? ac, ne singula prosequamur, sine quibus nihil necessarii operis effici potest? Repetita clementiae nostrae praeceptione sancimus, ut antiquatis omnibus privilegiis, quae vel dignitatibus delata fuerant vel diversae militiae collegia meruerunt aut nomine venerandae religionis obtentum est, omnis ubique census, qui non personarum est, sed agrorum, ad universa munia a nona dumtaxat indictione, ut supra definivimus, absque ulla discretione cogatur. In qua parte quo quisque honoratior aut opulentior est, eo alacriorem publicis necessitatibus animum debet, quarum sibi procurationem magis intellegit profuturam, Maxime p(arens) k(aris-
4 sime) a(tque) a(mantissime). Inlustris igitur et praecelsa magnitudo tua hanc legem consuetae sibi provisionis vigore in omnium provinciarum populorumque notitiam perferet et celeriter universos diu expectati remedii salubritate iubebit potiri, ut sero saltem difficultati rerum devotio locupletum pariter ac pauperum iustis aequata partibus libentius obsecundet. DAT. X KAL. MART. RAV(ENNAE). ACCEPTA PRID. ID. MART. VBI SVP(RA) P(OST) C(ONSVLATVM) VALENTINIANI A. V ET ANATOLII $\overline{\text{VC}}$.

ΓΔO Fuld. (incipit 18 secundo, *finit* 21 uidebatur*)*

27 distinctionem $Γ^a$ reparato Δ aliaque] atque O *post* huiusmodi *videtur excidisse* expediantur *vel simile vocabulum* **28** omnium *om.* Δ studium Γ quo *om.* O **30** redundantis] *scripsimus*, redundantes ΓΔ, redundante O conferrebant Γ quod] quod si Γ **31** lenius] legimus $Γ^a$, leuius *edd.* autem] aut e Γ **32** tempore Δ et *om.* Δ inpossibilem Δ **33** ac tenuioribus] ante moribus Γ multiplicatu Γ alienaeque] aliene nequed $Γ^a$, alienoque Δ, alienae O **33/34** procumbant Δ **34** idoneorum] sordidorum munerum O **35** est] est et O contra rationem] O *Pithoeus*, contra ratione Δ, contraria racione Γ munerum] numerum Γ **36** uiarum] Γ *Pith. (ed. adnot.)*, uirorum ΔO quo arm. refectio quo mur. fabricatio O **37** quae] quem Δ defensionis] Γ, distinctionis ΔO **38** maximorum Δ **38/39** adminicolum Γ **39** salutem] Γ, statum O *Pithoeus*, statim Δ tuimur Δ **40** effici] perfici O repetita] reperta Δ, quare repetita *Pithoeus* **41** antiquantes Δ **42** meruerant O aut] ΓΔ, uel O; *fortasse scrib.* aut si quod obtentum est] ΓΔ, obtenta sunt O **43** uniuersa] ΓO *Pithoeus*, uersa Δ a nona] Γ *Pithoeus*, annona Δ, annonae O; *nona indictio incipit a. 440 Sept. 1* **44** ut] qua O diffiniuimus O qua] Γ *Pith. (ed. adnot.)*, quarta Δ, quartam O **44/45** parte quo] partem quo enim O **45** op. et hon. O **46** procuratione Δ **46/47** $\overline{\text{pkaa}}$] $\overline{\text{pka}}$ Δ **47** inlustre Δ **48** perferet] O, perferret Δ, praeferret Γ, perferre *Pithoeus* **49** spectati Γ salubritate (sabritate Γ) iubebit (iuberi Γ)] iub. sal. O poteri Γ, potiori Δ saltim Δ **50** difficultate O, difficultari $Γ^a$ rerum] remota O **51** x] xu O accepta prid. id. mart. ubi sup.] Δ, *om.* ΓO **51/52** $\overline{\text{pc}}$.] Γ, post consulatum Δ, *om.* O **52** ualentiniani] ualeñ Γ, ualentiniano ΔO u et anatolii $\overline{\text{uc}}$.] u *(om. Γ)* et anatolio $\overline{\text{uc}}$ *(om. Δ)* cons. ΓΔ, cons. O

XI. DE HONORATIS ET QVIS IN GRADV PRAEFERATVR.

xi] Γ, xuiiii *O*, theod. xluiii *ΔΔ *Fuld.* de honoratis et *om. O (context.)* quis in] qui sine *Γ (lat.)* gradu] gradu cui *O (context.)* perferatur *Fuld. (context.)*

Nov. XI (443 Mart. 13).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. STORACIO P(RAEFECTO) V(RBI). Studiose niti atque agere clementiam nostram decet, ut quidquid ad cumulandum consularium titulorum nomen proficit sanciamus, quos pro sui magnitudine ac reverentia vetustatis etiam
1 nobis libenter adsciscimus. Et quoniam certum est lege divi parentis nostri Gratiani cautum, quae amplissimis dignitatibus definitum venerabilis constitutio ordinem dedit, ut patriciatus honor et infulae consulares, si copulata sibi unius personae meritis iungantur, eum, cui utrumque contigerit, potiorem faciat illo, qui ex his alterius honoris tantum fulgorem consecutus videtur, plenum rationis et aequitatis putavimus, ut quisque bis consulatus adipisci meruisset insignia praeferatur his, qui semel functi sunt hoc honore. Quod si alterius adiectio dignitatis hanc solam superat, quanto magis duplicatae tanti suggestus infulae et curulium ornamenta geminarum obtentis semel anteferenda
2 sunt fascibus, Storaci p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime)? Inlustris igitur et praecelsa magnitudo tua hac nos generali lege sanxisse cognoscat, quam propositis edictis vulgare debebit, ut quisque consulare fastigium secundo conscendere meruerit illis etiam praeferatur, qui uno anno fastis nomen dederunt, quamvis anteriore tempore consulatum cum patriciatu pariter sunt adepti. Ea enim dignitas, quae nomini quoque Augusto quoddam decus videtur adquirere, secundo delata privatis personis absque superioris praescriptione temporis iure universis honoribus antecellet. DAT. III ID. MART. ROM(AE). P(RO)P(OSITA) IN FORO TRAIANI MAXIMO II ET PATERIO VV. CC. CONSS.

ΓΔO Fuld. (incipit 2 clementiam, *finit* 3 sanciamus)

1 aa. *om. O* stauratio *Γ* pref. urbis *Δ*, pc *Γ*, preposito *O* 2 climencia *Γ* consularium] consolauerit *Fuld.* 3 proficet *Γ*, profecit *Fuld.* reuerenciam *Γ* 4 adsciscimus] *ΓO Pithoeus*, adscimus *Δ* lege .... gratiani] *scilicet C. Theod. 6, 6, 1* 5 ampl. dignitatibus (-tatis Γ^{a}) def. uenerabilis constitutio] uenerabili constitutione ampl. dignitatibus def. *O; scrib.* uenerabilis constitutio ampl. dign. def. 6/7 iungatur *Δ* 7 eum] ei *Γ* potiore *Γ* illo] llo *Γ* 8 quisque] *ΔO*, quisquis *Γ Pithoeus* 9 adipisci *om. O* praeferetur Γ^{a} hoc *om. O* 10/11 duplicatam tantum *Γ* 11 curulium (*Pithoeus*, currulium *Γ*, curialium *Δ*) orn. geminarum] gemina curiarum ornamenta *O* 12 pkaa] pka *Δ* 13 magnitudo] *Γ*, magnificentia *ΔO* hanc nos gerali *Γ* 14 quisquis *Pithoeus* consulare *om.* Γ^{a} secund *Γ* etiam *om. O* 15 anteriori *O* 16 conpatriciatu *Γ* sint *O* nomine *Γ* agusti Γ^{a} 17 quodam *Δ* 17/18 sup. praescr. temp.] *Γ*, praescr. sup. temp. *O*, superioris (*om.* praescr. temp.) *Δ* 18 antecellet] *ΓΔ*, antecellit *O Pithoeus* mart.] maii *O* 19 pp. in f. traiani *om. Γ* uu. cc. conss.] uc. cons. *Δ*, conss. *O*, *om. Γ*

XII. DE PECVNIA AFRIS CREDITA ET FIDEIVSSORIBVS EORVM.

xii] Γ, iii *O*, theod. xxii *ΔΔ *Fuld.* afiris *Fuld. (context.)*, firis *Fuld. (lat.)* et (*ins.* de *Δ*) fid. (fedeiussores *Fuld.*) eorum *om.* *ΔO*

Nov. XII (443 Oct. 19).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. ALBINO II P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Si adflictis Afrorum fortunis, qui omnes facultates suas per acerbissima supplicia amittere sunt coacti, decet miserationem publicam quocumque potest humanitatis genere vel

---

1 ablino Γ^{b}, abillino Γ^{a} ii *om. O* ppo] *ΓΔ*, preposito et patricio *O* 2 fortunis] personis *O* per] super *Δ* admittere *Γ* 3 potes *Δ*

singulis vel in commune consulere, quanto dignius est infortunia eorum contra molestias
inprobas creditorum clementiae nostrae remediis sublevari? Quos enim constat pericula
famis aliter non posse depellere, nisi ope aliena auxilioque recreentur, quam magnae
acerbitatis putandum est hos ipsos inopes omnium rerum et precario victu egentes con-
pelli ad . . . . . iniuriam restituere ea, quae inproviso cladis impetu vis maior ab-
straxit sibique inter omnium spolia vindicavit? Et certe solet etiam salva re prodesse
debitoribus, si quid iis calamitatis acciderit. Hic vero, ubi omnium fortunarum
diluvium, ubi etiam quod per ignorantiam dominorum latere potuit intolerabilis
inquisitionum cruciatus extorsit, quisquam dubitare poterit, quin inmanitatem superet
hostilem, si quis, quod integris et florentibus dederat, nunc ab spoliatis egentibus et
extorribus patria recuperare conetur nec eos vereatur exigere, quos erubescendum est
1 non iuvare, Albine p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime)? Ob hoc inlustris et
praecelsa magnitudo tua pragmatici nostri secuta praeceptum sciat miseriarum circa
Afros intuitu clementiam nostram statuisse, ut nulli nomine chirograforum creditae
pecuniae sive fideiussorum usque ad recuperationem rerum suarum quolibet pulsante
teneantur. Pro quibus neque fideiussores neque mandatores eorum quolibet genere obli-
gatos inquietari volumus, qui plerumque a creditoribus nomine debitorum conveniri pro
arbitrii sui interpretatione consuerunt. Quae forma circa eos debitores servabitur, quos
cum patria omnia sua amisisse constiterit, hoc est exceptis qui alibi locupletes atque
2 idonei non debent uti excusatione miserorum. De his quoque, quae intra provinciam
gesta sunt, in qua liberum modo non est sub quolibet causarum vel litium titulo solitum
ius a quoquam conventionis exigere, amissis aut relictis ibidem necessariis instructionibus
nemo pulsabitur, nisi forte alia evidenter adprobatione doceatur. Quod observari volumus,
sicut dictum est, usque ad illud tempus, quo qualibet ratione atque eventu patriae vel
3 propriorum recuperatio optata contigerit. Illud etiam pari iustitiae ratione servandum
est, ne creditae pecuniae cuiuslibet temporis a personis, quarum supra infortunia expressa
sunt, usurae penitus postulentur, cum abundare debeat creditoribus, si post rerum inte-
4 grationem ad sortem potuerint pervenire. Quae ut inviolata serventur, multa decem
lib(rarum) auri dispendio ferietur quisquis contra statuta numinis nostri, quae circa
Afros moti aerumnis protulimus, venire temptaverit. Quam rem et his ipsis rationabilem
videri posse credimus, qui aequitatis tramitem stimulis cupiditatis animum depravantibus
vel nolunt tenere vel nesciunt. DAT. XIIII KAL. NOV. RAV(ENNAE) MAXIMO II ET PATERIO
VV. CC. CONSS.

ΓΔO Fuld. (incipit 33 quam rem, *finit* 35 nesciunt*)*

4 infortuna *Δ* 4/5 improbas mol. *O* 5 subleuare *Γ* 6 recehentur (-ter *Γ*[a]) *Γ* 7 aceruitatis *Δ* 7/8 *post* conpelli ad *excidisse videntur talia:* debita soluenda et adempta per 8 restituere ea] et ea restituere *O* maor *Γ*[a] 9 sibique] *ΓO Pith. (ed. adnot.)*, ubique *Δ* uindicabit *Δ* 10 his *libri* accederit *ΓΔ* 11 ignoratiam *Γ* dominorum] *fortasse scrib.* dominantium poterit *Γ* 12 inquisitionem *Γ*[a] qui inhumanitatem *Δ* 13 quod] quod et *O*, *om.* *Γ* spolianti *Γ*[b], spoliantibus *Γ*[a], spoliatis et *O* 14 ex tortoribus *Δ* patriae *ΔO* 15 p̄k̄a̅a̅] *O*, post k̄a̅a̅. *Γ*, p̄k̄a̅ *Δ* inlustre *Δ* 16 praecelsa magnitudo tua] *Γ*, praecelsa magnificentia tua *Δ*, p. m. t. *O* secuti *Γ* 17 chirograforum] *Pithoeus*, cirographorum *O*, cyrograf(f)orum *ΓΔ* 18 recuperatione *Γ* 19 teneatur *Δ* 20 inquietare *Γ* conuenire *Γ* 21 interpretationem *Δ* consuerunt] conseruent *Γ* 22 admisisse *Δ*, amisse *Γ* 23 debet *Δ* prouincia *ΓΔ* 24 qualibet *Γ* titulum *Γ* 25 conuentionis a quoquam *O* 26 alia euidenter] *Δ*, alia euidenti *O*, alique uidentur *Γ* adprobatione] *requiri videtur* uti probatione doceantur *O* obseruare *Γ* 28 contegerit *Γ* iustitiae] iustitia et *O* 29 infortuna *Δ* 29/30 sunt expr. *O* 30 abundare] *ΔO*, abulare *Γ* post rerum] *O Pith. (ed. adnot.)*, postremum *ΓΔ*, post demum *Pithoeus* 30/31 integratione *Γ*, redintegrationem *Pithoeus* 31 potuerit *Δ* quae] quam *Γ* multae *O: recte fortasse* 32 lib.] *scripsimus*, libras *ΓΔ*, librarum *O Pithoeus* nominis *Δ* 33 muti *Γ* timtauerint *Γ* et *om.* *Γ* racionabile *Fuld.* 34 uidere *Fuld.* crededemus *Fuld.* qui] nisi *Pithoeus*, *om.* *Δ* equitate *Fuld.* 35 tenire *Fuld.* nestiunt *Γ* xiiii] xiii *Γ* rau̅.] *Γ*, *om.* *ΔO* 36 u̅u̅. c̅c̅. conss.] u̅c̅. conss. (cons. *Δ*) *ΔO*, *om.* *Γ*

XIII [*Haenel* XVIII]. DE TRIBVTIS FISCALIBVS ET DE SACRO AVDITORIO ET DE DIVERSIS NEGOTIIS.

xiii] *Γ*, uiiii *O*, theod. xxiii **ΔΔ Fuld.* fiscalibus] et fisc. *O* et de sacro (sagro *Fuld.*) auditorio] *Δ Fuld.*, *om. Γ *ΔO* et (uel *Δ Fuld.*) de (*om. Γ [lat.]*) diuersis (*sic Γ*, ceteris *Δ Fuld.*) neg. *om. *ΔO*

Nov. XIII [XVIII *Haenel*] (445 Iun. 21).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. ALBINO II P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Numidarum et Maurorum Sitifensium nuper acta legatio, quam Palladius v(ir) s(pectabilis) comes et ... tribunus v(ir) c(larissimus) et Maximinus v(ir) l(audabilis) sacerdotalis probabiliter executi sunt, huius legis praeceptum de nostra perennitate promeruit. Proinde quia aequum est aegris provincialibus et publica clade vexatis humanitatis nostrae beneficiis subvenire, hunc tributi modum ab his magnitudo tua sperandum esse cognoscat, ut retractis septem partibus octavam tam privatae quam enfyteuticae glebae possessor agnoscat, pro qua octava omnibus titulis ad unum redactis, quos possessor vel quivis quolibet nomine praestare consueverant, quattuor milia ducentos tantum sol(idos) et mille ducentas militares annonas et ducentum capitum Numida provincialis exsolvat, ita ut praedia domus divinae, quae a perpetuariis detinentur, simili modo octavam partem
1 inferant etiam argentariae functionis. De teloneo vero statuimus, ut ex quinque centesimis duae Rusicadiensi et Chullitanae civitatibus, tres sacris largitionibus inferantur; de salinis alumine caractere herba rubia lini maceratura et clavi vetri tantum tituli a sacris largitionibus pro numero hominum et possibilitate poscantur, ab hoc actu vel
2 cura curialibus penitus remotis. Quinta etiam, quae in privilegiis domus pietatis nostrae vel necessitudinum nostrarum recedit, superfundatur cunctis possessoribus, ut promissa summa, quae ad arcam defundenda est, inpleatur. Quae omnis exactio per
3 provinciale procuretur officium, a curialibus submota molestia. Has autem militares annonas cum provinciales pro longinqui difficultate itineris in adaeratione persolverint,
4 unius annonae adaeratio quattuor per annum solidis aestimetur. Ne vero necessitatis occasione in expeditione militi constituto carioris cuiquam vendere liceat, pretia necessariarum rerum sub hoc modo, quo annonam adaeravimus, iubemus inferri: id est tritici ad

---

1 ii (*om. ΔO*) ppo (preposito *O*) *libri* 2 paladius *Γ* 2/3 us (*sic Γ*, uir spectabilis *O*, uir *Δ*, uir c. *Pithoeus*) comes (comis *Δ*) et (*om. Γ*) tribunus uc (*om. O Pithoeus*) *libri; ante* tribunus uc *hiatum signavimus praeeunte Haenelio* 3 maximinus] *Γ*, maximianus *O*, maxinianus *Δ* u(ir) l(audabilis) sacerdotalis] *scripsimus*, uel sacerdotales *Γ*, uir laudabilis *ΔO* 5 uexates *Γ* 5/6 beneficio nostrae *O* 6 subueniri *ΔO* 7 enphiteutice *Γ*, infit(h)eutic(a)e *ΔO* 8 octauam *Γ* 8/9 uel quiuis (*sic Gutherius*, ciuis *ΓΔ*) quolibet] cuiuslibet *O* 9 consueuerat *O* 10 ducenta capita *O* numida (nummida *Γ*, munida *Δ*) prouincialis] prouinciales numidie *O* exsoluant *O* ita ut] aut *Δ*, ut *Pithoeus* 11 detenentur *ΓΔ* 12 functiones *Δ* teloneo] *Ritter*, theuloneo *Γ*, colone *Δ*, colonis *O* ex *om. Δ* 12/13 centissimis *ΓΔ* 13 rusicadiensi] rusiccadiensis *Γ*, rusicaniensis (-ses *Δ*) *ΔO* chullitanae] *sic fere scrib.* (*cf. C. I. L. VIII p. 700*), collectane *Γ*, colitaneae *O*, coluane *Δ* largitionabilibus *Δ* 14 alumine salinis *O* caractere] *om. O; intellegi videtur* carectum, *locus ubi crescit carex sive spartum, fortasse item dictum* carectrum (*cf. glossa Agnardi apud Goetzium vol. 5 p. 617:* 'carectrum est locus quo lisca [*= Riedgras: Diez, Wörterbuch der rom. Sprachen I p. 351*] crescit' herba rubia] h. rubea *ΓΔ*, *om. O* lini maceratura et *om. O* claui uetri (*sic Γ*, uitrei *Δ*) *om. O; continetur in loco corrupto praeter nomen vectigalis cuiusdam etiam adiectivum, quale est* ueteris 14/15 tantum tituli a (titula *Δ*)] *ΓΔ*, ut tantum a *O* 15 largitionabilibus *Δ*, largitionalibus *Pithoeus* pro numero (-rum *Γ*) hom. et poss. poscantur] poscatur quantum pro n. et poss. hom. uisum fuerit *O* ab] *ΓO Pithoeus*, ob *Δ* 16 curalibus *Γ* quinta etiam quae in priuilegiis] *Γ*, quanta etiam et omnibus priuilegiis *O*, quintam omnibus que iugiis (iugis *Pithoeus*) etiam *Δ* 17 recedit *om. O; fortasse scrib.* resedit (*ita Beck*) *vel* res cedit superfunditur *ΔO* ut] sit *Δ* 18 defundenda est] *Γ*, deferenda est *O*, defendentes *Δ* qua *Γ* 19 a *om. Γ* submota] sullata *O* molestiam *Γ* 20 longinqui] *ΓO*, longinqua *Δ* difficultati *Γ* 21 solidi *Δ* 22 milite *Δ* carioris] *Γ Pithoeus*, cariores *O*, curiores *Δ* uindere *ΓΔ* pretio *O* 22/23 necessarium *Δ* 23 quod *Δ* adaerauimus] *Γ*, adaeramus *ΔO* inferri] *Γ*, ferri *ΔO*, farris *Pithoeus*

singulos solidos Italicos modios quadraginta et carnis pondo ducenta septuaginta, vini sexta-
5 rios Italicos ducentos. Mauri vero Sitifenses servatis omnibus privilegiis dudum sibi a
retro principibus indultis pro omnibus titulis totius annonae nomine quinque milia soli-
dorum et quinquaginta capitum in annonis ducis consueto tempore annua functione
dependant, pro octava portione soluturi quod tributum erit exceptis praediis divinae
6 domus, quae tamen exemplo Numidiae provinciae conlatura sunt pensiones. Desideriis
vero, quae probabiliter insinuata sunt auribus nostris, singillatim responsa praestamus:
ne cuiquam passim titulos in praediis propriis vel alienis vel pietatis nostrae nomine
vel sacrarum necessitudinum nostrarum vel cuiuslibet alterius fas sit adfigere, ita ut et
post recuperationem provinciarum, si qui inpositi sunt, ilico a possessore praedii depo-
nantur eosque haec poena maneat, ut, si quis suo fundo adposuerit titulos, quinque libras
auri fisco nostro cogatur inferre, si alieno, amissa negotii repetitione quaecumque ei
7 conpetit, decem libras auri qui fuerit titulos adposuisse convictus exsolvat. Interest
etiam publicae commoditatis, ne vexatae provinciae ambitione extraordinaria subruantur.
Ad has itaque provincias praeter ducem vel consularem et praesidem, qui vetustatis
privilegio ordinariorum iudicum nomen obtinent, nec curiosos litorum nec quemquam sub
8 alicuius actionis occasione illuc dirigi sublimitas tua adspirare patiatur. Ne quis
vero de hac ipsa raritate colonorum clericatus vel militiae privilegio se existimet ex-
9 cusandum, superioris legis, quae hoc inhibet, formam praecipiet custodiri. Praeterea
Constantiniensis civitatis plebi vel curialibus concessa dudum privilegia debere servari,
ita ut aquam civitati deputatam ad privatos usus non liceat usurpare; loca quoque
publica, si sine legitimo praecepto ab aliquo tenentur, pristino iuri oportere restitui.
Advocatis vero intra Africam manentibus non debere inputari ad annorum numerum
tempora incursibus interrupta barbaricis; quae tamen cum expleverint, clarissimatus
10 honore potiantur. Illud etiam permoti iustis adlegationibus libenter adnuimus, ut,
quia publico infortunio ad paucos redactus est ordinum numerus, in municipalium con-
fectione gestorum sit firmitas, si apud tres curiales publico fuerint exceptore perscripta.
11 Cautiones, quae expensarum nomine v(iro) s(pectabili) Octaviano emissae sunt, cognitis
12 per proceres nostros causis earum iusta ratione vacuamus. Quicumque etiam intra
provincias Africanas ad ius nostrum pertinentes a cuiuslibet iudicis sententia provo-
caverint, quoniam decreti antiquitus cognitoris cessat officium, inlustris urbanae praefec-
turae examine ex appellatione se noverint iurgaturos; sed quia transmarinae regionis
13 sunt, indutias tempori annum debere praestari. Illud etiam iustitiam petitionis secuti
salubriter ordinamus, ut, quoniam militaris opera tunc maxime necessaria est, si in limine
constituta barbarorum discursibus opportune semper occurrat, evagandi ex his locis

---

24 singulas Δ modia Δ carnies Δ, carnium *Pithoeus* pondus Δ **24/25** sestarius Γ, sextaria Δ **25** italicos *om.* Γ sitifensens Γ^{b} priuilegiis . . . . **26** indultis] *cf. C. Theod. 7, 1, 6. 12, 1, 64; Iust. 10, 32, 27; v. etiam C. Theod. 6, 27, 16. 8, 4, 28* **26/27** solidorum] *Pithoeus*, solidos ΔO, soledus Γ **27** capita O cum sueto Γ, consuetudo Δ **28** pro octabam porcionem Γ, pro octaua parte O **29** exemplum Γ pensiones] Γ, possessiones Δ, *om.* O **31** ne] nec Γ **32** necessitudinem Δ ita ut] itaque Δ **33** post rec. prou. si qui] *scripsimus*, si qui post rec. prou. *libri* inpositi sunt] imposite re Δ, impositi reperiantur *Pithoeus* **34** haec] post haec O poena] pene Γ^{a}Δ maneat] Γ, peneat Δ, teneat O *Pithoeus*, puniat *Pithoeus* qui Δ **35** aliena Γ amisso Δ negotii repetitione] ΓO, secundum petitionem (-ne *Pithoeus*) Δ quodcunque O **36** fuerat Γ^{a} **37** uexte Δ obruantur O **38** ad has] abbas Δ itaque] *fortasse* itemque **39** nomina O litorem Γ^{a}, lictorum O **40** alicui Δ dirige Γ adspirare *om.* O **41** raritate] O, raretate Γ, ueritate Δ, uarietate *Pithoeus* clericatus] ΓO *Pithoeus*, clericus Δ estimet Γ **42** hoc *om.* Γ inibit Δ precipies *Pithoeus*, iubebit O costodire Γ **43** plebe Γ **44** ciuitati] *scripsimus*, ciuitatibus *libri* usos Δ usurpari Δ quoque] que Γ **45** si *om.* Γ iure ΓΔ **46** africa Γ inputare Γ **46/47** numero tempore Δ **47** cum] si O carissimatus Γ **48** permotis Δ **49/50** confectio Γ **50** iustorum Δ publico] *fortasse* a publico excepte O prescripta Δ, rescripto O **51** cautiones] c. autem O $\overline{\text{us}}$] Γ, uiro sullimissimo O, uiri Δ, ubi *Pithoeus; scrib.* a u(iro) s(pectabili) octauiano] octauo anno *vel* octauum annum *Pithoeus* **52** per proceres] ΓO *Pithoeus*, proces Δ quic. etiam] eciam quic. eciam Γ **53** a] ad ΓO sententiam O **54** cognitores Δ **54/55** inlustris urbanae praefecturae] Γ, illustris (inlustri Δ) uiri (*om.* Δ) urbis praefecti ΔO **55** ex appellatione *om.* O iurgatores Γ regiones O **56** tempori] ΓO, temporis Δ **57** militaris] politaris Δ limine] Γ, limite ΔO **58** his] domini Δ

licentia denegetur; ne tamen ii, quibus in mediterraneo familia est atque possessio, a
domiciliis propriis penitus excludantur, per annum huiusmodi militibus unius mensis
14 indutias debere concedi. Erit etiam sollicitudinis ducis provinciae, ne cuiquam ad
occasionem vexandarum reliquiarum armatos habere liceat, nisi forte his, qui sub periculo
proprio laudabili animositate contra hostem manus suas viresque promiserint pro utilitate
communi: quorum animositatem ita erigendam esse censemus, ut quidquid de praeda
hostium conquisierint sibi habeant exceptis hominibus, quos se provinciales docuerint
15 perdidisse. Iudicibus vero administratione perfunctis ante exactos tres menses disce-
dendi de provincia licentia denegetur, ut aut coram positus bene actae rei fruatur lau-
dibus aut certe, si direptionis alicuius docebitur conscius, se repentini discessus celeritate
16 non subtrahat, Albine p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris et prae-
celsa magnificentia tua ad utriusque provinciae legationem beneficia praesentis legis
propositis vulgabit edictis, ut relevati concessa cognoscant, iudices statuta custodiant,
prohibiti interdicta non ambiant. EMISSA XI KAL. IVL. ROMAE VALENTINIANO A. VI ET NOMO
VC. CONSS.

ΓΔO Fuld. (incipit 66 iudicibus, *finit* 69 subtrahat*)*

59 hii *ΓΔ*, hi *O* atque] et *O* a] ad *Δ* **60** excludantur] exsoluantur *O* limitibus *Δ* **60/61** unius mensis (-sibus $Γ^a$) ind.] ind. u. m. *O* **61** concedi] non cedi *Δ* ducis] comitis *O* **62** occasione *Δ* reliquiarum] *Γ*, prouinciarum *ΔO* periculum *Γ* **63** promiserit *Γ* **64** commune *Δ* quorum *om. Γ* ita erigendam] iteregendam *Δ*, integrandam *Pithoeus* censuims *(sic) Δ* **65** conquesiuerint *Γ* **66** admisistracione *Fuld.* perfuncti *Δ*, perfunctae *O*, percunctis *Fuld.* ante exactos *om. Fuld.* mensis *Fuld.* **66/67** discendendi *Γ* **67** denegitur *Fuld.* ut aut] *Γ*, ita ut *ΔO Fuld.* coram] quorum *Fuld.* fruetur *Γ* **68** derepcione *Fuld.* decebitur *Fuld.* conescius *Fuld.* **68/69** se repentini *(scripsimus,* repetione *Γ)* d. c. non subtrahat] *Γ*, d. c. se non subtrahat *(om.* repentini*) ΔO*, discessus si non subtrait *(om.* repent. *et* celer.*) Fuld.* **69** pkaa] pka *Δ* inlustre *Δ* **69/70** praecelsa magnificentia tua] p. m. t. *O* **70** praesentes lege *Δ* **71** uulgauit *ΓΔ* releuati] reuera *O* concessas *Γ* iudices cognoscant *O* iud. st. custodiant *om. Γ* **72** prohibiti] *Γ Pithoeus*, prohibenti *Δ*, prohibeant *O* ambiant] abnuant *O* **72/73** emissa *(scripsimus,* emissa dat. *libri)* xi k. iul. rom. ualent. a (aa *Γ*) et nomo (numo *ΔO*) uc (uecariis *Δ*) conss. *libri*

XIIII [*Haenel* XIII]. DE FRVCTIBVS INTER MARITVM ET VXOREM EXPENSIS FILIIS VEL HEREDIBVS NON INPVTANDIS.

xiiii] *Γ*, xxi *O*, i *Brev. (om. X[context.] CΣ[context.])* maritum] uirum *EΣ(context.)* et uxorem] uxoremque *G* expensis ..... inputandis *om. O* expensis *om. Φ Paris. 4411* filiis ..... inputandis *om. Fuld.* filiis] a filiis *Φ* uel] et *L* heredibus] nepotibus *Paris. 4409* non] *sic Γ*, nomine *X (context.)*, minime *Brev. reliqui* inputaneis *Γ (context.)*

Nov. XIIII [*Haenel* XIII; BREV. I] (444 Sept. 11).

DD. NN. IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. ALBINO II P(RAEFECTO) P(RAETORI)O.
Auctoritatis suae memorem amplissimum senatum gratanter agnovimus, cuius consilium inprobis rebus semper occurrit. Hinc est quod nuper inlustribus ac sublimibus viris,

---

1 dd nn. (dnn *XC*, dn P^bM^b, domn nr *Paris. 4413*, dominus nt *Paris. 4408*) impp. (imperatio *S*, *om. Paris. 4410*)] *HXC*P^bM^b*SLΨΘ Paris. 4408. 4410. 4413. 4414. 4415*, impp. *ΓΔO et reliqui* ualentinus G^t*SΘ* aa.] aug. gaug. *G* albino] *sic ΓΔOXC*, ad albino *H*, ad albinum *reliqui*, ad ablauium *S* ii] *sic ΓGS Paris. 4408*, *om. ΔO et reliqui* ppo] pfo *C*, praef. *E*, preposito *O*, praepositum *S*, ppm *Paris. 4410*, pfu. *G* **2** suae] tuae *E* memorem] meroremm E^v, maiorem E^t **3** rebis *Π* hinc] hic *G* ac *om. Γ* uiris] iuris *XL*

quos evocari ad sacratissimum comitatum utilitas publicae necessitatis exegit, nobis
suggerenda mandavit, ne abhorrenda usurpatio ab omni honesta conversatione vires
1 diutius obtineret. Conperimus enim quasdam post maritorum obitum filios suos propo-
sita indecora actione nudasse, cum ab his patrimonii sui fructus quaererent, quos utique
stante matrimonio in illa aequalitate vivendi in commune consumptos convenit aestimari
quorumque ratiocinium perplexum atque confusum ad veritatis fidem discuti posse non
credimus. Cumque illud frequentius noverimus accidere, ut maiores expensas flagitet
matronalis ornatus, et cum numquam viri post uxorum obitum huiusmodi aliquid credant
communibus filiis obponendum, durum est muliebri tantum licentiae ista permitti.
2 Ideoque, Albine p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime), inlustris et praecelsa magni-
tudo tua hac edictali sciat nos lege sanxisse, ne de coniugii copula eorum alter superstes
defuncti heredes super hac repetitione redituum aestimet lite pulsandos. Hac enim con-
dicione et uxores teneri volumus et maritos. Sive enim intercesserit dos seu oblata non
3 fuerit, omne iurgium huiusce repetitionis et ratiocinii conticescat. Hanc autem legem
utilitati et concordiae humani generis profuturam edictis per provincias propositis ampli-
tudo tua in omnium notitiam faciet pervenire. DAT. III ID. SEPT. RAV(ENNAE) D. N. THEOD(OSIO)
A. XVIII ET ALBINO VC. CONSS.

INTERPRETATIO. Si vir uxore superstite moriatur, fructus, quos stante coniugio constat expensos, nullam postea a communibus filiis seu ab heredibus mater repetendi habeat facultatem.

---

4 necessitatis publicae *O* exegit] exigit *ΔPML*, exigere *E* 5 suggerendam *Γ*; *malumus* suggerendum abhorrenda] aboriende *L*; *malumus* abolenda usurpatio *post* honesta *O* omni] omni homine *L* uiris *L* 6 diutius] ditius *X* optenerit *L*, optinere *E* quasdam] quosdam *GXCPM*; *excidisse videtur* matres *simileve vocabulum* maritorum] maritorum suorum *O* obitu *Δ* suos *om. O* 6/7 proposita] proposita et *E*, *om. S* 7 indecora actione] inde oratione *G* sui] suis *L* fructus] facultates *Pith. (ad Cuiac.)* quaereret *G*, quaerent *E* 8 stante] stantem *Γ*, instante *E*, in tante *S* comsumptus *Γ*, consumptus *EMSL* extimari *H*, stimari *L* 9 quorumque] quorumcumque *ΔE* raciotinio *G* ad *om. Δ* 10 cumque] cum *Δ* illud] in illud *GXCPM* accidere] *O*, accedere *ΓΔ et reliqui* 11 matrimonialis *L* numquam] *ΓΔESL*, nonnumquam *O et reliqui* uiri] uiros *G* uxorem *ΓM* obitum] habitum *E* 12 obponendum] opprimendum *GPM* muliebri] muliebre *Γ*, mulieri *ΔHGE Pith. (ad Cuiac.)* licentia *ΔPM Pith. (ad Cuiac.)*, licentiam *GS* ista] sta *H*, *om. GS* permittere *L* 13 ideoque] *ΓES*, et ideo *ΔO et reliqui* pkaa] pr aq am *L*, par. (parens *E*) ka *ΔE*, parens kme *H*, parens karissime auguste *S* 13/14 inlustris (-stra *Δ*) et praecelsa magnitudo tua] promulgata *H* praecelsa magnitudo tua] *sic ΓES Pith. (ad Sichard.)*, pmc. *XC*, pm tua *PM*, pre. m. t. *O*, pclā Infat *(sic) L*, precelsa magnificentia tua *Δ*, magnificenā auct. *G* 14 hac] haec *GL*, hanc *Γ*, *om. E* aeditali *ΔC* sciant *EC* de *om. G* copula] culpa *G* eorum *om. O* aliter *H* superstis *ΔESL*, suprestes *H*, superstites *G*, superstitis *PM* 15 heredis *S*, heres *GPM* hec *Δ* pepetione *G*, repetione *S* reditum *ES* aestimet] extimaent *H*, estimet et *Γ* pulsandus *L* haec *E*, hanc *G* 15/16 conditionem *G* 16 et uxores] ut uxores *ΔE* tenere *ΓL* maritus *E*, maritis *L* siue enim] siue etiam *ΔE*, siuetiam *S* intercescesserit *P* oblata] oblata marito *H* 17 omne] omnium *Γ* huiusce] huiusmodi *O*, huiuscemodi *S*, here ab huiusce *M* repetionis *Γ* raciotinii *G* contice(-i *ΔGXPML*)scat] conticessat *S*, conclusa conticescat *H* 18 humane *Γ*, humano *S* generi *ES* profutura *H* prouinciam *C* 19 in *om. H* faciet] faciat *ΔGS*, precipiat *O* 19/20 dat. iii (iiii *ΔΩ Paris. 4408. 4414. 4415*, ui *Leid.*, *om. E*) id. (k. *Leid.*) sept. (febr. *Paris. 4414. 4415*) *(hic finit L)* rau. (rauennae *O*, rauenna *H*, *om. Paris. 4409*) d. n. (dom. nr. *Leid.*, domno *Paris. 4408*, dominis *Δ*, dd nn *Paris. 4409*, dnn *G*, *om. ΓO et reliqui*) theod. a. *(om. Paris. 4413)* xuiii *(sic OHE Paris. 4408. 4410. 4414. 4415*, uiii *Γ*, xiiiii *Δ*, xuiiii *Paris. 4411. Pith. [ad Cuiac.]*, xui *G Pith. [ad Cuiac.]*, xiiii *Pith. [ad Sichard.]*, xuii *reliqui*, *om. S)* et albino (abbino *Ξ*, ad albinum *Paris. 4414*, ablauio *S*) uc. (uu cc *PM*, uic. *XΩΣΞ Leid. Paris. 4414*, *om. GES Paris. 4410*) conss. *(om. Paris. 4410. 4414. 4415) libri* 21 interpretatio] explanatio *Δ* uir] quis *Δ* uxorem *GΞ Fuld.* superstitem *G Fuld.*, suprestite *H*, stetite *Ξ* fructos $\Delta\Sigma^{2}$, fructuae *Fuld.*, *om. S* stante] tante *S*, ante *ΔΣΞ*, manentem *Fuld.*, extante *E*, constante *H Paris. 4409* coniugio] coniugium Σ^{2}, matrimonio *E* consta *Fuld.* 22 expensos] esse expensos *Δ*, expensis Ω^{b}, expensus *Fuld.*, sponsus $\Omega^{a}\Sigma^{1}\Xi$ postea] posteam Σ^{1}, potest ea *Ξ* repetendi mater (matrem Σ^{1}) *G* facultate *Ξ*

Quod et si uxor vivo marito decesserit, maritum praecipit eadem lege constringi, ut et ipse a filiis vel heredibus uxoris de ipsis fructibus, qui in commune expensi sunt, penitus nihil requirat.

Γ. — BREV. (*ΔO [om. int.] HGEXCPMSL; Φ et decurtati omnes textum omittunt, Fuldensis interpretationis frusta proponit* [21 si uir . . . 22 filiis, *deinde* 24 penitus nihil requirat]).

23 quod (*om. G*) et si] ut et Σ^1, quod et Ξ discesserit *ΔHES* marito *G*, maritus *S* praecepit *EΨΘ*Σ^1Ξ, praecipiat *GXCPM* legem *Δ*Ξ et ipse] et ipsi Ξ, ipse *ΨΘ* **23/24** a filiis] filiis Ξ *Paris. 4409. Pith. (ad Cuiac.)* **24** uel] uel ab *ES* uxores *Δ* expendi *S*, expinxi Ξ nihil (nil *ΔC*, non *Π*) poenitus *G* requirat] quaerat *PM*, sequerant *Fuld.*

XV [*Haenel Theod.* XXVII]. DE SILIQVARVM EXACTIONIBVS.

Novellam 'de siliquarum (*sic Cuiac. [obss.] Pith. [Dupuy] in margine*, reliquarum *Pith. [Dupuy]*) exactionibus' *Valentiniani, non Theodosii esse ex loco, quo eam repperit Cuiacius, apparet (v. infra p. 100).*

Nov. XV [*Haenel* Theod. XXVII] (*inter* 444 Sept. 11 *et* 445 Ian. 18).

IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. . . . Cum pietatis nostrae animo ad quaerenda remedii publici adiumenta perpetuae cogitationes se ingerant, nihil tam necessarium cura serenitatis nostrae perspicit, sicut omnium sensibus non dubitamus occurrere, quam ut defessis rebus adflictoque publico statu robur numerosi exercitus praeparetur. Sed nec tam salubris, in qua omnium plenae securitatis fundamenta ponenda sunt, per varia erogationum clementiae nostrae conatu modo raturus, ut ipso experimento non modo his, qui novis sacramentis obligantur, sed ne veteri quidem exercitui quae ab exhaustis aegerrime conferuntur ad victum vel ad vestitum posse praeberi: quos nisi indigna et pudenda armato homini negotiatio aluerit, vix possunt a famis periculo et a frigorum pernicie vindicari. Quae ergo his angustiis remedia providenda sint, mens nostrae serenitatis exaestuat. Nam si a possessore super alia, quae praestat, has expensas requirat, ultimas tenuesque eius vires conpulsio talis extinguet; si a mercatoribus rursus hoc efflagitet, necesse est eos depressos tanti oneris mole succumbere. Inter haec animo fluctuante hanc viam reperimus, primum cuius levissima functio publici quaestus habeat magna conpendia, deinde quae ad universos pertinens a paucis intolerabilia damna submoveat atque ita sine sensu dispendiorum sit, ut, cum plus hinc publicae utilitati conquiri valeat, nullus se speciatim queratur adfligi et neque a tenuissimis possessorum
1 reliquiis vel defectu miserabili negotiatorum quicquam inpossibile postuletur. Placuit itaque, ut omni venditione per solidum dimidia siliqua ab emptore, dimidia a venditore per omnem contractum aequaliter publico conferatur: in omnibus mobilibus inmobili-
2 busque rebus venditiones tantum emptionesque dumtaxat tali condicione. Tam bonus rei effectus aliter non poterit provenire, nisi huic muneri certi, qui praeficiendi sunt, eligantur communi procerum nostrorum consilio atque tractatu; quod electionis iudicium renovabitur circa eos, qui in aliorum locum adlectionis augmento voluerint subrogari. Per singula igitur negotiationum genera singulos praeponi oportere hac edictali lege

---

1 *inscriptio suppleta est a Cuiacio*, **AA** *tantum exhibet Pith. (Dupuy)* **3** dubitamus] *Pith. (Dupuy) in margine*, optamus *Cuiac. (obss.) Pith. (Dupuy)* **4** statu] *scripsimus*, tantum *traditur* **5** sed . . . . **6** raturus] *haec sanari nequeunt hiulca et corrupta; possunt fuisse sic fere*: sed nec tam salubris, in qua o. pl. sec. fundamenta ponenda sunt, per uaria erogationum clementiae nostrae [genera rei ordinationem perficere potuimus nec quisquam inuentus est eam suo] conatu mod[e]raturus **6** ut ipso experimento . . . . **8** praeberi] *haec quoque hiant; sic fortasse* [illegible]*nda*: ut ipso experimento non modo his [illegible]uis sacramentis obligantur, sed ne ueteri quidem exercitui quae ab exhaustis aegerrime conferuntur[sufficere uideantur neque inde necessaria] ad uictum uel ad uestitum posse praeberi **9** homini] *scripsimus*, nomini *traditur* aluerit] *Pith. (Dupuy) in margine*, aleret *Cuiac. (obss.) Pith. (Dupuy)* possunt] *sic* 'v(etus) c(odex)' *Pith. (Dupuy) in margine*, possent *Cuiac. (obss.) Pith. (Dupuy)* **10** sint] *Beck*, sunt *traditur* **14** leuissima] *Pith. (Dupuy)*, lenissima *Cuiac. (obss.)* **21** tantum] *scrib.* fiant **23** concilio *Cuiac. (obss.)* **24** renouabitur] *scripsimus*, reseruabitur *traditur* adiectionis *traditur*

decernimus, quos fides atque industria huic officio sustinendo idoneos conprobaverit.
Utilius quippe est distributis procurationibus mercium omnium, ut in talibus rebus fieri
solet, depulsa permixtionis caligine apertius et liquidius declarare, quid quisque pro
3 conducta mercium nundinatione dependat. Omnis autem contractus, qui clanculario
vel emente vel vendente in fraudem legis initus fuerit, careat firmitate. Quod ne fiat,
ea ratione prospicimus, ut gestis municipalibus inmobilium rerum contractus constet
initus, mobilium vero emissis pittaciis transigatur: et is, qui praepositus fuerit huic
muneri, profiteatur se id, quod per hanc legem conpendiis publicis decretum est, con-
4 secutum, ita ut post annum securitatis amissae discussio minime requiratur. Qui si a
tabellione vel contractoribus conventus ad gesta venire distulerit, inlato curialibus, quod
huius edicti lege inferendum est, venditio perfecta stabilitate nitatur: ille autem, qui
huic rei praepositus spe lucri proprii publicum commodum putaverit differendum, tali
adficiendus incommodo est, ut tantundem ipse fisci viribus inferat, quantum de ipso con-
tractu, cui conventus praesentiam suam negavit, a contrahentibus publico fuerit inlatum,
quod ab eo magistratus et curiales exigere curabunt; quam poenam neque ordines
effugiant neque moderatores provinciarum, si qua ipsi fraude vel conludio publica
5 emolumenta distulerint. Sed haec, quae tam salubriter ordinamus, in omnibus pro-
vinciis atque urbibus una eademque volumus ratione servari: quod absque ullius erroris
inpedimento explicabitur, si certae nundinae civitatibus earumque territoriis ordinentur.
Iubemus enim et in oppidis et in regionibus certo loco ac tempore emendis atque ven-
dendis rebus per honoratorum dispositionem nec non ordinum seu civium sub praesentia
moderatoris provinciae manifesta definitione constitui. Nulli itaque mercatori praeter
hanc observationem nisi ad designata loca temporibus praestitutis ad negotiationis suae
species distrahendas passim licebit accedere, uti certa ratio emendi atque vendendi ibi
constare possit, ubi nundinandi ius provincialium tractatu fuerit deputatum et id, quod
praeberi supra statuimus, facilius eorum, qui praepositi fuerint, valeat diligentia reperire.
Quae vero ex his supplenda et minutius ordinanda sunt, amplissima ...

CVIACIVS Observationum libro 16 (in editione operum eius [Neapoli 1722] tom. III p. 472 sq.) c. 23 ('de siliquarum exactionibus'): 'Inveni id (onus siliquatici) primum definisse Theodosium et Valentinianum ... edicti eorum verba quae reperi haec sunt' *(sequitur novella). PITHOEVS manu sua in cod. Parisino Dupuy 702 fol. 117:* 'In vet. scheda Cui(aci) post no. Valentin. de fructib. inter maritum et uxorem expensis *(nobis nov. Valent. 14 [13])* et cum interpretatione ut edita est in C. Th. *[ed. Cuiac. 1566, nobis Cui. ed. 1]* pag. 550 seq[t].' *Sequitur manu diversa:* 'de reliquarum exactionibus'; *in margine adnotatur:* 'siliquarum Cassiod. lib. 4 [ep. 19] var.'. *Pithoeus videtur textum descripsisse (Pith. [Dupuy]) ex exemplo Cuiaciano non impresso, sed scripto, deinde emendasse (Pith. [Dupuy] in margine) ad codicem.*

32 pictaciis *traditur* **36** edicti lege inferendum] *Cuiac. (obss.) Pith. (Dupuy),* edicit ualituras dum 'u(etus) c(odex)' *Pith. (Dupuy) in margine; fortasse scrib.* edicti ualitura s[emper lege inferen]dum **40** ab eo magistratus] *Cuiac. (obss.),* ab (eo 'v. c.' *in margine*) magistratu *Pith. (Dupuy)* et curiales] *Cuiac. (obss.) Pith. (Dupuy),* ex curialis 'v. c.' *Pith. (Dupuy) in margine* **43/44** ullius erroris inpedimento] *Cuiac. (obss.),* imp. ull. err. *Pith. (Dupuy)* **48** hanc observationem] *Cuiac. (obss.) Pith. (Dupuy),* obium conuersationem 'v. c.' *Pith. (Dupuy) in margine; fortasse scrib.* praeter obuiam conversationem **49** uti certa] *Pith. (Dupuy) in margine,* ut certa *Cuiac. (obss.),* ut incerta *Pith. (Dupuy)*

XVI [*Haenel** XIIII]. DE PRETIO SOLIDI ET NE QVIS SOLIDVM INTEGRVM RECVSET.

xui] *Phill. 1735* ("de pretio solidi et reprobati .... in libro nouellarum habetur xui"), u *O*, theod. xxu **ΔΔ Fuld.* et ...... recuset] et reprobati *Phill. 1735, om.* **ΔO* ne] nec *Fuld.* solidum] in solidum *Fuld.* integre *Fuld.* recusit *Fuld.*

Nov. XVI [*Haenel* XIIII] (445 Ian. 18).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. AD P(OPVLVM) R(OMANVM). Frequens ad nos, Quirites, temerarii ausus querela pervenit, ut in parentum nostrorum contumeliam insigniti solidi eorum nominibus ab omni emptore recusentur: quod diu inpunitum esse non patimur. Hoc ergo edicto agnoscat universitas capitale manere supplicium, si quisquam vel domini patris mei Theodosii vel sacrarum necessitudinum nostrarum vel superiorum principum solidum aureum integri ponderis refutandum esse crediderit vel pretio minore taxaverit. Vir autem inlustris praefectus urbis eiusque officium decem lib(rarum) auri dispendio subiacebit, si quemquam contra hoc statutum venisse fuerit adprobatum.
1 Quo praecepto etiam illud in perpetuum volumus contineri, ne umquam intra septem milia nummorum solidus distrahatur emptus a collectario septem milibus ducentis. Aequabilitas enim pretii et commodum venditoris et omnium rerum venalium statuta
2 custodiet. De ponderibus quoque ut fraus penitus amputetur, a nobis dabuntur exagia, quae sub interminatione superius conprehensa sine fraude debeant custodiri. ET MANV DIVINA: PROPONATVR AMANTISSIMO NOSTRI POPVLO ROMANO. ET AD LATVS: DAT. XV KAL. FEB. ROMAE VALENTINIANO A. VI CONS.

ΔO Fuld. (incipit 6 (si quis) solidum, *finit* 8 subiacebit*). Epit. Monachi (cod. Berol. Phill. 1735 = Lat. Berol. 160 [Rose] fol. 157*[b]*) praeter inscriptionem et subscriptionem textum exhibet breviatum (incipit* 6 (si quis) solidum, *deficit* 12 custodiet*).*

1 ad pr.] *sic Phill. 1735,* edictum ad populum urbis romae *ΔO* 2 queritis *Δ* 2/3 insigniti *post* nominibus *O* 4 cognoscat *O* capitale] c. eum *Pithoeus* manere] minore *O* quisquam] quis *Fuld. Phill. 1735* 6 integri (-gris *Fuld.*) p. ref. e. crediderit] integri ponderis et certe monaetae ausus fuerit reprobare *Phill. 1735* 6/7 uel pretio minore (-ri *libri*) taxauerit] *om. Phill. 1735* 7 uir a. inl. (inluster *Δ*) .... officium] *om. Fuld. Phill. 1735* lib.] l̄b *Phill. 1735,* librarum *O Pithoeus,* libras *Δ,* liberas *Fuld.* 8 si quemquam .... adprobatum *om. Phill. 1735* 9 illo *Δ* in perpetuo *O, om. Phill. 1735* continere *Phill. 1735* 10 numerum *Phill. 1735* solidos *Δ* collectariis *Phill. 1735* 11 aequalitas *O Phill. 1735* omni *Δ* uenalia *O; fortasse scrib.* venalium pretia 12 amputetur] auferatur *O* dabuntur] aguntur *Δ,* agentur *Pithoeus* exacta *O* 13 et manu ... 14 ad latus *om. Phill. 1735* 15 romae *om. Phill. 1735* ualentiniano a. ui] *sic Phill. 1735,* ual. a. quinto (u ā. *Δ*) *ΔO* cons. *om. Δ*

XVII [*Haenel* XVI]. DE EPISCOPORVM ORDINATIONE.

xuii] xu *Γ*, iiii *O*, theod. xxiiii **ΔΔΣ Fuld.*, theod. xuiiii *Ξ* ordenacione *Fuld.*, ordinationem *Ξ* *pro rubrica* de primatibus ecclesiae chatholicae *Col.*, constitutio ualentiniani imperatoris *Deusd. (in margine).*

Nov. XVII [*Haenel* XVI] (445 Iul. 8).

DD. NN. IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. AETIO VIRO INL(VSTRI) COM(ITI) ET MAG(ISTRO) VTRIVSQVE MILITIAE ET PATRICIO. Certum est et nobis et imperio nostro unicum

1 dd. nn. (dom̄. n̄s. *Col.*, *om. reliqui*) impp. (theudotius *Col.*) et ualent. aa.] imp. ual. a. *om. Γ* 1/2 aetio (etio *O*, accio *Ξ Cui.* ... (uir *Σ*) inl. com̄. (*sic ΣΞ*, comiti *O*, mag. (magn̄ *Ξ*) utriusque militiae *Σ*, mil. [militum *Δ*] utr. *reliqui*) et patricio (et patr. *om. ΣΞ Cui. ed. 1*)] *ΔOΣΞ*, aetio patricio *Col.*, omnibus sub imperio aeternae urbis r. ubique terrarum degentibus *Deusd.*, *om. Γ* 2 et nobis] nobis *Δ* imperium nostrum *Γ* unum *Σ*[2]

esse praesidium in supernae divinitatis favore, ad quem promerendum praecipue Christiana
fides et veneranda nobis religio suffragatur. Cum igitur sedis apostolicae primatum
sancti Petri meritum, qui princeps est episcopalis coronae, et Romanae dignitas civitatis,
sacrae etiam synodi firmasset auctoritas, ne quid praeter auctoritatem sedis istius inlicita
praesumptio adtemptare nitatur (tunc enim ecclesiarum pax ubique servabitur, si recto-
rem suum agnoscat universitas), et haec cum hactenus inviolabiliter fuerint custodita,
Hilarius Arelatensis, sicut venerabilis viri Leonis Romani papae fideli relatione conperi-
mus, contumaci ausu inlicita quaedam praesumenda temptavit et ideo transalpinas
1 ecclesias abominabilis tumultus invasit: quod recens maxime testatur exemplum. Hilarius
enim, qui episcopus Arelatensis vocatur ecclesiae, Romanae urbis inconsulto pontifice
indebitas sibi ordinationes episcoporum sola temeritate usurpantis invasit. Nam alios
inconpetenter removit, indecenter alios invitis et repugnantibus civibus ordinavit. Qui
quoniam non facile ab his, qui non elegerant, recipiebantur, manum sibi contrahebat
armatam et claustra murorum in hostilem morem vel obsidione cingebat vel adgressione
2 reserabat et ad sedem quietis pacem praedicaturus per bella ducebat. His talibus et
contra imperii maiestatem et contra reverentiam apostolicae sedis admissis, per ordinem
religiosi viri urbis papae cognitione decursa certa in eum et de his, quos male ordi-
naverat, lata sententia est. Et erat quidem ipsa sententia per Gallias etiam sine imperiali
sanctione valitura. Quid enim tanti pontificis auctoritati in ecclesias non liceret? Sed
nostram quoque praeceptionem haec ratio provocavit, ne ulterius nec Hilario, quem ad-
huc episcopum nuncupari sola mansueti praesulis permittit humanitas, nec cuiquam alteri
liceat ecclesiasticis rebus arma miscere aut praeceptis Romani antistitis obviare. Ausibus
3 enim talibus fides et reverentia nostri violatur imperii. Nec hoc solum, quod est
maximi criminis, submovemus, verum ne levis saltem inter ecclesias turba nascatur vel

---

3 praesidio Σ^1 diuinitatis] deitatis Δ ad quem] adque Γ, atque ΔΣ^1Ξ, ad quod Σ^2 christianae *Col.*, christiano Σ^1, christianorum *Deusd.* **4** sedi *Col.* *O*Σ, sede Ξ *Fuld.*, sed Γ primitum Σ^1Ξ **5** principes Ξ et romanae *om.* Ξ dignitatis *Col.* ciuitas *Fuld.* **6** sacrae] *O*, sacra Γ *Col.* ΔΣΞ, sacram *Fuld.* firmasset] ΓΔΣ, firmassit *Fuld.*, firmasit *Col.* Ξ, formasset *O*, firmet *Deusd.* auctoritas] auctoritates Γ, auctoritatis Δ praeter auctoritatem s. i.] auctoritate s. i. obnitente *O* inlicita] inlicitum Δ*O*ΣΞ *Cui. ed. 1* **7** presumpti Δ nidatur Ξ tunc] tum Δ enim] Γ *Col.*, enim dem(-n *Fuld.*)um Δ*O*ΣΞ *Fuld. Cui. ed. 1*, *om. Deusd.* pax eccl. *Deusd.* **8** et haec] *scripsimus*, haec *libri* cum *om.* Σ^1 auctenus ΣΞ fuerit *Fuld.* custodita] constituta *Deusd.*^{a} **9** helarius *Col.* Ξ arelatenses Σ^1, arelantensis *Deusd.*^{a}, arelatenensis Γ sicuti *Deusd.* romani (-nae *Col.* ΣΞ) papae] p. r. *Deusd.* relationem Ξ **10** contumatia usu (Σ^1, usus Σ^2, usum Ξ) ΣΞ, contumacie usu *O* inlicita (-te ΓΞ, -tae *Col.* Σ^1, -tate Δ, -to *Pithoeus*) quaedam] q. i. *O* praesumendam Ξ, praesumendo *Deusd.* temptauit] putauit *O* **11** abominabiles *Deusd.* Σ^1 tumulus Ξ helarius Γ^b *Col.*, helerius Γ^a **12** arelatensis] alerateuonsis Γ, sancti arelatinsin Ξ, sanctae ar. *O*, ciuitatis ar. *Cui. ed. 1* **13** indebitas sibi] *Col.* Δ*O*Σ, indebilitas sibi Ξ, inducias siue Γ, iudicia siue *Deusd.* ordinationis *Col.* Ξ solo Ξ usurpantis] ΔΣΞ, usurpantes *Col.* Γ, usurpant *Deusd.*, usurpandi *O* nam] non Ξ alios] alias Ξ, aliquos *Deusd.*, alios *post* inconpetenter Σ^2, *om.* Σ^1 **14** inconpetenter (inconpitenter *Col.*) remouit (remouet ΔΣ^1Ξ *Cui. ed. 1*, remouens Σ^2, emouit *Col.*) indecenter (indocenter Ξ, indicenter Δ) alios (alius *Col.* Ξ)] *Col.* Δ*O* ΣΞ, *om.* Γ *Deusd.* ciuibus] quibus Δ qui] Γ *Col. Deusd.* *O*, qui q̅o̅ Σ, qui quum Ξ^a, qui qum Ξ^b, qui quidem *Cui. ed. 1*, qui quo Δ **15** quonam *Col.* facili *Col.* eligerant *Col.* recipiebatur Γ contrahebant *Deusd.*^{a} **16** claustra Ξ hostile morem Σ^1, hostili more Σ^2, hostilem mortem Ξ obsidionem ΔΣ^1Ξ agressionem Ξ **17** praedicaturos *Deusd.* *O* talibus] et talibus *O* **18** mai. et] mai. *Col.* reuerentia *Col.* per] et per *Deusd.* **19** religiosi uiri urbis (orbis Ξ)] religiosi uirissimis *Col.*, urbis (*om.* rel. uiri) Γ *Deusd.* cognitionem ΔΞ decursa] *O*Σ, decursam Δ, descursa Γ, detersa *Col.*, discussis *Deusd. Cui. ed. 1*, discussa *Pith. (ad Cuiac.)*, de causa Ξ *Pith. (ad Cuiac.)* et de his] Γ *Col. Deusd.*, ex his ΔΣΞ, et hos *O* quos] quo ΔΣ^1Ξ, quae Σ^2, quod *Col.* **20** lata sententia (-tiam Ξ) est] bona sentiant *Col.* ipsa sententia (-ciam Ξ) *om. Col.* galleas Δ, galias *Col.* etiam] quam *Col.* **20/21** imperiali (-lem Γ, -le Ξ) sanctione (-nem Ξ) ualitura] imperialis ualituris *Col.* **21** qui Ξ pontifices Ξ auctoritate ΓΣ^2 ecclesiis *Deusd.* licerit *Col.* **22** nostra Γ *Deusd.* Ξ (?) praeceptio *Deusd.* haec] hac Σ^2, ac *Deusd.* prouocauit (-bit Δ)] probauit Γ *Deusd. Cui. ed. 1* ne] nec ΓΞ nec] Γ *Deusd.*, uel *Col.* Δ*O*ΣΞ helario *Col.* **23** concupari *Col.* manasuetis Γ^a praesulis (-les *Col.*)] pontificis *O* nec] ne Δ [illegible] **24** liceat *om. Deusd.* miscere aut] [illegible] ut Δ antestites Ξ, antistitae Σ^1 **25** reuerentiam Σ^1Ξ nostri nostra (-tri Γ^b) inuiolatur lum *Deusd.* **26** maxi uerum] seruum Σ^1 inter] intra *O*

in aliquo minui religionis disciplina videatur, hac perenni sanctione censemus, ne quid tam episcopis Gallicanis quam aliarum provinciarum contra consuetudinem veterem liceat sine viri venerabilis papae urbis aeternae auctoritate temptare. Sed hoc illis omnibusque pro lege sit quidquid sanxit vel sanxerit apostolicae sedis auctoritas, ita ut, quisquis episcoporum ad iudicium Romani antistitis evocatus venire neglexerit, per moderatorem eiusdem provinciae adesse cogatur, per omnia servatis quae divi parentes nostri Romanae ecclesiae detulerunt, Aeti p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime).

4 Unde inlustris et praecelsa magnificentia tua praesentis edictalis legis auctoritatem secuta faciet, quae sunt superius constituta, servari: decem lib(rarum) auri multa protinus exigenda ab unoquoque iudice, qui passus fuerit praecepta nostra violari. ET MANV DIVINA: DIVINITAS TE SERVET PER MVLTOS ANNOS, P(ARENS) K(ARISSIME) A(TQVE) A(MANTISSIME). DAT. VIII ID. IVL. ROMAE VALENTINIANO A. VI ET NOMO VC. CONSS.

Γ Col. 212 (= cod. Coloniensis 212 = Darmstat. 2326) fol. 27ᵃ (finit 36 fuerit*).* — *DEVSDEDIT (= cod. Vat. 3833) sub numero canonum CCXXXVI (fol. 48ᵃ).* — *ΔΟΣΞ; Fuld. textus frustula exhibet* (4 cum igitur .... 6 auctoritas, 7 tunc .... 8 custodita, 34 praesentis .... 37 annos).

27 hanc *Γ*, hec *Ξ*, hi *Deusd.* perenni] per enim *Ξ* sanctionem *Ξ* censemus] *Γ Col. Deusd.*, decernimus *ΟΣΞ Cui. ed. 1*, discernimus *Δ* ne quid] ne quit *Ξ*, ne qui *Σ¹*, ut neque *Σ²* 28 tam] tamen *Col. Ξ* galliganis *ΣΞ*, gallinacis *Γ* aliarum] alienarum *ΣΞ Pith. (ad Cuiac.)* ueterem] *Γ Col. Deusd.*, ueterum *ΔΟ ΣΞ* 29 uiri uenerabilis (ueterabilis *Γ*)] uen. uiri *Ο* aeterna *Σ²* hoc *om. ΔΟΣΞ Cui. ed. 1* illi *ΔΣ¹Ξ* 30 omnibusque] hominibus qu(a)e *Σ¹Ξ*, omnibus *Col.* 31 episcorum *Γ* antestites *Ξ*, antistis *Deusd.* uenerit *Δ* nexlexerit *Γ*, nexglexerit *Σ* 32 moderationem *Deusd.ᵃ* per omnia seruatis (seruantis *Ξ*, seruatisque *Δ*)] s. p. o. *Deusd.* parentis *ΓΔΣ¹* 33 nostri] non *Ξ* detullerint *Ξ*, contulerunt *Deusd.* aeti .... 37 pkaa *om. Deusd.* eti *Ο*, aetio *Δ*, ac *Ξ*, acci *Cui. ed. 1* pkaa] *sic Col.*, pater pkaa *Γ*, pka *ΔΣΞ Cui. ed. 1*, parens k. a. a. *Ο* inlustra *Δ* praecelsa] *Γ Col. Ο*, praeclara *reliqui* magnificentia (magnicficentia *Γ*, magnificentiam *Ξ*) tua (tuam *Ξ*)] m. t. *Ο Col.* praesentes *Ξ* edictalis] et dictalis *Σᵃ*, edicta *Σᵇ*, ut dicta *Σ²*, aedictis *Fuld.* legis *om. Δ* auctoritate *ΟΣ²* 35 secuta] *Γ Col. Deusd.*, *om. ΔΟΣΞ Fuld. Cui. ed. 1* facias *Σ²* sunt *om. Col.* constituta] *Γ Col.*, statuta *reliqui* seruari] seruiat *Fuld.*, *om. Col.* decem] xi *Col.* lib.] librarum *Γ Col. Deusd. Ο*, libras *ΔΣΞ*, liberas *Fuld.* multa protinus *om. Fuld.* 36 exigendi *Γ* iudicem *Ξ* uiolare *Fuld.* manu] manus *ΟΣΞ*, manum *Fuld.* 37 diuina (-nam *Ξ*)] *om. Γ Cui. (ed. 1)* diuinitas] diuini(-e *Fuld.*)-ta *Δ Fuld.*, diuita *ΣΞ*, *om. Ο* te seruet] tem seruit *Ξ*, te seruiet *Fuld.*, seruet te *Ο* multus *Δ* annus *Δ Fuld.* pkaa] pater kaa *Γ*, pka *Δ*, pk *ΣΞ*, parens k. a. a. *Ο* 38 dat. uiii k. iul. *(sic Γ Deusd.*, iun. *ΔΟΣΞ Cui. ed. 1)* rom. (roma *Σ*) ualent. a. *(hic finit Deusd.)* ui et nomo (ui et nomo *Γ*, uictore *Σ*, ui *ΔΟΞ Cui. ed. 1*) uc. (u *Γ*, *om. reliqui*) conss. *(om. Γ) libri*

XVIII [*Haenel* XVII]. DE MANICHAEIS.

xuiii] xui *Γ*, xxii *Ο*, ii *Brev. (om. C)* de man(n)acheis *L (context.) Leid. Θ (lat.)ᵃ Col.*, de mandatis *X (lat.) C (lat.)ᵃ Fuld. (context.)*, de manicheis quid (qui *Ω*) debeat obseruari *Ω (lat.) cum Pith. (ad Sichard.)*

Nov. XVIII [*Haenel* XVII; BREV. II] (445 Iun. 19).

DD. NN. IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. ALBINO II P(RAEFECTO) P(RAETORI)O.

Superstitio paganis quoque damnata temporibus, inimica publicae disciplinae et hostis fidei Christianae, ad excidium sui clementiam nostram non inmerito provocavit. Mani-

---

1 dd. nn. *(sic HGSLΩ Paris. 4410. 4411. 4415*, dn nt *Paris. 4408*, dn *Paris. 4414*, *om. Γ et* [illegible]) impp. theod. et ualent. aa. *(om. Paris.* [illegible]) augusti *Ο* albino] ablabio *Paris.* [illegible]*4414* ii ppo (praeposito *S*)] [illegible] (pf. *Paris. 4409*) ii *C Paris.* *Paris. 4408*, preposito *Ο*, *reliqui* 2 supraestitio *Col.*, superstitutio *Vat. 1050* paganis] paganorum *OGLΨΘΩ Paris. 4408. 4410. 4411. 4413. 4414. 4415. Vat. 1050*, paganorum nostris *H*, paganorum priorum *Φ* et hostis] hostis *Ο*, et ostes *EᵃL*, et honestis *Paris. 4410* 3 christianae] catholicae christianae *Φ* excidium] scidium *H*, exilium *G* nostra *Col.* pronocauit] excitauit *Ο* 3/4 manacheos *EL*, de manicheis (mannacheis *Θ*) *ΨΘ Paris. 4413*

chaeos loquimur, quos execrabiles et toto orbe pellendos omnium retro principum statuta
iudicarunt. Nec dissimulationem crimina nuper detecta patiuntur. Quae enim et quam
dictu audituque obscena in iudicio beatissimi papae Leonis coram senatu amplissimo
manifestissima ipsorum confessione patefacta sunt? adeo ut eorum quoque qui diceretur
episcopus et voce propria proderet et omnia scelerum suorum secreta perscriberet. Quod
notitiam nostram latere non potuit, quibus tutum non est neglegere tam detestandam
divinitatis iniuriam et inpunitum relinquere scelus, quo non solum corpora deceptorum,
1 sed etiam animae inexpiabiliter polluuntur. Unde, Albine p(arens) k(arissime) a(tque)
a(mantissime), inlustris et praecelsa magnificentia tua hac nos in aeternum victura lege
statuisse cognoscat, quam in omnium provinciarum faciet notitiam edictis propositis per-
venire, ut ubicumque terrarum quisquis Manichaeorum fuerit deprehensus poenas, quas
2 in sacrilegos iura sanxerunt, auctoritate publicae severitatis excipiat. Sitque publicum
3 crimen et omni volenti sine accusationis periculo tales arguere sit facultas. Nec cui-
quam licitum tutumque sit aut celare tales aut talibus conivere, cum omnia de his a
nobis confirmata sint retro principum constituta, ut noverint universi hac edictali lege
proposita Manichaeos dignitate militiae et urbium habitatione privandos, ne quis inno-
cens talium conversatione aut societate capiatur. Successiones nec capiant nec relin-
quant, sed fisci nostri viribus adgregentur. Nec his quod palam interdicimus ulla
fraude quaeratur. Iniuriarum careant actione, contractus liberos omnino non habeant.

---

4 quos *om.* *Φ* execrabilis *Col.*, exacrabiles *L* et] ex *G* orbe] urbe *ΓE* pellendus *Col.* omnium] communium *H* **5** iudicauerunt *OHE Paris. 4410* nec] ne *S* dissimulatione *Col. GESΦ* patitur *Γ*ª **6** dicto *Ψ'ΘΩ*, dictum *ΓHL* auditumque *HL*, auditoque *Col.*, adituque *Δ*, aspectuque *Pith. (ad Cuiac.)* iudicio] iudio *Γ* beatissimi papae leonis] leonis papae *G*, papae beatissimi l. *Ψ'Θ Paris. 4413*, a beatissimo papa l. *Paris. 4414. 4415* coram] quoram *S*, quorum *GE* senatum *L* amplissimum *ΓL* **7** manifestissima] *Γ Col. ΔO ESL Vat. 1050*, manifesta *reliqui* ipsorum] eorum *G* patefacta] pater acta *Paris. 4410* sint *ΓΔHPMLΩ*, sit *Col.* eorum] ipsorum *O* **8** episcopos *Θ* uoce] uocare *L* proderit *Col. ΔEL*, prodiderit *H*, procederet *S* et omnia] omnia *GL* praescriberet *H*, perscriberit *Col.*, perscriberent *G* **9** notiam *L* tutum] *OXCPMΘ Paris. 4410*, totum *ΓΔ et reliqui* non est *om.* *H* neglere *Γ*, nec legere *E* **10** iniuriam et] iniuriam *L* quo] quod *GS*, qui *Θ* **11** etiam *om.* *O* animo *G* inexpugnabiliter *Δ* **11/12** pkaa] pa k. aa *Col.*, p. ka at *Φ*, pk. aq am *L*, pka *Ω*, pk *H Paris. 4410*, parens ka ā *E*, pater pka *Θ*, pc. ā *Ψ'*, pf. aa (aug. aug. *G*) *GXC*, parens karissime *(om. Vat. 1050)* atque amantissime *ΔS Paris. 4413. Vat. 1050* **12** inlustris (inlustra *Δ*) *(ins.* prūpta *Vat. 1050*) et] *om.* *ΓCol. HES* praecelsa (praeclara *Ψ'Θ Paris. 4413*, *om.* *H*) magnificentia (manificentia *Δ*) tua] *sic verbis perscriptis ΓΔHESΨ'ΘΩ Paris. 4413. Vat. 1050*, praecelsam agt. *Col.*, pcla mfta *L*, pmta *XΦ Paris. 4410*, pmca *C*, pmtua *GPM*, p. m. t. *O*, propta *Paris. 4408*, prumpta *Paris. 4411* hec *L*, hoc *Θ* nobis *G* legi *S* **13** statuisse] instituisse *ΓGPM* in *om.* *Φ* notitiam faciet *OC*, faciat *GSΩ* euictis *Col.* prepositis *Ω* **14** ut *om.* *E* ubi *Paris. 4409. Pith. (ad Sichard.)* terrarum *om.* *Φ* quisquis] quisque *EΦ*, quis *O*, reus quis *G* manacheorum *L Paris. 4410* reprehensus *G*, dep̄hensas *Ω* **15** sacrilegio *Γ*, sacriligis *Col.* iure *Δ Leid.* auctoritatem *HGPMΦ* serenitatis *Leid.* excipiant *G Paris. 4409* sitque] sicque *Col. G*, sed que *Γ* publice *S* **16** crimen (criminem *Γ*) et (ex *Col.*)] crimine *Paris. 4410* uolenti (uoluntati *Vat. 1050*) sine] uiolentissime *Paris. 4409* talis *ELΦΩ* sit] sed *Γ*, sitque *H*, *om.* *Ψ'Θ* uoluntas *Leid.* nec] ne *Δ Paris. 4409* **16/17** cuiquam] umquam *H* **17** licitum tutumque (totumque *Col. GESΨ'*, totum *L*, et totum *H*, tuumque *ΔΘ*)] tutum licitumque *O* celare] scelere *Vat. 1050*, delere *Paris. 4409* coniuere] conibere *Col. EΦ*, conhibere *ΔXPMS*, cohibere $HGC^{1}L$*Ψ'ΘΩ*, coherere *Paris. 4410*, cohiberi *Γ*, cobibere C^{2}, conuenire *Paris. 4413* cum *bis posuit C*, *om.* *Col.* omni *Δ Leid.* **17/18** de his *(ins.* quae *G)* a nobis] a nobis de his *O* **18** sunt *G* constituta] statuta *C* ut nouerint] agnouerint et *G* uniuersis *S*, *om.* *H* haec *Col. ΔEΨ'Θ* edictali] edicta *ΔL Paris. 4409. 4410*, dicta *Col.*, aedicta tali *Leid.* **19** propositam *G*, propter *L* manicehus *Γ*, manichos *P*, manacheos *E* dignitate (-tatem *HES*, *om.* *Φ*) militiae (-tia *P*) et urbium (turbium $\Gamma XC^{1}M$, turpium C^{2}, et orbium *G*)] militia (malitia *Leid.*) dignitate et (ut *Δ*) urbium *ΔO Leid.* et habitatione *Leid.* priuandis *L*, pellendos *O* **20** successionis *Col. EΩ*, successione *G Leid.* **20/21** derelinquant *L* **21** adgregentur] *malumus* eae adgregentur nec] ne *G* quod] quo *L* palatam *G*ª intercidimus *Ω*, intercedimus *Paris. 4409* **22** quaeratur] requiratur *Paris. 4409* iniuriarum] iniuriam *Ψ'Θ Paris. 4409*, intercessio *O* actionem *EL*, actionis *Col.* contractos *ΓEXCSΨΩ*, contra eos *Col.*, contra contractos *Vat. 1050*, cum fructus *Paris. 4409* non *om.* *L* hab

4 Primates uniuscuiusque militiae vel officii mox exigenda per apparitionem vestram X librarum auri multa percellat, si quem hac superstitione pollutum siverint militare. Neque enim aliquid nimium in eos videtur posse decerni, quorum incesta perversitas religionis nomine lupanaribus quoque ignota vel pudenda committit. DAT. XIII KAL. IVL. ROMAE D. N. VALENT(INIANO) A. VI ET NOMO VC. CONSS.

Haec lex interpretatione non indiget.

Γ Col. (= cod. Colon. 212 = Darmstat. 2326) fol. 26[b]*.* — BREV. *(ΔO [om. int.] H [deficit* 22 quaeratur*] GEXCPMSL, item selectis tamen lectionibus Φ [om. subscr. int.] et decurtati Ψ'Θ Ω Paris. 4408. 4409 [= Vat. reg. 1048 = Bern. 263: hi tres omissis subscriptione interpretatione textum incipiunt a* 12 tua hac nos, *praeterea Vat. 1048 inscriptionem omittit]. 4410 [= Berol. Savign.]. 4411. 4413. 4414. 4415 [horum duorum textus deficit* 11 polluuntur*]. 9653 [om. subscr.] Leidensis [textus incipit* 14 quisquis manichaeorum*] Vat. reg. 1050 [om. inscr. subscr.]; in Fuldensi non exstant nisi haec textus epitomati verba:* 'hoc est si manieos inuentus fuerit cuilibet persone arguere sit facultas sed ut nec aliii (qu) caelare eum non presumat'*).*

23 primatis *SL*, primate *Γ*, primitus *E*, primatus *Paris. 4410* uel *om. S* officio *Ψ'ΘΩ* apparitione *Γ*, apparationem *Col. ΔGEΨ'ΘΩ* **24** libras *Paris. 4409. Leid.* aurium *Θ* multa] poena multa *Vat. 1050* praecellat *E*, percellant *Φ* quem] quidem *S* hanc *Col. GE Vat. 1050, om. Leid.* suprestitione *Ψ'Ω*, superstitionem *ΓGE*, superstitionis *Col.* superstitutionem *Vat. 1050*, superistitutionem *Leid.* pollutum] fuerit pollutum (-am *Θ*) *Ψ'Θ* siuerint] siuerit *O*, sciuerint *Δ*, si uelint (uellint *SΩ Paris. 4410*) *GSΩ Paris. 4410*, si uiderint *E*, qui uenerint *L*, sinerent *Ψ'Θ*, si noluerint *Vat. 1050*, senserint *Paris. 4409*, miscuerint *Φ Pith. (ad Cuiac.)*, et mescuerint et sciuerint *Leid.* **25** nimium (mininum *Paris. 4413. Vat. 1050*, nimietate *PM*, nimietatis *G*, nimium aetatem *E*) in eos] in eos nimium *O Leid.*, in eos nimium in eos *Δ Paris. 4408* discerni *ΔL Leid.* quorum] in quorum *Δ* incesta] incerta *ΓGL* **26** ignota (ignata *Γ*)] nata *G* uel] *fortasse delendum* committi *GΨ'* **26/27** dat. xiii (xiiii *MΨ'*, iii *SL Paris. 4411. 4414. 4415*) kal. iul. (ferb *Paris. 4411*) *(hic finit L)* romae (roma *Col. E*) d. n. (dno *Col., om. Γ et Brev.*) ualent. a. *(om. Col. OG)* ui *(sic Col. ΔX Paris. 4408. 4410. 4413. 4414. 4415. Leid.*, u *OΨ'ΘΩ*, uii *Γ et reliqui, om. GE)* et nomo (nono *S*, numo *ΔOΘΩ Leid. Paris. 4411. 4414*, nummo *Paris. 4408*, nomideo *G*) uc (uiro claro *S, om. Col. GE*) conss. *(om. E Paris. 4410. 4414. 4415) libri* **28** haec lex (ista *ES Paris. 4414, om. Δ*) interpretatione (interpretationem *Ψ'Θ Paris. 4408. 4415*, explanat. *Δ*) non indiget (egit *EΨ'ΘΩ*, aeget *Vat. 1050*)] ex integro sic ponenda quia expositione (expost. *M*, expot. *P*, expositionem *X*) non eget *X CPM*

XVIIII. DE HOMICIDIIS CASV FACTIS NECNE.

xuiiii] xuii *Γ*, xxiii *O*, iiii *(sic) S (context.)*, iii *reliqui (om. C)* homicidiis] homicidis *O (context.)*, homicidio *XCS (lat. β)* casu factis necne] *sic Γ*, c. factis *PMS (context. et lat. α)*, c. facto *XCS (lat. β)*, c. an (uel **ΔΔ*) uoluntate (uolente *Ξ*) factis **Δ (context.) ΔGELΦΨ'ΘΩΣΞ et decurtati reliqui, om. O*

Nov. XVIIII [= BREV. III]. (445 Dec. 10).

DD. NN. IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. MAXIMO V. INL. PATRICIO. Criminosos quidem aversamur omnes et praecipue humano cruore pollutos, quorum crescit audacia, cum inpunitas per simplicia vel etiam personalia rescripta donatur. Nefas dictu: per

---

1 dd. nn *(sic GL Paris. 4410. Bern. 263*, dd n *Paris. 4414. 4415*, dd *Paris. 4409*, domnus *Paris. 4408, om. reliqui)* impp. (imppp. *Θ*) *libri* ualentinus *S* aa. *om. O* maximo *om. Paris. 4408* u (uiro *Δ*, ii *XC Sichard.*) inl. (inlustri *Δ*, inlr *X*, mli *C*, militi et *Sichard.*) patricio] *ΔXCL Pith. (ad Sichard.)*, patricio *ΓG*, patricio *u (= u) EPMS*, uiri ppo *Leid.*, ii pp *Cui. ed. 1, Pith. (ad Cuiac.)*, ppo *Ω Paris. 4409. 4410*, et patricio *O, om. ΦΨ'Θ Paris. 4413. 4414. 4415. Bern. 263*, pridiae kalendas agust *Paris. 4408* **2** auersamur (aduersamur *ΔOE SΦ*) omnes] omnes aduersamur *G* cruore pollutos] pollutos (pollutis *X*) *[sequitur spatium vacuum] XC*, pollutos sanguine *Sichard.* crescet *PM* audacia] auctoritas *G*[t] **3** cum (dum *G*, eo *Φ*) inpunitas *om. Δ* per simplicia (post supplicia *X Sichard., om. Δ*) uel etiam *(om. GS)* personalia] per suplicationes et per diualia *O* dictum *G*

ignorantiam facinora defensione vallamus! Sed quantum est, quod occupationibus nostris
astutia plectendae subreptionis inludit, cum rescripta huiusmodi etiam viro inl(ustri)
quaestore nesciente procedant, quem custodem statuimus esse iustitiae qua nullum carere
1 debet oraculum. Merito ergo male usurpata prohibentes hac edictali lege sancimus,
ut homicidii, quod tamen casibus inputaverit confessio supplicantis, non aliter indulgentia
nisi nostri numinis adnotatione praestetur, quoniam rariora erunt facinora sub nostrum
2 ventura iudicium nec ulla nisi discussis rebus venia continget. Postquam tamen ad
cuiuscumque cognitoris tribunal adnotatio nostra pervenerit, examinari fidem precum
diligenter iubemus, ut, si homicidium vel casu vel vitandae mortis necessitate constiterit
admissum, venia tribuatur orantibus, deprehensos vero in mendaciis ilico poena percellat.
His enim tantum volumus ignosci, in quorum lapsibus sola potest fortuna culpari.
Homicidas autem in hominum caedem nefaria voluntate grassatos aliorumve capitalium
3 criminum reos nec per adnotationes nostras licebit absolvi. V(ir) s(pectabilis) magister
scrinii, qui interdicta supplicantibus responsa praebuerit, quinque librarum auri multam
sacro aerario nostro cogatur inferre. Memorialis quoque cuiuslibet scrinii, qui adversum
vetita rescriptum fuerit exsecutus, spoliatus militia quinquennii relegatione plectatur.
Quod enim fas non est vel per adnotationes nostras nocentes mereri, multo magis vetamus
rescriptis simplicibus impetrare, Maxime p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime).
4 Inlustris itaque et praecelsa magnificentia tua necessariam humano generi sanctionem
cunctorum notitiae publicari propositis iubebit edictis, ut salubria constituta nullus
ignoret. ET MANV DIVINA: DIVINITAS TE SERVET PER MVLTOS ANNOS, P(ARENS) K(ARISSIME)
A(TQVE) A(MANTISSIME). DAT. VI ID. DEC. ROMAE D. N. VALENT(INIANO) A. VI ET NOMO VC. CONSS.
P(RO)P(OSITA) PRID. ID. DEC. IN FORO TRAIANI CONSS. S(VPRA)S(CRIPTIS).

---

4 ignorantia G a defensione E uallamus] bellanus Γ occupationibus nostris] occupationi nos G 5 plectenda E rurreptionis O uiro (iur Γ) inl. (illustre S, inluster L)] ul G 6 quaesturae E procaedunt G, procedent S *post* iustitiae *fortasse excidit* nostrae qua] quae G, quam Φ nullam L, ullum Φ carere] capere G, arcere Φ *Pith. (ad Cuiac.)* 7 hac] haec E, *om.* Δ edictali] edicta E 8 homicidii] ΓΔGS, homicidio OP², homicidium *reliqui* supplicantes ΔEL 9 nostro L numinis] PM, nominis ΓΔO *et reliqui* quoniam] quo L rariora] rara Γ erant E sub] si sub E 9/10 nostrum (-ro G) uentura] nostrumuae deuenitur uenire E 10 iudicio G nec ulla (-am L) n. discussis (discursis PM) r. u. continget (*sic* ΔCP²Φ, contiget ΓX, contigit S, contingat G, contingit *reliqui*) *om.* O 11 cognitores Δ, *om.* G adnotatio nostra] ad notitiam nostram E examinare E, exanimari G precium Δ 12 ut si (*om.* Φ) homicidium (-dio Φ) *om.* GS casu] causa GS 13 uenia] ueniam PL, *om.* Γ tribuetur E^b honorantibus Φ deprehensus Γ 14 tantummodo C solo L 15 hominis C caede L crassatos PMSL capitalium] capita L 16 per] pro E adnotationem Γ u. s. (sp. E)] uir expectabilis Δ XC, uir autem spectabilis O 17 librarum auri] Γ, auri librarum ΔO *et reliqui*, librarum X multam] ΔO, multa Γ *et reliqui* 18 sacro aerario] sacrario E, secretario Φ *Pith. (ad Cuiac.)* cogitur Δ, cogetur PM memoriales ΓPML qui] quia Δ aduersum] ΓΔEPMS, aduersus O *et reliqui* 19 uetitum C expoliatus ΓESL quinquenni M religatione ESL plectetur ΓΔEXCPM 20 nocentes *om.* O multum Γ 21 rescriptis] perscriptis Γ, ueniam rescriptis S imperare Δ pkaa] *sic* OCΦ, *post* k aa. Γ, pater kaa X, pk aq. am. L, parens ku a E, pk atque amantissime PM, pater karissime eamque amantissime Δ, parens karissime atque amantissime S 22 inlustra Δ, *om.* Γ et *om.* Φ praecelsa magnificentia tua] *sic verbis perscriptis plerique*, pcla mft L, pta C, p. m. t. O, promulgata Φ necessarium E, necessaria ΓSL, necessario Φ humano .... 23 notitiae *om.* S genere Γ, generis L sanctione M, sanctionum E, actionem L 23 in cunctorum (*om.* Γ) notitiam (notiae M) O propositis *om.* Φ iubebit (iubet L) edictis] iuue interdictis Φ salubri E constituta] statuta EPMS 24 et manu diuina ...... 24/25 pkaa *om.* Γ *Paris. 4410* et *om.* L manu diuina diuinitas te seruet] manus diuina te conseruet O per multos annos *om.* L 24/25 pkaa] PM, pk. O, parens ka aa E, pater k. aa XC, pater karissime atque amantissime Δ, parens karissime anguste S, *om.* L 25 dat. (*om.* L) ui (*sic* ΓEXCPM *Paris. 4410*, u ΔOLΩΞ *Leid.*, uii *Paris. 4408. 4411. Epit. Mon.*, uiii *Paris. 4414. 4415*) id. (d L, non. *Leid.*, kl *Paris. 4411*) dec. (sept. Ω *Paris. 4410*) (*hic finiunt* LΞ *Paris. 4409*) romae (romam Σ, *om. Paris. 4414. 4415*) d. n. (*sic Paris. 4414*, dom. nr. *Leid.*, domn. *Paris. 4408*, iom n *Paris. 4411*, domni Δ, dd XC, dd nn *Paris. 4410. 4415*, *om.* ΓO *et reliqui*) ualent. (ualentiano Γ) a. (*om.* X CPM *Paris. 4410. 4414*) ui (xui *Paris. 4414. Epit. Mon.*, *om* C) et nomo (numo ΔOECΩ *Leid. Paris. 4411. 4414*, nummo Σ *Paris. 4408. 4415*, numero X, euodio *Epit. Mon.*) uc. (uiro claro S, uic. *Leid. Paris. 4414*, *om.* ΔE) (*hic redit* Ξ) conss. (constantinopoli *Paris. 4414. 4415*, *om.* E *Paris. 4410*) *libri* 26 pp prid. (*om.* Ξ) id. dec. (septem. *Pith. [ad Cuiac.]*) (*hic finiunt* XC *Leid.*,

INTERPRETATIO. **Lex ista praecipit, ut si quis ad principem convolaverit adserens se casu homicidium perpetrasse — nam non voluntarie a se homicidium fuisse commissum — et si per supplicationem a rerum dominis veniam potuerit impetrare, a rectore provinciae ubi casus iste commissus est id specialiter debet inquiri et, si certa fuerit suggestio supplicantis, veniam mereatur obtentam. Ceterum si voluntarie habita discussione convictus fuerit homicidium commisisse, eandem poenam excipiat, quae de homicidiis legibus habetur expressa: impetrata non valeant et capitali sententia feriatur. Reliqua constituta lex ipsa declarat.**

Γ. — BREV. (**ΔΔO [om. int.] G [deficit* 13 admissum, *redit* 27 interp.*] EXCPMSL, item selectis tamen lectionibus Φ [om. subscr.]; decurtati omnes textum omittunt, Fuldensis interpretationem tantum proponit [finit* 33 feriatur*]; cf. l. Visigoth. 6, 5, 1* ['si quis nesciens occidat hominem']). — *Lex Rom. Burg. 2, 2:* 'si uero homicidium casu uel uitandae mortis causa forte dicatur admissum, ad principis noticiam per relationem iudicis est referendum et eius sententia expectanda secundum legem ex corpore nouellarum theodosii et ualentiniani ad maximum patricium datam'. — *In codicibus XC novellae nostrae interpretationem legis R. Burg. titulus 2* 'de homicidiis', *cuius alteram paragraphum supra laudavimus, et verbis et ordine mutatis sub praescripto* 'interp(retatio) de homicidio uoluntario' *sequitur. Cuius textum ad libros illos collatum dedimus in Prolegomenis.*

redit Paris. 4409) in foro traiani *(sic *ΔΔ Paris. 4411,* traiano *ΩΣΞ,* troiano *Paris. 4409,* traciani *Paris. 4415,* triani *Paris. 4414,* traino *Paris. 4408)* conss. s(upra)s(criptis) *(scripsimus,* cons. **ΔΔΩΣΞ Paris. 4408. 4411,* subscrip̄. *Paris. 4409,* subscripta iii ** Pith. [ad Sichard.],* constpl̄ urp̄ *Paris. 4414. 4415. Pith. [ad Cuiac.])] om. ΓOEP MSL Paris. 4410*
27 praecipit] praecepit *EXCPMΨ'ΘΩΣ'Ξ Fuld.* conuolaueuerit *P,* conualuerit *S* casu *om. G* **28** a se homicidium fuisse commissum et *om. Fuld.* a se] ad se *S,* se *G, om. Ξ* homicidium *om. Paris. 4409* **29** supplicationem] supplicatione *CPM Fuld.,* publicationem *G* a] ad *ΔΞ, om. M* potuerint *GΣ*[a] iste] ipse *Fuld.* **30** commissus] emissus *Σ*[a]*Ξ,* admissus *Σ*[b] id specialiter *om. Fuld.* supplicantes *Δ,* supplicanti *Ξ, om. Fuld.* **31** mereantur *Δ* obtentam] obtineri *G, om. Fuld.* ceterum *om. Fuld.* habita discussione (discutione *M,* discussionem *ΔΞ*) *om. Fuld.*
32 eandem (eadem *L*) poenam] *GCP*[2]*LΣ*[2], eadem poena *Δ et reliqui* excipiat] suscipiat *ΔG Fuld.* expraessum *M* **33** et] sed *Ω* capitale *Ξ Fuld.* reliqua c. l. ipsa (ista *Ω*) declarat *om. S Fuld.*

XX [*Haenel* XV]. DE CORPORATIS VRBIS ROMAE QVI AD MILITIAM VEL AD CLERICATVM TRANSIERINT REVOCANDIS.

xx] xuiii *Γ,* ui *O,* theod. xxui **ΔΔ Fuld.* orbis *Fuld. (context.)* romae .... reuocandis *om. *Δ* qui ad .... reuocandis *om. O* qui] et qui *Fuld.* ad *om. Δ* transierint] *Γ,* transeunt *Δ,* transeant *Fuld.*

Nov. XX [*Haenel* XV] (445 Apr. 14).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. AVXENTIO II P(RAEFECTO) V(RBI). **Quaecumque utilitatem sacratissimae urbis respiciunt, oportet clementiam nostram salubriter ordinare. Providam itaque amplitudinis tuae et geminis fascibus conprobatam suggestionem secuti, Auxenti p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime), inlustris magnitudo tua pragmatici**

---

1 impp. th. et ual.] idem *O* auxentio ii pf̄ urbis *Δ,* ad auxentio pū̄ *Γ,* auxentio preposito *O* **2** sal. nostr. *O* ordinari *Δ* **3** prouidentiam *ΔO* fascibus] *ΓO Pithoeus,* faricibus *Δ* conprobatam] *melius* conprobatae suggesionem *Δ* secuti] s. simus *O* **4** pkaa̅] *O, post* k.aa̅ *Γ,* pka̅ *Δ* inlustris] *Pithoeus,* inluster *Γ,* inlustra et *Δ,* illustris igitur *O* magnitudo] *Γ,* magnificentia *ΔO*

nostri tenore conperto sciat corporatum urbis Romae, qui non expleto ordine coepti officii, priusquam ad primum inter suos locum emeritus pervenerit, ad militiae cuiuslibet cingulum se crediderit transferendum, corpori, cui nomen suum ante dicaverat, oportere revocari; sive etiam in clericorum numero repperitur, usque ad subdiaconis locum similis praecepti condicio teneatur, quatenus necessitatibus urbis venerabilis hoc salubri constituto restitutis ministeriis consulatur. DAT. XVIII KAL. MAI. ROMAE VALENTINIANO A. VI ET NOMO $\overline{\text{VC}}$. CONSS.

ΓΔO Fuld. (incipit 8 siue etiam in clericorum, *finit* 9 teneatur*)*

5 corporatum] *O Pithoeus*, corporatus *ΓΔ* 6 inter suos] *Pithoeus*, inter uos *Γ*, iter fauos *Δ*, *om. O* perueniret *Γ* 7 credidit *Δ* corporibus *Δ* decauerat *Δ* 8 siue etiam in] si quis locum *Fuld.* subdiaconis] *Γ*, diaconis *Δ Fuld.*, diaconi *O* locum *om. Fuld.* 9 pr. condicio] praeceptionis conditione *O*, precepcio *Fuld.* 10/11 dat. xuiii (uiii *Γ*) k. mai. romae ualent. a. *(om. Γ)* ui et nomo (numo *ΔO*) $\overline{\text{uc}}$ *(om. ΔO)* conss. *(om. ΓΔ) libri*

XXI [*Haenel* XX]. DE TESTAMENTIS.

xxi] xuiiii *Γ*, [x]xiiii *O*, iii *(sic) Σ (context.)*, iiii *reliqui (om. C)*.

Nov. XXI, 1 [*Haenel* XX, 1; BREV. IIII, 1] (446 Oct. 21).

DD. NN. IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. ALBINO II P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ET PATRICIO. Iam dudum quidem divus avunculus noster testamentorum conpendia generali lege conplexus formulam iuris antiqui et inanem verborum conquisitionem non necessariam iudicavit validissimam statuens voluntatem, cum de nostris altaribus coniuges
1 petunt, ut decedenti prius succedat superstes. Sed quoniam Leonius v(ir) s(pectabilis) munitus veteribus constitutis nostram supplex maluit expectare sententiam, occasionem novandae legis amplectimur salubri definitione censentes, ut, sive inter se coniugum seu quorumcumque consensus oblatis serenitati nostrae precibus optaverit morte praeventi heredem superstitem fieri oportere personam, hoc ita ratum firmumque permaneat, ut nihil robustius aestimetur, et in augustam notitiam pervenisse sufficiat, etiamsi nullum
2 processerit ex hac parte responsum. Nam cum liceat cunctis iure civili atque praetorio, liceat per nuncupationem, liceat municipalibus gestis iudicia suprema conponere, procul dubio manebit firmior haec voluntas, quae testimonio principis et subscrip-
3 tione condetur, si tamen nullum defuncti posterius extabit arbitrium. Leonius vero et Iucunda uxor eius tanta vicissim caritate certarunt, ut fusis simul precibus ius poscerent

1 $\overline{\text{dd}}$. $\overline{\text{nn}}$.] *sic GΦ, om. Γ et reliqui* im$\overline{\text{pp}}$. *om. Φ* ualentinus *S* aa. *om. G* ii (bis *PM*)] *sic ΓΔXCPMSΦ Paris. 4408. 4409, om. reliqui* $\overline{\text{ppo}}$] preposito *OS* 2 et patricio *om. OΩ Leid. Paris. 4410. 4415* quidem] quibus *G*, quod et *E* diuus auunculus (auocabis *L*)] *scilicet Honorius a. 413 (C. Iust. 6, 23, 19)* 3 formula *E* conquisitionem] conquestionem *G*, inconquesitionem *Φ* 3/4 necessaria *Δ* 4 ualidissima *L* statuens] instituens *PM* cum de] quam cum de *E* altaribus] salutaribus *L* 4/5 coniuges petunt] cum iudices petus *Γ* 5 ut *om. S* decidenti *ΔGE* superstis *ΔPMSL*, super istis *E* sed] *ΓΔOESL, om. reliqui* leonis *L* $\overline{\text{s}}$. (s$\overline{\text{pl}}$ *L*, sp$\overline{\text{ec}}$ *X*, speot$\overline{\text{ab}}$ *M*)] expectabilis *ΔGΦ* 6 munitus] non itis *L* constitutionibus *E* nostram] .nam *G* maluit] malui *S*, uoluit *O* occasione *ΓG* 7 nouandae legis] nouam de legis *S* amplectemur *S*, conplectimur *Φ* censentis *L* siue] seu *O* coniugium *ES* 8 serenitati] *ΔOGS*, serenitate *Γ*, serenitatis *reliqui* nostri *Δ* morte (-tem *ES*) praeuenti *(sic edd.*, praeuentis *plerique*, praeuentus *GES Pith. [ad Cuiac.])*] *om. O* 9 heredes *G* superstitem] superstite *GE*, s[i] *O* oportere] alteram *O* persona *G* ita ratum] iteratum *E* 10 et *(om. G)* in augustam (angustam *ΓGEP¹M*)] et ad nostram *XC* nullus *O* 11 responsum] consensus *O* ciuile *Γ* atque] ad *Γ* 12 liceat municipalibus] municipalibus *E* suprema] suppremat *S* 13 dubium *ΓE* testimonium *Γ*, testimonia *PM* 14 condetur] *sic ΓOSL*, conditur *ΔΦ Pith. (ad Sichard.)*, conditoris *reliqui libri*, conditoris firmatur *Sichard. et posteriores editiones* posterius] posterior *E*, posterior eius *XC*, poterus *Δ* extabit] stabit *Γ*, stauit *E* leoninus *C* 15 iocunda *ΓΔOSL* tantum *L* karitatem *L* certauerunt *L*, excertarunt *G* poscerint *S*

liberorum et propter incertum sortis humanae superstitem coniugem precarentur heredem:
licet superfluo illud addentes, ut intestatae successionis ius ac licentiam sortirentur,
cum hoc ipsum, quod serenitati nostrae preces pariter obtulerunt, sit testamenti ordo
praecipuus. Praeterea, sicut supplicationi conexa monstrarunt, quamvis in unius chartae
volumine supremum votis paribus condidere iudicium septem testium subscriptionibus
roboratum. Cui nos aeternam tribui firmitatem legis huius definitione censemus, quoniam
nec captatorium dici potest, cum duorum fuerit similis adfectus et simplex religio testa-
menta condentum cunctisque iam liceat quoquomodo et quibuscumque verbis ultimum
dictare iudicium, sicut eorum principum statuta declarant, qui removerunt sanctionibus
4 suis meliore prudentia vetusti iuris ambages. Idcirco, quia minutiis priscae consue-
tudinis et obscuritate submota solam defunctorum convenit inspici voluntatem, cui multum
roboris erit si vel septem vel quinque testibus muniatur, et virum spectabilem Leonium
praeter fiduciam precum pridem cum uxore communium voluntas quoque alia et sub-
scriptionibus testium munita defendit, apud eundem solida successione Iucundae coniugis
suae iugiter permanente, quisquis maluerit delata nobis supplicatione testari habeat
5 liberam facultatem. [Cuius heres ex edicto divi Hadriani hereditaria corpora consequi-
tur nec bonorum possessionis petendae sustinebit necessitatem, quam generaliter omnibus
6 relaxamus.] Ne tamen hoc testamenti genus plus iusto munisse credamur, si quis sibi
vel inofficiosi querellam vel praeteriti conpetere duxerit actionem, hanc utramque secun-
dum iuris et legum statuta servamus, Albine p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime).
7 Idcirco inlustris et praecelsa magnificentia tua saluberrimam sanctionem mox in omnium

---

16 praeclarentur *Γ* **17** licet] licet hoc *E* superfluum *GΦ* addentes] adherentes *Δ*, agentes *E*ᵛ intestata *P*¹*M Pith.* (*ad Sichard.*), testanti *P*² **17/18** successionis (-ne *Γ*) ius (iura *E*ᵇ, huius *G*, *om. Δ*) licentiam (-tia *GPM*, sententiam *E*) sortirentur cum hoc ipsum (ipsud *XPMSLΦ*, ipso ut *C*, ipsum sit *E*) quod (unde *O*, *om. M*) *post* obtulerunt sit *GEXCPMΦ Sichard.* **18** serenitatis *G*, serenitates *M* obtulerint *GXCPMΦ* sit] si *ΓGXCPMSΦ*, ut *E* **19** praecipuos *XC*, praecipus *E*ᵃ, praecipit *P*² suppli(-e *Γ*)catione *ΓOG*, supplicationis *S*, publicatione *PM* connexam *GS*, conex: *X* monstrauerunt *O* quamuis] q̄ſ (= quis) *E*ᵛ, *del. O* **19/20** in u. ch. u. s. u. p. c. iudicium] supremum iuditium uotis paribus in cartae uolumine condiderunt *O* **19** in unius] unius *E*ᵃ, in ius *Δ* **20** uoluminis *E* supremum] subpraemunt *G* paribus] paribusque *L*, parentibus *G* condere *GL*, condidisse *E* iudicium] uicium *L* septem] qui quinque aut septem *E* testibus *G* **21** tribui] tribuit *Δ*, tribuimus *OL*, tribuemus *G* legis h. d. censemus (-suimus *ΔXCPM*) *om. O* quoniam] q̄d *L* **22** nec captatorium (captatoria *L*, captatorum *GP*¹*MS*, captorium *E*)] acceptatorium *Φ Pith.* (*ad Cuiac.*) dici] decipi *S* diuorum *Δ* religio] sit religio *O* **23** condentum] *ΓΔOXCPMS*, condentur *E*, condente *L*, condempnatum *G* quoquomodo] hunc *G* **24** eorum] coram *G* statuta] instituta *G* declarat *E*ᵃ, declarent *G*, declamant *XC* **25** meliorem (-ori *ES*) prudentiam *G* uetusti] uetustati *Δ*, ueterum *GPM* ambages] ambagis *Δ*, ambigis *E*, ambeges *Γ*, ambaies *L*, ad subages *G* idcirco quia] iccircoque *O* minutiis] minutis *GES*, minutio *Γ*ᵃ **25/26** consuetudinis] constitutionis *E*ᵗ **26** obsecuritate *Δ*, obscuritatis *E* submota] remota *O* solum *E* inspici] inspicit *S* cui] cum *G* **27** si uel] siue *L* septem uel (aut uel *E*) quinque testibus] *cf. l. R. Burg.* 45, 2; *Cod. Paris.* 4613 *f.* 83 (*MG. Capitul.* I, 216 *n.* 4); *v. infra p.* 110 spectabilem (spl *L*)] expectabilem *ΔG* **28** pridem] pridie *O*, primum *ES* quoque] neque *Pith.* (*ad Cuiac.*) alia] aliena *GPML* et] id *G* **28/29** subscriptione *Γ* **29** testium] et testium *E* defendat *O* iucundae] iocundae *ΔOSL*, iucunda *Γ*, et iu(-o *GX*)cundae *GXCPM* **30** permanentem *G* quisquis] quisquis ergo *O*, quicquid *G* maluerit] uoluerit *Γ* dilata *G* testari] uoluerit testari *Γ*, testare *L* **31** liberam habeat *C* cuius . . . **33** relaxamus] *haec loco suo mota aut pertinere videntur ad constitutionem eam quae sequitur* (*Valent.* 21 [20], 2) *illic inserenda post verba* 28/29 'ut in hereditariorum corporum possessionem probata scripturae ueritate mittatur' *aut, si sumpta sunt ex constitutione aliqua deperdita, ad illum locum adscripta fuerunt* ex] et ex *S* hadriani] arriani *S* **31/32** consequitur] consecuntur *GPM*, consequetur *edd.* **32** bonorum] nouorum *O* possessiones *ΓΔEΦ*, possessionem *G*, possessione *PM* petendi *Γ* necessitatem] necessitas tam *Γ*, necessitatem inpuni *E* **33** laxamus *L* ne] nec *GESLΦ* iustum *G* credamus *GEP* **33/34** sibi uel] sibi ad *G*, sibi *ES* **34** querela *GC* praeterita *PM* conpetere *om. S* duxerit] *sic Γ*, dixerit *ΔO et reliqui*, edixerit *E* utramque] *sic ΓOS*, utraque *Δ*, utrumque *reliqui* **35** iuris] et iuris *G* statuta] instituta *PM* seruamus] seruandus *Γ* p̄kaa] *sic OGXCPM Pith.* (*ad Cuiac.*), p̄k *Φ*, p̄k aq̄ am̄ *L*, pater k̄.aā. *Γ*, pater k aug̅ *Δ*, parens kaa *E*, parens karissime atque amantissime *S* **36** inlustra *Δ* praecelsa magnificentia tua (*om. Δ, add.* auctoritas tua *E*)] *sic verbis perscriptis ΓΔES*, pcla mfat *L*, pmtua *PM*, pmta *XC*, pmt *OG*, praefectus *Φ* sanctione *L*

pervenire notitiam propositis iubebit edictis, ut possit facile cognosci condendarum servandarumque legum curam nobis esse praecipuam. DAT. XII KAL. NOV. ROM. AETIO PATRICIO III ET Q. AVRELIO SYMMACHO VV. CC. CONSS. PROP(OSITA) IN FORO DIVI TRAIANI. ANTELATA EDICTO ALBINI II P(RAEFECTI) P(RAETORI)O ET PATRICII.

INTERPRETATIO. Haec lex de aliis titulis testamentorum id amplius habet, ut, in coniugio positi si filios non habeant, seu maritus uxorem seu uxor maritum voluerit, relinquat heredem, quod ius dicitur liberorum. Qui etiamsi in una charta suam condere maluerint voluntatem, ut invicem se heredes scribant, qui alteri superstes extiterit dimissam rem iuxta legis huius ordinem vindicabit, ita tamen, ut his personis, quibus lex concedit, si fuerit de inofficiosi querella, actio reservetur.

Γ. — BREV. *(ΔO [om. int.] GEXCPMSL, item selectis tamen lectionibus Φ [om. subscr. int.]; decurtati omnes textum omittunt, Fuldensis interpretationem tantum exhibet [incipit* 42 si filios, *finit* 45 uindicabit*]).* — *Lex R. Burgund. 45, 2:* '... ciues Romani testis adhibendi sunt numero conpetenti, uel V uel VII ...' *(ad v. 27; cf. nov. Theod. 16, 2; Valent. 21 [20], 2, 1. 2).*

37 p. n. p. i. (iubeat *S*) e.] notitiam edictis propositis faciat peruenire *O*   ut] et *L*   facile (-lem *Γ*) possit *O*   cognoscit *Δ*   condemnarum *E*   **38** cura *Γ*, coram *L*   esse nobis *C*   praecipue *Γ*^{a} **38/39** dat. xii (xu *G*, xiii *OL*, xi *Ω*, ui *Paris. 4414*) kal. nou. (dec. *ΣΞ Paris. 4409,* ian. *Leid. Paris. 4414*) *(hic deficit L)* rom. (roma *E*, *om. Ψ'Θ. Paris. 4413*) aetio (ecio *Γ*, etio *OΞ Leid.*, et hio *G*, actio *Paris. 4408. 4413*) patricio *(sic Γ solus, om. reliqui)* iii (iiii *Ψ' Θ Paris. 4413,* u *Paris. 4414,* chi *G*) et *(om. Leid. Paris. 4410)* quinto *(om. ΓΔOS Leid.)* aurelio (aureliano *Paris. 4409. 4410. 4414*, alruli *Leid.*, *om. ΓΔOS*) *(ins. et EΨ'ΘΩΣΞ Leid. Paris. 4410. 4413)* symmacho *(om. Paris. 4409)* uu. cc. *(sic vel similiter plerique, om. OES)* conss. *(om. G EΘΣΞ Paris. 4413) libri*   **39/40** prop. (promp. *C*, ppa *Paris. 4408. 4411,* ppo *Θ Paris. 4413,* propt *Paris. 4414. 4415*) in foro diui *(om. Δ)* traiani *(add.* et maioriani [i *corr. ex* o] cons. *Paris. 4408) (hic finiunt Paris. 4408. 4411. 4414. 4415)* antelata edicto (a. ediccio *Ξ*, antelate dicto *Ψ'Θ Pith. [ad Sichard.]*, antelate dicta edicto *Δ*, ante uice dicto *G*) albini (albi *Ψ'ΘΣΞ*) ii *(om. G)* ppo (prefecto pretorio *Δ*) et *(om. G)* patricii *(sic Δ,* patricio *reliqui,* patricio cons *Ξ*)] *desunt ΓOESL Leid. Paris. 4409. 4410*   **41** titulis *om. E*^{t} **42** positi si] *ΔSLΩΣ Epit. Mon.*, positis si *E*^{b}*P M*^{a}, positis *reliqui*   filius *Ξ*, filiis *Fuld.*   habeant] *ΔESLΩΣΞ*, haberent *PM*, habuerint *reliqui*   maritos *Ψ'*   uxor] uxore *P*   uoluerint *GΣ*^{a}, si uoluerit *E Pith. (ad Cuiac.)*, si uouerit *Fuld.*   relinquat] *ΔEPMSLΨ'ΘΩΣΞ Epit. Mon.*, relinquid *Fuld.*, relinquant *reliqui*   **43** quod] quos *Σ*^{a} ius dicitur (-cetur *S*, -catur *E*) liberorum] *cf. Ulpian. fr. 16, 1; C. Theod. 8, 17; Isidor. Origg. 5, 24; v. etiam formularum Visigoth. 24 et Andecav. 41 rubricas*   qui] *ΔG SΨΩΣ*^{b} *Epit. Mon.*, quia *reliqui*   etiamsi ... **44** alteri *om. Fuld.*   in una charta] una charta *E*, in unam cartam *GΩΣ*^{a}*Ξ*   sua *S*   maluerit *XCΨ'ΘΣΞ*, uoluerit *S*   ut] aut *C*, et *L*   **44** inscribant *L*   qui] qd *Ξ*   alter *Ξ*   superstis *ECPMSLΨ'Θ*, suprestis *Ω*, superstites *Δ*, super(-prae *Fuld.*)stitis *Σ*^{1} *Fuld.*, superestes *Ξ*   extiterit] fuerit *Fuld.*   demissam *Ξ Fuld.*   leges *Ξ*, *om. Fuld.*   huius] huiusmodi *G*   **45** uindicauit *GE*, indicauit *XC*, uindicatur *Fuld.*, uindicet *Epit. Mon.*   fuerint *ΔELΨ'ΘΩΣΞ*   inofficiosi (-e *L*, -o *G Epit. Mon.*)] officiosi *Δ*   **46** reseruetur] reuocetur *Σ*^{2}

Nov. XXI, 2 [*Haenel* XX, 2; BREV. IIII, 2] (446 Dec. 26).

IDEM AA. ALBINO II P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ET PATRICIO. Cum sciamus et divos principes et clementiam nostram condendarum legum fomitem frequenter invenisse de precibus, iuvat ex facto, quod nuper evenit, cunctis profutura sancire. Inlustrem feminam Pelagiam cum Micce inlustris femina dictare vellet heredem, sed testium copiam non haberet, per holografam scripturam votum circa praedictam supremae prodidit voluntatis.

---

1 idem aa.] *sic ΓΔLΦ Pith. (ad Sichard.)*, impp. theod. et ualent. (ualentinus *S*) aa. (aug. *S*) *reliqui*   ii] iii *LΨ'Θ*, *om. Leid. Paris. 4409*   ppo] pfo *G*, pf. *Paris. 4409*, praeposito *S*   et (i *Γ*) patricio] *om. GPMΦ Leid. Paris. 4408. 4409*   diuus *ΓΔ*, diuas *L*, diui *ES*   **1/2** principis *ΔE*   **2** contendarum *E*^{a} fomitem] et fomitem *G*, uel fomitem *Φ*   **3** iuuat] iubat *Γ ΔEL*, iubet *GS*   euenit] iuuenit *C*^{1}, uenit *Γ*   profutura] quod profutura *E*   sanxire *Γ*   inlustrem feminam (femina *L*)] illustris femina *ES Pith. (ad Sichard.)*   **4** pelagiam (pellagiam *G*)] pelagia *ES Pith. (ad Sichard.)*   cum micce *(sic ΓΔ,* miccae *PMS Pith. (ad Sichard.)*, micae *CL*, micem *X)*] communice *G*, cummedei *E*   inlustris .... copiam *om. G*   inlustris (-tre *L*) femina] *sic ΓΔEP*^{2}*L Pith. (ad Sichard.)*, inlustrem feminam *reliqui*   ditare *Δ*   uellit *ΓES*   **5** habere *G*   holografam (olograffam *Γ*, olographam *ΔCL*)] ografiam *S*   circam *Γ*   praedictam (-ta *S*)] *ΓΔXCSLΦ*, praedicta feminae *E*, praedictam feminam *reliqui*   supremae] super me *Γ*   prodedit *ΓΔ*   uoluntates *Δ*

Nam, quod solum potuit secretius licere morienti, indicem iudicii sui paginam Caesario v(iro) s(pectabili) tribuno et notario fratris sui filio secura commisit, quem natalium decus et propinquitatis religio fidem cogerent servare defunctae. Nec sane electionis suae cura testatricem fefellit. Desideriis amitae Caesarius obsecutus chartam fidei suae creditam iuris et conscientiae memor eadem qua sumpserat simplicitate vulgavit. Sed inlustris heres ab ambitu cupiditatis aliena nihil de successione praesumpsit, nihil de corporibus hereditariis vindicavit intra hos modestiae terminos manens, ut subdito precibus ultimae voluntatis arbitrio non prius se putaret heredem, nisi nos causae iustitiam probaremus. Recensitis igitur omnibus defunctae iudicium roboramus, cui praeter filium fratris et litteras suas testes habere non licuit. Idcirco inlustris femina Pelagia pro ea parte, qua
1 heres scripta est, defunctae potietur arbitrio. Ne tamen huius statuti salubritatem generi negemus humano, mansura iugiter lege decernimus, ut quisquis per holografam scripturam supremum maluerit ordinare iudicium habeat liberam facultatem. Multis enim casibus saepe contingit, ut morientibus testium numerus et copia denegetur. Quibus erit de legibus nostris inter ipsa vitae deficientis pericula causatio, si propriae manus litteris scribere quos voluerint non sinantur heredes. Aliis testes itinerum necessitas, aliis solitudo villarum, aliis navigatio servis tantum comitibus expedita subducit. Aliorum testatas esse prohibent voluntates hi, qui velut obsessos conclavibus suis solent custodire languentes. Nostrae posthac beneficio sanctionis intestatus nemo morietur, cui fuerit sollicitudo testandi. Late viam supremis aperimus arbitriis: si holografa manu testamenta condantur, testes necessarios non putamus. Scripto enim taliter sufficiet heredi adserere etiam sine testibus fidem rerum, dummodo reliqua congruere demonstret, quae in testamentis debere servari tam veterum principum quam nostrae praecipiunt sanctiones, ut
2 in hereditariorum corporum possessionem probata scripturae veritate mittatur. Cum tamen testium praesentiam testator elegerit, legitimum numerum semper oportebit ad-
3 hiberi. Necessitatem quoque praecipitem submovemus, quae testatores hactenus conpulit sub unius diei spatio supremum festinato nimis ordiri et inplere iudicium. Quibus

---

6 nam] *fortasse* eam cessario *Γ* 7 s.] spl. *L*, spectab. *PM*, exspectabili *G*, expectabile *Δ*, sapienti *E* fratri *L* filios *XC* natalium] naturalium *L* decus] decius *Δ*, dignitas *E* 8 propinquitas *ΔE* cogerint *SL*, cogeret *Γ* seruaret *Γ* defuncti *Δ* curam *E* 9 contestatricem *S* desiderii *L*, desiderius *Δ* amicae *C* cessarius *Γ* obsecutus] subsecutus *L*, secutus *G* cartam] causam *Φ* 10 qua] que *L* simplicitatem *ΓL* 11 heres] heris *M*, uere *Γ* ab ambitum *Γ* 12 intra] in *Γ* ut] *om.* E^a*S* 13 nisi] sibi $Γ^a$ causa (causam *G*) iusticiae *ΓG* probaremur *Γ* 14 recensitis] recensetis *Γ*, recentis *Δ* igitur *bis posuit Γ* omnibus] omnes *Γ* fratris] patris *Γ* 15 inlustra *Δ* qua] quae *G*, *om. L* 16 arbitrium *G* ne] nec *S* statutis *E* salubritate *GPM* 17 negemus] negato *G* mansuram *G* iugiter] igitur *Δ* legem *G* discernimus *Δ* holografam] olograffam *Γ*, olograpam *X*, olographam *ΔCSL* 18 libera *Γ* 19 contigit $Γ^a$*ΔCS* morientibus] morientes *Γ* testium] testibus *G* numerum *Γ*, numero *PM* capia S^a 20 deficientes *Δ* periculo *G*, periculosa *Φ Pith. (ad Cuiac.)* causatio] cautio *PM* propria *Φ* manu *PΦ* 21 litteris *om. PM* uoluerit *L* sinuantur *L* aliis] alii *ΓXC PM* testis *ΓSL* 22 aliis] alii *ΓS* solitudo *ΔXPMLΦ Pith. (ad Sichard.)*, sullicitudo *Γ*, sollicitudo *reliqui* aliis] malus *Γ* expedita] *ΓS*, expetita *Δ et reliqui* 23 testatus *S*, testata *ΔE* prohibetur *E* uoluntatis *ΓE* hi (hii *ΓΔEXCSL*) qui] iniqui *G* uelut] uel *G* conclauibus] cum clauibus *ΓGL*, cum cladibus *E* 24 posthac] post hanc *E*, post haec *GL* moriatur *G* 25 sollicitudo] solummodo *G* si *om. S* holografa] olographa *ΔL*, olagrafa *G*, olografam *Γ*, olographam *S* 26 condantur] condonantur *Γ* scripto (-tum *E*) enim] scriptorum *GPM*, si scripto *S* sufficiet] sufficiit *S*, sufficiat $Γ^a$*GXC* heredem *Γ* 27 rerum] rei *GPM* congruae *E* demonstret] demonstrent *ΓXC*, demonstrarent *L*, demonstrentur *G* qua *Γ* 28 seruare *E* praecipunt *E* sanctionis *Δ* 29 possessione *L* probatam *GES*, prolatae *Φ Pith. (ad Cuiac.)* ueritatem *ΔS* mittantur *G*; *verba constitutionis eius quae praecedit (Valent. 21 [20], 1 v. 31/33)* 'cuius heres ex edicto diui Hadriani hereditaria corpora consequitur nec bonorum possessionis petendae sustinebit necessitatem, quam generaliter omnibus relaxamus' *loco suo mota aut pertinent ad novellam nostram inserenda post* mittatur *aut, si sumpta sunt ex constitutione aliqua deperdita, ad hunc locum adscripta fuerunt ab antiquo perito* 30 praesentia *E* testatur $ΓE^a$ relegerit *E* oportet *ES* 31 necessitate *G* testatoris *ES*, testatore *L* 31/32 compellit *G* 32 diei] die *E* spacium *GE* supremum] subpraemam $Γ^a$, supremo *G*, *om. S* festinantio *Γ* ordiri] ordinare *Γ*, ordinari *XCSL* impleri *Δ*

nos licentiam tempusque largimur, ut voluntatem, quam de rebus propriis mente conceperint, frequenter scribant, frequenter retractent, frequenter emendent et quot voluerint diebus in tantae praesertim causae meditatione versentur. Haec enim deliberatio nihil
4 inmaturum relinquit cui licebit saepe dictata corrigere. Testes autem subscriptiones suas uno die vel omnes pariter vel, si legitimus numerus exiguam moram fecerit, horis
5 praebere diversis sub obtutibus testatoris iubemus. Praeterea, quoniam plerique deficientium voluntates suas cupiunt esse secretas nec ante vulgari quam luce priventur, statuimus ac iubemus, ut, si testes rogati paginae, cuius arcana nescierint, coram testatore subscripserint, nihil ex ignoratione testium testamentorum firmitatibus derogetur, Albine
6 p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Idcirco inlustris et praecelsa magnificentia tua iustissimam legem et cunctis generaliter profuturam in omnium celeriter ire notitiam propositis iubebit edictis, ut facile possit agnosci nostrarum salubritas sanctionum. DAT. VII KAL. IAN. ROM(AE) AETIO III ET SYMMACHO VV. CC. CONSS. ACC(EPTA) VI KAL. IAN. ROM(AE). PROP(OSITA) V KAL. IAN. IN FORO TRAIANI CONSS. S(VPRA)S(CRIPTIS).

INTERPRETATIO. Haec lex licet alia replicet, quae in aliis legibus habentur exposita, tamen hoc amplius observandum esse praecipit, ut, si cui fuerit testandi voluntas et testes forsitan defuerint, voluntatem suam propria manu perscribat, quae prolata post defuncti obitum plenam obtinet firmitatem.

Γ. — BREV. (**ΔΔGEXCPMSL, item selectis tamen lectionibus Φ [om. subscr. int.]; ex decurtatis frustula textus exhibent Paris. 4408 [inde a* 42 pkaa] *et ΣΞ* [41/42 'albine pk aug. idcirco inl.']*); remittunt ad nostram l. Visigoth. 2, 5, 13* 'qualiter firmentur uolumtates eorum qui in itinere moriuntur' *[ad v. 21] et 2, 5, 16* 'de olografis scripturis' *[ad § 1]). — Lex R. Burgund. 45, 1:* 'testamenta, si per olografam manum fiant, probata manus ueritate sine testibus integram capiunt firmitatem' *(ad vv. 17/18, 25/26, 49/50); 45, 2 (ad § 2; cf. quae attulimus ad huius tituli novellam primam).*

33 largimus *GE* ut] et *Γ* mente] mentemque *GXCPM*, *om. S* **33/34** conciperint *Δ* **34** retractant *Δ* emendent et] emendent *Δ* quot] *C*, quo *X*, quod *ΓΔ et reliqui* **35** tantae] tanta *Γ*, inite *Δ* praesertim] praesentim *E*ª, *om. S* uersentur] seruentur *G* enim *om. G* deliberatio (meditatio *E Pith. [ad Sichard.]*) nihil] meditationibus *S* **36** inmaturum] maturum *Δ* saepe] sua *L* dictata] dicta *ΔE*¹ autem] etiam *ES* subscriptionis *GL* **37** suas] seu *G* omnes . . . . . . fecerit *om. Δ* numeris *Γ* morem *Γ*ª **38** diuersis *om. L* quoniam] quod *L* plerique] plerumque *S* **38/39** deficientiam *M* **39** cupiant *E* nec] ne *S* priuetur *L* **40** testis *Γ* rogati] rogate *Γ*, rogari *Δ* arcana nescierint] arcanae scierunt *Γ* **40/41** coram (quoram *S*) testatore subscripserint *om. Δ* **40** testatore . . . . **41** testium *vacuo spatio relicto deest C* **42** pkaa] *ΓGPM Paris. 4408*, p.k.a. *ΔΞ*, pk *Φ*, pk aq am *L*, pk aug *Σ*, parens k.aa *E*, pater k. aa *XC*, parens karissime atque amantissime *S Pith. (ad Sichard.)* idcirco *(om. L)* inlustris (inlustra *Δ*)] inlustris idcirco *Paris. 4408* et *om. Paris. 4408* **42/43** praecelsa magnificentia tua] *sic verbis perscriptis ΓΔES Pith. (ad Sichard.)*, pcla mfat *L*, pref. mag t *Φ*, pmtua *P*, pmta *XCM*, pmt *G*, prompta *Paris. 4408* **43** omnium] omnibus *GPM* **44** iubebit (iubemus *G*) edictis] iubebitem dictis *Γ* facilius *S* **45** dat. . . . . symmacho *vacuo spatio relicto deest C* dat. uii kal. *om. ΣΞ* **45/46** dat. uii (ui *GX*, xu *L*) kal. ian. *(om. XL)* rom. (romam *Σ*) *(hic deficit L)* aetio (ecio *ΓΞ Paris. 4410. 4415*, actio *Σ Paris. 4413*, euotio *G*, ppo ΔΔ etio *Paris. 4408*) iii (ii *Paris. 4413*, i *Paris. 4411. Epit. Mon.*, *om. Paris. 4408. 4415*) et *(om. G Paris. 4415)* symmacho *(om. Paris. 4415)* uu. cc. (uc. *ΓΘΩ Paris. 4413*, uic. *Paris. 4414. 4415*, uu a *XΣΞ*, *om. GEPMS*) conss. *(om. ECΣ Paris. 4414. 4415) (hic finiunt ΓES)* acc. ui (uii *Ξ*, iii *C*, *om. G*) kal. ian. (iun. *Paris. 4413*, *om. Ξ*) rom. prop. u kal. ian. (iun. *ΣΞ*) (rom. prop. u k. ian. *om. G Paris. 4410*) in foro *(om. Paris. 4413)* traiani (traiano *Ω Paris. 4408*, traaanni *X*, ualentiniani *Paris. 4413*) conss. *(om. Paris. 4410. 4411. 4414. 4415)* ss. *(sic XC*, s stis *GPM*, *om. reliqui)*] dat. uii kal. ian. rom. pp u kal. ian. in foro troiano cons. *Paris. 4409*, dat. uii (uiii **ΔΔ*) kal. ian. rom. proposita (ppros *Leid.*) in foro traiani u kal. (l. *Leid.*) sup. *(om. Leid.)* scribt. (scb *Leid.*) *[scil. mensis]* aetio (etio *Leid.*) iii et symmacho uu. cc. (uic. *Leid.*) cons. **ΔΔ Leid.* **47** replecit *L* habetur *ΔPM* exposita] expressa *Paris. 4409* **48** obseruando *L* praecipit] praecepit *EPMΩΣΞ* si cui] sicut *Δ* **49** defuerint] fuerint *Δ* propriam *L* praescribat *ΨΘΩΣ*ᵇ*Ξ*, praescribet *Σ*ª, prescribit *Δ*, conscribat *ES* prolata] probata *Epit. Aegid. et Monachi. Burg. 45, 1* **50** obtinet] obtineat *G Ω*, obti(-e *L*)nebit *LΣ*ᵇ

XXII [*Haenel* XXI]. DE OFFICIO ET DE NVMERARIIS PRAEFECTORVM PRAETORIO.

xxii] xx *ΓO*, theod. xluiiii **ΔΔ Fuld.* de num.] *Γ(context.) Δ*, num. *Γ(lat.)***Δ O Fuld.* praefectorum praetorio] *sic Γ* **ΔΔ*, prefectorum *O Fuld.*

Nov. XXII [*Haenel* XXI] (446 Dec. 15).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA ALBINO II P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ET PATRI-
CIO. Iustitiam suggestionis probamus, cuius omnis haec mens est, ne quid umquam contra
innocentiam male petentibus licere patiamur. Scimus enim, quanta saepe miseros vexet
invidia, quos iniquitas iudicantum fastigio potestatis adfligit. Officium sedis celsitudinis
tuae, sine quo necessitates publicae nequeunt expediri, per infortunia multa iam saucium
medicinam nostrae curationis exposcit, quae dudum potuisset adhiberi, si suggestio similis
1 ante manasset. Hac igitur mansura iugiter lege sancimus, ut quisquis ex officio prae-
toriano, priusquam militandi finem consummatis per ordinem temporibus sortiatur, sub
adtestatione gestorum testimonio praefecturam regentis honestam meruerit missionem, seu
quietis studio sive alterius amore militiae, nullam sustineat de non peractis stipendiis
2 quaestionem fiduciam perpetuae securitatis habiturus. Praeterea numerarios prae-
torianae sedis, penes quos publicarum rationum notitia consistit, sive privatos sive aliam
militiam fortasse sortitos, post quinquennium discussionibus subiacere prohibemus. Intra
hoc enim tempus vestigari facile quamvis latens veritas potest. Et certe nullius tam
3 gravis debet esse condicio, ut terminum non habeat sollicitudinis et timoris. Munimen
uberius consideratio flagitat aequitatis. Officium praetorianum sub quolibet expensarum
colore in praeiudicium cautionum vetamus urgueri, in cuius perniciem nequitia credito-
rum frequenter excogitat, ut pecuniam pro publica necessitate numeratam privatis
simulent profecisse conpendiis: quibus hanc poenam praesenti constituimus sanctione, ut,
si quando pecuniam suam sub tali credendam putaverint esse contractu, eius protinus
amissione multentur nihilque vel ab his quos adversum vetita deceperint vel de publicis
4 rationibus consequantur. Haec officio praetoriano salutis fortunarumque praesidia
tribuisse sufficiat, cui etiam mensores, quos pridem habere desiderat, pro mansionum
5 suarum quiete concedimus, Albine p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris
igitur et praecelsa magnificentia tua iustissimam legem propriis vulgabit edictis, ut
omnibus innotescat nostro saeculo rei publicae nihil amplius esse praestandum nisi quod
deceat adquiri. DAT. XVIII KAL. IAN. ROM(AE) AETIO III ET SYMMACHO $\overline{\text{VV}}$. $\overline{\text{CC}}$. CONSS.

ΓΔO Fuld. (incipit 25 igitur, *finit* 27 adquiri*)*

1 ii *om. O* $\overline{\text{ppo}}$] $\overline{\text{po}}$ *Γ*, $\overline{\text{pf}}$ $\overline{\text{po}}$ *Δ*, preposito *O* 2 suggestionis] suggescione *Γ*; *scrib.* sugg. tuae omnes *Δ* 3 uexet] *O*, uexit *Γ*, uinxit *Δ* 4 offitio *Γ* 5 quod *Δ* 6 medicinas *Δ* 7 iugiter mansura *O* sancimus] *Γ*, decernimus *ΔO* 8 consumatis *Γ* 9 testimonium *Γ* praefectura *ΓΔ* regentes *ΓΔ*, gerentis *O* honesta *Γ* meruit *Δ* messionem *Δ* 10 quietes *Δ* studium *Γ* substeneat *Δ* 11 habituros *Δ* numerarios] non meraris *Γ* 12 rationem *Γ* noticiam *ΓΔ* priuatos] *malumus* priuatos factos alia *Γ*, alias *ΔO* 13 milicia *Γ* sortitus *ΓΔ* discursionebus *Γ* 14 uestigare *Δ*, inuestigari *O* 15 timoris munimen] mun. tim. *O* 16 uberius c. fl. aequitatis *om. O* sub quolibet *om. ΔO* expensarum] ex suarum *Γ* 17 urguere *Γ*, urgeri *O* nequitiam *Γ* 18 pro *om. Δ* priuati *Γ* 19 proficisse *ΓΔ* 20 tale *Γ* putauerit *Δ* esse *om. O* 21 multetur *Δ* 23 sufficiat] *Γ*, sufficiet *ΔO* desiderant *Γ* $\overline{\text{pro}}$] $\overline{\text{prae}}$ *Γ* 24 quietem concedemus *Γ* pkaa] pka *Δ* inlustra *Δ* 25 et praecelsa] praecelsa *Fuld.* proprius *Fuld.* uulgauit *ΓΔ Fuld.* edictis ut] actus cum *Fuld.* 26 puplici *Fuld.* pristandum *Fuld.* nisi quod] quam *O* 27 deceat] docit *Γ*, decit *Fuld.* adquerat *Fuld.* dat. xuiii (xix *Δ*) k. ian. rom. aetio (etio *O*) iii et symmacho (simacho *Γ*) $\overline{\text{uu}}$. $\overline{\text{cc}}$. *(edd.,* $\overline{\text{uc}}$ *ΓO, om. Δ)* conss. *libri*

XXIII [*Haenel* XXII]. DE SEPVLCRI VIOLATORIBVS.

xxiii] xxi *Γ*, xxu *O*, u *reliqui (om. C)* sepulcri] *sic Γ(context.) S (lat. β)*, sepulchrorum **Δ(context.) Δ*, sepulcrum *S (lat. γ)*, sepulc(h)ris *reliqui* uiolatoribus] *sic Γ *Δ(context.) ΔES(lat. β) Paris. 4414. 4415*, uiolatorum *Ω² Paris. 4408*, uiolatis *L*, *om. reliqui*

Nov. XXIII [*Haenel* XXII; BREV. V] (447 Mart. 13).

DD. NN. IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. ALBINO II P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ET PATRICIO. Diligenter quidem legum veterum conditores prospexerunt miseris et post fata mortalibus, eorum qui sepulcra violassent capita persequendo. Sed quoniam noxiae mentes caeco semper in facinus furore rapiuntur et se ad poenas dudum statutas existimant non teneri, necesse est severitatem novare, quam videmus hactenus inpune contemptam. Quis enim nescit quietos sollicitari funestis ausibus manes et horribilem violentiam defunctorum cineribus inferri? Luce palam sepulcra caeduntur et quidquid religio vetat in usum licentiae traxit sacrilega praesumptio. Finis malorum iam nec mortuis datur, in quorum supplicia constructio miserandae sedis eripitur. Scimus enim — nec vana fides est — solutas membris animas habere sensum et in originem suam spiritum redire caelestem. Hoc libris veteris sapientiae, hoc religionis, quam veneramur et colimus, declaratur arcanis. Et licet occasus necessitatem mens divina non sentiat, amant tamen animae sedem corporum relictorum et nescio qua sorte rationis occultae sepulcri honore laetantur, cuius tanta permanet cunctis cura temporibus, ut videamus in hos usus sumptu nimio pretiosa montium metalla transferri operosasque moles censu laborante conponi. Quod prudentium certe intellegentia recusaret, si nihil crederet esse post mortem. Nimis barbara est et vesana crudelitas munus extremum luce carentibus invidere et dirutis

---

1 dd nn (dn nt *Paris. 4408*) impp (imp *Paris. 4411*)] *sic Paris. 4408. 4410. 4411*, d(omi)nis impp *ΣΞ*, impp (*vel* imp) *Γ et reliqui* ualentinus *S*, ualens *Paris. 4408. 4411* aug. *Σ* albino] albi *G*, basilio *Γ* ii *(bis PM)*] *om. ΔO GLΨ'ΘΩΣΞ Paris. 4409. 4410. 4413* ppo] praeposito *OS*, pfti *G*, pf *Paris. 4409* 2 patricio] pat. *Γ* prospexerant *O*, prospexisse *PM* et post] post *O* 3 facta *G*ᵃ*L*Φᵇ*Ξ* mortalium *G* uiolassent] uiolassent semper *S Paris. 4414. 4415* capita] capete *Γ*, capitali *Ω* persequendo] *OΘ*, persequendos *Ω*, persequenda (-dam *Ξ*) *ΓΔ et reliqui* quoniam] quod *L* 4 mentis *S Paris. 4410* furore] funere *Ω* 4/5 exstimant *Γ*, existiment *Ψ'* 5 non teneri] contineri *ΔO* seueritate *ΓΦ* nouare] *ΓES*, nouari *ΔO et reliqui*, non uari *Ξ* uidemus] uidimus *ΓOΩ* 5/6 contemptam (contimtam *Γ*)] contempta *ESΦ*, contempni *O* 6 quietos (quiete *Δ*, qui eos *G*) sollicitari (sollicitare *ΦΨ'*, solicitare *Ξ*) *post* ausibus *O* auxibus *Γ* manes et] manens et *S*, manere et *Ω*, manus et *Φ*, inanes et *G*, inmanis et *E* horribili uiolentia *G* 7 inferri] deferri *G*, ferri *L* lucem *LΞ* caeduntur] caeduntur ea *G* 8 licentia *E* traxit] tradidit *GPM* finis] *OGSL Paris. 4409. 4410. 4414. 4415*, funes *X*, funesta *Ψ'*, fines *ΓΔ et reliqui* datur] dantur *C*, datum *L*, quies datur *Φ Pith. (ad Cuiac.)*, datur requies *Paris. 4409* 9 in *(om. S)* quorum supplicia] quibus sepulturae *O* constructio miserandae sedis eripitur] *plerique*, constructio miseranda est diseripitur (disripietur *XC*) *XCP¹M*, constrictionis seruanda est sedis eripitur *G*, miseranda sedes eripitur (*om.* constructio) *O* nec] ne *L* 10 est] et *ES* solutis *L* 11 ueteris *om. Ξ Pith. (ad Cuiac.)* religionis] relegionis norma *Paris. 4409* ueneramus *G* colemus *ΓE*ᵃ 11/12 dedeclaratur *G* 12 occasus] hoc casus *G* necessitate *M* non *om. O* amant] manet *L* 13 rationes *Δ* sepulchra *L* honore] onere *Ω Pith. (ad Cuiac.)* 14 laetantur] ledantur *G* tantum *O* cunctis *om. S* temporibus] testibus *G* 14/15 in hos (hoc *GΨ'ΘΩΞ*, *om. XCM*) usus (usum *S*, *om. Ψ'ΘΩΞ*) sumptu (sumpto *G*, sumptum *S*) nimio] in huius sumptum nimium *O* 15 pretiosam *ΔS* censo *E*ᵃ laborantis *G* 16 quod] quo *Δ* prudentum *L* recusare *Ψ'* crederet (crederit *ΓGXCS*)] crediderit *EMΨ'ΘΩ Paris. 4408. 4409. 4414. 4415*, credederet *Ξ* 17 barbara est] barbarest *Γ* uesania *Θ*ᵃ lucem *G* inuidere et] inuiderit *E* dirutis] derutis *M*, diruptis *SLΨ'Ω²*, disruptis *E Paris. 4410. 4414. 4415*

per inexpiabile crimen sepulcris monstrare caelo corporum reliquias humatorum.
1 Huius nefandi sceleris inter ceteros reos vehementior clericos querella persequitur, quos
portentis talibus inmorantes frequenter aspexit dies tristior. Ferro adcincti vexant
sepultos et obliti numinis caelo ac sideribus praesidentis cinerum contagione pollutas
sacris altaribus manus inferunt, tanto in profundam caliginem conscientiae suae stupore
demersi, ut reverendis audeant interesse mysteriis et post excidia funerum credant deum
2 posse placari, quem nocentes precantur incassum, quem vita melior exorat. Commis-
sorum talium foeditatem, ne diutius tempora nostra maculentur, hac edictali lege dam-
namus. Quisquis igitur sepulcra profundae violator quietis et lucis ipsius hostis effode-
rit, quisquis ex his quaelibet marmora vel saxa sustulerit, poenae mox habeatur ob-
3 noxius. Servos colonosque in hoc facinore deprehensos duci protinus ad tormenta con-
veniet. Si de sua tantum fuerint temeritate confessi, luant commissa sanguine suo; si
4 dominos inter supplicia nullo interrogante nexuerint, pariter puniantur. Ingenui quo-
que, quos similis praesumptio reos fecerit, si fortasse plebei et nullarum fuerint faculta-
tum, poenas morte persolvant; splendidiores autem vel dignitatibus noti bonorum suorum
5 medietate multati perpetua notentur infamia. Clericos vero, quos tam diri operis con-
stiterit auctores, dignos credimus maiore supplicio: vehementius enim coercendus est
quem peccasse mireris, scelus omne gravius facit claritudo personae. Intolerandum, nimis
execrabile, non ferendum induere nomen et titulum sanctitatis et abundare criminibus.

---

18 inexpiabilem *E*, expiabilem *Ξ* corporum reliquias (-quas *L*)] r. c. *O* humatorum] humanatorum (-nitorum *Θ*, -niatorum *Ψ'*[b]) *ΔEΨ'Θ Ω Paris. 4408*[a]*. 4411,* humana natorum *Paris. 4414. 4415* **19** ceteros] ceteris *Γ* reos *om. Δ* uehimentio *Γ* prosequatur *S* **20** portentis] portentos et *O* dies tristior (tristitior *Θ*)] districtior *ΔSΞ Paris. 4408. 4414. 4415 Pith. (ad Sichard.),* inquisitio districtior *O* **20/21** ferro adcincti uexant (uexantur *Ω Paris. 4410*) sepultos (-tus *ΓMΘ*)] sepultos ferro adcincti uexant *E S Paris. 4414. 4415* **21** obliti] oblitis *ΔΘ* numinis] *Ω Paris. 4409*[b], nominibus *Δ*, nominis *ΓO et reliqui* praesidentis (praesi[*vel* -e]dentes *ΔGEXCMLΘ Paris. 4410. 4414. 4415*)] residentis *Paris. 4411. Pith. (ad Cuiac.),* illudentes *O* contagionum *G* polluta *L*, pollutus *Ξ* **22** inferunt] infuderunt *Θ*[a] tantum *SLΦ* profundam] profunda *M*, prouidum *G* caliginum *GMΦ* conscientiae] tantum conscientiae *E Paris. 4414. 4415* suae *om. G* **23** dimersi *LΦΘΩ*, dimissi *Ψ' Paris. 4410* my(*vel* -i)steriis] ministeriis *XΨ' Paris. 4408. 4411 Pith. (ad Cuiac.)* et] sed *E* excidias *L*, scidiam *Ξ Pith. (ad Cuiac.)* credunt *Γ* deum] dominum *Δ*, deum esse *Γ* **24** placeri *E* nocenter *L* incassum] in casum *Ω Paris. 4408. 4414* quem] quae *G* uitam *Γ* exorat] exortat *G*, exorata *Ψ' Paris. 4410* **24/25** commissorum igitur *O* **25** f(o)editate *ΔECΨ'ΘΩ*, fidelitate *Ξ* diutius] ducias *Γ*[a], ducius *Γ*[b] hac] haec *GELΦ* edictali] editali *Δ*, dictali *L*, edicta *EΞ Paris. 4408. 4410,* edicto *Fuld.*, edita *Epit. Mon. Pith. (ad Sichard.)* **26** quisquis] quicquid *M*, si quis *Ψ'* igitur] ergo *O* uiolatur *ΓΔLΦ Fuld.*, uiolatis *Paris. 4408*, uicto(*vel* -u)r *Paris. 4414. 4415* et lucis] et locis *Θ Vat. 1050*, locis *Ψ'* **26/27** offoderit *G* **27** quicquid *M* qualibet *Δ* saxa uel marmora *O* uel] aut *Paris. 4409* subtulerit *Ψ'ΘΩ Paris. 4410* poenae] poena *LΨ'*, pene *ΓG*, poenam *Fuld.* **27/28** obnoxius] innoxius *O* **28** seruos colonosque] seruus colonusque *ΓEMΞ Fuld. Paris. 4410,* seruus colonus qui *ΔΨ'ΘΩ Paris. 4409. Vat. 1050,* seruos colonos *OS*, seruus uel colonus seu quos *G* in *om. Ξ* deprehensos] deprehensus *ΔELΨ'ΘΩΞ Paris. 4410,* deprehinsus *Γ Fuld.*, comprehensos *G*, fuerit deprehensus *Paris. 4409* duci] duci eos *Paris. 4409* **28/29** conueniat *GLΦ*, conuenit *SΘΩΞ* **29** si de] sede *Γ*, sed de *Ξ*, et si de *ES*, qui si de *O* tantum fuerint (*om. Ω*[1]*Ξ Pith. [ad Cuiac.]*)] f. t. *Ψ'Θ* temeritatem *Γ* **30** dominus *ELΨ' Paris. 4410. 4411. 4414. 4415,* domnus *Paris. 4408*, dominum *OΘ ΩΞ Paris. 4409* inter supplicia *om. O* **30/31** quoque] quod *Ξ*, uero *Epit. Mon. Pith. (ad Sichard.)* **31** fortassis *E*, *om. Epit. Mon. Pith. (ad Sichard.)* plebegi *Δ* et] ex *Ψ'Θ*, et in *Paris. 4414. 4415* furit *G* **33** medietate] mediete *Γ*, medietatem *E* multati] multatim *Paris. 4409*, multi *Θ*, multa *Ψ' Paris. 4408*, notati *Φ* diri operis] diriuoperis *Ψ'*, dari operis *Ξ*, diu corporis *Θ* **33/34** constiterit] constitit *XCΦ Paris. 4410,* constat (costat *G*) *GM Epit. Mon.*, constituit *Ψ'* **34** auctoris *Γ* dignus *Γ*; *cf. Cod. Th. 11, 39, 10 v. 6 sq.* credemus *Γ*, credidimus *L*, credant *GM* maiore] maiori *OS*, esse *L* enim] erit *Ψ'Θ*, uero *Vat. 1050* coercendus] coherendus *Θ*, cocherendos *Vat. 1050* **35** mireris] *sic ΓM*, miseris *X CL Paris. 4414. 4415,* miserius *O*, mi[. .]ris *E*[a], miraris *S Pith. (ad Sichard.)*, mereris *Θ*, mereri *Ω*, meretis *Ξ*, meroris *ΔΨ' Paris. 4410*, memoris *E*[b], memores *Φ Paris. 4408. 4411. Vat. 1050. Pith. (ad Cuiac.)*, memores esse *G*, constiterit memorem quia *Paris. 4409*[b]*. Pith. (ad Sichard.)* omni *O* intolerandum] intoleranda *G*, intolerandae *XCM*, intollerandum est *S*, intolerando enim *E*, intolerabile *O* **36** execrabile] exigrabile *L*, exsecrabilique *S*, et execrabile *GM* feriendum (-do *Ξ*) *ΘΩΞ* induere] inducere *ΘΩΞ* nomine *GΘΞ* abundasse *O*

Quisquis igitur ex hoc numero sepulcrorum violator extiterit, ilico clerici nomen amittat
et stilo proscriptionis addictus perpetua deportatione plectatur. Quod ita servari opor-
tere censemus, ut nec ministris nec antistitibus sacrae religionis in tali causa statuamus
esse parcendum. Facessant querellae: nullius innocentiam sauciamus, nocentes tantum lex
6 nostra persequitur. Sed quoniam plerumque statutis salubribus dissimulatione venalium
iudicum negatur effectus, praesenti iubemus edicto, ut provinciae moderator adminiculo
municipum fultus censuram nostrae legis exerceat. Et licet nemo reus possit fascibus ac
securibus reluctari, si quis tamen extiterit sic superbus, sic inpotens, sic rebellis, in cuius
nequeat ire supplicium, amplissimas potestates directa relatione mox instruat, ne severitas
7 iusta lentetur. Quod si violatores sepulcri quos potuerit secundum formam sanctionis
huius punire neglexerit vel de superioribus referre distulerit, facultatibus et honore
8 privetur. Cuius quisquis, sive adhuc in potestate positi sive privati, propter omissam
poenam violatoris sepulcri voluerit accusator emergere, habeat liberam facultatem. Nec
delatoris formidet invidiam, cum praemio magis dignus sit, qui se constanter inprobos
9 odisse monstraverit, Albine p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris et
praecelsa magnificentia tua legem, quam pietatis et religionis amore concepimus, pro-
vinciis provinciarumque rectoribus celeriter innotescere propositis iubebit edictis, ut

---

37 hoc] isto *GM* numero] numero clericorum *G* uiolatur *L* clerici] celirici *E* ammittat *Γ*, amittant *E* 38 et] et sic E^b *Paris. 4409. Cuiac. ed. 1*, et sit *G*, *om. L* stilo] stillo *Δ*, stitulo *Ξ*, titulo *O* perscriptionis *G* adictus *Δ*, addictis *ΘΩΞ* plectantur *G* quod ita] quod si ita *E Paris. 4414. 4415* seruari] seruare *Φ Paris. 4410*, obseruari *GL* 39 censimus *Δ*, censuimus *Vat. 1050* anti(*vel* -e)stitibus] *ΓOEXC Paris. 4410. 4414. 4415. Vat. 1050*, ante(*vel* -i)stibus *Δ et reliqui* sacrae (sanctae *M*) religionis] sacri legionis *Paris. 4410* in tali causa (casu *CM*)] in c. t. *G* 40 facessat *O*, facescant *GESΨ'Θ* querela *O* nocentes] nocent *L* 41 nostra] ista *GM* persequitur] perquiritur *G* statutis] statu *Ω*^{1} salubrioribus *L* 42 iudicium *Paris. 4408. 4410* negat *G* ut] uti *M* prouinciae] prouidenciae *L* moderatur *Γ Paris. 4410* adminiculum *ΓΦ*, admiraculo *M* 43 municipium *GEΦΨ'Θ* fultis *Δ* censura *ES Paris. 4410* et licet] licet *SΩΞ* ac] aut *Ψ'Θ* 43/44 ac securibus *om. Ξ* 44 reluctare *Γ* sic superbus] sit s. *Ψ'*, tam s. *Vat. 1050* inpotens] inpetens *ΩΞ Pith. (ad Cuiac.)*, in poenis *Θ*, potens *GS*, impudens *Cui. ed. 2* cuius] cu(*sequitur vacuum spatium trium litterarum*) *Γ*, quem *Epit. Mon. Pith. (ad Sichard.)* 45 nequeat ire (iri *O*)] neque adire *EXMSΩ Paris. 4414. 4415. Vat. 1050*, nequat ire *Φ*, nequeat adire *Epit. Mon.*, neque adherere *Leid.*, neque habere *Paris. 4408* supplicium] supplicio *Γ*, iudicium *ΘΩΞ*, supplicum iudicium *Ψ'*, supplicium possit ad *S* directam relationem *S*, relicta relatione *Φ* instruant *GEXCMΨ'* 45/46 ne seueritas (seueritatis *Paris. 4408*) iusta] ne securitas iniusta *O*, ne seueritatis iustitia *S*, nisi lex ueritas iusta *Paris. 4415* 46 lentetur] laetetur *ΔOE*, letentur *Paris. 4409*, lenitentur *Paris. 4408*, legem nitentur *Vat. 1050* uiolatores] rectores uiolatores *Epit. Mon. Pith. (ad Sichard.)* quos] *fortasse* quis quos potuerit] poterit *S*, potuerint *GM* 47 huius] eius *Fuld.*, *om. S* puniri *Γ* neglexerint *GXCMΦΨ'Ω Paris. 4410* de superioribus (superiobus *Θ*, superbioribus *OESL*) referre distulerit (referre distulerint *GXC*, referendis tulerint *M*)] *scrib.* uel deferre superioribus distulerit a facultatibus *Fuld.* et honore] et honoribus *Ψ'ΘΞ*, honore *Fuld.* 48 priuentur *GM* positi] positis *ΔLΦ*, positus *GΨ'ΘΩΞ Paris. 4409. 4410* priuatus *Ψ'ΘΩΞ Paris. 4409* 49 uiolatores *Γ EΨ'Θ*, uiolatore *Δ* se sepulchri *Γ* accusator (-tur *Γ*) emergere (emercere *L*)] accusatorem mergere *XCSΨ'Θ*, se accusatorem mergere *G* habeas *E* facultatem] potestatem *Epit. Mon. Pith. (ad Sichard.)* 50 de(*vel* -i)latores *EΨ'Θ Ω Paris. 4410* inuidiam] inuidia *ELΦ*, iniuriam *Paris. 4409. Leid. Pith. (ad Sichard.)* premium *G*, primum *Φ* dignum *XCM Paris. 4410* constanter] constater *X*, constat *GM*, *om. Γ* inprobos] inprobus *ΓEXMΘΩΞ Paris. 4410*, improbum *C* 51 monstrauerit] monstratur *Ψ'Θ*, probauerit *Vat. 1050* albine *om. Leid.*

pkaa] *ΓOCPM Paris. 4408*, pka *ΩΞ Paris. 4410*, pk. ag. *Θ*, ii. k ags *Paris. 4413*, pk. aug. ag. *G*, pk. aq. am. *L*, pater kaa *X*, pater ka *Δ*, pater c. a. *Ψ'*, parens k(a) adq. *E Paris. 4414. 4415*, parens karissime atque amantissime *S*, praefecte kme atque amantissime *Paris. 4409*, *om. Leid.* 51/52 inlustris (inlustra *Δ*, illustris igitur *O*) et praecelsa (praeclara *Ω*) magnificentia tua (*sic verbis perscriptis plerique*, pcla fat *L*, pmta *M Paris. 4408. 4410*, prum(p)ta *Paris. 4411. Vat. 1050*, prae mta *C*, prae. m. t. *Φ*, pmt *O G*)] inlustrissima magnificentia tua et praeclara *Ψ'Θ Paris. 4413* 52 legem quam ..... concepimus *om. Γ* lege *Ψ' Paris. 4410* relegionis *MΦ* amore] more *XCM* concipimus *Δ*, concipiemus *G* 52/53 priuinciis *G*^{a} 53 prouinciarumque] prouincialiumque *M*, earumque *Γ* propositis] *sic Φ Paris. 4409*, propriis *ΓΔO et reliqui*

criminosis poena reddatur, innocenter viventibus gratulatio, pax sepultis. DAT. III ID. MART. ROM(AE). ACC(EPTA) VI KAL. APRIL. ROM(AE) CALEPIO V. C. CONS. PROP(OSITA) IN FORO TRAIANI VIII ID. APRIL. ANTELATA EDICTO ALBINI V(IRI) INL(VSTRIS) II P(RAEFECTI) P(RAETORI)O ET PATRICII.

Haec lex interpretatione non eget.

Γ. — BREV. (**ΔΔO[om. int.]GEXCP[deficit* 12 occasus] *MSL, item selectis tamen lectionibus Φ [om. subscr. int.] et decurtati ΨΘΩΣ[deficit* 7 defunctorum] *Ξ Leidensis [textus incipit* 26 quisquis] *Paris. 4408. 4409 [= Vatic. reg. 1048 = Bern. 263]. 4410 [= Berol. Savignian.]. 4411. 4413. 4414. 4415. 9653 [finit* 33 infamia, *redit* 48 cuius, *deficit* 49 facultatem; *om. subscr.]. Vatic. 1050 [textus finit* 3 persequendo, *redit* 26 quisquis; *om. inscr. subscr.]; Fuldensis textus partem [incipit* 25 hac edictali, *finit* 48 priuetur] *epitomatam exhibet; conciliorum Toletani IV [a. 633: v. Mansi X p. 630] c. 46 et Meldensis [a. 845: v. MG. Capitul. II, 415] c. 72 ad novellam nostram spectant).*

54 innocenter] innocenterque *S* uiuentibus] iubentibus *Paris. 4410* gratulatio] gratia *E*, gratiam *Paris. 4414, om. Paris. 4415* **54/55** dat. (datur *X*) iii (ui *S*, iiii *Paris. 4408. 4411. 4413. 4414. 4415*) id. mart. rom. (rauenne *O*ᵇ, *om. E*) *libri* **55** acc. (et acc. *Paris. 4409*) ui (uiii *Paris. 4414*, uii *ΔΨΘΩΞ Leid. Paris. 4408. 4409. 4410. 4411*, u *Paris. 4415*, iii *O, om. G*) kal. (id. *Paris. 4411. 4414. 4415*) april. (*om. Paris. 4409*) rom. (*om. Paris. 4409. 4410. Epit. Mon.*)] *om. Γ SL* calepio (*sic ΓMS Paris. 4409. Epit. Mon.*, calippio *E*, calupio *Paris. 4408. 4411. 4415*, calipio *ΔO et reliqui*) uc. (uic. *Ξ Leid. Paris. 4414*, uiro claro *S*, uiro clarissimo *Γ*, uictoriosissimo *G*, ualent. *Paris. 4409*) cons. (*om. E Paris. 4414. 4415*)] *om. L Paris. 4410* **55/56** prop. in foro traiani (troiani *G*, tra(h)iano *Ξ Paris. 4413*, troiano *Paris. 4409*) uiii (uii *OG*) id. april. (uiii id. april. *om. Epit. Mon.*)] *om. ΓESL Paris. 4410* **56/57** antelata (antelate *ΔΨΘΩΞ*, antelacte *Paris. 4413*) edicto (edictio *XC Paris. 4414*) albini (albine *Paris. 4413*, albino *Paris. 4408. 4409. 4414. 4415*, ab albino *G*) u inl. (incl *C*, i *G*, inlustri *Δ*, *om. ΨΘ Paris. 4413*) ii (*sic Paris. 4409. Pith. [ad Sichard.]*, sec. *Δ Paris. 4408. Pith. [ad Sichard.]*, seu *X*, secundo *GM*, et *ΨΘΩΞ Paris. 4411. 4413. 4415*, in *Paris. 4414*, *om. OC*) ppo (pfo *G*, pro *Ξ*, prepositi *O*, prop *Paris. 4411*, prope *Paris. 4413*, prof(*vel* -ph)et *Paris. 4414. 4415*) et (e *Paris. 4415*) patricii (*sic O*, et patricio *Δ et reliqui, om. G*)] antelate edicto albini uiri inlustri *Leid.*, inl. sec. ppo *Paris. 4410, om. ΓESL Epit. Mon.* **58** haec lex (ista lex *EXCMS*, lex ista *Paris. 4409*) interpretatione (interpretatio *S*, interpretationem *Θ*, inter *Δ*, exposita *L*) non eget (egit *ELΨΘΩ*, aeg/ *Δ*, indiget *G Paris. 4409*) *libri*

XXIIII [*Haenel* XXIII]. DE NEGOTIATORIBVS.

xxiiii] xxiii *Phill. 1735* ('in nouell. lib. h(abetu)r xxiii'), xxii *Γ*, uii *O*, theod. xxuii **ΔΔ Fuld.*

Nov. XXIIII [*Haenel* XXIII] (447 Apr. 25).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. AD FLORIANVM COM(ITEM) S(ACRARVM) L(ARGITIONVM). Inter cetera, quae perennitatis nostrae mansuro saeculis ordinamus imperio, hoc quoque, quo aerarii nostri commoda tueri posse salubri suggestione probamus, maiestatis nostrae sancimus oraculo, ne ulterius furtiva negotiatio et claris urbibus rarum faciat mercatorem et obscuris ac reconditis locis in damnum publicae functionis lateat turba
1 mercantum, Floriane f(rater) a(mantissime). Idcirco inlustris auctoritas tua pragmatici

---

1 ualentiniani *Phill.* ad florianum] *Γ*, floriano *O Pithoeus*, fiorentio *Pithoeus*, *om. Δ Phill.* **1/2** com. s. l.] *Ritter*, con *Γ*, consulari *O*, ppo *Pithoeus, om. Δ Phill.* **2** quae] *ΓΔO*, queis *Pithoeus* perhennitatem nostram e *Γ* mansuro] *O*, mansurum *Γ Pithoeus*, mansuram *Δ* imperio] *O*, imperium *ΓΔ* **3** quoque quo] *Γ*, quia et *O*, et *Δ*, quod et *Pithoeus* tueri posse commoda *O* suggessione *Δ* maiestatis] si maiestatis *Pithoeus*, quod maiestatis *Pith. (ed.)* **4** santiemus *Phill.* ne] nec *Δ* **5** obscures *Γ* **6** fa] *ΓΔ*, fr. amantissime *O* inlustra *Δ*

nostri tenore conperto sciat iuxta suggestionem suam omnes, qui declinatis urbibus per vicos portusque quamplures possessionesque diversas exercent negotiationis officium, pro aerarii nostri commoditate retinendos, ut secundum modum, quem iustitia suaserit, aurariam functionem cogantur agnoscere: gravis multae condemnatione proposita his, qui huiusmodi negotiatores in fiscale dispendium putaverint cohibendos. Aequum enim est eum, qui praeceptis nostris crediderit obviandum, facultatum suarum subire discrimen. DAT. VII KAL. MAI. ROM(AE) CALEPIO V̄C̄. CONS.

ΓΔO Phill. 1735 [Epit. Monachi] f. 158ᵃ (inscr. text. [incipit 3 maiestatis, *finit* 4 oraculo, *redit* 7 omnes*] subscr.) Fuld. (incipit* 11 aequum, *finit* 12 discrimen*)*

7 iusta *Γ* suggessionem *Δ* 7/8 per uiços portusque (portosque *Δ*) q. p. diuersas] et per diuersa loca *Phill.* 8 exercent neg. off.] negutia exercent *Phill.* *post* exercent *ins.* ut publici functionis lateant *(cf. v. 5) Phill.* pro ... 9 ut *om. Phill.* 9 ut] *O Pithoeus, om. ΓΔ* quem] que *Phill.* iustitia] iusti iam *Γ*, iustia *Phill.*ᵃ 10 cogantur] *O Pithoeus,* cogatur *ΓΔ Phill.* grauis .... proposita *post* 11 cohibendos *Phill.* cond. proposita (proposi *Γ*) his (hi uero *Phill.*)] his c. pr. *O* 11 negotiatore *Γ* fiscalem *Δ* putauerint] putauerit *Δ*, potauerit *Phill.* cohibendos] *scripsimus,* contuendos (-dus *Phill.*) *libri* est enim *Phill.* 12 eum *om. Phill.* qui .... obuiandum *post* discrimen *Phill.* credederit *Phill.*, credeberit *Fuld.* 13 dat. uii *(ΓΔ Phill.,* ui *O)* k. mai. rom. *(om. Phill.)* calepio *(sic Γ,* calipio *Δ,* calyppio *Phill.,* alipio *O)* ūc̄ conss. *libri*

XXV [*Haenel* XXIIII]. DE LIBERTIS ET SVCCESSIONIBVS EORVM.

xxu] xxiii *Γ*, [x]xui *O*, uii *Δ*, u *Leid.*, ui *reliqui (om. GC)* libertis] liberis *Vat. reg. 1048. Pith. (ad Sichard. et ed.)*, liberatis *S (lat.* ᵅ*) L (lat.)* et *(ins.* de *S)* successionibus (subcessionibus *L [context.]*, successoribus *ΦΨ [lat.] Θ [lat.] Ω*ᵃ *Paris. 4411*, susceptoribus *ΔΨ [context.] Θ [context.] Ξ Leid. Pith. [ad Sichard.])* eorum (eorum et pari*[-a context.]*cidiis *Fuld., om. Φ*)] *om. O*

Nov. XXV [*Haenel* XXIIII; BREV. VI] (447 Iun. 3).

DD. NN. IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. ALBINO II P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ET PATRICIO. Cum iuris aequitas omnibus dominis in commune permiserit fructu libertatis et praemio fortunam mutare servorum nec manumissoris posteros his graves esse conveniat, quos meliore iudicio tanti muneris auctor evexerit, duras nimis benemeritis credimus sanctiones, quae sic opprimunt sub ingrati actione libertos, ut ab heredibus defunctorum praecipiant in servitutem vocari, tamquam contra iniuriarum vel superbiae reos nulla
1 nisi abrogandae libertatis poena sufficiat. Huius ergo statuti vigorem benignius corri-

---

1 d̄d̄ n̄n̄ *(sic G Paris. 4408. 4414. 4415,* d̄d̄ n̄r̄is̄ *Paris. 4410, om. reliqui)* imp̄p̄. (imp̄ p̄p̄ *E Paris. 4409,* imperatio *S)* theod. et ualent. (ualentinus *S)* āā.] idem augusti *O* 1/2 albino *(sic ΓGE LΦ Leid. Paris. 4409. 4414. 4415,* ad albino *ΔΩ Paris. 4408,* ad albinum *reliqui,* albinum *Paris. 4410)* ii p̄p̄ō *(sic ΓE,* p̄p̄ᵒ *ΔLΨ*ᵇ*ΘΩ Leid. Paris. 4413. 4414,* p̄p̄m̄ *Paris. 4410,* p̄p̄ō ii *reliqui)* et *(om. Leid. Paris. 4409)* patricio (patricium *S Epit. Mon.*, patricio consulibus *G, om. Leid.*)] eidem patritio *O* 2 dominis] damnis *G* fructu] fructus *G*, fructum *ESL* libertatis] liberalitatis *OG*, ubertatis *Δ* 2/3 et praemio (-mium *E*)] praemio *Δ* 3 fortunam] fortune *E*, furtuna *Γ*ᵇ, futura *Γ*ᵃ mutare] uitare *Φ* *Pith. (ad Cuiac.)* nec] ne *L* manumissores *OE* posteros] posterius *O* grauis *ΓΔGESL* 4 meliori *GM* auctor (auctoritate *O*) euexerit (-rint *O*)] auctore (-i *Γ*) ue(-i *E*)xerit *ΓGEL* 4/5 credimus sanctiones (-nis *ΔM*)] s. cr. *C* 5 quae] qui *E* opprimunt] opp̄mum *Γ*, comprimunt *Pith. (ad Cuiac.)* ingrati] ingrata *G; cf. Cod. Th. 4, 10, 2* libertos] liberus *Γ* ut] aut *S* 6 praecipiant] *fortasse* praecipiantur in seruitute *GM* uocari] uocare *Γ*, uocaturi *Δ* tamquam] quam *Δ* contra *om. G* iniuriarum] iniuriam *ΓGΦ Pith. (ad Cuiac.)* nullam *ESL* 7 sufficiet *XC* statuti] stati *Γ*, statui *L* uigore *GM* benignus *ΓL*

gentes mansura iugiter lege decernimus, ut, si quis ex familia sua cuiuslibet sexus
homines libertate donaverit, eius heredes, sive extranei sive filii seu filiae seu nepotes
neptesque fuerint vel propinqui cuiuscumque cognationis et nominis, manumissos non
teneant ad obsequiorum necessitatem nullamque contra ingratos habeant actionem, sed,
quod minime remur, si contumeliam fortasse pertulerint, ad cohercendos iniuriarum reos
utantur iure communi. Nemo sibi nostrae legis obstaculo credat perire vindictam: late
adversum noxios severitas patet. Hoc unum genus ultionis nostro saeculo venturisque
temporibus nulli prorsus sperare permittimus, ut in ius vocati postulet servitutem.
Iustitiam praesentis edicti, si bene sentiant, famae praestamus heredum, ne videantur
2 non agere causam doloris, sed exercere potius cupiditatis ardorem. De successionibus
etiam, quas latius et obscurius veteres protulerunt, conpendium lucidae definitionis ad-
hibemus. Itaque libertus, qui c(ivis) R(omani) privilegium fuerit consecutus, sive unicum
pignus seu plures cuiuslibet sexus habeat filios, cum mori coeperit, suboli suae omnes
3 proprias si maluerit facultates supremo securus dimittat arbitrio. Quod si nulla prole
gaudebit, quattuor uncias bonorum suorum manumissoris filio vel, si plures erunt, filiis
derelinquat aut, si filiorum nullus extiterit, nepoti ex filio vel nepotibus eandem deputet
4 portionem. Filias vero manumissoris earumque filios et nepotes inpune praetereat, nisi
5 forsitan aliud amor suaserit voluntasque morientis. Ne quid autem scaevis interpreta-
tionibus calumniantum moliantur insidiae, quod pro liberto statuimus pari sibi munere
6 etiam liberta defendat. Praeterea intestatis libertis filius filiave nepos neptisque vel
si plures superstites fuerint, dummodo liberi civesque Romani, pro totius patrimonii
7 soliditate succedant. Nam si nec filios habuerint nec nepotes, reliquerint tamen patrem
matrem fratrem sororem pari libertate gaudentes, medietatem sibi intestatae successionis

---

8 discernimus *Δ* familia sua] familias a *Γ* 9 hominis *ΔEL* libertati *S* heredes] heres *M* siue] seu *OG* extranei] extraneis *ΓGE* siue] seu *O*, *om.* *ΓΔ* filii] fili *Γ*, filiis *GE*, *om* *Δ* seu filiae] siue filiae *ΔE* seu nepotes] seu *Δ* 10 neptesque (neptisque *ΓL*, neptaeque *G*)] neptesue *OC* fuerant *Γ* cognationis (nationis G^{a}) et] cognationi sit *L* manumissus *ΔL*, manumissis *G* 11 sed *om.* *S* 12 quod minime (mineme M^{a}) remur si (remorsi *XC*, reor si *M*)] cum memineremus si E^{b} contumelia *G* pertulerint] protulerint *G*, pertullerant *Γ* ad cohercendos (-dum M^{a})] ad quo hercendus *Γ*, a quo arcendos *G* 13 cummune *Γ* leges *E* obstaculum *Γ* perire uindictam] per eum dictam *L* late] date *X*, data *C* 14 aduersus *ΔL* noxios] obnoxios *E* ultionis *om.* *S* nostro] nostre *Δ* uenturisque] uenturumque *G* 15 temporibus] temporis *GM* nulli] nullus *Γ* prorsus *om.* *G* sperare (expetrare *L*, supplicare *GM*) permittimus (perremittimus G^{a})] omnino concedimus *O* uocati] indicato *G* 16 iustitiam] iuditium *O* presentes *G* edictis *E* si bene (sibi bene *G*, siue *L*) sentiant *om.* *O* famae *om.* *G* 17 non agere] agere *Δ*, non bene agere E^{v} causa *L* exercere] excipere *G* potius *om.* *O* 18 quas *om.* *G* obscuriis *Γ* ueteres *om.* *G* pretulerunt *G* lucidae] loci de *E* 19 libertos *EL*, libertis *G* qui *om.* *E* c̄. r̄.] *sic* *Γ*, ciuis (ciues *GE*) romani *reliqui; malumus* ciuitatis Romanae priuilegio *G* siue (seue *L*)] seu *GPM* 20 seu] siue *OΦ* cuiuslibet] cuius liber *E* habeat] habuerit *O* cum mori] commori *L*, communi *G* caeperit *GL*, ceperat E^{a}, coeperat E^{b} suboli] subole *Δ*, subules E^{a}, suboles E^{b}, sobolis *ΓG* 21 proprias *om.* *O* si maluerit] si maluerint *G*, simulauerit *L* supremo (su*[sequitur vacuum spatium trium litterarum]*mo *Γ*, sub premio *S*) securus (-os *XC*)] securus supremo *G* dimittit *G* nulla prole (prola *Γ*)] prole nulla *O* 22 manumissores *Δ* uel si p. e. filiis (filii *GL*) *om.* *O* 23 derelinquat] relinquat *ΔO* aut *(om. O)* si filiorum (filius *O*) n. extiterit *om.* *G* nepoti ex f. uel *om.* *O* nepotibus] neptibus *ΔPM* eandem (eadem *E*, tandem *L*) deputet] candede $Γ^{a}$, cande deputet $Γ^{b}$ 24 filias] filius *Γ* manumissores *Δ* eorumque *S* filios et nepotes (ueptes *Δ*)] sobolem *O* inpune] inponere *S* praetereant *E* 25 amor] mors *S* morientes *Δ*, morienti *Γ* quid] quis *L* scaeuis (scaebis *Γ*, scaei *X*) *vacuo spatio relicto deest* *C* 26 calumniantum] *ΓO et reliqui*, calumniantium *ΔG*, calomniatum *L* liberto] libero *Δ*, libertos *EP*, libertis *G* sibi] siue E^{b} 27 liberta] *sic* *ΔOSL*, libertas *E*, libertate *Γ et reliqui* defendet *L*, defendit *ΓES* intestatis] in testamentis *S* libertis *om.* *Δ* filios *G*, filis L^{a}, filiis L^{b} filiaue] filiasue *G*, filia uel *O*, filiae *L* nepos neptisque (neptesque *S*)] nepotes neptesue *O*, nepotes *Δ* 28 superstites (-tis *E*) *om.* *XC* dummodum *L* liberi] liberti *Γ* ciuisque *ΓGE* pro totius] potius *G* patrimoniis *GE* 29 si nec] sine *L* habuerint *om.* *O* reliquerint] reliquerent *Γ*, relinquerint *GS*, reliquerit *O*, derelinquerint *E*, *om.* *Φ* *Pith. (ad Cuiac.)* tamen] set tantum *O* patrem] pater *Φ* *Pith. (ad Cuiac.)*, *om.* *G* 30 mater *Φ* *Pith. (ad Cuiac.)* fratrem] *sic* *ΓΔES* *Pith. (ad Sichard.)*, frater *Φ* *Pith. (ad Cuiac.)*, *om.* *O et reliqui* soror *Φ* *Pith. (ad Cuiac.)*, sorem *G* pari] patri *G* libertatem *Γ* intestatam *XC*

haec de supradictis persona defendat quae gradu potior invenitur, aliam vero medietatem manumissorum reservamus heredibus: quos tunc respiciet omnis hereditas, si intestato
8 expressa necessitudinum nomina defuisse constiterit. Ipsis vero manumissoribus nihil penitus derogamus, quibus ius patronatus integrum semper manebit salvumque durabit quidquid vel prisci iuris auctoritas vel superiorum principum sanctiones contra ingratos
9 detulere libertos. Sed ne penitus sibi reverentiam posteri causentur negatam, statuimus et iubemus, ut adversum manumissoris filios et nepotes liberti libertaeve in nullis omnino causis testimonium dicant. Quod si, licet nihil valiturum, dixerint, puniantur,
10 Albine p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris et praecelsa magnificentia tua propositis reverenter edictis cunctorum sensibus aequitatem nostrae legis insinuet, ut, quanto studio et detestemur iniustos et libertati tribuamus favorem, totus ubi noster est orbis agnoscat. DAT. III NON. IVN. ROM(AE) CALEPIO ET ARDABVRE VV. CC. CONSS. PROP(OSITA) IN FORO TRAIANI V ID. IVN. ANTELATA EDICTO ALBINI VC.

INTERPRETATIO. Lex ista constituit, ut liberti, qui cives Romani effecti sunt, ab heredibus manumissorum, sive filii sint sive extranei, proposita iniuriae actione, qua se dicant laesos, pro occasione istius ingratitudinis ad servitium nullatenus revocentur. Sed si talis casus emerserit, quasi contra alios ingenuos, sic de iniuriis apud iudicem actio proponatur. De successionibus vero libertorum, hoc est civium Romanorum, id censuit observandum, ut libertus sive liberta, si unum filium seu plures habuerint, ipsis facultatem suam morientes si voluerint integram derelinquant. Contra cuius voluntatem neque filii ex patrono neque nepotes ex filio ulla venire poterunt ratione. Quod si libertus libertave, qui defuncti fuerint, filios non habuerint et testari fortasse voluerint, tertiam facultatis suae manumissorum filiis vel nepotibus, qui ex masculis

---

31 supradictis] supradicti *GPM*, supradicta *S* personas *L* gradum *Δ* potius *EL* **32** quos] quae *G* resp. omnis (-nes *ΔE*) her.] hereditas omnis respiciet *O* si *om. G* **33** nomina necessitudinum *O* constiterint *ΔPM* ipsius *L* **33/34** nihil p. d. quibus *om. G* **34** durauit *ΓGE* **35** uel *om. ES* sanctionis *Δ* **36** sed ne] neque *Δ* **36/37** statuimus et] statui duce *Δ* **37** aduersus *ES* manumissoris] manumissorum *GPM* et nepotes] nepotes *Δ*, uel nepotes *O* liberti libertaeue] liberti libertiue *E*, libertiue *G*, liberti liber officio *Δ* nullis] nullius *ΔG* **38** testimonio *L* si licet] scilicet *ΔXC*, licet *E*, si *G* ualiturum *om. Δ* dixerint] edixerint *GPM* **39** pkaa] *OXC*, pka. *Δ*, pk aug̅. aug̅. *G*, pk aq̅. am̅. *L*, parens ka *E*, post k agustus *Γ*, parens carissime a̅a *PM*, parens karissime atque amantissime *S* inlustris] inlustra *Δ*, illustris igitur *O*, incl̅. *C*[1], *om. EΦ* **39/40** praecelsa (preclara *Δ*) magnificentia (magnitudo *S*) tua (*om. G*)] *sic verbis perscriptis ΓΔGES*, cla mfat *L*, pmta *XC PM*, pmt *O* **40** propositis] *Pith. (ad Cuiac.)*, p̅p *Φ*, propriis *ΓΔO et reliqui* reuerenter] reuerentur *G*, euidenter *E Pith. (ad Cuiac.)* nostra *E* insinuit *E*[a]*L*, insinuetur *G* **41** studium *Γ* et detestemur] detestemur *S*, detestamur *E* iniustos et] iniusto sit *S* libertatem *L* fabore *Γ* totos *MS* **42** agnoscat] ammoneas *S* **42** dat. iii (iiii *G*) non. iun. (ian. *GESL Paris. 4408. 4409*, iulias *Epit. Mon.*) rom. (*om. Paris. 4409*) (*hic deficit L*) calepio (*sic Paris. 4414. 4415. Epit. Mon.*, calipio *OGEPΨΘ Ω Leid. Paris. 4410*, calippio *Ξ*, callipio *ΓX*, calypio *Δ*, callypio *C*, alipio *S*, caelino *M*, asclepio *Paris. 4408*) et (*om. Γ*) ardabure (*sic OXCPMS ΨΘΩ Paris. 4410. 4414. 4415*, ardabore *E Paris. 4408*, ardabole *Paris. 4409*, ardebure *Epit. Mon.*, ardebore *G*, ardare *Δ*, *om. Γ*) u̅u. c̅c. (u̅u *Δ*, u̅c *ΓCΨΘΩ*, u̅ic *XΞ Leid.*, *om. GES*) conss. (*om. ΔEΨΘΞ Paris. 4409*) *libri* **42/43** prop. (acc. *ΨΘΩ Paris. 4413. Pith. [ad Sichard.]*, a̅aa *Ξ*, *om. ΔG Paris. 4410*) in foro (*om. Leid.*) traiani (tratiani *X*, traciano *Ξ*, troiani *ΔG*, troiano *Paris. 4409*) (*ins.* accepta *Leid. Paris. 4410 Pith. [ad Sichard.]*) u (quintu *M*, quitu *P*, ui *G Paris. 4408. 4409*) id. iun. (ian. *G Paris. 4408. 4409. 4414. 4415*) (*ins.* et *Ξ*) antelata edicto (antelate dicto *X Leid.*, ante latine edicto *G*, *om. Paris. 4409*) albini (albino *Ξ Leid. Paris. 4409. 4410. 4414. 4415*) u̅c. (u̅c [u̅ic. *Leid.*] co̅ns. *Ω Leid. Paris. 4408*, c̅sl *Paris. 4409*, *om. GXCPMΞ*)] *om. ΓOESL Epit. Mon.* **44** ciuis *Fuld.* **45** siue filii .... **46** ingratitudinis] seu filiis statim *Fuld.* iniuriae] in iure *S* **46** ingrauitudinis *ΨΘ* seruicio *Fuld.* casus] causa *G* **47** quasi] qualis *ΨΘ* alios] filios *G* proponatur] deponatur *Paris. 4409* successoribus *G* **48** libertorum] liberorum *GS* censuit] censuimus *G* obseruandum] obseruari dum *PM* **49** si] siue *S* habuerit *ΨΘ* integra *E* **50** neque] nec *Paris. 4409* fili *S* neque] nec *Paris. 4409* ulla] in ulla *S* **50/51** uen. p. ratione] poterunt rationi obsistere *G* **51** libertus] libertis *E*, liberti *Fuld.* libertaue (libetaue *G*)] libertaque *ES*, *om. Fuld.* qui defuncti] quae defuncta *G* filius *Fuld.* habuerint] *ΔGESΩΞ Pith. (ad Cuiac.)*, habebant *Paris. 4409*, abeant *Fuld.*, habebunt *reliqui* et testari ... **52** uoluerint *om. Fuld.* **52** uoluissent *XC* tertium *S* falcutatis *Δ*, facultatem *Fuld.* manumissorem *Fuld.* qui ex ... **53** fuerint *om. Fuld.* masculis] masculo *GPM*

nati fuerint, derelinquant. Filias vero manumissoris earumque filios et nepotes ab hac hereditate salva pagina testamenti securi, si voluerint, praetermittant, quia feminae ad istas hereditates penitus non vocantur: nisi forte illi liberti de duabus partibus pro gratia aliqua filiabus vel nepotibus ex filia patronorum suo voluerint conferre iudicio. Si vero liberti nec filios dimiserint nec nepotes, si patrem matrem fratrem sororem et ipsos libertos civesque Romanos factos esse constiterit, quos superstites derelinquunt, tunc medietatem sibi patroni heredes vindicent et medietatem de suprascriptis personis de gradu defuncti liberti qui proximior invenitur. Nam si liberti qui cives Romani fuerint vivo manumissore decesserint, si sine voluntate patroni condere voluerint testamenta, penitus non valebunt, quia auctoritati manumissorum omnia lex ista servauit. Contra filios vero vel nepotes nec libertus nec liberta testimonium dicere in quacumque causa praesumant: quod si fecerint, licet recipi nulla liceat ratione, tamen quicumque liberti contra filios vel nepotes patroni contrarium testimonium dederint, puniantur.

Γ. — BREV. (*ΔO[om. int.]GEXCP[incipit* 18/19 adhibemus*] MSL, item selectis tamen lectionibus Φ [om. subscr. int.]; decurtati omnes textum omittunt; Fuldensis interpretationis frusta exhibet [primum finit* 46 reuocentur, *alterum continet* 51 libertus . . . 53 derelinquant, *tertium* 60 si liberti . . . 61 ualebunt, *ultimum* 64 liberti . . . puniantur*]; ad vv. 29sqq. pertinent legis Visigoth. 5, 7 c. 13 et 14). — Cf. quae Mommsenus in Theodosiano p. CIII adnotat ad Berol. Lat. fol. 270 f. 16.*

58 fuerint] sunt *C* derelinquent *Fuld.* manumissoris (-ores *Δ*)] manumissorum *GPM* 55 de] pro *G* pro gratia] *plerique*, per gratiam *Pith.(ad Cuiac.)*, p̄rogatiua *Paris. 4409*[k] 56 suo (suae *E*, suorum *Pith. [ad Cuiac.]*) uoluerint] uoluerint suae uoluntatis *S* conferri *ΨΘ* iudicium *Δ* filios] filios nec filias *G* 57 matrem] *ΔELΩΞ Paris. 4409*, uel matrem *reliqui* fratrem *om. G* libertos] liberos *G EPML* ciuesque] quos ciues *S*, ciues *Paris. 4409* romano *M* 58 factus *M* constiterint *GΨΘ* quos] quod *XCPML* suprestites *ΨΘΩ* derelinquant *GMΨΩ* tunc *om. S* patrone *Ω* 58/59 uendicent *G* 59 medietatem] mediae *G* de suprascriptis personis] *sic Ω*, sibi suprascriptas personas *L*, suprascriptis personis *reliqui* 59/60 qui proximior inuenitur nam si liberti *om. Θ* 59 proximus *C post* inuenitur *add.* adtribuant *Paris. 4409*[a] 60 si *om. Ψ* qui . . . fuerint *om. Fuld.* uiuum manumissorem *Fuld.* discesserint *S*, discenserit *Fuld.* si] se *Fuld.*, et *S* patrono *Fuld.* 61 noluerint *G*[a] testamentum *XC Fuld.* ualebit *Fuld.* auctoritate *EΨΘΩ*, aucte *Δ* manumismissorum *E* omni *S* 62 seruauit] seruabit *ΔXCPMSΨΘΩΞ* filos *P* uero *om. XCPM* uel *om. P* nec libertus] uel libertus *E* nec liberta] libertauae *Paris. 4409* 63 fecerit *S* nulla] in nulla *E* liceat] licebit *G*, debeant *Paris. 4409* ratione *om. G* 64 filius *Fuld.* nepotis *Fuld.* contrarium] si c. *Fuld.* dederint] dixerint *L* puniuntur *Fuld.*

XXVI [*Haenel* XXV]. DE CONFIRMATIONE LEGVM DIVI THEOD(OSII) AVG(VSTI) QVAE LATAE SVNT POST THEODOSIANVM.

xxui] xxiiii *Γ(lat.)*, xxiii *Γ(context.)*, i *O*, theod. xxxu **ΔΔΣΞ Fuld.* confirmationem *Ξ* legum] *ΓO (context.)*, legum nouellarum (nouelli *Σ [context.]*) **ΔΔO (lat.) ΣΞ Fuld.* diui] diuito *Fuld.*, *om. O* aug̅.] *Γ Fuld. (context.)*, *om. reliqui* q. l. s. p. theodosianum] *Γ*, *om. *ΔΔOΣΞ Fuld; cf. Prolegomenorum caput primum.*

Nov. XXVI [*Haenel* XXV] (448 Iun. 3).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. ALBINO II P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ET PATRICIO. Gloriosissimus principum dominus Theodosius clementiae meae pater leges a se post Codicem nominis sui latas nuper ad nos, sicut repetitis constitutionibus caverat,

---

1 theod. et ualent. aa. (ā *ΣΞ*)] ualentinianus *O* ii *om. OΣΞ* 1/2 p̅p̅o̅ et patricio] *Γ*, p̅p̅o̅ patricio *ΔΣΞ*, preposito (*om.* et patr.) *O* 2 princeps *Fuld.* me *Γ* legis *ΔΣ*[1] *Fuld.* 3 nomina *Fuld.* nuper] nobis *Ξ*, non per *Fuld.* ad nos . . . 4 praeceptione *om. Fuld.* 3 rei petitis *ΣΞ*

prosequente sacra praeceptione direxit, Albine p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime).
1 Inlustris et praecelsa magnificentia tua nostrorum quoque apicum tenorem secuta perferri eas in notitiam omnium cum supradicta venerabili iussione simul missa, quae nihil dubitationis reliquit, tam suis quam provincialium iudicum decernet edictis, ut, sicuti uterque orbis individuis ordinationibus regitur, isdem quoque legibus temperetur. DAT. III NON. IVN. RAV(ENNAE) POSTVMIANO ET ZENONE VV. CC. CONSS.

. *ΓΔΟΣΞ Fuld.* (*incipit* 2 gloriosissimus, *finit* 4 direxit)

4 praeceptionem *Ξ* direxerit *ΔΣ*^{1}, direxiret *Ξ*, direxerat *Σ*^{2}, dixerit *Fuld.* pkaa] pka *Δ* 5 inlustra *Δ*, illustris igitur *O* et] ut *Σ*^{2} magnificentiam tuam *Ξ* tenore *Ξ* 5/6 perferre eas *Σ*^{1}, perferret eas *Σ*^{2}, perferras *Ξ* 6 in notitiam] innocentiam *Ξ* uenerabile *ΓΔΞ* 7 reliquid *Γ*, relinquet *ΔΟΣ*^{1}*Ξ*, relinquens *Σ*^{2} iudicium *Ξ* decernit *ΓΣΞ* secuti *ΓΔΞ*, sicut *O* 8 urbis *ΓΔΣΞ* ordinationibus *om. Γ* hisdem *ΓΔΣΞ*, iisdem *O* 8/9 dat. iii (*om. Ξ*) non. (n̄n̄ *Γ*) iun. (*sic Γ*, mai. *OΣΞ*, *om. Δ*) rau. postumiano (postuniano *Δ*) et zenone (*sic Γ*, genone *OΞ*, gennone *Δ*, genoane *Σ*) ūūcc (*edd.*, ūc *Γ*, *om. ΔΟΣΞ*) cons. *libri*

XXVII [*Haenel* XXVI]. DE TRIGINTA ANNORVM PRAESCRIPTIONE OMNIBVS CAVSIS OPPONENDA.

xxuii] *O* (*context.*^{1}), xxu *Γ* (*lat.*), xxiiii *Γ* (*context.*), xxuiii *O* (*lat. et context.*^{2}), uiii *Brev.* (*om. C*) triginta annorum praescriptione (perscriptione *Γ* [*context.*] *N* [*lat.*] *X* [*lat.*], perscriptionem *G*, praescriptionibus *Ξ* [*context.*] *Fuld.* [*context.*])] prescriptione tri(-e *Δ*)ginta annorum *ΔL* (*context.*), triginta pr. an. *C* (*lat.*) omnibus (*om. Ξ Fuld.* [*context.*]) causis (litibus *L* [*context.*]) opponenda (obponendae *Ω*, op(p)onendam *X* [*lat.*] *L* [*context.*] *Ξ*, opponendas *Leid.*, opponendis *Γ* [*lat.*], opponenda principum *Fuld.*)] *om. O.*

Nov. XXVII [*Haenel* XXVI; BREV. VIII) (449 Iun. 17).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. FIRMINO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Boni principis cura vel prima vel maxima est quietem provincialium propitia sollicitius mente tractare, quibus quanto plus fuerit humanitatis inpensum, tanto pronius amor devotionis incumbit. Haec est enim natura mentis humanae, ut quod amittit ex commodo conpenset in gratia et animos praestitis largioribus interiore quodam vinculo caritatis obstringat. Iuvat itaque iuris perpetui enfyteutici patrimonialis, iuris rei publicae vagas aeternasque calumnias et nullo temporum fine conclusas certis et designatis terminis limitare. Quam nobis necessitatem ferendae legis iusta inposuit querimonia plurimorum.

1 imp̄ p̄p̄ *Paris. 4409*, imp̄ *E* theod. et ualent. (ualentinus *S*)] honor. et teodosius *Paris. 4409*, gratianus et ualentinianus *Leid. Paris. 4410* aa.] a. *D* ppo] preposito *S*, preposito et patritio *O* 2 est] ēē *Θ* propitia] propria *GS*, propitiata *Paris. 4409 Pith.* (*ad Cuiac.*) sollicitius] sullicicius *Γ*, solicitius *Δ*, solliticius *L*, sollicitos *S*, sollicitum *O*, sollitus *G* 3 quantum *ΔΟΦD Paris. 4409* inpensum] inpensio *ΨΘ*, expensum *ES Paris. 4414. 4415* tanto] tantum *EΦΩ*^{1}*D Paris. 4409*, quantum *Γ* pronius] plenius *Φ* deuotionis amor *G* 4 naturam *Γ* amittit] ammittit *SΘ*, admittit *GECLΞ* ex commodo] ex quomodo *XCSΞ*, in commodo *GPM* 5 in gratiam *G*, ex gratia *Φ* animus *L* praestitis] prestitos *G*, prestet ut hos *S*, praestites *Ψ*^{1} largioribus] *ΔΟ Paris. 4411 Pith.* (*ad Cuiac.*): *fortasse ex emendatione*, largiores (-oris *ΦΩ Paris. 4409*) *Γ et reliqui*, letiores *L* interiori *ΔΟ*, interiores *G* quoddam *L* uinculum *Γ* 6 iuuat] iubat *ΓΔEXPMΦ*, iubet *GS Paris. 4409* perpetui iuris *O*^{a} enphytautici *X*, infiteutici *ΔLΩ*^{b} *Paris. 4409*, infetheudici *E*, infetheuci *Ξ* patrimoniales *ΓSΘ* iuris] *om. O*, *del. Pith.* (*ad Cuiac.*) publici *Γ* uacas *Γ* 7 et nullo] et nullum *L*, per nullos *O* temporum] tempore *ΔEΦΨΞ Paris. 4410* fine] fini *L*, fines *O* 7/8 limitare] militare *G* 8 necessitate *E* inposuit] composuit *G*

Quis ferat instituti iurgia, quae avi ac proavi nescierunt? quae alia inprobum litigatorem
tam valida defensio submovebit, si possessorem nec saecula in infinitum transacta defen-
1 dent? Praeter tantae aetatis iniuriam vehementer offendit, quod quibusdam nec militiae
suae privilegia suffragantur. Diuturno excubiarum labore perfunctis inpingi contumelio-
sam status conperimus quaestionem et, quos verecundiae adtestatione, natalium splendore
conspicuos praeclara scriniorum officia probaverunt, naevo erubescendae obiectionis urgueri,
emeritos aulicis honoribus viros trahi ad laqueos vilissimi colonatus et tunc periculosius
laborare, quando post continuos observationum labores et residuo vitae optata debent
2 quiete gaudere. Domini vernulas suos fidelius servientes, cum libuerit, iugo servitutis
absolvunt, et, quod esse non poterant qualitate nascendi, manumissionis beneficio conse-
quuntur. Indignum facinus deteriorem condicionem liberis esse quam servis, ut humilis
abiectaque fortuna legibus quod non habebat adquirat, nobilior quod habuit obtinere non
possit. Absit a temporibus nostris, ut id conscientia nostra permittat. Quin immo hunc
nobis gloriae titulum vindicamus, ut nostro studio gravissimae consuetudinis licentia con-
primatur: decet nostris specialiter remediis veternosae valetudinis adversa curare. Medi-
cinae huius laus aeterna contingit, cum nos tam salubris aequitatis auctores aetas et
3 praesens et futura declaret. Ad quam benevolentiam praecipue nos hortata est lex
domini patris clementiae meae Theodosii perennis Augusti, qua virtutum suarum morem
secutus humano generi profunda quiete prospexit constituens post triginta annos nulla

---

9 quis] quis enim O instituit Δ aui ac] aui PM, auiae O Paris. 4410 nescierunt] nescia Γ^{a} alia] ab Δ litigatorum L 10 tam *om.* S ualidam ΔL submouebit] submouet ΨΘ Paris. 4409, submouit DΞ, summouit Ω in infinitum] infinitum LΘΩ^{1}D 10/11 defendent] Γ, defendant L, defendunt *reliqui* 11 praeter tantae (tue tue Γ)] preter-eunte G, praetestantae E iniuria G nec] ne L malitiae D 12 priuilegie Γ, priuilegio M diuturno] diurno SΦ laborem ΓΦ perfunctis] per fructus S inpingui S, inpendi Paris. 4409 12/13 contumeliosum ΨΘD 13 et quos] quos G uerecundiae] uerecunda Paris. 4410 adtestatione] *sic* ΓG XCPL, adtentione M, adtestationem ES, attestatio *Pith. (ad Sichard.)*, contestatio O, contestatione ΔD Paris. 4409. 4410. 4411, contestationem ΦΩΞ, constitutione(-nem Θ) ΨΘ natalium] talium E splendore] GXCPM, splendor Γ *et reliqui* 14 conspicuos] XC PM, conspicuus *reliqui*, conspicuo G praeclara (-claras EXP^{a} Paris. 4411) scriniorum (criminorum EXCP^{a}, criniorum Paris. 4411, scripturarum Φ, *om.* S) officia] praeclara (-e Ξ) officiorum scrinia OΨΘΩΞD naeuo] in aeuo S, aeuo G, nemo ΔE^{b}LΨΘΩΞD Paris. 4409. 4410. 4411, ne Φ erubiscende ΓΔ urgeri ΓCLD 15 emeritos] emeritus ΓΔΞ, emeritas Ψ, emeritis G, meritos EP^{a}S, meritis Φ aulicis] ac uilis L honorius Paris. 4409 uirus L, uero.s Γ trahi] adtrahi L uillissimi Δ, uerissimi Paris. 4414. 4415 colonatus] colonium M et tunc] ΓESL Paris. 4409. 4414. 4415, tunc ΔOD *et reliqui* periculosius] perniciosius GEXCPMΦ Paris. 4409. 4410. 4411. 4414. 4415, laboriosius O 16 laborare] periclitari O continuos] continsos M obseruationem Γ^{a} laboris ΔL et] *om.* O Paris. 4409 residuo] residua PM, residuae G, in residuo L optatae XC 17 uernulas] uernulos Paris. 4409, uernaculos G, uernolas nullas (-lus Ξ) ΔΘΩΞ suas EXCΦ Paris. 4410 fidelius] fidelibus L, fideliter ES Paris. 4409. 4414 seruienteis C libuerit iugo (a iugo Δ)] liberit iugum Γ, iugo libuerit O^{a} 18 et quod] quod G poterat S, potuerant Δ manumissionis] manomissis Γ beneficium Γ 19 liberis esse] liberisque S ut] et E 20 fortuna] persona Φ *Pith. (ad Cuiac.) et Cuiac. ed. 2* habebat] habe Γ, habeat ΨΘ habuit] non habuit E Paris. 4415, non habeat Paris. 4414 obtenere ΓL 21 absit a] absida Γ, obsita Paris. 4410, absit hac E, absit Paris. 4409 nostris] *om.* ΓXCPMSLΩ^{1}ΞD Paris. 4410 id] hic L, id quod ΔEΩ^{1}D Paris. 4410 nostram S permittit EΩ^{1}D Paris. 4410 22 gloriae .... studio *om.* Γ titulo S nostro] hoc nostro G licentiae L 22/23 conpraematur EΩ^{1} Paris. 4410, *om.* ΨΘ 23 decet] *sic* ΓΔE^{b}P^{a}SLΩΞ Paris. 4410, decet enim OΦΨΘD Paris. 4409. 4411 *Pith. (ad Sichard.)*, docet nos *reliqui* ueternosae] eterno sue L, ut ueterno se G 23/24 medicina C 24 contingat G nos tam] *sic* ΓP^{a}ΨΘΩΞD Paris. 4410 *Pith. (ad Sichard.)*, nostram ΔESL Paris. 4414, nostrae O, tam Paris. 4409, nostra *reliqui* salubres SΨΘΩΞ, salubri ΔE Paris. 4410 aequitates ΓΔESΨΘΩ auctores (-ris XCPMS Paris. 4410, statuta O) aetas] auctoritas GΦ Paris. 4414. 4415. *Pith. (ad Cuiac.)* 24/25 et praesens] praesens G 25 declaret] Γ^{b}, declarat *reliqui* ad *om.* OΞ nos *om.* O lex] *scil. Theod. 4, 14, 1* 26 domini] domini et Δ meae] meae et G Paris. 4410, nostrae ΔOΨΘΩΞD, *om.* Γ theodosii *post* augusti O qua] quia Δ, qui OE, quam Ω morem] *sic* ΓO, more Δ *et reliqui*, mora Paris. 4410 27 generi] genere Γ, honori L profundo Γ, profundam Ω quietem Ω post] ut post E annos] annorum GPM nullam Ψ

penitus iurgia, quae medio tempore mota non fuerant, excitari. Cuius invicti principis laudibus etiam praesentem legem necesse est adplicari. Illam namque pia mente praestando viam huic alteri praebuit, qua beneficia eius latius panderentur. Praecipimus igitur propter quorundam pravas interpretationes, quibus sanctio memorata non sufficit, dum minutias iuris et captiosa verba sectantur, ut quae specialiter iussa sunt specialiter abrogentur, cum generalitatis designatio universa consumat, nec aliquid esse possit exceptum, quod non per illud venerabile constitutum hoc peremptorio vocabulo concludatur. Dicendo enim 'omnia' nullum penitus cuiuslibet litis aut causationis fomitem derelinquit.
4 De originariis et colonis, inquilinis ac servis utriusque sexus, peculiis atque agnationibus designati iuris, id est perpetui patrimonialis enfyteuticarii et rei publicae, post triginta annorum curricula nulla deinceps actio moveatur. Et negotium, de quo per expressa
5 tempora sollemniter nemo pulsavit, novum nemo proponat. Quod in omnium consummationem causarum iussum est debere servari. Aequum est enim tot annos sine interpellatione decursos nullo nomine, nulla prorsus occasione subverti. Ac, si constiterit memorati temporis intercessisse silentium, etiam has causas, quae sub fiducia legum praesenti sanctione ablatarum motae sunt nec finitae, huius sacrae praeceptionis auctoritate volumus aboleri, quia, ut inchoari tales nolumus actiones, ita male inchoatas haberi oportet
6 extinctas. Intra haec sane tempora si coepta lis fuerit de originariis vel agnatione cespitis designati, hanc formam erga possidentes servari praecipimus, quae lege divi parentis nostri Honorii de colonis utriusque sexus iuris privati evidenti definitione conscripta est: scilicet ut a persona feminea viginti annorum, a virili triginta repetentem praescriptio obiecta submoveat. Quam et in illa parte observari convenit, quae statuta

---

28 iurgio *E* medio tempore] ante medio temporis *E Paris. 4414. 4415* non fuerant mota *O* excitare *Γ* inuicti] iniuncti *L* **29** lege *G* applicare *E* illam] *OL*, illa *Γ et reliqui* pia mente *om. Γ* **29/30** praestandam *Paris. 4409 Pith. (ad Sichard.)* **30** alterius' *ΨΘ*, altero Ω^{a} qua] quia *ΔG*, qui *E*, quam ideo ferimus ut *O* bebeneficia *P* panderetur *L*, penderentur $\Theta\Omega^{a}$ praecipimus] praecibus *G* **31** prauas *om. O* interpretationes] interpellationes *E* sanctionem memoratam *L* **32** minutia *Δ*, minutius *E* captiosa] copiosa *G* sectantur] recitantur *G* ut *om. G* **33** consumant *Γ* nec aliquid] hec aliter *L* esse possit (posset *D*, prosit *L*)] possit esse *OΦ Paris. 4409* **33/34** excoeptum *G*, excepto *E* **34** illud] illum *ΓΔGΨΘΩΞD* hoc] haec *XCPM*, et *OG* perempto(-u *Γ*)rium uocabulum *ΓO* **35** dicendo] incendio *Γ* nullo *G* cuiuslibet] cuius *Γ* litis] latis *ΨΘΞ*, *om. L* derelinquet *ΘΩD*, dereliquit *GXCΦ Paris. 4409* **36** de orig. et col. inq. ac seruis (et seruis *GPM*, seruis *O*)] de originariis et colonis hac seruis de horiginariis et colonis inquilinis hac seruis *L* agnitionibus *G* **37** id est] idem *G* enfyteuticarii] enfiteuticariis *P*, infitheutici *O*, enfiteuciarii *ΨΘ*, infet theudec(*vel* -g)arii *E Paris. 4414*, infed theogarii *Paris. 4415* et rei publicae] rei publicae *OG* **38** curriculum *L* negotio *E* **39** nemo puls. solempniter *Paris. 4409* proponet *XC*, praeponat *Θ*, ponat *Paris. 4409* in] *sic ΓΦ Leid.*, et in *reliqui* omnium] omni *G* **39/40** consummationem] *sic ΓΔ Paris. 4410*, consumationum *Leid.*, consummatione *reliqui* **40** iussum est] iussu numero *S*, iustum est *Pith. (ad Cuiac.) et Cuiac. ed. 2* deberi *Ψ' Leid.* seruare *Γ* tot annos] tot annis *S*, post tot annos *E* **41** decursus $\Gamma\Delta G\Phi\Omega^{a}$ *Leid.*, decursis *ES* nulla] nullo *Ψ'Θ* prorsus] protinus $E^{a}S$ subuertit *ΨΘ* constituerit *Leid.* **42** intercessisse] intercessit *G* legum] nemo *Ψ'Θ* presentes *S*, praesentis *Ψ'Θ* **43** sanctionem *Δ*, sanciarum *Γ*, actione *ΨΘ Vat. 1050* ablatarum] *sic ΓΦD*, ablatorum $XC\Omega^{a}$, ablaturum $\Delta L\Psi'\Theta\Omega^{b}$ *Paris. 4410*, adlaturum *Ξ*, oblatarum *S Leid.*, oblaturum *E*, latarum *O*, appellatarum *GPM*, ablatarum rerum *Vat. 1050* **44** aboleri] aboliri *PML*, oboleri $E^{a}S$ quia ut] qui ut *O*, quia sicut $P^{a}\Phi$ *Paris. 4409*, quia *Paris. 4410* inchoari (inquoari *Γ*, inquoar *Paris. 4410*, inchori *P*, inchor *M*) tales (-lis *Paris. 4410*)] tales inchoari *Paris. 4409* nolumus] uolumus *Δ Leid.* male] semel *E* habere *ΓΦΨΘ Paris. 4409* oportet *om. S* **45** haec] hac *ΨΘ* sane *om. O* coepta (cepta *plerique*)] coeta *L*, accepta *G* originariis] originaria *ΨΘ*, originalis *Leid.* uel agnatione (agnitione *G*) *om. Δ* **46** cispites *Δ*, cespites $\Psi'\Theta\Omega^{a}$ *Leid.* possidentes] possessori *Φ* praecipemus *Γ*, praecepimus *Ψ'Θ Leid.* lege] *scilicet Theod. 5, 18, 1* **47** parentes $E^{a}S\Omega^{a}$ *Leid. Paris. 4409* nostri *om. L* honori *GELΨΘΩ* coloniis *Γ* iuri priuati *S* diffinitione *OΨ'Θ* **48** a] aut *ΨΘ*, ad *E*, *om. S* persone Γ^{a}, personam *E* feminea] feminae *XCΦ Leid.* a (*om. Γ*) uirili (uiri *L Leid.*) triginta (*add.* annorum *E*)] aut xxx *G* repetentem] repetente E^{b}, remouentem *G* **49** perscriptio *G* obiecta] obseruata *G* quam et] *ΓΔOSLΩΞD*, quod et *reliqui*, et quam *Leid.* in illa parte] in illam partem *G*, illa parte *S* obseruare *Ψ'ΘΩΞ Leid.* statuta] instatuta *Γ*, instituta *Φ*, statutum Ω^{b}, statum Ω^{a}

7 est de agnatione talium personarum. Et licet rem omnibus causis generaliter profuturam a nemine temerari posse credamus, tamen, ne quos sacrilega temeritas ad subreptionem quacumque conpellat audacia, praesumentes triginta librarum auri poena percellet. Eadem manebit palatinum officium utriusque aerarii nec non officium culminis tui vel cunctarum iudicum provinciarum, ut pari sorte quae salubriter constituimus periculo etiam salutis
8 suae inlibata conservent, Firmine p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris et praecelsa magnitudo tua, per quam novimus universitatis quietem studiosa diligentia custodiri, legem cunctis provinciis, universis litibus adplicandam propositis vulgabit edictis, ut post triginta, sicut dictum est, annos perniciosa diversarum omnium causarum propositio conquiescat. DAT. XV KAL. IVL. RAV(ENNAE) ASTVRIO ET PROTOGENE V̄V̄. C̄C̄. CONSS. P(RO)-P(OSIT)A IN FORO TRAIANI XIII KAL. AVG. SVB EDICTO FIRMINI VIRI INL(VSTRIS) P(RAEFECTI) P(RAETORI)O.

Ista lex ideo interpretata non est, quia sequens sub titulo 'de episcopali iudicio et de diversis negotiis' et de tricennio loquitur et omnia, quae hic conprehensa non sunt, evidenter

---

50 est] sunt *G* de agnatione (agnitione *G*) talium personarum] talibus personis *O* rem] rem in *Paris. 4409*, remotis *Δ*, legem *S Vat. 1050*ᵇ *Pith. (ad Sichard.)*, legem hanc *Vat. 1050*ᵃ generaliter causis *O* **51** a nemine] minime *E*ᵇ temerari] timerare *Γ*, temperara *G*ᵃ, temperari *G*ᵇ possit *G* tamen ne (neque *Δ*) quos (quo *Γ*, *om. O*, *del. Ω*ᵇ)] quos tamen *Ψ'*, tamen aequo *Φ* sacrilega] sacrilegam *Γ*, sacrilega mentis *Leid.*, sacrilegae mentis *Pith. (ad Cuiac.) et Cuiac. ed. 2* **52** quacumque] *ΨΘΞ Vat. 1050*ᵇ *Cuiac. ed. 1*, quecumque *ΓΩ Vat. 1050*ᵃ, cuiuscumque *L*, quoscumque *Paris. 4409 Pith. (ad Sichard.)*, quamcumque *reliqui* conpellet *ΨΘ* audaciam *OL Leid.* praesumentis *OGE*ᵃ*SLΨΘΩΞ Leid. Fuld.* liberarum *Fuld.*, libras *Leid.* poenam *G*, poene *E* percellet] percellat *O*, percellit *EΞ Fuld.*, praecellit *G*, precellet *S Leid.*, percelletur *Ω Paris. 4409* eandem *E*ᵇ **53** palatino officio *G* officium utr. aer. nec non *om. O* non] non et *Φ Leid. Vat. 1050 Epit. Mon.* officii *Γ*ᵃ cunctorum *ΔOΨΘΩ*¹ *ΞD Leid.*, cunctis *GPM* **54** iudicum] iudicium *ΔNCPΩ Leid. Paris. 4409. 4410* sorte] parte *Δ* quae] qua *Γ* salubriter] sublimiter *S* periculum *ΓΦ* **55** illibita *G* conseruet *ΓΦ* firmini *Γ Epit. Mon.*, firminus *Φ* p̄ka̅a̅] *sic OGXCPM*, p̄k̄a̅ *ΔΩD*, p̄r̄ k̄a̅ *ΨΘ*, p̄a̅r̄ k̄ a̅u̅ḡ *Ξ*, p̄k̄ *ΓN*, p̄r̄ a̅q̅ a̅m̅ *L*, p̄p̄o̅ k̄l̄ a̅ḡ *Leid.*, prid. k̄ a̅ḡs̄ *Paris. 4413*, parens (*om. E*) k̄a̅ adque amantissime *E Paris. 4414. 4415*, parens karissime atque amantissime *S*, pater (*om. reliquis*) *Vat. 1050* inlustris] inlustre *Δ*, illustris igitur *O*, *om. N Paris. 4410* **56** praecelsa (preclara *Δ*) (*add.* mea *E*) magnitudo tua] *sic verbis perscriptis plerique*, p̄m̄t̄ et praecelsa magnitudo tua *G*, p̄m̄tua *M*, p̄m̄ta *P Paris. 4410*, p̄m̄tam *N*, p. m. t. *O*, praecel. m̄āḡ. *XC*, p̄cla m̄fat *L*, p̄cella magnificentia tua *Paris. 4409*, praeclara mater *Φ*, prumpta auctoritas tua *Paris. 4411* uniuersitates *S Leid.* studiosa] custodiam *Paris. 4409*, *om. G* **56/57** diligentia custodiri (-dire *NΦ Leid.*)] diligentiae (-tia *X*) stude(-i *X*)ri (-re *G*) *GXPM* **57** lege *PM* litibus] litoribus *G* adplicandum *GE* uulgabit] *sic OXCP*²*D*, euulgauit *S*, uulgauit *ΓΔ et reliqui*, uocauit *Φ*, iubebit *L*, iubet *Paris. 4409* **58** ut post] post ut *NΩ*, et post *E* triginta] xxx annos *NΩ* dictum] iam dictum *D Pith. (ad Sichard.)*, iam supra dictum *Epit. Mon.* annos] quos annos *NΩ*, annum *Epit. Mon. Pith. (ad Sichard.)* **59** conquiescat] quiescat *D*ᵇ dat. xu (xui *GPM*, xii *OESΞ Paris. 4414. 4415*, *om. Γ*) kal. (*om. X*) iul. (*hic finit L*) rau. (*om. G*) asturio (*sic XCPMSL*, astyrio *N Paris. 4410*, astorio *E Paris. 4409. 4414. 4415*, austurio *Γ*, austorio *G*, asterio *reliqui*) et protogene (*sic ΓONXCΩ Paris. 4408*, protogenem *Ξ*, protogone *S*, protogeno *Paris. 4409*, progenio *G*, proto agente *Leid.*, protegene *reliqui*) ūū. c̄c̄. (*sic N*, ūc̄ *ΔEΨΘ Paris. 4408. 4411*, ūir̄ c̄l *Paris. 4409*, ūic̄ c̄r̄ *Paris. 4414. 4415*, ūic̄ *ΩΞ Leid. Paris. 4413*, ūr̄ *D*, *om. ΓOGCPMS*) conss. (*vel similiter*) *libri* **59/61** p̄p̄a̅ (*sic Paris. 4414. 4415*, p̄r̄a̅e̅p̄o̅ *E*) (*hic finit E*) in foro traiani (traiuniani *Paris. 4414*) xiii (*sic Cui. ed. 1*, *om. Paris. 4414. 4415*) kal. aug. (a̅ḡ. *Paris. 4414. 4415*) sub edicto (*sic Cui. ed. 1*, sub id et *Paris. 4414. 4415*) (*hic redit L*) firmini (firmine *L*) uiri (uir *Paris. 4414. 4415*, *om. L*) inl. (*om. L*) p̄p̄o̅ (*sic L Paris. 4415 Cui. ed. 1*, p̄r̄p̄o̅ *Paris. 4414*) (*add.* coss. *L*)] *habent haec integra Paris. 4414. 4415 cum Cui. ed. 1*, *frusta tantum exhibent EL*, *omittunt reliqui* **62** ista] haec *Θ*, transcribenda lex et faciendum (-dam *Paris. 4409. 4414*) ad finem ista (istam *Paris. 4414*) *E Paris. 4409* [= *Bern. 263. Vat. 1048*]. *4414. 4415* lex] *om. Paris. 4409* ideo] *om. ΨΘ* quia ..... **64** expressa *om. ΨΘ* sequens] *significatur et sequens (scilicet Breviarii) novella (= 31 [30]; Brev. VIIII) 'de colonis vagis et de advenis' et nov. 'de episcopali iudicio et de diversis negotiis' (= 35 [34]; Brev. XII)* de *om. G* et de] et *L*, ac *GXPM*, & *C* **63** de tricennio] tricennio *Ω*, de triennio *G* hic *om. Paris. 4409*

habet expressa.

Γ. — BREV. (*ΔO [om. int.] N [redit* 52 eadem manebit*] GEXCPMS [om. int.] L, item selectis tamen lectionibus Φ [om. subscr. int.] et ΨΘΩΞ Leidensis [incipit* 36 de originariis*] Paris. 4408. 4409 [= Vat. reg. 1048 = Bern. 263]. 4410 [= Berol. Savignianus]. 4411. 4413. 4414. 4415. 9653 [text. finit* 40 seruari, *redit* 48 scilicet ut, *finit* 55 conseruent; *om. subscr.] Vat. 1050 [text. incipit* 27 constituens, *finit* 55 parens; *om. inscr. subscr. int.]; Fuldensis textus frusta exhibet* [37/38 post triginta . . . moueatur, 52 praesumentes . . . percellet]. — *In codicibus D [Paris. 12445] fol. 199 = Berol. Lat. 82 [Phillipp. 1741] fol. 7 integra novella exstat sub praescripto* 'in libro legum nouellarum diui ualentiniani cap. VIII'. — *Cf. etiam l. Visigoth. 10,2,3* ['ut omnes cause tricennium concludantur']*).* — *Berol. Lat. fol. 270 f. 15 haec exhibet verba ex novellae nostrae § 7 interpolata (vide quae Mommsenus in Theodosiano p. 908 ad Sirmondianam 1, 11 adnotat):* et licet rem omnibus cristianis causis generaliter profuturam neque a comitibus neque ab scabinis siue iudicibus infringere audeant neque sacrilega temeritas uel cupiditas ad subreptionem uel disrumpere aliquem conpellat audacia qui hoc facere praesumpserit XXX librarum au[ri] eum condempnamus ut sit ipsum aurum herario imperatorum profuturum et ne ulterius aliquis nostrum decretum inuiolare praesumat tali pena sit multatus. — *Remittit et ad nostram et ad nov. Valent. 31(30) et 35(34) Theodosiani 5, 18, 1 interpretatio in fine:* quod hic minus est de colonae agnatione in nouellis legibus inuenitur. — *Lex R. Burg. 31 § 1:* de praescriptione temporum constat legibus constitutum, ut tricennalem constitutionem . . . . . custodiant . . . . . — *Theoderic. c. 69.* — *Sidonius Apollinaris ep. 8, 6, 7:* per ipsum fere tempus . . . lex de praescriptione tricennii fuerat proquiritata, cuius peremptoriis abolita rubricis lis omnis in sextum tracta quinquennium terminabatur. Hanc intra Gallias ante nescitam primus quem loquimur (*sc. Flavius Nicetius*) orator indidit prosecutionibus, edidit tribunalibus, prodidit partibus, addidit titulis . . . .

64 habet expressa (expraessam *N*, et expressa *Δ*, exposita *L*)] habentur expressa *Paris. 4409 Vat. 1048*[2], habentur *E Bern. 263 Vat. 1048*[1]

XXVIII [*Haenel* XXVII]. DE PRINCIPIBVS AGENTVM IN REBVS.

xxuiii] *sic Γ*, xii *O (context.)*, xi *O (lat.)*, theod. xxxuii **ΔΛΣΞ Fuld.* agentium *Cui. ed. 1 et Pithoeus* rebus] rerum *Δ* *pro rubrica errore scribit* de nauiculariis *O (context.)**.

Nov. XXVIII [*Haenel* XXVII] (449 Sept. 11).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. OPILIONI M(A)G(ISTRO) OFF(ICIORVM). Libenter accipimus, quotiens necessaria suggeruntur. Tantum enim laudis est veterum statuta servare quantum necessaria provida mente sanxisse; eadem ratio est praestare beneficia
1 et praestita custodire. Igitur sublimitatis tuae, quae magnanimitate sui nostris temporibus proficere iudicat quidquid rationabili sollicitudine providetur, suggestionem sequentes agentum in rebus scholae, quorum labores sollicitudines vigiliae tantae sunt, ut soli quidquid oneris est et profiteri et efficere videantur, hac edictali lege consulimus, ut, quae vetustas pro remuneratione sui praestitit et intercepta iam diu fuerant, consequantur: scilicet ut inconsulto principe, qui ex eadem schola ad obsequia praefecturae praetorianae post infinita discrimina et consumpta aetatis parte meliore pervenit, pri-

---

1 oppilioni *F*, opolioni *Σ*, pilione *Ξ*, eidem opilioni *O* mg. off. *om. O* 2 accepimus *Γ ΔΞ* suggerantur *Σ*[1]*Ξ* laudes *Ξ* ueterum] uirum *Δ* 3 ratio est] rationem *Ξ*, ratio *Γ* 4 praestita] praesentia *Ξ Cui. ed. 1* sublimitatem (-te *Ξ*) tuae *Σ*[1]*Ξ*, sublimitatem tuam *Σ*[2] suae *Ξ*, sua *Cui. ed. 1* 5 iudicat *om. Ξ Cui. ed. 1* rationabile sublecitudinem *Ξ* suggessionem *ΔΣ*, subiessionem *Ξ* 6 sollicitudinis *Σ* sunt] *OΣ*[2], sint *Σ*[1]*Ξ*, *om. ΓΔ* 7 oneris (honoris *Γ*) est] honore rem *(sic) Ξ* edicta tali *Σ*[2] consulemus *ΓΣ*[1]*Ξ* 8 ut *om. Δ* quae] quod *O* remuratione *Σ* interceptum i. d. fuerat *O* 9 schola] scola *Γ*[b], excola *Γ*[a] ad] qui ad *Ξ Cui. ed. 1* 10 praetoriano *Σ*[1]*Ξ* consumptae *Γ*[b]*ΔΣΞ* mel. parte *O* peruenit] et p. *Σ*[1]*Ξ*

mores designati officii nil usurpent, neque praefectianus aliquis summae sumat militiae sacramenta neque matriculis eximatur praeter eius conscientiam atque consensum, ita ut
2 eadem matricula officii praetoriani in principis potestate consistat. De annonis atque emolumentis principibus nihil per iudicum avaritiam subtrahatur. Debent enim plurimis remediis adiuvari, quos novimus, ut ad hoc veniant, plurima pericula sustinere, Opilio
3 f(rater) a(mantissime). Inlustris itaque auctoritas tua haec, quae merito constituta sunt, praecipiet pro sua aequitate servari, ut spe certa recuperandi praemii antiquitus deputati in necessitatibus publicis fidelius elaborent, quoniam, ubi certus fructus est, illic studiosius laborare delectat: multa decem librarum auri statuta, si quis legis huius obviaverit constitutis. DAT. III ID. SEPT. RAV(ENNAE) ASTVRIO ET PROTOGENE $\overline{\text{VV}}$. $\overline{\text{CC}}$. CONSS.

ΓΔΟΣΞ Fuld. (incipit 18 quoniam, *finit* 20 constitutis*)*

11 designat *ΔΣ*[1]*Ξ* nihil *Ξ* neque .... 12 sacramenta *om. Ξ* summae *(om. Γ)* sumat] suae praesumat *Cui. ed. 1* 12 matriculus *Ξ*, matricolus *Σ*[2] stimatur *Σ*[1], estimetur *Σ*[2] propter *Ξ* 13 matriculam *Σ*[1]*Ξ* potestatem *ΓΞ* de] et *Ξ Cui. ed. 1* 14 emulaementis *Σ*[1] per iudicum] *Γ Cui. ed. 1*, preiudicum *O*, preiudicium *ΔΣΞ*, pro iudicum *Pithoeus* auaritia *ΔO* plurimis] *ΔOΣΞ*, pluribus *Γ* 15 opolio *Σ*, oppolio *Ξ* 16 $\overline{\text{fa}}$] *ΓΣΞ*, $\overline{\text{fr}}$. a. *O*, frat. a. *Δ*, p.k.a. *Cui. ed. 1* inlustra *Δ* auctoritate tua *Σ*, a. t. *O* 17 equietate *Γ* ut] aut *ΣΞ* 18 necessitabus *Δ* publices *Γ* 19 estodiosius *Ξ*, studiosus *Fuld.* delecta *Γ* multam *Γ* liberarum *Fuld.* huius legis *O* 20 ouiauerit *Fuld.* constetutas *Fuld.*, institutis *O* dat. iii id. sept. rau. asturio (asterio *Σ*, austurio *Ξ*) et protogene *(sic Σ*[2]*Ξ Pithoeus*, protegene *Γ*, protogeni *Δ*, protagene *Σ*[1]*)* $\overline{\text{uu}}$. $\overline{\text{cc}}$. *(sic Pithoeus*, $\overline{\text{uc}}$ *Γ*, $\overline{\text{uic}}$ *Ξ*, uecariis *Δ*, uictore *Σ*, *om. O Cui. ed. 1) libri*

XXVIIII [*Haenel* XXVIII]. DE NAVICVLARIIS AMNICIS.

xxuii *Γ*, xiii *O (context.)*, xii *O (lat.)*, theod. xxxuiii **ΔΔ Fuld.* amicis *Fuld.*, *om. O (lat.)* *pro rubrica errore scribit* de successione curialium *O (context.)*[a].

Nov. XXVIIII [*Haenel* XXVIII] (450 Apr. 24?).

IMP. VALENT(INIANVS) A. EPITYNCANO P(RAEFECTO) V(RBI). Publicis commodis et sacratissimae urbis utilitatibus amica suggestio magnitudinis tuae clementiam nostram more solitae provisionis admonuit, ut naviculariorum corpori per tot detrimenta lassato remedia praestaremus: quorum privilegiis sufficere constituta vetera potuerunt, nisi haec temeritas inlicitae usurpationis infringeret, Epityncane p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime).
1 Unde inl(ustris) m(agnitudo) t(ua) hac nostri pragmatici sanctione cognoscat iuxta suggestionem suam navicularios, qui munus proprium defugerunt, ad corpus suum cum agna-

1 imp. ualent. ā. *(om. Δ)*] *ΔO*, imp̅p̅. ualent. a̅a̅ *Γ*: *Mortuo Theodosio II. a. 450 a. d. V. k. Aug. in Occidente Valentinianus III. solus regnavit. Nam Marcianus imperator Constantinopoli a. 450 a. d. VIII. k. Sept. (Mommsen, chron. min. 2 p. 83) non expectato iudicio Valentiniani proclamatus postea demum ab hoc agnitus est (Euagr. hist. eccl. 2, 1 p. 283 B: γέγονε δὲ ταῦτα οὔπω μὲν Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ τῆς Ῥώμης αὐτοκράτορος τὴν ψῆφον ἐπικυρώσαντος, ὅμως δ' οὖν διὰ τὴν ἀρετὴν ἐπιψηφίσαντος). Inlata autem est imago Marciani in urbem Romam a. demum 452 a. d. III. k. Apr. (chron. min. 1 p. 490, 21: iconica Marciani imperatoris Romam ingressa III kal. Aprilis), quocum convenit, quod Marciani consulatum primum a. 451 testimonia ex Occidente aequalia omnia ignorant (chron. min. 3 p. 532). Iure igitur solus Valentinianus nominatur in novellarum Valent. 30—35 [Haenel 29—34] inscriptionibus. Sed aliter res se habet in hac novella, cuius in inscriptione, nisi subscriptionis mensis corruptus est, Theodosius omitti non debuit. Fortasse huiusce legum novellarum libri ordinatores, cum non ignorarent Theodosium mortuum esse a. 450, eius anni constitutionibus omnibus solum Valentiniani nomen praescribendum esse existimarunt.* epitincano *ΔO*, epiticano *Γ* $\overline{\text{pu}}$] *Γ*, $\overline{\text{pf}}$ urbis *Δ*, preposito *O* 2 utilitatibus] necessitatibus *O* suggessio *Δ* clementia nostre *Δ* 3 solitae] *ΓO*, solito *Δ* 4 praestamus *Γ*, praestaremur *Δ* 5 usurpationes *Δ* infringere *Γ*, infringerent *Δ* epitincane *ΔO*, epytincane *Γ*[b], epyntincane *Γ*[a] $\overline{\text{pkaa}}$] $\overline{\text{pka}}$ *Δ* 6 unde *om. Γ* $\overline{\text{inl}}$] *Γ*, inlustris *O Pithoeus*, inlustre *Δ* $\overline{\text{mt}}$] *O*, mat. *Γ*, magnitudo tua *Δ* nostri] *ΔO*, nostra *Γ* pragmatici] *Δ*, pragmaticis *Γ*, pragmatica *O* sanctione] actione *Δ* iuxta] *O Pithoeus*, ut iuxta *Γ*, ut iustam *Δ* 6/7 suggessionem *Δ* 7 nauicolariis *Fuld.* defugerunt] *scripsimus*, defugirunt *Fuld.*, diffugerunt *reliqui* 7/8 cum agnatione] agnationem *Δ*

tione et peculiis reducendos, omni vel coniunctionis vel obnoxietatis vel cuiuslibet per-
sonae privilegio et defensione submota: eorum, qui sine heredibus obierunt, substantiam
2 quolibet alienatam titulo ab his vindicari, qui memoratae serviunt functioni. Navem
nec facere novam nec instaurare intra capacitatem quadraginta cuparum liceat ei, a quo
hoc munus videtur esse susceptum. Privatorum naves legitimae capacitatis necessitatem
huius functionis singulis cursibus, minores vero binis solidis adiuvabunt, ut necessarium
corpus saluberrimae provisionis auxilio sublevatum devotionem solitam redintegratis
viribus possit agnoscere. DAT. VIII KAL. MAI. ROMAE VALENTINIANO A. VII ET AVIENO $\overline{VC}$. CONSS.

ΓΔO Fuld. (7 nauicularios ... 8 reducendos)

8 reducendus *Fuld.* omni uel] omniue *O* 8/9 persona *Γ* 9 defensionis *ΔO* summoto *O* 10 titulum *Γ* uindicare *Γ*ᵃ qui] quia *Δ* functionem *Γ* 11 ei a] *Γ*, *om. ΔO* quo] quibus autem *O* 12 esse *om. O* nauis legitimi *Γ* necessitate *O* 13 minores] mores *Γ* binis] *O Pithoeus*, uinis *Γ*, bonis *Δ* 14 auxilium *ΓΔ* deuotione *Γ* 15 uiribus] urbibus *Δ* 15/16 dat. uiii k. mai. romae ualent. a. (aa *Γ*) uii *(om. ΔO)* et auieno (abieno *Γ*) $\overline{uc}$ conss. *(vel similiter) libri: cf. quae diximus ad v. 1*

XXX [*Haenel* XXVIIII]. DE LAMPADARIIS.

xxuiiii *Γ*, xi *O (context.)*, *def. O (lat.)*, theod. xxxui **ΔΔ Fuld.* lampitariis *Fuld. (context.)* *pro rubrica errore scribit* de principibus agentum in rebus *O (context.)*ᵃ.

Nov. XXX [*Haenel* XXVIIII] (450 Oct. 3).

IMP. VALENT(INIANVS) A. OPILIONI MAG(ISTRO) OFF(ICIORVM). Merito amplitudinem tuam
de statutis prodecessorum tuorum contrariis inter primicerium lampadariorum et se-
quentes eius habitis videmus retulisse, ut, quod pro verecunda moderatione ipse non
poteras, nostra sententia definiret. Magnae prudentiae est reverentiam melioribus servare
1 decretis, Opilio f(rater) a(mantissime). Inlustris itaque auctoritas tua iuxta rationa-
bilem suggestionem suam perpendentis et brevia nimis et longiora tempora hac edictali
lege nos statuisse cognoscat, ut primicerius lampadariorum tres annos in primatus ad-
ministratione consistat, quatenus hoc labore perfuncto sequentibus ad processum copia
tribuatur, ut neque ille diuturnitate posterioribus onerosus exsistat neque sequentes nimia
2 expectatione languescant. De absentibus quae amplitudinis tuae suggestio patefecit,
serenitas nostra confirmat: hoc est ut, si biennio quis afuerit, unum ei, triennio duo,
quadriennio tres merito praecipiat anteponi; sin vero quinquennio, matriculis eximatur, ut
et desides poena percellat et sedulis observationis suae conpetentia praemia concedantur.
DAT. V NON. OCT. ROMAE VALENT(INIANO) A. VII ET AVIENO CONSS.

ΓΔO Fuld. (13 sedulis ... concedantur)

1 imp. (impp. *Δ*) ualent. ā (a. i *Δ*)] *ΔO*, impp. tehud et ualent āā *Γ* *interpolans: v. quae diximus ad praecedentis novellae inscriptionem* opilioni] *Pithoeus*, opilio *O*, ofilio *Γ*, apolioni *Δ* officii *Δ* 2 prodecessorum] *Γ*, processorum *Δ*, praedecessorum *O Pithoeus* tuorum] nostrorum *O* lampadiorum *Δ* 3 uidimus *Γ*, uidemur *Δ* pro] per *Γ* 4 poteras] *ΔO*, poterat *Γ* sententia definiret *(scripsimus,* definire *Γ*, diffinires etenim *O)* m. pr. est reuerentiam (-cia *Γ*) melioribus *om. Δ* 5 fa] *Γ*, fra *ΔO* inlustra *Δ* itaque *om. Γ* auctoritas tua] at *O* iuxta] *Γ Pithoeus*, iustam *ΔO* 5/6 rationabilemque *O* 6 suggessionem *Δ* suam] tuam *Pithoeus* perpendentis] *scripsimus*, perpendentes *ΓΔ*, perpendens *O* hac edictali] hec ditali *Γ* 7 primiceriis *Δ* primatus] *Γ Cuiacius*, priuatos *Δ*, priuata *O Pithoeus* 8 perfuncto] *O*, perfunctos *Δ*, perfunctus *Γ Pithoeus*, perfuncti *Pithoeus* 9 diuturnitatem *Δ* 10 de *om. Γ* suggessio *Δ* 11 si] su *Δ* quis] *scripsimus*, suis *libri; Seeck locum corruptum sic fere sanandum esse putat:* si biennio suis [officiis quis] afuerit] *Γ*ᵇ, abfuerit *O Pithoeus*, afuerat *Γ*ᵃ, adfuerit *Δ* unum ei *om. O* duos *O* 12 quatriennio *Δ* praecipiat] *edd.*, praecipiet *ΓO*, propiet *Δ*, properet *Cuiacius* sin] *Γ*, si *ΔO* quinquenio *Γ* 13 desides] *ΓO Pith. (ed. adnot.)*, desidem *Pithoeus*, de sua *Δ* sedulas *Fuld.* obseruationi *Δ* conpetentia] compendia *Δ Fuld.* premio *Δ* concitantur *Fuld.* 14 dat. u non. oct. rom. ualent. a. (aa *Γ*) uii (ui *Δ*) et auieno (abieno *Γ*, albino *ΔO*) *(om.* $\overline{uc}$*)* conss. *(vel similiter) libri*

XXXI [*Haenel* XXX]. DE COLONIS VAGIS ET DE ADVENIS.

xxxi] xxui *Γ*, xxix *O*, uiii *Ξ Leid.*, uiiii *reliqui (om. C)* de colonis uagis] *ΓO*, de colonis uagis uel (uel de *L [context.]*, et *ΦΨ¹ [context.] Θ [context.] Paris. 4409. 4413. Fuld. Epit. Mon.*, et de *ES [lat.ᵅ] L [lat.]*) agnatione (-tio *Ψ¹ [context.]*, -tiouem *N [context.] Ξ*, -tionibus *S [lat.ᵅ] Φ*) eorum (earum *X [context.]*, *pro* a. e. *habet* eorum agnacione *Fuld. [context.]*) *reliqui* et de (*om. GΦΨ¹ΘΣ [lat.] Ξ Epit. Mon.*) aduenis (aduentis *Δ*)] *om. O.*

Nov. XXXI [*Haenel* XXX; BREV. VIIII] (451 Ian. 31).

IMP. VALENT(INIANVS) A. FIRMINO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ET PATRICIO. Cum pure et fideliter observari debeant quae caventur in legibus, latam dudum de colonis originariis fucum pati quorundam maligna mente cognovimus. Nam cum is, a quo discessit obnoxius, triginta annorum repellatur obiectu, eundo per hos atque alios designatum tempus absumit: ita contingit, ut, cum illi pereat a quo fugit nec huic ad quem venit possit adquiri, mansionum permutatione desinat esse quod natus est, libertatem, quam nascendo non habuit, fugae sibi adsiduitate defendens. Nulli umquam nisi colono fugitivo culpa
1 sua praemium fuit: ea causa incipit melior effici, qua poenam meretur. Quod tamen sufficit hucusque licuisse. Nam cum prior dominus obice legis excluditur, illi eum iubemus adquiri, apud quem eosdem annos statuti temporis probatur inplesse. Quod si propter conclusionem tricennalem et ad vim praescriptionis eludendam aequaliter habitet per diversos, is eum vindicet iure colonario serviturum, penes quem a die primae fugae triginta annorum posteriora tempora concluduntur; alias huic lucro cedat, cum quo maxi-

---

1 imp̄. ualent. (ualentinus *S*) ā. *(om. L)*] *sic SL (cf. quae diximus ad nov. Valent. 29[28],1)*, imp̄p̄. theod. et ualent. āā. *ΓΔ et reliqui interpolantes*, idem augusti *O* firmino (firmio ā. *Paris. 4408*) p̄p̄o (praeposito *S*) et *(om. N Leid. Paris. 4410)* patricio *(om. Leid. Paris. 4410)*] eidem firmino patricio *O* 2 qua *G* lata *GSL* dudum] legem *O; scil. Theod. 5,18,1* originariis] et origenariis *Γ* 3 fucum (fugum *ΓN*, focum *Φ*, factum *G*, fu *P¹*, sui *M*) pati] fugati *XC*, corrumpi *O* maligna (malignam *Γ*, indigna *O*) mente] malignante *N*, malignitate *Φ Pith. (ad Cuiac.)* cognouimus] comperimus *O* is] in his *G* a quo] quod *Γ* 3/4 obnoxios *GE¹*; *fortasse collocandum post* nam 4 annos *E* *post* obiectu (obiecto *L*, obiectum *NGXC*) *ins.* is eum sibi uindicet *(sic ES*, uindicat *Cui. ed. 1 cum Pith. [ad Sichard.])* apud quem triginta annos probatur (monstratur *Pith. [ad Sichard.]*) inplesse. si uero aequaliter habitet *(sic Cui. ed. 1 cum Pith. [ad Sichard.]*, habet et *E S)* per diuersos, is eum sibi uindicet *(sic ES*, uindicat *Cui. ed. 1 cum Pith. [ad Sichard.])* penes (paenis *E*) quem triginta annorum tempora concluduntur. alias huic conpetat *(sic ES*, conpetit *Cui. ed. 1 cum Pith. [ad Sichard.])* cum quo maximam tri(-e *E*)cennii partem habitauit *ES et Cui. ed. 1 cum Pith. (ad Sichard.), ex vv. 10—14 huius novellae interpolantes* eundo] eundem *E Cui. ed. 1* hos] hoc *N* 5 absumit] *scripsimus cum O*, adsumit *reliqui*, adsumet *LΦ* contigit *S* ut *om. L* pereat] per ea *N*, per eum *S* 6 mansionum] et mansiouum *O*, nam si unum *G* permutationem *G* desinat] designat *Γ* quam] ciuiam *GPM* nascendum *Γ* 7 habuit] meruit *Φ Pith. (ad Cuiac.)* fugae] fugite *G* adsiduitatem *G* defenderis *S* nulli umquam] nullum quam *L* fugitiuo colono *O* 8 melior effici (fieri *L*)] esse melior *O* quam *G* poenam] *OC²P³L*, poena *ΓΔ et reliqui* quod] quo *G* 9 hucusque] huiusque *Γ*, utriusque *GPM* licuisse] illis se *GP¹M* prior *(om. E)* dominus] prior ordo minus *Δ*, priore domino *P¹M*, priorem dominus *G* obice (ob uicem *Δ*, abiecit *G*) legis] obiectae legis *N* excludetur *XCP* eum] enim *G* 10 eodem *N* annus *Γ* statuti] instituti *Γ* probetur *GXPM*, probantur *Δ* implisse *NM* 11 propter] per *E* tricinalem *N* ad uim] aditum *O* praescriptionis] *ΔO et reliqui cum interprete*, perscriptionis *G*, praeceptionis *ΓESL* eludendam (-dum *O*)] cludendam *Γ*, cludendum *M*, excludendam *ES*, eleuandam *Φ Pith. (ad Cuiac.)* habitet] *ΓXCPM*, habitarit *O*, habitet et *N Pith. (ad Cuiac.)*, habet et *Δ et reliqui* 12 is *om. O* eum] autem *C*, aū *X* seruiturum] seruitur *Γ* paenis *E*, poenis *NL* prima *L* 13 annos *E* concludantur *G*, cluduntur *Δ* alias] alias uero *G*, alius *Φ* huic lucro (lucru *N*)] huic uero *L*, ad lucrum huic *Φ Pith. (ad Cuiac.)* cedat] cordat *N*, credat *E²S* 13/14 maxima *C*

mam tricennii partem vagus et infidus habitator effecit. Quod etiam de mulieribus
2 originariis aeque vagantibus praecipio custodiri. Colona vero, quae petitori post XX
annorum curricula denegatur, si quem partum ante designatum tempus edidit, priori
domino eum convenit non perire: aequum est ad eum suboles redeat suscepta tunc temporis,
cum adhuc mulier conpetebat, ut damnum amissae matris, quod processu contigit anno-
rum, prolis saltem vindicatio consoletur. Quem casum iubemus vicariorum conpensatione
3 finiri, ne, quod inpium est, filii a parentibus dividantur. Item placet, ut pars, cuius
maritum esse constiterit, pro uxore eiusdem meriti vicariam reddat, quatenus prava
forsitan dominorum obstinatio a faciendo divortio conquiescat, quia et in eiusmodi per-
4 sonis salva et inconvulsa debet coniunctionis adfectio permanere. Sane sicut colonas
commutari posse priora statuta iusserunt, ita etiam de viris licentia sit. Igitur commu-
tationes factas lex nostra confirmat. At si aliqua cessio sine personarum commutatione
praecessit vel deinceps facta fuerit, non valeat, ne ad alterum coloni, ad alium pos-
5 sessio exhausta perveniat. Advenae plerumque tenues abiectaeque fortunae quorun-
dam se obsequiis iungunt, ut, simulata laboris et obsequiorum patientia, accepto sumptu
ac vestitu inluviem et squalorem egestatis evadant. Ubi de angustiis cladis suae humani-
tate et miseratione colligentis fuerint liberati, iam repleti, iam nihil de miseria cogitantes
eligunt feminas ad patremfamilias pertinentes, sollertia forma utilitate meliores; cum
satias ceperit, derelinquunt, non statu priore perpenso, non adsuetudine coniunctionis, non

---

14 triennii *G* parte *XC* habitator] habeatur *XCPMΦ* effecit] *OG Pith. (ad Cuiac.)*, efecit *N*, efficit *ΓΔ et reliqui*, efficitur P^2*S Pith. (ad Sichard.)* etiam] et *G* 15 aeque (ea quae *E*) uagantibus (uacantibus *ΔNXC*)] *om. O* praecipio] praecipimus *GPM*, praecipit *C*, praecepit *NX*, praetio *E* petitori] petitore *N*, petitur *GΦ* xx] xxx *Γ* 16 annos *E* denegetur *GΦ* quem] quam *N* partem $Γ^a$ ante] uel ante *Φ* edididerit G^a priorem $Γ^a$ 17 domino eum] *Seeck*, dominum *Γ*, dominio *N*, domino *reliqui* conuenit] et hoc conuenit *G*, conpetit *ES* non perire] *cf. nov. Valent. 35(34) § 19* aequum est] *ΓΔ et reliqui*, aequum est ut *GXC*, aequum est enim ut *O* subolis *ΓΔNEXPML* redeant *S* suscepti *ES* 18 adhuc] ei *O emendans* amissae] admissae $Γ^a$*N*, ammisisse *GE* processu] pro casu GE^b contigit] *sic ΓΔOS*, contingit *reliqui* 19 saltem] satim *Δ* consuletur *XC PM*, consolis *Φ* casu *NG* uecariorum *Δ* conpensatione] pensatione *L* 20 ne] nec *GXC* est (*om. Δ*) impium *O* filii a] filia *Γ*, filiae *G* placuit *N*, placetur *O* pars] paris *Δ*, dominus *Pith. (ad Sichard.)* 21 maritus *ES* pro] et pro *O* uxorem *ΓLΦ* meriti] *sic ΓΔSL: cf. l. R. Burg. 6,3:* 'uicariam eiusdem meriti' *et Edict. Theoderici 64:* 'huius meriti duo mancipia', mariti *reliqui (om. E)* uicaria P^1M 22 a faciendo] ad faciendo *ΔΦ*, faciendo *L*, ad faciendum *GS* diuortio] diuertio $Γ^a$, diuortium *GSL* quia et] quia *Γ*, quiete *P*, qui *M* in *om. E* eiusmodi] *ΓG*, huiusmodi *ΔO et reliqui* 23 salua] saluta *G* inconuulsa] inuulsa *Δ* affectio] officia *Φ* 24 commutare *ΓG*, commitari *N* posse] per se *G* priora statuta] *scil. Theod. 5, 18, 1 § 3. 4* ita *om. N* etiam] et *L*, enim *ES* de uiris] diuersis E^a*XC*P^1M licentiam *EX* sit] si *EXC*P^1M 24/25 commutationis *ΓΔON*E^a*XC*P^1*ML* 25 factas] facta E^a*XC*P^1M, factum *L*, facultas *Δ Pith. (ad Sichard.)*, facultatem *O* confirmat] concedit *O* at] *G*P^2 *recte emendantes*, ac *reliqui* aliqua] alia *S* cessio (cessione *ECPM*, successio *Pith. [ad Cuiac.]*) sine (*om. O*)] cessione *ΓL*, censione *Δ Pith. (ad Cuiac.)* 26 praecessit] *sic PMSL*, processit *reliqui*, processerit *G* ualeat] *sic Γ solus*, ualebit *ΔO et reliqui* ne (nec *S*) ad (*om. Γ*) alterum (ulterum E^a)] nec alterius *G* alium] alterum *OPM* 27 tenuis *OE*, tenueis *C* abiectaeque] abiectaque *SΦ*, abiectique *Γ*E^1, abisset (abissent *P*) aeque per *PM* fortunae] personae *G* 27/28 quorundam] quorum *S* 28 se] si *N* iungant *GS* ut] et *L*, quod *E* simulata] simul ita *N*, dissimulata *G* labores *PM* patientia] pacien/a *Γ*, sapientia *E* sumpto *ΔEL* 29 ac] et *O* uestito *L*, uetitu *E* inluuiae *ES* squalore *ES*, sualorem *G* euadunt *NES* ubi] ubi uero *O* de] ad *G* suae] suae et *XCL* 29/30 humanitatem *G* 30 miserationes *G* colligentis] *sic O*, colligentes *reliqui* liberati] libertate *E* repleti] patriati G^t iam nihil] nihil *O* miseria ..... 31 pertinentes *om. N* 31 eligant $Γ^a$, elegerunt *G* sollerti *G* formam *Δ* utilitatem *ΓΔN* 32 satias] *ΓΔ Pith. (ad Cuiac.)*, sotias *O*, satis E^v *Pith. (ad Cuiac.)*, satis se P^aM, satias se P^b, satiasse *N*, sotiasse *S*, suasisse *G*, satiasse se *XCL*, satiare E^t ceperit] *Pith. (ad Cuiac.* F^2*): inde Cui. ed. 2*, ceperint *ΓΔOXC*, coeperint *EPMSL*, caeperint *G* derelinquant *G* non statu] nos tanto *G* priori *OE* perpenso] perpendunt *S* non adsuetudine .... 33 discedunt *om. S* adsuetudine (*sic L*, adsuetudinem *Γ*, ad consuetudine *PM*, ad consuetudinem *XC*, a consuetudine *NG*) coniunctionis] ad coniunctionis consuetudinem *E*, ad constitudine conentur iunctionis *Δ*, consuetudine qua tenentur addicti *O*

dulcedine filiorum, nulla lege prohibente discedunt. Itaque si nulli quolibet modo obnoxius civitati ad praedium se cuiuscumque rusticum urbanumque collegerit et mulieri obnoxiae sociari voluerit, gestis municipalibus profiteatur habitandi ubi elegerit voluntatem, ut hoc vinculo praecedente nec habitaculum quod placuit deserat nec consortium mulieris abrumpat: qua professione deprompta salva ingenuitate licentiam non habeat

6 discedendi. Pari lege mulieres ingenuas iubeo detineri, a quibus coniunctio adpetita est et electa servorum seu colonorum, ut his abire non liceat. Filii earum, si denuntiatio non praecessit, in eorum iure et dominio, apud quos creati sunt vel creantur, colonario nomine perseverent; post denuntiationem vero editos secundum scita divalia servos esse censemus, ut illos nexus, sicut dictum est, colonarius teneat semper obnoxios, hos con-

7 dicio servitutis, Firmine p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris et praecelsa magnitudo tua huius generalis constitutionis formam edictis propositis ad omnium faciet notitiam pervenire. DAT. PRID. KAL. FEB. ROMAE. ACC(EPTA) III NON. FEB. ROMAE. PROP(OSITA) IN FORO TRAIANI ADELFIO V̄C̄. CONS.

INTERPRETATIO. Lex ista constituit, ut, si colonus proprium dominum fugerit et XXX annis per diversorum domos aut agros fortasse latuerit et non nisi inpleto tricesimo anno a die fugae suae praedictum colonum dominus potuerit invenire, ab eo, apud quem inventus fuerit, tricennali annorum praescriptione dominus, qui fugam coloni sequitur, excludatur: secunda iterum condicione currente, ut, si forte apud tres personas denis annis colonus ipse habitaverit, ille eum vindicet, apud quem posteriore tempore invenitur. Tertia condicio est, ut, si inter eos,

---

33 dulcidine *ΓΔ*, dulcedinem *XC* filiorum] officiorum *G* nulla] set *O* nulli] nullo *N*, ulli *O* **33/34** obnoxius (-xios *E*) ciuitati] ciu. obnoxius *O* **34** se] sese *ES*, si *Γ* cuiuscumque] cuiusque *O* rusticum] rusticorum *XC* urbanumque] aut urbanum *O*; *scrib.* urbanumue collegerit] colligere *O* **35** sociari] sociare *ΓΔNL*, se sociare *O* uoluerit] uolurint *G* municipalibus] mancipalibus *S* profiteatur] proficiatur *L* elegerit] elegerint *L*, uoluerint *G* **35/36** uoluntate *P*, uoluntante *M* **36** praecidente *M* **37** qua] quae *E* professione] profeisione *P*², prorisione *GP*¹*M*, possessione *E* licentiam] licencia *Γ*, licentiamque *G* hahabeat *Γ* **38** discedendi] *sic O cum interprete (v. 66) neque minus Edict. Theoderic. 64 et l. R. Burg. 37,* de se cedendi *Δ Pith. (ad Cuiac.)*, recendi *Γ*, recedendi *reliqui* pari] patri *E* legem *N* iubeo] iubet *N*, ab eo *G*, praecipit *S* deteneri *E*, detenere *Γ* a quibus] quibus *N* **38/39** adpetita est *post* seruorum *O* **39** et electa *om. O* seu] suo *X*, uel *C* colonarum *X*, colonum *C* his] *fortasse* ab his abire] habere *ΓΔGEΦ* filii (fili *Γ*) earum (eorum *OPM*)] filiorum *G* denuntiatio non] denunciationem *XC* **40** processit *ESΦ* dominio] domino *Γ* creatur *L* **41** perseuerent (perseuerint *ΓNML*)] perseuerent semper obnoxii *E* dinuntiationem *N*, denuntiatione *ΓPM* editus *EL*, edictos *ΔNS*, edictus *Γ* diualium *E* seruus *NE* **42** censuimus *G*, censimus *Δ* illus *E*, illo *L* colonarios *ΔXPM* semper teneat *C* obnoxius *Γ* hos] hoc *E*, quos *G* **43** firmini *Γ* p̄kaa] *sic ΓOXCPM*, p̄ka *Δ*, p̄k *GΦ*, p̄k aug̅. *N*, p̄r aq̄ am̄ *L*, parens karissime (k̄. *E*) atque amantissime *ES* inlustris (inlustra *Δ*)] illustris igitur *O*, k̄l *X*, *om. L* **43/44** et praecelsa magn. tua *om. N* praecelsa magnitudo tua] *sic ΓES*, praecelsa mag̅ (mg̅ *C*) tua *XC*, p̄mta *PM*, p̄mt *OG*, p̄clām fat *L*, praecelsa magnificentia tua *Δ* **44** generali *ES*, gene *N* constitutione *E* forma *L*, formae *NS* dictis *S* propositis] *ΔO et reliqui*, proptis *L*, propriis *Γ* **45** faciet notitiam (-tia *N*)] faciat notitiam *ΔC*, notitiam faciat *O* dat. prid. (xii *S*, iii *EL Paris. 4408. 4411. Epit. Mon. Pith. [ad Sichard.]*) kal. (id. *O Paris. 4409*) feb. (ian. *Ω*) romae *(om. G Paris. 4413) libri* **45/46** acc. iii non. feb. romae prop. in foro traiani *desunt in omnibus quos contulimus libris, habet Cui. ed. 1 ex codice hodie deperdito; cf. Prolegomenorum caput sextum* **46** adelfio (adeffio *Paris. 4409*, delfio *Ω*) ūc̄. (ūū c̄c̄ *N*, ūīc̄ *ΘΩΞ Leid. Paris. 4414. 4415*, uiro claro *S*, uictissimo *G*ᵗ, *om. E*) cons. *(om. NG*ᵗ *EL Paris. 4410. 4414. 4415) libri* **47** dominium *M* **47/48** xxx annis] xxx annos *ES Ξ Epit. Mon.*, a xxx annorum *N* **48** diuersorum] diuersa loca *Fuld.* domus *G Fuld.* agrus *Fuld.* fortasse *om. Fuld.* et non ... **49** inuenire *om. Fuld.* et non] non *N*, et non antea *P*³ inpleto tricesimo anno] *scripsimus cum Ω*², inpletum trecissimum anno *Ξ*, inpletis xxx annis *Paris. 4409*, inpletum (implectum *L*, impleat *GPM*) tricesimum annum *reliqui; fortasse melius scribendum cum Seeckio* post inpletum tricesimum annum **49** poterit *NS* inuenire] peruenire *NGXP*¹*MLΘΩΞ*, praeueuire *Ψ*′ fuerit] est *Paris. 4409* **50** tri(-e *Δ*)cennali] triennali *G* perscriptione *G* coloni fugam *Paris. 4409* secundam *N* **51** iterum] igitur *GESΩ* currente] corrigente *G*, concurrente *Ψ*′*Θ* ut] quod *Δ* denis] quas per denis *G* ipse] in se *Ψ*′*Θ Pith. (ad Cuiac.)* **52** uendicet *G* posteriore] posteriori *ΔNEXSΨ*′*ΘΩ* ut] quod *ΔN*

apud quos per tricennium habitaverit, fuerit orta contentio, ipse praedictus colonus addicatur, apud quem per illos XXX annos maiore annorum numero dinoscitur habitasse. De colonae vero fuga par, apud quoscumque habitaverit, forma servetur, ea tamen condicione servata, ut, sicut de coloni iure proprius dominus XXX annorum praescriptione excluditur, ita et inpleto XX annorum numero de repetitione colonae domini petitio repellatur. Ita tamen, ut filii, qui intra XX annos nati fuerint, quando adhuc colona domino conpetebat, a domino, qui colonam praeiudicio temporis perdidit, secundum constitutionem, quae sub titulo 'de episcopali iudicio' processit, debeant revocari. Post vicesimum autem annum nati illius dominio adquirantur, cui colonam tempus addixerit. Iubetur etiam, ut de talibus personis commutatio non negetur, ita ut vicaria mancipia tam pro colona quam pro portione filiorum dare coloni dominus mox procuret: quod etiam, si convenerit, et pro colono is, cuius colona est, pari constitutione debebit inplere. Advenae ingenui, qui se colonae iungi voluerint alienae, quia saepe fit, ut contubernia electa contemnant, gestis profiteantur se de domo domini colonae, cui iunctus fuerit, nulla ratione discedere et ingenuitate manente nullam habeat licentiam evagandi aut, cui iunctus fuerit, deserendi. Ingenua idemque mulier si contubernium coloni elegerit alieni, si ei denuntiatum non fuerit, coloni sint domino profuturi quoscumque eius partus ediderit; post denuntiationem vero quoscumque ediderit, non colonos sed servos noverit esse futuros.

Γ. — BREV. *(ΔO[om. int.]NGEXCPMSL et selectis tamen lectionibus Φ [om. subscr. int.]; decurtati omnes textum omittunt; Fuldensis interpretationis particulam exhibet [*47 si colonus . . . 50 excludatur, *add.* de colona vero viginti: *cf. v. 57]). — Edictum Theoderici c. 64:* Ancillam alienam virginem vel originariam cuiuslibet aetatis quisquis ingenuus, nulli tamen quolibet modo obnoxius civitati, corruperit, si . . . apud gesta professus fuerit . . . . . ., eius . . . contubernium non relinquat nec . . . . discedendi habeat facultatem *(pertinet ad v. 33 sqq.;* virginem *ubi legitur, esse debuit* originalem; *sed error, ut quae sequuntur ostendunt, redit ad ipsum edicti compilatorem); c. 68:* Quod si originaria expletis viginti annis domino sub hac praescriptione perierit, simul eius agnatio intra viginti annos suscepta domino mulieris servato novellae legis tenore non pereat *(pertinet ad § 2). — Lex R. Burg. 6, 3 (ad v. 21); 37 § 6:* Sciendum etiam secundum legem novellam: quisquis ingenuus colone aut ancille quaeque ingenua servo aut colono se iunxerit, salva ingenuitate discedendi licentiam non habere secundum legem novellam sub titulo 'de advenis' *(pertinet ad v. 33 sqq.).*

53 apud quos per *(om. S) om. G* triennium *G* habitauit *ES* ipse] ipsi *CS Paris. 4409,* ipsius *PM* **54** illos] ipsos *Δ* maiore] *scripsimus,* maiorem *ΔS,* maiorum *E,* maior *N,* maiori *reliqui* anorum *M* numerum *S* **55** par *om. S* quoscumque] quos *S* ut *om. ΔNΨ'ΘΩ* **56** proprius] prius *Ψ'Θ* praescriptione excluditur] perscriptionem exclusit *G*, numero de repetitione *Ψ'Θ (cf. v. 57)* ita et *(om. E)*] et ita *Δ* impletum *E* **57** uumerum *E* repetitio *G*, repetione *S* petitio] repetitio *NΩ* ut] ut si *ΔGESΨ'ΘΩΞ* **58** intra] infra *ΔEΨ'Θ*, in fuga *S* annis *XCPSΨ'ΘΩΞ* natos *G*ᵃ colono *XC* a] aut *Ψ'Θ* colona *ΔPM* **59** praeiudicio] praeiudicium *N*, de praeiudicio *G* constitutione *M*, consuetudinem *G* titulo] titulum *Δ*, titulo quae *XC* de *(om. Ω)* episcopali iudicio] *scil. nov. Valent. 35 (34)* **60** praecessit *G* reuocare *N* uicesimum] uiginti *E Paris. 4409* annum] annos *E Paris. 4409* domino *ΔGEXCΨ'ΘΩ* adquirantur] *NGESΨ'ΘΞ Paris. 4409 Epit. Mon.*, adquiruntur *Δ et reliqui* **61** addixerint *G*, addixit *M*, adduxerit *Ψ'Θ*, aduxerit *Δ* inbetur] subitura *S* **62** uecaria *Δ*, uicariam *N; cf. v. 21* pro colona] proculone *N* portionem *N* coloni] colonis *ΔΩ* **63** si *om. Ψ'Θ* colono is *(om. XCPM)*] colonis *ES* colona est] colone sit *Δ* **64** iungi] couiungi *XC* uoluerit *XCPMΨ'Θ* quia] dum *G* contubernio *S* **65** contemnant] contineant *S*, contempnant contineant *E* domini] dominio *Ψ'Θ* iunctus (cunctus *G*, coniunctus *Ψ'Θ*, conuictus *S*) fuerit] *esse debuit* iuncti fuerint **66** et *om. ES* ingenuitatem *Ψ'Θ* habeat] habeant *Paris. 4409: et ita esse debuit* euacandi *G* iunctus *(sic ΔNESL Ψ'ΘΩΞ Epit. Mon. Pith. [ad Cuiac.]*, coniunctus [coniuctus *P*] *reliqui)* fuerit] *esse debuit* iuncti fuerint **67** ingenuam *N* idemque] *Δ et reliqui*, itemque *Ω*[2] *Paris. 4409* ei] eidem *L* **68** dominio *Ψ'Θ* quoscumque] quos *L* **68/69** post denuntiationem (-tione *G*) uero quoscumque *(ins.* faetus *Paris. 4409)* ediderit (*sic N G Paris. 4409*, ediderint *reliqui*)] si denuntiatum fuerit *L* **69** colonus *NE* sed *om. S*ᵃ seruus *NE* nouerit] *GLΩ Paris. 4409*, nouerint *reliqui* futuros] futuris *L*, profuturos *S*, profuturus *E*

XXXII [*Haenel* XXXI]. DE CONFIRMANDIS HIS QVAE ADMINISTRANTIBVS VEL PVBLICVM OFFICIVM GERENTIBVS DISTRACTA SVNT VEL DONATA ET DE ADVOCATIS VEL DE CETERIS NEGOTIIS.

xxxii] xxx *ΓO*, uiiii *Leid.*, x *reliqui (om. C)* infirmandis *Fuld. (context.)*, adfirmandis *Fuld. (lat.)* his quae] his qui *Leid. Paris. 4409 Fuld.*, quae *ΔOX (lat.) C (lat.)*, *om. ΨΘ Paris. 4413* administrantibus uel (seu *G*)] uel administrantibus *Ψ (context.) Θ (context.) Paris. 4413*, admin. *O (context.)*, *om. Ψ (lat.) Θ (lat.)* publicum (-co *Ω*) officium] *om. OΨ' (lat.) Θ (lat.)* gerentibus .... negotiis *om. Ψ'Θ Paris. 4413* gerentibus *om. ON (context.)* distracte *Γ*ᵃ sunt *om. O (lat.)* uel donata .... negotiis] uel donata *Φ*, uel data sunt *O (lat.)*, *om. O (context.)* et de aduocatis] et de aduocandis *Paris. 4409 Fuld. (lat.)*, et de curialibus uel de auocatis *L (context.)* uel de] uel *G Paris. 4409*, et de *ΔEL (context.)*, et *Leid.* negotiis] gociis *L (context.)*

Nov. XXXII [*Haenel* XXXI; BREV. X] (451 Ian. 31).

IMP. VALENT(INIANVS) A. FIRMINO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ET PATRICIO. Quae plerique in legibus constituta dissimulant, necesse est recenti iussione sanciri, ut omni ambiguitate submota instauratione solidiora reddantur. In administratione enim et in militia positis emendi licentiam denegatam superflua nonnullorum dicitur esse persuasio, cum lex divi Honorii ad Palladium p(raefectum) p(raetori)o missa, in Theodosianum redacta corpus, hanc copiam talibus legatur dedisse personis. Quem non taedeat alioquin ista condicio his solis, qui ad honores aliquos evehuntur, libertatem in contractibus non patere et, cum huic obstaculo nulla fortuna subiaceat, non mediocris non nobilis non plebeia, universitatis ius et commodum solis militantibus denegari? Censeo igitur, ut in quibuslibet administrationibus officiis, in quocumque militiae gradu positis emendi quae ceteris copia sit, dummodo emptio et venditio celebretur iure communi. Neminem volo potestatis iussu et inpressione conpelli. Volenti vendere definitam et conscriptam pecuniam oportet inferri. Videat instrumentorum scriptor, sciant ii, apud quos venditionis documentum

---

1 imp̄. (imp̄p̄. *ΓNΘ Paris. 4413. 4414*) ualent. (ualentinus *S*) a. (āā. *Γ Paris. 4413*)] imp̄p̄. th. ualentinianus ā. *Ψ'*, imp̄p̄. ualentinianus et martianus augusti *O* firmio *Paris. 4415* ppo (ppto *S*) et (*om. Leid.*) patricio (*om. Leid.*) *om. O* plerique] plerumque *G* 2 in *om. Φ* necesse] ne necesse *Γ* recenti] *sic ΓL*, praesenti recenti *E*, presenti recentique *S Pith. (ad Sichard.)*, praesentibus *XC*, praesenti *ΔO et reliqui* sanctiri *G*, sancire *Φ* omni] omnia *E* abiguitate *E* 3 solidiora] solidiore *Φ*, solidata *GPM* redantur *Γ* enim *om. NΦ* in militia] militia *ΔO* 4 licentia *OGEΦ* denegatum *G*, denegata *O*, denegamus *Φ* nonnullarum *L* persuasio] peruasio *OΦ Pith. (ad Cuiac.)*, pars uacatio *G* 4/5 lex diui honorii (*sic ΔOCS*, honori *Γ et reliqui*)] *cf. Mommsenus ad Theod. 3, 1, 10* 5 paladium *ΓΔ* ppo (ppm *N*, pfpm *C*, prepositum *O*) missa (emissa *ΔO Pith. [ad Cuiac.]*)] ppo praemissam *E*, premissam *S* theodosiano *NΦ*, theodosino *G*, theodosiani *ES* 6 ista] ita *E* 7 honoris *N*, horem *G* euehuntur] subuehuntur *G*, uenihuntur *L* 8 obstaculum *Γ* subiciat *L* mediocres *ΓΔGES* non plebeii non nobilis *O* nobilis] nobiles *ΓΔG E*ᵃ*S*, mobiles *N* plebeia] plebei *G*, plebei aut *ES* 8/9 uniuersitatis] auersitatis *G* 9 ius] huius *GEXCPM* commodo *N*, quomodum *L* solis] in solis *C* militantibus] militibus *G*, mitantibus *S* denegari] *ΓS*, denegare *EL*, nega/negari *Δ*, negari *O et reliqui* censeo] censemus *H* in *om. HG* quibuslibet] quibuscumquelibet *GPM* 9/10 administrationis *OE* 10 in *om. GPM* quodcumque *G*, quacumque *Δ* positis *om. S* quae *om. S* copia] copiosa *S* 11 dummodo] dum modus *O* emptio et uenditio (uindicio *Γ*)] uenditioque *O*, emptio *NL* iuri *N* uolo] uel *G* potestates *N*, potestate *G* 12 iussu et] iussu *Δ* inpressione] inpremissione *S* conpelli] conuelli *ΔO Pith. (ad Cuiac.)* uindere *ΓΔ* conscripta *N* 13 inferre *ΓM* uideat] uideamus *Δ*, uideat ius *O* instrumentorum] strumentorum *ΔPMS Pith. (ad Cuiac.)* scriptor] inscriptor *H*, inscriptorum *N* sciant ii (*om. C*)] sciatis *L* apud] ad *G* documenta *N*, instrumentum *G*

necesse est adlegari. Nihil refert quis emat, cum publica fide pretium venditor conse-
1 quatur. Quod si emptor officio et administratione perfunctus intra anni metas aut super inlata violentia, lege conscripta (metu) carceris, catenarum, custodiae publicae vel privatae vel in quolibet genere factionis, aut non adnumerato pretio evidenter fuerit confutatus vel se de iudicio tergiversatione subtraxerit et agat, ne gestae rei veritas possit agnosci, venditori solidorum numerum inferat, qui tabulis continetur, possessionem nihilominus perdi-
2 turus, ut ad dominum redeat, cui taliter probatur ablata. Item si venditor nihil horum sustineat, quae ponimus, et callida refragatione causetur, manente contractu perpetua
3 firmitate et pecuniam reddat emptori, quam eum in pretium constiterit accepisse. Hac sanctione eos quoque iubemus esse munitos, quos administrantes et ulla gerentes officia
4 praedia rustica vel urbana certum est dato pretio conparasse. Donationes quoque habitas et commutationes circa eas personas, quarum inmerito hactenus emptio fluctuabat, similiter roboramus. Ita fit, ut in actu publico positos fidelius laborare delectet, cum vident seu emptione seu commutatione, quae instar obtinet emptionis, seu donatione
5 seu alio quolibet titulo venientia apud se posterosque suos inconvulsa mansura. Si quis curiali venditori aliqua laboranti necessitate subvenit, cum modo ab exactore fiscalium functionum, modo a creditoribus urgueretur, et is sine cautela vendidit, quam premente iniuria quaerere non vacabat, ne diutius suspendiis, squalore custodiae, sportulae concussione, usuris in maiorem cumulum crescentibus vexaretur, cur non maneat venditio,

---

14 adlegari] *ΓOXCPL*, alligari *ΔHESΦ*, adlegare *N*, alligare *G*, delegari *M* refert] referat *G*, differt *O* emat] eminat *G* publicam fidem *N* uenditor] uinditur *Γ*, uenditos *E*, uendicetur *G* 15 administrationes *E*, ministratione *ΔO* perfunctus] defunctus *GPM* metas *libri* 16 lege (*scilicet* lege uenditionis, *ut Seeck monuit*) conscripta *om. O* metu carceris] *Seeck (vide v. 77)*, carceris (-ceres *E*, -caris *P*) *libri* (*om.* metu) custodia *N* priuatae] priuatim *ES* 17 in quolibet] quolibet *N* factionis] facionis $Γ^a$, faccionis $Γ^b$, functionis *ΔO Pith. (ad Cuiac.)*, actionis *GP MΦ Pith. (ad Cuiac.)* aut *om. Γ* non adnumerato (annumeratio *G*) pretio (precium *G*)] *scilicet* super non adn. pr. confutatus] conputatus *HXC*, confurtatus L^b, conprobatus *O* se] si *GES*, si se *L* 18 iudicio] iudicis *Φ Pith. (ad Cuiac.)* tergiuersationi *L*, tergiuersationis *G* et agat] agatque *G* ne gestae] necessitate *N* rei ueritas] seueritas *G* 18/19 uinditori *ΓΔE*, uendituri *N*, uenditorum *O* 19 numero *G*, numerorum *N* qui] quae *G* continentur *NE*, connetur *G* nihilominus] uero nihilominus *ES*, sine dubio nihilominus *H* 19/20 perdituros *G* 20 ut *om. G* ad *om. L* dominum] omnium *N* ablatam *Γ* 21 ponimus] punimus *ΔOHPM* calida *G* refragatione] suffragatione *G* contractus *O* 22 et pecuniam] etiam pecuniam *O*, pecuniam *G* in pretium (-tio *EPMSL*) constiterit (contiter M^1) accepisse] constat in pretium a. *O*, in pretio accepisse constiterit *H* hac] haec G^a, hanc *NE* 23 sanctionem *E* eos quoque] eosque *Δ* munitos] munitus *N*, munificos *L* quos] quod *NE* admisnistrantes *M* et ulla] et nulla NE^a, et aliqua *O*, in nulla E^b *Pith. (ad Cuiac.)* gerente *Γ* 24 donationis *Γ GE* 25 habitas et] habita et *N*, habita sit *G* commutationis *ΓGE* emptio] empti *Δ*, emptor *G* 26 ita] ita enim *O* in actu] actu *G* positos] OHM^aS, positis *L*, positus *ΓΔ et reliqui* fidelius *om. O* dilectet *XC* 27 uident] uindet *Γ*, diuident *N*, uideant *ΔO Pith. (ad Cuiac.)* emptione] emptionem EP^1 *MS*, emptores *G* seu commutatione ...... seu donatione *om. N* commutatione (-nem *E* P^1MS) q. i. obt. emptionis (-ne P^2)] *cf. C. Iust. 4, 64, 2; l. R. Burg. 35, 5; l. Visigoth. 5, 4, 1 (= Cod. Eur. frg. 293)* seu donatione] seu donationis *ΔOGS*, donationes E^v, *om.* E^t 28 alio quolibet] *ΓΔOHL*, quo aliolibet *ES*, quolibet alio *PM*, quodlibet alio (aliud G^b) *G*, a quolibet *N* uenientia] uenienti *ΔNE Pith. (ad Cuiac.)*, uenia *G* mensura *GE*, mansuram *L* 28/29 si quis ... 47 aduocatis *in libris omnibus hunc habent ordinem, ut primum locum obtineant verba* 43/44 non patimur .... 47 aduocatis, *postpositis* 28/29 si quis ... 43 addicantur. *Sed quae librarii cuiusdam neglegentia turbata erant, sic ordinanda sunt, ut in contextu factum est* 29 curialis *H* uinditori *ΓΔGEL*, uendituri $XCPM^b$ laborantis *G*, laborant *E* necessitatem *N*, *om. G* subuenit] obuenit *G* cum modo] commodo *GELΦ*, quomodo *ΓN* ab exactore .... 30 modo *om. S* ab exactore] *ΓΔOEL Pith. (ad Cuiac.)*, ob exactore *N*, ab executore *HΦ Pith. (ad Cuiac.)*, ad exactores *reliqui* 29/30 fiscalium] capitalium *G* 30 functionum] functionem *XPM*, *om. G* modo] modum $Γ^aΦ$ a] ad *L*, *om. Δ* urgueretur] urgeretur $Γ^aH$, urguetur *ΔN*, urguatur *G*, surgeretur *L* et is sine] *Seeck*, et (aut *G*) sine *libri* cautela] cautelam *E*, decreto *Pith. (ad Cuiac.* F^2*); cf. v. 36:* decreti interpositio quam] quem *O* premente] prae mentem *N* 31 uacabat] uacauat *H*, uacauit *GN*, ualebat P^a suspendii squalore *N*, suspendii sualore *G* sportulae] sportula *Γ*, et sportulae *ES* 32 maiorem] maioribus *H*, *om. G* cumulum] cumulum *Δ*, cum mulum *L*, cumulis *H* cur non ..... 38 liberari *om. O* cur *om. Δ Pith. (ad Cuiac.)*

quae praestitit obnoxium a dispendiis et suppliciis liberari? Alii destituta atque inculta propterea vendiderunt, quia ieiuni cespitis onerosam professionem non poterant sustinere. Iniquum est tam iustis praecedentibus causis confectae venditioni ob hoc solum, quia decreti interpositio defuit, adimi firmitatem. Statuo itaque a tempore, quo Italiam Alaricus intravit, nullam moveri quaestionem his, quae curiales taliter de facultatibus propriis vendiderunt. A die sane latae huius saluberrimae iussionis cum praedia sua distrahunt curiales, primores etiam curiae, qui vendendi necessitatem ignorare non possunt, in collegae venditione subscribant. Hoc ordine omnis causatio sopietur nec emptor his auctoribus quicquam de resultatione formidat nec venditor potest sub tali adsertione fraudari. Quem si deceptum oppressumve claruerit, ab ipsis etiam subscriptoribus reddi
6 iubemus indemnem, ut utilitati eius cum emptore inprobo pariter addicantur. Non patimur praeterea nonnullorum alio genere iura turbari. Notum est post fatalem hostium ruinam, qua Italia laboravit, in quibusdam regionibus et causidicos et iudices defuisse hodieque gnaros iuris et legum aut raro aut minime repperiri. Nam haec necessitas
7 fecit perpetuitatem dari provincialibus advocatis. In diversis provinciis vacuas curias derelinquunt, qui certatim ad privilegia causidicis inlustris praetorianae sedis atque urbanae delata festinant: cum meliores natalibus suis effici volunt, non curant urbes proprias spoliatas ministeriis et officiis debitis interire. Nos neque meliora desideria volumus impedire neque passim destitui civitates. Quisquis ergo ad hoc officium venire contendit, non ante sibi sciat esse permissum quam universa munia, quae patriae suae

---

33 praestitit (praestit *G*) obnoxium] praestito noxium *N*   a dispendiis] dispendiis *H*, ad dispendiis *Γ*   liberare *HG*   aliis *H*   distituta *ΔHEL*   **34** ieiuni] ieiu *Γ*, deuni *H*, ei una *G*   cespetis *Γ*, cespites *ΔNES*, cispites *G*   onerosa professione *G*   poterat *G*, poterunt *Δ*   **35** iniquum] iniustum *O*   est] est enim *ES*   tam] tamen *L*, cum *G*, *om. E*   iustis] aequis *O*   causis] caus *N*   confectae] confecta *GXCPM*   uenditioni] uenditionis *H*, uindicione *ΓΦ*, uenditione *GXCPM*   quia] que uia *Γ*   **36** ademi *NGEL*   statuo] statuto *EC*^{a}*S*, *om. G*   italiam] etaliam *N*, italia *G*   **37** alaricus] alargicus *G*, alicus *Γ*   intrauit] instrauit *N*; *anno 401 die 18 mensis novembris Alaricus Italiam intrauit: cf. Mommsen, chron. min. 1 p. 299*   nulla *NGΦ*   mouere *L*   quaestionem] questione *G*, actionem *E*   his quae (hique *L*)] *scrib.* de *vel* super his quae, *ut Seeck monuit*   curialis *ONGE*   taliter] aut alter *O*   **38** uinderunt *Γ*   sane a die *O*, a diem sanae *PM*   latae] latae legis *N*   iussionis] iusserimus *N*   **39** curiales] curtales *G*^{t} primores] primoris *L*, priores *G*^{t}*Φ*   necessitate *NG*   **40** in collegae] *ΔHPMS*, collegae *ΓNL*, in quo lege *EXC*, in qua lege *G*, ut iniquo lege *Φ*, in contrahenda *O*   uenditione] uenditionem *H(?)* *Cui. ed. 1*, uinditiones *EΦ*, emptione *O*, *om. G*   ordine] modo enim *O*   causatio] cautio *S*, occasio *G*   sopiatur *H*, sopitetur *Δ*   **40/41** emptor his (hic *L*)] emptoribus *Δ Pith. (ad Cuiac.)*, emptor et *O*   **41** auctoribus] auctor *O*   resultatione] resolatione *E*^{t}, resolutione *Φ Pith. (ad Cuiac.) Cui. ed. 1 (in margine)*   formidat] formidet *C*, *om. G*   formidat . . . . . **42** fraudari *om. E*   **42** quem] quae *L*, quod *H*   deceptum] preceptum *H*   oppressumue] obuersum *H*   claruerit] laruerit *Γ*   subscriptoribus] *ΓESP*^{2}*LΦ Pith. (ad Sichard.)*, subscriptione *H*, subscriptionibus *O et reliqui*, susceptionibus *Δ*   **43** indemnem] subpressum uel indemne *H*   ut utilitati . . . . addicantur *om. O*   ut] tum *S*, *om. ΔGΦ*   utilitati eius] utilitatibus *G*   emptore] eptore *Δ*, tempore *H*   improbum *G*, inprobe *M*   addicatur *E*, abdicantur *G*   **43/44** non patimur *om. O*   **44** nonnullorum . . . . . turbari *om. O*   alio] quod est alio *Δ*, quod alio *Pith. (ad Cuiac.)*   iura turbari] iuratur haberi *E*^{t} notum est *om. E*   post fatalem] profatalem *PM*, profatalium *G*   hostiam *N*   **45** ruina *G*; *vide v. 36/37*   qua] quam *ΔN*, qui *S*, quia *G*   italia] et alia *E*^{t}, in tali *G*   in *om. ES*   regionibus et] religionibus et *L*, regionibus *H*, regionibus haec *G*   causedicos *ΔNEL*, causidicus *ΓG*   et iudices] iudices *ΔPM*, iudicis *G*, *om. L*   **45/46** defuisse hodieque *om. G*   **46** gnaros] *sic O Cui. ed. 1: inde Pith. (ad Sichard.)*, gnarus *Γ*, ignarus *NGE*, iguaros *Δ et reliqui*   et legum] aut legum *ΔOΦ*   raro] rara *GXP*^{1}*M*   aut (ut hac *H*) minime] aut minima (minina *G*) *GPM*   repperiri] repperire *ΓE*, reperire *GL*, repeririri *Δ*   **47** dare *HGL*   uacuas] uacas *L*   **48** derelinquant *ΔM*   certatim] certa *N*   ad] a *L*   causedicis *ΔNGL*   sedes *ΔN*   atque] aque *L*   **49** urbana *S*   dilata *NL*   cum] et cum *O*, *om. S*   meliori *Δ*, melioribus *NL*   natalibus] natibus *N*   suis *om. E*   effici] offici *N*, effici his *G*   uolunt . . . . **50** officiis *om. G*   urbes] urbis *NE*, curias *O*   **50** spoliatas] spoliata *N*, spolitas *PM*, spolitanas *S*   interire] interiore *Δ*, interiori *L*   nos neque] nosque *NG*   **51** uolumus] *post* passim *O*, nolumus *N*   distitui *ΔHL*   ciuitatis *G*, ciuitatibus *N*   **52** sibi sciat esse] s. sciant e. *N*, sciat s. e. *G*   quam] qua *N*, quam si *C*, quam in *X*   uniuersam *S*, uniuera *N*   munie *Γ*, munera *H*   munia . . . . **54** uniuersa *om. O*

debet, exsolvat. Cuius tamen indulgemus arbitrio, ut, si ad togam properat, suffectum curiae praestet, cuius studio perficiat universa, quae per ipsum fuerant procuranda. Nec se absolutum statim credat adpositione subiecti, quia, si inefficax ullo debito actu fuerit, recursum ad ipsum praebemus auctorem, nihilominus ad eos concuriales, qui minus idoneum susceperunt. Professurus igitur gesta secum deferat apud moderatorem confecta provinciae, ut et officio iudicis notum sit, locum absentis quae persona susceperit, quae possit publicis necessitatibus sufficiens dare responsum: hac providentia nihil neglegens

8 et intutum potest urbibus evenire. Iubeo sane, ut, si in provinciali foro quattuor constat esse causidicos, quorum patrocinium in controversia parti possit utrique sufficere, cum voluerit, is, qui ultra memoratum modum potuerit inveniri, veniat ad praedictas sedes ob negotia peroranda. Alioquin licentiam non habebit, si illic non fuerit numerus designatus. Provideri enim decet, ne provinciales tenues homines defensionis inopia ad auditoria sumptuosa venire cogantur. Is ergo in inlustribus iudiciis ad actionem causarum debebit admitti, qui probat relatione iudicis conpetentis tantos intra provinciam sibi creditam esse causidicos, qui possint controversiae sustinere conflictum, Firmine

9 p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris igitur et praecelsa magnitudo tua hanc saluberrimam sanctionem programmate suo ad universorum faciet notitiam pervenire. DAT. PRID. KAL. FEB. ROM(AE) ADELFIO V̄C̄. CONS.

---

53 indulgimus *HXC* arbitrium *G* togam] tugam *NM*, totam *Δ* suffectum] subuectum *E* **54** perficiat] perfici *ES* ipsum] *ΓΔOH*, se ipsa *G*, se ipsum *reliqui* fuerat *N* procuranda] procuranda soluantur *O* **54/55** nec se] *H*, nec *ΓΔ et reliqui* **55** statim credat (credant *L*)] credat statim *H*, se credat *O* adpositione] adpositioni *L*, adpositionem *H*, ad possessionem *E*, expositione *GPM* subiecti] suffecti *H*, *om. S* quia si ..... actu fuerit *om. O* quia si] quasi *HGE*, quia *Δ Pith.(ad Sichard.)* inefficax] intendat efficax *H* ullo] ulto *S*, nullo *N*, ullo modo *L* actus *G L*, actum *S* **56** recursum(-so *Δ*) ad i. pr. auctorem (actorem *H*)] set ad ipsum statim recurratur auctorem et *O* ad eos] adeo *GP M*, adesse *H*, ad ipsos *O* concuriales] *P²S Φ Pith.(ad Sichard.) Cui. ed. 1.* concurialis *Γ*, concurialies *N*, cum curiales *ΔHGXCPM*, curiales *OE*, curialis *L* **57** susciperunt *ΔEL* professoris *G* secum deferat] secundae ferat *N*, secum exhibeat *Φ Pith.(ad Cuiac.)* **58** prouinciae] prousciae *Γ*, per prouintie *L* ut et] ut haec *E*, ut *S Pith.(ad Sichard.)* officium *NG*, officia *E* iudicis] iuris *G* locum .... **58/59** quae possit *om. E* locum *om. O* absentis quae] absentes quae *ΔN*, quae absentes *O* susciperit *ΔL*, sufficerit *S* **59** possit] *post* dare *O*, posset *Δ* resposssum *Γ* hac] hoc *G* prouidentia] prouidentiam *PM*, prudentia *C* **60** et intutum] *scripsimus*, et in totum *Γ et reliqui*, in totum *ΔOE Cui. ed. 1*, est in totis *G* potest urbibus] urbibus potest *G*, post urbibus *ES Cui. ed. 1 (in margine)*, potest orbis *Φ Pith.(ad Cuiac.)* sane] plane *N* ut si] ut *S*, ubi *G*, ut sine *Γ* **61** causedicos *ΔHGEL*, causedicus *N* patrocinio *Φ* in controuersia] introuersia *M*, in controuersiam *H Cui. ed. 1: inde Pith.(ad Sichard.)* parte *ΓΔE*, partis *Φ* possit utrique (utrisque *N*, unusquisque *Φ Pith.[ad Cuiac.]*)] u. p. *H* sufficere] suffice *X* **62** cum uoluerit (-ris *C*) is] conuoluerit his *X* memorato *G* inuenire *ΓNGLΦ* praedicta *L* **63** perorandam *N*, perduranda *H*, perpetranda *M* si] nisi *E* illic non] talis non *GPM*, illi cum *Φ Pith.(ad Cuiac.)* **64** prouidiri *Γ*, prouidere *NXCΦ* tenuis prouincialis *O* tenueis *C* inopiam *H* **64/65** ad auditoria sumptuosa uenire (sumptus aduenire *L*) cogantur] *sic ΓESL*, ad require auditoria s. u. cogantur *X*, ad requirere a. s. u. c. *Δ*, adquirere a. s. u. c. *NΦ*, id requirere a. s. u. c. *GPM*, ad requirenda a. s. u. c. *C*, aut requirere adiutoria s. u. c. *H*, auditoria sumptuosa cogatur requirere *O; glossam* 'require', *quam, ut primum scripta fuit, servavit X, librarii posteriores vario modo textui adaptarunt* **65** is ergo ..... **67** sibi creditam] indices ergo intra prouintias sibi creditas tot prouideant *O* is] cur his *ΔNΦ*, cum his *H* in inlustribus] *sic ΓS*, inlustribus *reliqui*, inlustres *H* iudiciis] iudicis *Δ*, iudicibus *H* actione *G* **66** debebit] debet *HN* probat] proba *G*, probatur *N*, probata *ΔH Pith.(ad Cuiac.)*, prolata *E Pith.(ad Cuiac.)*, prolatam *Φ* relatione] *ΔHG ES*, elatione *N*, relationem *reliqui*, relacionis *Γ* conpetentes *NXCSLΦ*, cum petentis *E* prouincia *NG* **67** credita *GL* causidicos] pro causidicos *G* possent *NΦ* controuertiae *M* conflectum *N*, conflictus *G* **68** pkaa] *sic ΓOXCPM*, pka *ΔN*, pk *H*, pr aq am *L*, pf. aug. aug. *G*, parens karissime (k *E*) atque (adq; *E*) amantissime *ES* inlustris igitur et] inlustris et *Γ*, igitur *N* praecelsa magnitudo tua] *sic ΓES*, praecelsa magt (mg. t *C*) *XC*, psm. tam *N*, pmta *HPM*, pmt *OG*, pclsa mfat *L*, precelsa magnificentia tua *Δ Cui. ed. 1* **69** haec saluberrimae *G* sanctionem] sanctione *Γ*, sanctionis *G*, legem *O* programmate] grammate *O*ᵃ, pragmate *O*ᵇ uniuersorum] omnium *O* faciet notitiam (-tia *L*)] faciat n. *ΓG*, notitiam faciet *O* **70** dat. prid. kal. (id. *Ω*) feb. (sept. *ES Paris. 4409 Cui. ed. 1 [in margine] Pith. [ad Sichard.]*) *(hic finit Leid.)* rom. *(om. G)* adelfio uc. (uiro claro *S*, uic *X*, *om. Γ Paris. 4414*) cons. *(om. NE Paris. 4410. 4414. 4415) libri*

INTERPRETATIO. Haec lex praecipit, ut, quia in administratione positis vel in quolibet officio militantibus leges anteriores id specialiter praescribebant, ut nihil aut conparare aut commutare aut donatum suscipere tempore militiae vel administrationis eis ulla ratione liceret: sed nunc Valentiniani imperatoris hac lege praeceptum est, ut omnes administrantes vel militantes aut in quocumque officio publico constituti sunt et conparandi et commutandi et accipiendi donationis titulo habeant liberam potestatem. Solum est, ut nullus probet huiusmodi scripturas aut per metum aut per fraudem suppositae personae aut violenter extortas, id est aut in carcere constituto aut in quibuslibet vinculis posito aut aliquod se tormentorum genere suppliciorumque perpesso aut forsitan pretium se, quod instrumentis scriptum est, non docuerit percepisse. Tunc vero non solum instrumentum, si fuerit, vacuatur, sed talis emptor et possessionem reddat et pretium venditori, quod instrumentis continetur insertum, cogatur inplere. Si vero nihil horum venditor, ut dictum est, fortasse pertulerit et contra venditionem hanc voluntarie factam sub tali obiectione venire temptaverit cum proposita poena, quam non valuerit conprobare, merito durante possessione in iure illius, a quo fuerit conparata, pretium venditor quod accepit emptori, cui calumniam intulit, absque ulla dilatione restituat. Curiales etiam, quibus hucusque sine decreti interpositione res suas vendere aut alienare a corpore curiae non licebat, si certa fuerint necessitate constricti, ut debitum, quod pro utilitate publica contraxit, dum creditorum poenas metuit, supplere festinet, quidquid sub tali necessitate vendiderit, omni firmitate subsistat. Nec interpositio decreti quaeratur, sed tantum concuriales sui, quos necessitas eius poterit non latere, in ea venditione subscribant. Et nihil emptori de empta re calumniae penitus opponatur, sed rem conparatam emptor perpetuo iure possideat: ita tamen,

---

71 haec lex] lex ista *S* praecepit *ΔNEXCL* ut *om. G* quia] *XCPMS*, qui *GE*, quibus *Paris. 4409*, quic *N*, quidquid *reliqui* in *om. N* positi *E* 72 legis anterioris *ΔL* id] *om. XCPM* especialiter *X* praescribebant] perscribebant *N*, praescribant *S*, proscribant P^1M, proscribantur *G* ut] *om. G* 73 suscipere] susciperit *L* eis] ei *S*, eius *EΨ'*, suae G^b ulla] nulla *NG* licere *G*, licuerit *S* 74 ualentiani *S* haec *Fuld.* omnes] causas *Fuld.* administrantis *Fuld.* uel .... 75 quocumque *om. Fuld.* 74/75 uel militantes *om. G* 75 aut] aut qui *Paris. 4409 emendans* publico const. sunt *om. Fuld.* et conparandi] ei c. *E*, aut c. *Ψ'*, conparandi *Fuld.* conmutanti *PM* 76 tituli *Fuld.* solum est ut] superest ut *Δ*, *om. Fuld.* probet] prouidus *H* huiusmodi] in huiusmodi *ΔΨ'Θ*, eiusdem *Fuld.* 77 scripturas ... personae *om. Fuld.* personae *om. S* exortas E^a id est] idcirco *G*, *om. Fuld.* 78 constituto] constitutum *E*, *om. Fuld.* quibuslibet] quolibet *NL* uincula *Fuld.* posito (-tum *GE*) aut aliquod (*sic NC*, aliquot *PM*, aliquid *X*, in aliqđ *L*, in alico *E*, aliquo *Δ et reliqui*) *om. Fuld.* se] sit *ES*, seu *Fuld.*; *delendum* genere] genus P^a 79 suppliciorumque] suppliciorum *N*, *om. Fuld.* perpessom *Fuld.*, perpessum *NGESLΩ* forsitan] *om. Fuld.*; *scrib.* forsitan qui se quod] quod *HFuld.*, sicut *GS* instrumentis] huius instrumentis *E*, strumentis *PMS* scriptum] inscriptum *XC* non docuerit] *scrib.* docuerit non 80 percipisse *ΔL* tunc] et tunc *H* instrumentum] instrumento *N*, instrumentorum *G*, strumentum *PMS Fuld.* fuerint *G* uacuatur] uacuatum *ES* 80/81 et possessionem] possessionem *ES*, et possessiones *G* 81 uenditori *om. Fuld.* instrumentis] instrumenti *X*, instrumentum *G*, strumento *PM*, struendis *Fuld.* continetur] contenit *Fuld.* insertum *om. Fuld.* 82 si] sin *GEXCPMΨ'Θ* uero] uer M^1, ueroni M^2 nihil horum *om. Fuld.* uindetur *Fuld.* fortasse pertulerit (protulerit *Δ*) et (*om.* P^a)] *om. Fuld.* 82/83 contra (q̃ *C*) uenditionem hanc (ac *GXPM*, aut *ES*) uoluntarie (uoluntatem *Ψ'Θ*) factam (-ta *NX*) s. t. obiectione] sub tale obieccione contra uindicione *Fuld.* 83 cum (*om. S*) proposita poena (*sic GEP*^{2} *Par. 4409*, propositam poenam *Δ et reliqui*) *om. Fuld.* quam] qua *XCPM* non ualuerit] non ualere *G*, inuoluerit *N* 84 merito .... conparata *om. Fuld.* possessionem *G* a] aut *Ψ'Θ* fuerit] fuerint *Paris. 4409*, fuerat *HXC* conparata] conparatam E^v*Ψ'Θ*, conprobata E^t pretio *L* uenditor] uidedetur *Fuld.* 85 emptore *Fuld.* cui] qui *Fuld.* calumnia *N* abque *E* ulla *om. H* dilatione] delacione *Fuld.*, delatatione *L* restituat] restituet *Paris. 4409*, restituat et ipsam rem numquam in dominacione reuocet *Fuld.* 86 hucusque] ulla hucusque *H* sine] si *Ψ'Θ* a corpore] corporis *G*, aut corpore *Ψ'Θ* 87 licebat] licebit $Ω^a$, liceat *EXCPM* ut] aut *S*, *om. ΔΨ'Θ Paris. 4409* quod] *scrib. cum Seeckio:* quod quis pro] propter *H* 88 metuet *Ψ'ΘΩ*, metuunt *G* supplere] suplere *PM*, supplicare *E* festinent *G* uendiderint *G Epit. Mon.* 89 nec] et *XCPM*, *om. G* concuriales sui] $Ω^2$ *Paris. 4409 Cui. ed. 1*, cum curiales (-lis *E*) sui *ΔNEXCPMΨ'Θ*$Ω^1$, curiales (-lis *L*) sui *HSL*, cum curialibus *G* quos] quo *E* 90 eius] *scilicet* uenditoris, *om. G* poterit] potuit *Epit. Mon.* in ea uenditione] in uindictione *G* de empta re] de intemtari *L*, de intenta *S* 91 calumnia *ESΩ* sed] et *S* rem (re *N*) conparatam] qui comparat *G* emptor] empto *Δ* possedeat *ΔNEML*

ut si forsitan aliqua fraude, intercedentibus concurialibus suis qui subscriptores iubentur accedere, venditor se probaverit fuisse deceptum, tam emptoris quam subscriptoris dispendio venditor reddatur indemnis. Curiales vero, si ad advocationem venire voluerint aut aliquam militiam sperare, provideant huiusmodi personas, quae munia ipsorum debeant expedire, provisuri, ut nihil per eos rei publicae possit inminui. Nam ad se omne dispendium noverint pertinere et se ad locum, in quo alium substituerant, revocandos. Reliquum vero huius legis ideo interpretatum non est, quia hoc in usu provinciae istae non habent.

Γ. — BREV. *(ΔO [om. int.] H [redit* 8 non mediocris*] NGEXCPMSL, item selectis tamen lectionibus Φ [deficit* 67 conflictum*]; decurtati omnes textum omittunt; Fuldensis interpretationis frustum exhibet [incipit* 74 hac lege, *finit* 85 restituat*])*.

92 ut] paternum ius *G* si forsitan] *scripsimus*, forte si *Ψ'Θ*, si forsitan se *reliqui* intercedentibus] intercedente *G* concurialibus] *HGNL Paris. 4409. 4413 Cui. ed. 1*, cum curialibus *ΔE*^{2}*Ψ'ΘΩ*, curialibus *E*^{1}*XCPMS* subscriptores] susceptores *L* iubentur] nidentur *GE*^{t}*XCPMS* 93 uenditur *G*^{a} se probauerit] probauerit se *N*, p. si *G* deceptum] receptum *NΩ*^{1} emptores *NGΨ'Θ* subscriptoris] subscriptores *HGNEΩ*, susceptoris *Δ*, susceptores *Ψ'Θ* dispendium *HE* 93/94 uenditor] uenditoris *H* 94 reddatur] reddant *H* indemnis] inde minis *N* curialis *ES* ad aduocationem] ad euocatione *L*, ad uocationem *GEPMSΨ'Θ Paris. 4409* uoluerit *HNESΘ*, noluerint *Paris. 4409* aut] ut *Ω* militia *N Paris. 4409* 95 preuideant *Ω* quae munia] qui munia *E*^{t}, qui moenia *E*^{v}, quemonia *S*, quaeremonia *NΩ*^{1}, qui querimoniam *Epit. Mon.*, quae quaerimonia *Ψ'Θ* ipsorum] eorum *G* expedire] spedire *H*, experire *E*, experiri *S* ut] aut *Δ* 96 eos] eius *E* posset *Ψ'Θ* omnem *E*, omnes *G* dispendio *N* nouerit *HN Epit. Mon.* 97 quo *om. N* substituerat *ΔHNECSLΨ'ΘΩ Epit. Mon.* reuocandos] *sic G*, reuocandum *Δ et reliqui* interpetatum *Δ*, interpetratum *NG*, interpraetata *E*, interpretandum *Ψ'Θ* 98 quia] qui *EL* in usu] *sic Paris. 4409*, in usum *Δ et reliqui*, ipsum *Pith. (ad Cuiac.)* istae] stae *H*, istius *L*^{b}, *om. S* habent] habebit *Ψ'Θ*

XXXIII [*Haenel* XXXII]. DE PARENTIBVS QVI FILIOS DISTRAXERVNT ET NE INGENVI BARBARIS VENVNDENTVR NEQVE AD TRANSMARINA DVCANTVR.

xxxi *Γ*, xxxii *O (lat.)*, xxx *O (context.)*, xi *Brev. (om. C)* parentibus] p. ingenuis *L (context.)* filios] *sic O (context.) Φ*, filius *Γ (lat.)*, filiis *Γ (context.)*, filiis suis *X (context.) C (context.)*, filios suos *(om. S [context.] Ψ [context.] Θ [context.])* per (ex *O [lat.]*) necessitatem (-te *O [lat.] HN Ψ' [context.] Θ [context.] Fuld.*, per nec. *post* distraxerint *C [context.]*) *ΔO (lat.) et Brev. reliqui* distraxerint *X (context.) C (context.)*, distrahunt *G*, uendiderunt *O* et ne .... ducantur *om. O* et] aut *X (context.)*, *om. Fuld. (context.)* ne] de *S (context.)*, non *N (context.)*, *om. Ψ'Θ Fuld. (context.)* ingenuit *Fuld. (context.)* barbaris] a b. *ΔΨ' (context.) Θ (context.) Fuld. (lat.)*, b. alieni *N (context.)* uenundantur *Fuld. (context.)*, uendantur *S (context.)*, uindentur *N (context.)* neque] nec *Γ (lat.)* ad] a *ΔL (context.) Ψ' (context.) Θ (context.) Fuld. (lat.)* transmarinas *S (context.)* dicantur *X (context.)*

Nov. XXXIII [*Haenel* XXXII; BREV. XI] (451 Ian. 31).

IMP. VALENT(INIANVS) A. AETIO PATRICIO. Cum diebus omnibus et momentis studium celsitudinis tuae et sollicitudinem pervigilem circa utilitatem publicam conprobemus, etiam praesenti insinuatione monstrasti, qua nullum pateris benigna et salubri provi-

---

1 imp. ualent. (ualentinus *S*) ā] *Brev.: v. ad nov. Valent. 29 (28), 1*, impp theud et ualent aa *Γ interpolans* etio *O* patricio] et patricio *Paris. 4408. 4409. 4413*, patritio consulibus *Ψ'Θ* omnibus *om. P* studium] studio *NΦ*, *om. Γ* 2 et] ut *G*, *om. Δ* sollicitudine *N* prouigil *I* 3 etiam] et in *G* monstrasti] monstrati *Δ*, monstratis *H*, monstras *Γ* quam *Δ*, quia *OΦ* patiris *PM* benigna et] benigne *G*

dentia addictae per necessitatem ingenuitati praeiudicium provenire. Ostendis non omnia sinistrae licere fortunae, ut status, quem illa voluit inopia cogente mutari, ad splendorem suum humanitatis nostrae beneficio reducatur. Notum est proxime obscaenissimam famem per totam Italiam desaevisse coactosque homines filios et parentes vendere, ut discrimen instantis mortis effugerent. Tantum unicuique miseranda macies et letalis pereuntium pallor extorsit, ut totius, quem natura concessit, amoris obliti alienare suos genus pietatis putarent. Nihil est enim, ad quod non desperatio salutis inpellat, nil turpe, nil vetitum credit esuriens; sola cura est, ut qualicumque sorte vivatur. Sed iniquum iudico ideo libertatem perire, quia vita non perit, et agi horrore vilissimae servitutis, ut exitium pudeat evasisse. Cui non ingenuo mori satius est quam iugum servile perferre? Illa sunt dulcia, quae praestita non deformant, quae accepisse delectet, quibus uti non turpe sit. Dici beneficium non potest, si pereat, quod servis pro summa remuneratione praestatur. Igitur libero statui, cui specialiter sapientissimi conditores iuris legesque voluerunt esse consultum, nullum praeiudicium patior inrogari. Renovans statuta maiorum venditionem censeo submoveri, quam praedicta fames de ingenuis fieri persuasit: ita sane, ut emptor pretium sub quintae adiectione recipiat, hoc est, ut quinto solido unus addatur, decimo duo, similiter crescente numero quamcumque summam venditio facta designat. Ita fit, ut neque illum rebus adflictis et desperatis emisse paeniteat, qui amplius recepit quam ad pretium dederat, nec pereat sub tanta clade distracta libertas. Si quis sane barbaris venditionem prohibitam fecerit vel emptum ingenuum ad transmarina transtulerit, sciat se sex auri uncias fisci viribus inlaturum. Quam saluberrimam legem, Aeti p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime), inl(ustris) et praecelsa magni-

---

4 adictae P^2, aditae *GXCP*^{1}*M*, additae *Φ* prae necessitate *G* ingenuitate *ΔΦ*, ingenuitatis *O* prouenire] prouidere *ΔS*, sustinere *O* ostendens *OG*: *recte fortasse* 4/5 non omnia] non sic omnia *O* 5 si nostre *ΔG*, sin est re *N*, *om. O* licere] debere licere *O* statutus *ΔE* quam *L* cogenti *L*, cogentis *H* mutare *ESΦ* 5/6 ad splendore suo *N*, ad splendidiorem suum *H* 6 reducantur *GΦ* 6/7 obscinissima *N*, obstinatissimam *G* 7 famen *N*, famam *H* disiuisse *G*, deseruisse *E* coactusque *GE*, coactos *H* homines (-nis *G*, -ne *E*) filios (-us *G*) et (uel *ΔO*) parentes] *scrib.* homines homines et parentes filios 8 uendere ut] uendere et *N*, uenderent *M* instantis] in tantis *E*, stantis *Γ* effugerint *ΔNG* tantum] tantumque *O* miserandam maciem (aciem *G*) *GPM* 9 letales *E* pereuntium *om. G* quem] quae *Φ* naturam *Γ*, nature *HLΦ* amores *NM*, amorem *G* 10 suo *G* pietatis genus *C*, genus ultionis *L*, genitos pietatis *S Pith. (ad Sichard.)* ad] id *GPM* quod non] quod *G*, quo uos *Δ* disperac(*vel* -t)io *ΓΔHNGELΦ*, speratio *S* desp. *post* salutis *O* 11 nil (nihil *HNGPMS Berol. 270*) turpe nil (nihil *HGEPMS Berol. 270*) uetitum (ueritum *M*)] nichil uet. nichil turpe *O* credet *ΔN* esuries *Δ* qualecumque *H Berol. 270*, qualemcumque *Φ* uiuat *S* 12 iudico] *OHXCPS Berol. 270*, iudicio *ΓEM*, iudicium *ΔNGΦ*, inditii *L* ideo (*om. L*) libertatem(-te *ΔΦ*) perire (non perire *Φ Pith. [ad Cuiac.]*) deliberat tem|temperare *G* uisa *G* periit *ΔOΦ Berol. 270*, periet *N* et agi] exagi *Γ*, ita ut *O* horrorem *GS*, orrere *L* 13 ut *om. OHE* exitium (exitum *GS*) pudeat (iubeat *N*) euasisse cui (cuidam *Δ*) non (nam *NΦ Berol. 270*) ingenuo] exitium p. eu. ingenuo enim *O*, nam ingenuo H^1 more *N*, mors *Φ* iugo *Δ* 14 seruilem *HESΦ* illas indulcia *N* delectet] delecta et *Δ*, delectent *L*, delectat *O* 15 uti (ut *N*) non turpe sit (scit *Berol. 270*)] utinpotest *Γ*; *fortasse scrib.* uti non pudeat beneficio *NG* si pereat] si percat *Γ*, si liberis pereat *O* seruus *N* 15/16 pro summa rem.] pro sui timore muneratione *N* 16 liberum *S*, liberos *E* sapientissi *H* conditores] conditor si *Δ* 17 iuris *om. O* legisque *ΔGEPMLΦ* uolucrint *E* nullam *L* reuocans *S* 18 statutam *ΓGL* maiore *G* uinditionem *Δ Berol. 270*, uinditione E^a, uenditione E^b, uindictione *G* qua *E* praedictam *NL* famis *ΔHNEXCPMLΦ* fieri] fuerit *ΔL* 19 persuasit] peruasit *Δ*, personas se *G* ut] et *N* quinta *ΔOGESL Berol. 270*, quinque *Φ* adiectione] abiectione *E*, ea die clione *G* 20 decimo] decem *ΓΔHNSΦ*, ad decem *E*, de decimo crescant *O* 20/21 similiter (et *ins. G*) cr. n. quamcumque (quacumque *G*, quantumcumque *S Pith. [ad Sichard.]*) summam (-ma *NGPMSΦ*) uenditio (uindictio *G*) facta designat ita (designant ita *L*, designata *Δ*) fit] *om. O* 21 neque *om. G* ullum *E* reb. adfl. . . . . paeniteat *post* 22 dederat *O* et] *ΓESL*, ac *ΔO et reliqui* desperatis emisse] desperatissemis se *Γ*, disperatissimis se *ΔG*, desperati emissae *S*, disperati^{s}s *H*, desperatissimis subuenisse *O* paeniteat] peneat *Γ* 22 qui] quis *M*, quia *Φ Berol. 270*, *om. G* recipit *ΔXPMSL*, recipiat *C* ad pretium *om. O* ne *G* sub tanta] substantia *NΦ* 23 barbaris uenditionem (uinditionem *ΔL*, uindictionem *G*, uindicione *Γ*) prohibitam (-ta *GΦ*) fecerit (-rint *G*) uel (aut *L*)] *om.* E^t*S* ad] a *Δ* 24 transmarinam *G* transtulerit] contulerit *Γ* uncias auri *GL* 24/25 saluberrima *GE* 25 legem] lege *E*, *om. G* aetii *Δ*, eti *O*, aethio *G* pkaa] *ΓO*, pka *ΔH*, pk *Φ*, p̄ kal ā *Paris. 4408*, pr kl aa *C*, parens kaa *P*, parens karis-

tudo tua notitiae omnium propositis vulgabit edictis. DAT. PRID. KAL. FEB. ROM(AE) ADELFIO VC. CONS.

INTERPRETATIO. Hoc praecipit haec lex: Quicumque ingenui filios suos in qualibet necessitate seu famis tempore vendiderint ipsa necessitate conpulsi, emptor, si quinque solidis emit, sex recipiat, si decem, duodecim solidos similiter recipiat, aut si amplius, secundum suprascriptam rationem augmentum pretii consequatur. Nam si huiusmodi personas aliqui aut ad extraneas gentes aut transmarina loca transferre aut venundare praesumpserit, ipse, qui hoc contra statuta praesumpserit, sex auri uncias fisco se noverit inlaturum.

Γ. — BREV. *(ΔO[om. int.]HNGEXCPMSL, item selectis tamen lectionibus Φ et Berol. lat. fol. 270 f. 14ᵃ [incipit* 10/11 inpellat, *om. subscr.]; ex decurtatis Paris. 4408 textus verba habet extrema inde a* 25 pkaa, *reliqui omnes textum omittunt; Fuldensis interpretationem exhibet [incipit* 28 quicumque*]).*

sime (k̄ *E*) atque amantissime *ES*, pater k̄ aā *XM*, p̄r aq̄ ām *L*, patrici pkaa *N*, patricio kaa *G*, pater r̄p kaa *Berol. 270* inl. et] inluster et *Berol. 270*, illec *N*, illustris atque amantissime inlustris et *S* 25/26 praecelsa magnitudo tua] *sic verbis perscriptis ΓΔHES Paris. 4408*, p̄celsam āg t̄ *X*, p̄ māg t̄ *C*, percel m̄ t̄ *Φ*, pclam fa *L*, t̄ p̄ m̄ t̄ *G*, pmt *O*, pmta *PM*, p̄m tam *N*, pmā tua *Berol. 270* 26 notitiae] *ΓESL*, notitiam *ΔHNG Paris. 4408*, in notitiam *O*, notitia *reliqui, om. Φ* omnium] *ΓESL*, communium *reliqui*, communum *X*, communem *O* praepositis *Φ* uulgabit] *OCSL Berol. 270ᵇ*, uulgauit *ΓΔ et reliqui* aedictis r̄ *Berol. 270*
26/27 dat. prid. *(om. E)* k. feb. (dec̄ *N*, iān *Ω*, *om. L*) rom̄. adelfio (aetio *GPM*) ūc. (ūucc *N*, uiro claro *S*, ūic *X Leid. Paris. 4414*, uicario *Paris. 4413*, uictissimo *G*, ā *Paris. 4411*, *om. L*) cons. *(vel* conss., *om. NE Paris. 4409) libri*
28 hoc praecipit (praecepit *NX Berol. 270 ΨΘ*, precipet *H*) haec *(om. ΨΘ)* lex] haec lex hoc praecipit (*S*, praecepit *E*) *ES* quicumque] ut q. *HG* filio *H¹* suos *om. H¹G* in *om. ΔΩ* quaqumque *G*, qualicumque *H* 29 seu] si eos *S*, *om. E* tempore] timore *Paris. 4409* uinderint *Fuld.*, uindiderit *ΨΘ*, uendiderunt *E* ipsa *om. Fuld.* necessitudine *G* conpulsus *G* si quinque (-em *H*)] si qui quinq: *N*, quinque *Fuld.* solidis] *C*, sol *N*, solidos (-dus *L*) *reliqui* emat *C* 30 recipiat] accipiet *H* si decem d. solidos *(om. Paris. 4409)* s. recipiat] si decem similiter xii *Fuld.*, *om. ES Cui. ed. 1* 30/31 aut si .... consequatur *om. Fuld.* suprascriptam] suprascripta *NΩ*, scripture *H*, *om. Δ* 31 ratione *ΔΩ* nam .... 33 inlaturum] nam qui ad transmarinas uel ad alias gentis transferre aut uenundare presumerit (*corr. ex* presumet) sex auri uncias nouerit inlaturum *Fuld.* si *(om. L)* h. personas *(om. L)* aliqui *(sic plerique*, aliquis *S Paris. 4409*, aliquid *G Berol. 270*, aliqua *ΔΨΘ)*] si quis h. p. aliquis *H* aut ad] ut ad *ΨΘ*, ad *HE* 32 aut transmarina] aut ad t. *NSLΩ Paris. 4409ᵗ*, ad t. *E* uendere *HES* praesumpserint *ΔG Berol. 270* hoc *om. L Paris. 4409* 33 praesumpserit] uenit *Paris. 4409* fisco] fisco nostro *Paris. 4409*

XXXIIII [*Haenel* XXXIII]. DE PRAEDIIS PISTORIIS AFRIS DEPVTANDIS.

xxxiiii] xu *O(context.)*, xiiii *O(lat.)*, theod. xl **ΔΔ Fuld.* presidiis *Fuld.* pistoriis *om. O (lat. et context.ᵇ)* deputandis] restituendis *O (lat. et context.ᵇ) pro rubrica errore scribit* specialia beneficia generalibus non preferenda *O(context.)ᵃ*

Nov. XXXIIII [*Haenel* XXXIII] (451 Iul. 13).

IMP. VALENT(INIANVS) A. FIRMINO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ET PATRICIO. Ad auctores suos beneficia delata respiciunt nec minus plenam gratiam meretur, qui praestanda suggessit quam qui suggesta concedit. Unum providi iudicis est, alterum munificentiae principalis et insinuatio, benevolentiae titulum praestando, gloriam cumulat insinuationis effectu. Censeo igitur, ut iuxta suggestionem culminis tui honoratis Afris et possessoribus hostili vastatione nudatis isto remedio consulatur, ut, quod fortunae inpressio sustulit, ad quantum potest, largitas augusta conpenset. Dulce est remedia fessis op-

---

1 pf p̄o *Δ*, preposito *O* auctores] *Oᵇ Pithoeus*, auditores *ΔOᵃ*, auditoris *Fuld.*, adiutores *Pithoeus* 2 plena gratia *Δ* 3 concedit] *O*, concedat *Δ* indicis *Pithoeus* 4 titulum] *O*, titulo *Δ* 5 affectum *Δ* iusta suggessione *Δ* affris *Δ* 6 nudati *Δ* fortuna *O* inpressio] *Pithoeus*, in precio *Δ*, pretio *O* 7 ad] id *Pithoeus* augusta conpenset] *Pithoeus*, augusta (angustet *O*) competens et *ΔO*

tata largiri et, licet habeat inexhaustum dolorem atque aeterna suspiria propriarum amis-
2 sio facultatum, tamen, quae in tam tristi fuerint sorte conlata, amissa solantur. Igitur
intra Numidiam provinciam ex desertis locis, de quibus, sicut celsitudinis tuae suggestio
loquitur, nihil emolumenti accedit, honoratis et possessoribus, quos praediximus, XIII
milia fere centuriarum sub quinque annorum vacatione concedimus: duo milia praeterea
solidorum, qui ex titulo vicenarum siliquarum, quae per singulas centurias exiguntur,
superesse et fisco perire dicuntur, exacta per officium magnitudinis tuae ad arcam praetori-
anam deferri praecipio, ut hostili vastitate nudatis atque depulsis ad eandem summam,
quemadmodum iuxta merita personarum per ordinem annis singulis dividi debeant, pro tua
3 moderatione decernas. Et in Sitifensi et in Caesariensi provincia [Mauretania et Numidia]
praedia iuris enfyteutici et domus divinae, quae ab accolis post Wandalicam vastationem
fuerant conpetita et a diversis hodie possidentur, auferri ab iisdem censeo et sub eo pensita-
tionis modo, quo nunc tenentur, subsignatione cessante honoratis proconsularis provinciae
ac Byzacenae potius conlocari, quos a barbaris sublatis patrimoniis etiam de sedibus pro-
4 priis constat expulsos. De pistoriis autem praediis statuo, quoniam his, quos barbaries
adflixerat, ob alimoniam ante fuerant lege concessa, ut ad eos tantum debeant pervenire,
quos ab hostibus certum est facultates captivitatis infortunio perdidisse, eisdem pulsis,
quos ad hoc beneficium indecenter constat admissos: nec liceat quemquam amplioribus,
quam eius loci ratio postulat, remediis adiuvari. Aequum est, ut, quod perculsis graviori
sorte contulimus, iusta singulis distributione proficiat; penes quos salvo urbis Romae
privilegio haec humanitas permanebit, donec auspice deo eos in Africam redire con-
5 tingat. Praedia obeuntium eiusdem scilicet iuris ad filios eorum, quibus data sunt,
successionis iure perveniant, salvo tamen, ut dictum est, privilegio urbis aeternae. Qui
si defuncto fortasse non fuerint, auctoritate iudicis huic dari praecipio, cui magis con-
suli iusta necessitas persuadet; maioribus enim debent beneficiis adiuvari, quos non
dubium est adversa vehementiora perpessos, Firmine p(arens) k(arissime) a(tque) a(man-
6 tissime). Itaque inlustris et praecelsa magnificentia tua ad designatos provinciales sub
programmate suo nostra edicta faciat pervenire, ut, quanta nobis eorum cura sit, prae-
senti lege cognoscant. DAT. III ID. IVL. ROMAE ADELFIO V͞C. CONS.

ΔO Fuld. (1 auctores . . . 2 respiciunt)

8 atque] et *O* propriarum] *O Pithoeus*, propria *Δ* **9** sorte] *O Pithoeus*, forte *Δ* solantur] *O Pithoeus*, soluantur *Δ* **10** suggessio *Δ* **11** emolumenti accedit] *O*, emolumentis agnoscet *Δ*, emolumenti agnoscitur *vel* emolumenti fiscus agnoscit *Pithoeus* **12** fere] *O*, ferte *Δ*, terrae *Cuiacius* ('doctor meus legit' *adnotat Pithoeus*) uagatione *Δ* **13** uicenarum] *O Cuiacius*, uicinarum *Δ* **14** superesse et fisco] *scripsimus*, et superesse fisco *Δ*, et fisco *O* perire] *ΔO*, per se *Cuiacius* **14/15** praetorianam d. pr. ut h. u. n. a. depulsis] *O*, praefecturae *Pithoeus*, *om. Δ* **16** iuxta] *Pithoeus*, iusta *ΔO* debeant] *Pithoeus*, debeat *ΔO* **17** in sitifensi] *O Pithoeus*, sitifensi *Δ* prouincia mauretania et numidia *libri: uncis in textu conclusa delenda, pergitur enim a Numidia ad Mauretanias duas* **18** enfitheutici *ΔO* domos *Δ* quae ab accolis] *O*, qui a uaculis *Δ* **19** fuerint *O* a diuersis] *O Pithoeus*, aduersis *Δ* possidetur *Δ* hisdem *Δ* et] *Δ*, ut *O* **19/20** pensitationis] *O*, insitationis *Δ*, insitionis *Pithoeus* **20** subsignatione cessante] *Δ*, subsignante cessatione *O* proconsularis] *O Pithoeus*, proconsulis *Δ* **21** ac byzacenae] *Ritter*, byzacenae *Cuiacius secundum Pith. (ad ed. F 2240)*, bizancinae *O*, abidiacene *Δ* **22** pistoris *Δ* statuo quoniam . . . . **23** concessa] censeo *(rel. om.) O* **23** ob alimoniam] *scripsimus*, et ob alimonia *Δ*, *def. O* ut] *O*, *om. Δ* **24** capt. inf. facultates *O* eisdem (iisdem *Pithoeus*) pulsis] *O Pithoeus*, idem pulsis *Δ*, iis demum pulsis *vel* iis depulsis *Pithoeus* **25** ad] *O*, ab *Δ*, a *Pithoeus* indecenter *om. O* **26** aequum] *O*, et cum *Δ*, aequum enim *Pithoeus* quod] *O*, quos *Δ* **27** iusta singulis] *O Pithoeus*, iuxta singulos *Δ* penes] *Δ*, apud *O* saluo] *O Pithoeus*, salua *Δ* **28** auspice deo *(sic Pithoeus*, adeo *Δ)* eos in (eos in *addidimus*) africam redire] *Δ Pithoeus*, meliore auspicio ubertas rerum africae *O interpolans* **29** praedia] ut pr. *O* scilicet *om. O* **30** iure] *O Pithoeus*, ire *Δ* **31** non fuerint] *Δ*, defuerint *O* auctoritatem *Δ* **31/32** consuli] *Pithoeus*, consulti *Δ*, consilii *O* **32** maioribus] *O Pithoeus*, maior ibi *Δ* debet *Δ* **32/33** non dubium est] *O Pithoeus*, dubium *Δ* **33** perpensos *Δ* **33/34** p͞k͞a͞a] *O Pithoeus*, *om. Δ* **34** inlustra *Δ* praecelsa magnificentia tua] p͞m͞t *O* ad designatos] *scripsimus*, adsignatos *Δ*, ad assignatos *O* prouinciales *om. O* **35** programmate] *Δ*, pragmatico *O* nostra edicta] *O*, *om. Δ* facit *Δ* eorum] *O Pithoeus*, eoralium *Δ*, curialium *Pithoeus*, doralium *Pith. (ed. 1)*, dotalium *Pith. (ed. 2)*; *Seeck proponit* eorum prouincialium **36** cognoscat *Δ*

XXXV [*Haenel* XXXIIII]. DE EPISCOPALI IVDICIO ET DE DIVERSIS NEGOTIIS.

xxxu] xxxii *Γ*, xxxi *O*, xi *Leid.*, x *Ξ*, xii *reliqui (om. C)* et de *(om. XCS [context.])* diuersis negotiis] *om. Γ(lat.) O* *post* negotiis *add.* et ne quis inuitus clericus ordinetur *E Paris. 4409 cum Cui. ed. 1, inde Pith. (ad Sichard.): interpolata lectione ex novellae Maioriani 11 rubrica (cf. v. 117/118)*

Nov. XXXV [*Haenel* XXXIIII; BREV. XII] (452 April. 15).

IMP. VALENT(INIANVS) A. FIRMINO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ET PATRICIO. De episcopali iudicio diversorum saepe causatio est: ne ulterius querella procedat, necesse est praesenti lege sanciri. Itaque cum inter clericos iurgium vertitur et ipsis litigatoribus convenit, habeat episcopus licentiam iudicandi, praeeunte tamen vinculo conpromissi. Quod et de laicis, si consentiant, auctoritas nostra permittit: aliter eos iudices esse non patimur, nisi voluntas iurgantium interposita, sicut dictum est, condicione praecedat, quoniam constat episcopos [et presbyteros] forum legibus non habere nec de aliis causis secundum Arcadii et Honorii divalia constituta, quae Theodosianum corpus ostendit, praeter religionem posse cognoscere. Si ambo eiusdem officii litigatores nolint vel alteruter, agant publicis legibus et iure communi: sin vero petitor laicus, seu in civili seu in criminali causa, cuiuslibet loci clericum adversarium suum, si id magis eligat, per auctoritatem
1 legitimam in publico iudicio respondere conpellat. Quam formam etiam circa episcoporum personam observari oportere censemus, ut, si in huiusce ordinis homines actionem pervasionis et atrocium iniuriarum dirigi necesse fuerit, per procuratorem sollemniter ordinatum apud iudicem publicum inter leges et iura confligant, iudicati exitu ad man-

---

1 imp. (imp̄p. *ΓParis. 4414*) ualent. (ualentiuus *S*, ualenianus *Θ*, ualens *Paris. 4411*, constantiuus *Vat. 520*) a. (aa. *Γ*)] idem aug' *O* firmino] firmo *H* p̄p̄o (praefecto *G Paris. 4409*, p̄posito *OS*, prbt *Paris. 10753*) et patricio *(om. L Leid.)*] patricio p̄p̄o *Vat. 520* 2 causatio est] causationis *N* ne (nec *H*, et ne *Paris. 10753*, quam ne *O*) ulterius] nisi de eo umquam *G* 3 sancire *ΓSL*, sanctire *G* uerteretur *Paris. 4411 cum Pith. (ad Cuiac.)* conuenit] conuenisse *G* 4 habet *G* praeeunte] percunctet *G* uinculum *Γ* conpromissi] conpromisso *Γ*ᵃ *Vat. 520*ᵃ, primis *Paris. 10753* quod et ..... 5 iudices *om. L* de *om. Paris. 4411* 5 si consentiant (-tiat *G PM*)] conscientia *Paris. 10753* praemitti *N* aliter] et aliter *Vat. 520*, taliter *E* eos] eius *N*, *om. Γ* 6 condicione] condicionem *L*, uoluntate *O* quoniam] qđ *L* 7 episcopos] ep̄is *E*, ep̄s *ΓN* et presbyteros (praespiteros *G*, presbiter̄ *Γ*, p̄bro *N*)] *haec suspecta; vide ad v. 18* aliis] altis *G* 8 arcadii (archadium *Vat. 520*) et honorii (horatii *Paris. 10753*) *(ins.* secundum *G)* diualia (et alia *Paris. 10753*) constituta (costituta *H*)] *scilicet Theod. 16, 11, 1 (a. 399), Theod. 1, 27, 2 (a. 408); v. etiam C. Iust. 1, 4, 7 (a. 398)* quae] quae et *Paris. 4411* theodosianum] theodosiani *ES*, theodosiano *Vat. 520*, in theodosiano *O* corpus] opus *S Pith. (ad Sichard.)*, corpore *O* ostendit] ostenduntur *O* 8/9 religionem] religationem *E* 9 possit *G* nolent *ON*, nollent *ES*, nolunt *D*, nolentes *Vat. 520* alteruter] alteruterque *H*, alterutrum *E*, alter *O*, aliter *Paris. 4411 cum Pith. (ad Cuiac.)* agunt *G* 10 et *om. E* iuri *N* commune *Vat. 520* sin] si *E Vat. 520* petitur *G* in *om. E* ciuilis *N* 11 causa] causa uoluerit *O* cuiuslibet] quoslibet *Paris. 4411* clericum] clericorum *Paris. 4411*, curiarum *PM*, curialium *G* aduersariorum suorum *G* 12 legitima *N* in publico .... formam etiam *om. Vat. 520* iudicio *om. G* compellit *G* etiam] et in *P*ᵃ circa *om. GXCPM* 12/13 episcoporum] ep̄is *N*; *cf. l. Visigoth. 2, 3, 1* 13 persona *N*, personas *G* obseruare *Γ* si *om. D* huiuscemodi *OCS Paris. 4411*, huiuscemodo *X*, huiusmodi *Paris. 10753* ordines *G* homines (-nis *ΓG*, *om. S*) actionem] homini sancione *N* 14 peruasionis] persuasionis *C*, praeuaricationis *G* adtrocium *L* fuerit] fuit *Vat. 520* 15 inter leges (legis *PM Vat. 520*)] intelleges *N* iura] iure *L* confligant] configant *P*, confligit *N* exitu (-to *G*, -tum *NXCLD Vat. 520*) ad] extituat *Γ* 15/16 mandatorem *OD Vat. 520*

datores sine dubio reversuro. Quod his religionis et sacerdotii veneratione permittimus.
Nam notum est procurationem in criminalibus negotiis non posse concedi. Sed ut sit
ulla discretio meritorum, episcopis [et presbyteris] tantum id oportet inpendi; in reliquis
negotiis criminalibus iuxta legum ordinem per se iudicium subire cogantur. Si ab exe-
cutore conventi parere detrectent, servato iuris ordine sententia teneat contumaces.
2 In clerico petitore consequens erit, ut secundum leges pulsati forum sequatur, si, ut
dictum est, adversarius suus ad episcopi [vel presbyteri] audientiam non praestat ad-
sensum: poena defensoribus negotii, qui in eodem extraordinario iudicio adfuerint atque
egerint, huiusmodi constituta, ut causidicum officii amissio, iurisconsultum existimationis
3 et interdictae civitatis damna percellant. Nullus originarius inquilinus servus vel
colonus ad clericale munus accedat neque monachis aut monasteriis adgregetur, ut vin-
culum debitae condicionis evadat, non corporatus urbis Romae vel cuiuslibet urbis alterius,
non curialis, non exprimario, non aurarius, civis collegiatus sevir aut publicus servus.
4 Iubemus, ut clerici nihil prorsus negotiationis exerceant. Si velint negotiari, sciant se
5 iudicibus subditos clericorum privilegio non muniri. Defensores ecclesiae de expressis
urbium ministeriis non liceat ordinari: adquiescentes huic officio rerum suarum amissio
comitetur, quas curiae vel corpori suo praecipimus adplicari. Si custodire haec et exe-

---

16 reuersurum *GD* his] si huius *G* religionibus *N* sacerdoti *PM* uenerationi *G* permittemus *N*, permittamus *G* 17 notum] totum *G* procurationem] procuratorem *PM*, procuratorum *G* concedi sed] concedisset *N* 17/18 sit ulla] aliqua sit *O* 18 discretio (discriptio *EL*, districtio *Paris. 4411 cum Pith. [ad Cuiac.]*) meritorum] meritorum discretio *G* episcopis] et episcopis *Vat. 520* et presbyteris] et presbyteris his *GE*; *haec sine dubio delenda, cum desint presbyteri v. 12/13. Idem comma v. 7 et 22 insiticium videtur esse; nusquam enim praeterea episcopalis audientia extenditur ad presbyteros sine delegatione iudicantes neque, id si placuisset, potuit alibi silentio praeteriri* tantum id *(om. N)*] id (in *D*) tantum *OLD Vat. 520 Paris. 4411. 10753* 19 iuxta] iusta *L*, ius *S* legis *Vat. 520* ordine *L* iudicum *L* cogatur *N* si] se *Γ* 19/20 exsecutor *Vat. 520*, exactore *D* 20 parare *Vat. 520*, paris *L* detrectant *PM*, detractent *Vat. 520*, detractant *GL*, decertent *S* ordinem *Vat. 520* sententiam *OSD* teneant *O* contumacis *OGESD Vat. 520* 21 petitorem *E*, in petitorem *G*, peticione *Vat. 520* ut] et *Γ* legem *ES*, lege *D*, legis *NL Vat. 520* pulsati forum (foro *N*, *om. L*)] forum pulsati *O* sequantur *GES*, *om. L* si ut] *sic O Paris. 4411*, ut si ut *Γ*, sicut *reliqui* 22 aduersarius suus] *sic OS*, aduersarium suum *Vat. 520*, aduersariis suis *G*, aduersarios suos *(om. E) ΓD et reliqui* ad *om. OD* episcopum *G*, epis *E*, eps *N* uel presbyteri (presbiterum *G*, presb *E*, pbrs *N*)] *suspecta haec, vide ad v. 18* audientiae *O*, audiente *D*, in audientia *G* praestet *O*, praesentat *Vat. 520* 23 poenam *GNL* defensoris *G*, defensores *PM* negociis *L* eadem *EC* iudico *N*, *om. D* adfuerunt *Vat. 520* 24 egerunt *Vat. 520* constituta ut (aut *E*, *om. L*)] constet ut aut *G* causedicam *L*, causae decus *G* ammissio *L*, amissi *GPM*, amisso *Vat. 520*, amissione *ES* iurisconsulium *M*, iurisconsultorum *N Vat. 520* existimationis] *sic editiones*, extimationes *Γ*, stimaciones *Vat. 520*, stimationis *X*, estimationis *ESL*, aestimationis *reliqui*, *om. O* 25 et *om. ON* interdicta *ONE* damna *om. G* percellat *L*, percellent *Vat. 520*, praecellant *S* originalius *L* seruus] ac seruos *Vat. 520*, *om. N* 26 colonos *Vat. 520* clericalem *N* monachus *L* aut] *Γ*, in *GL Vat. 520 Pith. (ad Sichard.)*, et *O et reliqui*, *om. Paris. 4411 cum Pith. (ad Cuiac.)* monesteriis *L*, *om. Paris. 4411 cum Pith. (ad Cuiac.)* adgregentur *ΓE* ut] et *E* 26/27 uincula *O* 27 debitae *om. S* euadant *E Vat. 520* corporalis *L* 28 non curialis (-les *NL Vat. 520*)] *bis P*[1], *om. G* exprimarius *GPM*, exprimarios *Vat. 520* non aurarius (-rios *E Vat. 520*)] *om. L* ciuis] ciues *NGED Vat. 520 Paris. 4411 cum Pith. (ad Cuiac.)*, quiuis *Pith. (ad Cuiac.)*, cuius *Sich. cum Cui. ed. 1* collegiatus] colligiatus *L*, colleiatus *XPM*, collegiatos *Vat. 520*, collegatos *E*, colligitos *D*, non collegiatus *O* seuir] *ΓL Paris. 4411. 10753 Pith. (ad Cuiac. et Sichard.)*, sit uir *GXCPM*, siue *S cum Cui. ed. 1 (in margine): inde Pith. (ad Sichard.)*, seu libertus *Vat. 520 cum Cui. ed. 1 (in margine): inde Pith. (ad Sichard.)*, seuorilis *Cui. ed. 1 (in margine)*, seruilis *Cui. ed. 2 (in margine)*, fori *O*, fieri *D*, reuera *N*, *om. E* aut] ut *N* 29 prorsus] propsus *E*, pro ipsos *Vat. 520 cum Pith. (ad Sichard.)*, *om. S* negotiationis] denegotiationis *S* uellint *NESL*, uellent *Vat. 520* negotiare *GE* 30 non muniri (moniri *N*)] numerari *Vat. 520*, carituros non munere *O* 31 ministris *G*, minister *L* huic] hinc *L*, huius *N* officii *Vat. 520* rerum suarum *om. Γ* amissio comitetur] amissio *(om. Γ)* commitetur *ΓNSL*, amissione committitur *E Vat. 520*, amissione multandos *OD* 32 quas curiae] quia quos curia *G* corpore *Vat. 520* praecepimus *N* custodiri *D* haec et] haec *NEM*[a] 32/33 exequi] implere *Vat. 520*

qui neglexerint iudices conpetentes, facultatibus suis et status privilegiis exuantur, primoribus officii capitali discrimine constituto, ipsis nihilominus a tali officio repellendis, ut ab urbis suae conpetentibus obsequiis non recedant. Hi autem, qui intra decennium transactum a die latae huius legis diacones ordinati sunt, suffectos pro se dare debebunt; si non habent, unde sibi hac ratione prospiciant, ipsi ad nexum proprium reducantur: ceteris inferioris gradus ad conpetentia ministeria retrahendis, exceptis episcopis atque presbyteris, servatis tamen, quae de patrimonio talium personarum legum praecedentium
6 statuta sanxerunt. Originarii vero vel servi, qui iugum natalium declinantes ad ecclesiasticum se ordinem transtulerunt, exceptis episcopis et presbyteris ad dominorum iura redeant, si non in eodem officio annum tricesimum conpleverunt: ita ut huius condicionis diaconus domino pro se vicarium reddat, omni pariter peculio restituto. Circa quem nihilominus, si copia vicarii dandi non suppetat, quae de ministeriis urbium sunt superius
7 statuta serventur.. Universis clericis praeter ecclesiasticos actus nihil omnino cum aliis causis decet esse commune nec cum locis iuris publici, quae quasi destituta plerumque et non necessaria elicitis supplicationibus velut ad usum quendam religionis evertunt: poena XX librarum auri scriniorum proximis interposita, si aditus huic suppli-
8 cationi fuerit adtributus. Opportunum duximus occasione legis ea de successione decernere, quae anterioribus constitutis non sunt evidenter expressa. Itaque si vir sine liberis uxore superstite moriatur, sponsalium, quae mulier accepit, obeuntis patri matrive

33 neglexerint] noluerint *OD* iudices] iuditiis *O* conpetentes] consentientes *GPM*, competentibus *O* status] statutis *Vat. 520* priuilegii *ES* **33/34** primoribus] repellendi prioribus *E* **34** constituto] constituo *S*, consuetudo *G* ipsi *N* a tali] a tale *Vat. 520*, a talio *E*, ut ali *L*, ad *N*, ab *O* officio] officio suo *O*, officii *Γ Vat. 520*, fidutia *G* repellendi *Γ*, repellendus *Vat. 520* ut *om. S* **35** urbis] urbibus *G*, orbibus *Paris. 4411* suae] sibi *G* qui *om. G* intra decennium (-nio *G*)] tricennium *Paris. 10753* **36** transactum a] transacto *G* latae] laice *Vat. 520*, *om. S* diaconis *N Vat. 520 Paris. 4411. 10753*, diaconi *OE; cf. v. 138* ordinate *Γ* suffectus *GEL*, supfectus *N* **37** si] et si *E* hanc rationem *Vat. 520* prospiciant] prospiciatur *G*[a], prospectant *Paris. 4411* ad] ab *Γ* nexum] necessaria *G* propria *G* reducantur] deducantur *D Vat. 520*, reuocantur *G* **38** ceteri *L*, ceteros *G* inferiores *NGE*, inferis *S* grados *N* ad] a *NPM*, id *Vat. 520* conpetentiam *NEM*, paenitentia *Paris. 10753* retrahendis] subtrahendis *G* atque] et *G* **39** seruatis] seruent *G*, seruantes *L* patrimonio talium] patrimoniorum *Paris. 10753* legum praecedentium] *scilicet nov. Valent. 27 (26) et 31 (30)* **40** sanxerunt *M*[b] origi(-e *N*)nariis *NE* uero] *Γ cum interprete (v. 142)*, sane *reliqui* seruis *E* natalium] talium *Vat. 520* **40/41** ad ecclesiasticum se ordinem (ordinem se *L*)] ad aecclesiasticos ordines *G* **41** transtulerint *ES* episcopis] *sic Γ*, episcopis ut dictum est *Brev. libri omnes* et presbyteris] atque presbyteris (praebis *P*, praehis *M*, pbris.hi *G*) *GPMD*, presbyteris *E Vat. 520* **42** in *om. ES* triceusimum *NPML Paris. 4411. 10753*, tricessimum *Vat. 520*, trigesimum *G*, xxx *Γ* conpleuerant *Γ*, conpleuerint *E*, conpleuerit *Vat. 520*, impleuerint *OD* ita] itaque *Γ* huius] ius *G* **42/43** diaconis *N* **43** pariter] parte *D Paris. 4411* peculio] peculii *D*, periculo *S Paris. 10753* restituto] destituto *GPM* constituto *Vat. 520* circa] contra *Vat. 520* **43/44** nihilominus] nichil omnino *G* **44** copii *Γ* uicaria *NG* suppetat .... sunt superius *om. G* suppetat] suspitat *Vat. 520*, superat *Paris. 10753*, sufficit *O* quae] qui *E* ministerio *O* sunt superius] *sic Γ*, superius sunt *reliqui* **45** seruetur *G* uniuersis] diuersis *Paris. 10753* praeter] praeterea *N*, praeterea et *Paris. 4411* ecclesiasticis *C*[1] actus] actos *X Vat. 520*, *om. NC (vacuo spatio quinque litterarum relicto)* nihil omnino] nihilominus *GS* **46** causis *om. L* decet (debet *D*) esse] dictis *Paris. 4411 cum Pith. (ad Cuiac.)* communem *GEPMS*, communis *Vat. 520* nec] ne *NPMS*, *om. ΓD Vat. 520* quae *om. ES* distituta *EXL Vat. 520*, distita *N Paris. 4411*, statuta *Paris. 10753*, destutuntur *G* **47** necessaria elicitis] *sic XCPML*, nenecessaria elicitis *Γ*, necessariae licet his *G*, necessariis licitis *D Vat. 520*, necessariis illicitis *O (cf. Zirardini p. 179 B)*, necessaria electis *reliqui* subpraecationibus *GXCPM* ad *om. E* usum] suum *Vat. 520*[a] quedam *E* regionis *N* **47/48** euertunt] seuerunt *Γ*, emerentur *O* **48** poenam *G* xx] xxx *E* librarum auri] auri librarum *XC*, libras auri *Γ* interposita] inter se posita *Vat. 520*, imposita *em. Zirardini l. l.* additus *N Vat. 520* **48/49** supplicatione *N* **49** fuerit] non fuerit *E* adtributos *Vat. 520* diximus *Vat. 520*[a] occasionem *G* ea de] *sic ΓEXCS Paris. 4411*, etiam de *O*, eadem *reliqui* successione] occasione *G* **49/50** discernere *Vat. 520* **50** quam *G* constituti *N*, nostris constitutis *G* si] ut si *Vat. 520* **51** uxorem superstitem *N* sposalium *Γ*, sponsalio *N* quae *om. Vat. 520 cum Pith. (ad Sichard.)* accipit *GL*, acceperit *Paris. 4411* obeuntis (*sic P*[3]*S Pith. [ad Sichard.]*, obeuntes *ΓNEPML*, obeunti *Vat. 520*, (h)abeuntes *XC)* patri (patre *Γ*) matriue] obeunti matri patriuae *G*, patri

mediam restituat portionem sibi residuam servatura. Si desint personae quas loquimur, ipsi universa proficiant pro pudore percepta, quae non extantibus tam caris religiosisque
9 nominibus inminui non oportet. Similis erit de dote condicio, quam dari praesentis oraculi decernit auctoritas, ut, si nullis interpositis condicionibus viro fuerit contributa (quae lucrativa esse potest), uxoriae mortis eventu patri matrive defunctae maritus acceptae dotis mediam restituat quantitatem. Pars vero feminae tantum dare debebit quantum sponsalibus maritus intulerit, ut dantis et accipientis sit aequa condicio, ne placita futuraque coniunctio
10 uni lucrum, alteri faciat detrimentum. Muliere in matrimonio intestata deficiente superstitibus filiis derelictis pater usufructus totius patrimonii habeat potestatem usque ad vicesimum filiorum aetatis annum; post medietatem restituat filio filiaeve, sibi in diem vitae suae medietate detenta. Si expleto filiorum vicesimo anno medietatem portionis suae unicuique dare noluerit, suboli, quae medietatem ex bonis maternis a patre non fuerit consecuta, (fructus eius medietatis) post obitum patris a successoribus aestimatione habita iubemus exsolvi, ut, quod in familia quis constitutus amisit, futura saltim con-
11 penset aetate. In ipsorum autem matrimoniorum reverentiae vinculum, ne passim et temere deserantur, antiquata novella lege, quae solvi coniugia sola contraria voluntate permiserat, ea quae a divo patre nostro Constantio decreta sunt intemerata serventur.
12 Tricennali temporum definitione concludi ea praecipimus, quae perpetuis aut infinitis saeculis servabantur, exceptis Afrorum negotiis, qui se probaverint necessitatem Wandalicam pertulisse, ut de eorum causis illa tempora praefixo tricennio subtrahantur, quae claruerit sub hostilitate consumpta. Ceterum alia intra expressa metarum suarum cense-

matriue defuncti *O* **52** residuam] reduam *S*, residua *L* seruaturam *Vat. 520*, reseruatura *N XC Paris. 4411. 10753* **53** ipsi *om. Vat. 520* proficiunt *XCPM*, proficiat *Vat. 520* pro pudore percepta *om. G* quae] qui *Vat. 520*, *om. L* **54** nominibus] nomibus *M*, in omnb; *L*, omnibus *Paris. 4411* quem *Vat. 520* dari] dare *Paris. 4411; Seeck scribendum putat* dimidiari **55** auctoritas] auctoribus *G*[t] nullus *ΓG Vat. 520*[a] interpositus *G* uiro] uero *E Vat. 520 Paris. 4411*, utrum *G* fuerint *Vat. 520* contributa quae *om. G* contributa] *ΓESL*, adtributa *O et reliqui* **56** potest] post *N* uxoriae] luxuriae *G* mortis] morientes *Γ* euento *L* acceptu *Vat. 520* **57** media *N* quantitate *N* pars uero feminae .... **58** intulerit] *cf. nov. Maioriani 6 § 9; nov. Iust. 97 c. 1. 2; l. Visigoth. 3, 1, 5 p. 128 (Zeumer)* pars] pras *Γ* dari *OXCS* quantum] quam *N* sponsalibus] in sponsalibus *ONCL Paris. 4411*, in sponsalicibus *X* **58** ut] ne *C*, ue *X* dantes et accipientes *Γ Vat. 520* aequa] aequalis *O* ne] ni *G* coniunctio (coniuntio *G*[v])] condicio *ΓG*[t] **59** alteri] et alteri *E Vat. 520* faciat] facit *Vat. 520*, fiat *L* muliere in matrimonio ...... **60** habeat potestatem] mulier habeat in matrimonio potestatem *G* mulieri *L*, mulier *Vat. 520* intestate *L* deficiens *Vat. 520* **60** superstibus *L*, superstites *Vat. 520* usosfructus *S* **61** annum aetatis filiorum *G* post] postea *O* restituat] restitutam *G* filios *Vat. 520* filiaue *XCPM*, filiiue *Vat. 520* sibi] siue *E Vat. 520*, *om. O* in die *GE* **62** medietatem *ΓNL Vat. 520* detenta] detenda *Γ*, deteneat *N* si] si uero *O* medietate *L* **63** unicuique] accuique *G* noluerit] uoluerit *NGC* suboli quae] sobolisque *S* medietatem *om. G* maternis] paternis *O* fuerint *G Vat. 520* **64** consecuti *Vat. 520* (fructus eius medietatis)] *excidit in libris, sed monente Seeckio textui inseruimus; extitisse enim in archetypis cum Breviarii Alariciani tum corporis Maioriani et interpretationis verba v. 159 sq.* ('fructus eius medietatis ... post mortem patris ... habita aestimatione recipiat') *docent et l. R. Burg. 26, 1 (vide p. 152), ubi legimus* 'repetendum est quid quid in expressa portione a uicensimo a[illegible] filii de fructibus accipere potuissent secu[illegible] legem nouellarum' extimatione *Γ* 65 ut *om. G* quis] qui *Vat. 520* futura] [illegible], futurum *G*, *om. O* **65/66** conpenset ([illegible]pensit *EM*, penset *G*, compensetur *Cui. ed. 1*) aetate (aetatem *ΓNS*)] conpensitatem *Paris. 4411 cum Pith. (ad Cuiac.)* **66** in *om. O* reuerentiae] *N Paris. 4411 cum Pith. (ad Cuiac.)*, reuerentia et *Γ et reliqui* uinculum] *ΓO*, uinculo *reliqui* **67** temere] tenere *N* deseratur *Vat. 520* antiquata] antiqua *L Vat. 520* nouella (nouelle *L*) lege] lege nouella *E; scilicet nov. Theod. 12 'de repudiis' (a. 439)* solue *Vat. 520*, exsolui *GXPM*, exolui *C* sola] sua sola *L* **68** ea (et ea *C*, et *Vat. 520*) quae] aeque *G* patri *Γ* constantio] constantino *N; Ritter iniuria significari hic Theod. 3, 16, 1 putat* **69** tricenale *Γ*, tricinali *N* tempore *G* diffinitione *O* conclude *Γ* praecepimus *NE* **70** seruabuntur *NES Vat. 520*, seruantur *G Paris. 4411 cum Pith. (ad Cuiac.)*, seruabant *L* afrorum] arrarorum *N* probauerunt *GEM* necessitate *NS* **70/71** uuandalicam] *ΓOGC*, uandalicam *reliqui*, uandalica *NS* **71** pertulesse *M* ut] hic lege ut *X*, et *ES*, *om. G* de eorum] de orum *Γ*, de horum *NPMS Vat. 520*, de illorum *G* casis *Vat. 520* illo tempore *G* praefixo] perfixo *G*, praefinito *E* subtrahuntur *PM*, subtrahentur *G*, subtrahatur *XC* **72** claruerint *OGESL Vat. 520* consumpta] consummata *G* alia] *adnotat* quae non sunt iura perpetua *Pith. (ad Cuiac. F*[2]*); cf. l. R. Burg. 31, 2* intra] inter *O Vat. 520* **72/73** censuimus *E*

13 mus spatia contineri. Sane sicut non coeptam intra tricennium quamlibet causam vetuimus inchoari, ita quae contestatae litis sumpsit exordium, excepto privilegio pupillaris aetatis, quod divae memoriae patris nostri Theodosii lege concessum est, intra eadem tempora terminetur, nisi forte post vicesimum quintum annum ex eo, quo conpetere actio coeperat, contestata lis fuerit. Cui si is casus eveniat, emenso hoc tricennio, quod statutum est, aliud quinquennium prorogamus, intra quod debent negotia universa consumi, ne a malitiosis ingeniis calumniando legem priorem contestatis litibus aliud tricennium vindicetur. Abunde enim sufficit quinquennii adiectio, qua evoluta nulli penitus actioni copia tribuetur. Quae autem intra vicesimum quintum annum contestata lis fuerit, statuto
14 tricennio modis omnibus consumatur. Petitorem iubemus, postquam edito actionis genere adversarium suum tenuit et ad respondendum coegit, propositae litis probationibus inminere, quoniam ad damnosam iudicii observationem quemquam prius non debet ullus adtrahere quam omnia documenta praeparet, quibus exhibitum in disceptatione convincat: quod et scitis veterum principum continetur. Alias, si quis ad iudicium quem venire conpulerit et eodem in officio vel fideiussionis vinculo constituto non urgueat, quo intra quattuor menses institutas peragat actiones, et constiterit iudicem causas alias cognovisse, petitor, qui secretarium vitio suo noluit introire, sumptus expensasque restituat, quoniam actoris tergiversationem esse non convenit inpunitam, pulsatus his recupe-
15 ratis ab observationis necessitate integro petitori negotio liber abscedat. Quod si pul-

---

73 continere Γ Vat. 520 coeptam] O, ceptam NE Vat. 520, coepta ΓGPM, cepta XCSL tricennio Vat. 520, triennium G quaelibet E causa NE 74 uetuemus N, uetemus Vat. 520, uenimus G inquoari N contestatae] incontestatae M litis] ne litis Γ, lites NE sumpsit exordium] exordio sumpsit G priuileia Vat. 520[a] 74/75 pupillaris] exordia pupillaris Vat. 520 75 diui SL theudose Γ lege] legem L; intellegitur Theod. 4, 14, 1 (a. 424) cocessum C, consensum Paris. 4411 76 terminentur ONE Vat. 520 post] intra Vat. 520, om. Γ uicesimum quintum annum] xxů anno Vat. 520, uiginti et quinque annos E ex eo quo conpetere] sic ONCPM Vat. 520, ex eo quod conpetere G, ex eo conpetere SL Paris. 4411 cum Pith. (ad Cuiac.), ex eo petere Γ, ex quo conpetere EX cum Theoderic. 12 et Pith. (ad Cuiac. et Sichard.) actio om. N 77 caeperat G, ceperat ΓS, ceperit L, coepit Vat. 520 contestata] contesta G cui si is] cuius his Vat. 520, cuius G casu N, causus Vat. 520, causa Γ triennio ΓPM quod] quo XC 77/78 statutum] instatutum Γ, statum S 78 quod om. Vat. 520 debeant O, om. E uniuersa negotia O consummi N, consumpmi S 79 ne om. G ingeneis L, ingenuis GS[a] calumniando (-niandum E) legem priorem contestatis litibus] Brev., calumniando legem prioribus contestatis lites prioribus abuteri Vat. 520, om. ΓO aliud (om. Vat. 520) tricennium] alio tricennio G 80 uindicentur Vat. 520, inchoetur O sufficit] sic ΓES Vat. 520, sufficiet O et reliqui qua euoluta] sic XCPM, que uoluta ΓGL, quae euoluta S, quo euoluto O, que euolutio E, que deuoluta N Paris. 4411, qui deuoluta Vat. 520 actioni] actione Γ, ocio G, adiectionis Paris. 4411; malumus actionis 81 tribuatur GES Vat. 520 uicesimum quintum] uicinsimum Paris. 4411 cum Pith. (ad Cuiac.) contesta S 82 triennio GPM consummatur E petitore N postquam om. Γ edito] edicto OE Paris. 4411, edic N 83 genus E aduersario suo Vat. 520 coegit] coepit N proposita lis G 84 quoniam] quam GPM, quod O, qđ L quemquem Γ, quamquam L 85 ullos E, nullus G adtrahere] abstrahere G praeparet] Γ et reliqui, praepararet E, praepararit P[2] coniectura probabili, praeparare Paris. 4411, pararit G, prebere Vat. 520, prius comparet O exhibitos O, exhibitis G in disceptatione .... 86 principum con om. Paris. 4411 disceptationem O, discreptatione L, decepstacione Vat. 520 86 conuincat] cognoscat uel conuincat Vat. 520, conueniat L quod et ..... continetur om. Vat. 520 et scitis] et sciens Γ, ei sicut eis G ueterum] nenturum N principium ΓGP, printipem S quis] qui Vat. 520 86/87 quem (aliquem O, quemquam ES) uenire] conuenire G 87 eodem in] sic ΓES cum Pith. (ad Cuiac.), eodem KL, in eodem O et reliqui officium Γ Paris. 4411 cum Pith. (ad Cuiac.) constitutum N urgeat ΓSKL, urguet X Vat. 520, urguat GE quo] quod E, qui G, ut O quo ..... 88 peragat om. Vat. 520 88 institutas peragat (-gant Γ) actiones] instituta per actionis N et constiterit (consteterit Γ, constituerit EPM, constituere G)] et si constiterit N alias] alienas Vat. 520 89 cognouisse] agnouisse L petitor ..... introire post 89/90 restituat Paris. 4411 petitor (petitur G Paris. 4411) qui] petitorque qui N uitio suo] uiciose G noluit] uoluit G sumptus (-tos NK, -to Paris. 4411) expensasque] cum tot expensas G 90 quoniam] quō G actores NGE[a]K Paris. 4411, auctoris S, auctores E[b] Vat. 520 non om. ES conuenit] uenit G, cognouit EC inponitam M, inpunitum G, inponita Paris. 4411 his om. N 90/91 recuperatus E, reciperatis PM 91 ab om. NSK Vat. 520 obseruationibus N Vat. 520 necessitatem P petitore K, petituri X[b]C, petitoris O Paris. 4411, in petitori L liber] libet Paris. 4411 quod si] quoniam si Γ, quod Paris. 4411, nisi G

satus quis adesse neglexerit, evocatus secundum ordinem iuris sententiam excipiat con-
tumacis. Exhibitus sane si de solo pulsatus fuerit, cessante fideiussionis necessitate,
periculo negotii observationem se subiturum promittat. In pecuniariis autem causis non
nisi pro quantitate debiti, quod fuerit postulatum, praesentiae suae fideiussorem dabit, si
maluerit subire conflictum: si tamen eum in his locis, in quibus pulsatus fuerit, patri-
16 monium petitae summae conveniens constiterit non habere. Si quis a suspecto iudice
inl(ustri) v(iro) p(raefecto) u(rbis) Romae propter aliquas domesticas et privatas simul-
tates vocem appellationis emiserit, apud successorem eius sequentem mox quas ante
timuit exerat actiones, ut relationis difficultatum ac morarum, quas intercedere ad
17 respondendum nolumus, necessitas auferatur. Nec quisquam provocet a praefecto
18 cognitore in causa, cuius meritum intra centum solidos continetur. Si forte duorum
praediorum unus dominus atque possessor ex referto originariis et colonis agro ad alterum
rus aliquos homines propria voluntate et ordinatione transtulerit, ita id maneat, ut, sive
venditione seu donatione seu quolibet alio modo ad diversos dominos res utraque per-
venerit, translatos originis iure et titulo revocari non liceat. Indecorum est auctoris
facta convelli, quae pro consilio suo et tractatu necessaria iudicavit, cum magis deceat
19 ad eius reverentiam quae illi visa sunt inviolata servari. Quod autem antehac promul-
gata lege censuimus amissae temporibus originariae subolem priori domino non perire,
id in argumentum trahi aperta definitione prohibemus: scilicet secundum legem ad Pal-
ladium datam subolem dividi censemus, quae de originario suscepta fuerit alieno, Firmine
20 p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Quare inl(ustris) et praecelsa magnitudo

---

92 quis] *sic ΓESK cum Pith.(ad Sichard.)*, quid *L*, is *NG*, his *reliqui*, *om. O* euocatus *om. O* sententia *N* excapiat *Γ* **92/93** contumatis *S*, contumaces *ΓNG* **93** de solo] delo *Paris.4411 cum Pith.(ad Cuiac.)* cessante] ius sanctae *N* necessitatem *Vat.520* **94** periculum *ΓG*, periculi *Vat.520* negutio *Γ* observatione *ΓNGPM* se *om. GPM* subiturum esse *Vat.520* **95** pro *om. G* quantitatem *ΓN Vat.520*, qualitate *E* quod fuerit (fuerat *G*)] fuerit quod *Vat.520* praes. suae fideiussorem (-ore *G*)] fideiussorem praesentiae suae *O* dabit] *sic ΓONESL cum Pith.(ad Sichard.)*, dabis *Paris.4411*, det *GPM*, debet *reliqui*, *om. K* **96** subire] sibi re *N* si tamen eum *om. N* in quibus] quibus *GE* **96/97** patrimonio *E* **97** conueniens *om. KL* habere] debere *Paris.4411 cum Pith.(ad Cuiac.)* qui *Vat.520* a suspecto (a suscepto *NE*[v], auspecto *Vat.520*, ad senatum consultum *G*) iudice] *vide ad v. 193* **98** inl̄ ū] inl̄m *Γ*, inl̄ iudice *K*, inl̄ (inlustri *[vel -e] ONS Vat.520*) ui(-e *NE*)ro *ONEXCPMSL Vat.520* p̄ ū] praefecto (prf̄t *L*, praefecti *N Vat.520*) urbis *O NXCPML Vat.520*, praefecto *S* romae] romanae *N* domescas *K* et priuatas *om. G* **98/99** simultatis *N Vat.520* **99/100** quas ante timuit (tenuit *G*, intimuit *Paris.4411 cum Pith.[ad Cuiac.]*) exerat actiones (-nis *Vat.520*)] quassante extractationis *K* **100** relationis] *Γ*, relationibus *reliqui*, relatio *E* difficultatum (-tate *G*[a]) ac morarum] morarum ac difficultatum *O* intercedere] interdicere *G* **101** respondendam *P* noluimus *G Paris.4411*, uolumus *Vat.520 cum Cui. ed.1* nec] ne *N* quiquam *Vat.520* prouocet a] prouocet ad *EK*, prouocetur a *O*, prouocata (-am *X*) *GXC PM* praefecto] *sic ΓNK*, praefato *O et reliqui* **102** cognitorem *O* continentur *Vat. 520* si forte] lex si forte *E* **103** dominus unus *O* referto] repleto *O*[a] uriginariis *G* agro] agrum *NE*, *om. G Vat.520* **103/104** ad alterum (alierum *Vat.520*) rus (ius *N*, iures *K*, uel *Paris.4411 cum Pith.[ad Cuiac.]*, *om. OXS[vacuo litterarum erasarum spatio relicto]*) aliquos] ad alterius aliquos *E*, ad alterum rosaluticus.quos *Γ*, ad alterum rusticos aliquos *G* **104** et *(om. K)* ordinatione] exordinatione *Paris.4411 cum Pith.(ad Cuiac.)* id *om. G* maneat] mane. *K* siue] si *G* **105** uidicione *Γ*, uinditionis *GKL Vat.520*[b], uenditionis *ON*, uinditiones *Vat.520*[a] seu (siue *Vat.520*) donationis *OG Vat.520*, seu donationes *N* seu quolibet] aut quolibet *Vat.520* ad (a *K*) diuersos dominos] aduersus dominus *N Vat.520* **106** translatos (tranlatos *K*)] translatus *ΓNGEMSL*, translatis *Vat.520* origines *K*[a], origini *S*, originarii *E* iuris *G XCPM* titulum *E*, *om. O* reuocare *Vat. 520* indecorum] inde quorum *K* auctores *N*, auctori *K*, auctorum *G*, *om. Paris.4411 cum Pith. (ad Cuiac.)* **107** tractato *GE* deceat] doleat *G* **108** reuerentia *HS* quod autem . . . . . **111** alieno *om. O* autem *om. GPM* antehac] ante hoc *N*, hac *E Vat.520; significatur nov. Valent. 31 (30) § 2* **109** amissa *Vat.520*, admisse *E*, aemississe *N* originariae] tricenariae *H* suboli *H*, subolis *G* priore *Vat.520*, priorem *K* **109/110** perire id in *(om. H)*] periret.din *Γ* **110** argumento *G* definione *G* prohibimus *M* scilicet] *sic Γ*, scilicet ut *reliqui* lege *Vat.520; intellegitur Theod. 5, 18, 1 (a. 419): vide Mommseni editionem p. 240* **110/111** ad palladium] appaladium *Vat. 520*, appellantium *G* **111** data *ΓN Vat.520* sobolim *Vat.520*, soboli *Γ* diuidi censemus] *sic ΓHS*, diuidi censeamus *reliqui* (diui dicens. aamus *K*) **112** pkaa] *sic ΓOXCPM*, p̄ kl̄ aa̅ *G*, pka *HN*, pk atq̄ am̄ *K*, pr̄ aq̄ am̄ *L*, pat kl ags̄ *Vat. 520*, pk atque amantissime *E*, parens karis-

tua hanc saluberrimam edictalem legem etiam pendentibus in foro negotiis profuturam propositis vulgabit edictis, ut, quanta nobis disponendae quietis publicae cura sit, omnibus innotescat. DAT. XVII KAL. MAI. ROMAE HERCVLANO V͞C. CONS.

INTERPRETATIO. Lex ista de diversis rebus multa constituit: sed inprimis de clericis quod dictum est, ut nisi per conpromissi vinculum iudicium episcopale non adeant, posteriore lege Maioriani abrogatum est. De reliquis praecipit, ut, si quis laicus clericum seu in civili seu in criminali negotio per auctoritatem iudicis ad publicum provocaverit, pulsatus sine dilatione respondeat: episcopi etiam, seu pro pervasione rei alicuius seu pro quibuscumque gravibus iniuriis ad iudicium fuerint provocati. Licet in criminalibus causis per alium nulli liceat respondere, episcopis tamen et presbyteris hac lege praestatur, ut in talibus causis misso procuratore respondeant, sine dubio ut ad eos redeat sententia iudicati. In reliquis vero criminalibus causis, ubi de scelere persona convincenda est, suam in iudicio praesentiam exhibere procurent. Quod si tertio conventi per executorem ad iudicium venire noluerint, sententiam excipiant contumacis. Clericus si aliquem lite pulsaverit, in foro illius, quem ad iudicium provocat, audiatur, si tamen pulsatus non adquieverit ad episcopi vel presbyteri venire iudicium. Quod si aliud fecerit ille qui pulsat, defensores causae ipsius taliter notari praecipit, ut ab omni officio et prosecutione causarum habeantur extranei. Nullum etiam originarium inquilinum servum sive colonum ad clericatus officium iubet accedere neque in monasteriis recipi, ne per hanc occasionem debitam condicionem possit evadere. Nam nec corporatus civitatis alicuius, qui publicum servitium debet, nec curialis uel collegiatus clericus esse praesumat. Clericos

---

sime atque amantissime *S* quare inl.] quare inlustra *Vat. 520,* inl quare *H,* inl itaque *K,* illustris igitur *O,* qua regibus *G* **112/113** praecelsa magnitudo tua] *sic ΓES,* pmta *PM,* pmt *O,* p̄ m̄ *G,* pcla. mfa t *KL,* presbm. tam *N,* praecelsa magnificentia tua *XC Vat. 520,* permulta magnificentia *H(?)*
113 hanc] ac *PM,* hac *Vat. 520, om. G* saluberrimam edictalem *(om. O)*] saluberrimam edictam *N,* saluberrima edicta *Vat. 520,* saluberrime dictalem *G* etiam] et *O* pendentibus] petentibus *Vat. 520* profutura *H* **114** uulgabit] *sic OCS,* uulgauit *Γ et reliqui,* euulgauit *N* ut quanta nobis] at tamen noui *G* publicis *Vat. 520* **115** innotiscat *ΓGM Vat. 520* dat. xuii (xui *Vat. 520² Paris. 4411. 4414. 4415 Epit. Mon.,* uii *OXΘ Leid. Paris. 4413 et Gesta Aldrici,* ui *Ξ, om. G*) kal. (id. *L*) mai. (mad *E,* ian. *KL*) romae (roma *Vat. 520², om. NS*) herculano (hircolano *G,* hyrculano *N,* hyrcolano *Ω,* hircoliano *E*) u͞c (uic. *ΓXΩ Leid. Paris. 4414,* uiro claro *S*) cons. *(om. NGEK) libri* **116** ista] sta *H* **117** per] pro *C* uinculum] *sic P² Kᵇ Paris. 4409,* uinculo *reliqui* iudicio *E* episcopalem *NKᵃLΩ,* episcopali *E* addeant *Kᵇ* posteriore] *sic NK cum Hincmaro et Pith. [ad Cuiac.],* posteriori *reliqui; hac posteriore lege M. significatur altera Maioriani novella a Breviarii continuatoribus in epitomen illam, imperfecta illa quidem, recepta = nov. Maioriani 11*
118 abrogatum] confirmatum *EᵛKᵃL* est *om. Paris. 4409* praecipit] *GSKᵇL Paris. 4409,* precipet *H,* praecepit *reliqui* quis] qui *Kᵃ* clericum siue in ciuili *om. G* seu] uel *H* in ciuili (-le *NΩ*)] in ciuilibus *Ψ,* in ciuibus *Θᵇ,* in uinculis *KᵃL,* in uobis *Θᵃ*
119 criminale *NΩ* auctoretate *Fuld.* ad publicum] adplicum *K* prouocauerit] publicauerit *ΨΘ* pulsatus *om. H* sine] sine ulla *ΨΘ* **120** episcopi] ep̄s *G* etiam] *scilicet* respondeant seu . . . . **121** prouocati *om. Fuld.* seu] siue *L Paris. 4409* pro *(om. Paris. 4409)* peruasione] pro persuasione *C,* per uagationem *KᵃL* seu] siue *L Paris. 4409* **121** iniurias *Kᵃ* crimilabus *K* per alium . . . . . **122** in talibus causis *om. KᵃL, add. Kᶜ* per] pro *Ωᵃ* alium] alio *Fuld.,* procuratorem *ES* nulli liceat *om. Fuld.* **122** tamen] tantum *G Paris. 4409, om. Fuld.* et presbyteris] *vide ad v. 18* hac lege . . . . **123** iudicati in] licit *Fuld.*
123 resp. s. d. ut ad eos redeat(redeant *Kᵃ,* respondeat *C*)] sine dubio respondeat ut ad eos redeat (sedeat *Gᵗ*) *G,* respondeant s. d. ut ad eos respondeat s. d. ut ad eos respondeat *X* iudicati] iudicali *Gᵃ* **123/124** causis criminalibus *XC, om. Fuld.* **124** de scelere] disceptare *Gᵗ* in iudicium *NG* presencia *Fuld.* exhibere] exsequere *Fuld.* **124/125** procurint *N Fuld.,* procuret *H* **125** tertio] *deest in novellae textu v. 20* **126** contumaces *NGEᵃKᵃ* clericus *vacuo spatio relicto deest G* litem *K* ad] in *Paris. 4409* **127** ad *om. E* episcopi] ep(iscop)i sui *KL* **128** aliud] ter *Gᵛ* fecerit] facere *Gᵗ* defensoris *E,* defensori *S* ipsius] illius *G* praecipit] *sic S,* praecepit *reliqui* **129** et *(om. L)* prosecutione] et persecutione *CKᵃ* originalium *KL,* ori(uri- *Ψ*)ginarum *ΨΘ* **130** seruum] ac seruum *ΨΘ* siue] sibi *K* clericatus] clericus *Paris. 4409* iubeat *KᵃL* in] im *K* recipi] percipi *Kᵃ* ne] neque *KᵃLΨΘΩ*
131 occasione *PM* debitum *M,* debita *Ψ* possiut *EKᶜD Paris. 4409* nam *om. ΨΘΩD* nec] ne *NEKᵃ* corporatus] comparatus *Gᵛ* ciuitatis] euitatis *G* **132** qui *om. KᵃL* debent *GKᵃ* nec] ne *HᵃG* curiales *NS* uel] nec *HPM Pith. (ad Cuiac.)* colleiatus *EXPM,* colligatos *ΨΘ* clericos *ΨΘ* clericos] clericis *GSK Epit. Aeg.,* clericus *NM Fuld.*

quoque praecipit, ut negotiationes nullatenus exercere praesumant: quod si fecerint, velut alii negotiatores a iudicibus emendentur. De corporibus namque publicis nullum fieri defensorem ecclesiae lex ista constituit. Quod si quis ex curia adquieverit, ut fiat defensor ecclesiae, noverit res suas omnes curiae aut illi corpori, unde discesserat, adplicandas et se ad servitium civitatis in suo corpore revocandum. Nam et iudicem et officium eius provinciae, si eos non revocaverint, gravi, sicut ipsa lex loquitur, poena feriendos. Diacones, qui ex curialibus vel ex quolibet corpore publico facti sunt, praecipit, ut pro se ad agenda, quae utilitati publicae debentur, suffectos dare debeant. Quod si non dederint, ipsi ad condicionem debitam revocentur. Nam episcopos atque presbyteros non iubet hac lege constringi nisi tantum, ut de patrimoniis suis quae sunt Maioriani lege constituta evidenter observent. Originarios vero vel servos, qui ad honorem ecclesiasticum adspiraverint, debere intra triginta annos a dominis revocari: ita tamen, ut diaconus pro se vicarium, si habuerit, reddat et omne peculium suum dominus eius usurpet. Quod si vicarium non habuerit unde reddat, ipse ad condicionem propriam revocetur. Nam omnes clericos iubet, ut nullas alias causas nisi actus tantum ecclesiasticos agant et ut publica loca pro ecclesiarum reparatione non destruant. De successione quoque hoc specialiter credidit inserendum, ut, si vir uxore viva moriatur et filios non habeat, sed aut patrem aut matrem dimittat, de sponsalicia donatione, quam fecit, medietatem sibi uxor vindicet, medietatem patri aut matri defuncti mariti, qui superstes eorum fuerit, sine difficultate restituat. Quod etiamsi uxori talis casus evenerit, de dote, quam ab uxore maritus accepit, simili ratione, id est medietatem, parentibus aut si unus eorum superstes fuerit se noverit redditurum. Quod si nec parentes superstites fuerint nec filii, persona coniugis, quae alteri supervixit, et dotem et donationem sibi iure perpetuo vindicabit, ita ut faciendi de eis quidquid voluerit habeat liberam potestatem. Mulier vero, quae filios derelinquit, si marito superstite intestata defecerit, maritus

---

133 quoque] quod *Fuld.* praecipit] *sic MS*, precaepit *Fuld.*, precipet *H*, praecepit *reliqui* negotiationes] negotiationis *NGΨ'Θ Fuld.*, negotiationis praecepit K^a praesumat *Ψ'Θ Fuld.* alios *H* **134** corporibus] corporalibus *K LΨΘΩ Paris. 4409* namque] quoque *ES* defensore *N* **135** ista] sta *H* quod] ut *N* quis *om. S* curiae *om. Ψ'Θ* **136** aut] ut K^aL discesserit *N*, discenderant G^t, decesserat *PM* adinplicandas *N* et se] esse *G* **136/137** seruitium (seruitum *H*) ciuitatis] seruitutis *Ψ'* **137** uocandum *Ψ'Θ* nam (*om. S*) et] manet *Ψ'Θ* eius] eiusdem *H* **138** grauis *H* ipsa lex] lex ipsa ECK^aL, lex ista K^b *Paris. 4409* loquitur] *sic* ESK^a *L cum Pith. (ad Cuiac.)*, loquitur dicit *reliqui*, loquitur constat K^c *Paris. 4409* poena] pene *S* feriendus *M*, feriendis K^a diacones] *sic XC S: cf. v. 36*, diaconis *Paris. 4409*, diaconi *Epit. Aeg.*, diaconus *NGΨ'Θ*, diaconos *reliqui*, diācc *PM* qui] que K^a **139** colibet K^a praecipit] *sic EPMSΨ'ΘD Paris. 4409*, precipet *H*, praecepit *reliqui* ut] u K^a, *om. Ψ'Θ* ad (*om. H*) agenda] accedam G^t utilitate K^a, pro utilitate *NΩ* publica *N* **140** suffectos] suffectus $GESK^aLΨ'ΘΩ$, suffectos uicarios K^b *Paris. 4409* dederint] crediderint *G* **140/141** reuocentur] reuertatur *Paris. 4409* **141** iubet] debet *Ψ'ΘΞ* hanc $Ψ'^aΘ$ **142** suis *om. E* maioriani] maiora in *C* lege] *significatur nov. Maioriani 7 § 7* constitute *Ψ'Θ* obseruentur *G* origenarios *N* **143** adspirauerint] adsciuerent *S* intra] infra *HKL*, in $Ψ'^bΘ$, *om.* $Ψ'^a$ a dominis] a domino *S* reuocare *Ψ'Θ* **144** ita tamen (*om. N*)] itaque K^aL si habuerit uicarium *G* omnem NE^bKL **145/146** reuocetur] reuertatur *Epit. Mon. cum Pith. (ad Cuiac.)* **146** nullus *HE* causas alias *H* nisi] praeter *Paris. 4409* actus (actos *NΨ'Θ*) tantum (*om. N*)] tantum actus *H* **147** et ut] ut *Ψ'Θ* pro] *om. E*, per *G* reparationem *G*, separatione *Ψ'Θ* destruant] distrahant *N* successione] successione coniugis *Cui. ed. 1* quoque hoc] uero hoc quoque *Paris. 4409* **148** uiuam *Fuld.* filius *Fuld.*, filiis *N* habeant *ΩD* aut patrem] patrem *E* **148/149** aut matrem] uel matrem *N* **149** demittat *N Fuld.* donationem *Ψ'Θ* medietate *G* uxor] uxor eius *G* uindicit *Fuld.*, *om. K* medietatem] *sic HGXPMKL Epit. Mon.*, et medietatem (-te *Fuld.*) *reliqui* **150** patri aut] fratri et *Fuld.* mariti qui (si quis *E*) superstes (superstis *PMSΩ*, suprestis HE^b, supraestes E^a, supraestitis *Ψ'*, superstitis *Θ*) eorum (*om. E*) fuerit] si uxor marito suprestitis fuerit *Fuld.* **151** etiamsi] si aetiam *H* causus *H* dotem *HN* quem *N* uxorem *N* **152** superstes] superstis *EP MSΘΩ*, suprestis *H*, superstites *Ψ'*, superstes eorum G^a fuerint *Ψ'* se nouerit ..... **153** superstites fuerint *om. G* se nouerit] se nouerint *Ψ'*, filios se nouerit *K*, si filios aenouerit *L* si nec] sine E^a, si *Ψ'Θ* **153** suprestites *HΩ*, *om. N* fuerit E^a fili *H* personam *G* coniux K^aL quae] qui *Paris. 4409 Epit. Mon.* alteri] *sic* K^b, alterum *Paris. 4409*, ab altero E^b, altero *reliqui* superuixerit *HNEKLΩΞ Paris. 4409 Epit. Mon.*, superuixerint *Ψ'Θ* et dotem] dotem *G* **154** uindicauit *PM* faciendi] et faciendi *S* de eis] *scripsimus*, de eo *D*, de id *reliqui*, *om. G* quidquid] quod *E* uoluerint *K* liberam habeat *G* **155** potestatem] facultatem *K* derelinquit] *sic* $HNEXSLΨ'ΘΩ^b$ *Epit. Mon.*, derelinquet $CK^bΩ^aΞD$ *Paris. 4409*, dereliquit *reliqui* si] et K^b *Paris. 4409* maritus *N* suprestite *H*

eius, hoc est pater eorum, facultates ab uxore dimissas pro usufructu in sua habeat potestate: ita ut, cum unusquisque filiorum ad vicesimum aetatis suae annum pervenerit, medietatem portionis suae sine dilatione percipiat et medietatem pater sibi in diem vitae suae ad usumfructum retineat. Quod si alicui transacto vicesimo anno medietatem portionis suae dare noluerit, fructus eius medietatis, quam daturus erat, post mortem patris filius de paterna hereditate a successoribus eius habita aestimatione recipiat, quos patri exigere pro sua potestate non valuit. De divortiis vero inter coniuges sublata novella lege quae sunt a divo Constantio ordinata praecipit observari. Tricennalem vero legem in omnibus negotiis ita iubet evidentius custodiri, ut omnia tempora, quae in infinitum negotia extendebant, quia diversi in quadraginta annos, diversi iurisconsultores de aliquibus rebus perpetuam fecerant actionem, specialiter censuit, ut omnia de omnibus causis intra triginta annorum curricula concludantur: praeter, sicut de postliminio dictum est, ut illi anni salvo tricennio captivis inputari non debeant, in quibus hostium dominatione detenti sunt. Quae tamen lex tricennalis, sicut illa tempora ad triginta annos revocat, quae amplius lites fecerant propagari, ita reliqua, quae infra triginta annos suis quibusque locis evidenter iussa sunt observari, in omnibus praecipit custodiri. Nam etiamsi lis intra tricennium inchoata fuerit et non definita, quasi nec coepta fuerit, ita habeatur extincta: exceptae pupillares causae, quibus pro aetatis fragilitate, sicut lex divi Theodosii continet, constat esse consultum, ut ea tempora in tricennio non inputentur, in quibus minores sub tutorum iubentur potestate consistere. A quibus tamen si post vicesimum et quintum annum ex eo, quo conpetere actio coeperat, lis fuerit contestata, quinque tantum annos super tricennium pupillis iubet augeri: ita ut conpletis triginta et quinque annis, sicut reliquorum causae intra triginta annos, ita et eorum intra triginta et quinque annorum spatia concludantur. Pupillorum

---

156 facultates .... pro] facultate ipsorum *Fuld.* demissas *NGΞ*, diuisas $K^a L$ usufructum *Fuld.* suam *KLΩ* potestatem *NKLΩ* **157** ita ut *(om. K^a Pith. [ad Cuiac.])* cum (com K^a, *om. HΞ*) unusquisque *(sic HNGK^b Paris. 4409 Epit. Mon.*, unusquis *reliqui)* filiorum] usque quod fili *Fuld.* ad] a *SK^aLΩ* uicensimo $K^a L$, uicismum *Fuld.* anno $K^a L$ peruenerint *GΨ'Θ Fuld.* **157/158** porcionem *Fuld.* **158** sine dilatione ... **159** portionis suae *om.* E^t dilatione] dubitatione *Paris. 4409*^{a} percipiat] *sic NE^vKLΨ'ΘΩΞ Paris. 4409*, recipiat *reliqui, def.* E^t medietatem] aliam medietate *Fuld.* sibi *om. N* die *NG Fuld.* usumfructum] husum *H* **159** reteniat *Fuld.* transactio *Ψ'Θ* **159/160** fructus eius medietatis (-tas *Ψ'Θ*)] *cf. quae diximus ad v. 64* filios *L*, filias K^a *post* filius *ins.* et mater superstiti filio et alii propinqui non fuerint *Ψ'Θ* **160/161** a successoribus .... **161** recipiat *om.* K^a **160** a *om. S* **160/161** successoribusque *NΩ* **161** extimatione *H* quos] quod *HG^v* pater G^t exigere] exire *N* **162** diuortiis] diuordiis *N*, diuersis *H* lege nouella *G*, nouellae legi *Ψ'Θ; vide ad v. 67* constantino*Ω; vide ad v. 68* praecipit] *sic HMS*, praecepit *reliqui* **163** trecennalem *G*, tricenale *N* euidentis E^a custodire *NK^aL* **164** in infinitum] in infinita *N*, infinita $Ω^1$, in finitum *K^aLΞ* extendebat *PMS* diuersis *H* quadraginta] xx· K^a diuersi *om. PMS* **165** iurisconsultore *G* faciant *GPMS*, fecerunt *Paris. 4409*, facerent *Ψ'Θ* specialiter] speciali G^t, haec lex specialiter *KL* censuit] commemorauit *G^tPM* **166** intra] infra *HN CKLΩParis. 4409 Fuld.* cunricula *H* de *om. N* postliminium *G* **167** ut *om. HN Fuld.* illi anni (-o *H*)] a. i. *Fuld.* saluo (salui *Pith. [ad Cuiac.]*, *om. H*) tricennio (tricennia K^b, tricenario *Fuld.*)] tricennii saluo K^a captiuus *Fuld.* inputare *K*, inpudare *Fuld.*, inpotari *L* debent *H* **168** detenta *H* trecenalis *N* ad] a *GES* annis *G* **169** reuocant *GE* quae] quem *H* litem *K LΨ'Θ* fecerant] faciant *GPMS* reliquae *G* infra] intra *GPMS* **169/170** quibuscumque *H* **170** euidenter] uidentur *GPM*, *om. Ξ* praecipit] praecipet *H*, praecepit *NGEKLΩ* custodire *N* etiamsi] et etiam *H* litis M^a intra] *GEPMS cum concil. Bellovacensi*, infra *reliqui* **171** inchota *E* et non] non *G* definita] finita *H*, diffinita *Ψ'Θ* coepta] cepta *HNXK^aLΨ'Θ*, incepta K^b *Paris. 4409*, concepta *G* extincta] extrincta *X*, stincta *CPMS* exceptae] *scripsimus*, excepta *GΨ'*, excepto *reliqui (cf. v. 74/75)* **172** pupillares causae] *sic GPMKLΨ'ΘΞParis. 4409*, pupillaris causae *reliqui* diui *om. N* theodosi *HN; vide ad v. 75* **173** ut ea .... **174** consistere *om. E* ut *om. Ψ'Θ* tempore *Paris. 4409* in] infra K^a, intra *Ψ'Θ* tricennium *HN* **174** subsistere *K* a quibus] quibus *NE* tamen (tantum *HK^b Paris. 4409*) si *om. E* uicesimum et *(om. G)* quintum] xxu *N Paris. 4409* **174/175** ex eo quo .... coeperat *om. E* **174** ex] et ex *G* **175** quo] quod *G*, *om. Ξ* ceperat *HXKL Paris. 4409* fuerat *MK^a Paris. 4409* contestata] constituta *E* quinque] quinquem *H*, ut quinque *E* annos *om. XCPMS* super] supra *Paris. 4409* tricennium] *sic GEΞD Paris. 4409*, tricennio *reliqui* **175/176** pupillis] pupilli sic *Ψ'Θ* **176** iubeat *Paris. 4409*, iubeatur *G* triginta et quinque] *sic HEXCΨ'ΘD*, triginta quinque *PMS*, xxx et quinque *Ξ Paris. 4409*, xxx et u *LΩ*, xxxu *reliqui* causa *HK* intra] *sic HEPM*, infra *reliqui* **177** triginta ... intra *om. Ξ Paris. 4409* triginta] xxx

vero causae vel lites, quae, antequam ad vicesimum et quintum annum perveniant, contestatae fuisse probantur, intra tricennium sine adiectione quinquennii modis omnibus consumantur. De petitoribus vero constitutum est, ut, si petitor adversarium suum pulsatum in iudicio deferre voluerit, quem aut sub fideiussione aut cautione fecit adduci, et non festinet intra quattuor menses, in quibus tamen iudex ad audiendas reliquas causas vacare dinoscitur, actionem, quam proposuit, [debeat] expedire, ille, quem conpulit ad audientiam observare, sumptus et expensas litis a petitore recipiat et liber abscedat, salva tamen integritate negotii illius petitoris, qui ad praesens pro tarditate sumptuum vel expensarum damna sustinuit. Nam si quis pulsatus in iudicio adesse noluerit, post tertiam conventionem sciat se contumacis sententiam subiturum, id est ut quidquid, si adfuisset in iudicio, addicendus erat, petenti litigatori quasi victus exsolvat. Quicumque autem si de agro vel domo fuerit pulsatus, sine fideiussione alicuius caveat se adfuturum esse in iudicio. Nam si pecuniam quis ab eo repetat, fideiussorem pro quantitate pecuniae, unde pulsatur, dare debebit, si de hoc debito voluerit parare conflictum; tunc tamen fideiussor ab eo requiri non debet, quando pulsatus in his locis, in quibus audientia est, non minores debiti ipsius possessiones habere probatur. Si quis iudicem pro quibuscumque causis adversum sibi senserit aut habuerit forte suspectum, vocem appellationis exhibeat, ut, cum ei successum fuerit, integro negotio apud alium iudicem amotis dilationibus possit audiri. In ea vero causa iudiciariae potestati, id est inlustri, appellari non debet, in qua usque ad centum solidos fuerit iudicatum. Si quis dominus duorum fuerit praediorum et de una possessione ad aliam, quae iuris sui est, mancipia originaria vel coloniaria transtulerit et ad diversos dominos fundus uterque pervenerit, nihil contra ordinationem domini prioris aliunde translatis mancipiis

HNGLΩ annis *H* et eorum] eorum *GΨΘ Epit. Mon.*, et eorum pupillorum *K*^b intra] *sic EPS Epit. Mon.*, in *M*, infra *reliqui*, *om. G* triginta et quinque] *EXCΨΘΞD*, triginta quinque *PMS Epit. Mon.*, xxx et quinque *Paris. 4409*, xxx et u *KΩ*, xxxu *NGL*, tricensimum et quintum *H* annos *NL*, annum *H* spatio *K*^a*L* compleantur *G* **178** ad] a *E*, *om. G* uicesimum (uicissimum *Ξ*) et quintum] *HΨΘΩΞD*, uicesimum quintum *G XCPMS*, uicesimum et u *KL*, xx et u *Paris. 4409*, xxu *N cum Pith. (ad Cuiac.)*, uiginti et quinque *E* annos *E* peruenerint *KΨ ΘΞ*, peruenerant *G*, peruenient *Paris. 4409* **179** intra] infra *NKLΩΞ Paris. 4409* tricennio *G* adiectione] actione *E* quinquennium *G* consummantur *NE*, consumentur *H* **180** constituta sunt *Ξ* ut] quod *KLΩΞ Paris. 4409* si *om. Ξ* differre *GESL*, differe *K*, offerre *H* **181** noluerit *G Paris. 4409*^b cautione] cautionem *K*^a, sub cautione *E*, causatione *G*^v fecit *om. K*^a addici *Ξ* infra *XC Paris. 4409* **182** tamen *om. Paris. 4409* reliquas causas] causas *Epit. Mon.*; *cf. v. 88:* 'causas alias' uocare *N* cognoscitur *Paris. 4409* actionem] ut actionem *NGEKΨΘΩΞ Paris. 4409*, ut acceptionem *L* **183** debeat (-beant *ΨΘΞ*)] *ut insiticium delendum* experire *G*^t*S*, expetere *G*^v ille *om. G* conctipulit *K*^a ad audientiam (audiendientiam *S*) obseruare] audientiam obs. *EK*^a*LΨΘΞ*: *melius; cf. v. 86 sq.*: 'ad iudicium ... uenire' sumptos *NK*^a*LΨΘ* et expensas] expensas *NK*^b **184** lites *NGEΨΘΞ* accipiat *Paris. 4409* et liber] liber *E*^1 petitoris] petito ius *G*^t, *del. Pith. (ad Cuiac.)* qui ad] qui si ad *H*, quod *K*^a **185** tarditatem *N* suptuum *G*, sumptuos *N* damna *om. K* *ante* nam si quis *add.* petenti (petent *Vat. 1048*) litigatori quasi uictus exsoluat (exsoluit *E*^1, absoluit *Vat. 1048*) *GE Vat. 1048*

si quis] conuinctus sicut *K*^a **186** tuditio *G*^a, diditio *G*^b adesse] esse *Paris. 4409* uoluerit *K*^b tertiam] trinam *K*^b *Paris. 4409*, secundam aut tertiam *Gesta Aldrici* coniunctionem *G*^t sententia *NΨΘ*, *om. K*^t **187** fuisset *Gesta Aldrici* in *om. E* addicendos *N* legatori *Ξ* uectus *G* absoluat *Ξ* **188** si (sic *S*, siue *D*, seu *Ξ*, uel *K*^b) de agro uel domo (de domo *HKLΨΘΩ*^2*Ξ*)] siue de domo uel de agro *Paris. 4409* sine] sub *PMS Epit. Mon.* fideiussionem *ΨΘ* caueat se] caueat *H* **189** in iudicio] *sic K*^b *Paris. 4409*; *cf. v. 187*, iudicium *HGLΩD*, iudicio *reliqui* fideiussorem] fideiussor *M* quantitatem *X* **190** pecunio *Ξ* unde pulsatur] unde pulsatus *NE Paris. 4409*, unde pulsatus est *Ξ*, eiusdem pulsator *H*, pro quantitatem *XC*, *om. PMS*; *cf. v. 95:* 'pro quantitate debiti quod fuerit postulatum' debitum *H* parare uoluerit *C* **191** ab eo fideiussor *Paris. 4409* **192** minores] *sic HNK*^b, minoris *reliqui* debiti] debit *Ξ*, debet *KL* possessiones] *sic HNCP*^a*K*^b*LΞ*, possessionis *reliqui* **193** aduersus *N Epit. Mon.* senserit] esse senserit *H*^t*EPMS*, senserint *Paris. 4409* habuerint *Paris. 4409* forte] fortasse *EΞ Paris. 4409* suspectum] susceptum *Ξ*, susceptum *ΨΘ*; *cf. Theod. 11, 30, 58; nov. Marciani 1 int.; l. Visigoth. 2, 1, 24; Capit. Angilramni VII in fine et XXIX* exibuit *G*^a, exibuat *G*^b eis *NΨΘΩΞ*, eo *G* **194** successus *Ω*^2, iussum *E*, concessum *Capit. Angilramni XXXI* integrum negocium *G* ammotis *G*, motis *N* **195** indicariae *XC*, iuditiaria *K*^a potestatis *KLΨΘΩ Paris. 4409*, potestate *N* inlustri] industriae *G* debeat *S* quo *H* ad] a *S* **196** fuerit] si fuerit *H* **197** aliam] aliquam *G* sui iuris *K* orignaria *M*, trigi(-e *C*)naria *XC* colonaria *libri* ad (a *K*) diuersos] aduersus *Ξ* dominus *HΞ* **198** fundos *G* prioris domini *H*

repetere aut pulsare praesumat, sed cui aut venditus aut donatus aut dimissus ager fuerit, in eo eum statu possideat, in quo ab auctore constat fuisse dimissum. De colonorum vero agnatione id remota ambiguitate hac lege constat esse praeceptum, ut secundum legem, quae ad Palladium data est de colono et colona, inter duos dominos dividatur agnatio, id est ut coloni dominus duas partes filiorum et tertiam colonae dominus sibi debeat vindicare. Quae vero actiones perpetuae fuerunt et ad tricennium revocatae sunt placuit adnecti, id est hereditatis petitio, si tamen ab auctore, cui conpetebat, fuerit inchoata finalis actio, homicidii, furti, tutelae gestae, de fugitivis, de curialibus vel de collegiatis revocandis, empti venditi, locati et conducti, negotiorum gestorum, mandati, pro socio.

Γ. — BREV. *(O [om. int.] H [finit* 10 in ciuili, *redit* 107 magis deceat*] NGEX [finit* 205 inchoata*] CPMSK [redit* 87 et eodem*] L, ex decurtatis textum solus servat Paris. 4411, quem passim attulimus, reliqui omisso textu inscriptionem subscriptionem interpretationem praestant; Fuldensis interpretationis particulas exhibet* [118 si quis laicus .... 124/125 procurent, 132 clericos .... 133 praesumant, 148 si uir .... 150 fuerit, 156 facultates .... 159 retineat, 165 ut omnia .... 167 debeant]. *Ex codicibus fragmenta minora continentibus Vat. reg. 520 fol. 96—98 textum integrum cum inscriptione habet subscriptione a secunda manu addita, D [Paris. 12445] fol. 199 et Phillipp. 1741 fol. 191 inscr. et textus §§ 1—7, iidem fol. 201 sq. et fol. 9 interpretationem integram exhibent; ex scintilla denique Parisina [= Paris. 10753], quae fol. 1—7 inscr. textum [finit* 103 possessor*] interpr. [incipit* 126 in foro*] servat, non attulimus minora).*

Berol. Lat. fol. 270 f. 15ᵇ *ante Sirmondianam primam ex nov. Valent. 27 (26) interpolatam suppositiciam constitutionem sub praescripto* 'Cap. XII Teodosii lib. VI de agnationibus diuidendis inter duos dominos' *praebet, cuius prima pars* ('inter colonum et colonam inter duos dominos taliter diuidatur agnatio, ita ut dominus coloni duas partes agnationis accipiat et dominus colone tertiam partem agnationis accipiat') *ex novellae nostrae interpretationis vv. 200 — 203 interpolata est (vide Mommseni editionem p. 240).*

Cf. interpretes Theodosiani 5, 18, 1, novellarum Valent. 27 (26) et 31 (30). Adhibuerunt novellam aut interpretationem Cod. Euric. frgm. 321 = L. VISIGOTH. 4, 2, 13 (ex v. 59 sqq.), THEODERIC. c. 12: '... ita ut circa pupillarem aetatem priuilegia antiquis uel nouellis legibus concessa seruentur uel circa eos, qui ex quo competere poterant post uicesimum et quintum annum intra tricesimum suas legibus proposuerint actiones. Cui casui quinquennii beneficium nouella lege probamus adiectum' *(spectat ad § 13), L. R. BVRG. 11, 4 (ad § 1). 26, 1:* 'pater debit de maternis bonis medietatem filiis dare, cum annorum XX fuerint. Quod si de proprietate rerum maternarum expressam non dederit portionem et per testamentum res proprias a filiis alienare uoluerit, ab heredibus repetendum est quidquid in expressa portione a uicensimo anno filii de fructibus accipere potuissent secundum legem nouellarum' *(pertinet ad § 10: cf. quae diximus ad vv. 64 et 159/160). 31, 1. 2 (ad § 12). 36, 9 (ad § 13). 44, 1 (ad § 6); praeterea, ut de Wretschko monuit, CAPITVL. ANGILRAMNI (ed. Hinschius, Decretales Pseudo-Isidorianae p. 755 sqq.) V (ex v. 192 sq.). XXXI (ex v. 192 sqq.). XXXII (spectat ad v. 21). XXXV (ad v. 17), GESTA ALDRICI (ed. Stephan. Balusius in Miscellaneis, Lucae 1761 sqq., p. 107) c. 47 (exhibet inscr. subscr. et v. 185 sq.), HINCMAR (in ed. Sirmond. vol. II) p. 545:* 'in capituli interpretatione edicti Valentiniani de episcopali iudicio, posteriore uidelicet constitutione, ita scriptum habetur' *(sequitur interpretationis initium usque ad* 118 abrogatum est*). 785 (ad v. 116 sqq.), CONCIL. DVZIACENS. (a. 871) c. 19 (Mansi XVI p. 603) [ex v. 126 sq.] et 23 (Mansi l. l. p. 614) [ad v. 116 sqq.], CONCIL. BELLOVACENS. (a. 1114: Mansi XXI p. 124) [ad v. 170 sq.], alii quos praetermisimus.*

199 cui aut] aut cui *G*, cui *S Paris. 4409* uenditus] uendet *PM*, uindit *S* donatus] donet *PMS* demissus *Ξ*, commissus *C* **199/200** in eo eum (cum *GM*)] in eum *ΩΞ*, in eodem *Paris. 4409*, in eo enim *Ψ¹Θ* **200** statum *NHΨ¹ΘΩ*, statutum *EXC*, statuto *C* possedeat *NGΨ¹ΘΩ* ab] alii *Ξ* actore *EL* fuisse] suis se *G*, esse *KLΞ* dimissum] demissum *N*, dimissus *EKᵛ Paris. 4409*, praeceptum *ΞD*, perceptum *K¹L*, dimissus preceptum *Ψ¹Θ* colonorum] colonarum *K°Ξ Paris. 4409* **200/201** agnationem *NΞ*, actione *Ω¹* **201** hanc *N* esse] fuisse *S* **201/202** ad palladium (-o *E*)] appalladio *K*; *vide ad v. 110* **202** colono] colonis *G* duas *N*, quos *Ξ* dominus *Ξ* **203** dominos *ES* et tertiam (tertia *NE*)] tertiam *G Paris. 4409* **204** actionis *NΨ¹Θ*

XXXVI [*Haenel* XXXV]. DE SVARIIS BOARIIS ET PECVARIIS.

xxxui] xxxiii *Γ*, [x]xxiii *O*, theod. xxxuiiii **ΔΔΣΞ Fuld.* de s. b. et pecuariis (pecoariis *Γ[lat.] Ξ[lat.] Fuld.[context.]*, pecorariis **ΔΔ*)] de suariis et boariis *O*

Nov. XXXVI [*Haenel* XXXV] (452 Iun. 29).

IMPP. VALENTINIANVS ET MARCIANVS AA. FIRMINO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ET PATRICIO.

Non miramur inter bellicas curas et obstrepentes lituos ordinatione magnifici viri parentis patriciique nostri Aëti formam publicae dispositionis in meliorem statum fuisse mutatam, cuius sollicitudini facillimum effectum praestitit amplitudinis vestrae in aeternum consulens laudanda provisio, quae sacrae urbis privilegiis et administrantis providentia et optimi civis adfectione subvenit et iam iamque occidui corporis functionem ita salubri dispositione constituit, ut remotis dispendiis numquam defectum virium devotio servientis incurrat, quippe cui et permutatione provinciarum et exactionis qualitate et pretii mode-
1 rata adaeratione prospexit, Firmine p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Unde inlustris et praecelsa magnitudo tua pragmatici nostri tenore conperto sciat secundum saluberrimam suggestionem suam, quae ex magnifici viri parentis patriciique nostri Aëti dispositione processit, patronis corporis suariorum intuitu sacrae urbis Romae in primis hoc beneficium praestari debere, ut delegatione, quae his intra provinciam Sardiniam praebebatur, de qua propter incertum navigationis inlatio fluctuabat, ad arcam praetorianam reducta cum aliis proventibus, sub refusione universorum titulorum, qui dispersi antehac plurimum in reliquis habere probabantur, de vicinis provinciis, id est de Lucania sex milia quadringentorum, Samnio quinque milia quadringentorum, Campania mille
2 nongentorum quinquaginta solidorum debita emolumenta oporteat decerni. De boariorum etiam vel pecuariorum praestatione nongentos quinquaginta solidos exactos sibi noverint

fuerint *HE Paris. 4409* et ad] et a *S*ᵃ, a *E* reuocatae] prouocatae *ΨΘ* abnecti *H* hereditati *Ω* 205 petitio] petitionis *EΨΘΞ*, praecio *G* auctore] actore *CKL*, hac auctore *X* conpetebant *Ξ* inchata *K* finalis] fiminalis *Ξ*, poenalis *H*, talis *N* homicidiis *E* 205/206 tutelae gestae (-a. *H*)] legeś ate *N* 206 uel *om. S* de collegiatis] collegiatis *H*, de colleiatis *PMS*, de collige(-i *L*)atis *KL*, de collegatis *E* uenditi locati *om. K*ᵗ locati *om. L* et conducti] uel conducti *C* 207 mandati] mandaret *S*, mandare *G*

1 aa. *om. O* p̅p̅o̅] *ΣΞ*, p̄ *Γ*, p̅f̅ p̅o̅ *Δ*, preposito *O* et patricio *om. ΣΞ Cui. ed. 1* 2 inter] in *Ξ* obstrependis *Ξ* ordinationem *Ξ* magnifici uiri] *Γ*, uiri magn. *ΔOΣΞ* 3 aeti] *Γ*, aetii *ΔΣΞ*, etii *O* poplici *Ξ* in *om. Δ* 3/4 mutatum *ΔΣ*¹*Ξ* 4 sol(l)icitudine *Σ*¹*Ξ* amplitudines *Ξ* 5 laudandam *Ξ* prouidentiae *ΣΞ Cui. ed. 1* 6 et optimi] optimi *O* ciuis] eius uis *Δ* aff(a)ectionem *ΣΞ*, adfectioni *Cui. ed. 1* subueniat *Ξ* et iam iamque] et etiam iamque *Σ*¹, et etiamque *Σ*² corpores *Ξ* functionem] iunctionem *ΣΞ Cui. ed. 1* 7 dispositionem *Ξ* constituet *Γ* seruientes *Δ*, inseruientis *Cui. ed. 1* 8 et *om. OΞ Cui. ed. 1* permutationem *Ξ Pithoeus*, perimitationem *Cui. ed. 1* et exactionis] *Γ*, exactionis *ΔOΣΞ Cui. ed. 1* qualitate] aequalitate *Pithoeus* 8/9 moderatae *Σ*, moterata *Ξ* 9 aderationem *Ξ*, adaerationis *Σ*² p̅k̅a̅a̅] *ΓO*, p̅k̅a̅ *ΔΣΞ* 9/10 unde inlustris] *Γ*, inlustris (-tra *Δ*) *ΔΣΞ*, illustris igitur *O* 10 praec. magnitudo tua] *Γ*, praec. magnificentia tua *ΔΣ Ξ*, pmt *O* pragrinatici *Ξ* conperto] confecto *Cui. ed. 1* 11 suggessionem *ΔΞ* parentes *ΔΣ*¹*Ξ* aeti] *ΓΣ*, aetii *ΔΞ*, etii *O* 12 corpore *Ξ*, et corpori *Cui. ed. 1* suariorum] suarariorum *Σ*¹, sui priorum *Σ*², *om. Γ* intantu *Ξ* 13 praestare debere *Γ*, debere praestari (-re *Ξ*) *ΔOΣΞ* delegatione] *O Pithoeus*, delegatio *ΓΔ ΣΞ* intro *Δ* 14 praebeatur *Ξ* nauicationis *Σ*¹ 14/15 praetoriam nam *Ξ* 15 prouentibus] *Seeck*, prouinciis *libri* refusionem *ΓΞ Cui. ed. 1* 16 antehac] antea *Γ* reliquis] reliquum *O* habere probabantur] *Γ*, habere probantur (-batur *ΣΞ*) *ΔΣΞ*, probantur haberi *O* de uicinis] diuitiis *Ξ* prouinciis] prouiciniis *Γ* de *om. O* lucania] lunia *Ξ* 17 sex (ex *Ξ*) milia] aemilia *Cui. ed. 1* quadrigentorum *ΓΣΞ* samnio q. m. quadringentorum (quadrigentorum *Γ*)] *ΓO*, *om. ΔΣΞ Cui. ed. 1* campania] *O Pithoeus*, campaniam *ΔΣ*¹*Ξ*, campinia *Γ*, de campania *Σ*² 17/19 mille (m *O Cui. ed. 1*) nongentorum (noningentorum *Δ*, nonagentorum *Ξ*, nonagintorum *Σ*, dcccc *O Cui. ed. 1*) quinquaginta (l *O Cui. ed. 1*) solidorum debita emolumenta (debite molumenta *Δ*, debita emulamenta *Σ*, debitae et mulumenta *Ξ*) oporteat (*sic Pithoeus*, opportiet *Ξ*, oportet *ΔΣ Cui. ed. 1*, oportere *O*) decerni de b. etiam uel pecuariorum (pecuniarum *Ξ*) praestatione (-nem *Ξ*)] milli (*reliquis om.*) *Γ* 19 noningentos *Δ*, nonigentus *Ξ* quinqueginta *Γ*ᵃ solidorum exacto *Ξ*

profuturos. Centum milia aequi ponderis porcinae de interpretiis iuxta priora constituta praebeant, ducena quadragena pondo ad solidos secundum promissionem suam inlaturi, quoniam certa emolumenta amota solita dubitatione percipiunt, ita ut centum quinquaginta diebus obsoniorum praebitionem sine ulla causatione singulis annis a se noverint procurandam, quae quantitas in tricies sexies centenis viginti novem milibus libris cum
3 duarum decimarum ratione colligitur. In ipsorum autem patronorum sit arbitrio constitutum, utrum per praetorianum officium adiunctis ei quinque de corpore suo quos elegerint, quibus ducenariae militiae honorem praeberi iubemus, an per suos tantummodo, ne forte onerosi sint adparitores, id ipsum munus velint exactionis inpleri, non expec-
4 tata deinceps praetorianae sedis annua delegatione, quae hactenus servabatur. Nec ante quicquam de Lucania Samnioque provinciis arca praetoriana deposcat quam suariis exigentibus debitum omne solvatur. Moderatores provinciarum eorumque officia sub periculo facultatum suarum diligentiam et efficaciam huic operi commodabunt, ut ea ipsa
5 quae providimus facilius inpleantur. Baonio priori corporis cum dignitate lege concessa etiam cingulum militiae iubemus adiungi, quo in rebus ordinandis sub privilegio militari maior huic auctoritas suffragetur. Quod circa successores eius venientes per ordi-
6 nem volumus custodiri. Quos ad nullum aliud praeterea onus convenit devocari, nisi
7 ut huic officio vacantes a ceteris habeantur inmunes. Suarios ipsos nullius adparitionis neque iniuriae neque dispendiis subiacere manentibus circa eos, quae superiora scita
8 sanxerunt. Obnoxias sane suario, boario et pecuario corpori personas ad debita praecipimus cum agnatione, peculiis et praediis onera revocari amotis omnibus, quae
9 sibi contra leges praesumptio et ambitio vindicavit. In quibus exequendis memoratus Baonius vel successores eius fidelem operam commodare debebunt, ut statutis nostris congruus praestetur effectus. Devotos enim ob hoc non solum provisione, sed etiam honore duximus adiuvandos, ut splendidiores in ministerio urbis aeternae semper invigilent suisque conpendiis existiment adgregari quidquid iugis procurarit inlatio. DAT. III KAL. IVL. ROMAE HERCVLANO $\overline{\text{VC}}$. CONS.

ΓΔΟΣΞ Fuld. (incipit 39 suario, *finit* 40 reuocari*)*

20 centum . . . . . 21 suam inlaturi *om. O* cento *Γ* aequi] *Σ^2 Cui. ed. 1,* aeque *ΔΣ^1Ξ,* equo *Γ, def. O* porcinae] *Γ,* portione (-nem *Σ Ξ*) *ΔΣΞ, def. O* de interpretiis] *ΓΣΞ Cui. ed. 1,* de interdictis preciis *Δ, def. O* iusta *Σ^1Ξ* 21 ducena] *Γ,* ducentena *ΔΣΞ, def. O* quadragena] *ΣΞ Cui. ed. 1,* quadraginta *Δ, om. Γ, def. O* pondus *Ξ Cui. ed. 1* solidos] *ΔΣ,* solidum *Γ,* solidorum *Ξ,* solid. *Cui. ed. 1, def. O* secundam *Γ* promissionem] promissione *Ξ, om. Σ* 22 quoniam] ut quoniam *O* certe molumenta *Γ* ita ut *om. O* 23 praebicione *Γ* sine u. causatione (-nem *Ξ*) *om. O* singulis annis *post* 24 procurandam *O* 24 procurandum *Σ^1* triceis *Ξ* sexes *Σ^1* centenis] centinis *Γ,* centis *Ξ* nouem] uiiii *Γ,* octo *Δ ΟΣΞ* 25 decemmarum *Γ* collegitur *ΓΔ* arbitri *Γ* 26 petorianum *Γ* quinque *bis Ξ* 27 quibus ducenariae (decenariae *Σ,* ducenariam *Cui. ed. 1*) militiae (militiam *Cui. ed. 1,* miliae *ΔΣ^1Ξ*) honorem *(sic Γ,* potestatem *Pithoeus, om. ΔΣΞ Cui. ed. 1)* praeberi (-re *Γ*) iubemus *om. O* suus tanto modo *Ξ* 28 adparitoris *Γ^bΞ,* adparatoris *Γ^a* id] ad *Ξ,* in *Σ* ipsum *om. O* uelint] uellint *Σ^1,* uel inter *Δ* exactionis *om. O* 28/29 spectata *Γ^b* 29 quae *om. Ξ* nec] non *Σ* 30 bucania *Σ* samnique *Ξ,* somnioque *Γ; fortasse excidit* et campania 31 exgentibus *Σ* mederatores *Σ^1* earumque *O* 32 periculum *Γ* diligentiae *Ξ* huic oppere *Ξ,* huius operis *O* 33 prouidemus *ΔΣΟ* baonio] *ΓΟΣΞ,* barnio *Δ* prior *Σ^1,* prius *Σ^2* corpori *Σ^2* dignitatem *Ξ* 34 quod *Ξ* in *om. Σ^1* 35 quod] quo *Σ^2* successoris *Ξ* 36 quos] quod *Γ* aliud] alina *(sic) Ξ, om. O Cui. ed. 1* praeteresat *Σ^1Ξ* deuocari] reuocari *Δ* nisi] set *O^b; fortasse scrib.* sic 37 ut] *Γ, om. ΔΟΣΞ* habentur *ΔΣ^1Ξ* inmunus *Γ* ipsus *Γ,* ipsius *Cui. ed. 1* nullius] *ΓΔΟΣ^2,* nullus *Σ^1, om. Ξ Cui. ed. 1* apparitiones *Ξ,* adpatriciones *Γ* 38 iniurae *Σ^1* 39 obnoxios *Pithoeus* boario] et boario *O* corpore *Fuld.* personis *Fuld.* addebiata *Fuld.* 40 praecepimus *Σ,* precipemus *Fuld.* agnationem *Σ^1Ξ* praediis] presidiis *Fuld.* reuocare *Γ* remotis *Cui. ed. 1* 41 legis *ΓΔΞ* uendicauit *O* exigendis *$Ξ^1$* memoratos *Δ* 42 barnios *Δ* uel] et *O* successoris *Ξ* commodate *Γ* ut statutis] *O,* ut institutis *ΣΞ,* onestatutis *Δ,* statutis (*om.* ut) *Γ,* quo statutis *Pithoeus* 43 congruis *Σ* debotos *Σ^1,* debitos *O* prouisionem *Ξ* honorem *Γ,* honere *Ξ* 44 adiuuandus *Ξ* splendiores *Σ,* splendoris *Ξ* aet. urb. *O* 45 conpendiis] inpendiis *Γ* existiment] *sic Δ,* extiment *Γ,* aestiment *ΟΣ^2Ξ,* stiment *Σ^1* iugis] iu *Γ* procurarit] *ΓΟΣ^2,* procuraret *Δ Σ^1,* procurare *Ξ* 46 romam *Σ* hercolano *ΓΔΣΞ* $\overline{\text{uic}}$ *Ξ*

TITVLI LEGVM NOVELLARVM DIVI MAIORIANI A.

De apparatu conferas quae diximus p. 1.

I. De ortu imperii sui.
i] *sic Γ*, iii *ΨΘΩ Aegid.* sui] *sic Γ(lat.)*, diui maioriani a. *(om. Ω) ΨΘΩ*, *om. Aegid.*

II. De indulgentiis reliquorum.
ii] *sic Γ*, iiii *ΨΘΩ Aegid.*

III. De defensoribus civitatum.
iii] *sic Γ*, u *ΨΘΩΣΞ Aegid.*

IIII. De aedificiis publicis.
iiii] *sic Γ*, ui *ΨΘΩ Aegid.* publicis] *Γ Aegid.*, curialium *ΨΘΩ*

V. De bonis caducis sive proscriptorum.
u] *sic Γ*, uii *ΨΘΩ Aegid.* proscriptorum] *Γ Aegid.*, proscriptoribus *ΨΘΩ*

VI. De sanctimonialibus vel viduis et de successionibus earum.
ui] *sic Γ*, uiii *ΨΘΩΣ Aegid.* uel] et *Aegid.* successoribus *Aegid.* eorum *Ω Aegid.*

VII (= BREV. I). De curialibus et de agnatione vel distractione praediorum eorum et de ceteris negotiis.
uii] *sic Γ*, i *reliqui (om. O)* curialibus] decurionibus *O*, curionibus *Aegidianae codd. Vat. 991 Paris. 4418. 4633* et de *(om. S^{α})* agnatione (actione *ΨΘ Aegid. omnes*) uel (et *Fuld.*) distractione (districtione *$NS^{\alpha}L$*, *om. Fuld.*) praediorum eorum *(om. S) om. O* et de ceteris] *sic Γ*, et (ac $Ω^{b}$) de (di *Fuld.*, *om. $OΨΘΩ^{b}$ Aegidianae cod. Paris. 4416. $S^{\alpha}L$*) diuersis *reliqui*

VIII. De reddito iure armorum.

VIIII. De adulteriis.
uiiii] *sic Γ*, theod. l. *(= quinquagesima) Fuld.*, ll *(= leges)* nouellae **Δ*, *om. O* de adulteriis] *sic ΓO*, de *(om. Fuld.)* adulteriis (aduteriis *Fuld.*) diui maioriani (maiorani .l. **Δ*) *Fuld. *Δ*

X. Neque senatorem urbis Romae neque ecclesiam ex testamento sibi a certis personis aliquid relictum fisco inferre cogendum et de populis urbicis.
testamentum *Γ* a certis] acer *Γ*

XI (= BREV. II). De episcopali iudicio et ne quis invitus clericus ordinetur vel de ceteris negotiis.
xi] *sic Γ*, ii *reliqui (om. O)* de *om. Γ* episcopalo *Fuld.* iudici *Fuld.* et ne quis i. cl. ordinetur (-nentur *Γ*) uel de c. n.] *Γ*, et de ceteris negotiis et ne quis inuitus clericus ordinetur (ordenitur *Fuld.*) *reliqui*, *om. O Aegid.*

XII. De aurigis et seditiosis.

Γ (ad I—XII) *Fuld. O (hi duo ad* VII. VIIII. XI) **Δ (ad* VIIII) *ΨΘΩ (hi tres ad* I—VII) *Σ (ad* III. VI. XI) *Ξ (ad* III. XI) *Aegid. (ad* I—VII), *ad Brev. NSL.*

LIBER LEGVM NOVELLARVM DIVI MAIORIANI A.

I. DE ORTV IMPERII D(OMI)NI MAIORIANI A.

i] *Γ*, iii *Ψ'ΘΩ Aegid.* ortu] ritu *Cui. ed. 1* dni mai. a.] $\overline{\text{dni}}$ maioriani $\overline{\text{ag}}$ $\overline{\text{dni}}$ *Γ (context.)*, diui mai. aug. *(om. Ψ' [context.] Θ [context.] Ω)* *Ψ'ΘΩ*, sui *Γ (lat.)*, *om. Aegid.*

Nov. I (458 Ian. 11).

IMP. MAIORIANVS A. AD SENATVM. Imperatorem me factum, patres conscripti, vestrae electionis arbitrio et fortissimi exercitus ordinatione cognoscite. Adsit aestimationi omnium propitia divinitas, quae regni nostri augeat pro vestra et publica utilitate successus, qui ad sustinendi principatus apicem non voluntate mea, sed obsequio publicae devotionis accessi, ne aut mihi soli viverem aut ingratus rei publicae, cui natus sum, sub hac recusatione iudicarer. Dicatis quoque Iano Kalendis suscepti feliciter consulatus ereximus fasces, ut praesens annus nascentis imperii nostri incrementa suscipiens nostro etiam nomine signaretur. Favete nunc principi quem fecistis et tractandarum rerum curam participate nobiscum, ut imperium, quod mihi vobis adnitentibus datum est, studiis communibus augeatur. Praesumite iustitiam nostris vigere temporibus et sub innocentiae merito proficere posse virtutes. Nemo delationes metuat, quas et privati in aliorum moribus condemnavimus et nunc specialiter persequimur; nullus calumnias reformidet, nisi quas ipse commoverit. Erit apud nos cum parente patricioque nostro Ricimere rei militaris pervigil cura. Romani orbis statum, quem communibus excubiis et ab externo hoste et a domestica clade liberavimus, propitia divinitate servemus. Puto instituti nostri vobis inesse notitiam, qua mihi amorem vestrum vitae et periculorum quondam socius indubitanter spondeo: enitar tamen rebus omnibus, si superna concesserint, auctoritate principis et obsequio collegae, ut vestrum in me vobis non possit displicere iudicium. ET MANV DIVINA: OPTAMVS VOS FELICISSIMOS ET FLORENTISSIMOS PER MVLTOS ANNOS BENE VALERE, SANCTISSIMI ORDINIS PATRES CONSCRIPTI. DAT. III ID. IAN. RAV(ENNAE) D. N. MAIORIANO A. I CONS.

ΓΨ'ΘΩ

1 im$\overline{\text{pp}}$. *Γ* patres conscripti] p. c. *Cui. ed. 1* 2 ordinationem *Ψ'ΘΩ* cognoscite] *Γ*, agnoscite *Ψ'ΘΩ Cui. ed. 1* adscit *Ψ'* aestimationi] *scripsimus*, a extimatione *Γ*, a aestimatione (-nem *Ψ'*) *Ψ'Θ*, ordinationi *Ω Cui. ed. 1* 3 propiciata *Γ* et publ. ut.] *Γ*, ut. et publ. *Ψ'ΘΩ Cui. ed. 1* 4 sed] et *Γ* 5 soli] solui *Γ* 6 susceptis *Γ* 7 incrementer *Ψ'Θ* 8 principe *Γ* 9 ut] in *Ψ'Θ* 10 uigete *Ψ'Θ*, uigite *Ω* 11 posse] post se *Γ* dilationes *Ψ'* metuet *Ω Cui. ed. 1* quas ... 12 condemnauimus *om. Ψ'Θ* 12 persequimus *Γ* 13 erit *om. Ω* parente] *Γ*, patre (-em *ΘΩ*) *Ψ'ΘΩ Cui. ed. 1* ricomere *Ψ'*, richemere *ΘΩ Cui. ed. 1*, ricimide *Γ* 14 peruigel curant *Γ* orbis] *Cui. ed. 1*, urbis *libri* statum] *Ω*, statutum *ΓΨ'Θ* quem] que *Ψ'ΘΩ* exteno *Ω*[1], extero *Ω*[2] 15 domesticam *Ψ'ΘΩ*[a] deliberauimus *Ψ'* instituti] *Γ*, institutionis *Ω Cui. ed. 1*, institutiones *Ψ'Θ* 16 nostri] uestri *Γ* qua] *Ψ'Θ*, quam *ΓΩ* amorem] *Γ*, amore *Ψ'ΘΩ* 17 ex(s)pondeo *Ψ'ΘΩ Cui. ed. 1* omnibus] *Γ*, communibus *Ψ'ΘΩ Cui. ed. 1* 17/18 auctoritatem *Γ* 18 collige *Ω* displici *Γ* 19 multus annus *Γ* 20 conscripti] conscribit *Γ* 20/21 dat. iii *(om. Ω Cui. ed. 1)* id. ian. r$\overline{\text{au}}$ *(sic Ω*, rauenñ *Ψ'*, rau(a)enna *ΓΘ)* d. n. ($\overline{\text{dno}}$ *Γ*, *om. Ψ'ΘΩ*) mai. aug. i (et *Γ*) cons. (conss. *ΘΩ*) *libri*

II. DE INDVLGENTIIS RELIQVORVM.

ii] *Γ (lat.),* iiii *Ψ'ΘΩ Aegid., om. Γ (context.)*

Nov. II (458 Mart. 10).

IMP. MAIORIANVS A. BASILIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Ut primum mundo sacri principatus nostri rudimenta fulserunt, has potissimum salubres rei publicae cogitationes, quibus universitati remedia inpendenda conplectimur, sibi regni nostri novitas vindicavit: fessas provincialium varia atque multiplici tributorum exactione fortunas et extraordinariis fiscalium solutionum oneribus adtritas solitae inlationis amisisse substantiam et defectum sui etiam in his, quae merito fuerant solvenda, sensisse: superindicticiis si quidem titulis in praeteritum possessor exhaustus, dum aegre solutionis trahit sub inpossibili devotione reliquias et pro temporis cursu novis subinde perurguetur venientium indictionum tributis et in redimendis adtenuatur indutiis, coacervatae in unum sarcina obnoxietatis obruitur et praecedentibus debitis neutiquam sufficiens ad futuram quoque inlationem minus idoneus invenitur. Quapropter tribuendae inmunitatis beneficiis provincialium spes viresque fovendae sunt: interest enim clementiae nostrae piam manum dare defessis et subiectorum angustiis in tempore subvenire, ut inveteratis nexibus liberi ad ea, quae in posterum publicis secundum morem conpendiis inferenda sunt, possibilitatem incipiant
1 habere solvendi. Et idcirco mansura in aeternum lege sancimus universorum fiscalium titulorum vel ad arcam magnificentiae tuae vel ad utrumque aerarium pertinentium reliqua usque ad praesentis undecimae indictionis initium a possessoribus non petenda: quae sub generalis indulgentiae beneficio relaxamus obnoxiis. Atque hoc ita pro cunctorum remedio constitutum sub aperta volumus definitione servari, ut quidquid ex praeteritis indictionibus usque in praesentem undecimam reliquorum est, quod vel apud possessorem residet vel in privatum, ut fieri interveniente versutia adsolet, nexum emissa curialibus vel canonicariis vel quibuslibet aliis cautione migravit, penitus non petatur, ut exactione careat stipulatio, quam pro fiscalium calculo contractam nostrae mansuetudinis relaxavit humanitas: excepta suarii canonis ratione, cui propter urbis venerabilis copiam nihil
2 volumus indulgentia interveniente decerpi. Ad illam quoque dispositionum partem augustae mentis providentiam sensumque conferimus, ut provinciales nostros, quos inmunes a reliquis fecimus, devotos in posterum et semper idoneos remota feralium conpulsorum acerbitate faciamus. Praefectiani si quidem atque palatini vel aliarum potestatum adparitores conpetentium titulorum exactione suscepta contra veterum morem per

---

1 imp̄p̄ *Γ* basilio] *Ψ'Θ*, basiuo *Γ*, palladio *Ω Cui. ed. 1* primam *Ψ'Θ* mundum *Γ* 2 his *Ψ'Θ* 3 uniuersitates *Γ* 4 fessa *Ψ'ΘΩ* exactionem *Ψ'*^{a}*ΘΩ* 5 solitae] *Reinesius,* solutae *libri* inlationes *Ω* amisisse] *Γ*, amissae *Ψ'ΘΩ* substantiae *Ψ'Θ* 6 soluendas *Ψ'ΘΩ* sensisise *Θ* superindiciis *Γ* si *om. Ψ'ΘΩ* 7 possessor exhaustus] *cf. nov. Valent. 1,1,15* aegre] (a)egere *ΓΩ* inpossessibili *Ψ'* 8 nobis *libri* 8/9 uenieutum indictione *Γ* 9 in redimendis (-mentis *Γ*) adt. indutiis] *cf. nov. Valent. 1, 1, 15 sq.* quoaceruate *Γ* unum sarcina] *Γ Cui. ed. 1,* unam sarcinam *Ψ'ΘΩ* 10 praecedentibus . . . 11 inuenitur] *cf. nov. Valent. 1, 3, 34 sq.* debitis] *Γ*, diuitiis *Ψ'ΘΩ Cui. ed. 1* 10/11 inlatione *Ψ'Θ* 11 minis *Γ* inmunitatis . . . 12 fouendae *om. Ω Cui. ed. 1* 12 *verba* interest . . . 13 subuenire *mire concinunt cum novellae Valent. 1,1 vv. 3—5* interest] ante res *Ω Cui. ed. 1* pia *Ψ'Θ* manum dare] *Γ*, mandare *Ψ'ΘΩ Cui. ed. 1* defessis] defensis *Ω Cui. ed. 1* 13 in *(om. Ω*^{1}*)* tempore *om. Γ* inueteratis] *Cui. ed. 1,* inueterati *ΓΨ'Θ*, inueterate *Ω* liberi] liberari *Ω*, liberati *Cui. ed. 1* ea] *Γ*, ae *Ψ'Θ*, haec *Ω Cui. ed. 1* 14 more *Ψ'ΘΩ* inferende *Γ*^{a} incipiant *om. Ψ'*^{a} 15 et *om. Ω Cui. ed. 1* sanciamus *Θ* 16 titulo *Ω* arcu *Ω*, arcae *Ψ'Θ* 16/17 reliquam *Γ* 17 praesentis undecimae] praesenti sunt decimae *Ω: ea incipit a. 457 Sept. 1* possessoris *Ψ'Θ* petendam *Ω* 18 beneficiis *Γ* obnoxios *Ψ'ΘΩ* 19 remedium *Γ*^{b}, remedia *Γ*^{a} seruare *Γ* praeteritis] peritis *Γ* 22 canonariis *Γ* caucionem *Γ* 23 careat] non careat *Ψ'Θ* calcolum *Γ* contractam] *Seeck,* contempta *Ψ'ΘΩ*, contimta *Γ* 24 suarii canonis] *cf. nov. Valent. 36 (35)* rationem *Ψ'ΘΩ* propter] prop *Γ* copia nihil *ΘΩ*^{a}, copiam *Ω*^{b} 25 dispositionum] *Γ*^{b}*Ω*, dispositionem *Γ*^{a}*Ψ'Θ* 26 mentis] *Ψ'Θ*, mentes *Ω*, mentem *Γ* prouidentia *Ψ'ΘΩ* 28 aceruitate facimus (-cinus *Ψ'*) *Ψ'ΘΩ* 29 exactione] exacactione *Γ*^{a}, ex hac actione *Γ*^{b} ueterum] *Γ*, ueterem *Ψ'ΘΩ*

provincias discurrentes enormibus exactionibus possessorem curialemque concutiunt et ita omnia pro arbitrio suae depraedationis extorquent, ut, cum aliqua pars certa vel minima publicis conpendiis inferatur, duplum aut amplius in sportulis avidus et praepotens executor accipiat. Hinc est, quod vetus providentia dispositioque maiorum, quam in omnibus sequimur atque reparamus, provincialibus iudiciis exequenda commisit, quibus adnitentibus per singularum municipes civitatum moderatione tractabili fiscalium tributorum celebraretur inlatio: quam si acerbius humilis notusque conpulsor pro sui conpendii utilitate tractasset, confestim depraedationibus vexatorum aditu audituque facilis provinciae cognitor subveniret. Nunc vero canonicarios superioris militiae auctoritate terribiles et in provincialium viscera et damna desaevientes nec arguere quisquam apud provincialium iudicem potest, cum resupinae adpariturae et totum sibi de superioris cinguli fastidio blandienti potestas provincialis examinis subiecta famuletur nec de longinquis provinciae regionibus cum magno sumptuum expensarumque detrimento ad comitatum nostrum venire audeat ille qui queritur, cui sub duro patientiae gemitu tolerabilior videtur depraedatio saevientis quam sub magno observationis incommodo sustinendus inpetrandae ultionis eventus. Hinc est, quod per iniuriam conpulsorum destitutae ordinibus civitates idoneum nequeunt habere curialem, quod exigentium atrocitate perterriti possessores propria rura destituunt, cum non iam amissio fortunarum, sed saeva custodia et suspendiorum crudelitas formidatur, quae inmitis adparitor et executio militaris pro commodo suae cupiditatis exercet. Ac ne ulterius canonicariorum venalis inprobitas publicis fortunis inferat privatisque dispendium, veteri more revocato provinciarum rectores celebrandae exactionis summa respiciat, per quorum officia profligari iubemus annuas functiones, ita ut a duodecimae indictionis initio nullus ad provinciam magnificentiae tuae canonicarius, nullus palatinus, nullus armatae potestatis minister accedat, sed universa fiscalia, quae de provinciis speranda sunt, per locorum iudices inferantur,
quos aut neglegentiae culpa respiciet aut laus manebit industriae, ita ut ipsis modera-
3 toribus ad admonendum tantummodo directus executor immineat. Et quia totum pro
remedio possessoris serenitas nostra constituit, quem tributorum gratia solvendorum
fruges suas sub opportunitate vendentem volumus per temporis intervalla refoveri, trina
per annum vice singularum indictionum quantitas speranda solvatur et quadrimenstruis
inlationibus annuae functionis celebretur exactio, cuius summam, ita ut distinctum est,
4 moderatoris adnitente diligentia ad arcam volumus congrua exactione transmitti. Ha-

---

30 enormibus] Γ, enorinibus Θ, enioribus Ω, enoribus Ψ', senioribus *Cui. ed. 1* 31 extorquent ut cum] *Cui. ed. 1*, extorquent tunc Γ, extorquentium cum Ψ'ΘΩ certa] Ψ'ΘΩ, ceria Γ 32 publici Ω^{b} duplum Ω *Cui. ed. 1* in *om.* Ψ'ΘΩ 33 accipiet hoc est Ω 34 atque rep. pr. iudiciis (-cis Γ) *om.* Ψ'Θ exequenda] et sequenda Ψ'Θ 35 adnitentibus] et nitentibus Ω *Cui. ed. 1 in text.* tractabilis Ω 36 celebretur *libri* aceruius Ψ'Θ 37 tractasset] tractatus et Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1* uexatorum] uel exactorum Ψ'Θ audituque] aditumque Γ facilis] *scripsimus*, faciles Γ, fiscalis Ψ'Θ, fiscalium Ω *Cui. ed. 1* 38 cognitor] Γ, cognitus Ψ'ΘΩ 38/39 terribilis Ψ'ΘΩ 39 desaeuientes] *Haenel*, de se uenientes Γ, saeuientes Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1* 39/40 prouincialium] ΓΨ', prouincialem ΘΩ 40 resupinae adpariturae] *Seeck*, resupina adpariture Γ, resupina adparitori Ψ'ΘΩ 41 blandienti] *Seeck*, blandientes *libri* examini Ψ'Θ lonquis Γ 42 detrimentum Γ 43 audeat] *malumus* audet durum p. gemitum Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1* tolerabilior] tollorabior Γ^{b}, sub tollorabior Γ^{a} 44 saeuientes Ω sustinendos Ψ'ΘΩ

44/45 inpetranda Γ 46 atrocitate] Γ, auctoritate Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1* perterriti] perriti Γ^{b}, periti Γ^{a} 47 rura] iura Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1* distituunt Ψ'Θ iam] tam Ψ'Θ amisso Ψ'ΘΩ 47/48 saeua c. et suspendiorum (-dorum Γ) crudelitas] *cf. nov. Valent. 1, 3, 25* 48 inmitis adp. et e. militaris] *cf. nov. Valent. 1, 3, 28* 49 cupiditatis] pietatis Ψ'Θ inprobitas] probitas Γ 51 summa] subma Γ profligare Γ 52 a] ad Γ, *om.* Ψ'ΘΩ duodecimae indictionis (indictio Ψ'Θ, indicitur Ω) initio] *id est 458 Sept. 1* nullus .... 53 canonicarius *om.* Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1* 53 armatae] armatule Γ 55 culpa] cura Ω *Cui. ed. 1* respiciet] *scripsimus*, respiciat *libri* industria Ω *Cui. ed. 1* 56 tanto modo Θ 57 remedio] redeo Γ^{a} sereritas nostrae Γ 58 opportunitate] Γ, oportunitatem Ω, oportunitatibus Ψ'Θ 59 singolorum Γ^{a}, singulari Ψ'ΘΩ quadrimestruis Γ, quadrumenstruis Ψ'^{a}ΘΩ 60 annae Ψ'^{a}Θ summa Ψ'ΘΩ 61 moderatores Ψ'ΘΩ adnitente] Γ, admonentes Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1* diligentia] Γ^{b}, diligencie Γ^{a}, diligentiam Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1* arca Γ congru(a)e exactionem Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1*

benda sane ratio est potentium personarum, quarum actores per provincias solutionem
fiscalium neglegunt, dum pro sui terrore fastidii minime perurguentur ac se in praediis
retinent contumaces, ne ad eos praeceptum iudicis possit aut conventio pervenire: et
idcirco clarissimarum domorum vel potentium iubemus actores seu procuratores in his
civitatibus iudici per provinciam discurrenti sui facere et exhibere praesentiam, in quarum territoriis praedia suorum sciant esse patronorum et tamdiu publicis inhaerere conspectibus, quamdiu in eodem oppido morari viderint cognitorem; quod etiam sacrae
domus nostrae observare iubemus actores. Nam si quis ex memoratis defuerit ac se per
totum annum pulsandus conveniendusque subtraxerit, raptus ad supplicium id, quod
exacto indictionis tempore minus intulisse convincitur, duplum cogatur exsolvere. Sicut
enim vexari incongruae exactionis incommodis devotos nolumus, ita rebelles iustae severi-
5 tatis vigore persequimur. Illud quoque providendum est, ne provinciales iudices falso
in obiurgationem adparitorum suggestionibus commentisque deducantur, qui ad eos hac
exactione translata ereptam inmanium commodorum praedam e suis faucibus lugent: ac
propterea hoc eis tribuimus dignitatis, ut de iniunctis actibus et de suae adsertione
diligentiae referendi ad mansuetudinem nostram habeant facultatem, ut nos potissimum
de eorum administratione iudicemus, quorum suggestiones inter quaslibet publicas curas
sacrae providentiae adtentione dignamur, Basili p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissi-
6 me). Inlustris et praecelsa magnitudo tua huius legis saluberrima constituta propositis
divulgabit edictis, ut ad provinciales remedia concessa perveniant et iudices ex nostra praeceptione cognoscant ita industriae ac vigilantiae suae exactionum publicarum redditam
potestatem, ut non leviter arguendi sint, si † Augusti non inertem dissimulationem nequiverint
respondere iudicio. DAT. VI ID. MART. RAV(ENNAE) ACC(EPTA) V ID. S(VPRA)S(CRIPTI) RAV(ENNAE) D. N. MAIORIANO A. I CONS.

ΓΨ'ΘΩ

62 sane] sa Θ, *om.* Ψ' 63 pro sui terrore] prosint errore Ψ'Θ perunguentur Ω 65 auctores *libri* 66 iudicii Ψ'Θ discurrente ΓΨ' 67 suarum Ψ' sciunt Γ et tamdiu] etiam diu Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1* 68 quamdiu in] quam diuini Γ quod *om.* Γ 69 auctores ΓΨ'Θ 70 pulsandos conueniendosque Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1* 71 conuicitur Ψ' 72 uexare Γ deuotos] Ω, deuotis Ψ'Θ, debetus Γ 74 ducantur Ψ'Θ hac] haec Ψ'ΘΩ 75 erepta Ψ'ΘΩ e suis] me suis Ψ'Θ, messuis Ω faucibus] *Reinesius*, fraudibus *libri* 76 dignitates Ψ'Θ inductis Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1* adsertionem ΘΩ 77 nostra Θ habent Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1* 78 administrationem Γ 79 adtemptatione Γ dignamur] Ψ'ΘΩ, dignam Γ pkaa] ΓΨ'Θ, pka Ω

80 magnitudo] Γ, magnificentia Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1* praepositis Ψ'Θ 81 diuulgauit Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1*, deuulgauit Γ ex nostra] ea Γ 82 industria Γ exactionum] exactionem Ψ'ΘΩ, exactione Γ reddita Γ 83 augusti (*sic* Γ, augusto Ψ'ΘΩ) non inertem (*sic* ΓΩ *Cui. ed. 1*, in artem Ψ'Θ) dissimulationem (-ne Ω *Cui. ed. 1*) *libri*; *locus corruptus fortasse hunc in modum sanandus:* augustiano per inertem dissimulationem (*vel* inerti dissimulatione) nequiuerint respondere indicio nequererint Γ 84 iudicio] iudicibus Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1* dat. ui (uii Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1*) id. mart. raū (*sic* ΓΩ, rauen̄n Ψ', rauenna Θ) *libri* 84/85 acc. u id. s̄s̄ raū] Γ, *om.* Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1* 85 d. n. (dom̄ Γ) mai. ā. i (s̄. Γ) cons.] ipso ā. (augusto Ω) consulibus (cos. *Cui. ed. 1*) Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1*

III. DE DEFENSORIBVS CIVITATVM.

iii] Γ, u Ψ'ΘΩΣ*(lat.)* Ξ *Aegid.*

Nov. III (458 Mai. 8).

IMPP. LEO ET MAIORIANVS AA. VNIVERSIS RECTORIBVS PROVINCIARVM. De civitatum per
omnes provincias positarum raritate cogitantes, quibus fugientibus incolis defensorum

---

1 imp̄p̄. leo et maiorianus āā.] *sic libri omnes; Leonem imperatorem (a. 457 Febr. 7 Constantinopoli creatum [Chron. min. 2 p. 87]) a. 458 Mart. 10 agnitum nondum fuisse in Occidente a Maioriano (creato a. 457 Apr. 1 [Chron. min. 1 p. 305]), cum novella praecedens (Maiorian. 2) nos doceat, sequens novella (Maiorian. 4) Iul. 11 eiusdem anni 458 ab utroque imperatore data est. Non habemus igitur cur paulo post Kalendas Apriles a. 458 agnitum esse Leonem a collega Maioriano negemus* uicitatum Γ 2 omnis Ξ raritatem Ξ, caritate Γ incomis Γ

auxilio destitutis, qui unumquemque civium ab inprobitatibus insolentum antiquae ordinationis studio vindicare consueverant, solitudo est nostris ordinationibus submovenda, ... dendi priscae consuetudinis morem omnibus contemptum revocandum esse censuimus: ut probis moribus, honestate . . . . providentia viri iudicio universitatis electi auctoritatem tuendae in civitatibus suis plebis accipiant et, quaecumque utilitatem publicam respiciunt, concessae per leges privilegio dignitatis vel exequendi vel insinuandi auribus mansuetudinis nostrae habeant potestatem. Hoc enim modo fieri potest, ut repressis per eos insolentiae vitiis quaequae accidentia in provinciarum nostrarum parte † tractatum intenti curis maioribus ignoramus, eorum ad emendandum suggestionibus instruamur et ii, qui per iniuriam conpulsorum rurales habitationes et solitudines expetunt, sub defensorum tuitione degentes publicis se urbiumque conspectibus repetiti domicilii habitatione restituant. Quapropter praeceptionis nostrae tenore conperto universarum civitatum, quae sunt inhabitantium frequentia celebres in tuae potestatis arbitrio constitutae, municipes honoratos plebemque commoneas, ut adhibito tractatu atque consilio sibi eligant defensorem factumque dematurent, ut sub hac sollemnitate desideria urbium singularum ad nostram mansuetudinem dirigant, quia ipsos provinciales propter expensas vel itineris laborem ad comitatum venire non patimur, ut conpertis eorum moribus atque personis, quos praeter ambitum dignos tali ministerio et honore iudicemus, idoneos defensores confirmatio constituat. DAT. VIII ID. MAI. RAV(ENNAE) D. N. LEONE ET MAIORIANO AA. CONSS.

ΓΨ'Θ (hi duo om. subscr.) ΩΞ

3 auxiliis Ξ   distitutis Ψ'ΘΞ   qui unumquemque . . . 4 consueuerant] *cf. Theod. 1, 29, 7 (= Iust. 1, 55, 5)*   insolentum] . . . . lentum *(vacuo spatio relicto ante* lentum*)* Γ, insolentem Ψ'ΘΩΞ   4 consueuerant] Γ, consueuerat Ψ'ΘΩ, consuerat Ξ   solitudo est] *scripsimus*, solitudinis Γ, sol(l)itudo ΘΩ[1]Ξ *Cui. ed. 1*, sol(l)icitudo Ψ'Ω[2]   submonenda Γ, mouenda Ξ   5 . . . . dendi *(vacuo spatio relicto ante* dendi*)* Γ, possidendi Ψ'ΘΩΞ *interpolantes cum Cui. ed. 1; scribendum esse* defendendi *vel* plebem defendendi *censet Seeck*   consuitudines Ξ   morem omnibus contemptum reuocandum] *scripsimus (cf. nov. Iust. 15 pr.)*, more oms contempdum Γ, morem reuocandum Ψ'ΘΩΞ *cum Cui. ed. 1*   6 probis] Γ *cum Pith. (ad Cuiac.) et Cui. ed. 2*, prouisi Ψ'Θ *Cui. ed. 1*, prouiri Ξ, prouisio Ω   honestate prouidentia *libri; fortasse scrib. cum Seeckio* honestate probata spectata prouidentia *vel simile quid*   indicio (indicio Γ) uniuersitatis electi *(sic* Ψ'ΘΩ, elicti Ξ, edicti Γ*)*] *cf. Theod. 1, 29, 6 cum int.*   7 auctoritate Ψ'ΘΩ   tuendae . . . . plebis] *v. ad v. 3/4*   7/8 utilitatem *(om. Ω Cui. ed. 1)* publicam] *cf. Iust. 1, 55, 8, 1:* publicam disciplinam   8 per] pro Ξ   priuilegio] Γ, priuilegiam Ξ, priuilegia Ψ'ΘΩ   dignitates Ψ'Θ   sequendi Ξ   9 mansuetudines Ξ   habent Ψ'ΘΩΞ   10 quaequae] *scripsimus*, quoque Γ, quoque que Ξ, quoque qui Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1*   accedentia Ψ'ΘΩ, accedentiam Ξ, accedenciae Γ   parte] pariter Ξ *cum Pith. (ad Cuiac.)*   tractatum *libri*, tractatuum *Reines., pro verbo hoc corrupto quid sit scribendum dubium;* tractu longo remota *vel simile quid requiri censet Seeck*   11 emendaendum Γ[b], emendaendam Γ[a], demandandum Ξ, emendum Ψ'   suggessionibus Ξ   12 ii] hii Γ, *om. reliqui*   rurales] curiales Ξ   habitationes (-nis Ξ) et] habitacionibus ei Γ   solitudines (-nis Ξ)] sollicitudinis Γ   13 tuicionem Ξ   publices Γ, poplices Ξ   se (seu Ξ) u(o- Ξ)rbiumque conspectibus] si urbium *(sequitur spatium vacuum)* fectibus Γ   reperii Ξ   habitationem Ψ'ΘΩΞ   14 conperto] Γ, percepto Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1*, praecepto Ξ   uniuersarum] in uniuersa Ξ   14/15 quae sunt inhabitantium] quam sint habitancium Γ   15 frequencium Γ   tuae] *scil. uniuscuiusque provinciae rectoris*   potestatem Γ, potestate Ξ   constitutae] constitae Ω, constituti Γ   16 honeratos Ψ', honoratus Ξ   plebem quem Ψ'   commoneas] *scripsimus*, commoneat ΓΘΩΞ, commemorat Ψ'   adhibitio Γ   17 sol(l)emnitatem ΓΩΞ   orbium Ξ   18 mansuetudine Γ, masuetudinem Θ   ipso prouincialis Ξ   iteneres Ξ   18/19 labem Γ   19 comiatum Θ   ut *om.* Ξ   20 praeter ambitum] *cf. Theod. 1, 29, 6*   talis Γ   confirmato Ψ'Θ   21 mai.] *sic* ΓΞ, mār Ω *Cui. ed. 1*   d. n. leone et] *sic* Γ, *om.* ΩΞ   aa. conss. (consl. Γ)] *sic* Γ, a. i conss. Ω, a. i cons. Ξ

IIII. DE AEDIFICIIS PVBLICIS.

iiii] *Γ*, ui *Ψ'ΘΩ Aegid.* aeficiis *Γ (context.)* publicis] *sic ΓΩ (context.) Aegid.*, curialium *Ψ'ΘΩ (lat.)*

Nov. IIII (458 Iul. 11).

IMPP. LEO ET MAIORIANVS AA. AEMILIANO P(RAEFECTO) V(RBI). Nobis r(em) p(ublicam)
moderantibus volumus emendari, quod iam dudum ad decolorandam urbis venerabilis
faciem detestabamur admitti. Aedes si quidem publicas, in quibus omnis Romanae civi-
tatis consistit ornatus, passim dirui plectenda urbani officii suggestione manifestum est.
Dum necessaria publico operi saxa finguntur, antiquarum aedium dissipatur speciosa con-
structio et ut parvum aliquid reparetur, magna diruuntur. Hinc iam occasio nascitur, ut
etiam unusquisque privatum aedificium construens per gratiam iudicum in urbe positorum
praesumere de publicis locis necessaria et transferre non dubitet, cum haec, quae ad
splendorem urbium pertinent, adfectione civica debeant etiam sub reparatione servari.
1 Idcirco generali lege sancimus cuncta aedificia quaeve in templis aliisque monumentis
a veteribus condita propter usum vel amoenitatem publicam subrexerunt, ita a nullo
destrui atque contingi, ut iudex, qui hoc fieri statuerit, quinquaginta librarum auri in-
latione feriatur; adparitores vero atque numerarios, qui iubenti obtemperaverint et sua
neutiquam suggestione restiterint, fustuario supplicio subditos manuum quoque amissione
2 truncandos, per quas servanda veterum monumenta temerantur. Ex his quoque locis,
quae sibi conpetitorum hactenus vindicavit revocanda subreptio, nihil iubemus auferri:
quae ad ius publicum nihilominus redeuntia ablatarum rerum volumus reformatione
3 reparari, submota in posterum licentia conpetendi. Si quid sane aut propter publicam
alterius operis constructionem aut propter desperatum reparationis usum necessaria con-
sideratione deponendum est, hoc apud amplissimum venerandi senatus ordinem congruis
instructionibus praecipimus adlegari et, cum ex deliberato fieri oportere censuerit, ad
mansuetudinis nostrae conscientiam referatur, ut, quod reparari nullo modo viderimus
posse, in alterius operis nihilominus publici transferri iubeamus ornatum, Aemiliane
4 p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Quapropter inlustris magnitudo tua salu-
berrimam sanctionem propositis divulgabit edictis, ut, quae pro utilitate urbis aeternae
provide constituta sunt, famulatu congruo et devotione serventur. DAT. V ID. IVL. RAV(EN-
NAE) D. N. LEONE ET MAIORIANO AA. CONSS.

ΓΨ'ΘΩ

1 aa *om. Ψ'Θ Cui. ed. 1* aemeliano *Ω*, ameliano *Ψ'Θ* pu] *ΓΘ*, ppo *Ψ'Ω*, pp. *Cui. ed. 1* rp] rem publicam *Ψ'ΘΩ*, res publica *Γ* 3 omne *Γ* romanae] *Γ*, romae *Ψ'Θ*, si quidem *Ω*, *om. Cui. ed. 1* 4 suggestionem *Γ* 5 operis *Ω* figuntur *Ψ'* 6 parum *libri* 7 urbem *Γ* 8 de publicis locis *(om. Ψ'Θ)* necessaria] *cf. nov. Valent. 35 (34), 46 sq.; v. etiam Theod. 15, 1, 10; C. Iust. 8, 11, 15* quae] cum *Γ* 9 adfectionem *Γ*, effectionem *Ψ'Θ* ciuica] ciuicam *Ω*, *om. Ψ'Θ* seruare *Γ* 10 idcirco *om. Ψ'Θ* quaeue] *Seeck*, quae uel *libri* 11 usum] quam *Γ* amoenitate *Γ* publica *libri* 12 dextrui *Γ*, distrui *Ψ'Θ* contingui *Γ* 13 adparatores *Γ*[a] numerarii *libri* obtemperauerit *ΓΩ* 13/14 et sua (suam *Ω*) neutiquam] eisuanaeutiquam *Ψ'Θ* 14 suggescionem *Γ* restiterint] *Γ*[b] *Cui. ed. 1*, restituerint *Γ*[a]*Ψ'ΘΩ* manum *Ω* 15 ueterum] *Ψ'ΘΩ Cui. ed. 1*, uetera *Γ* monumentum *Ω* 16 quae sibi *om. Ψ'Θ* conpetitorum (conpetitor *Ψ'Θ*) h. uindicauit (-caret *Ψ'Θ*) reuocanda *(sic Ψ'ΘΩ*, uiudicando *Γ)* subreptio] *cf. nov. Theod. 17, 1. 2* nihil] nihil se *Ψ'Θ* afferre *Γ*[a] 17 redeunti *Ψ'ΘΩ* abletarum *Ψ'Θ* 18 quid] quis *Γ* 19 disperatum *Ψ'Θ* 20 apud *om. Ω Cui. ed. 1* amplissimum] *scripsimus cum Beckio*, amplissimi *libri*, amplissimo *Cui. ed. 1* ordini *Cui. ed. 1* 21 structionibus *Γ* praecepimus *Θ* alligari *Ψ'Θ* et] ut *Ψ'Θ* censuerit] consueuerit *Ψ'Θ* 22 mansuetudini *Ψ'ΘΩ* consciencia *Γ* uideremus *Ω* 23 publici] publi *Θ* iubemus *Ψ'ΘΩ Cui. ed. 1* emeliane *Ψ'Ω*, amelianae *Θ* 24 pkaa] *Ψ' Θ*, post kaa *Γ*, pka *Ω* magnitudo] *Γ*, magnificentia *Ψ'ΘΩ Cui. ed. 1* 24/25 saluberrima sanctione *libri* 25 di(de- *ΓΩ*)uulgauit *libri* utilitatis *Ω* 26 prouida *Ψ'Θ* famulatus (-tos *Ψ'*) *Ψ'Θ* u] ui *Ω Cui. ed. 1* 27 d. n. (doñ. *Γ*) leone et maioriano aa *(om. Γ)* conss.] ipsis aa consulibus *Ψ'ΘΩ Cui. ed. 1*

V. DE BONIS CADVCIS SIVE PROSCRIPTORVM.

u] *Γ*, uii *Ψ'ΘΩ* *Aegid.* proscriptorum] *sic ΓΨ' (context.) Θ (context.) Ω (context.) Aegid.*, proscriptoribus *Ψ' (lat.) Θ (lat.) Ω (lat.)*

Nov. V (458 Sept. 4).

IMPP. LEO ET MAIORIANVS AA. ENNODIO C(OMITI) R(ERVM) P(RIVATARVM). Sublimitatis
tuae insinuationem probamus, qua fisci conpendia supprimi per provincias plerumque
iudicum venalitate commemoras. Cum enim caduca bona vel proscriptorum, sed et eorum,
quos in scelere deprehensos sine legitimo herede iuris vigor insequitur, privato aerario
conpetere videantur, occultata quibusdam fraudibus aerarii nostri commodis abiurantur.
Quod specialiter factum nuper in damnatione Severinae mulieris, quae peregisse adseritur necem mariti in Piceni provincia, indiscussum praeteriri non debet, Ennodi f(rater)
1 a(mantissime). Unde inl(ustris) auctoritas tua, cuius suggestiones providas conprobamus, pragmatici nostri secuta praeceptum, ordinatis in articulo palatinis, antelato nostrae
serenitatis oraculo provinciarum iudices interminatione proposita auctoritatibus propriis
admonebit, ut ab huiusmodi fraudibus temperantes venalitatis studium aestimationis suae
periculo anteferre non debeant, curaturi posthac, ut, ubi similis casus occurrerit, palatinum instruatur officium.
2 Ad Piceni vero consularem districtior praeceptio dirigatur,
ut omni censu praedictae mulieris disquisito, investigatis quoque vel in unam substantiam reductis, quae ex eo intercipi aut perire potuerunt, a tempore quaestionis vel poenae,
qua nocens illa periit, fructus quoque vel pensionum emolumenta discutiat. Si qua etiam
apud diversos retentatores sunt, conventis his quibus non potuerint iure conquiri, ad
utilitatem fisci reducat ac de omnibus missa relatione instruat amplitudinis tuae iudicium,
ut, sicuti fisco commoda provisione repertum est quod latebat, ita aerario profuturum
nulla fraude aut dissimulatione depereat. DAT. PRID. NON. SEPT. RAV(ENNAE) D. N. LEONE ET
MAIORIANO AA. CONSS.

ΓΨ'ΘΩ

1 aa] agustus *Γ*, ā *Ψ'* ennodo *Θ* crp] *Γ Cui. ed. 1*, crispo *Ω*, *om. Ψ'Θ* 2 insinuationum *Ψ'Θ* qua] que *Γ* conpendia] conpedita *Ψ'Θ* supremi *Ω* 3 ueneretate *Γ*[a] 5 occultata (occulta *Ψ'ΘΩ*) quibusd. fr. aer. n. commodis (*sic Γ*, commodi *Ω*, commodia *Ψ'Θ*) abiurantur] *cf. Theod. 9, 42, 5. 9, 42, 7 = Iust. 9, 49, 7 pr.*: ne quid rei priuatae commodis per gratiam atque colludium furto subducatur; *Theod. 10, 8, 2*: ne fraudibus caesarianorum minuantur uel petentibus aliquid abiuretur; *Theod. 10, 8, 5 = Iust. 10, 10, 5, 2*: nam si quid per fraudem in dispendium aerarii fuerit admissum 7 prouinciam *libri* praeterire *libri* ennodo *Ω*
7/8 fa] *Γ*, frater amantiss(ime) *Ψ'ΘΩ* 8 inl *om. Ψ'ΘΩ* auctoritas tua] auctoritate *Ψ'Θ* successioñ *Θ*, successione *Ψ'* 9 pracmatici *Θ* articulo] *Ψ'ΘΩ*, articulum *Γ* palatilis *Γ* 10 oraculum *Γ*[a] interminationem *Γ* auctoribus *Ψ'Θ* 11 ab] ad *Ψ'ΘΩ* temperantibus *Ψ'Θ* uenalitatis *om. Γ* 12 periculum *Γ* curatori *Ψ'ΘΩ* posthaec *Ω Cui. ed. 1* 13 distructior *Ψ'Θ* 14 praedicti *bis Γ* disquisitio *Ψ'* uestigatio *Ω Cui. ed. 1* uel] *scrib.* et unum *libri*, tuam *Cui. ed. 1* 15 intercepi *Ψ'Θ* 16 illa periit] *scripsimus*, imperit *Γ*, imperii *Ψ'ΘΩ*, periit *Cui. ed. 1* emulenta *Γ* discutiat] discuti ac *Ω* quam *Ω* 17 retentatores] rectores *Ψ'*[a], retentores *Ψ'*[b] potuerit *Ψ'ΘΩ* ad] aut *Ω Cui. ed. 1* 18 utilitate *Γ* reducat] *scripsimus*, reducta *libri* ampliustudinis *Θ* iudicum *Ψ'Θ* 19 ut *om. Ψ'ΘΩ* quod] *ΓΘ*[1], quid *Ψ'Θ*[2]*Ω* ita aerario] *Γ*, aerario *Ω Cui. ed. 1*, ita ratio *Ψ'Θ* profuturam *Γ*[a] 20/21 dat. prid. non. sept. (seb *Γ*, febri *Ψ'*, frbrii *Θ*) rau. dn (don *Γ*, *om. Ψ'ΘΩ*) leone et mai. aa (uc *Ψ'ΘΩ*, *om. Γ Cui. ed. 1*) conss. (const *Γ*[a]) *libri*

VI. DE SANCTIMONIALIBVS VEL VIDVIS ET DE SVCCESSIONIBVS EARVM.

ui] *Γ*, uiii *Ψ'ΘΩΣ (lat.) Aegid.* sanctimonialiabus *Ω (context.)* uel] et *Ω (context.) Aegid.* successoribus *Aegid.* earum] eorum *Ω (lat.) Aegid.*

Nov. VI (458 Oct. 26).

IMPP. LEO ET MAIORIANVS AA. BASILIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Susceptis regendi imperii gubernaculis cogitare debemus, quemadmodum nostra res publica et armis et legibus et integra religionis reverentia conservetur atque proficiat: cui plurimum sub hac emendatione confertur, si nobilium feminarum amplectenda generositas procreatis liberis multiplicata subcrescat, si piae necessitudines inter parentes et filios nullis insidiarum vitiis inmutentur et verum dei cultum mens non invita suscipiat. Hoc enim quamprimum nostri egere maiores, ut rem publicam armis et religione fundarent, cuius sanctam venerationem laedi commentis mortalium figmentisque prohibemus. Quis enim ferat parentes filias, quas oderunt, his non tam dicare quam damnare consiliis, ut eas in annis adhuc minoribus constitutas necessitati continuae virginitatis addicant ac, ne adulescentibus animis aliud velle sit liberum, capitibus invitarum sacrum velamen inponant, cum huiusmodi observatio philosophiam religiosa mente suscipiens non cogentis imperio, sed spontanea et matura deliberatione capiatur? Vitandae etenim sunt et magnis adtentionibus transeundae humanae cupiditatis inlecebrae, in quas praecipue primae aetatis ardor inpellit, ut iuventutis calore sedato deo dicata virginitas praeter ullum paenitentiae vitium ad senectutis annos et caelestis militiae palmam pervenire mereatur. Quid enim prodest, si cupiditas virginalis patria potestate conpressa subdolam voluntatem nubendi alte con-
1 cipiat et a legitimo revocata consortio ad inlicitas trahatur inlecebras? Unde ne per huiusmodi inpietatem parentum egestas et obprobrium personis nubilibus inrogetur et quod praecipue submovendum est, inrisionibus execrandis omnipotentis dei contrahatur offensio, edictali lege sancimus filias, quas pater materve a saeculari permixtione translatas Christianae fidei servire praeceptis continuata virginitate censuerint, in beatae vitae proposito permanentes non ante suscepto honorati capitis velamine consecrari quam quadraginta annos aetatis emensae talibus infulis inoffensa meruerint observatione decorari, ut multi temporis series et caelestis consuetudo servitii ad perfidam voluntatem
2 novis desideriis aditum non relinquant. Quod si ante definitum temporis spatium sanctimonialem puellam aliis adulti sexus sui votis calentem memoratorum quisquam parentum velari fecerit atque permiserit, tertia bonorum parte multetur. Eadem poena constringet etiam illam, quae parentibus destituta intra praedictae aetatis annos voluerit consecrari. Diaconi quoque, qui huic rei ministerium contra interdicta praebuerint, proscriptione
3 plectentur. Et quia earum coepit causa tractari, quas ad divinae religionis cultum

2 nostra] nostram *Γ*, *om.* *Ψ'* res publica] publicam *Γ*[a] 3 reuencia *Γ* cui plurimum] cum plurimis (-mus *Θ*) *Ψ'Θ* 4 emendacionem *Γ* adplectenda *Γ* 5 necessitudinis *Ψ'Ω*, necessitudis *Θ* parentes (-tis *Γ*)] praesentes *Ψ'Θ* et filios] filius *Γ* 6 uitiis *om. Γ* inmutantur *Γ*[a], inmutenter *Θ* inuita *om. Γ* 7 egeri *Γ* sanctam] *Γ*, sacrosanctae *Ψ'ΘΩ* *Cui. ed. 1* 7/8 uneratione *Ω* 8 qui *Γ* ferat] fecerat *Ω*[1] 9 ditare *Ψ'Θ* cosiliis *Θ* ea *Ψ'ΘΩ*[1] adbuc] ad *Ω*[1] *Cui. ed. 1* 10 necessitate *Γ*, necessitatis *Ψ'* 11 animis] *Γ*[b]*Ψ'ΘΩ*, nimis *Γ*[a], annis *Pith. (ad Cuiac. F*[3]*)* inponunt *libri* 13 magnis] *Γ*, magis *Ψ'ΘΩ* *Cui. ed. 1* adtentionisbus *Θ* 15 dei *Ω* *Cui. ed. 1* dicata] dicat aut *Γ* ullum] illum *Ψ'ΘΩ* *Cui. ed. 1* 16 senectute *Ψ'ΘΩ*[1] mereantur *Γ* prodeest *Γ* 17 sudolam *Θ* uolumtate *Γ* alte] *Radermacher*, arte *libri* 18 trahantur *Ψ'ΘΩ* 19 obproprium *Γ* nubilibus] *Seeck*, nobilibus *libri* 21 edictale *Γ* 22 seruare *Ψ'ΘΩ* *Cui. ed. 1* praecepta *Cui. ed. 1* censuerit *Γ* 23 honorati] *Γ*, honorato *reliqui* uel animae *Ψ'Θ* 24 annis *Γ* 24/25 docorari *Θ* 25 ut] *ΓΨ'Θ*, et *Ω* *Cui. ed. 1* molti *Θ* caelestes *Ψ'Θ* perfidiam *Ψ'Θ* uoluntetem *Θ* 26 quod si] *scripsimus*, quia *Ω*[a], qui *reliqui* diffinitum *Ψ'Θ*, *om. Γ* 27 aliis *om. Ψ'Θ* sexus sui] sex sui *Θ*, sexui *Ψ'* 28 uelari] uela *Ψ'ΘΩ* terciam *ΓΩ* partem *Ω* constringet] *Pith. (ad Cuiac. F*[3]*)*, constringi *libri* 29 illa quae *Ψ'Θ*, quae illa *Ω* *Cui. ed. 1* destituta intra] desit ut intra *Ψ'Θ*, destituta ut intra *Ω* *Cui. ed. 1* 30 praebuerit praescriptione *Γ* 31 plectantur *Cui. ed. 1* quia] qui *Ψ'Ω*[1]

cupientes demigrare volumus, non coactas, si qua parentum odiis ablegata propositum servandae virginitatis induerit, quae a fratrum consortio parricidali quodammodo arte subtrahitur, ne aut copulae tradenda maritali patris matrisve congrua largitate aut eorum decedentium aequa cum reliquis filiis successione potiatur, parentum obeuntium morte iam libera necdum quadraginta annos, quibus velari nequiverit, aetatis egressa nubendi, ex quo suae potestatis esse iam coeperit, licentiam sortiatur. Neque enim sacrilega iudicanda est, quae se hoc ante noluisse aut certe non posse conplere adpetita coniugii honestate prodiderit, cum Christianae religionis institutio atque doctrina melius esse censuerit virgines nubere quam inpatientiae ardore naturali professae pudicitiae non servare virtutem. Cum itaque in matrimonium nuptias secuta convenerit, exheredatio illi ob hoc a parentibus veniens aut sola Falcidiae quantitas relicta non noceat, sed scriptis heredibus vel suis in virilem portionem vel extraneis in dimidiam tamquam praeterita secundum normam veteris iuris adcrescat. Digna siquidem tali praemio et successione censenda est, quae procreationem liberorum professa generositatem familiae
4 suae ab interitu nititur vindicare. Illis autem, quae spontaneo laudabilique proposito sanctimoniae observantiam virginitatis amore susceperint, in tantum favemus, ut, si forte profana cupiditas inproborum devotam deo mentem per crimen raptus violare temptaverit, non solum divalium constitutorum qui id admiserit subiaceat ultioni, verum etiam cuiuslibet accusationi reddatur obnoxius, ita ut, qui pollutum tanto scelere hominem rebus probatis post haec constituta perculerit, addicti censu facultatibusque potiatur. Quod nos usque adeo a religiosis feminis iubemus arceri, ut etiam, si quis simile aliquid
5 in quacumque temptaverit, pari se noverit supplicio esse feriendum. Viduarum sane obstinationibus permovemur, quae nulla prole suscepta fecunditatem suam reparationemque familiae repudiata coniugii iteratione condemnant et solitariam vitam non eo eligunt, ut pudicitiae religionis amore famulentur, sed potentiae ambitum orbitatis suae casibus viduitatisque captantes lascivam vivendi eligunt libertatem: quibus ad omnem licentiae usum aut sollicitantium ficta religio personarum aut favor callidi captatoris adplaudit. Has ad honestioris vitae tramitem prisca dispositione revocantes aeternabili lege sancimus, ut maritali obitu destituta mulier quadragenaria minor, donec procreare per aetatem liberos potest, intra quinquennium nubat. Cui idcirco currentis lustri largimur in-

32 qua] que Γ abligata Γ, obligata Ψ'ΘΩ praepositum ΘΩ^1 **33** fratrum] frum Γ quadam modo Θ, quamodo Ψ' **34** subtrahitur] cob(con- Ψ')trahitur Ψ'Θ trahenda Ψ'ΘΩ^1 *Cui. ed. 1* maritalis Ω^a matris uel Ψ'ΘΩ^a, matris Ω^c largitio Ω^1, largitione Ω^2 *Cui. ed. 1* **35** cum] con Γ morte] *Pith. (ad Cuiac. F^2)*, mortem *libri* **36** uelare Ω^1 nequiueritates Γ **38** adpetita] *Seeck*, adpetiti *libri* **39** honestitate Ψ'ΘΩ christianae r. institutio (-ta *Cui. ed. 1*) a. doctrina] *significatur ἐπιστολὴ Παύλου πρὸς Κορινθίους I, 7, 9: κρεῖττον γάρ ἐστιν γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι* **40** consueuerit Ψ' **41** exhereditatio Ψ'ΘΩ **42** apparentibus Γ ueniens] Γ, uehemens Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1* sola falcidiae] Γ, sola fallatiae Ω, sola tallatiae Θ, solatiae Ψ' quantitatis Ψ' **43** suis] in suis Γ extranea in dimidia Γ **44** normar Γ dignam Γ *Cui. ed. 1* **45** successionem censendum Ψ'ΘΩ generositate Ψ'ΘΩ^1 **46** interitum Ψ'ΘΩ nitatur Ψ'Θ uindicari Γ **47** obseruancia Γ susceperit Ψ'ΘΩ febemus Γ **48** deuota Γ **49** diualium constitutorum] *vide Theod. 9, 25* qui id] quid Ω^1, qui Ψ'Θ **50** cuilibet Ψ'Θ accusacione Γ tantum Γ **51** perculerit] Γ, pertulerit Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1* facultatibusque] facultatibus Γ **52** a *om.* Γ religionis Ψ'Θ sarceri Γ ut *om.* Ψ'ΘΩ^1 etiam] eam Γ similem Ψ'ΘΩ^a **53** quacumque] ΓΨ'Θ, quamcumque Ω **54** quae *spatio vacuo relicto om.* Γ facunditatem Ω^1 suam] quam Γ **54/55** reparationem *Regino* **55** repudiate Γ^a solitaria Γ **55/56** eo eligunt ut] Γ *cum Pith. (ad Cuiac. F^2)*, colliguntur Ψ'ΘΩ^1 *Cui. ed. 1*, colligunt ut Ω^2 *Pith. (ad Cuiac.)*, ut colligitur *Regino* **56** pudicitiae religionis] *scripsimus*, religionis (relegionis Γ, religioni Ω^2) pudicitiae *libri*, religionis ac pudicitiae *Regino* famulentur *om. Regino* potentiae] Ψ'ΘΩ, potencie sue Γ ambitum . . . **57** captantes *om. Regino* **57** captantes] Ω^2 *Cui. ed. 1*, captantis Ψ'ΘΩ^1, captatis Γ lasciuiae Ψ'Θ, lasciuiaeque *Regino* licentiae] Ψ'ΘΩ^2 *cum Reginone*, licenc(*vel* -t)iam ΓΩ^1 *Cui. ed. 1* **58** pers. facta religio *Regino* fauor callidi captatoris adplaudit] *scripsimus*, fauore callidi (calidi Θ) captatores adplaudet (adplaude Ω^1, adplaudent Ω^2 *cum Reginone*, adblande *Cui. ed. 1*, adblandiuntur *Pith. [ad Cuiac. F^2]*) *libri et edd.* **59** onestiores Ψ'^a prisca d. r. aeternabili (*sic* Γ, aeternali Ω *Cui. ed. 1*) lege] reuocantes *Regino*, *om.* Ψ'Θ **60** distituta Ψ', de(*vel* -i)stitutam ΘΩ^a mulierem Ω^a quadragenaria] quadragenariae Ω^a, quadrigenariae Ψ'Θ minor donec] in ordo nec Ψ'Θ, cum adhuc *Regino* **60/61** liberos per aetatem *Regino* **61** cui idcirco . . . . **63/64** damnauerit *om. Regino* **61** currentes Ψ'ΘΩ largimus Ω

dutias, ut per spatium legitimi temporis luctus maerore deposito eligendi honestiores
nuptias habeat potestatem. Sin vero saecularem vitam et coniugales taedas perosa damnaverit, emenso, ut dictum est, quinquennio in viduitate persistens mox cum germanis
fratribus vel sororibus eorumque filiis vel parentibus propinquisque, per quos familiae
origo reparatur, suas dividat facultates aut, si hi fortasse defuerint, cum fisco patrimonium
partiatur: nihil intra lustrum temporis illius, quod luctui deliberationique deputavimus,
alienaturam de praedictis sex unciis se esse cognoscens, quas parentibus vel propinquis
statuit serenitas nostra proficere, usufructu tantum contenta vivendi, quae tum se probare
poterit studio castitatis secundas nuptias respuisse, cum liberalis fuerit in propinquos.
6 Illarum vero ratio diversa est, quae suscepta prole gaudentes ob hoc ad secundas
nuptias non demigrant, ut adfectuosam decedentis viri memoriam in alendis et locupletandis filiis sollicita pietate conservent: quas nubendi, si hoc maluerint, libertate suscepta
a condicione superius enarratae definitionis absolvimus, ita ut filiis ex matrimonio priore
susceptis, si hoc tamen pars voluerit filiorum, dato fideiussore prospiciant, qui salva fore
7 corpora omnia sponsaliciae largitatis evidenti sponsione promittat. Optionem sane continuae viduitatis matribus eatenus relaxamus, ut filios in gremio indulgentiae suae positos
vel donationibus pro merito prosequantur viventes vel heredes suprema voluntate consti-
8 tuant. Illud sane latus divalis constitutionis abolemus, quo videbatur matribus fuisse
permissum, ut ex quantitate sponsaliciae largitatis in unum filium, si vellent, portionem
maximam conferendi habeant liberam facultatem: in quam nos filios aequa iubemus lance
succedere, si quidem recte illa donatio inter bona paterna numerabitur, quam in uxorem
maritus contulit tempore nuptiarum. Si vero matri contra religionem sanguinis propositumque pietatis externus heres insidiatorque subrepserit, quidquid ab ea non iustis causis
exheredationis extantibus, quas sine dubio probaturus est qui videtur filiis anteferri,
donatum fuerit vel relictum aut inreligioso alienatum translatumque commento, id totum
9 ab eisdem filiis vindicetur. Et quia studiose tractatur a nobis utilitas filiorum, quos
et numerosius procreari pro Romani nominis optamus augmento et procreatis conpetentia
commoda perire non patimur, hoc necessario putavimus praecavendum, ut marem feminamque iungendos copula nuptiali par condicio utrimque constringat, id est ut numquam
minorem quam exigit futura uxor sponsaliciam largitatem dotis titulo se noverit conla-

---

62 luctos ΓΩ^2 maerore] memore Γ^b, memorer Γ^a disposito Ω^1 elegendi Θ **63** sin] si in Ω^1, in Ψ'Θ uero] uiro Ψ'ΘΩ^1 tedias Ψ'ΘΩ^1 perossa Ω^1 *Cui. ed. 1* **64** ut dictum est *(om.* Ψ'Θ*)*] *om. Regino* in] si in *Regino* persistit *Regino* germanis .... **65** parentibus *om. Regino* **65** propinquisque] propinquis Ω *cum Reginone et Cui. ed. 1* per quos ... **66** reparatur *om. Regino* **66** repararatur Θ diuidet Γ hi] Ω^2 *cum Reginone*, hii Γ, his Ψ'ΘΩ^1 *Cui. ed. 1* matrimonium Ψ'Θ *cum Reginone* **67** partiatur] diuidat *Regino* deliberationeque ΓΩ, deliberationemque Ψ'Θ deputauimus] putauimus Γ, deputamus Ψ'^{a}, deputauis Θ^a **69** contempta Γ uiuendi] *sic libri et edd., fortasse scrib.* quinquennii **70** poterit] ΓΨ'Θ, potuerit Ω *Cui. ed. 1* cascastitatis Θ propinquos] Γ, propinquis Ψ'ΘΩ *Cui. ed. 1* **71** quae suscepta (-tum Ω) pr. g. ob hoc ad (non Γ) *om.* ΨΘ **72** nuptias *om.* Γ dimigrant ΨΘ decedentes Ω **72/73** locupletendis Ω **73** sollicita] sullicitate Γ libertatem Ψ'ΘΩ **74** diffinitionis Ψ'Θ matrimonium Γ, patrimonio Ψ'Θ **75/76** salua (salbe Γ^a) f. corpora (-rum Ψ'Θ) o. sp. largitatis (-te Ω)] *cf. Theod. 3, 8, 2 pr.; nov. Theod. 14 § 1; nov. Severi 1 pr.* **76** euidente Ψ'Θ sane *vacuo spatio relicto om.* Γ **77** eatenus *vacuo spatio relicto om.* Γ relaxamus *bis* Γ filios] filius Γ^b ΨΘΩ, filiis Γ^a, filio *Cui. ed. 1* positus ΨΘΩ, possitus Γ, posito *Cui. ed. 1* **78** prosequatur Ψ'Θ uiuentis Ω **79** diualis constitutionis] *significatur aut Theod. 3, 8, 2 aut nov. Theod. 14 (§ 5)* abolemus] *vide etiam nov. Severi 1 pr.* **80** exponsaliciae ΨΘ uelint Ω *Cui. ed. 1* portioni Ω **81** maxima ΨΘΩ habent ΨΘ filias Ψ'Θ **82** si quidem recte (-ta ΨΘ) illa (-lam Γ) ... **83** nuptiarum] *cf. nov. Theod. 14 § 3* **83** religionem] legionem Ω, religio personarum Ψ'Θ sanguis Ψ' **84** heris ΨΘ ab ea] habea Γ, habeat Ψ'ΘΩ iusti Ψ' **85** exheredationis] *Cui. ed. 1*, exhereditationis *libri* quas *om.* ΨΘ dubium Γ uidetur] detur Ω anteferre Γ **86** inligionoso ΨΘ alienato Γ **87** uindicitur Γ, uindicentur Ω studiose] s(a)e ΨΘ **88** et numerosius] e numerosius Γ, numerosius *Cui. ed. 1*, e (et Ψ'Θ) numero siue Ψ'ΘΩ procreare Γ augmento et] augmento *Cui. ed. 1*, augmentum Ω et procreatis] *melius* et quibus procreatis conpetentiae Ψ' **89** necessaria Ψ'ΘΩ **90** iugendus Γ ut numquam .... **91/92** conlaturam] *cf. nov. Valent. 35 (34), 57 sq.; nov. Iust. 97 c. 1. 2; l. Visigoth. 3, 1, 5 p. 128* utrimque] *scripsimus*, utrumque *libri* ut *om. Sangall.* **91** minorum *Sangall.* exigi Γ, exegerit *Sangall.* futurum *Sangall.* sponsaliciam largitatem] Γ, sponsalicia (sponsalia Ω) largitate *reliqui cum Cui. ed. 1* titulum *Sangall.* se *om. Sangall.* **91/92** conlatura *Sangall.*

turam, scituris puellis ac parentibus puellarum vel quibuscumque nupturis ambos infamiae maculis inurendos, qui fuerint sine dote coniuncti, ita ut nec matrimonium iudicetur nec legitimi ex his filii procreentur.
10 Sane quoniam quorundam cupiditatibus obviandum est, qui generorum exhauriunt facultates ac sibi vel filiabus suis vel subornatis quibuscumque personis, priusquam aliquid de nuptiarum pactione constituant, ab incautis iuvenibus et futuri coniugii desiderio concitatis multa faciunt occulta fraude conferri, quae secuta sollemnitate votorum filiabus refundant aut forte maiore amore perfidiae sibi existimant adquisita, unde huius callidi frivolique commenti ita nullum esse iubemus effectum, ut infirmato talis colore contractus sui iuris postea gener vindicet vel actione proposita securus reposcat, quidquid per inliciti posthac contractus imaginem alienare conpulsus est.
11 Inter cetera captatorum etiam aviditas conprimenda est, qui nonnumquam ignotorum paene lectulis adsidentes animos ipsa corporum aegritudine fatigatos et sincera iam iudicia non habentes simulata adfectione depravant, ut plerique consanguinitatis et necessitudinum suarum frequenter obliti extraneos scribere videantur heredes, cum insidiosa munuscula diriguntur, cum subornantur medici, qui prava persuadeant et neglecto medendi studio fiant alienarum cupiditatum ministri. Quibus omnibus serenitas nostra diligenti examinatione perpensis hoc praesenti lege decernit, ut, si is, qui nulla testatori propinquitate coniungitur neque ex iis personis est, quibus etiam ab intestato deferri quocumque gradu vel titulo poterat antiquo iure successio, heres fuerit institutus, legatum fideicommissumve perceperit, ex relictis rebus atque corporibus tertiam publico inferat portionem, quatenus hoc saltem metu et testatorum iniquitas et captatorum cesset inprobitas.
12 Quae omnia constituta in futurum a die latae legis valere praecipimus, Basili p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris igitur et praecelsa magnificentia tua saluberrimam sanctionem propositis divulgabit edictis, ut omnes intellegant remotis inreligiosarum mentium fraudibus inpiisque commentis hoc constitutum fuisse, quod emendationi morum utilitatique publicae reducta in terras vi avorum omnium socia pietate proficiat. DAT. VII KAL. NOV. RAV(ENNAE) D. N. LEONE ET MAIORIANO AA. CONSS.

ΓΨ'ΘΩ. *Sangallensis f. 154 post novellae Valent. 35 (34) interpretationem textus exhibet verba inde a* 90 utrimque *usque ad* 94 procreentur; *eandem sententiam Aegidianae epitomae libri (v. Conspectum Subsidiorum) hunc in modum contractam servant:* 'ut, si inter coniugatos non fuerit aequa donatio, nec matrimonium iudicetur nec legitimi filii procreentur'. — *REGINO PRVMIENSIS de synodalibus causis (rec. F. G. A. Wasserschleben, Lipsiae 1840) II c. 173 sub praescripto* 'de eadem re *(scilicet de viduis)*. Ex lege Romana nouellarum diui Maioriani' *textus partem inde a* 53 uiduarum *usque ad* 67 partiatur *servat.* — *Nov. Severi 1, 1 sqq.:* 'Abrogatis capitibus iniustis legis diui Maioriani A. ad locum. Illud tantum ex eadem lege retinentes quod ueterum legum commendat auctoritas' *(scilicet nostrae legis §§ 6 et 8); l. l. § 2:* 'ut legis asperitas, quae ad amplitudinem tuam *(scil. Basili)* primae praefecturae administratione data est, per te correcta atque emendata uulgetur'.

92 ac] ut *Sangall.* **92/93** ambus infamilie maculis inorendus *Sangall.* **93** qui fuerint sine dote (-tem Ψ'ΘΩ) coniuncti] *cf. Epist. Leonis I. ad Rusticum Narbonensem episcopum (Mansi VI col. 402 v. 23); l. R. Burg. 37, 1. 2; l. Visigoth. 3, 1, 9 rubr.; Formul. Merov. (ed. Zeumer MG. LL. V) p. 208 l. 6: vide Mitteisii librum qui inscribitur Reichsrecht u. Volksrecht p. 228 sq. et quae Brunner disseruit in Actis Acad. Berol. 1894 p. 552 sqq.* matremunio *Sangall.* **94** procreantur Ω cupiditatis Γ **95** suis *om.* Γ **96** pactione] pactione nos Ψ'Θ **99** estimant Γ adquisisita Θ unde *delendum* huius] ΓΨ'Θ, eius Ω calidi Ψ'Θ conmentita Ψ'Θ iubemus] iubus Γ **100** infirmatum Γ coloris contractu *malumus* sui iuris] sub iure Γ gener] iuener Θ, uenerint Ψ' **101** inlicite Γ **102** auditas *libri* **103** paene] poene ΘΩ animo] animo si Ψ'Θ ipsa] ipso Γ aegritudinem Ψ'Θ, egretuditudine Γ **104** sincera (-ram Ψ'Θ) iam] Ψ'ΘΩ, sinceralem Γ plerique] implerique Ψ'Θ **104/105** cum sanguinitates Γ **105** necessitudinem Ψ'Θ frequenter] frequentia Ψ', frequen Θ extraneus Ψ'Θ uideantur] *fortasse scrib.* inducantur **106** dirigantur Ψ'Θ, dirigatur Ω priua persudeant (-seduant Ψ') Ψ'Θ **107** modendi Γ **108** is] his *libri* **109** coniungetur Γ iis] his *libri* ab intestato *vacuo spatio relicto om.* Γ **110** defferri Θ poterat *vacuo spatio relicto om.* Γ heris Ω institutus *vacuo spatio relicto om.* Γ **111** perceperint Γ publici Γ **112** captatore Γ cessat Γ^a **113** praecipimus] *Cui. ed. 1*, praecepemus Γ, praecepimus *reliqui* **114** pkaa] ΓΨ'Θ, pka Ω *Cui. ed. 1* **115** proposita Γ deuulgauit ΓΩ, diuulgauit Ψ'Θ *Cui. ed. 1* **116** commentis] Γ *cum Pith. (ed*

VII. DE CVRIALIBVS ET DE AGNATIONE VEL DISTRACTIONE PRAEDIORVM EORVM ET DE CETERIS NEGOTIIS.

rubricam om. O (context.), eras. E[a] uii] *sic Γ (lat.),* i *reliqui, om. Γ (context.) GE*[b]*C* curialibus] decurionibus *O (lat.),* curionibus *Aegid. codd. Vat. 991 Paris. 4418. 4633* et de agnatione ..... negotiis *om. Φ* et de agnatione .... eorum *om. O (lat.)* de agnatione] de agnitione *E*[b]*M*, agnatione *Γ (context.) S (lat.* [α]*) Paris. 4409. 4415,* agnitione *Paris. 4414,* de agnationibus *H,* agnationibus *Paris. 4413,* de actione *Ψ'Θ Aegid.* uel] et *Fuld.* detractione *Γ (context.) S (context.*[b] *et lat.* [β]*),* districtione *N (lat.) S (lat.* [α]*) L (lat.) Leid. Paris. 4411,* distractionem *Paris. 4413, om. Fuld.* eorum] *sic ΓNL (lat.) Ψ'ΘΩ Fuld. Paris. 4409. 4410, om. reliqui* et de] et di *Fuld. (lat.),* uel de *E*[b], et *O (lat.) GS (lat.* [α]*) L (lat.) Ψ'Θ Fuld. (context.) Paris. 4409 Aegid. cod. Paris. 4416,* ac *Ω (lat.)*[b] ceteris] *sic ΓE*[b] *Sich. (lat.),* diuersis *reliqui*

Nov. VII [= BREV. I] (458 Nov. 6).

IMPP. LEO ET MAIORIANVS AA. BASILIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Curiales nervos esse rei publicae ac viscera civitatum nullus ignorat; quorum coetum recte appellavit antiquitas minorem senatum. Sed id egit iniquitas iudicum exactorumque plectenda venalitas, ut multi patrias deserentes natalium splendore neglecto occultas latebras et habitationem eligerent ruris alieni, illud quoque sibi dedecoris addentes, ut, dum uti volunt patrociniis inpotentum, colonarum se ancillarumque coniunctione polluerent. Itaque factum est, ut et urbibus ordines deperirent et prope libertatis suae statum nonnulli per
1 contagionem consortii deterioris amitterent. Quod ne ulterius possit licere, saluberrima lege sancimus praeteritae praesumptionis supplicium relaxantes, ut praeter illos, qui patrias suas aliqua munerum conlatione iuverunt ac propterea nulla ordinibus praescriptione depereunt, ubicumque intra triginta abhinc retro annos inventi fuerint curiales, constrictis procuratoribus vel conductoribus praediorum dominisque conventis ad urbes,

Cuiac.), mentis *Ψ*[a]*ΘΩ Cui. ed. 1,* mentes *Ψ'*[b] fuisset *Ψ'ΘΩ* **117** emendatione *ΓΩ* publicis *Γ* ui auorum] *scripsimus,* uia (ua *Ψ'Θ*) uotum *libri,* iustitia uotum *Pith. (ad Cuiac.) et Cui. ed. 2,* iustitia ad uotum *Pith. (ad Cuiac. F*[2]*)* **118** rauenna *Θ* d. n. *om. Ψ'ΘΩ Cui. ed. 1*

1 imp̄ *E Paris. 4409* et maiorianus] maiororianus *Paris. 4409* a̅a̅.] a. *Ψ'Θ,* aug̅. *S* bassilio *Paris. 4410* p̅p̅o̅] praeposito *OS,* p(rae)f(ect)o *G Paris. 4409* curialis *E* neruos] neruus *ΓH,* seruos *OCS Paris. 4408,* seruus *NGE* **2** rei] re *Γ* uitatum *K* coetu *GP*[1]*MΦ* recte *bis H* **2/3** antiquitus *GΦ, om. XC* **3** minore *NK,* minorum *E* sed id egit] *P*[2] *coniectura omnino, sed probabili,* sed egit *EK,* redigit *NΦ,* rediget *XCP*[1]*MS,* redigat *H,* redigi *G,* set ad hoc rediit *O,* huc redegit *Cui. ed. 1* iudicium *GM, om. N* exactorumque] exactorum *N* **4** patrias] *sic HNEXC: cf. v. 10,* patrias suas *Φ,* proprias *PMS,* propria *G,* proprias patrias *KL,* possessiones proprias *O* spendore *G,* splendorem *K* **4/5** habitationes *E* **5** eligerent] elegerint *HNGESΦ* ruris] *sic OHP*[3]*SK cum Pith. (ad Sichard.),* puris *N,* rus *PM,* iuris *EΦ,* iure suae *XC,* ius *G* alienae *G,* alienis *K* quoque] uero *E* decoris *OGESK* ut] et *K* **6** patrociis *S* potentum *Φ cum Pith. (ad Sichard.)* colonarum] colonarumque *N* se (seu *NGS*[b], *om. Φ*) ancillarumque (et ancillarum *O,* ancillarum *N*)] ancillarum quae se *E* polluerent] *sic O,* polluerint *reliqui* **7** est *om. G* urbibus o. (ordinis *XC*)] ordines urbibus *O* deperirent] dederint *G* prope] pro *HG, om. O* nonnulli] nulli *K* **8** contagia *O* consortio *N* deterioris] deteriores *NES, om. G* amitterent] amitterint *N,* emitterent *M,* admitterent *HΦ,* admitterint *K,* omitterint *G* alterius *M* posset *N* saluberrimae *N* **9** leges *G* sanctimus *G* praesumptionis supplicium (*sic HKLΦ cum Cui. ed. 1,* supplicia *N,* supplicem *E,* sufficiunt *XC,* subsidium *reliqui*)] subsidium praesumptionis *O* relaxata *K* ut *om. G* praeter] *sic EK cum Pith. (ad Sichard.),* propter *reliqui* **10** numerum *S* iuuerunt] iusserunt *G,* minuerunt *Φ cum Pith. (ad Cuiac.)* propterea] praeterea *K* ordinibus] ab ordinibus *O* **10/11** praescriptione] *EK,* praesumptione *reliqui* **11** depereant *GPMS* annis *G* **12** constrictis] constricti si *G* procuratoribus] et procuratoribus *H* dominisque] dominusque *E,* dum in his quae *G*

quas deseruerant, cum uxoribus reducantur: quod ingratum esse agrorum dominis non
oportet, cum debuerint poena severiore percelli; amittant mulieres, quas inlicitis con-
sortiis iunctas esse siverunt. A quo constituto nec domum nostrae serenitatis excipimus.
2 Quorum progeniem ita dividendam esse censemus, ut quotquot fuerint masculini sexus
filii patrem sequantur feminis praedii domino relinquendis: illa discretione servata, ut,
si ex colonabus nati sunt, curiis inserantur, si ex ancillis editi, collegiis deputentur, ne
3 materni sanguinis vilitate splendor ordinum polluatur. De collegiatis vero illa servanda
sunt, quae praecedentium legum praecepit auctoritas. Quibus illud provisio nostrae
serenitatis adiungit, ut collegiatis operas patriae alternis vicibus pro curialium dispo-
4 sitione praebentibus extra territorium civitatis suae habitare non liceat. Hoc de
pendentibus sanxisse sufficiet. In futurum vero haec observanda censemus, ut, si quis
actor procuratorve domino nesciente susceperit curialem et non intra annum propriae
restituerit civitati, si ingenuus probabitur, collegiis adplicetur, si servus est, fustuario
supplicio interficiendum se esse cognoscat. Quod si id sciente domino ac volente factum
esse doceatur et non intra statuti temporis metas etiam cum ultione correctum, ipsius
5 praedii, in quo hoc admissum fuerit, amissione multetur. Similiter si servo suo actori
procuratorive ullus filiam iunxerit curialis aut certe iunctam esse permiserit et non intra
praescriptum temporis terminum natalibus suis urbique reddiderit, illa quidem curiae
restituenda revocetur — quam iubemus ab intestato parentibus aequa cum ceteris liberis
lance succedere, quia per eius quoque progeniem ordo reparandus est —, ille vero, si
originarius erit qui sibi frustra ac temere mariti nomen contra interdictum legis indiderit,
6 collegiis nihilominus deputetur, si famulus, servilibus poenis peribit. Filia curialis si

---

13 desererant H, deseruerunt KΦ reducantur] HNEXCKΦ, reuocentur OGPMS quod *bis* G 14 oportet] potest N s(a)euiori KΦ percellere N, praecelli Φ illicite O 14/15 consortiis iunctas (iusta G) esse *om.* O 15 siuerunt] *sic* N, sciuerunt K, se nouerunt Φ *cum Pith. (ad Cuiac.)*, censuerint E^{v}, quaesiuerunt XC, quaesierunt *reliqui* constitutum E, constitutio K donum G nostrae .... 16 diuidendam *om.* G excepimus EKΦ, excipemus N 16 quarum HNKΦ progenie E^{b}, *om.* K ita] eta E, *om.* O diuidendum K censemus] concessimus N quotquot] quodquod HXPM, quot O, quod GEK, cum Φ *cum Pith. (ad Cuiac.)* fuerint] fuerit Φ, defuerit G masculini sexus *om.* O 17 filio G praediis EΦ dominis Φ relinquentes E 18 colonabus] *sic* HNXCK, colona *reliqui* curiis] *sic* EK, curiae *reliqui* ex *om.* G edicti N, edii K collegii K, collegiatis G 18/19 ne materni .... 19 polluatur *om.* O ne *om.* G 19 uilitas NXCPM splend K ordinum] ordinis Φ *cum Pith. (ad Cuiac.)* pulluatur M colligiatis X, colleiatis Φ, collegatis NE, collegiis K, collegia PMS seruandae E 20 praecipit SΦ quibus illud] quod illo N prouisi G 21 renitatis H adiungit ut] adiungitur H colligeatis K, collegatus E, collegia S operas] operis H, super has E^{v} patriae] pariae G uicibus] ciuibus G procuralium S, prorialium N 21/22 dispositionem K, dispensatione H, propositione OG 22 territorum K, territorio EΦ suae *om.* E de *om.* G 23 pendentibus] praesentibus OE sufficiet] NE, sufficient K, sufficiat OHΦ, sufficiat et G XCPMS hae G obseruanda] o. esse E censimus G; *cf. Theod. 12, 1, 6* si *om.* E qui K 24 auctor NG, *om.* S^{a} procuratorue] G *coniectura probabili*, procuratorque *reliqui* sciente Φ *cum Pith. (ad Cuiac.)* susciperit EK et non] *sic* O: *cf. v. 125*, aut non *reliqui* infra XC 25 restituat OG ciuitati si] cuitati si K, ciuitatis NG ingenuos NG, ingenuum E probabitur] NEK, probatur OHGXCPMS, adprobatur Φ collegiatis G adplicetur] applicitos G, deputetur S *cum Pith. (ad Sichard.)* fustuario] *sic* ONGEP³Φ, furtuario PM, furtario S, furtunario XC, fructuario K, uario H 26 interficiendum se] se interficiendum OK, interficiendum NESΦ id *om.* E ac uolente] *sic* HEK *cum Pith. (ad Cuiac.)*, ac uoluntate N, aut uolente *reliqui* factum .... 28 amissione *om.* G 27 correctum] *sic* HNEXC, correptum *reliqui* ipsius] *fortasse scrib. cum Seeckio* ipse eius 28 hoc] haec PMS, *om.* N fuerit] docebitur O si *om.* G suo *om.* O auctori GS^{a} 29 procuratoriue] *scripsimus*, procuratori O, procuratorique *reliqui* ullius GEPM, illius S filiam] filiam suam O coniunxerit G: *cf. v. 130* certe *om.* O iuncta H, iunctum E permiserit esse O et non intra .... 30 reddiderit *om.* O non intra] intra S^{a} 30 praescriptum] perscriptum GE, praescripti KΦ *cum Pith. (ad Cuiac.)*, scriptum N terminum temporis GPMS urbisque G, urbibusque E illam KΦ, illic X 31 restituendas euocetur K quam ... 32 reparandus est *om.* O ab intestatis E *cum Cui. ed. 1* eque G liberis] EKL, *om. reliqui* 32 quoque] quocumque H progenie GEPMΦ neparandus G^{a}, praeparandus X illa G 33 origenarius NG, oriundus Φ *cum Pith. (ad Cuiac.)* frustra ac *om.* O timere M contra (contraque K) i. legis *om.* O indederit G, inde.dederit (*sic*) K 34 colligiis K, collegiatis G peribit] *sic* HNEKLΦ *cum Cui. ed. 1*, perinet X, perhibet P^{a}M, adficiatur P³, subiciatur [illegible] OGC (*vacuo spa*[illegible]

genitalis soli amore neglecto in aliam voluerit nubere civitatem, quartam mox omnium facultatum suarum ordini conferat, a quo se alienare desiderat: illi urbi, ad quam migra-
7 verit, curiales sine dubitatione paritura. Et quoniam usquequaque obviandum est
eorum dolis, qui nolunt esse quod nati sunt, quicumque se sub nomine clericatus quodam religionis obtentu civitati curialis vel corporatus fortasse subtraxerit, secundum praecedentium legum statuta si intra diaconatus gradum locatus probatur, ad originem suam sine dilatione revocetur, si vero iam diaconus aut presbyter aut episcopus latae huius legis tempore reperitur, sive adhuc obnoxius functionibus sive muniis persolutis, nihil de patrimonio suo alienaturum se esse cognoscat. Cui si masculini sexus prolem seu propinquos esse contigerit, qui utique curiae necessitatibus obsequantur, mox medietatem omnium facultatum eis tradere non desistat sibi ad usumfructum sex residuas uncias retentaturus; si defuerit sexus virilis, eadem in filiabus sine dubio servaturus, si tamen curialium conubiis copulentur. Qui si in totum fortasse defuerint, ad ordinem urbis suae praedicti patrimonium pertinebit. Si qua sane huiusmodi persona originis suae vinculis obligata ex his, quos ad ordines iubemus reduci, sub divini ministerii occasione intra ecclesiam
8 se crediderit occulendam, eam constrictus archidiaconus repraesentet. Hic etiam eorum
nequitia conprimenda est, qui locum principalitatis indepti vendunt defugas curiales et obnoxios corporatos, cum eos occulta depraedatione concusserint: quos utique, si honestatis memores patriae suae aliquid adfectionis inpenderent, revocare deberent. Quod ne

---

35 genitalis] generalis *E* neglectum *GE* in aliam] *scripsimus, bis G*, in alia *reliqui*, in alia se *H* uoluerit nubere] nubere uoluerit *E*, nupserit *O* ciuitatem] *NGE*, ciuitate *reliqui* quarta *K* mox *om.* *O* **36** suarum *om. O* ordini (-nis *N*) conferat] curiae inferat *O* a *om. H* quo] qua *O* alienienare *G*, alienari *KΦ* **36/37** migrauerat *XC K*, migrauit *G* **37** curiales s. dubitatione *om. O* curialis *NE* dubitatione] dubio *Φ* et quoniam] quoniam *X*, et quia non *Φ cum Pith. (ad Cuiac.)* obiandum *E*[a] **38** nolunt esse (nolentis se *E*) quod nati sunt] *cf. Theod. 7, 21, 3. 12, 1, 170, nov. Theod. 6, 6* quicumque] quique *GS* se *om. H* sub nomine .... **39** corporatus *om. O* clericatus] curiatus *GS* **38/39** quodam] quod est *GS cum Pith. (ad Sichard.)*. seu quodam *Sich.*, *om. K* **39** ciuitati curialis] *EKL*, curiales *Φ*, curiali *G*, curialis *reliqui* uel] siue *EK* forte *G* **40** legum *om. K; vide nov. Valent. 20 (15); 35 (34) §§ 3. 5* statutam *N* intra] infra *O* diaconatum *OGS* gradum l. probatur *om. O* gradus *GS*, grado *Φ* locatus] locus *Φ* probatus *K* ab origine sua *G* **41** dilatione] dubitatione *G* reuocatur *G* si uero i. d. aut *om. G* iam *om. K* diaconus aut] d. uel *EK* presbyter aut episcopus] p. aut ep. est *O*, probatur episcopi *G* latae ... **42** reperitur *om. O* **42** reppertum *E* siue] sibi *E*, si *O* obnoxius (obnoxios *E*, noxius *H*) functionibus] funct. obn. *O* siue m. persolutis *om. O* munus *G* persolutus *K* **42/43** de patrimonio .... **43** cognoscat] se de suis alienaturum cognoscat *O* **43** cui si] cui *N* masculini .... **44** obsequantur] filii uel propinqui fuerint curiae obsequentes *O* masculinus *N*, masculi *K* propinquus *NGEK* **44** contigerit] constiterit *EK* obsecuntur *G* mox *om. O* **44/45** omnium fac. *(add.* suarum *E)* eis] omnium eis facultatum *O* **45** tradere non desistat *(sic libri, scribendum esse cum* [illegible]*atione [v. 144]*. differat *monet Seeck)*] [illegible] *O* sex] ex *E* residuas *om. OΦ* retentaturus] *sic HEC*, retenturus *NXK*, seruaturus *O*, reteneant ut *Φ*, retinemus *reliqui* **46** si def. s. uirilis (-les *G*)] si masculi defuerint *O* eadem *(sic NEXCK*, eandem *H*, ad eam *Φ*, easdem *reliqui)* in filiabus] filiabus easdem *O* seruaturos *G*, daturus *O* **46/47** cur. con. cop.] curialibus nupserint *O* **47** qui si in totum (toto *G*) fortasse] si et hae *O* defuerit *XC* **47/48** ad ordinem u. s. praedicti *(sic NEXCK Φ; cf. v. 148:* 'curialis praedicti', praedictum *reliqui)* patr. pertinebit] totum patrimonium curiae proficiet *O* **48** qua] quis *O* huiusmodi .... obligata *om. O* persone *S* origini *G* obligatus *E* **49** ex his quos (quod *G*) ad *(om. E)* ordines (ordinis *NE*, origines *S cum Pith. [ad Sichard.])* iub. reduci] ex talibus *O* sub diuini .... ecclesiam *post* **50** se *O* diuini ministerii *(sic OEΦ cum Pith. [ad Cuiac.]*, misterii *PMSK*, mysterii *NXC)*] di mysterio *G* occasionem *E* intra ecclesiam] intra aecclesia *K*, in aecclesia *O* **50** crediderit (credidit *N*) occulendam (occulendum *X*, occultendam *K*, occultandum *GΦ*)] occuluerit *O* eam constrictus] eam et contrictus *N*, conuentus eum *O* archidiaconus] *sic OEP*[a]*K*, arcae(*vel* -ce *vel* -che)diaconus *reliqui*, arcidiacus *G* hic etiam eorum] *sic EXCKΦ*, hinc et. e. *N*, sic autem e. *GPMS*, eorum autem *O* **51** nequitiam *N* locum .... indepti *om. O* indempti *G*, adepti *C*[a] uendunt ... **52** concusserint] refugas curiales occulte conclusos uendunt *O* uindunt *G* defuga curialis *S* **52** obnoxius *NGEM*, obnoxiis *S* corporatus *NGESK* depraedatione] callidatione *GS cum Pith. (ad Sichard.)* concusserint] concesserint *PM*, concluserit *G (cf. supra O)* quos] quod *K* si] *sic OEKΦ*, per *N*, sibi *reliqui* **53** memoris *NE* patriae ... adfectionis] aliquid affectionis patriae *O* inpenderent] *sic OP*[2]*KΦ*, inpenderint *reliqui*, appenderem *G* reuocare *om. K* debuerant *O*, debere *G*, debent *Φ*, deserint *N*, *om. K* quod ne] ut non *G*

deinceps existiment se inpune facturos, quicumque in tam sceleratis nundinis fuerit quo-
9 cumque accusante convictus, capitalem poenam subibit. Praedia vel urbana vel
rustica numquam sine interpositione decreti curialis alienet. Quod ne forte provincialis
iudex facile aut gratificanter indulgeat, ad eminentium praefectorum sub relatione noti-
tiam dirigatur, quibus solis aestimare permittimus, utrum ineluctabilis necessitas vendi-
torem faciat curialem. Aliter contractus super his rebus initi non valebunt. In mancipio
tantummodo distrahendo non est decreti quaerenda sollemnitas, si quinque primorum
10 curiae subscriptio atque consensio adiecta monstretur. Inter quae iustum est, ut his,
quos reduci volumus, consulamus, ne iniuriis corporalibus pro culpa .... plerumque iudicis
commotione subdantur. Unde quotiens aut culpa gravis aut aliquod curialis crimen
arguitur, sciant iudices, eo sub fideiussione ordinis constituto, ad magnificos viros prae-
fectos praetorio esse referendum, ut in ipsorum sit arbitrio constitutum, qualiter quod
11 admissum probabitur vindicetur. Numquam curiae a provinciarum rectoribus generali
condemnatione multentur, cum utique hoc et aequitas suadeat et regula iuris antiqui, ut
noxa tantum caput sequatur, ne propter unius fortasse delictum alii dispendiis adfligan-
12 tur. Strenarum kalendariarum ac pulveratici nomine a curialibus nihil petatur; si quis
horum aliquid poposcerit aut etiam ab offerente contra interdicta susceperit, singulas
13 libras auri per singulos curiales a se noverit exigendas. Nec hanc partem ducimus
neglegendam, in qua et ordinibus et possessorum conpendiis providetur. Itaque pro-
vinciali iudici non solum faciendarum evectionum nulli tribuatur facultas, verum ne ipsi
quidem, cum ad alteram pergere coeperit civitatem, plus quam unam sibi angariam et

---

54 existiment (*sic* EXCK, exaestiment N, aestiment *reliqui*) se (*om.* G)] se estiment O facturus E^vK, faturus N, *om.* E^t scleratis G, sceleritatis N^b furit M 54/55 quocumque] quodcumque NK, quacumque Φ, quoque GS, aliquo O 55 accusante] occusante N, occasione Φ *cum Pith.* (*ad Cuiac.*) poynem G subibet K, subicit G 55/56 uel urbana uel rustica] rustica uel urbana O 56 numquam s. interpositione (-nem G) decreti *om.* O curiales NKΦ alienent EKΦ, alienii N ne] in K, *om.* N 57 facile] facere G grataeficanter N, gratifacanter G ad eminantiam K, ade(-i G)mentium NG praefectorum] praefectum romae N 57/58 sub relatione (relationis PMS *cum Pith.* [*ad Sichard.*], releuationis G) notitiam (-tia GEΦ)] notitiam sub relatione O 58 quibus solis .... 59 ualebunt *om.* O extimare E^a, stimare G permittemus G inluctabilis E 58/59 uinditorem G 59 aliter] alter E, ante GS super] *sic* C, supra *reliqui* inniti E^bK, initium G pancipio G 60 tantum O est] erit E quaerendam G, quaerendi E si quinque .... 61 monstretur *om.* O; *cf. nov. Valent.* 32 (31) *v.* 38 *sqq.* 89 *sq.* 62 consolamus NESK ne iniuriis .... 63 subdantur *om.* O pro culpa E^v, pro cui GXC (*vacuo spatio post* cui *relicto*) PMS, pro leui K, procul cui N, pro culpa cui Φ *cum Pith.* (*ad Cuiac.*), pro ciuiles E^t, pro ciuilis *Cui. ed. 1*; *in archetypo post* cui *vel* cul (*ex ea dubitatione librariorum ortae sunt dittographiae in* NΦ) *codex habebat hiatum et in eo hiatu plura interciderunt: fortasse haec fere scribenda* pro culpa quacumque sola pl. iudicis commotione iudices GS 63 unde .... 64 constituto *om.* G unde] quorum O aut culpa grauis] culpa grauis KΦ, grauis culpa est O curialis .... 64 fideiussione *om.* OXCPMS 64 arguetur NE eo] eos EKΦ sub] soli E fideiussiones N, fideiussionis Φ ordine N, ordinem Φ constitutum OCP[a], constitutos Φ 64/65 praefectos praetorio] ppppoo PM, pf ppos E, ppo K Φ, praefectus praefecturiae N, praefecto~ (*sic*) G, praepositos OS 65 esse] est O referendum] *sic* EP^bSΦ *cum Cui. ed. 1 et Pith.* (*ad Sichard.*), deferendum O, ferendum *reliqui* ipsorum] eorum O constitutum] constrictum N 65/66 quod adm. probabitur *post* uindicetur O 66 amissum E probabitur] probatur O, constiterit E^t numquam .... 68/69 adfligantur *om.* O numquam] num quid Φ a *om.* GK pectoribus K 67 multentur] *sic* NE P^aΦ, multetur *reliqui* utique] *sic* EK, itaque *reliqui* hoc et] hoc etiam N suadat E, succedat K, uadit G ut] cum K, *om.* E 68 noxia N caput tantum K: *probabiliter* ne *om.* M propter] forte GS delicto GP^1MS dispendis G^a 68/69 affliguntur G 69 strenarum] ONXC, strinuarum K, strenuarum *reliqui* kalendariarum] *Seeck*, et kalendarum O, salendarum G, kalendarum *reliqui* ac pulueratici *om.* O a *om.* GS nil K 70 horum] eorum G aut etiam .... susceperit *om.* O ab offerente] *scripsimus*, offerentem *libri* susciperit NGK 71 liberas N a (*om.* G) se nouerit (*sic* GS K, nouerint *reliqui*) exigendas] exsoluat O nec hanc .... 72 itaque *om.* O hanc] hac N, *om.* P parte N ducemus K, docemur Φ 72 neglegendam ... possessorum *om.* K et possessorum] possessorum G prouiditur N 72/73 prouinciale K 73 iudicii GK non solum] solum K nulla O, *om.* G 73/74 ne (nec K, et N) ipsi (*sic* K, ipse *reliqui*) quidem cum (*om.* S)] ne G, etiamsi O 74 ad alteram] adulteram N pergere coeperit (*sic* NSKΦ, caeperit G, ceperit *reliqui*)] perrexerit O plus] non plus O sibi *om.* O (*u. ad v. 75*) 74/75 [illegible] *om.* XΦ et

duos paraveredos alteramque angariam officio suo et paraveredos duos liceat postulare.
Si quisquam amplius aestimaverit praesumendum, octo equos constrictus exsolvat publicis
14 mox mutationibus adgregandos. Conpulsor tributi nihil amplius a curiali noverit
exigendum quam quod ipse a possessore susceperit, qui ad hoc tantummodo perurguen-
dus est pariter ut exigat et publicum debitorem ostendat atque convincat. Praeterea
nullus solidum integri ponderis calumniosae inprobationis obtentu recuset exactor, ex-
cepto eo Gallico, cuius aurum minore aestimatione taxatur; omnis concussionum removea-
tur occasio. Nihil mutaturae nomine postuletur, ita ut quisquis hoc posthac usurpandum
esse crediderit, sive praetoriani sit miles officii seu palatinus vel sacri aerarii vel privati
seu professionem negotiationis exercens, fustuariae subditus poenae servilibus suppliciis
15 periturum se esse cognoscat. Illis quoque fraudibus obviandum est, quas in varie-
tate ponderum exactorum calliditas facere consuevit, qui vetustis caliginibus abutentes
Faustinae aliorumque nominum nescientibus faciant mentionem. Quibus penitus amotis
atque in perpetuum hac lege damnatis, a praetoriana sede ad singulas non solum
provincias, sed etiam civitates pondera examinata mittantur, quibus tam omnis exactor
quam negotiator utatur capitale sibi sciens unusquisque supplicium, si constituta transcen-
16 derit. Inter haec etiam officiorum pro laborum merito non est commoditas negle-
genda. Et quia per rectores provinciarum exigi omnem canonem tam ad arcam prae-
fecturae pertinentem quam sacris vel privatis largitionibus inferendum, sed et binos per
iugum vel millenam solidos remunerationibus deputatos conpelli debere praecepimus, pos-
sessori non putamus onerosum, quem a multis molestiis et sportularum et numerosis

---

75 alteramque a. o. s. et parauerédos *om. N* alteramque angariam *om. O* officio suo] sibi tantumdemque officio suo *O*, *om. K* et parauerédos (paruaredos *K*) duos] duos parauerédos *Φ*, sed et p. d. *GPM* **76** si quisquam . . . **77** adgregandos *om. O* aequos *XMSK* **77** adgregendos *N* compulsus *G* tributis *K* a curiali] *OXC*, ad curiali *K*, ac curiale *G*, a curiale *reliqui* **77/78** nouerit exigendum] nou. esse poscendum *K*, exigat *O* **78** quod ipse *om. O* suscepit *O* qui . . . **79** praeterea *om. O* qui ad] quia ad *Φ*, quia *N*, qui ex *GS cum Pith. (ad Sichard.)* **78/79** perurguendus] *NGK*, perurgendus *reliqui* **79** pariter] ut pariter *K cum Cui. ed. 1* ut exigat et] *scripsimus cum Pith. (ad Sichard.)*, exigat et ut *plerique*, exuet ut *N*, exigat et *P cum Cui. ed. 1*, perurguent et ut *Φ* publicam *K* conuincat] coniungat *K* propterea *S* **80** nullus] nullos *G*, nullus exactor *O* solidum (solum *G*) integri ponderis (-res *G*)] *cf. nov. Valent. 16 (14) pr.* calumniosae . . . exactor] calu[m]pnietur *O* inprobationis] adprobationis *GPMS* obtento *NS* recusit *N* exactores *N* **80/81** excepto (et excepto *K*, *om. G*) eo gallico (galli *G*, calligo *N*)] praeter gallicum *O* **81** cuius aurum] qui *O* minore] minor *P*, minorem *G*, in ore *C* aestimatione] pretii aestimatione *K*, pretio *O* taxetur *N* **82** mutaturae] mutatore *Φ*, mutatur et *K*, mutare *N*, mutuum aes *O* nomine *om. OGS* **82/83** ita ut q. h. posthac (post haec *XC*) u. esse crediderit (cred. e. *G*)] qui presumpserit *O* **83** siue praetoriani . . . **84** exercens *om. O* praeturiani *KΦ*, praeturiali *N* milis *NGKΦ* palatinus] *sic NXCΦ*, palestinus *K*, pal(-ll *G*)atini *reliqui* **84** professione *GK*, possessione *N* fustuariae] *sic K*, fustuario *NΦ*, fustiarius *XC*, fustibus *OGPMS* subditos *N* poenae] *sic NKΦ*, poena *reliqui*, *om. O* **85** periturum (-ram *G*) se (*om. Φ*) esse cognoscat (-cant *G*)] peribit *O* fraudibus obuiandum est] f. obuiandum *S*, f. obuiando *G*, obuiandum f. *O* quas . . . **87** mentionem] quibus quidam aliorum simplicitate abutentes in uarietate ponderum uetustae caliginis nomina apponunt *O* quas in] quasi in *G*, qua sint *S*, quasi *N* **85/86** uarietatem *G*, uariete *M* **86** ponderibus *Φ* calliditate *Φ* qui] quae *G* uetustis] uetitis *Φ cum Pith. (ad Cuiac.)* abitentes *N* **87** faustinae] fastinae *N*, latinae *S cum Pith. (ad Sichard.)*, *om. G* numinum *XCPM*, nomina *G* faciunt *K*, faciat *Φ* penitus *om. O* amatis *G*, remotis *O* **88** atque in perpetuum (-uo *GK*) hac (a *Φ*) lege damnatis *om. O* ad praetorianam sedem *G* *post* sede *add.* omnibus annis *O* **88/89** ad singulas n. s. p. s. e. ciuitates (-tis *N*)] per singulas ciuitates et prouincias *O* **89** exminata *S*, examina *P*, exacta *O*; *cf. nov. Valent. 16 (14) § 2* mitantur S^a, mittuntur *G*, mittatur *N*, *om. P* omnes *N*, *om. O* exartor *N* **90** quam *bis NG* utantur *post* sciens *Φ* capitali *N*, capitalem *Φ*, capitales *K* scientibus *Φ* supplicium *om. GS* **90/91** transcenderint *Φ* **91** iter *K* meritum *Φ* **91/92** neoglegendam *G* **92** et quia] quia *G* exigi omnem] exigionem *N*, exactori omnem *GS* **92/93** praefecturae] quam praefecture *K* **93** pertinentes *G* quam] quam ad *G* priuatis] probatis *Φ* binus *N* **94** millenam] *Seeck*, millenas *NXCPM cum Pith. (ad Sichard.)*, millenos *reliqui* deputatos] *sic HGP*[2], deputatus *reliqui*, depotandos *Φ*, reputatus *K* debere] dare *G* praecepimus] *sic N cum Cui. ed. 1*, praecipibus *K*, praecipimus *reliqui* **95** putamus] patimur *G*, inputamus *S* quem] quae *NK* molestiis et *om. H* sportolarum *S*, sportalarum *K* et numerosis] numerosis *H*, innumerosis *G*

mutaturae dispendiis liberamus, si semissem solidi per iuga singula seu singulas millenas
amplius iubeamus inferri, qui pro ordinatione nostra inter diversa officia dividatur. Ita
ergo praedicta summa inter conpulsores, ut diximus, partienda est, ut palatinus siliquam
mediam pro siliquatico solidi remunerationis binorum solidorum, exactor siliquam, quattuor autem siliquas tam curialis quam officium provinciale percipiat, officium sane praefectorum sex semis siliquas consequatur. Quisquis ultra aliquid aut exigendum aut
accipiendum esse crediderit, subditus verberibus et cingulo privabitur et facultatibus
17 exuetur. Illud quoque onus a civitatibus vel praecipue curiarum ordinibus ac negotiatoribus submovendum est, quibus non parva dispendia provinciarum iudicum infligit adventus, ut eos in otio plerumque residentes deliciis exquisitis alere quasi quadam lege
cogantur. Contra quam iniquitatem remedium providentes hac evidenti praeceptione
decernimus, ut rectori provinciae totius anni tempore non plus quam triduo una civitas
alimoniam subministret, ita ut, si diutius voluerit commorari, de proprio sibi sciat esse
vivendum. Sed ne vaga interpretatio eorum, quae pro humanitate praebenda sunt,
nihilominus praedictos fatiget, quid inferri diurnum debeat, eminentissimae praefecturae
pandetur edicto, quod instar nostri volumus esse praecepti: hac condicione sociata, ut, si
supra hunc modum quidquam a curialibus seu negotiatoribus iudex putaverit postulandum aut sub nomine oblationis acceperit, quod magis extorsisse credendum est, mox administratione depulsus privilegio dignitatis amisso proscriptione feriatur, Basili p(arens)
18 k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris sane et praecelsa magnificentia tua omnium
provinciarum rectores suis auctoritatibus admonebit, ut principales vel seniores urbium
singularum tam curiarum quam reliquorum corporum albos, quos conscripsit vetustas,
proferre conpellant obnoxiorum familias sub confectione gestorum capitis sui periculo
detegentes, ita ut quae statuta sunt edictis propositis in cunctorum notitiam perferantur.

DAT. VIII ID. NOV. RAV(ENNAE) LEONE ET MAIORIANO AA. CONSS.

---

96 mutatore Φ dispendimus Φ semisse *G* singula *om.* *G* milenas *N* **97** iubeatur *G* inferre *G* per ordinationem nostram *K*, pro dinatione n. *H* diuidantur *G* **98** praedicta] praecepta *GS* partienda] pertinenda *G* seliqua *G*; *cf. nov. Valent.* 15 **99** mediam] media pro seliqua media *G* pro *om.* *H* siliquatico solidi] siliqua solidi *S*, seliqua solida de *G* remuneratione *N* bonorum *G* seliquas *G* **100** tam] quam *N* curiales *G* officio *NG* prouinciale] prouinciae Φ, principale *G* praecipiat *N* **101** semisiliquas *C*, quatuor siliquas *Pith. (ad Sichard.)* quisquis] quidquid *GPMS* aut exig.] autem exig. *C*, ad exigiendum *K* **102** esse] se *K*, a se Φ subditos *N* uerberemus *N* cingulum *NG* pribabitur *N* **103** exuitur *K*Φ onus *om.* Φ a *om.* *H* praecipua *G* curiarium *G*, curie *H* ac] et *K* **104** submonenda Φ parua] prouida GP^1MS^b, prouide S^a iuditium *GXC* infliget *K*, infligat *G* **105** ut] aut *G* eos *om.* Φ resedentes *NG*Φ diliciis *NG* *K*Φ **105/106** alere q. q. l. cogantur] a reliquas in quadam lege cogantur *N*, a lege quam sequendam legem uocantur Φ **106** hac] haec *NG*Φ, hoc *K* **107** totius] et totius *N*, *om.* *GS* triduum Φ **108** alimoniam] alimonium *S*, alimonia *K*, alimonias *H*(?)Φ, alimonium una *G* ita ut si] *sic HNK*, aut si *reliqui* diuciis G^a conmorare *H*Φ sibi] se Φ sciat esse *om.* *G* **109** uiuendo *G* sed] seu *C* ne *om.* *G* uacua *K* prae *N* **110** praedictos] $H(?)P^2Φ$, praedictum *GS*, praedictus *reliqui* quid] qui *K* diurnum] *sic HNGK*Φ, diuturnum *reliqui* **111** pendetur *N*, panditur *GK*Φ edictum *G*Φ instar] actionem *GS* nostri *om.* Φ uolamus *G* hac] ita *G* condictione *G* sociatas *K*, sociatam Φ ut si] uti *K* **112** a *om.* *HG* negotiatoribus] curatoribus *G* potauerit *K* **113** oblationes *N* acceperit *N*, *om.* *K* extorissae *K* credendum] *scrib. cum Seeckio* credendus **113/114** administratione] ministratione *G*, ad omnes ratione *N* **114** praescriptione Φ **114/115** pkaa] *sic OXCMK*, pkl ā ā *G*, pka *H*, pk *N*Φ, parens carissime *P*, parens karissimae augtae *S* **115** inlustris *om.* Φ sane et] igitur et *O*, sane *G*, et Φ praecelsa (preclara *S*, precipua *H*) magnificentia tua] *sic HXCS*, pcla. mfa t *K*, pm.tam *N*, pmta P^2, pmt *OG*, pta P^1M omnium] omnes *O* **116** rectores] rectoribus P^1MS, restitutoribus *G* suis auctoritatibus (auctoribus *K*) *om.* *O* admonebitur *M*, admouet Φ ut *om.* *G* ut principales .... **119** detegentes ita *om.* *O* uel] et *N* orbium *K* **117** tam *om.* *N* quam] uel *G* aluos *H*, albus *NK*Φ, alcius *G* uetusta *G*, uetustos *N* **118** proferre] per offerrae *K*, ferre *GS* conpellat *HNK*Φ familias] *sic* P^2, famulus *N*, familiis *reliqui* confessione *HG cum Cui. ed. 1* gestorum *om.* *G* **119** detegentes ita ut] d. aut Φ, detegente seu aut *N* propositis] propter *K*, proponat Φ notitia Φ, notiam *NK* perferatur *N*, perfruatur *G* **120** dat. uiii (uiiii *Paris. 4411 cum Pith. [ad Sichard.]*, ui *G*, u sub die uiii *Paris. 4408*) id.

INTERPRETATIO. Lex haec Maioriani de curialibus quae custodienda sint evidenti observatione constituit, ut infra triginta tantummodo annos, sicut lex de omnibus dudum lata testatur, ad ordinem suum, quem deseruerint, curiales debeant revocari. Nam de collegiatis illa specialiter custodiri confirmat, quae lex in Theodosiani codicis corpore scripta declarat. Itaque praecipit, ut, si curialem cuiuscumque possessionis actor domino nesciente susceperit et non transacto anno ad civitatem curiae, cui debetur, fecerit revocari, si ingenuus fuerit is ipse actor, in collegio deputetur, si servus, fustibus verberetur. Nam si cum conscientia domini curialem ultra anni spatium tenere praesumpserit et non ordini suo, sicut dictum est, post annum sine mora reddiderit, noverit ipsum praedium, in quo inventus fuerit curialis, se dominus praedii perditurum. Filia vero curialis, si aut servo aut actori aut procuratori se coniunxerit aut dominus agri iunctam esse permiserit et non post anni spatium curiae fuerit restituta, illa quidem continuo parentibus curialibus in hereditatem successura reddatur, quia per eam, si se curiali iunxerit, ordo poterit reparari. Ille vero, cuius contubernio curialis filia fuerit maculata, si colonus est, collegio deputetur, si vero servus fuerit, inter tormenta deficiat. Filia vero curialis, si civitatis suae curialem accipere noluerit maritum et suam deserens ad aliam se contulerit civitatem, quartam portionis ordini curiae suae, quem despexit, de facultatibus suis cogatur inferre, ad illam civitatem sine dubio, in quam se transtulit curialis filia, si curialem maritum acceperit, curiales sine dubio paritura. Si autem curialis vel corporatus, nolentes esse quod nati sunt, clerici esse voluerint et in quocumque officio ante diaconatum fuerint constituti, ad originis suae officium sine dilatione aliqua revocentur. Si vero iam diaconus aut presbyter aut certe episcopus fuerit ordinatus, sive munia sua solverit sive non solverit, de patrimonio suo nihil alienare praesumat. Qui si masculini sexus filios vel propinquos habuerit, quibus

---

(kl̄. *Paris. 4411*) nou. (noñ *G*) raū (aut̄ *K*, *om. N Epit. Mon.*) leone (leoni *Paris. 4413*, leono *Leid.*, leo *G*) et maioriano (-ane *Paris. 4409*, -ani *Paris. 4413*) aa. (*sic HEXCPMK Paris. 4408. 4411. 4414. 4415, á Paris. 4413, om. reliqui*) conss. (*om. NEK*) *libri*
121 haec *om. GΨΘ* sint] sunt *HG*K^b *Paris. 4409 cum Pith. (ad Cuiac.)* 122 ut *om. ΨΘ* infra] intra *E* trigenta *M* modo annos .... 122/123 testatur ad *om. ΨΘ* tantummodo *om. H* sicut] ut *H* lex de (*om. G*) o. d. lata] *scil. nov. Valent. 27 (26)* 123 deseruierint *H*, deseruirent *ΨΘ*, deseruerit *G*, deseruerunt *K*, deseruere *N* curialis *G* debeat *G* reuocare *N*$Ω^a$ de collegiatis] de colligiatis *K*, de collegatis *S*, colegiati *N* 124 custodire *N*K^a, obseruari *ΨΘΩ* confirmet *Paris. 4409* in *om. HE* codicis *om. E* corporis *E* declarant *ΨΘΩ* 125 praecipit] *sic HGSKΩ Paris. 4409*, praecepit *reliqui* curiales *H* cuiusque K^a auctor *Ω* domino nesciente] domi non scientes *S* susciperit *G*K^a 126 debitor *EXC* euocari *ΨΘ* is ipse] et ipse *E*, si ipse $Ω^1$, is K^a 127 collegiis *GΨΘ* seruus] seruus fuerit *H* fustibus *om.* H^a uerberetur] deputetur *N* cum *om. Paris. 4409, del.* K^b domini *om.* K^a curialem *om. G* 128 ultra] intra E^1*ΨΘ* tenere] retinere K^b *Paris. 4409* praesumpserint *ΨΘ* ordine *N* sicut] ut *G* est *om.* K^a 129 redderit *E* praelium *S*, precium *G* curiales *N* praecii *G* 130 filia] si filia *G* curialis] curia P^a si aut] se si aut *G*, si *H* aut actori] actori *H*, aut raptori *G* aut proc.] uel procuratori *H Paris. 4409* se] *sic HEK Paris. 4409*, sese *reliqui* iunxerit *K Paris. 4409* 131 iunctum *ΨΘΩ* esse *om. G* et non] et *E cum Pith. (ad Cuiac.)* 132 hereditate *HGXCPMS* successore *X* ea *E* si se] si *H*, sese *ΨΘ* curialis *H*, curialem *N* 133 potuerit *S* illi *Fuld.* cui *H* contuberni *Fuld.* 134 est *om.* E^1 K^a colligio *ΨΘ* inter] in *NEKΨΘΩ Paris. 4409* 135 curialium *Fuld.* acciperit G^a, acciperet G^b uoluerit P^1 et suam] ad suam *Fuld.* disserens *Fuld.* 136 ciuitate *Fuld.* quarta *Ω* portionem *G Fuld.*: *recte*, portionis suae K^b *Paris. 4409*, portionis suo *H* ordini .... despexit *om. Fuld.* ordine *NK*, ordinis *G* curiae suae] curiae *G* K^b *Paris. 4409*, *om. H* quam *PS* dispexit *HN*K^a*ΨΘΩ* de *om. Ω* facaltatibus *K* 137 ad] *debuit esse* apud illam] aliam K^v *ΨΘΩ Paris.* 4409^a sine dubio] sine dubio paritura *ΨΘ* in quam] *sic K Paris. 4409*, ad quam *S*, in qua *reliqui* transtulit] *sic EXC KΩ Paris. 4409*, transtulerit *reliqui* curialis] curiales *NGPS* filia] filius *ΨΘΩ*, filios *NG PMS*, filiis *H* si] se K^a 138 acciperit *G*K^a curiales] *sic H*, curialis *E*, *om. reliqui* curiales *HG* corporatos *H*, corportus P^a, corporatum *ΨΘ* nollentes *G*, nolentis *E*, uolentes *H* esse] se *NE* 139 clerici] sed c. K^a*L*, si c. *H* uoluerint] maluerint K^b*ΨΘ* *Paris.* 4409^b et in .... fuerint *om.* K^t*L* et in] in *GES*, et *Paris. 4409* quocumque] quo *GS* 140 originis] origine *N*, horiginem *H*, ordinis G^t*S* sui *H*G^a*S* officii *H* dilatione aliqua] aliqua dilatione *H*, dubitatione aliqua *K Paris. 4409* reuocetur *E* aut presbyter] uel presb. *G* 141 certe *om. GE* munera *HN*, officia *add.* $Θ^v$ soluerint *E*K^a*L* non soluerit *om. ΨΘ* soluerint *E*K^a*L* patrimoni *K* 142 presumpmat *S*, praesumant *E*K^a*LΨΘ* habuerint K^a*ΨΘΩ*

tantum personis curiae necessitas ut observari possit inponitur, illis statim medietatem de facultatibus suis dare non differat, medietatem sibi ad usumfructum retineat. Quod si aut filios aut propinquos virilis dumtaxat sexus non habuerit, sed filias habebit, quas lex a necessitate publica facit alienas, tunc eis sex uncias bonorum suorum tradat, si tamen curiales maritos acceperint, per quos et necessitas publica possit inpleri et ex quibus nati curiales merito appellentur. Quod si curialibus non fuerint copulatae, curialis praedicti patrimonium ad civitatis suae ordinem pertinebit. Si quis vero de his, quos superius diximus sine excusatione honoris debere ad suum ordinem vel originem revocari, ad ecclesiae saepta confugerit, archidiaconus teneatur, ut eum debeat praesentare. Sane si quis curialem latentem sub aliqua commodi intercessione vendiderit, qui eum magis debuit revocare, noverit se capitali supplicio puniendum. Iubentur etiam curiales, ut praedia urbana vel rustica sine decreti interpositione non vendant, nisi potestatibus referatur, quia vendendi arta necessitas inminet curiali. Mancipia autem distrahendi sine decreto habebit liberam potestatem, dummodo quinque priores curiae testes in ea venditione subscribant. Nam et hoc curialibus voluit esse consultum, ne aut hi, qui revocantur ad curiam, aut illi, qui in gravi culpa tenentur obnoxii, tam facile tormenta sustineant, nisi ad potestatem dignissimam sub fideiussionis vinculo dirigantur, ut ipse de eorum factis possit ferre sententiam nec ut ordo curiae pro unius culpa multam excipiat, nisi tantum is qui probatur obnoxius. Nam nec in his rebus, unde iudici aliqua per sportulam conferuntur, curiam praecepit sentire dispendia. Reliqua vero pars legis interpretata non est, quia haec, quae continet, usu carent et certe ad intellegendum non habentur obscura.

Γ *(finit* 2 ac ui*)* — BREV. *(O [deficit* 90 utatur, *redit* 114 basili, *om. int.] H [deficit* 47 copulentur, *redit* 93 inferendum*] NGE [deficit* 68 sequatur, *redit* 120 dat.] *XCPMSK, item selectis tamen lectionibus L [deficit* 44 obsequantur, *redit* 121 lex haec*] Φ [om. subscr. int.]; ex decurtatis Paris. 4408 praeter inscr. subscr. interpretationem textus principium usque ad* 2 ciuitatum, *reliqui fere omnes inscr. subscr. interpr. habent, Fuldensis interpretationis frustum* [133 *ille vero* .... 137 inferre] *exhibet). — Nov. Valent. 35 (34) int. v. 141sqq. (pertinent ad v. 41sqq.). — THEODERIC. c. 69 (pertinet ad § 1. 2). 149 (pertinet ad § 15). — CASSIODOR. Var. (ed. Mommsen) 5, 14 § 4. 5:* 'Hanc quoque partem non aestimes neglegendam .... Iudices quoque prouinciae .... tam de cursu quam de aliis rebus illicita dicuntur possessoribus irrogare dispendia' *(ad § 13). § 7:* 'Iudex uero Romanus .... per annum in unumquodque municipium semel accedat: cui non amplius quam triduanae praebeantur annonae, sicut legum cauta tribuerunt' *(pertinet ad § 17). 7, 47* ('formula ad ppo, ut sub decreto curialium praedia uenundentur'): '...... praedia quidem curialium non facile distrahi prudens definiuit antiquitas .... sed in hac iterum parte prospexit, ut si apud uos ineluctabilis necessitas appareret, ei suarum rerum distractio subueniret .... Quapropter prouide uobis permisit antiquitas de illa causa decernere, cui est utile curiam custodire ....' *(pertinet ad vv. 55—59). 9, 2* ('edictum. Athalaricus rex') *§ 6:* '.... non enim in cassum uobis curiam concessit antiquitas, non inaniter appellauit minorem senatum, neruos *(cf. 7, 47, 3)* quoque uocitans ac uiscera ciuitatum' *(pertinet ad v. 1 sqq.). 12, 15 § 6 et § 7:* 'Pulueratica *(cf. v. 69)* quoque iudicis funditus amputantes trium tantum etiam dierum praesulibus annonas praeberi secundum uetera constituta decernimus ...' *(pertinet ad § 17).*

143 obseruare *E* statim] autem *N* **143/144** de facultatibus .... medietatem *om. G* **144** dare] donare *E* differant *EXCPM* K^a, deferat *N* retineant *E*K^a, reteneant *G* si aut] si quis aut *H*, si *KL* filius *Ω* **145** propinquus *Ω* uirilis] uiriles *GΨΘΩ*, masculos *XC* sexus] rebus G^t habuerit] habuerint *EL Paris. 4409*, debuerit K^a, debuerint K^b sed] *sic HN*K^b*Ω Paris. 4409*, et *reliqui* filios *G* habebit] habet *G*K^a, habent *L*, habuerit *H*, habuerint K^b *Paris. 4409* quas] qua *N* **145/146** ad necessitatem publicam *K* **146** fecit *E*, faciat *HS* alienas] esse alienas *H* tunc eis] et tunc eis *G*, tunc et *S*, tunc ei *NΨΘ* tradet G^a, tradant K^b *Paris. 4409* curialis *NE*K^a maritus *NEM* **147** acciperint *K*, acciperent E^a, habuerint *N* necessitas .... nati *om.* K^t **147/148** appellantur *G Paris. 4409* **148** curiales *ΨΘΩ* a ciuitati *S* **149** permittebit *X* qui *XCΨΘΩ*, quid *PMS*, *om.* K^a quos] quae *N*, quae ut *G* superius] surius *G*, supra *Paris. 4409* oneris *NG* **150** deberi $Ω^2$ *Paris. 4409*, *om. K* uel originem *om.* H^a reuocare *NE* ad] si ad *HNGEΩ Paris. 4409*, si uero ad *K* ecclesiae saepta] eccl. suae saepta *K*, eccl. septas *N*, eccl. sectam *G*, ecclesia esserta *ΨΘ* confugerint *HE* arc(*vel* -ch)aediaconus *NPMK*^{a} **151** teneatur] teneat K^a, illum teneat K^b ea G^a qui *K* commodis *K*

VIII. DE REDDITO IVRE ARMORVM.

(contextus deficit; rubrica extat in titulorum laterculo codicis Γ: vide p. 155).

VIIII. DE ADVLTERIIS.

uiiii de adulteriis] *sic Γ(lat.)*, de adulteriis iii *(om. lat.) O*, (theod.) l. *(= quinquagesima)* aduteriis (-is *context.*) diui maioriani *Fuld.*, ll *(= leges)* nouellae de adulteriis diui maiorani .1. **Δ*, l. nouelle diui maioriani de adulteriis *Δ*; *de rubrica deque unica hac Maioriani de adulteriis novella conferas quae in Prolegomenorum capite primo diximus.*

Nov. VIIII (459 Apr. 17).

IMPP. LEO ET MAIORIANVS AA. ROGATIANO CONSVLARI TVSCIAE SVBVRBICARIAE. Agitandam legibus adulterii quaestionem inminente nostrae quoque perennitatis oraculo te exercuisse commemoras atque, ut relatione testaris, convictum confessumque Ambrosium in nefario crimine relegatione dignum temporaria censuisti. Non solum leniter, immo neglegenter pensasti alieni doloris iniuriam, ut maculam pudoris extincti et eius summam criminis, in quo quidquid viro indignum est continetur, elabi vita superstite iudicares. Eum tamen ipsum temerasse sententiam et confestim locum perhibes exilii defugisse nosque consuluisti, quid fieri sanciamus, quocirca tam exercitandae † iudicationis forma perpetim mansura debeat adspirare: severitatem quippe res ipsa flagitat. Unde, Rogatiane kar(issime), noveris ad rigorem veteris disciplinae hanc perennitatem nostram observationis adiecisse mensuram, ut secundum legem divorum retro principum, qui in simili crimine talia censuerunt, relegationem probrosi ac nefandissimi rei deportatio adiecta continuo sequatur et bonis eius omnibus fisci utilitatibus vindicatis eum a congressu totius Italiae submovendum, edictorum propositione denuntiata omnibus perimendi licentia: qua passim ita in-

---

152 uindiderit *G*   **153** iubetur *G*   curialis *N*, curialibus *XC*   rusticana K^b uindant *M*   **154** perferatur *N*   quia] quae *S*   arta] arte *ΨΘ*, certa *E*   inmineat $NEK^a ΨΘΩ$, inmini *G*   **155** distrahendi .... potestatem *om.* E^t sine decreto .... curiae *om.* K^t distruendi $E^v K^v$ habebit (habeat K^v, habeant E^v *Paris. 4409*) liberam] liberam habebit *G*   quinquem *H*   testes] testes ne K^t **155/156** in ea uenditione] mea uinditione *G*   **156** nam et] manet *M*   **158** sub *om. H*   fideiussore G^t, iussionis G^v ipsi *K*, ipso *N*   de eorum] decorum *Θ*, de quorum *Ψ*   **159** posset *ΨΘ*   ferre] referre *G*, offerre $K^b Ω$ sententia *N*   nec ut] nec *E cum Cui. ed. 1*   culpam *PMΨΘ*   multa *N*, *om. GΨΘ*   excipiant G^t, suscipiat G^v **160** probantur K^a nam *om. GΨΘΩ*   his] huius *Ψ*, hus *Θ*   iudici aliqua] *sic* $HEK^a Θ$, idici aliqua *L*, indicia aliqua *G*, iudicia aliqua *reliqui*, aliqua iuditia *C*   sportulam] *sic PMSΨΘ*, sportulum *reliqui*   conferunt *G*, conpetuntur *N*   **161** praecipit HSK^b *Paris. 4409*   sentiri *G*   reliqua] requa *Paris. 4409*, alia *G*   uero *om. H*   legis] legis istius *Paris. 4409*   interpetrata *N*   hoc *ΨΘ*   **162** quae] qui K^a *Paris. 4409*   continent $HNGEK^b Ω$ carint *N*   habetur *XCPMS*   obscurae *E*

---

1 $\overline{aa}$ *om. O*   **2** quoque nostrae *O*   te exercuisse] *Pithoeus*, et exerc. *Δ*, exerc. te *O*   **4** temporaria dignum *O*   non] *Δ*, et non *O*   immo] *O*, immemor esse et *Δ*, immo et *vel* set et *Pithoeus*   **5** ut] *ΔO*, et *corr. in* qui *Pithoeus*   **6** quo] *Pithoeus*, qua *ΔO*   uiro] *Pithoeus*, uero *ΔO*   elabi] *O Pithoeus*, elaui *Δ*, elui *Pithoeus*   iudicaris *Δ*   **7** loco O^b *coniectura*   diffugisse *O*   **8/9** quocirca tam exerc. iudicationis forma (formam *Δ*) perpetim (perpeti *Δ*) mans. deb. adspirare *om. O*; *locum corruptum sic fere supplendum esse proponit Seeck*: quocirca tam exercitandae iudicatio⟨ni quam uindicandae pudicitiae edictal⟩is forma perpetim mansura debeat adspirare   **9** kar.] *Δ*, karissime *O*   **10** noueris] *O Pithoeus*, noueritis *Δ*   **11** mensuram] *O Pithoeus*, mansura *Δ*   sec. legem diuorum retro principum] *cf. Theod. 9, 7, 2 = C. Iust. 9, 9, 29; vide etiam Papinian. D. 48, 15, 12 pr., Ammian. Marcellin. 28, 1, 16*   **12** nefandissimi] *Δ*, nefandi *O*   sequatur] *O*, consequatur *Pithoeus*, *om. Δ*   **13** utilitatibus] *Δ*, uiribus *O*   eum] *O*, eumque *Δ*   a congressu] *Δ*, congressu O^a, ingressu O^b **14** peremendi *Δ*

sequendus est, qui sententiae abusus est lenitate, ut, si in conprehensa orbis nostri parte repertus fuerit, caesus iure videatur, quatenus sanctionis procedente censura ab incursu flagitiorum tutam genialis tori praestemus in posterum castitatem, ut exemplo conpetenti luxuriae castigatae ab expugnatione pudicitiae, quae sub publica quodammodo videbitur esse custodia, libido et protervitas arceatur manifestumque sit generaliter ita nobis cordi esse violatum pudorem, ut edictali decreto iusta cohercitione proposita intemperanter futuris quoque temporibus plecti commissum simile censeamus. DAT. XV KAL. MAI. ARELATO RICIMERE $\overline{\text{VC}}$. CONS.

ΔO Fuld. (19 manifestumque .... 20 pudorem) — *In lege R. Burg. 25 'de adulteriis' inscripta haec habemus:* 'Maritus, si adulterum cum uxore inuenerit ita ut in unum sint et sese commisceant, liberum arbitrium habebit utrumque uno ictu punire secundum legem nouellam Maioriani, quae exinde ad ius uetus cuncta reuocauit'. *Quibus verbis errore significari nostram, scilicet unicam Maioriani de adulteriis novellam, Zeumer (in ephemeride 'Neues Archiv' 24, 608 et in editione legis Visigoth. 4, 4) optimo iure monet. Sed liberae rei publicae temporibus marito facultatem legibus datam fuisse occidendi adulterum una cum uxore adultera cum alii loci tum Horat. sat. 2, 7, 61 sq. cum Acronis commentario, Quintilian. inst. 5, 10, 104. 7, 1, 7, declam. 277 docent.*

15 qui s. a. est *bis Δ* in *om. Δ* urbis *Δ* 16 repertus] *scil.* rep. occisus sanctiones *Δ* 17 tutam] *O Pithoeus*, tota *Δ* ut] *Pithoeus, om. ΔO* 18 luxuriae] luxorie *Δ*, luxuria *O* castigatae] *scripsimus*, castigati *Δ*, castigata *post* pudicitiae *O* 19 libido] si libido *O* 20 corde *Fuld.* uiolandum *Fuld.* pudorem] *sic Δ Fuld.*, p. ulcisci *O* iusta] *Δ*, dicta *O* cohercitione] *Pithoeus*, cohercitio *ΔO* 20/21 proposita intemperanter *om. O* 21 plecti commissum simile censeamus] *Δ*, simile commissum censeat plecti *O* 22 ricimere] *O*, ricemere *Δ*, ricomere *Pithoeus* $\overline{\text{uc}}$.] *O*, uecariis *Δ*, et cleareho $\overline{\text{uu}}$. $\overline{\text{cc}}$. *Pithoeus*

X. NEQVE SENATOREM VRBIS ROMAE NEQVE ECCLESIAM EX TESTAMENTO SIBI A CERTIS PERSONIS ALIQVID RELICTVM FISCO INFERRE COGENDVM ET DE POPVLIS VRBICIS.

(contextus deficit; rubrica extat in titulorum laterculo codicis Γ: vide p. 155)

XI. DE EPISCOPALI IVDICIO ET NE QVIS INVITVS CLERICVS ORDINETVR VEL DE CETERIS NEGOTIIS.

xi] *sic Γ (lat.)*, ii *reliqui, om. GC* de *om. Γ (lat.)* episcopale *Ξ Leid. Fuld. (context.)* iudici *Fuld. (lat.)* et ne q. i. cl. ordinetur (-nentur *Γ [lat.]*) u. de c. negotiis] *sic Γ (lat.) K Epit. Lugd.*, et *(om. S [context.])* de *(om. E)* ceteris (ceris *Ψ*, diuersis *Leid. Paris. 4409: vide ad v. 21*) neg. et *(om. G Paris. 4414)* ne quis (neque *Paris. 4414*) inuit. clericus (-cos *S*[1] *[context.]*) ordinetur (ordenitur *Fuld.*) *reliqui*, et ne quis inuit. cl. ord. *Φ Epit. Mon., om. O Epit. Aegidii.*

Nov. XI [= BREV. II] (460 Mart. 28).

IMPP. LEO ET MAIORIANVS AA. RICIMERI V(IRO) INL(VSTRI) COM(ITI) ET MAG(ISTRO) VTRIVSQVE MILITIAE ATQVE PATRICIO. DE RE NECESSARIA AD LOCVM. Ad suscipiendum clericatus

1 im$\overline{\text{pp}}$.] imperatio *S* et maiorianus] martianus *Leid.* ricimeri] *sic H(?)*, ricomeri *ΨΘ Paris. 4408*, ric(*vel* -cc)omero *NΩ*, ricimero *(vel similiter) plerique*, ad ricimerum *Epit. Mon.*
u inl. .... 2 patricio *om. Leid. Paris. 4408*
u inl. .... 2 atque *om. K* u] uero *EM, om. S Epit. Mon.* comitem *Epit. Mon., om. Φ Paris. 4410* et mag (magristro *E*)] magistro *G*, et magistro militiae *NΨΘ Paris. 4410, om. Epit. Mon.* 1/2 utriusque ... 2 patricio *om. Paris. 4409 Epit. Mon.* 2 atque patricio] et patricio *O*, atque patrocinio *G, om. Ω* de re necessaria ad locum] ad locum de re necessaria *Pith. (ad Sichard.)*, de re necessaria *ΨΘ, om. O* ad suscipiendum] suscipiendum *G* clericatus ... 3 legem *om. Paris. 4414* clericatus] praedicatus *S*

officium unicuique nos optionem dedisse, non legem, quia quamlibet sanctum onus ut volentibus patimur inponi, ita ab invitis iubemus arceri. Nonnullorum enim persuasio sacerdotum reluctantibus onus istud inponit, ut inprovidas mentes violentiae intercedentis offensa ad odium piae religionis instituat. Eo ergo licentiam huius praesumptionis excludimus, ut, si quispiam probatus fuerit vi coactus sub contumelia publica clericatus officiis successisse, spontaneis accusatoribus, vel si ipse voluerit allegare perpessa, licentiam commodemus apud iudices conpetentes huiusmodi admissa damnare: ut, si inter leges obiecta constiterint, decem libras auri archidiaconus cogatur inferre ei, qui pertulerit, exsolvendas, dehinc, si ille desistit, accusatoris censibus et civitatis ordini profuturas: illo suae reddito voluntati qui coactus non potuit consecrari. Et quia ab huiusmodi ausu . . . . nec episcopum a verecundia esse convenit alienum, ad apostolicae sedis devocetur antistitem, ut in illa reverentissima sede notam inlicitae praesumptionis incurrat. Sane quia non iniusta suspicio est huic operi parentum conludia plerumque misceri, dum liberis aliis amore nimio gratificantur et alios iniusta sententia persequuntur, aeque patres ac matres, si conprobati fuerint invitos filios praefato oneri subdidisse, bonorum suorum tertia iubemus adfligi ipsius filii censibus profutura.

---

3 nos optionem] nos iussionem *G*, optionem nos *K*   dedisse] dedissem *NX*, desisse *G*, dedisse cognoscas *O supplens vocabulum* cognoscas *similiave a breviatore omissa*   quemlibet *E*, *om. O*   sancto *G*   ut] et *H*   **4** inponi (inpuni *K*) ita] inpunita E^1 *Paris. 4411*, inpendi ita E^2 arciri *N*   nonnullarum *K*   enim *om. G*   **5** reluctantibus *post* istud *O*   onus istud] on^u^sstut *(sic) H*, istud onus *GPMS*   inponit ut] inponet ut *NΦ*, inponitur *G*, inponit *K*   inprouidas (inprobitas $GXCP^1M$, inprobatas *S*) mentes (-tis $GXCP^1M$)] mentes inprouidas *N*, improbitatis seu *O*   uolentiae *S*   intercedente *O*   **6** offensa] offensam *Φ*, officiosa *Paris. 4411*   ad] id *OGPMS*   instituat] instituta ad *K*   eo ergo] et erga *H*, eo etiam pro *E*   licentia *K*   **6/7** excludemus *N*   **7** si *om. K*   quispiam] quis *Aegid.*   ui] uim *N*, sex *K*, uel *Paris. 4414. 4415*   sub] in *H*   contumilia *M*, contumeliam *HΦ*   publicam *HΦ*   **8** officii $NGEΦ^a$, officio *Aegid.*   successisse] *sic* $OHP^2Φ^b$, succedisse *reliqui*, suscepisse G^t: *fortasse scrib.* officia suscepisse *vel* subiisse   spontaneus *E*   alligare *NGS Epit. Mon.*   perpessa . . . . **9** ut *om. O*   perpessa] *sic* $HNGP^2$ *Paris. 4410. 4411. 4415*, perpensa *EK*, perpessas *Paris. 4414*, perpessam *reliqui*, *def. O*   **8/9** licentia *K*   **9** commodemus] commodamus *EΦ Paris. 4415*, comodantur *Paris. 4414*, commodato *GS*, commendemus *Pith. (ad Sichard.)*, *def. O*   **9/10** si *(om. E Paris. 4415)* inter leges obiecta] si inter lege subiecta *GK*; *requiritur* si inter litem obiecta *similiave*   **10** constiterit *GΦ*, constituerint *K*, contigerint *N*   librarum *K*   auri] auri argenti $Θ^{v1}$, *om. Φ*   arcdiaco *Paris. 4410*   ei] et *N*   **10/11** pertulit *Φ Paris. 4414. 4415 Epit. Mon. Aegid.*   **11** exsoluendas] *sic OHGEPM*, ex solido *NXCK Paris. 4410. 4411*, exilio *Paris. 4414. 4415 cum Pith. (ad Cuiac.)*, ex eo qui *Φ*   dehinc] dem hinc *Φ*, de hic *N*, et *H*   desistet *O*, desistat *E*   accusatoris (-tores *N*, -tori *G*, -torum *O*) censibus (censis *Φ*, sensebit G^t) et] accusatoribus et *Paris. 4414. 4415*; *requiri videtur* accusatoris censibus uel   ciuitati *EΦ*, ciuitatibus *N Epit. Mon.*   ordinis *Φ*, ordine *NG*   **11/12** profuturas] profuturum si *E*   **12** illo] illius P^1M suo *K*   redditae *E*, raeddita *K*, redditum *Φ*   qui] quia *Aegid.*   coactus] est coaccusatus *G*   et quia] et qui *HK*, et quod *O*, quia *Φ*   ab] ad *K*, *om. N Paris. 4414. 4415*   **13** ausu] a(u)si *KL*, ausum *E*, usum *G*, ad usum *Paris. 4414*, auso *Φ*   *post* ausu *quaedam exciderunt, hunc probabiliter in modum supplenda:* nec episcopi abstinent   episcopus *Paris. 4414. 4415*   a] ad *Paris. 4411. 4414*, *om. E*   esse conuenit] conuenit esse *OΦ*, non conuenit esse *K*, conuenit *Paris. 4414. 4415*   alieno *Paris. 4414*   **14** sedes *N*   ut] *sic HNKΦ Paris. 4411. 4415*, et *O*, aut *Paris. 4414*, *om. reliqui*   in illa] em illam *Paris. 4414*   reuerendissima *H(?)C*   notam] notum *G*, sententiam *O*   inlicitam *Paris. 4414*, inlicitatae *K*   **15** incurrant *E*   iniustae *XK*, iusta *GE*   suspicio] susceptio *N*, praesumptio *Φ cum Pith. (ad Cuiac.)*   huic] hic E^1, utuhic *Fuld.*   operae *O Fuld.*   **15/16** par. couludia (-dio *Paris. 4414 Fuld.*) pler.] pler. par. colludia *O*   **16** alias *Fuld.*   amore nimio] amor enim *XC*, amore nimium *Φ*, amore omnium *Fuld.*   gratificatur *XC*   alius *Fuld.*, aliis *K*   iniusta] iusta *G*   **17** persequentur *Fuld.*, persecutor *Φ*   aeque] eaeque *PM*, ea quae *E*, quique *S*, quicumque *Pith. (ad Sichard.)*, *om. O*   patris *GEΦ Fuld.*   ac] aut *G*   matris *GEΦ Fuld.*   si] *sic OH(?) et editiones, om. reliqui libri*   probati *O*, conturbati *Fuld.*   inuitus filius *NK*, inuito filius *Fuld.*, *om. O*   praefato] probato $Θ^v$ **18** oneri] honori *HN Epit. Mon.*, honore $EΦΘ^v$ *Paris. 4411. 4414. 4415*, honores *G*, honorem *Fuld.*   subdidisse] subdisse *Φ*, subdedisse *NG*, subsedissae *K*, subdidisse filios *O (vide ad v. 17)*, obdunt *Fuld.*   tertia] *sic HNKL Paris. 4410 Epit. Mon. cum Pith. (ad Sichard.)*, tertia parte *O Fuld.*, tertiam *reliqui*   adfligi] infligi G^tP *MS*   fili *X*, filiis *K*   profuturam *E Paris. 4414. 4415*   **19** quis] *sic NGESΦ Paris. 4410. 4411. 4414*, qui *reliqui*   inuitus episcopus] inuit. episc. aut presbyter *Φ cum Pith. (ad Cuiac.)*, episc. inuit. *H(?)C Epit. Mon.*, episcopus *E*   hanc] hac *N*   consacrationem *H*, consecratione *NK*

Si quis sane invitus episcopus fuerit ordinatus, hanc consecrationem nulla violari accusatione permittimus. DAT. V KAL. APRIL. ARELATO MAGNO ET APOLLONIO VV. CC. CONSS.

INTERPRETATIO. Haec lex ideo ad integrum scripta non est, quia iam quae 'de diversis negotiis' loquitur in reliquis legibus evidenti interpretatione habentur expressa. Sed hoc amplius habet quod ad locum scribi fecimus 'de his qui inviti clerici ordinantur', quod per se sine interpretatione intellegi potest.

BREV. *(O [om. int.] HNGEXCPMSK [om. int.], item selectis tamen lectionibus Φ [om. subscr. int.]. Ex decurtatis Paris. 4410. 4411. 4414. 4415, qui et inscriptionem subscriptionem interpretationem et textum integrum servant, non attulimus minora; reliqui omisso textu omnes fere inscr. subscr. interpr. exhibent, sed Θ epitomae ab Aegidio editae textum in margine ab alia eiusdem aetatis manu additum [Θ*[v]*], Fuldensis textus frustum [incipiens* 15 sane quia, *deficiens* 18 adfligi*] habent).*

In Breviarium receptum non esse nisi caput 'de his qui inviti clerici ordinantur' (v. 23) et formula 'de re necessaria ad locum' *(v. 2; cf. nov. Severi 1) et interpretationis verba docent. In primo autem capite, quod erat 'de episcopali iudicio', cum ex novellae Valent. 35 (34) interpretationis versibus 116 sqq.:* 'sed inprimis de clericis quod dictum est, ut nisi per conpromissi uinculum iudicium episcopale non adeant, posteriore lege Maioriani abrogatum est' *cum alia tum Valentiniani praeceptum illud abrogatum esse appareat, interpretatio nostra tertium caput ad instar novellarum Valent. 35 (34) et Maiorian. 7 egisse 'de ceteris negotiis' (vide ad v. 21/22) declarat.*

19/20 nulla (-lam *HΦ*) uiolari (-re *NG*[a]) accusatione (occasionem *Paris. 4414, om. Paris. 4415*) *om. X* *post* **20** permittimus, *ubi textus ab Alaricianis epitomatus finit (vide supra), in solis codicibus XC suppositicia quaedam invenimus origine iucerta, quae pertinent ad eos qui ad ecclesias confugerunt (cf. Theod. 9, 45, 1. 4. 5; l. Visigoth. 6, 5, 16. 9, 3; l. Baiuvar. 1, 7); sunt autem haec:* 'illud quoque nobis eodem (eadem *C*) suspectu religionis occurrit ut hominem qui ad ecclesiae profugia recurrit quicumque temerator aut sacris altaribus cogatur euertere aut pro eo inhumana dispendia sustinere exabundantia .... *(hiatum notat C)* ut multo minus poenae obnoxios quoque foribus sanctis ad mortem uel cruciatum cogatur eicere cum rei instituta haec consueuerint (consueuerent *X*) esse profugia. quod si quis statuti nostri temerator emerserit ut homines intra ecclesias constitutos ad poenam non reprehendit adducere capitali supplicio subiacebit' dat. u (xu *KΨΘ Paris. 4408*, ui.ui.u *[sic] Paris. 4409*) kal. (id. *Paris. 4413*) april. *(om. Ξ)* arelato (arelate *G Leid. Paris. 4411*, arel *PM*, arelt *N*, arlt *Ω*, aurelianis *O, om. Paris. 4409 Epit. Mon.*) magno (mago *Paris. 4409*) et apollonio (et appollonio *GΞ Paris. 4411*, et pollinio *Leid., om. Paris. 4409*) uu. cc. *(vel similiter, om. OHGEXCPMS Leid. Paris. 4411)* conss. *(om. NEK) libri* **21** ideo] *sic H(?)N cum Pith. (ad Cuiac.)*, ad eos *Ξ*, adeo *reliqui, om. GS* scripta non est] non est scripta *H*, non habetur scripta *ΨΘΞ* quia] qui *Ξ* iam quae] iam *HS*[b], *om. ES*[a] **21/22** de diuersis negotiis] *sic scriptum ab Alaricianis ad exemplum nov. Valent. 35 (34) et Maiorian. 7 (cf. codicum Leid. et Paris. 4409 rubricam)* **22** euidenter *NΨΘΞ* interpretata *ΨΘ* habetur *G* sed] ad *Ξ* **23/24** interpetratione *G*, interpretationem *Ξ* **24** intellegi potest] non potest elegi *N*

XII. DE AVRIGIS ET SEDITIOSIS.

(contextus deficit; rubrica extat in titulorum laterculo codicis Γ: vide p. 155)

II.

LEGVM NOVELLARVM IN ORIENTE PROMVLGATARVM

MARCIANI

IN EPITOMEN ALARICIANAM RECEPTAE.

TITVLI LEGVM NOVELLARVM
DIVI MARCIANI A.

De apparatu conferas quae diximus p. 1.

I. Neminem exhiberi de provincia ad comitatum nisi ad relationem iudicis a quo fuerit appellatum.

niminem *Fuld.*, nemine *L* exhibere *Fuld.* *Ψ'ΘΣΞ* de prouincia] de pr. sua *S*[a]*ΣΞ*, de prouinciani *Fuld.*, *om.* *O* nisi] ni *Fuld.* ad relacione *Fuld.*, a relatione *L* ad quo *Fuld.* fuerat *Ξ*, emerit *Fuld.* appellatus *ΣΞ*, appelletus *Fuld.*, appalat *L*

II. De indulgentiis reliquorum.

ii] iii *O*

III. De praediis civitatum omnium.

iii] ii *Σ* praesidiis *Θ*

IIII. De matrimoniis senatorum.

V. De testamentis clericorum.

de *om.* *Fuld.* clericorum] cl. et religiosorum *O*, cl. uel religiosorum *N*

Fuld. *ONSLΨΘΣ* (*om.* II. IIII) *Ξ* (*om.* II)

LIBER LEGVM NOVELLARVM DIVI MARCIANI A.

I. NEMINEM EXHIBERI DE PROVINCIA AD COMITATVM NISI AD RELATIONEM IVDICIS A QVO FVERIT APPELLATVM.

i] *om. GCΘ (context.)* niminem *Fuld.*, nemini *Φ* exhibere *GΦΨΘΣ (lat.) Ξ Fuld. Paris. 4409. 4414. 4415* de prouincia (-am *Fuld. [context.]*)] de prouincia sua *S (lat.* $^{\alpha}$*) ΣΞ (lat.)*, de prouinciani *Fuld. (lat.)*, *om. O* ad comitatum] ad prouintiam uel ad comitatum *Capit. Angilramni 4* relationem] relatione *Fuld.*, rationem *Paris. 4409* iudicis *om. N (context.) E Paris. 4409. 4410* a (ad *E Fuld. Leid. cum Cap. Angilr. 4*) quo (quem *Cap. Angilr. 4*) fuerit (emerit *Fuld.*) appellatum (-tus *NGΦ*Ω^1*ΣΞ [lat.] Fuld. Paris. 4410. 4414. 4415*) *(add.* id est ut actor rei forum sequatur *[vide v. 48]* Ω^2 *cum Pith. [ad Sichard.])*] *om. O*

Nov. I (450 Oct. 11).

IMPP. VALENTINIANI ET MARCIANI AA. EDICTVM. Multa remediorum genera nostrae clementiae provincialibus suis prospicere gestienti et crebra cogitatio subpetit et ipse rerum usus adportat. Nam cum venalem iudicum ambitum radicitus amputasset et ad res privatas vel publicas sincerissime gubernandas homines spectandos atque consultos traxisset invitos — sciens quippe felicem fore rem publicam, si a nolentibus et actus publicos repulsantibus regeretur —, cogitanti nostrae pietati statim occurrit, quonam modo possint longi itineris intervallo et enormibus sumptibus legitimo egentes auxilio liberari. Videtis enim agmina, videtis catervas adeuntium infinitas non solum a finitimis

---

1 impp.] intep̄. *G* ualentiniani] *sic C Iust.*, ualentini S^a, ualent *PK*, ual *Paris. 4409*, ualentinianus *O et reliqui* marciani] *sic* C^bS^a *Iust.*, martinianus S^b, marc(*vel* -t)ianus *O et reliqui* aug̅. *G* edictum] ad edictum *E*, edictum ad omnes iudices *O*, edictum ad populum *Iust.*, *om. Φ Leid. Paris. 4414. 4415* generem *N* nostra *E*, nostrem G^β 2 clementia $G^\beta E$ gestiendi $G^\alpha Φ$, gestient E^b ipsa *E*, ipsae *Φ* 3 usum *HNPMΦ* nam cum] nam *K*, nec G^β uenale NG^β indicium *NKΦ* ambitu E^b, ambito *N* radicitus *om. K* amputasse *ECPM*, amputare *O* 4 uel publicas] uel publici *N*, et publicas *O* sincerissime] serenissime *E* gubernans *KL* spectandos] *sic HN*, spectabiles *O*, expectando(*vel* -u)s *reliqui* 4/5 atque consultos (consumtos E^b) traxisset (traxisse *H*, tradidisset *PMS cum Pith. [ad Sichard.]*) inuitos (-tus *NK L*)] etiam inuitos tradere uellet *O* 5 felicem fore (fore felicem *O*) rem] felicem profore rem *Φ cum Pith. (ad Cuiac.)*, felicem ferorem (furorem *N*) *NE* a nolentibus] nolentibus *Φ*, abolentibus E^b actos *HNEPM*, acto *K* 6 repulsantibus] recusantibus *O* regeretur] *sic OP*^{s} *coniectura probabili, om. reliqui* cogitanti] haec cogitanti *O* nostrae pietati (-tis *HNΦ*)] pietati nostrae *O* occurrerit *E KL* 6/7 quonam (quoniam *HNM*, quo *Φ*) modo possint] quo iure possint *O*, quo ūrae possint *S*, quoniam modo uestra possint *E*, quod admodo (amodo *L*) uestrae opus sit *KL* 7 longi itineris . . . sumptibus] *cf. nov. Maiorian. 2, 41 sqq.* enormibus (*vel* inorm- *vel* inurm-)] inermibus *O*, inarmibus *Φ*, in omnibus *C* 8 liberari] liberali *N* uidetis] uidimus *O* augmina *NPM* uidimus *O* cateruos *K* adeuntium] audientium *L*, aut centium *K* non solum] id est non solum *E* a finitimis (fitinitimis *K*)] infinitimis *N*

provinciis, verum extremo orbis Romani limite confluentes et adversum suos adversarios
conquerentes. Quod profecto nullatenus accidisset, si in locis integritas vel severitas
iudicum floruisset. Ne igitur huiusmodi flagitia etiam ulterius porrigantur, ne quis de-
sertis laribus suis aut certe dulcibus pignoribus per incognitas mundi partes diutius per-
vagetur, hoc consultissimo edicto statuendum pariter et omnibus declarandum pietas
1 nostra decernit: Quicumque civilem actionem vel certe criminalem accusationem ad-
versariis suis intendere moliuntur, viros clarissimos adeant provinciarum rectores et ex-
positis querimoniis insinuatisque desideriis suis paratissimum promptissimumque posthac
subsidium iuris expectent. Illi noxiae potentiae vim legum benignam obponant, illi
divitiis integram mentem obiciant. Non illos supercilium, quod hoc tempore nullum est,
terrebit, non effeminabit mentem severam quilibet census oblatus. Sed unicuique, non
altiore suspecta, non despecta humiliore fortuna, nostrae mandatorum non inmemores
pietatis et antiquo et nostro iure succurrent et querimonias suas probantibus aut indemni-
2 tate servata aut legitima vindicta consulent subsecuta. Has ergo ob causas nullum
adversarium suum a proximis vel longinquis partibus, non per sacros adfatus, non per
magnificentissimorum vel inlustrium iudicum sententias volumus exhibere, nisi forsitan
aut propter potestatem adversarii aut ipsius rei difficultatem aut publici debiti molem
deficiente rectore provinciae spectabilis iudicis, qui in locis vel proximo deget, vel
3 amplissimae potestatis vel aliorum maiorum iudicum auxilium postuletur. His pro
commodo vestro et pro nostri imperii humanitate dispositis unusquisque vestrum, cum
sint in locis iudices legum custodes et earum pervigiles defensores, prout quisque possit
sine peregrinatione, sine sumptibus super dubiis rebus et adire iudices et auxilium ami-

---

9 uero *N* orbis (*sic HCS*, urbis *reliqui*) romani] romani orbis *O* confluentes] confluentibus *PMS*, commeantes *O* aduersus *O* 10 conquerentes] *sic OHNCP*^{2}, conquirentes *reliqui* accidisset] *sic OHCP*^{2}, accedisset *E* φ, occidisset *NP*^{1}*M*, concidissent *S*, concidissent occidisset *KL* si in locis *om. H* 11 iudicium *NES* ne] *sic OE*, et ne *reliqui* flagitia huiusmodi φ etiam *om. O*φ ulterius] ulteriora *PMS* porrigatur *HK*φ, perrogantur *E* 11/12 ne quis desertis] neque dissertus *H* 12 laribus] laboribus *OHNS*Φ *cum Pith. (ad Sichard.)* pigneribus *OS*Φ incognotas *K*^{a} diustius *K* 12/13 peruagitur *K*, peruagentur *H* 13 consultissimum *KL*, consulentissimo *C* statuendum] ita tuendum *N* pariter . . . declarandum *om. O* pariter] pariter antiquitus *E* 14 quicumque] ut quicunque *O* accusationem] actionem *H* 15 molliuntur *N* uiris *N* rectores prouinciarum *O* 15/16 et expositis] expositis *KL* 16 paratissimum] paratis paratissimum *K* promptissimumque] prumptissimum *N* 17 iuri *K* expectent] *sic OHE*, expectet *N*, expectant *L*, expetent *C*Φ, expetant *PSK*, expetint *M* illi] et illi *H* noxiae] noxae *K*, nox ac *E* potentiae] potentia *H*^{2}, *om. H*^{1} uim (de *KL*) legum benignam (-nem *S*, -na *E*)] b. u. l. *O* apponant *O* illis *N* 18 diuitiis] de uitiis *CPM* integrum *K*, integra *E* obiciant] *sic Cui. ed. 1 et posteriores edd.*, abiciant *HE*, obicient *NCKL*φ, obseruent *O et reliqui* illos] *scripsimus*, illo *HECL*φ, illius *PMS*, ullius *O*, illi *K*, illum *N*; *Ritter significari hic Chrysaphium, qui a. 450 a Marciano interfectus est (cf. Seeck apud Pauly-Wissowa III, 2485 sq.), haud iniuria putat* supercilio *EKL*Φ 18/19 est terrebit] exterrebit *E*, terrebit *H*, est aliquem terrebit *O* 19 non] nec *E* effeminauit *HNEM* seueram] sinceram *O*; *cf. v. 10* quaelibet *S* censu sublatus *N* sed] se *E* 20 altior *M*, alteriorae *N* despecta (dispecta *HNKL*) humiliore] hum. desp. *O* fortune *K* nostro] nouo *O* 21 succurrente *E* 21/22 indempnitates *S* 22 consulentur *K*, consulente^{s} *H* subsecuta] *sic HNKL*Φ, subsecutas *reliqui*, *om. O*; *cf. v. 36 sq.* ob] ut *E* 23 aduersarium suum a pr. uel longinquis (longiquis *H*, longisque *S*, a longinquis *K*, ad longinquis *L*) partibus] a longinquis uel proximis partibus ad comitatum uolumus exhiberi *O (cf. v. 24)* non] nec *O* sacos *K* adfatus] affatos *K*, affectus *NPL*, affectos φ non] nec *O* 24 magnificentissimorum] magn. potestatem *E* sententiam *H* uolumus exhibere (-ri *H* P^{2} *cum Sichard.*, exigere Φ) *om. O (cf. v. 23)* 25 potestatum *HNK* aduersariis *H* difficultate *N* debit. *K* 26 deficiente] definiente *Pith. [ad Cuiac.] cum Cui. ed. 2* rectorem *K* spectabiles *NES*, expectabiles Φ, specialis *H* iudices *NES*φ locis uel *om. O* proximo] in proximo *KL* degit *OK*, detegit *L*, decent *E* 26/27 uel amplissimae] amplissimae *CPMS* 27 potestates *NE* iudiciis *PMS* postuletur auxilium *O* 28 uestro] *sic HNEKL*φ *cum Pith. (ad Sichard.)*, nostro *C*, tuo *O et reliqui* nostri] nostro *N* K^{a} humanitate imperii *O* uestrorum *O* 29 locis iudices (iudicis *K*, iuris *S*)] lociudices H^{a}, loci iudicis H^{b} et earum (arum *K*)] ueterum *E* prout quisque] uti quisque *O*, uti prout quisque *KL*, pro utrisque *E* 30 super] sine *S* iudicis *K*, iudicem *Cui. ed. 1* 30/31 et (ut *N*, *om. K*) auxilium amicum (-corum *S*) legibus] et am. leg. aux. *O*

cum legibus adipisci, haec quae dicta sunt observare debebit. Si vero vel ab adversario
tamquam excedente provinciale praesidium fuerit contemptus vel a iudice non auditus
hocque in amplissimae potestatis vel alio maiore, conpetenti tamen, examine per relatio-
nem iudicis contra adversarium missam seu ipsum iudicem documentis quibusdam
neglexisse nostrae maiestatis edicta sui periculi memor se promiserit probaturum, tunc
post indemnitatem ei legibus servatam etiam vindicta iuri congrua in convictum protinus
4 subsequetur. Quod si appellatio apud iudicem fuerit subsecuta, ea, quae super provo-
cationibus legibus antiquitus statuta sunt, diligentius modis omnibus conplebuntur.
5 His additur aliud maius, quod innocentes praecipue hactenus conterebat. Nonnulli nam-
que suis adlegationibus diffidentes, vexare suos adversarios tantummodo cupientes, non
iure cum his, sed arte pugnabant et per sermonem fucatum et falerata verba, nonnum-
quam legibus arte confusis, ad aliena eos iudicia pertrahebant, ita ut hinc saepius
eveniret, ut et miles in civili et privatus in militari, sed sibi incongruo, peregrinaretur
iudicio. Ergo hanc quoque partem ne ad laesionem nobis subiectorum per iuris et
legum contemptum ulterius perduraret, hoc providentissimo edicto nostra pietas censuit
emendandum. Iubemus namque omnes pro priscis ac saluberrimis institutis suos adver-
sarios satisfactionem forsitan differentes in proprio, non in minime conpetenti fictis quibus-
6 dam occasionibus exposcere litigii foro. Actor rei forum sequatur. Quod sine caelesti
sententia non constat esse decretum, intactum inviolatumque servetur: nemo a nostra
serenitate postulet — nec enim impetrabit non rescriptum non mandatum vel iussum quod

---

31 adspeci *N* dicta] prodicta *S* uel ab aduersario] uel aduersario *K*, uel aduersariis *H*, aduersario *O* **32** tamquam *om. O* excidente *KL*, excedentem *Φ* prouinciale ..... contemptus uel *om. O* praesidium] praedium *H*ᵃ*KL* contemptus] comtus *K*, consecutus *Φ cum Pith. (ad Cuiac.)* auditus] aditus *PM*, additus *S* **33** hocque] haec quae *S*, hecque *H* in] iam in *E*, *om. Φ* potestates *NE* uel alio ..... tamen *om. O* alio] aliorum *H* maiore conpetenti] *sic NEΦ cum Cui. ed. 1*, re conpetenti *C*, maiorum c. *H*, non c. *PMS cum Pith. (ad Sichard.)*, maiore non c. *KL* examine] cognitione *O* **33/34** relatione *N* **34** iudicis *om. O* missam] missa *HΦ*, emissam *Sichard.* seu ipsum .... quibusdam *om. O* ipsam *N* documentum *S* quibusdem *H* **35** neglexisset *G*, neglexissent *H*, neglecta *O* maiestatis nostrae *O* sui periculi memor *om. O* periculo *G* memor se] m. si *GS*, memorie *M* probatura *G* **36** indemnitate *HG* ei] et *G*, *om. H* seruatam] seruata *G*, seruata tam *E*, reseruatam *N cum Pith. (ad Cuiac.)*, reseruatum *HKL Φ* uindictam *MK* iuris *HE* conuictum] conuicto *Φ*, condicto *G*, uictum iuris *H* **37** subsequetur] subsequitur *NK*, subsequatur *O*, obsequitur *LΦ*, suo sequentur *G* obsecuta *S*, obsecutus *G* ea quae] et ea quae *K*, atque *G* super] per *N* **38** antiquitas *E*, antiquis *KL; cf. inter alia Theod. 11, 30, 25* sunt statuta *O*, st. sint *G*, statuta *N* **39** additus *E*, aditus *PM* quod] quod hactenus *O* innocentem *GPMS*, innocentiam *O* hactenus *om. O* conterebant *H* nonnullis *N* **40** alligationibus *HSΦ* defidentes *GCPM* uexare] et uexare *O*, ne sane *H* suos] uos *N* **41** iure *om. C* cum his] commissi *H* sed arte] *sic OHNEP*ᵃ*Φ*, sed arta *KL*, sedare *reliqui* repugnabant *E*ᵇ fucatum] factum *Φ* falerata] *sic HNPMΦ*, phalerata *C*, falsata *OS cum Pith. (ad Sichard.)*, falsarum *E*, perfallere et falsata *KL* **42** arte] *scripsimus*, ante *libri* alina *M* eos] eo *E*, eas *K*, *om. O* protrahebant *Φ* ita ut hinc ..... **44** iudicio *om. O* ita ut] *sic E cum Cui. ed. 1 neque minus Vat. reg. 1128*, ut *H*, at *C*, aut *reliqui* hic *PMS* **43** eueniret] *sic E cum Cui. ed. 1*, euenerit *H*, euenit *reliqui* miles (milis *NΦ*) in (*sic HE cum Cui. ed. 1*, *om. reliqui*) ciuili (-e *H*)] mali ciuili et milis ciuili *KL* in militari (-e *N*)] sit militari *CP*¹*MS* sed] et *E*; *fortasse scrib. cum Seeckio* scilicet sibi] siue *P*¹ *MS* incongruum *K*, incongruos *N* peregrinatur *H* **44** subiectarum *PMS* **44/45** per iuris et legum contemptum] *scripsimus dubitantes*, legum (-gem *H*) superioris (super priores *N*) et legum contemptum (-tu *E*) *reliqui*, et legum contemptum *O*, patiamur iuris et legum contemptum *Sichard. coniectura* **45** ulterius] alterius *bis H* perduraret] *sic OEKΦ*, perdurare *reliqui* **46** emendandam *O* omnes *om. EΦ* pro priscis] propitiis *O* **46/47** suos aduersarios *om. Φ cum Pith. (ad Cuiac.)* **47** satisfactione *NE*, factione *Φ cum Pith. (ad Cuiac.)* forsitan *om. Φ cum Pith. (ad Cuiac.)* differentes] *sic OHNSKL cum Pith. (ad Sichard.)*, deferentes *reliqui* in proprio non in minime .... **48** exposcere] in proprio foro conuenire *O* non *om. N* in *om. E* conpetentis *H* factis *KL* **48** poscere *S* litigii foro] *Seeck*, litigatore *H*ᵇ*NELΦ*, litigator *H*ᵃ, legatore *K*, litigatorem *reliqui* auctor *SΦ*, actor igitur *O*, *om. H; cf. nov. Valent. 35 (34), 21* quod] et quod *O* sine] si nec *N* caelestis *N* **49** constat esse] constantes se *E* decretum] secretum *Φ* intantum *Φ* seruetur et inuiolatum *O* a] ad *E*, *om. HΦ* **50** inpetrauit *NECP*ᵃ*MΦ* non rescriptum] nostrum r. *EP* mandatum datum *Φ*

dicunt sacrum — suos adversarios in minime conpetenti iudicio respondere, maxime cum
hoc tempore, quod superius dictum est, unusquisque clarissimorum vel spectabilium
iudicum, si tamen propter causas praedictas ita usus tulerit, et integras adeuntibus
aures praebere et omni postposita invidia, omni spreta gratia recto proposito potuerit
7 iudicare. Quam formam etiam in militari parte volumus observari nec passim aliquem
armatae militiae sociatum longinquis partibus trahi, sed in locis apud competentem iu-
dicem pulsari, nisi tamen super maximis et necessariis causis
et militarem iudicem in locis excedentibus fuerit accusa-
tus: || ⌜non ignorante eo⌝, cuius ex interpellatione aliquis se-
cundum datam formam in longinqua fuerit protractus exa-
mina, quod, si culpa sui fuerit dilata cognitio vel minime
actioni suae adfuerit vel delata probaverit, pro calumnia
quidem poenam luat legibus constitutam; pro vero pecuni-
aria causa post dispendia, post sumptus, considerata quantitate
postulatorum vel medii itineris intervallo, condemnationem
pro aestimatione iudicis sustinebit. || Nam dignum est eos,
qui maiorum nostrorum nostrarumque legum, avaritia stimulante vel invidia incitante,
fines perturbare seu castra perfringere conabuntur militantum, saltem intimato, quo
8 magis puniuntur, dispendio refrenari. Ergo consulite vestris commodis, nostris saluberri-
mis parete praeceptis. Nemo a nostra pietate maioribus occupata vel a magnificentissi-
mis seu inlustribus iudicibus nisi in maximis ac necessariis, quod superius cautum est,
rebus publicis vel debitis exhibitionis subsidium poscat. Nam si quis aliter quam edicta
continent petulanti animo his despectis maiorem iudicem vel nostram primum contra
ordinem legum adierit maiestatem, sciat se non solum litis iacturae atque plus petitionis

Iust. 7, 51, 4
|| *incipit* ⌜non ignoret is⌝

|| *finit*

---

51 discunt Φ sacram *H* in *(om. E)* minime] inminere Φ maxime .... **55** iudicare *om. O* **52** quod] ut *E* clarissimorum] *sic HNE*, clarissimum *reliqui* expectabilium *N S*Φ **53** iudicium *NKL* propter] pro *H* praedicta *K* ita usus tulerit] ita ut sustulerit *HE*, obtulerit Φ et integras] integras *K* **54** et omni] in omni *H*, in omnia *K* indicia H^a, inuicia H^b omnis *HNKL*Φ expreta *H*, praeca *L*, prae *K* proposita *K*, praeposito *L* **55** uolumus] id uolumus *H* obseruare *HNCK* aliquem *om.* Φ **56** militaem *(sic) K* sociatu *N* longis quis *S* parentibus Φ trahit *K*, *om. E* **58** et militarem] et apud m. *O*, militarem *K* in *om. G* excidentibus *OHG*Φ, exsedentibus *N* **59** ignorante] ignorantiae *GE*P^1*MS* eo cuius *om. G* ex *om. H* aliqui H^a, aliquid H^b **60** datum *K*Φ formam] firmum Φ in *om. H* longinquam *PMSKL*, longinquo *O* **60/61** examina] examine *OGEK*, examinem *S*, exanima *N* **61** quod] a quo *G*, ad quod *S* delata *E*, dilatum *O*, dilatata *HG* cogniti *G* minima *KL* **62** actioni] *sic EPM Iust.*, accusationi *O*, actionis *reliqui* adfuerit] fuerit *O* delata] *sic HEKL Iust.*, dilata *O et reliqui* probauerit] non probauerit *O* pro calumnia] pro calumniam *NK*, calumniam *G* **63** poenam luat] poena luat *N*Φ, poenalem aut *G* constituta *N* uero] uiro *G*, *om. H* **63/64** pecuniaria] pecuniali *H* **64** post sumptus] pro sumptus *G*, post disumptos *K* **65** postulaturum *N* inteluallum *G*, *om. O* condemnatione *G*Φ, contemplationem O^a **66** pro aestimatione (extimatione *H*)] praesumatiotione *G* eos] ut quos *G* **67** qui *om. N* nostrorum nostrarumque] nostrarumque *NE*Φ, nostrarum *H* auaritia .... incitante *om. O* auaritia] auxilia *G*P^1*MS* stimulatae *G* inuidia] iudicia *G*P^1*MS*, *vacuo spatio relicto om. C* **68** finis *NK* perturbant *O* seu castra .... **69** puniuntur *om. O* conabantur *E*, *om. GS* militantum] *scripsimus: cf. v. 80*, ibi tantum *E*, alii tantum *H*, habitantum *NCP*, habitatum Φ, habit testantum *G*, habitis tantum *reliqui* intimato] *sic HNKL cum Cui. ed. 1 in margine*, intemptato *E CP*Φ, intemptatos *M*, intemptemus *reliqui* quo] qui Φ **69** puniantur *C: recte* ergo *(om. E)* consulite (consulete *PM*, cum solitae *E*, consulte *NS*, consulenti Φ, consolatꝭ *(sic) K*)] consulite ergo *O* commodis *om. K* nostris *om. K* **70** parete (parite *N*, parere *HEKL*) p.] praeceptis parete *O* a] ad *SKL* nostrum pietatem *KL* uel a] uel ad *HNKL*, uel *E* **71** in *om. ONE* necessariis] necessariis rebus *O* quod superius .... **72** debitis *om. O* quod] quo Φ superius cautum est (est c. *H*, cautum *E*)] super iudicatum est *N* **72** rebus] si *S* publicis uel] *melius* uel publicis debitis] litis Φ exhibitionibus *E* poscant *N*, pascat *K* qui *K* quam edicta] *scrib. cum Pith. (ad Cuiac.)*, quam edictum *O*, quam dicta *E*P^s, quae dicta *reliqui* **73** continet *O*Φ petulanti .... despectis *om. O* petulanti animo his] petulantia nemo his *N*, petulantia modis Φ, petulanti a his *S*, petulantes animi his *E* despectis] *sic C*P^s, dispectis *HNEKL*Φ, desperatis *reliqui* maiores *O*, *om. H* iudices *O* nostre *H* primum .... **74** legum *om. O* primum] promant Φ; *fortasse* prius **74** adiret *S*, dierit *N* iacturae] *O cum Sichard.*, iacturam *reliqui libri* atque plus ... **75** periculo *om. O*

periculo, verum etiam conpetenti motui fore subdendum. DAT. V ID. OCT. CONSTANTINOPOLI VALENTINIANO A. VII ET AVIENO VC. CONSS.

INTERPRETATIO. Si quis adversarium suum aut repetitione aut criminis obiectione pulsaverit, in provincia, in qua consistit ille qui pulsatur, suas exerat actiones nec aestimet adversarium suum alibi aut longius ad iudicium pertrahendum: illi vero qui pulsatus fuerit, si iudicem suspectum habuerit, liceat appellare. Simili etiam et militantes ordine teneantur, ut et ipsi apud conpetentes iudices, quas conpetere sibi credunt, exerant actiones, quia omnibus legibus constitutum est, ut actor rei forum sequatur.

BREV. *(O[om. int.]HNG [textus, cuius suo loco (fol. 303^b) non extat nisi principium usque ad* 2 gestienti *(G^{α}), particulae quaedam fol. 303^a novellae Valent. 35 (34) interpretationi adnexae sunt, hoc quidem ordine servato, ut post* 57 et necessariis .... 69 puniuntur *sequantur* 1 edictum ... 3 uenalem *(G^{β}), denique* 35 neglexisse ... 40 aduersarios; *inscr. subscr. int. suo loco habemus] EX [incipit* 80 et militantes*] CPMSKL, item selectis tamen lectionibus Φ [om. subscr. int.]; decurtati omisso textu omnes fere inscriptionem subscriptionem interpretationem, Fuldensis interpretationem usque ad* 80 appellare *exhibet. Ex codicibus fragmenta minora continentibus D [Paris. 12445] inter Theodosiani 9, 1, 11 inscriptionem et textum interpretationem nostram interponit sub praescripto* 'ex interpretatione legis martiani' *addito in fine* 'secundum has leges decreuit carthaginense concilium capitulum xxx', *Phillipp. 1741 in margine inferiore fol. 191^a eadem exhibet, praeterea in fol. 13^b interpretationis principium [usque ad* 80 appellare*] sub praescripto* 'et item leges dicunt').

Adhibuerunt novellam aut interpretationem L. R. BVRG. 33, 1 (cf. v. 77—79), IVST. 7, 51, 4, CAPITVL. ANGILRAMNI IV in fin. (rubricam et v. 48 = 82). VII [= Benedict. Levita add. IV, 18] (v. 77 sqq.). XXIX (v. 79/80), alii quos neglexímus. HINCMAR (ed. Hardouin in Actis Conciliorum V [1714] p. 1348) sub praescripto 'et item leges dicunt' *interpretationem servat usque ad* 80 appellare.

75 periculum *H* motui] *sic HKL Cui. ed. 1,* mutui *NCPM,* mutua *S,* multae *O cum Pith. (ad Sichard.),* metu *E cum Pith. (ad Cuiac.),* morti *Φ cum Pith. (ad Cuiac.)* fore] forte *Φ,* fori *O* 75/76 dat. u (ui *EKLΨΘΩΞ Paris. 4408. 4414. 4415,* ii *O,* prid. *G, om. Epit. Mon.)* id. (kl̄ *G,* non. *O)* oct. constantinop. (consol̄. *E, om. Ξ) (hic finit O) (ins.* prae *G,* ppo̅ *Paris. 4408)* ualent. (constantino *Ξ)* a. *(om. CPMS Leid.)* uii (ui *Paris. 4411. 4415,* u *Leid.,* iiii *ΨΘ Paris. 4413, om. Paris. 4414)* et auieno *(sic EC Paris. 4414. 4415 Epit. Mon.,* abieno *NPMS Paris. 4409. 4410. 4411,* auiano *G,* abn̄dtio [= abundantio] *H,* albino *reliqui)* ūc. *(HKΘ Paris. 4408. 4413,* uir cl̄ *Paris. 4409,* uic̄ *ΩΞ,* uicariis *G, om. reliqui)* conss. *(om. NGEK Paris. 4410. 4414. 4415) libri* 77 aduersarium suum] *sic NESK^{b}ΨΘΩ Paris. 4409 Epit. Mon.,* aduersarium *reliqui* aut *om. N* repetitione] repetitionem *ΩΞ,* ad repetitionem *N Fuld.* aut *om. Ω^1* criminis] criminales *Ξ,* certis *PM,* certe *S* obiectione] abieccionem *Ξ,* subiectione *L,* subactione *K^a* 78 consistet *H* ille] illi *Fuld., om. S* exerat] exerceat *G* accionem *Fuld.* extimet *H,* stimet *Ξ Fuld.* 79 suum *om. H* aut] ad *Ξ, om. H Paris. 4409* iuditii *G,* iudicem *N* protrahendum *Ξ* illi uero .... 80 appellare] *cf. quos locos attulimus ad nov. Valent. 35 (34), 183* illi] *sic Ξ Fuld. cum Capit. Angilramni 7 et Cui. ed. 1,* ille *reliqui* pulsatus fuerit] pulsatur *C* 80 susceptum *Ξ* appellari *HNGΩ* ut et] et ut *Ξ,* et *E* ipsis *K^a* 81 exerceant *G* 82 ut *om. H* auctor *EXSΨΘ Paris. 4409* furum *Ψ^b,* foro *N,* furmam *Ξ,* futurum *Ψ^{a}Θ*

II. DE INDVLGENTIIS RELIQVORVM.

ii] *om. C*

Nov. II (450 post Oct. 11).

IMPP. VALENTINIANVS ET MARCIANVS AA. PALLADIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Curae nobis est utilitati humani generis providere; nam id die ac nocte prospicimus, ut universi, qui

---

1 ualentinianus et] ual̄ *Paris. 4409* martinianus *E* aug̅. *G, om. O* ppo̅] po̅ *Φ,* pf̄ *Paris. 4409,* praeposito *OS* curiae *P* 2 utilitate *K* prouideri *XCPMS* id] in *K* die ac] die hac *HS,* de hac *O* prospicimus] prius praecipimus *E^t*

sub nostro imperio vivunt, et armorum praesidio ab hostili impetu muniantur et in pace libero otio ac securitate potiantur. Ideoque mirati sumus laudabilem suggestionem celsitudinis tuae, quae praeter alias virtutes, quibus sublimitas tua plurimum pollet, etiam humanitatem tui culminis evidenter ostendit. Nam debitorum, quae in reliquis trahuntur, exactionem molestiam esse testatur obnoxiis ac merito postulavit, ut praedicti debitores sacra nostra indulgentia liberentur. Quapropter admirabilem insinuationem tuam
1 probandam esse censuimus. Cesset igitur pro securitate provincialium exactio reliquorum et a sextae indictionis initio usque ad finem quintae decimae nuper elapsae debita deleantur, sive ex possessionibus † liberari vel patrimonialis templorumve aut civilis fiscalisve iuris, seu in auro seu in argento seu in speciebus vel in metallica quacumque materia aliove quolibet conlationis titulo in publicis calculis residere noscuntur. Et sive arcae sublimitatis tuae sive thesauris sive sacro debentur aerario, sive cellariis vel privatae rei nostrae aut dominicae domui, sive operibus huius inclitae urbis, omnia conlatoribus nec non curialibus seu cohortalibus seu provincialibus officiis et aliis, quicumque
2 reperiuntur obnoxii, remittantur. Et ne qua liberalitatem nostram caligo fraudis valeat inpedire, etsi in privatum contractum vel in cautionem debitum publicum transisse vel novatum esse dicatur aut si quis curialis exactor vel cohortalis conpulsor pro obnoxio
3 se intulisse commemoret, nihilominus liberalitas nostra firma permaneat. Curialibus etiam et cohortalibus nulla super exactionibus adversus obtiones vel actuarios vel devotissimos milites querellae permittatur occasio, ita ut et obtiones et actuarii et devotissimi milites invicem taceant et nullam adversus curiales seu cohortales vel conlatores seu officia provincialia seu decuriones moveant pro debitis publicis actionem, etiam si quas

---

3 nostri *N* hostili] hostium *O* muniuntur *HPMS* in *om. E* **4** otio] itio *K* potiantur] potiuntur *PS*, patiantur $H^b G$, patiuntur $H^a K$, puniantur E^t, ponuntur *M* miserati *H; fortasse* admirati **5** quae] *sic KLΦ cum Cui. ed. 1*, quibus *O*, *om. reliqui* alias] illas *H* sullimitas *O* etiam *om.* G^1 **6** humanitatem] humanitate *PMS*, ad humanitatem *K* **7** exactionum *E*, exactione *N* molestiam] molestam *OH cum Cui. ed. 1*, molestium *Φ* obnoxiis esse testatur *O* obnoxius *G*, obnoxii *E* **8** nostram *K* qui propter *S* **9** probanda *Φ* censuimus] *HNGEXCKΦ*, censemus *reliqui* cessit *NSΦ* sicuritate *M* **10** a sextae indictionis (inditionis *GS*, indictiones *EΦ*) initio (indicio $P^1 MS$)] a sexta indictione *O; ea incipit a. 437 Sept. 1* ad finem *(ins.* ad *S)* quintae decimae] *finit a. 447 Aug. 31* lapse *H*, alapsae *GK* **11** diluantur *E* siue ex .... **12** iuris *om. O* siue] sibi *N*, suae *G* liberali *N*, liberaria *E*, liberalibus *G*, aerarii *Cui. ed. 1 in margine; expectaveris* emphyteuticarii *Seeck* patrimoniales *K* templorumue] *scrib. cum Cui. ed. 1 et Pith. (ad Sichard.)*, templorumque *G*, temporumue (temporum uel *Φ*, temporum *H*) *reliqui* **11/12** ciuilis (-es *E*) fiscalis(-es *E*)ue (que *H*, uel *KL*)] fiscalis ciuilis fiscalisue *XCPMS* **12** seu in argento seu in auro *O* seu in auro] suae in a. *G* seu in speciebus (specibus *E*)] siue (seue K^a) in sp. *K* uel in] uel *K* metallis *E* quaecumque *ESΦ* **13** materica *N* consolationis *G* resedere *NGΦ* et siue] siue *SΦ*, et si *E* **14** archae *XK*, arcis *G* thensauris *HP*, theauris *K* sacro aerario debentur *H* siue cellariis .... **16** cohortalibus *om. O* cellariis] *scrib. cum Cui. ed. 1*, cellarii *HNEΦ*, celarii *K*, cellario *reliqui; vocem* cellarium *pro summo omnium cellario neque scriptores neque inscriptiones confirmant* **14/15** priuatae] prauitate *G* **15** rei] seu *N* nostra *N* aut] ut ad *S* domui] domus *HEXCPMS* huius] siue *S*, siue huius *KL* inclinatae *Φ* orbis *Φ* **15/16** conlatoribus] consultoribus *KL* **16** nec non] nec non et *H* coha(-a)rtalibus *GK* et aliis *om. O* quaecumque *N*, quibuscumque *Φ cum Pith. (ad Cuiac.)* **17** rei pereuntur *K* ne qua] neque *E*, ne quam *Φ* libertatem *C*, libertate *G* nostra *G* calico *K* fraudes *NG* ualeat] possit *OC* **18** etsi .... **19** dicatur] *cf. nov. Maiorian. 2, 21 sq.* etsi] si *O* priuatu contractu *G* cautionem] *sic NXCKΦ*, cautionibus *H*, cautione *reliqui* publicum debitum *O* **19** nouatum] locatum *G*, notatum *Φ* aut] ut *G*, *om. H* quis] qua *K* exactor] uel exactor *N* coartalis *G* **19/20** pro obnoxio se (si *S*)] prout noxiose *G* **20** intulisse *om. Φ cum Pith. (ad Cuiac.)* libertas *EXC* **21** coartalibus *G* super exactionibus] *sic E*, superactionis *K*, super exactiones *O*, superexactionis *reliqui* obtionis *E KL*, obiectiones *H* acturius *K* **21/22** deuotissimus *K* **22** quaerela *Φ* ut et] ut *NGXCK* obtiones] obiectiones *H* actuarios *H*, actuali *S* et deuotissimi] deuotissimi *E*, et deuotissimos *H* **23** in inuicem *H* nulla *G* seu] seo *K* coartales *G* uel conlatores .... **24** actionem *bis XPM* uel conlatores .... **24** prouincialia *bis* C^a uel conlatores *om. H* seu] seo *K* **24** prouincialium *H* decuriores G^a, decurionum *H* pro debitis (prouidetis *H*) publicis *om. O* actionibus *H*, questionem *O*

4 expensas se pro aliis intulisse contendant. Praeterea quidquid ex titulo senatorii follis
5 in provinciis debetur, hoc quoque remitti iubemus. Si quid autem ex quintae decimae
indictionis vel superiorum temporum debitis ad expensas primae indictionis seu posteri-
orum temporum deputatum est et si quid ex naulis ac pretiis materiarum et relevatis
vel donatis aut translatis atque adaeratis vel ab arca sacratissimae Constantinopolitanae
urbis debetur, id huius donationis beneficio non tenebitur. Sed et si quid in auro vel
in speciebus vel in materiis civitatum operibus deputatum est et hoc erogatum non esse
monstratur, eius quoque ratio servetur intacta nec possint debitores huius donationis
auxilio niti, sed conpellantur hi, qui noxii reperiuntur, inplere suscepta opera et sump-
tuum reddere rationes. Nec enim oportet hanc liberalitatem nostram eo usque protendi,
6 ut in aliorum lucra iniuste proficiat, quod ornatui urbium delegatum est. Sentiant
universi, quantum sibi pietas nostra profuerit, et in posterum devoto animo pensitationes
publicas solvant qui se sciant praeteritis debitis liberatos, Palladi p(arens) k(arissime)
7 a(tque) a(mantissime). Inlustris igitur et praecelsa magnitudo tua huius saluberrimae
pragmaticae legis moderationem per universos populos ac provinciarum iudices edictis
propositis divulgari curabit, ut securi et beneficium nostrae pietatis et securitatis suae
fructum libenter agnoscant. SCRIPTA PALLADIO V(IRO) INL(VSTRI) P(RAEFECTO) P(RAETORI)O
ORIENTIS, HERMOGENI V(IRO) INL(VSTRI) COMITI SACRARVM LARGITIONVM, GENETHLIO V(IRO) IN-
L(VSTRI) COMITI RERVM PRIVATARVM, MAXIMINO V(IRO) INL(VSTRI) COMITI ET PRAEPOSITO SACRI
CVBICVLI . . . . . D. N. VALENTINIANO A. VII ET AVIENO V̄C̄. CONSS.

---

25 expensus *H* intitulisse *X* senatorii] *scrib. cum Cui. ed. 1,* senatores *Φ*, senatoris *reliqui libri* follis] polles *G*, ullis *Φ*, publicis *E*, solidis *S cum Pith. (ad Sichard.)*, solidis follis *KL*, *om. O* 26 debitor *NGXC* remitti] non mitti *PMS* quis *H* ex quintae decimae . . . . . 27 temporum *om. G* ex] a *O*, ad *PMS* 26/27 quintae decimae (quindecimae E^b*XC*, quintae *N*) indictionis (indictiones *H*, inditionis *SKΦ*)] *vide ad v. 10* 27 temporum *om. H* primae indictionis (inditionis *S*, *om. K*)] *a. 448 Sept. 1 — 449 Aug. 31* 28 quis *Φ* ac] haec *G*, aut *E* et (ex *G*) reuelatis *GC* 29 tranlatis *K* atque] et *O* ab *om. N* archa *OGXS*, arcas *K* constantinapolitanae *P*, constantinopoli *K* 30 id] ad *NS*, in *E*, *om. O* beneficio donationis *O* non *om. O* et si] si *G*, et *N* quid] quicquid *N* 31 in speciebus] in specibus *N*, speciebus *OSKΦ* ciuitatum] comitum *OPMS* operibus *om. O* et hoc] hoc *N*, de hoc *G* 32 intacta] ita *G* possent *GΦ*, possit *E* 33 auxilio] benefitio *O* niti sed] noti sint *G* hic *XC* 33/34 sumptum *GPM* 34 rationis *NGE* hanc] eam *S*, ea *PM*, ana *X*, *vacuo spatio relicto om.* C^1 libertatem *E* 35 lucra] solacia *OPMS cum Pith. (ad Sichard.)*, *om. G* quod ornatui] cur natui *N* delegatum (delegatu. *S*, diligatum *K*) est] delegatur *O* sentiant . . . . . 36 profuerit et *om. O* sentiant] sensiant *M*, censemus *S* 36 quantum sibi] si tantum *S*, si tantum sibi quantum sit *H* et] ut *S* in postero *G*, in posterum ergo *O* deuoto] debito E^a pensitationes] pensationes (-is *L*) *KL*, pensiones *E*, pensent actiones *G* 37 publica *E*, *om. O* qui se (*om. E*) sciant (sciunt *O*)] quis sciant *N*, quiescant *K* praeteritis] publicis *O*, praeter ius *Φ* liberatus *N*, libertos *G*, obligatos *O* palladii *S*, palladio *N*, pallidi *GK* 37/38 p̄k̄āā] *sic OC*, p̄k̄ *HNXPM*, p̄k̄ et *Φ*, p̄ kl āḡ *G*, p̄k̄ āq̄ ām̄ *L*, p̄k̄ atq̄ ām̄ *K*, p̄k̄ atque amantissime *E*, parens karissime *S* 38 inluster *H* praecelsa magnitudo tua] *sic perscr. E*, praecelsa mt. (mat. *X*) *XC*, pmta *NPM*, pmt. *O*, pcla. mfat. *K*, pclm infat *L*, praef. mft *Φ*, precella (preclara *S*) magnificentia tua *GS*, tua *H* saluberrima *C*, saluberrimi K^a 39 praugmaticae *HEK*, praumaticae *L*, praumaciae *G*, prigmaticae *N*, pragmatici *XPM*, *om. O* legis *om. X* moderationem] *sic OHSΦ*, moderatione *reliqui* per uniuersos] peruersos *K*, per diuersos *L* ac prouinciarum iudices *om. O* edictis *post* uulgabit *O* 40 propositis] prompte *XC* diuulgari (*sic C*, diuulgare *X*, deuulgari *GS*, die uulgare *PM*, deuulgare *reliqui*) curabit (-uit *NEXKΦ*, -bitur *S*)] uulgabit *O* securi *om. O* et beneficium] beneficium *H* securitatis] sanctitatis *PMS* 41 agnoscat *H*, agnoscent *L*, cognoscent *K* 41/43 scripta palladio ū. inl. *om. et* p̄p̄ō orientis hermogeni ū. inl. *post* maximino ū. inl. *Paris. 4411* 41 scr. . . . . 43 maximino ū. *om. Leid.* scr. . . . . 44 cubiculi *om. Ω Paris. 4408. 4414. 4415* scr. . . . . 44 d. *om. Epit. Mon.* scr. . . . . 44 ualent. a. *om. Paris. 4409 Vat. 1048* scr. . . . . 44 conss. *om. Ψ'Θ* 41/42 p̄p̄ō (p̄f p̄ā *KL*, praeposito *OS*, praefecto *C*) orientis] o pro cunctis *H* 42 hermogeni] e hermogeni G^a, hermogeniano *KL* comiti] et *H*, *om. Paris. 4411* sacrorum *H* largitiorum *N*, largionum *K*, largiter *X* genethlio] *sic scrib. secundum concilii Chalcedonensis a. 451 habiti praescripta (cf. Hardouin, Act. Concil. II p. 53/54. 273/74)*, genetrio *H*, geneclio *NCPMKL*, geneglio *Paris. 4411*, genedio *GX*, genesio *E*, gitecilio *O*, gitelicio *S* 43 comiti] conl̄. *Paris. 4411* priuatorum *H*, praedictarum *Paris. 4411* maximino] maximiano *OPMS*, maximo *G* ū.] uecar. *Paris. 4411* inlustris *Paris. 4411* comiti et] *om. Leid.*

INTERPRETATIO. Lex ista hoc continet, ut per provincias relaxatae beneficio principis tributorum reliquiae non quaerantur, tamen quod exactum est, si apud exactores resedisse constiterit, id praecipit, ut publicis debeat utilitatibus non perire, sed quod exactum est a retentatoribus thesauris inferatur et a provincialibus vel a possessoribus quod solutum non fuerit non quaeratur.

BREV. *(O [om. int.] NHGEXCPMSK, item selectis tamen lectionibus LΦ [om. subscr. int.]; decurtati textu omisso inscriptionem subscriptionem interpretationem omnes fere exhibent, Fuldensis interpretationem integram servat). — Ad interpretationis v. 45 sq. spectat Benedict. Levita (MG. LL. II, 2 p. 17 sqq.) I c. 369.*

Paris. 4411 praepositu *Paris. 4411*, proposito *E*, ppo *GPM Leid.* sacria *N*, sacrio *Leid.* **44** cu(*vel* -o)bili *N Paris. 4411*, cupicule *Leid.* *Dies mensis locus deficiunt in libris (extat* dat. lex *Vat. reg. 1048 Paris. 4409*, dat. *L*, ppta *Ω). Paris. 4408 habet* data iii non mar rom *interpolata ex nov. Valent. 1, 3 eodem anno eodemque sub titulo data. Datam esse novellam nostram post oct. 11 praecedens novella (Marcian. 1) docet* d. n.] dnn *K*, domn *Paris. 4411*, dom nr *Leid.*, domino *O*, domno *Paris. 4408. 4414. 4415*, domini *NEXC*, domni *GΩ*, dominici *S*, *om. L* ualentinianum *Leid.*, ualentiniani *G XCPMLΩ*, ualente *Paris. 4408* a. uii .... conss. *om. Leid.* uii] uiii *X*, ui *O Paris. 4414. 4415*, 4 *C*, xuii cons. *Vat. 1048 Paris. 4409*, *om. E* auieno] *sic OXC Epit. Mon.*, auiano *G*, albino *HE Vat. 1048 Paris. 4408*, abein *Paris. 4411*, abiegno *Paris. 4414. 4415*, abieno *reliqui* **45** sta *H* principe *Fuld.* **46** tributarum *Ω* reliquae *HNXCK¹Ω Fuld. Epit. Mon.* quaerentur *ΨΘ* tamen] amen *Fuld.* exactum] actum *ΨΘ* exactore *N Fuld.* residisse *HNXCΨΘ*, residere *PMS* **46/47** contetuerit *Fuld.* **47** praecipit] praecipis *G*, precipet *H*, praecepit *NEXCKΨΘΩ Fuld.* perisse *H* quod] si *Fuld.* **47/48** a retentatoribus] a retentoribus *GΨ*, a retentatibus *K*, a retentantibus *L*, senatoribus *H* **48** thesauris] thensauris *HPM*, in thesauris *ΨΘ* infer.tur *(sic) Fuld.* et a] et ad *Kᵃ ΨΘΩ* a p.] a possessioribus *M*, possessoribus *N* quod *om. Fuld.* solitum *C*, sultum *N*, solute *Fuld.*, non solutum *ΨΘ* non *om. E*

III. DE PRAEDIIS CIVITATVM OMNIVM.

iii *om. C* praesidiis *Θ (lat.) Paris. 4413* ciuitatem *Ξ* omnium *om. PΦΞ Epit. Mon.*

Nov. III (451 Ian. 18).

IMPP. VALENTINIANVS ET MARCIANVS AA. PALLADIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ORIENTIS.

Avaritiae suae culpam arguit, qui pro possessionibus, quas detinet, debitas functiones inferre cunctatur. Itaque inter ceteros egregios actus, quibus rei publicae tua sublimitas prodest, etiam suggestionem de praediis iuris civilis oblatam iure laudamus, per quam postulatum est, ut, si qui memorata praedia dempto civili canone consecuti sunt, veterem canonem in posterum cogantur agnoscere.

1 Celsitudo igitur tua id nobis placuisse cognoscat, ut, ‖ si qui ⌜vel⌝ ex titulo donationis vel ex emptione sive ex alio quolibet titulo possessiones ⌈ ⌜iuris civilis, tantummodo⌝ quae huius iuris esse vere probantur, cuiuslibet civitatis et praecipue huius aeternae urbis, cui maiorem debemus favorem, tam civilis, ut dictum

Iust. 11, 70, 5
‖ *incipit* | ⌜uel⌝ *om.*
⌈ uel domus uel ergasteria | ⌜iuris dumtaxat ciuilis⌝

---

1 imperatorum *G* ualens *Paris. 4414* marcianus] arcadius *N Paris. 4410* aa.] aug *G*, ad *ΨΘ*, *om. O Leid.* palladio] ad palladium *Epit. Mon. Iust. (I)*, *om. G Paris. 4409 Iust. (KO)* ppo orientis] praeposito orientis *S*, pf. orientis *KL*, ppo *Paris. 4410. 4413*, pp *Iust. (I)*, preposito *O*, praefecto *G*, *om. Paris. 4409 Iust. (KO)* **2** pro possessionibus] pro pessionibus *S*, pro possessionibus suis *Φ Paris. 4408* detenit *NK*, detinent *HXPM* debitas] *H NΦ*, debita *E*, *om. reliqui* **3** cunctatus *XCᵃ*, cunctantur *HΦ*, moratur *O* tua *om. H* **4** prodeest *HEPM* etiam *om. H* suggessiones *H* iure ciuili *E* oblata *N*, oblato *H*, sublatam *EΦ* laudamus] l. aetiam *H* quem *H* **5** quis *K* dempto] adempto *HN EK*, adepta *Φ* consecute *Kᵃ*, consequuta *C* sunt] sint *O* ueterem] ut ueterem *KL* **6** coguoscere *O* **7** placuisset *K* **8** ex emptione] *sic HPM Iust.*, emptione *S*, ex(c)eptione *XC*, ex emptionis *reliqui* siue] uel *H* alio quolibet] aliquolibet *K*, alio modo quolibet *XC* **8/9** possessionis *HNESK* **9** iures *Eᵃ* ciuili *NEᵃ* **9/10** tantummodo quae huius iuris esse uere probantur] *sic Iust.*, tantummodo qu(a)e (qua *Φ*) *reliqui libri nostri*, *om. O*, tantummodo et *Sichard.* **11** pauorem *S* tam ciuilis ..... **12** possessiones *om. O* tam] nostrae *S*

est, iuris quam etiam agonotheticas possessiones, ⌜ex⌝ consulatu Auxonii et Olybrii dempto civili canone acceperunt, ⌈ inpositum ⌜praediis⌝ canonem iuxta fidem publicorum monumentorum ⌜civitati⌝, ad quam ⌜praedia⌝ pertinuerunt, praebere ⌜iubeantur⌝ ||: ex praesenti quoque quarta indictione, cessante praeteriti temporis canonis exactione, manente penes eos successoresque eorum et detentatores inlibato dominio. || Nam si privatis viris debita non patimur denegari, multo magis praebenda sunt civitatibus quae iure debentur, cum sufficiat possessoribus, quod apud eos dominium in perpe-
2 tuum ex nostra liberalitate permaneat. Si quae tamen possessiones iuris civilis canonem privatis largitionibus in praesenti praebent vel numquam ademptum vel postea inpositum, ad hanc ⌜pragmaticam⌝ iussionem non pertinebunt, sed privato aerario canonem, quem nunc agnoscunt, inferre ex more debebunt, dominio firmiter apud eos successoresque
3 eorum et detentatores pari modo permanente. || Illud etiam dispositionis culminis tui probamus atque firmamus, ut, si qui cuiuslibet iudicis commotione multati sunt et partem seu totam multam adhuc debere noscuntur, id quoque indulgentia nostrae clementiae perfruantur, ut nullam sustineant
4 exactionem, Palladi p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Celsitudo igitur tua haec, quae per hanc pragmaticam legem sanximus, rectoribus provinciarum declarare non differat, ut et civitates et possessores et ceteri, de quibus haec constituimus, utilitati suae consultum esse laetentur. DAT. XV KAL. FEBR. CONSTANTINOPOLI MARCIANO A. I CONS.

⌜a⌝
⌈ eos | ⌜eis⌝
⌜ciuitatis⌝ | ⌜eaedem res⌝
⌜iubemus⌝ | || *finit*
|| *redit*
⌜pragmaticam⌝ *om.*
|| *finit*

---

12 agonotheticas] *sic HNC*ᵇ *Iust. (K)*, agonothecas *Φ*, abonothe(*vel* -te *vel* -thei)ticas *XC*ᵃ*PM*, exbonoteticas *S*, ex bono agonot(h)eticas *KL*, infet theudicas *E* 12/13 ex consulatu .... 13 canone *om. K* ex consultu *H*; *respondet a. 379* 13 auxonii] *sic HNXC*, auxoni *Φ*, auxononii *Iust. (O)*, ausonii *KL Iust. (K)*, ausoni *E*, albonii *PMS*, albini *O* olybrii] *XC PKL Iust. (OI)*, olybri *M*, o(*vel* ho)librii *OHS*, olibri *EΦ*, colebri *N* dempto] tempto *H*, de empto *E*, adempto *Φ*, id empto *N* acciperunt *EK* 14 inpositum (-to *K*) praediis] in posterum praediorum *O* 14/15 munimentorum *NS*, momentorum *K* 15 pertinuerunt (-rint *M*)] pertinuisse noscuntur *O* 16 quarta indictione] *incipit a. 450 Sept. 1* 17 cessante *om. O* praeteriti .... manente *om. Φ* canonis] *Sichard.*, canonum *O*, canonem *K*, canone *reliqui* exactionem *ONK* paene *E* 18 detemptatores *K*, detentores *S*, detentores eorum *O* inlibato] *sic OHE*, inlibatae *K*, inlibata *reliqui* 19 priuatis uiris] priuatis iuris *C*, priuati iuris *O Iust. (KO)*, priuati sui iuris *E* patiamur *HK* 20 ciuitatibus quae] quae talibus *O* 21 sufficiat possessoribus] sufficientia possessoris *H* dominum *S* in *om. H* 22 ex] et *K* si *om. K* quae] qui *OEΦ*, quid *N* 23 possessiones] possessionis *O*, egregius possessionis *E*, egregios (-us *L*) actos (-us *L*) possessionis *KL* iuri *E* canone *N* largitionis *S*, largionibus *K* 24 praesente *K* praebent uel numquam] praebentum nuper *Φ cum Pith. (ad Cuiac.)* adeptum *N*, ab impetum *E* 25 pagmaticam *N* iussione *K* 27 dominium *E*, domino *NS* 28 detentatores] detemptatores *K*, detentores *OS*, de retentatoribus *H* 29 dispositionis] ex dispositione *O*, expositionis *E* probamus atque *om. O* 30 iudices *N*, iuris *OS* commotione] commotionem *XM*, commutationem *C*, commutatione *E*², communitione *E*¹, communione *S* et partem] et quantitatem *E*, et quantitate *PM S*, seu quantitatem *O* seo *K* 30/31 debere] dare *O* 31 id quoque] ii quoque *O*, ideoque *N* indulgentia (indulgentiae *H*, indultu *O*) nostrae clementiae] n. c. indulgentiam *K* profruatur *H*, perfruor *S* ut nullam ... 32 exactionem *om. O* ut] *sic S recte*, et *libri reliqui* nullum *N* 32 exactionem] actionem *S* palladii *S*, palladio *N* pkaa] *sic OXCPM*, pka *H*, pk *Φ*, p̄k aug̅ *N*, p̄k. aq̅. am̅. *K*, pk adque amantissime *E*, parens karissimae aug̅. *S* celsitudo] inl̅. celsitudo *H* 33 praugmaticam *H*, pagmaticam *N* sancimus *OHPMS* 34 deferant *N* ciuitates et] ciuitatis *E* et ceteri .... constituimus *om. O* 34/35 utilitatis *HSK* 35 laetantur *M*, latentur *N* 35/36 dat. xu (*sic HEK Paris. 4415 cum Sichard.*, ui *ΨΘ Epit. Mon. cum Pith. [ad Sichard.]*, u *reliqui*, *om.* Ξ *Paris. 4413*) kal. febr. (septb. *N Epit. Mon.*) constantinop. (*om. O Epit. Mon.*) marciano (martiniano *E*, *om. Paris. 4413*) (*hic finit N Paris. 4409. 4410*) a. (*om. PK Leid.*) i (*sic HXC Paris. 4408. 4411. 4414. 4415*, ii *O*, *om. reliqui*) cons. (*om. EK Paris. 4414. 4415*) *libri*

INTERPRETATIO. Si quid de fiscalibus agris vel aedificiis donatione principis vel venditione vel qualibet ratione ad privatos fortasse pervenerit, id lex ista constituit ut soluto canone a possessoribus in perpetuum teneatur et, inpletis fiscalibus debitis, illi qui possident heredibus suis relinquendi aut quibus voluerint donandi habeant potestatem.

BREV. *(O[om. int.]HNG[om. text.]EXCPMSK, item selectis tamen lectionibus LΦ[om. subscr. int.]; ex decurtatis Paris. 4408 inscriptionem, textus principium [usque ad* 2 possessionibus*] subscr. interpretationem exhibet, reliqui fere omnes inscr. subscr. interpr. servant, Fuldensis interpretationem solam). — IVST. 11, 70, 5. — Cf. nov. Theod. 23 § 1.*

37 quis *HΨΘ Epit. Mon.*, qui *Ω* donationem *Ω*, donacionum *Ξ* principes *Ξ* uel *om. N* **37/38** uinditione *G Fuld.*, uindicionem *bis Ξ* **38** racionem *Ξ*, traditione *Ω* ad] a *Fuld.* priuatus *Fuld.*, priuatum *S*, priua *Ξ* perueniat *Fuld.*, peruenit *S* id *om. K* ista *om. Ξ* **39** possessoribus] possessore *Fuld.*, possessoribus uel eius heredibus *Epit. Aeg.* perpetuum] *sic HCK Fuld. Epit. Mon.*, perpetuo *reliqui* teneantur *HNE CΨΩ Paris. 4409*, tenuantur *Ξ* et inpletis] inpletis *H* fescalibus *G*, fiscalis *Fuld.* illi qui] illis qui *ΨΘ*, quod illi *N* possedent *N*, possedit *Fuld.* hereditatibus *ΨΘ* **40** aut] a *ΨΘ*, uel *Epit. Mon.* quibus] quidquid *Epit. Mon.* noluerint *G*, uoluerit *Epit. Mon.* donandi] faciendi *Epit. Mon.* habeant potestatem (-tes *N*)] habeant liberam p. *Ω Fuld. Epit. Aeg.*, liberam h. p. *Epit. Mon.*

IIII. DE MATRIMONIIS SENATORVM.

iiii *om. GC*

Nov. IIII (454 April. 4).

IMPP. VALENTINIANVS ET MARCIANVS AA. PALLADIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. || Leges sacratissimae, quae constringunt omnium vitas, intellegi ab omnibus debent, ut universi praescripto earum manifestius cognito vel inhibita declinent vel permissa sectentur. Si quid vero in isdem legibus latum fortassis obscurius fuerit, oportet id imperatoria interpretatione patefieri ||, ut omnis sanctionis removeatur ambiguum et in suam partem iuris dubia derivare litigatorum contentio alterna non possit, negotiorum quoque cognitores ac tribunalium praesides apertam definitionem legum secuti suspensis nutantibusque sententiis inter scita incerta non fluctuent. Plana enim et facilis ad pronuntiandum via patet iudici, quotiens non est illud ambiguum, iuxta quod necesse est

Iust. 1, 14, 9
|| *incipit*
|| *addito* duritiamque legum nostrae humanitati incongruam emendari *finit*

---

1 impp. ualent. et *(om. G)* marcianus *(om. G)* aa. (aug *G*, ā *ΨΘ*)] idem augusti *O* palladio] *sic OHGEΦ Iust. 5, 5, 7*, ad pall(*vel* -l)adio *Paris. 4409. 4414. 4415*, ad palladium *reliqui nostri et Iust. 1, 14, 9* **1/2** ppo] prepo *OK*, praepositum *S*, ppm *Paris. 4410*, pm *Paris. 4409*, *om. Iust. 1, 14, 9 (CR). 5, 5, 7 (C)* **3** debent ut] debent et *K*, debent *E* uniuersis *K*, uniuerso *Φ* **3/4** praescripto] *sic HXC Iust.*, praescripti *E*, praescripta *K*, per scriptum *O*, perscripto *reliqui*, rescripto *Φ* **4** eorum *KΦ*, *om. O* manifestius .... **5** sectentur] manifeste facienda intelligant *O* cognita *HK* inhibita] *sic Iust. ($PLCR^{b}M^{b}$)*, inhabita *Iust. ($R^{a}M^{a}$)*, habita *nostri libri*, prohibita *Sichard.* declinant *XC*, detinet *Iust. (R^{a})* **5** praemissas *E* si quid] si quis *HE*, sint *S*, sin *PM* uero] autem *O* in isdem .... **6** fortassis *om. O* in isdem] his *H* **6** fortasse *HE KΦ* obscurius] cognitu obscurum *O* id] ad *H* imperatorum *OS*, impetratoria *K* **7** omnis (-nes *NEKΦ*) sanctionis (sanctiones *E K [bis] Φ*, actiones *N*)] omne *O* remoueantur *HNEΦ* **8** in *om. Φ* sua *N* partem *om. O* iuris dubia deriuare (diriuare *NSKΦ*)] diriuare i. d. *O* litigatorem *N* contentio] contestatio *E* **9** posset *H* cognitores] cognitiones *OS*, res *E* **9/10** ac tribunalium ..... **10** secuti *om. O* **10** aperta definitione *NE* secuti] *HKΦ*, sicut *E*, sicuti *reliqui* **11** nutantibusque] notantibusque *NΦ*, nutantibus et *S*, et nutantibus *O*, nutantibus quoque *E*, natalibusque *H* scita] se ita *M* incerta *om. N* fluctuant *K* plana .... **13** iudiciaria *om. O* plane *S*, plenam *K* faciles *N* **11/12** pronuntiando *N* **12** uia] die *S* patit *K* quotiens] cursus *S* illum *E* ambigum *H* quo *K*

1 † iudiciaria. Magnificentia tua in causis omnibus terminandis rectum semper tramitem studens tenere iustitiae consuluit clementiam nostram super Constantinianae legis ea parte, in qua aliquid existere videtur ambiguum. Nam cum sanciret, ne senatori, perfectissimo, duumviro, flamini municipali, sacerdoti provinciae habere liceret uxorem ancillam ancillae filiam, libertam libertae filiam, sive Romanam vel Latinam factam, scaenicam vel scaenicae filiam, tabernariam vel tabernari filiam vel lenonis aut harenarii filiam aut eam, quae mercimoniis publicis praefuit, vetitis interdictisque personis adiecit etiam humilem abiectamque personam. Exinde de matrimonio magnam dubitationem in iudiciis nasci tua adseruit celsitudo, utrumne haec nomina etiam ad pauperes ingenuas feminas referri debeant easque a matrimonio senatorum praescriptum legis excludat. Absit hoc nefas illis penitus temporibus, ut credatur cuiquam dedecori data esse paupertas, cum saepe plurimis multum paraverint gloriae opes modicae et continentiae fuerit testimonium census angustior. Quis arbitretur inclitae recordationis Constantinum, cum geniales senatorios toros contaminari pollutarum mulierum faece prohiberet, fortunae munera bonis naturalibus praetulisse et divitiis, quas varietas casuum tam potest adimere quam tribuere, postposuisse ingenuitatem, quae auferri non potest, si semel nata sit?

2 Ille vero honesti amantissimus et morum sanctissimus censor eas humiles abiectasque iudicavit esse personas et matrimoniis senatorum duxit indignas, quas aut nascendi decolor macula aut vita probrosis quaestibus dedita sordentibus notis polluit et vel per originis turpitudinem vel obscaenitate professionis infecit. Ideoque omnem dubitationem,

---

13 iudiciaria *reliqui*, iudicari H(?); *fortasse scrib.* iudicia dari *similiterve* magnificentia] unde magn. O in causis] ne in causis E terminantis K 13/14 tramitem studens] st. tr. O 14 teneri N iustitia K consoluit H supra CPMS, supra per KL, semper E constantiane EK; *scil. Theod.* 4, 6, 3 = *Iust.* 5, 27, 1 15 aliqui K 15/16 perfectissimo .... 16 prouinciae *om.* O praefectissimo XCΦ 16 duum uero EXC, dum uero HSΦ, diuum uero K flumini M municipalis SK sacerdorti P, sacerdotii K haberet K 16/17 ancillam .... 19 praefuit] *cf. v.* 44—48 17 ancillae filiam] uel eius filiam O libertam] libertae N, *om.* OS siue] *sic Theod.* 4, 6, 3 (T), ciue E, ciuem *reliqui nostri* factam] *sic* OE; *cf. Theod.* 4, 6, 3 (T), faciat *reliqui nostri* 18 uel tabernari] uel tabernariae O, tabernariae E filiam *om.* HN uel lenonis .... filiam *om.* OS leonis E harenarii filiam] arenariae Φ 19 aut eam] aut ea XS, autem P merci(-e C)moniis] *sic* EC *cum Theod.* 4,6,3 (T) *et Iust.* 5,27,1, mercimonia O, mercimonii *reliqui* publicis] *sic Theod.* 4, 6, 3 (T) *et Iust.* 5, 27, 1 (VR^bM), publici K, publice(*vel* -ae) *reliqui nostri et Iust.* (CR^a) praefuit] profuit CΦ, uendidit O adiecit] adiectam K etiam *om.* O 20 humilem *om.* G adiectamque N exinde de matrimonio] *scripsimus*, ex matrimonio *reliqui*, huic O magnam *om.* O in iudiciis *om.* O 21 nasci (*add.* haec E) tua adseruit] nasci asseruit tua O, nascituram ac G utrumue G haec nomina ..... 22 excludat] ingenuas set pauperes feminas per hoc scriptum a matrimoniis senatorum lex excludat O nomina] monia N etiam *om.* G 22 referre N debeat EPMS a *om.* NGP perscriptum GEKΦ excludant G^a absit] *scripsimus*, set absit O, absit ut *reliqui* 23 haec KLΦ illis] *sic* OGES, illius KΦ, ullius NL, ullis *reliqui* penitus] *sic* E, pu(-o N)temus NKLΦ *cum Cui. ed.* 1, fuisse O, *om. reliqui* ut] et O credantur G dedecori (decoris K) data (*om.* N)] dedecorata G 24 plurimis] plures E, *om.* O parauerit GK gloria K opus S continentia N fuerint G 25 sensus S anguicior G arbitretur] arbitret uir N constantini GE 25/26 cum (*om.* OG) geniales (-lis GEXCPMS)] congenitale(-i L)s KLΦ 26 senatorios] *sic* K, senatorius EXC^bLΦ, senatoria us N, senatoribus C^a, senatorio PM, senatorii GS, senatorii ordinis O toros] *sic* (*vel* thoros) OGESKΦ, t(h)orus CPML, corus X, turus N pollutarium K, pollutorum XC, polluturum N, a pollutarum *Pith.* (*ad Sichard.*) faece] *sic* OP^2 *cum Pith.* (*ad Sichard. et Cuiac.*): *coniectura*, face *coniecisse P(etrum) Fab(rum) ait Pith.* (*ad Sichard.*) *et sic edidit Cui. ed.* 1, facile Φ *cum Pith.* (*ad Cuiac.*), facere *reliqui libri* prohibere NG, prohibentem O fortunae .... 28 tribuere *om.* O 27 diuitias K casuum tam] sumpta G ademere NG 28 postposuisse] *sic* ONΦ, potest potuisse XCPMS, potest E, potuissae K, potuisset G ingenuitate G non potest *om.* G si *om.* S 29 ille uero] immo O honeste ESΦ amantissimos K, amatitissimus G et morum sanctissimus *om.* G sanctissimos K censor eas] censeor eas P, consoreas K, censurae has NG humilis N obiectasque NG 30 matrimonii S duxit *om.* O 31 decolor] decolorauit O macula] maculat G, maculauit E probrosi G questionibus K sordibus O notis] NEP^2K, nubtos Φ *cum Pith.* (*ad Cuiac.*), nutis *reliqui*, *om.* O uel per] aut O, uel aut PMS 32 orignis M, origenis N, origines E turpitudine ONXPMS obscinitate N inficit K

quae quorundam mentibus iniecta fuerat, auferentes, manentibus et solidissima in perpetuum firmitate durantibus cunctis his, quae super matrimoniis senatorum sanxit constitutio divae memoriae Constantini, ||humilem vel abiectam feminam minime eam iudicamus intellegi, quae, licet pauper, ab ingenuis tamen parentibus nata sit. ⸢Sed⸣ licere statuimus senatoribus et quibuscumque amplissimis dignitatibus praeditis ex ingenuis natas, quamvis pauperes, in matrimonium sibi adscire nullamque inter ingenuas ex divitiis et
3 opulentiore fortuna esse distantiam. Humiles vero abiectasque personas eas tantummodo mulieres esse censemus, ⸢quas enumeratas et specialiter expressas copulari matrimoniis senatorum lex praedicta non passa est: hoc est⸣ ancillam ancillae filiam, libertam libertae filiam, ⸢sive Romanam vel Latinam factam⸣, scaenicam vel scaenicae filiam, tabernariam vel tabernari vel lenonis aut harenarii filiam aut eam, quae mercimoniis publice praefuit. ⸢Quod quidem haud dubie credimus ipsum divae memoriae Constantinum in ea, quam promulgavit, sanctione sensisse⸣ ideoque huiusmodi inhibuisse nuptias, ⸢ne⸣ senatoribus harum feminarum, quas nunc enumeravimus ||, non tam conubia quam vitia
4 iungerentur. Cetera etiam, quae ab inclitae recordationis Constantino vel ab aliis post eum divis principibus super naturalibus filiis eorumque matribus, de concubinis quoque ingenuis et de his, quae post uxoris obitum in nuptias convenerunt, quaecumque sacris constitutionibus definita sunt, iubemus inviolabiliter custodiri: ita tamen, ut promulgatas prius leges eae, quae postmodum latae sunt, auctoritate praecedant et quaecumque ex ipsis est posterior tempore sit validior sanctione, Palladi p(arens) k(arissime) a(tque)
5 a(mantissime). Inl(ustris) igitur et magnifica auctoritas tua hanc serenitatis nostrae

> *Iust. 5, 5, 7*
> || *incipit*
> ⸢unde⸣
> ⸢quas .... hoc est⸣ *om.*
> ⸢siue .... factam⸣ *om.*
> ⸢quod quidem .... sensisse⸣ *om.*
> ⸢ne⸣ *om.*
> || *finit*

---

33 fuerant *N* auferentis *E*, auferentibus *N*, aut ferentes *K* manentibus] mentibus *E* et solidissima .... **34** durantibus *om. E* solidissimam *KΦ* in perpetuo *K* **34** firmitatem *NK* quae] ques *K* **35** sanxit] sana id *N* **35/36** uel abiectam] abiectamque *O* **36** intellegi *om. O* **37** paupera *NXCK* sed *om. E* **38** quibusque *E* **39** praedictis *NK* **39/40** matrimonio *NSKΦ* **40** adscire] adsoire *M*, ascire *Iust. (Q^a)*, scire *K*, accipere *Iust. (reliqui): cf. Epit. Mon.*, adsciscere *Sichard.* ex] et *N* **41** distantia *NK* humilis *M* **41/42** abiectasque] et abiectas *O* **42** tantum *OE* mulieres esse *om. O* censuimus *E*, iudicamus *O* **43** enumeratas .... **53** iungerentur] lex diui constantini complexa est *O* innumeratas *K*, enumetatas *M*, dinumeratas *S* et specialiter] ei spec. *N*, specialiter *K* **45** ancilla *KΦ* libertam .... **48** praefuit] uel quae supra iam sunt designatae personae *Φ: cf. v. 16—19* liberatam *K*, *om. Epit. Mon.* libertae] liberti *Epit. Mon.* siue] *vide ad v. 17*, ciue *E*, ciui *Epit. Mon.*, ciuem *reliqui* **47** tabernariam uel tabernari] *sic K Iust. (PLMN^a)*, tabernariam uel tabernariae filiam *E Epit. Mon. Iust. (CN^b)*, tabernarii uel tabernariae *C*, tabernariae uel tabernarii *reliqui* uel lenonis] leonis *E* arenariae *Epit. Mon.* **48** marcemoniis *N*, in mercemoniis *K* publice] publica *K; sed vide v. 19* praefuit] fuit *P* **49** haud] aut *NE PMSK* credidimus *K* diui *NE* **50** quam] qua *E* mulgauit *S^a* sanctionem *S* sensisse] senisse *E*, sanxisse *K cum Sichard.* **50/51** huiusmodi] in huiusmodi *E^b* **51** inhibuisse nuptias] in dubiis innuptias *E* ne *om. NEΦ* senatorum *PMS* feminarum] firmarum *N* **52** enumerabimus *N*, numerauimus *E* tam] tantum *EΦ* **53** iungentur *E* quae] quaecunque *O* ab *om. OK* inclitae] incaute *G* constantino .... **56** definita sunt] idem uel ceteri post eum diui principes de matrimoniis diffinierunt *O; de quorum constitutionibus cf. librum meum qui inscribitur 'der römische Konkubinat' p. 128 sqq.* constantini *N* **54** eum] cum *G* princibus *P* super] per *N* filiis *(om. S)* eorumque] filiis eorum *E*, filiorumque *K*, quorumque *G* **55** ingeniis *G* quae] qui *EKΦ* post *om. G* in] ante *GSK cum Pith. (ad Sichard.)* conuenerint *E*, inuenerunt *X*, uenerunt *C* **56** custodire *E* promulgatas] *sic NC^bK*, promulgatis *O*, promulgatam *C^a*, promulgata *reliqui* **57** leges eae quae] *XC^c M*, l. ea quae *K*, l. ea aeque *N*, l. aequae *P^1*, l. hae quae *P^2*, legem eae quae *C^b*, lege et quae *Φ*, lege si ea quae *G*, lege si haec quae *S*, lege seu quod *E*, legibus hae quae *O*, iubemus eae quae *C^a* postmodo *G* lata *K* quicumque *K* **58** posteriore *K*, post teri *(sic) N* **58/59** pkaa] *sic OXCPMK*, pk *NGΦ*, pk atque amantissime *E cum Pith. (ad Cuiac.)*, parens karissimae aug *S* **59** igitur et] et *EK*, g drc *G* magnifica auctoritas tua] *sic NXCS*, magnifica auctoritate *Φ*, magnificam at *PM*,

legem perpetuo in aevum omne valituram edictis ex more propositis ad omnium notitiam faciat pervenire. DAT. PRID. NON. APRIL. CONSTANTINOPOLI AETIO ET STVDIO VV. CC. CONSS.

INTERPRETATIO. Hac lege permissum est, ut exceptis vilibus infamibusque personis, quas lex ista commemorat, pauperes et sine ulla dignitate natalium, dummodo honestas et honestis parentibus procreatas, senatores, si voluerint, uxores eligendi et ducendi habeant potestatem. Quod et omnibus exemplo legis huius sine dubitatione permittitur.

BREV. *(O[om. int.] H[finit* 18 lenonis*] NG [suo loco fol. 304 inscriptionem subscriptionem* ⟨G^{α}⟩ *interpretationem servat, fol. 303 post primae Marciani novellae fragmenta textus frusta* (19 uetitis ..... 31 sordentibus, 51 harum .... 61 peruenire) *cum subscriptione* ⟨G^{β}⟩ *habentur] EXCPMSK, item selectis tamen lectionibus Φ [om. subscr. int.]; decurtati textu omisso omnes fere inscr. subscr. interpr. exhibent, Fuldensis interpretationem solam [finit* 64 potestatem*]).* — *THEOD. 4, 6, 3 (= Iust. 5, 27, 1) v. 1—11 — IVST. 1, 14, 9. 5, 5, 7. — NOV. IVST. 117, 6: τὸν δὲ Κωνσταντίνου τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως νόμον τὸν πρὸς Γρηγόριον γεγραμμένον (= Theod. 4, 6, 3; cf. nov. Iust. 89, 15) καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ γενομένην ἑρμηνείαν (= novellam nostram) ὑπὸ Μαρκιανοῦ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως, δι' ὧν αἱ τῶν γυναικῶν συζυγίαι, ἃς ὁ Κωνσταντίνου νόμος εὐτελεῖς ἐκάλεσεν, πρός τινας ἀξιώμασι κεκοσμημένους κωλύονται, οὐδενὶ παντελῶς τρόπῳ κρατεῖν συγχωροῦμεν, ἀλλ' ἄδειαν τοῖς βουλομένοις παρέχομεν, εἰ καὶ οἱοισδήποτε μεγάλοις ἀξιώμασι κοσμοῖντο, τὰς τοιαύτας γυναῖκας μετὰ προικῴων συμβολαίων ἑαυτοῖς συνάπτειν (a. 542).*

mfa at *K*, praecelsa auctoritas tua *E*, precelsa magnificentia tua *O*, pmt *G*   serenitatis nostrae *om. O*
60 legem (lege *N*, *om. E*) perpetuo (perpendo *G*) in aeuum omne (eo omnem *G*, omne aeum *E*) ualituram *(sic NP*ˢ*SK*, ualidituram *G*, ualitura *reliqui)*] perpetuo ualituram legem *O*   ex more *om. O*   praepositis *XCK*, pp *Φ*   notiam *N*   **61** facias *G*, faciet *Φ*, precipiat *O*   dat. prid. (sub die G^{α}, *om. Paris. 4409. 4411. 4413*) non. (id *Paris. 4408*) april. (mai *Ω*, mar. *O*, a. *Iust. 5, 5, 7 [*L^{b}*]*, *om. Iust. 5, 5, 7 [D]*) constantinop. *(om.* G^{α}*K Epit. Mon. Iust. 5, 5, 7 [D])* aetio (aethio G^{β}, et(*vel* -c)io *ONG*$^{\alpha}$, accio *Iust. 5, 5, 7 [D]*, ae(*vel* -e)titio *Paris. 4408. 4409. 4414. 4415*, etico *Leid.*, getio *E*) et (e *Paris. 4409*) studio (estudio *Ξ*, stadio *Iust. 5,5,7 [D]*, asturio G^{α}, astorio *Bern. 263 [= Paris. 4409] cum Sichard. [in margine]*, astatorio *Paris. 4414. 4415*, *om. O*G^{β}*S Leid.*) uu. cc. *(vel similiter)* conss. *(om. NEK) libri*   **62** hac lege .... exceptis *om. G*   haec *NKΞ*   legem *Ξ*   promissum *Ξ*   personis (-nas *Ψ*) quas] persone alienas *Fuld.*, personis *S*   **62/63** quas lex .... **63** et sine *om.* K^{t} **63** commemorat] censeat *GS*   pauperibus *Fuld.*   dignitatem *N*   natalicium *Fuld.*   dummodum *Ξ*   honestas et] honesta sit *NE*, honestas sit et *G*, *om. M*   honestis] honestus *ΨΘΞ*   **64** parentibus] parentum *Fuld.*, natalibus *E*   procreatus *ΨΘΞ*, procreatam *Fuld.*   senatores (-ris *Fuld.*) si] si senatores *GPMS*, si *E*, senatores *XC*   noluerunt *E*   uxores *om.* K^{a} elegendi *GΘ*, et helegendi *Ξ*   et ducendi] aeducendi K^{a}
65 quod et] P^{s} *cum Sichard.*, quod ex *reliqui libri*, *om. E*   exemplis *ΨΘ*, exemplum *Ξ*   legis] reges *N*   permittetur *N*

V. DE TESTAMENTIS CLERICORVM.

u] *om. GC*   testamento *G*   clericorum] religiosorum *O (context.)*, clericorum et (uel *N [lat.]*) religiosorum *O (lat.) N (lat.)*

Nov. V (455 April. 23).

IMP. MARCIANVS A. PALLADIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Saepe materiam scribendis ferendisque legibus negotia inopinato exorta suppeditant et aut novas constitui sanctiones aut durius et asperius latas faciunt abrogari. Aequalis enim in utroque aequitas est vel

---

1 imp̄p̄ *Paris. 4414. 4415*   marcianus a. *(om. OΦ Paris. 4409)*] marcianus et ualnus aa *Paris. 4415*, iidem aa (*praecedit* impp. ualentinianus et marcianus) *Iust. 1, 2, 13. Valentiniano occiso 455 Mart. 16 (cf. Mommsen, chron. min. I p. 303. 490. 492) praescripta constitutionum Marcianum solum nominant usque ad eius obitum a. 457 Febr. 7*   ppo] po *NΦ Paris. 4408*, pfo *G*, preposito *OS*, pf. p. orientis *Epit. Mon.*, *om. Paris. 4409*   materia *NGKΦ*   scribendi G^{b}, *om. O*   **2** frendisque *K*, deferendisque *G*, ferendis *O*   inopinata *GE*, inopinate *O*, inopinatum *N*   exorta] exorat *XC*   suppeditant et] subpeditante *NK*   **3** et asperius] aut asp. *O*   latas] laesas *E*   faciant *G*   obrogari *N*   aequalis] aequales *N*, eligit *PM*, elegit *G*, eligi *S*, est *O*   in utroque] in utraque *K*, introque *XPMS*, intra quaequae *G*   est *om. O*

promulgare, quae iusta sunt, vel antiquare, quae gravia sunt. Nuper cum de testamento cl(arissimae) m(emoriae) fem(inae) Hypatiae, quae inter alios virum religiosum Anatolium presbyterum in portione manifesta bonorum suorum scripsit heredem, amplissimo senatu praesente tractaret pietas mea et dubium videretur, an valere deberent eae voluntates viduarum, quae testamento suo aliquid his clericis relinquunt, qui sub praetextu religionis huiusmodi feminarum domos adeunt, cum lex divae memoriae Valentiniani et Valentis et Gratiani ecclesiasticos vel eos, qui continentium se volunt nomine nuncupari, nihil quacumque liberalitate viduarum vel extremo iudicio permittat adipisci, contra haec autem divae memoriae Valentiniani Theodosii et Arcadii constitutio legeretur: . . . . . . inspicientibus et aestimantibus nobis latoris animum visum est iusta ac rationabili paenitentia priorum constitutionum vigorem antiquare voluisse. Nam cum in prima lege viduarum tantummodo mentio facta sit, in secunda autem tantummodo diaconissarum,
intellegitur eam constitutionem, quae viduarum et diaconissarum meminit, de lege utra-
1 que dixisse. Quod cum de voluntate latoris et de sanctione legis nobis videretur,
universum testamentum iussimus relegi atque replicari; et cum repertum fuisset alias
quoque partes eiusdem voluntatis ita iuste ac prudenter institutas, ut nullum bene
de se meritum neglexerit, multa sacrosanctis ecclesiis, multa pauperibus, multa mo-
nachis religionis intuitu, multa captivorum redemptioni commota miserabili eorum
sorte contulerit, multa libertis suis delatorum sibi obsequiorum contemplatione

---

4 promulgari *N* quae iusta] ea quae recta *K* uel antiquare . . . . sunt *om. N* quae] ea quae *K* sunt *om. O* cum *om. O* 5 cl. m. fem. hypatiae] clamfembispacia *G*, clericorum occasione feminae hipatiae *O*, clarissimae memoriae (clarissimaemoriae *K*) hypatiae (ippatiae *K*, aepatiae *N*, ypasiae Φ *cum Pith. [ad Cuiac.]*, epasiae *E*) *reliqui* alias *XC* religiosum uirum *O* 6 presbyterum *om. N* in portione . . . . suorum *om. O* heredem] hereditatem *G* *post* heredem *add.* cum tractaret *O (vide ad v. 7)* amplissimum *GE* senatui *G*, senatum *E* 6/7 praesentem *E*, prestante *K* 7 tractaret] *sic NC*, tractatore *G*, tractare *reliqui*, *om. O (vide ad v. 6)* pietati meae *G* et dubium] dubium *G* an ualere deberent] *scripsimus cum Pith. (ad Sichard.)*, an uere deberent *plerique*, annuere debuerunt *G*, an uere (-ro *N*) esse deberent $NE^{a}K$, annuere esse deberent E^{b}, an *O (vide infra)* eae] *N*, ęe *O*, et *E*, hec *G*, hae *reliqui* uoluntatis *G* 7/8 uiduarum] uiduarum ualerent *O (vide supra)* 8 relinquent *GE* sub praetextu (-to *G*)] supra textu *K* 9 huiusmodi] huius *K* domos] *NPMS*, domus *reliqui* adeant $G^{a}K$ 9/10 lex diuae (diui *E*) m. ualentiniani (ualentini *S*) et ualentis (-tes *NES*) et gratiani (et gr. *om. OGS cum Pith. [ad Sichard.]*)] *significatur Theod. 16, 2, 20* 10 ecclesiasticos (-us *E*)] *sic* $NEXC\Phi^{a}$ *et Theod. 16, 2, 20*, clericos *OGPMS cum Pith. (ad Sichard.)*, clericos (-us *L*) ecclesiasticos (-us *L*) $KL\Phi^{b}$ contenentiam $E\Phi^{1}$, in continentium *G* nomen Φ noncupari *K*, nuncupare *X* nihil] nichil eorum *O* 10/11 quaecumque *OGK*Φ 11 libertate *XC* uel extremo] *sic Theod. 16, 2, 20*, ut extremo *G*, uti extremo *reliqui*, extremo relinquuntur *O* permittit *S* 12 d. m. ualent. (*add.* et *OGPMS*Φ) theod. et arcadii constitutio (-tiones *O*)] *intellegitur Theod. 16, 2, 27* legeretur] *sic NEXC*, legitur Φ, legis *GPM S*, legis legeretur *KL*, et leges nobis *O (vide ad v. 13)* *post* legeretur *excidisse tertiae legis (scilicet Theod. 16, 2, 28) mentionem, qua priores constitutiones antiquabantur, perspicuum. Supplendum igitur*: [tertiam eorundem imperatorum] inspicientibus 13 et aestimantibus] et stimantibus *X*, extimantibus E^{a}, aestimantibus E^{b}, testantibus E^{v} nobis latoris animum *om. O (vide ad v. 12)* latoris] *sic NK*, latores *E*, laturis *reliqui* animo *CK* uisum *om. G*; *malumus* uisus iuxta *GE* ac] hanc G^{a} rationabile *N*, rationabilis *K* 13/14 penitentiae *K* 14 uigore *N* antiquare] antiquam re *GXC* uoluisse *om. O* in prima lege] in prima in lege *G* 15 uiduarum] de uiduarum *E* tantummodo] tantum *O* mentio . . . . tantummodo *om. G* facta sit] sit facta *K*, facta est *E* secundo *N* tantum mo *N*, tantum *O*, *om. S* diacissarum *PM* 16 intellegitur . . . . diaconissarum *om. G* eam constitutionem] ea lege *O* quae] qua *O* et diac.] diaconissarum *N* meminet *NG*, inminet *K* lege *om. O* 16/17 utraque] iura quae *G* 17 quod cum (eum *M*) de] quodcumque de E^{b}, quo deinde *G* et de sanctione legis *om. O* de sanctione] de sanctionis *GPMS*, dissensione *K* uidetur *GPMS* 18 uniuerso testamento *G*, uniuersa testamentum *K* religi *E*, regi *K* atque replicari *om. O* et cum] cum *N* alios *N* 19 ita *om. OG* institutas ut] institutas *N* Φ, instituta sunt *GP*, statuta sunt *E*, instituta sunt ut *KL* 19/20 bene de se] *sic N EKL cum Cui. ed. 1*, de se bene Φ, de se *reliqui* 20 multa (set multa *O*, multas K^{b}) sacrosanctis] multos agros sanctis *G* 21 intuitum *K* multam *K* captiuorum redemptioni] c. redemptione *NGPMS*, ad c. redemptionem *O* commota] cum muta *G*, commodata *NK* miserabili eorum] eorum miserabili *O*, miserabiliorum *NG* 22 contulerit] conplebit Φ delatorum] *O*, idem latorum (-em *N*) *reliqui*

praestiterit, alteram quoque partem institutionis, in qua Anatolium presbyterum reliquit heredem, advertimus ordine fuisse dispositam. Ea enim mobilia, quae plurimis iuste ac pie reliquit, per hunc voluit universa conpleri, ut non solum heredis, sed paene etiam dispensatoris fungatur officio. Ideoque huiusmodi praedictae clarissimae memoriae Hypatiae voluntatem etiam in ea parte, qua Anatolium presbyterum instituit
2 heredem, mea auctoritate firmavi. Sed ne in posterum vel ex prioribus constitutionibus, quarum superius fecimus mentionem et quas nunc praecipio penitus abrogari, vel ex praesentis negotii dubitatione aliquid forte relinquatur ambiguum, securitati vel fiduciae morientium providentes || generali ⌜perpetuoque victura hac⌝ lege sancimus, ⌜ut⌝ sive vidua sive diaconissa ⌜seu⌝ virgo deo dicata vel sanctimonialis mulier, sive quocumque alio nomine religiosi honoris vel dignitatis femina nuncupatur, testamento vel codicillo suo, quod tamen alia omni iuris ratione munitum sit, ecclesiae vel martyrio vel clerico vel monacho vel pauperibus aliquid vel ex integro vel ex parte in quacumque re vel specie ⌜crediderit⌝ relinquendum, id modis omnibus ratum firmumque consistat, sive hoc institutione sive substitutione, seu legato aut fideicommisso per universitatem seu ⌜specialibus⌝, sive scripta sive non scripta voluntate fuerit derelictum: omni in posterum ⌜de huiusmodi negotio⌝ ambiguitate sub-
3 mota. || Donationibus etiam vel qualibet liberalitate tam viduarum quam diaconissarum sive virginum, quae deo dicatae sunt, vel sanctimonialium quaecumque in ecclesiam

Iust. 1, 2, 13
|| *incipit* ⌜uel⌝ | ⌜perpetuoque vict. hac⌝ *om.* | ⌜ut⌝ *om.*
⌜credidit seu crediderit⌝
⌜speciali⌝
⌜in huiusmodi negotiis⌝
|| *finit*

---

23 praestiterit] praestita *GS*, restiterit *K* altera *NGPMS* parte *GPMS* institutionis] constitutionis *O* anotolium *E*, anatolio *G* presbytero *G* 24 auertimus *K* ordinem *GEKΦ* dispositum *E*, dispositae *G*, depositae *K*, disposita *NPMS* ea *om. GK* mouilia *PM*, nobilia *G*ᵃ*K* 25 relinquid *N* uoluit *om. G* conplere *N* heredes *N*, heres *E* 26 paene (plane *O*) etiam] penitentiam *E* dispensatores *N* fungantur *NE* ideo *K* praedictae *om. O* 27 hypatiae] *sic X*, hyppatiae *C*, hyppadiae *G*, hipatiae *K*, hippatiae *O*, ipatiae *PMS*, epatiae *N*, epasiae *E*, hipasiae *Φ* uoluntati *GPMS* etiam *om. O* qua] in qua *K* anatolio *G* presbytero *G*, proprium *K* 28 mea] *scripsimus*, ea *plerique*, et *Φ*, nostra *O*, *om. K* auctoritatem *Φ* firmaui] *N*, firmauit *EΦ cum Pith. (ad Cuiac.)*, firmauimus *KL*, firmamus *reliqui* in *om. S* uel ex] *O cum Pith. (ad Sichard.)*, ut ex *EC*, ut lex *reliqui* prioribus] memoratis *O* 29 quarum .... mentionem et *om. O* mensionem *M* nunc *om. O* penitus] postea *Φ cum Pith. (ad Cuiac.)*, *om. E* obrogari *NG*, subrogari *Φ cum Pith. (ad Cuiac.)* 30 ex *om. S*ᵃ praesenti *O ES* negotii dubitatione] negotio *O* forte] fortasse *E*, *om. OK* 31 ambiguam *E* securitate *K* uel fiduciae *om. O* 32 generabili *E*, *om. O* perpetuumque *G*, perpetuo *O* uictura] uictor ab *G* hac] haec *Sangall.*, *om. O* sanctimus *GΦ*, sanxemus *Sangall.* ut] *sic ONΦ Sangall.*, et *reliqui*, *om. Iust.* 33 uiduas *NG Sangall.* diaconissas *NG Sangall.* seu (seo *XK*) uirgo] siue uirgo *G EΦ Sangall.*, uel uirgo *Iust.* deo (dei *X Sangall.*) di(de- *ONEKΦ Sangall.*)cata] dedicata *G* 34 mulier siue] seu *O* quocumque] quaecumque *E*, quicumque *Sangall.*, quolibet *G*, quod *S*, quo *O* alii *K* religiosi .... 35 dignitatis] religionis *O* religiosae *EΦ*, religiosa *SK* 35 feminae *GΦ Sangall.* nuncupatur] *sic O Iust. (C)*, nuncupentur *Φ*, nuncupetur *reliqui libri nostri*, nuncupata *Iust. (RM)* testamentum *G* codicellum *G* 36 suo] seu *Sangall.*, suum *G* alia] aliud *GPMSK*, *om. O* omni] omnis *G*, omnia *Sangall.*, homini a *K*, *om. O* rationem *G*, nacioni *Sangall.* munitum] initum *G*, nominatum *Sangall.*, monitum nominatum *KL* 37 martyrio] monasterio *Φ cum Pith. (ad Cuiac.)* monacho uel pauperibus] pauperib. uel monacho *N* 38 uel (ue *Sangall.*) ex integro] ex integro *K*, uel in integro *Iust. (RM)* ex parte] parte *O* rem *Sangall.* uel specie] specieue *O* 39 crediderit] *sic ONEΦ*, credidit *reliqui*, credidit seu crediderit *Iust.* relinquendo *Sangall.* modis *om. Sangall.* ratam *G*ᵃ, raptum *N* 40 siue substitutione *om. N Iust. (C)* seu] seo *K* 41 legatio *G*, legata *N* fide commisso *G* uniuersitate *PMS* seu specialibus] uel specialibus *C*, seu specialiter *P*ᵃ, uel specialiter *Sichard.*, seu speciali *Iust.* 42 scripta] scriptis *GPMS* 43 de huiusmodi] de his modis *G*, in huiusmodi *Iust.* negotia *G*, negotiis *Iust.* ambiguitatis *G* 44 a donationibus *N* quolibet *E*, quaelibet *Φ*, quamlibet *G* liberalitatem *GEΦ*, libertatem *N*, liberalitat *K* 45 tam *om. E* deo] de eo *S*ᵃ, *om. G* 46 dicata *E*, decatae *N* in ecclesia *EPMKΦ*

vel martyrium vel clericum vel monachum vel pauperes conlata fuerint, pari robore
4 firma esse praecipio, Palladi p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris igitur et magnifica auctoritas tua ea, quae generali legis huius sanctione decrevi, edictis ex more propositis ad omnium notitiam faciat pervenire. DAT. X KAL. MAI. CONSTANTINOPOLI ANTHEMIO V̄C. CONS.

INTERPRETATIO. Sanctimonialibus viduis diaconissis omnibusque religiosis matronis hac lege permittitur, ut, seu per testamentum seu per fideicommissum seu per nuncupationem seu per codicillos vel quibuslibet aliis scripturis, quod voluerint ecclesiae episcopis presbyteris vel diaconibus et omnibus clericis relinquendi habeant potestatem. Et si voluerint heredibus suis quoscumque post eorum obitum substituere, habeant potestatem.

BREV. *(O[finit* 40 consistat*]NGEXCPMSΞ, item selectis tamen lectionibus LΦ [om. subscr. int.]; ex decurtatis Paris. 4408 praeter inscr. subscr. interpretationem textus principium usque ad* 2 legibus *servat, reliqui textu omisso omnes fere inscr. subscr. interpr. exhibent, Sangallensis textus particulam* [32 hac lege .... 40 consistat] *et interpretationem, Fuldensis interpretationem solam [finit* 55 potestatem*] habet). — IVST. 1, 2, 13.*

Ad vv. 4—17 conferas THEOD. 16, 2, 20 (a. 370) [= lex diuae memoriae Valentiniani et Valentis et Gratiani: *v. 9 sq.;* prima lex: *v. 14*]: 'Ecclesiastici aut ex ecclesiasticis uel qui continentium se uolunt nomine nuncupari *(cf. v. 10)*, uiduarum ac pupillarum domos non adeant *(cf. v. 9)* .... Censemus etiam, ut memorati nihil de eius mulieris, cui se priuatim sub praetextu religionis *(cf. v. 8)* adiunxerint, liberalitate quacumque uel extremo iudicio possint adipisci *(cf. v. 10 sq.)* ....., *THEOD. 16, 2, 27 (a. 390 Iun. 21)* [= diuae memoriae Valentiniani Theodosii et Arcadii constitutio: *v. 12;* secunda: *v. 15*]: '... Nihil ..... sub religionis defensione consumat, sed uniuersa integra in liberos proximosue .... transcribat (diaconissa) ac si quando diem obierit, nullam ecclesiam, nullum clericum, nullum pauperem scribat heredes ...., *THEOD. 16, 2, 28 (a. 390 Aug. 23)* [= tertiam eorundem imperatorum: *vide ad v. 12*]: 'Legem, quae de diaconissis uel uiduis *(cf. v. 16)* nuper est promulgata, ne quis uidelicet clericus neue sub ecclesiae nomine mancipia .... inuaderet et remotis adfinibus ac propinquis ipse sub praetextu catholicae disciplinae se ageret uiuentis heredem, eatenus animaduertat esse reuocatam *(cf. v. 14)*, ut de omnium chartis, si iam nota est, auferatur neque quisquam aut litigator ea sibi utendum aut iudex nouerit exequendum'.

47 martyrium] in martyrium *S*, monasterium *G EΦ cum Pith. (ad Cuiac.)*, martirum in mona(-e *L*)sterio *KL* pauperis *K* collatam *G*, conlocata *K* fuerit *G* pari] ut pari *EK* 48 pracipio *M* palladii *K*, *om. E* p̄k̄āā] *sic XCPMK*, p. k̄l āā *G*, p̄k̄ *NΦ*, p̄k̄ atq; amantissime *E cum Pith. (ad Cuiac.)*, parens karissimae āūḡ. *S* egitur *G* 49 et magnifica auctoritas tua] *sic NEXC*, et māḡ. auct. *Φ*, et mf āt. āt. *K*, et p̄m̄t̄a *PM*, et p̄m̄t *G*, magnificentia tua *S cum Pith. (ad Sichard.)* ea *(om. N)* quae] perpetuae *K* generali (geralis *N*) legis huius] g. lege h. *EPMS*, lege generali h. *G*, generali legibus *K* sanctionis *GPMS* decreuit *GE* 50 facias *Φ* 50/51 dat. x (xi *GEK*, *om. XCΞ Leid.*) kal. mai. (mad̄ *G Paris. 4409*, mar̄. *Paris. 4413*) constantinop. *(om. Epit. Mon. Iust. [C])* anthemio (antimio *KΨΘΩΞ Leid. Paris. 4413*, pantemio *S*, panthimio *Paris. 4411*, tartemi *Paris. 4409*, ethio *G*, ualent. uiii et anthemio *Iust. [C]*) ūc̄. *(vel similiter)* cons. *(om. N EK) libri* 52 sanctimonialibus] sanctimonialibus uirginibus *Epit. Mon.* diaconissas *Sangall.* omnibus qui *G*, omni omnibusque *PM*

religiosis] relionis *G* matronis] matrimoniis *Fuld.*, feminis *Epit. Mon.* hac] haec *NΞ* 53 ut *om.* K^{a} per testamentum] *E*, testamentum *Fuld. Epit. Mon.*, uestimentum *Ξ*, testamento *reliqui* per fideicommissum] per fideicommisso *XCPMΨΘΩΞ*, fideiconmissum *Sangall.*, fideicommisso *K* per nuncupationem] per nuncupacione *Sangall.*, nunc cupationem *K Paris. 4409*, nuncupatione *G*, per mancipacione *Fuld.* 54 codicillus *Ξ*, codicillum *K*, codicellis *Fuld. Sangall.* quislibet *Sangall.*, quaslibet *S*, quaelibet P^{s} alias *S*, alia P^{s}, alicos *Fuld.* scripturas *S Fuld.*, scriptura P^{s} quod uoluerint] quod uoluerit *XCPMS*K^{a}, quod uoluerint scribere *Fuld.*, qui uoluerint *Θ*, quuioluerint *Ψ* ecclesia *Sangall.* episcopis] episcopo *NE*, episcopos *ΨΘΩ*, episcopus *Ξ*, uel episcopis *Epit. Mon.* praesbitero *E* 54/55 uel diaconibus] diaconibus *NG Epit. Mon.* 55 et omnibus clericis] clericis monachis *Epit. Mon.* habeant] liberam habeant *Epit. Mon.* et si] si *G* heredibus] de heredibus K^{b} suis *om. Epit. Mon.* 56 quoscumque] cumque *ΨΘΞ* habeant] ut habeant *G*

III.

AVCTARIVM

LEGES NOVELLAS EXTRAVAGANTES
CONTINENS

SEVERI ET ANTHEMII.

LIBER LEGVM NOVELLARVM DIVI SEVERI A.

NOVELLA SEVERI I.

pro rubrica habet lex seueri *O (praemissis his:* 'maioriano occiso suscepit regnum rauennae seuerus cuius unam ponemus legem qua quaedam ex maioriani legibus abrogauit'*), reliqui numero* i *praeposito (om. C) ea proferunt quae infra ad principium legis (v. 1/2) afferuntur.*

Nov. I [= BREV. unica] (463 Febr. 20).

IMPP. LEO ET SEVERVS AA. BASILIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ET PATRICIO. ABROGATIS CAPITIBVS INIVSTIS LEGIS DIVI MAIORIANI A. AD LOCVM. Illud tantum ex eadem lege retinentes, quod veterum legum commendat auctoritas, scilicet ut post viri obitum sponsalia in usumfructum tantum mater habeat et a filiis alienare non possit, sive in alias nuptias venerit sive non venerit, et ut omnibus ex eodem matrimonio filiis ex aequo communia in unum aut alterum matri conferre non liceat. Nam quid est aliud a filiis alie-

---

1 basilio] prouinciali *Paris. 4414. 4415* ppo] pfo *GC*, preposito *O*, ppsto *S*, pu *Φ*, pf. urb. *Paris. 4409 cum Pith. (ad Sichard.); fortasse scrib.* ii ppo, *si v. 16 respicimus* et patricio *om. Leid.* 1/2 abrogatis capitibus iniustis legis diui maioriani a. ad locum] *haec verba ad hanc formam* de *(om. O)* abrogatis (ar(r)ogatis *Fuld.*, abrogatibus *Leid.*) capitibus (captiuis *H*, captibus *Leid.*) *(hic finiunt ΦΩ [lat.] Paris. 4409)* iniustis (-ae *O*, *om. ΨΘ*) *(hic finit GS[lat.α] L[lat.])* legis (-es *N*, -i *M*, *om. ΨΘ*) diui *(om. O)* maioriani (m *Ψ*) a. *(om. OE Fuld. Paris. 4411 cum Cui. ed. 1)* ad locum (lucum *Paris. 4408*, legem *Epit. Mon.*, ad locum *om. O Paris. 4413. 4414. 4415*) *libri praeter O rubricae loco [addunt* id est de sanctimonialibus uiduis (et *ins. Paris. 4413*) de hereditatis (-tem *Paris. 4413*) tertia (-am *Paris. 4413*) uel de ceteris negotiis *E Paris. 4413 cum Cui. ed. 1,* et de donationibus sponsaliciis filiis a matre fideiussores non esse dandos *KL], post 1* patricio *eadem O (ubi differt, supra adlatum est) et ex coniectura Pith. (ad Cuiac. F^{2}). Vere haec verba non pro rubrica habenda esse vel inde apparet, quod agitur non* de abrogandis capitibus, *sed* de abrogatis *et iudicium fertur de novella Maioriani 6 iam sublata. Repraesentant igitur truncatae novellae principium, quod librariorum ignorantia rubricae locum obtinuit* 2 tantum] autem G^{t} eandem *N* legem *X* 2/3 retinentes] retinemus *OH(?)*, *om. X; cf. v. 22* 3 quod] ut K^{a} ueterum legum (-gem K^{a}, *om. G*)] *cf. Theod. 3, 8, 2 pr., nov. Theod. 14 §§ 1. 5* commendat] confirmat K^{b} *ex v. 22/23* ut] et ut *K* 3/4 sponsalia *(sic HNEK Paris. 4411,* sponsalia quae *O*, sponsalicia *reliqui)* in usumfructum (usufructum *H*, usufructu *NE Paris. 4411*) t. mater habeat (h. m. *K*, m. habebat *O*)] *cf. nov. Maiorian. 6, 75 sq.:* 'salua fore corpora omnia sponsaliciae largitatis' 4 et a filiis . . . . . 5 matrimonio *om. L* et a filiis *($P^{2}S$ cum Pith. [ad Sichard.] et Cui. ed. 1,* ut filiis *N*, filiis *GK*, a filiis *reliqui)* alien. non possit] *cf. nov. Maiorian. 6, 86* in alias] *sic HNESK*^{a} *Paris. 4411 cum Pith. (ad Sichard.)*, ad alias K^{b} *ex v. 24,* in alienas *reliqui* 5 siue (sibi K^{a}) non uenerit] siue certe non uenerit K^{b} *ex v. 24/25,* siue non *O* et ut omnibus . . . . 6 non liceat] *cf. nov. Maiorian. 6, 79 sqq.* et ut] ut *HG* omnibus] in omnibus *GPMS* ex *om. G* matrimonium *G* ex aequo] ex ea quo *E*, ex ac quo *Paris. 4411*, ex quo *G*, *om. O* 5/6 communiat *G*, communiter *O* 6 in unum aut *(ins. in Paris. 4411)* alterum] in un. aut iterum $P^{1}MS$, in unum aut *G*, non in unum *Pith. (ad Sichard.), om. O* conferri *K*, offerre *GS*, dare *O* non liceat] *sic NEK Paris. 4411,* liceat *reliqui* a filiis] filiis *Paris. 4411,* filios *O* 6/7 alienare] alienarum *K*, aliena res *Paris. 4411*

nare, si hoc non est, cum proles numerosa contigerit, praetermissis ceteris uni vel alii
prava velle intentione largiri? Sint sane matres, si ita libuerit, pro inpensis obsequiis
in filiorum electione liberales, usumfructum suum cui voluerint largiantur: proprietatis
1 commoda cunctis pariter filiis deputata non minuant. In illa tamen parte matribus
salva filiorum utilitate consulemus, ne eas necessitas dandae fideiussionis adstringat, quia
et factu difficile est et super hoc filiis abunde vel prioribus constitutis vel praesenti lege
prospicitur, quibus et alienatorum vindicatio conpetit et ex maternis bonis perditarum
2 redintegratio facultatum, Basili p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Quare in-
lustris et praecelsa magnificentia tua huius constitutionis oraculum edictorum faciet sol-
lemnitate proponi, ut legis asperitas, quae ad amplitudinem tuam primae praefecturae
administratione data est, per te correcta atque emendata vulgetur. DAT. X KAL. MART.
ROM(AE) BASILIO $\overline{\text{VC}}$. CONS.

INTERPRETATIO. Haec lex imperatorum Leonis et Severi ea, quae Maioriani lex de diversis rebus, quas ipsa testatur, observanda esse praeceperat, specialiter vacuavit et id tantum, quod rationabile et pristinis legibus congruum fuit, credidit reservandum. Quod ipse sua constitutione confirmat dicens 'illud tantum ex eadem lege retinentes, quod veterum legum confirmat auctoritas': itaque ut post viri obitum relicta uxor usumfructum tantum sponsaliciae donationis habeat et nihil exinde alienare praesumat, sive ad alias nuptias venerit sive certe non venerit, nec aliis nisi tantum omnibus filiis suis ex eodem patre genitis, cuius donatio est, haec ipsa sponsalicia largitas aequaliter dimittatur nec liceat matri cui voluerit de filiis aliquid exinde amplius pro sua voluntate donare. Sane de usufructu suo quod ei lege concessum est

---

7 si *om. Paris. 4411* prolis *GEK* numerosa conti(-e *PM*)gerit] numerus a coniectorum *K* 7/8 uel alii praua] u. a. parua *X*, omnia *O* 8 intentione *om. O* largire *E* sunt *GPM*, sin *S* matris *N* pro inpensis obsequiis (-quis *S*)] *cf. nov. Maiorian. 6, 78:* 'pro merito' 9 liberalis *N*, liberale *E*, liberari *G* usum(usu- *N*)fructum] et u. *O* suum] sui *O* cui] cum *C* noluerint *X* largiuntur *GPM* proprie(propie- *K*)tatis] set p. *O* 10 commodum *Paris. 4411* pariter] pater *XCPM* minunant *K* illam t. partem *Paris. 4411* matribus *om. K* 11 salua *om. G* consulemus] consulimus *PMS*, lex consulit *O* ne (nec *Paris. 4411*) eas necessitas(-tate *O*) dandae *(om. Paris. 4411)* fid. adstringat] *cf. librorum KL rubricam (vide ad v. 1/2); adversantur haec novellae Maioriani 6, 74 sq.* quia ... 12 filiis *om. K* 12 facto *ON Paris. 4411*, factum *G*, facta *E* abunde] abundat *E*, habundandae *G* 13 prospicetur *N*, prospicimur *E* quibus .... 14 facultatum] *cf. nov. Maiorian. 6, 83—87* alienatorum] alienatarum facultatum *O* uindicati *GPM*, uindicta *O* conpetit] consistit *O* et ex] ex *GK*, et *Paris. 4411*, et extra *O* materna bona *O* 13/14 redintegratio perditarum *O*, p. re integratio *K*, perditurum redentigracio *G* 14 basili ..... quare *om. Paris. 4411* basili] bali *S* $\overline{\text{pkaa}}$] *sic OXCK*, $\overline{\text{pklaa}}$ *G*, $\overline{\text{pk}}$ *N*, $\overline{\text{pka}}$ atq; *E*, parens carissime $\overline{\text{aa}}$ *PM*, parens karissimae augustae *S* quare .... 15 huius *om. XC* quare *om. ES cum Pith. (ad Sichard.)* 15 praecelsa magnificentia tua] *sic ES cum Pith. (ad Sichard.)*, prompta magnificentia tua *O*, $\overline{\text{pcla}}$ $\overline{\text{mfat}}$ *K*, $\overline{\text{pm}}$ tam *N*, pmta *PM*, $\overline{\text{pmt}}$ *G*, $\overline{\text{pma}}$ *Paris. 4411* oraculum *om. K* faciat *OSK* 15/16 sollemnitatem *NK* 16 quae *bis G* implitudinem *G* primae fecturae *K; scil. a. 458: vide ad v. 1 et nov. Maiorian. 6, 1* 17 data] dilata *G* per te] praeter *E* collecta *E* emendatata *N*, inmendata *Paris. 4411*, mundata *G* 17/18 dat. x (u *Paris. 4409 cum Pith. [ad Sichard.]*, *om. GEK*) kal. mart. (mai *Paris. 4408. 4411 Epit. Mon. cum Pith. [ad Sichard.]*) rom. (raū *G*, *om. Epit. Mon.*) basilio $\overline{\text{uc}}$. *(vel similiter)* cons. *(om. NEK) libri* 19 leoni *PMSΨ'Θ* ea quae] atque *G* de *om. G* 20 quas] quod *G* ipse *Ω* testatus *G*, *om. Ψ'Θ* obseruanda] *sic* CP^2 *Epit. Mon.*, obseruandum *reliqui* praeceperat] praeparat *E* specialiter] stabiliter *S Paris. 9653* uacuat *Epit. Mon.* tantum] tamen GP^1MS 21 rationabili *Ψ'Θ* et pristinis] pristinis *G* quod] quo *E* ipsae suae *N* 21/22 constitutionem K^a 22 firmat K^tL illud .... 23 itaque *om.* K^v tamen *Paris. 4409* 23 auctoritas] dicens *Paris.* 4409^a itaque] quae *Fuld.* uiri] uero *Fuld.* obitum *om. Fuld.* relicta uxor] reliquas uxores *Fuld.* usufructum *N*, usufructu *Fuld.* tantum *om. Fuld.* sponsaliciae *om. Fuld.* 24 donationes *S Fuld.* et nihil] ut nihil *NS* praesummat *N*, praesumpmat *S* ad alias] alias ad *XC*, alias *Fuld.* siue certe] *EK Paris. 4409*, siue *Fuld. Epit. Mon.*, seu certe *reliqui* 25 nec] *sic NEKΨ'ΘΩ Paris. 4409. 9653*, neque *reliqui* aliis] in aliis *G* nisi tantum] tantummodo nisi K^v *Paris. 4409* suis filiis *G* ex *om.* K^tL genitus K^t, nitis P^b cuius donatio .... 26 liceat matri *om. Ψ'Θ* 26 sponsaliciae *GXCPM* dimittetur *XCPMS* aliquid *om.* K^v 27 amplius *om. Ψ'Θ* suo *om. Ψ'*

donandi cui voluerit habeat liberam potestatem. Nam ea, quae omnibus tantum filiis aequaliter iussa est reservare, nec minuat nec inter filios pro suo arbitrio dividere ulla ratione praesumat. Hoc tamen matribus hac lege praestatur, ut salva filiorum utilitate fideiussores pro retinenda hac ipsa sponsalicia donatione dare non debeant, quia talis petitio gravis est et sufficit filiis, quod vel hac lege vel prioribus statutis constat esse prospectum, ut, etiamsi matres eorum secundo nubserint, eorum maritorum facultates loco pignoris obligentur et, si quid ipsae matres exinde praesumpserint, de facultatibus earum inlata sibi filii damna resarciant.

BREV. *(O[om. int.]H[finit* 6 alterum*] NGEXCPMSK [interpretatio usque ad* 30 utilitate *ex alio codice deprompta ab eadem manu in margine repetitur* ⟨K^v⟩*], item selectis tamen lectionibus LΦ [om. text. subscr.] et ex decurtatis Paris. 4411; decurtati reliqui omisso textu omnes fere inscr. subscr. interpr. exhibent, Fuldensis interpretationis frusta habet* [23 itaque .... 25 non venerit, 26 nec liceat .... 29 praesumat]*). — COD. EVRIC. frgm. 322 (ed. Zeumer p. 22) [= l. Visigoth. 4, 2, 14]:* 'Mater, si in viduitate permansit, ... usufructuariam habeat portionem; quam usque ad tempus vitae suae usufructuario iure possideat, ceterum nec donare nec vendere nec uni ex filiis conferre praesumat *(pertinent ad vv. 2—8. 9/10, sed ita ut non concedatur usufructuaria portio nisi in viduitate permanentibus)* ..... nam usumfructum, quem ipsa fuerat perceptura, dare cui voluerit, filio vel filiae, non vetetur *(pertinent ad vv. 8—10)*'.

Ad integrum in Breviarium receptam non esse hanc constitutionem et formula ad locum *(v. 2) declarat (vide etiam nov. Maiorian. 11, 2) et verba quae sequuntur* 'illud tantum ex eadem lege retinentes', *denique interpretatio (v. 19—23); ceterum conferas quae attulimus ad v. 1/2.*

Spectat novella nostra ad nov. Maioriani 6, id quod P. Pithoeus filius in Sichardianae exemplari F^4 (nobis Pith. [ad Sichard.]) ad v. 16 his verbis adnotat: 'intellegit (Severus) legem Maioriani de Sanctimonialibus et viduis et success' earum quae est in vet. lib. Eccles. beluacensis *(nobis Ω)* et plura habet capita ex quibus unum hoc hac lege probatur'.

28 uoluerit] uoluerint *Fuld.*, libuerit de filiis aliquid *G* habeat liberam] *sic* NK^tL, habebit liberam EK^v*Ψ'ΘΩ Paris. 4409*, habiant *Fuld.*, liberam habeat *reliqui* nam *(om. N)* ea(ae *N*, *om. S*) quae *om. Fuld.* omnibus] omnia *Fuld.* tantum *om. Fuld.* 29 seruare *Sichard.* nec minuet K^a, nec miniet *Fuld.*, nec minui *G*, *om.* K^v filiis *Fuld.* diuere K^t ulla ratio *E*, ratione ulla *Ω* praesumant *Ψ'Θ* 30 hoc] hac K^b praestantur *Θ*, praestant *Ψ'* pro *om. Ψ'Θ* tenenda *Epit. Mon.* 31 debeat K^a*Ψ'Θ*, cogantur *Epit. Mon.* talis petitio (pactio *Ω*)] tale spatio *Ψ'Θ* graues *Ψ'Θ* est *om.* K^a*Ψ'Θ* et] sed *E* sufficiet *Ψ'Θ*, sufficiat *Ω* filiis *om. Ψ'Θ* 32 hanc *N* prioribus] pro rebus G^t statutis *om. S* prospectum] praefectum K^a etiamsi] iam $Ω^1$, etiam $GΩ^2$ matres eorum] mater si *G*, matres *SΨ'Θ* 33 secundum *G* nubserit *G* facultatis *NΨ'ΘΩ* pignoris] *NK Paris. 4409*, pigneris *reliqui* obligetur *G* si quid] sicut *N* matris *E* 34 praesumpserit *G; fortasse scrib. cum v. 24* alienare praesumpserint de] ut de *E* eorum NK^a*Ψ'Θ* inlati *E* fili *E*, *om. K* damna *om. N* resarceant *NE Paris. 4409*, resarciantur *Ψ'Θ*

NOVELLA SEVERI II.

rubricam om. libri, de corporatis. tit. ii *add. Cui. ed. 1.*

Nov. II (465 Sept. 25).

IMPP. LEO ET SEVERVS AA. BASILIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ET PATRICIO. Cum per virum inlustrem Ausonium cunctorum ad nos provincialium querella pervenit, eo quod .... laeti et .... aliaque corpora publicis obsequiis deputata quorundam se colonis vel

---

1 imp. *Vat. 1050* ppo] pp. *Cui. ed. 1*, prefp pret *Burg. (Γ)*, pu preturii *Burg. (Ξ Berol. 270)*, pf. urb. **Δ*, fpu *Vat. 1050; vide ad nov. Severi 1, 1* patricio] patritio cons. *Vat. 1050* cum] qm *Vat. 1050* 2 inlustrum *Vat. 1050* nos] *Vat. 1050 cum Cui. ed. 1 et Pith. (ad Sichard.)*, hos **Δ* 3 .... laeti et .... aliaque] leti et aliaque *Vat. 1050*, *aliaque **Δ cum Cui. ed. 1. Et ante et post verba* laeti et *a Vaticano servata excidisse quaedam lege R. Burg. docemur, ubi sic fere traditur* 'ut si ex marcianitano lito andorinico uel quocumque alio corpore publico ...'. *Unde si melius tradita essent corpora praeter* 'laetos' *nominata, quae Germanicae originis esse negamus, facile lacuna suppleri posset. Sed ex verbis corruptis certiora conici nequeunt: aut natio laetorum*

famulis ignorantibus dominis sociassent, et nunc sub specie publicae corporationis procreatos liberos conantur iugo servitutis absolvere, idcirco agnoscat sublimis magnificentia tua divali nos in aeternum lege sanxisse, si qui vel si qua ex corporibus publicis ubi et ubi vel ex corporatis urbis Romae servis vel colonis se crediderint copulandos, agnationem eorum ad eos dominos pertinere, quorum inquilinus vel colonus fuisse constiterit: exceptis his, qui ante eam legem non taliter latam sese iunxisse noscuntur. DATA VII KAL. OCT. HERMENERICO ET BASILISCO CONSS.

---

*Novellam plenam habemus in Sichardianae exemplari F⁴ fol. 167ᵇ ex Pithoeano deperdito (cf. fol. 120ᵇ) a Pithoeo patre adscriptam (*Δ); cuius textum hic illic emendatum edidit Cuiacius (Cui. ed. 1), post eum recensuit P. Pithoeus filius (Pith. [ad Sichard.]). Praeterea extat in Vat. reg. 1050 fol. 118 (finit* 8 constiterit), *frustum in Fuldensi fol. 128ᵇ* (6 si qui .... 8 constiterit): *ceterum conferas quae in Prolegomenorum capitibus primo et quarto disseruimus.*

Adhibet nostram L. R. BVRG. 46: 'De condicione uero uel cognatione corporum publicorum id obseruandum secundum constitutionem nouellam Leonis et Seueri, ut si ex marcianitano *(Γ,* mancialitano *Pith. [ad Sichard.],* marcialitano *Ξ Berol. 270 cum Cui. ed. 1)* lito *(sic Ξ Berol. 270,* et *Γ)* andorinico *(sic Berol. 270 cum Cui. ed. 1,* andoriniquo *Ξ,* anderoneco *Γ)* uel quocumque alio corpore publico et colono aut seruo possessoris, colona etiam et ancilla filii nati inueniuntur aut fuerint procreati, ei adquirantur, cuius colonum aut colonam, seruum aut ancillam esse constiterit. Nec in ulla seruili aut colonaria condicione corpus publicum genus faciat, quod corporatus a fisco postea requiratur; sed omnis cognatio *(sic libri)* possessoris commodis adquiratur, quod ea lege euidenter exprimitur, quae ad Basilium prefectum preturii (prefp pret *Γ,* pu preturii *Ξ Berol. 270)* data est' *(vide ad vv. 1. 3/4).*

significatur (ut Theod. 7, 20, 12: 'laetus Alamannus'; *cf. Not. Dign. Occ. indicem in Seeckii editione) aut regio, ubi laetis agri (terrae laeticae) adsignantur (cf. Not. Dign. Occ.; sed omnino reicienda Barkowii, quem Bluhme et de Salis sequuntur, coniectura:* marcianopolitano*) aut laetorum, aliorum eiusdem generis condicio, id quod verisimillimum nobis esse videtur; e. g. proponamus:* 'mansionario lito aut originario' deputata] d. hoe (= homine?) *Vat. 1050* 3/4 colonis (-nus *Vat. 1050*) uel famulis (-us *Vat. 1050*)] *cf. v. 7* seruis uel colonis, *v. 8* inquilinus uel colonus, *nov. Maiorian. 7 §§ 4. 5, nov. Valent. 35 (34), 25sq., alios locos. In lege R. Burg. habemus:* 'et colono aut seruo possessoris, colona etiam et ancilla' 4 sociassent] insinuassent *Pith. (ad Sichard.)* publicae] **Δ cum Cui. ed. 1, om. Vat. 1050* 4/5 procreatos] *Cui. ed. 1 cum Pith. (ad Sichard.),* procreatus **Δ,* procreato *Vat. 1050* 5 liberus *Vat. 1050* iugum *Vat. 1050* 6 tua diuali] uram qđ detali *Vat. 1050* legem *Vat. 1050* si qui ..... 7 urbis romae] *cf. nov. Valent. 35 (34) § 3* si qui] **Δ cum Cui. ed. 1,* si quis *Fuld.,* id est si qui *Vat. 1050* uel si qua .... 7 romae *om. Fuld.* si qua] *Vat. 1050,* qua **Δ cum Cui. ed. 1, def. Fuld.* corporibus] corpore *Vat. 1050* 6/7 ubi et ubi] *Vat. 1050, om. *Δ cum Cui. ed. 1, def. Fuld.* 7 seruis] serui *Fuld.,* si seruis *Vat. 1050* credederent *Fuld.,* crediderunt *Vat. 1050* copolandus *Fuld.* 7/8 agnationem .... 8 constiterit] *cf. Theod. 12, 19, 1; nov. Maiorian. 7 § 3* agnitio *Vat. 1050,* cognatio *Burg.* 8 eorum ad e. d. pertinere] errarum addš dominis pertenirent *Fuld.* coloni *Fuld.* consteterit *Fuld.,* cognoscitur *Vat. 1050* 9 ante eam l. non t. latam] *fortasse scrib.* ante eam legem latam taliter *vel* antea lege non taliter lata 10 hermenericho *Cui. ed. 1* *locus legis datae deest* conss.] *Cui. ed. 1,* cons. **Δ*

TITVLI LEGVM NOVELLARVM
DIVI ANTHEMII A.

De apparatu conferas quae diximus p. 1.

---

*Fuld. *ΔΔ (a Pithoeo filio recensitus) OΣΞ Cui. ed. 1*

LIBER LEGVM NOVELLARVM DIVI ANTHEMII A.

I. DE MVLIERIBVS QVAE SERVIS PROPRIIS VEL LIBERTIS SE IVNXERVNT ET DE NATVRALIBVS FILIIS.

rubricam om. O (context.) i *om. Ξ* quae] *Fuld.,* qui *Ξ,* quae se *Δ (context.)* uel libertis (-ti *Ξ [context.]*) *om. Δ (context.)* se iunxerunt] *Fuld.,* iunxerunt *ΔΞ (context.)* et de nat. fil.] *ΔΞ (context.), om. Fuld.*

Nov. I (468 Febr. 21).

IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. LVPERCIANO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Humano generi et fluctuantibus rebus mortalium una post deum ratione consulitur, si adversorum ingruentium procellis occurrat saepius nostra serenitas. Nec dubium est inminui materiam con-

---

1 imp̄ *Ξ* antimius *Ξ* liperciano *Ξ* p̄p̄o] *Ξ,* pfpo *Δ,* preposito *O* 2 flictuantibus *Ξ* unam *Ξ* deum] *O Pithoeus,* domini *ΔΞ* | rationem *Ξ* 2/3 ingruentium] *O Pithoeus,* ingentium *Ξ Pithoeus,* ingenium *Δ* 3 inminui] *Ξ Pithoeus,* minui *O,* immuni *Δ* materia *ΔΞ*

versationis humanae, nisi conponat providum regentis imperium quidquid per se non
potest impetrare mortalitas: eritque ita magis florida ac tranquilla civilitas, si circa in-
provisos hominum casus excubet circumspecti principis favor. Iulia quaedam preces
nostris fundit altaribus adstruens cum eo sibi matrimonium contigisse, qui familiae quidem
suae servus extiterit, sed libertatem morum claritate meruerit, exoratque nostri numinis
maiestatem, ne sibi noceat, quod venerabilis sanctio Constantini dominam servorum
suorum conplexibus inflammari districtissimo rigore non patitur: incongruum quippe
existimans in suo casu de servorum coniunctionibus constituta tractari, cum ipsa non
servo nupserit, sed liberto; praecipue nuptias suas in culpam venire non posse, quod de
libertorum consortiis prohibendis evidens ...... nihilominus aestimari quidquid antehac
1 lex ulla non vetuit. Geminatam igitur causam huiusmodi casibus consulendi repperit nostra
serenitas, ut nec confirmatio subtrahatur de suscepto quasi errore nutantibus et honeste ac
probabiliter constituta sine aliqua deinceps ambiguitate serventur. Primum igitur edictali
decernimus sanctione, ut matrimonia, si quae usque ad secundum numinis nostri consula-
tum similia probabuntur inisse coniugia, legitima firmitate non careant, sed hanc quoque
munificentiam nostrorum fascium securitati suae adfuisse laetentur, ut, si quae sunt
feminae, quae pro nobilitate natalium de eiusmodi forsitan consortio quicquam verentur,
superfluum pondus iniusti timoris abiciant nec se non licito quasi fecisse formident, quae
nulla nunc usque ad liquidum iura vetuerunt: ita ut cum libertis suis iustas nuptias
contraxisse videantur natique et nascendi ex his liberi nullam umquam de parentum
suorum coniunctione sustineant quaestionem, sed matris ac patris hereditatem legum
more percipiant. Ipsi quoque, inter quos huiusmodi est contractus societas, testandi inter
se invicem vel succedendi sibi iuxta formam iuris licentiam non amittant neque quicquam
matrimonii gratia a ceteris discrepare credantur, de quibus ante hanc nostri numinis
sanctionem nihil legum scita praescripserint. Et re vera principalis gratiae est eruere
suis casibus suspicaces mortalium mentes, ne sibi non licuisse, quod nemo prohibuerat,
arbitrentur, universorum quoque notitiam evidenter instruere, ne sibi fas esse quisquam
2 existimet, quod fas esse non patimur. Ex hoc ergo nostrae clementiae consulatu de-
corem publicum augere cupientes cum servis et libertis dominas et patronas ineundi
matrimonia facultatem habere prohibemus, ne insignium familiarum clara nobilitas in-
digni consortii foeditate vilescat et, quod splendore forsitan senatoriae generositatis ob-
tinuit, contractu vilissimae societatis amittat aut nudo tantum ingenuae libertatis fulgore

---

4 prouidum] *O*, prouidendum *Δ*, prouidentes *Ξ*, prouidentis *Pithoeus* regentis] *O Pithoeus*, regentes *ΔΞ* 5 impetrare] *O*, imperare *ΔΞ* 5/6 inprouisos] *Seeck*, inprouidos *O*, inprouidus *Ξ*, prouidos *Δ* 6 cassus *Ξ* praecis *Ξ* 7 nostris] *ΔO*, meus *Ξ*, meis *Pithoeus* adstrues *Ξ* contegisse *ΔΞ* 8 extetiret *Ξ* claritatem *ΔΞ* exoratque] *O*, exorat quoque *ΔΞ* nostris *Ξ* numinis] *O Pithoeus*, nominis *Δ*, nomines *Ξ* 9 magistatem *Ξ* sanctio] *scil. Theod. 9, 9 = Iust. 9, 11; cf. etiam Theod. 4, 12, 1. 3* constantini dominam (-na *Δ*)] constat in d(omi)no *Ξ* 11 existimat *O* constituta *om. O* 12 suas *om. Ξ* culpa *ΔΞ* de *om. Ξ* 13 euidens nihilominus *ΔΞ*, euidens nihil omnino *Pithoeus*, euidens sanctio nulla processit licitum ergo *O coniectura omnino. Excidisse quaedam certum est; fortasse scrib.:* euidens [sanctio nulla processerit nam] nihil ominosum estimare *Ξ* antehac] *scripsimus*, ante hoc *libri* 14 ulla non] nulla *O* uetuit] *O Ξ Pithoeus*, uenit *Δ* geminatum *Δ* consolendi *Ξ* 15 suspecto *O* notantibus *Ξ* 16 honesta *Ξ* ambiguitatem *Ξ* 17 sanccionem *Ξ* matrimonia si] *Seeck*, matrimonium *ΔΞ*, in matrimonia *O* 17/18 secundum numinis nostri (nominis[-es *Ξ*]n. *ΔΞ*, n. nominis *O*) consulatum] *scilicet nostrae constitutionis a. 468* 18 inhisse *ΔΞ* legitimam *Ξ* firmitatem *Ξ*, firmate *Δ* 19 nostro *Ξ* securitatis *Δ*, securitates *Ξ* adfuisse laetentur (letantur *Δ*)] l. a. *O* 20 femie *Δ* nubilitatem *Ξ* forsitan *om. O* quiquam *Ξ* 21 tim. iniusti pondus *O* quasi *om. O: fortasse recte* quae] *O*, ut *ΔΞ* 22 usque nunc *O* 22/23 contraxisse nuptias *O* 23 uideatur *Ξ* nascendi] nascitur *O* 24 coniunctionem *ΔΞ* quescionem *Ξ* patr. ac matr. *O* 25 contractus] *ΔΞ*, contracta *O* inter] *O Pithoeus*, in *ΔΞ* 26 inuicem uel] et inuicem *O* succidendi *Ξ* iuxtam *Ξ* admittant *Ξ* 27 credantur] *ΔΞ*, uideantur *O* nominis *ΔO*, nomines *Ξ* 28 legum *om. Ξ* praescripserint] *ΔO*, prescripserit *Ξ* 29 suspicacis *ΔΞ* non *om. Δ* prohibuit *O* 30 fas esse] *O Pithoeus*, fas esset *Δ*, fases esset *Ξ* 31 existimet quod] *O Pithoeus*, existimet (-me *Ξ*) ut *ΔΞ* clementiae nostrae *O* 32 augere] *O Pithoeus*, agere *ΔΞ* cupientis *Ξ* et] sit *Ξ* ineunde *Ξ* 33 insignum *Ξ* 34 consocii *Ξ Pithoeus* foeditatem *Ξ* ualiscat *Ξ* 35 nudo tantum] *O*, nude tante tum *ΔΞ*

perspicuum genus in femina inpudentior conplexus imminuat: ea sine dubio cautione
valitura, ut de consortiis servorum perpeti firmitate servetur quidquid divus Constantinus
3 venerabili sanctione constituit. Circa eas vero, quae in libertorum suorum abhinc vota
convenerint, custodiri in aeternum duratura lege sancimus, ut coniunctio vetita ne nomen
quidem matrimonii sortiatur, sed ad inlicita consortia execrabiliter adspirantes publi-
catione omnium facultatum et perpetua deportatione plectantur: his, qui ex huiusmodi
societate nascuntur, non solum iure, sed et vocabulo liberorum privandis, servili quoque
condicioni probabiliter addicendis, ita ut in his dominium sibi noster fiscus usurpet.
4 De coniunctionibus sane ancillarum et libertarum nec non de naturalibus liberis quo-
quomodo procreatis procreandisve inter omnes decernimus custodiri, quod divorum retro
principum saluberrima constituta sanxerunt, Luperciane p(arens) k(arissime) a(tque) a(man-
5 tissime). Inl(ustris) igitur et praecelsa magnificentia tua saluberrimam sanctionem ad
omnium notitiam pervenire edictorum divulgatione praecipiat, ne cui supersit ignoratio-
nis auxilium, quominus caute quae sunt decreta serventur. DAT. X KAL. MART. ROMAE D. N.
ANTHEMIO A. CONS. ACCEP(TA) ID. MART. ROMAE IPSO A. CONS.

ΔOΞ Fuld. (incipit 39 nomen, *finit* 43 usurpet*)* — *L. VISIGOTH. 3, 2, 2 [ad §§ 2. 3].*

36 perspicuum] *O*, prespicuum *ΔΞ* in femina] *ΔΞ*, feminae *O* inpudentior] *OΞ Pithoeus*, inprudentior *Δ* imminuat] *O Pithoeus*, inmineat *ΔΞ* cautionem *Ξ* **37** consortii *Δ* perpeti] *OΞ*, perpetim *Δ*, perpetua *Pithoeus* firmitatem *Ξ* **38** uenerabilis sanctionem *ΔΞ*; *vide ad v. 9* suorum abhinc uota] *sic O*, suorum uota *Δ*, uo uata *Ξ* **39** conuenerint] *O*, conuerterit *ΔΞ*, conuerterint *Pithoeus* uetati *Ξ* **40** matrimuniae *Fuld.* ad *om. Fuld.* inlicita] inclita *Δ* adsperantes *Fuld.* **40/41** publicatione] *O Pithoeus*, pub(-p *Fuld.*)licatio *Δ Fuld.*, poplicatio *Ξ* **41** et perpetua] perpetua *Fuld.* deportationem *Ξ* lectantur *Fuld.* huius modio *Fuld.* **42** uocabulum *Δ* libertorum *Fuld.* priuatis *Fuld.* seruilis *Fuld.* quoque . . . **43** dominium *om. Fuld.* **43** conditione *Δ*, conditionem *Ξ* probabiliter *om. O* sibi *om. O* usurpit *Fuld.* **44** liberis] *ΔΞ*, filiis *O* **44/45** quoquomodo] quomodo *Ξ* **45** procreandisue] *O Pithoeus*, procreandis siue *ΔΞ* inter omnes (-nis *Ξ*) *om. O* discernimus *Δ* **45/46** diu. r. pr. saluberrima (salubrima *Ξ*) constituta] *cf. Theod. tit. 4, 6* **46** pkaa] *O*, pkaaa *Ξ*, pka *Δ* **47** inl] nl *Ξ*, inlustra *Δ*, illustris *O* praecelsa (-sus *Ξ*) magnificentia tua] pmt *O* salubrim *Ξ* **48** noticia *Ξ* deuulgatione *Δ*, deuulgationem *Ξ* **49** caute] *O Pithoeus*, cauta *ΔΞ*, cuncta *Pithoeus* **49/50** dat. x (xiii *O*) k. mart. rom. dn. (*sic Ξ*, dno *Δ*, d. *O*) anthemio (anthimio *Ξ*) a. (ii *non habent libri; cf. v. 17; nov. Anthem. 3, 54*) cons. acc. (accep *Ξ*, accepta *ΔO*) id. mart. (apr. *O*) rom. (*om. O*) ipso a. cons. *libri*

II. DE CONFIRMATIONE LEGIS D. N. LEONIS A.

confirmationem *Ξ* legis] *sic scrib.: vide vv. 4. 7*, legum *libri* dn.] *Ξ (context.)*, dni **ΔΔ (context.)*, domni *Fuld.*, diui *Δ (lat.) Σ(lat.) Ξ(lat.)*, *om. O* a. *om. Σ(lat.) Ξ Fuld.*

Nov. II (468 Mart. 19).

IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. LVPERCIANO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Ad consultationem clementiae nostrae dominus et pater meus princeps sacratissimus Leo super his, quae indulgentia principalis in diversos iam contulit vel processu temporis largietur, certum huius legis venerabili sanctione constituit, quod sub sacris suae perennitatis apicibus ad nostram quoque scientiam destinavit; quoniamque mundanis conpendiis proficit, ut circa regendum utrumque orbem id praecipue custodiendum credamus, quod deliberatio com-

---

1 impp. leo et anthemius (antimius *Ξ*)] idem *O* luperciano] lupercian̄ *Ξ*, eidem lupertiano *O* ppo] *Ξ*, pfpo *Δ*, preposito *O* consolationem *ΔO*[a]*Ξ* **2** domnus *O* **3** diuersus *Ξ* contullit *Ξ* processo *Ξ* **4** huius legis uenerabili sanctione] *O*, huius uenerabilis sanctione (-nem *Ξ*) *ΔΞ*, ius uenerabili sanctione *Pithoeus; scil. nov. Anthem. 3; cf. v. 7* **5** scientiam] *OΞ*[b], sententiam *ΔΞ*[a], serenitatem *Pithoeus* quoniamque] *Ξ Pithoeus*, et quoniam *O*, quumque *Δ* **6** liberatio *Ξ*[a] **6/7** communes *Ξ*

munis elegerit, legem defaecatam libenter amplexi, quo ad omnes tam saluberrima constituta perveniant, sub hac pragmatica iussione ad amplitudinem tuam censuimus diri-
1 gendam, Luperciane p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime). Inlustris igitur et praecelsa magnificentia tua venerabilia constituta propositis divulgabit edictis, ut nullius praetereat notionem, quod in aeternum valere serenitas nostra decrevit. DAT. SVB DIE XIIII KAL. APRIL. ROMAE D. N. ANTHEMIO A. CONS. ACTVM SVB DIE EODEM.

ΔOΞ Fuld. (incipit 9 igitur, *finit* 11 decreuit*)*

7 legem defaecatam (*sic O*, defectam *Δ*, directam *Ξ Pithoeus*)] *vide ad nov. Anthem. 3, 1* amplexi] conplexi *Ξ* quo ad] *Δ*, quod ad *Ξ*, ut ad *O* omnis *Ξ* salubrimam *Ξ* 8 iussionem *Ξ* conplitudinem *Ξ* 8/9 diriganda *Ξ*[a], dirigenda *Ξ*[b] 9 pkaa] *O*, pka *ΔΞ* inlustris] *O Pithoeus*, inl uir *Ξ*, inlustra *Δ* 9/10 et (*om. Fuld.*) praecelsa magnificentia (-am *Ξ*) tua (-am *Ξ*)] pmt *O* 10 uenerabilia constituta] *scil. nov. Anthemii 2 et 3* propositis *Fuld.* deuulgauit *ΔΞ*, deuulgat *Fuld.* ut nullius] *O*, ut nullum *Fuld.*, nullius *ΔΞ*, ne ullius *Pithoeus* 11 notionem] *O Pithoeus*, nocione *Fuld.*, noticionem *Δ*, noti non *Ξ* in aeternum] digna eterna *Fuld.* 12 dn] dno *Δ*, diū *Ξ*, d. *O* anthimio *Ξ* a. (*om. O*) cons.] *cf. ad nov. Anthem. 1, 50*

III. DE BONIS VACANTIBVS.

iii *om. OΞ (lat.)*

Nov. III (468 Mart. 19).

IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. Imperatoriae maiestatis est ex praesentibus causis etiam futuris providere temporibus et reserata ambiguitate sequenda decernere. Nam cunctorum census vocatur in dubium, si per licentiam principalem iura dominorum suam non habeant firmitatem. Itaque nos, quibus totius mundi regimen commisit superna provisio, et iuris regulam et aequitatis rationem volumus custodiri. Pius ac triumphator semper Augustus filius noster Anthemius, licet divina maiestas et nostra creatio pietati eius plenam imperii commiserit potestatem, tamen prudenti et cauta, qua pollet, aequitate per sacros adfatus nos credidit consulendos adserens in Italiae partibus multa exorta negotia ex donationibus, quas de alienis rebus principes contra legum cauta fecere. Nam ut quisque vel meruit vel precatus est, de imperatoria veluti largitate plurima et magna detentat; emergunt autem personae, quae plerumque praedia vel res aliquas sui iuris adserant esse, quas ex principis munificentia diversi inlicito titulo quaesierunt. Nam saepe ea, quae caduca dicebantur et donata sunt, consanguineus eius, qui sine herede putabatur, emergens reposcit; vel de captivitate liberati iure postliminii, quae sua vel propinquorum fuerant et aliis a principe concessa sunt, reddi sibi iure desiderant adstruentes secundum sacratissimas constitutiones legitimum sibi auxilium suffragari. Et cum res aliqua vindi-

1 impp. leo et (leo et *om. Ξ*) anthemius (anthimius *Ξ*) aa.] *sic ΔΞ*, idem augusti (*add. in margine* hanc legem fecit leo) eidem preposito *O*. *Constitutionem a Leone consultanti Anthemio (cf. nov. Anthem. 2, 1; 3, 8. 27), cui Occidentalis imperii potestatem commiserat (cf. 3, 6 sq.), missam hic pragmaticae ipsius iussioni (= nov. Anthem. 2) ad Lupercianum praefectum praetorio directae subiunxit (cf. 2, 8 sq.). Quod igitur in libris ΔΞ post imperatores magistratus, cui lex detur, nullus appellatur, probandum est neque obstat nomen Luperciani 3, 51 occurrens. Nam Leonis constitutionem (finientem 3, 44* subsecutum*) additamento (inde a 3, 44) auctam eodemque atque alteram novellam die Romae promulgatam (cf. 2, 11 sq.; 3, 54) Anthemius, ut iam nov. 2, 9 sqq. praecceperat, Lupercianum edictis propositis iubet divulgare* magistatis *Ξ* 2 reserata] *O Pithoeus*, reserta *Ξ*, reseruata *Δ* ambiguitatem *Ξ* decernire *Ξ*, discernere *Δ* 4 iures *Ξ* 5 triumphatur *Ξ* 6 anthimius liet *Ξ* magistatis *Ξ* nostra creatio] *cf. locos a Seeckio allatos apud Pauly-Wissowa I, 2366* 7 cautam quam *Ξ* adfatos *Δ*, adfutos *Ξ* 8 nos credidit] *O*, non crededit *Ξ*, *om. Δ*, nos censuit *Pithoeus* 9 principis *ΔΞ* fecere] *O Pithoeus*, facere *ΔΞ* ut *om. Ξ* 10 meruit] *O*, meruerit *ΔΞ* imperaturia *Ξ*, impetratoria *Δ* largitatem *Ξ* detentat] *O*, detentant *Δ*, detant *Ξ* 12 diuerso *Ξ* 13 putabatur] deputabatur *Ξ* 14 iure] *ΔO*, *om. Ξ* postliminium *Ξ* 15 adstruentes] asserentes *O* 16 constitutionis *Ξ*; *cf. Theod. 5, 7, 1* suffragare *Ξ* et cum] *scripsimus*, uel cum *libri*, uelut cum *Pithoeus*

catur a possessore, cui domus venerabilis aut donatione contulit aut venditione vel com-
mutatione aut ultima voluntate transfudit quam scilicet iniuste aut minus idonee e contractu
forsitan possidebat: utrum iure communi, quod petitor probavit suum, recipiet an
praeter leges, quibus omnes utuntur, circa donationem regiam pronuntiandum erit, ut
factum principis vel in aliena re donata aut vendita conprobetur? Nam cum de huius-
modi controversiis ab amplissimis cognitoribus tractaretur, prolata est constitutio de
codice Theodosiano sub titulo 'de bonis vacantibus', qua divus Constantinus cavit, ut, si
rem, quam princeps donavit, suam quisque potuerit adprobare, non eam recipiat, sed eo,
cui donata est, firmiter possidente princeps petitori extrinsecus qua voluerit ratione suc-
currat. Haec cum nostris insinuarentur sensibus, relectis gestis, quae ad nos a filio nostro
serenissimo principe sub praedicta consultatione directa sunt habita inter procuratores
Domninae et Fortunati inlustrium personarum, serenitas nostra, cui cordi est in dies
singulos consultiore tractatu et meliore deliberatione generi humano prospicere, satis
putavit incongruum, ut tanta rebus negotiisque confusio vel iniquitas innectatur et uni-
cuique suis uti non liceat neque pro suorum defensione legitimum habere tutamen, sed
in arbitrio sit forte subripientis facilis et iniusta nonnumquam regiae donationis auctori-
tas et ut aliis iusta possessione fraudatis alii liberalitate iniusta ditentur, cum et ipse
titulus supradictae constitutionis, unde consulta est nostra clementia, de vacantibus tan-
1 tum, non de omnibus bonis atque substantiis evidenter loquatur. Hac igitur in perpe-
tuum valitura lege sancimus, ut, si quidem de bonis re vera vacantibus imperator aliquid
pro sua liberalitate donaverit, hoc perpetuam obtineat firmitatem et nemo calumniam
patiatur de re, quam principalis in eum liberalitas iure contulerit: sin autem aliquis rem
suam, sive tamquam vacantem sive alio quolibet titulo donatam, cupit repetere eamque
sui iuris esse vel ad se devolutam ex legitima successione monstraverit, communi legum
fruatur auxilio nec ex ulla, licet imperiali, donatione seu commutatione vel ex aliqua
cuiuslibet contractus specie contra generale praesidium omnino laedatur, sive etiam a
retro principum aliquo beneficium adserat sibi esse delatum, sive post aliquid tale fuerit
2 subsecutum. Hanc igitur constitutionem in causa etiam Domninae et Fortunati in-
lustrium personarum, quae huic legi praestitit occasionem, valere praecipimus, ut com-
muni iure Cesiana massa, de qua quaeritur, praedictae Domninae inl(ustri) feminae resti-
tuatur. Neque enim aliud imperatoriae maiestati, cui semper debet aequitas inhaerere

17 possessorem Ξ cui *om. O* aut donatione] Δ, ad donationem Ξ, quam aut donatione *O; fortasse scrib.* eam aut donatione contullit Ξ 17/18 uinditionem uel comutationem Ξ 18 ultimam Ξ transfudit] *fortasse scrib.* quis transfudit quam scilicet] Δ*O*, scilicet quam Ξ *Pithoeus* 18/19 idonee e (*scripsimus, om. libri*) contractu (*sic O*, contractum Ξ, contractam *Pithoeus*) forsitan possi(-e Ξ)debat utrum iure communi quod *om.* Δ 19 petitur ΔΞ recipiat *O* an] *O Pithoeus*, hanc ΔΞ 20 omnis Ξ regia pronuntiatum Ξ 21 principes Ξ in] *O*Ξ, *om.* Δ 22 probata Δ 22/23 constitutio de cod. theodosiano (-dosini *Fuld.*) sub titulo (-i *Fuld.*) de b. uac(-g *Fuld.*)antibus] *scilicet Theod. 10, 8, 3* 23 qua] *Pithoeus*, quam *O*, que ΔΞ *Fuld.* constantinos Ξ cauit] *O*Ξ, cauet Δ *Fuld.* 24 quisque] Δ*O*Ξ, qui *Fuld.*, quisquam *Pithoeus* 25 possedens *Fuld.* petitore *Fuld.* ratione] et r. *Fuld.* 26 relictis ΔΞ ad] adque Ξ 27 consultationem Ξ habita] Δ*O*Ξ, habitis *Pithoeus: recte fortasse* 28 domninae] Δ, dominae *O*Ξ 29 tractatum Ξ hum. gen. *O* 30 tanta] *O Pithoeus*, tanti Δ, tanto Ξ 31 neque] *O*Ξ, nec Δ defensionem Ξ tutamen] ΔΞ, certamen *O* 32 forte *om. O* subripientes ΔΞ; *cf. nov. Maiorian. 4, 16* iniusta (-am Ξ) nonnumquam] nonn. ini. *O* regiae *om. O* 33 posessionem Ξ alii] *O*Ξ, aliis Δ, ab aliis *Pithoeus* iniusta] *O Pithoeus*, iniusto ΔΞ ditentur] *O*, detentur Ξ, detinentur Δ, detineatur *Pithoeus* 34 supradictae] *O*, supra praedictae ΔΞ clementiam Ξ 35 substanties Ξ hanc *Fuld.* 36 ualitura] ualleturad *Fuld.* legi *Fuld.* de bonis *post* re uera *O* re uera] seuera Ξ imperator Δ, inpre *Fuld.* 37 liberalitatem Ξ, libertatem *Fuld.* hoc (ho' *Fuld.*) perpetuam (-tuum ΔΞ) obtineat (obtinet Δ *Fuld.*, obtenit Ξ) firmitatem *om. O* calumnia Ξ 38 iure *om. O* sin] si Δ 39 cupiet Ξ 40 iure Ξ deuolutam] Δ, deuolatam Ξ, deuolutam esse *O* legimâ successionem Ξ commini Ξ 41 nec ex] nec Ξ ulla] *scripsimus*, illa *libri* imperiale donationem seu commutationem Ξ aliquam Ξ 42/43 a retro principum aliquo] *scripsimus*, a retro principum ob hoc ΔΞ, ob hoc retro principum *O*, a retro principibus hoc *Pithoeus* 43 sibi asserat *O* 44 etiam in causa *O* dominae *libri* 45 quae h. legi (-ge Ξ) pr. occasionem *om. O* praecepimus Ξ 46 cessiana Ξ queretur Ξ dominae *libri* inl̄] Ξ, inlustre Δ, illustri *O*

et vigere iustitia, videtur adcommodum quam commune ius omnibus reservare subiectis et nihil amplius bonis licere principibus, nisi quod liceat privatis, et hanc liberalitatem praetendere, quae legibus et aequitate subnixa est, ut nemo se alienis et inlicitis ditatum laetetur, nemo bonis propriis defleat esse se privatum, Luperciane p(arens) k(arissime)
3 a(tque) a(mantissime). Inlustris igitur et magnifica auctoritas tua, quae hac saluberrima lege serenitas nostra constituit, observari et ad omnium notitiam edictis ex more propositis iubeat pervenire. DAT. XIIII KAL. APRIL. ROMAE D. N. ANTHEMIO P(ER)P(ETVO) AVG. II CONS.

ΔOΞ Fuld. (22 prolata .... 25/26 succurrat, 35 hac igitur .... 38 patiatur)

48 uidetur *om.* Ξ cummunae Ξ 50 ligitibus et equitatem Ξ subnexa Δ ut] *O Pithoeus,* et *ΔΞ* 51 propris Δ esse se] *scripsimus,* esse *libri* lupercianos Ξ 51/52 pka Δ 52 hanc saluberimam Ξ 53 et ad] ad *O* 53/54 positis Ξ 54 dat. xiiii (iiii Ξ *Pithoeus*) k. apr. rom. dn (dū Ξ, d. *O*, domino Δ) anthemio (anthimio Ξ) pp (*sic* Ξ *Pithoeus*, *om.* *ΔO*) aug. (*om. O*) ii (secundo *O*) cons. *libri*

INDEX TITVLORVM.

CORRIGENDA ET ADDENDA.

VOL. I, 1

p. XII v. 22	*pro* novellae legi a. 447 (nov. Theodosii 2) *scr.* novellae legi a. 438 (nov. Theodosii 1)
v. 24	*scr.* nov. Valent. 26
v. 25	*dele* (expectes *domini*); *vide vol. II p. XII*
p. XIII ad v. 13 sqq.	*adde* Anthemius a. 468 (nov. Anthem. 3, 22/23) laudat cod. Theod. 10, 8, 3 sub titulo 'de bonis vacantibus' *(prolata est constitutio de codice Theodosiano sub titulo 'de bonis vacantibus')*
p. XXX v. 24	*scr.* 16, 10, 19 *(non* 11*)*
p. XXXII v. 37 } p. XXXIII sq. }	*Varsoviensis Kellerianus (= 39)* in Breviarii praescriptione et in Commonitorio easdem lectiones praebet atque *Berolinensis lat. quart. 150 (= 43)*
p. XXXIII v. 20	*scr.* Vaticanis reg. 852. 991
p. L v. 19	9, 16, 8 *Huelsen legit* hic de m///is
p. LXII	*in margine scr.* Cod. Phillipps. 1745 *(non* 1741*)*
p. LXVIII v. 26	*scr.* novellae Valentiniani 1, 3 *(non* 3, 1*)*
v. 27	*pro* unus hic liber habet *scr.* hic liber una cum *Parisinis 4414. 4415* habet
p. LXIX v. 29	*scr.* Conte *(non* Carte*)*
p. LXXVII v. 10	*scr.* Réserve F 381 *(non* F 5*)*
p. LXXVIII v. 52	*scr.* Prousteau *(non* Proustean*)*
p. LXXIX v. 22	*scr.* Réserve F 380 *(non* F 4*)*
p. LXXXI v. 5	*scr.* Haenel 17 = 15 *(non* 6*)*
v. 7	*scr.* 'numero 114 noP *(non* not.*)* 1656'
p. LXXXVI v. 30	*scr.* deinde Petaviorum *(non* Claudii Puteani*)*
v. 38	*scr.* in cuius recta *(non* versa*)* legitur .... in versa *(non* recta*)* ...
p. XCVI	*cum iis quae notata sunt de* Berol. lat. quart. 150 *cf. vol. II p. XLVIII sqq. LXXXVI sqq.*
p. C v. 6	*scr.* Greg. 4, 11 *(non* 12*)*, 2
p. CI v. 31	*scr.* Haenel brev. 50 *(non* 56*)*
v. 37	*scr.* Haenel brev. 57 *(non* 54*)*
p. CII v. 12	*scr.* Parisin. 4410 et 9652
v. 14	*scr.* LXXXII *(non* LXXXIII*)*
v. 26	*scr.* 15, 1 *(non* 15*)*
v. 29	*scr.* Conrat *Quellen* 1, 286 sqq. *(non* 238*)*
v. 42 et 47	*scr.* nov. Valentiniani III, 33 (32) *et* 27 (26)
p. CIII v. 21	*scr.* Valentiniani 25 (24)
p. CXVII not. 1 v. 2 et 5	*scr.* descriptus ex *S (non N)*
p. CXIX v. 12	*pro* uno hoc loco excepto *scr.* uno loco (13, 9, 2) excepto
v. 19	*ante* brev. Iust. *insere* T

p. CXIX v. 20 *scr.* tenore *(om.* huius legis*) V et brev.*
p. CLIII v. 16 *dele* edictum ad populum urbis Romae (nov. Valent. 14. 1); *cf. vol. II p. 101*
p. CLIV v. 18 *scr.* 25, 1 § 10 *(non* 24, 1, 20*)*
v. 42 *scr.* nov. 21, 2. 23. 31
p. CLVI v. 11 *scr.* Rhammium *(non* Similem*)*
p. CLVII v. 8 *scr.* Nov. Val. III 23 *(non* 22, 1*)*
v. 9 *scr.* v̄. inl̄. *(non* v̄. c̄.*)*
v. 10 *scr.* Similiter 21, 1. 25
v. 11 *scr.* 27 *(non* 26, 1*)*
p. CLVIII v. 20 *scr.* sexta *(non* quinta*)*
p. CLXIX v. 2 *scr.* HYIATIVS
v. 5 *dele* Apr. 29 *(*12, 6, 17 *nom.)*
p. CLXX v. 38 *scr.* 406 Ian. 11 *(non* 1*)*

VOL. I, 2

p. 28 Theod. 1, 1, 5, 4 *scr.* quae *(non* que*)*
p. 29 1, 1, 6, 11 *in apparatu scr.* Vesmium *(non* Vesuvium*)*
p. 30 1, 2, 1 subscr. *in apparatus col. 2 v. 2 scr.* 319 *(non* 317*)*
p. 36 1, 5, 3 subscr. *in apparatu scr.* nov. *(non* mai.*)*
p. 38 1, 5, 12, 1 *scr.* dioeceseos *(non* dioeceses*)*
p. 42 1, 7, 1 inscr.*: de Hermogene praefecto praetorio cf. Sievers, Libanius p. 223 sqq.*
p. 50 1, 12, 7 inscr. *scr.* Messallae p̄p̄ō et . . . . praefecto annonae
p. 51 1, 14, 2 subscr. *in apparatu scr.* Nov. *(non* Oct.*)* 27 — *dele* Nov. 30 (10, 6, 1)
p. 53 1, 15, 10 inscr. *in apparatu scr.* fuit mag. off. *(non* p̄p̄ō*)*
p. 54 1, 15, 17 *scr.* 401 [immo 399/400] Sept. 29; *cf. vol. I, 1 p. CCLXXXIV — in enumeratione auctorum scr.* (bibl. Paris. F[2])
p. 59 1, 16, 14 subscr. *in apparatu ante* dec. *adde* K
p. 62 1, 27, 1 *in enumeratione auctorum post* Berol. Phillipps. 1745 (inde cod. Paris. 1452 *adde* neque minus Florus et codex Ambrosianus A 46 inf.; *cf. Maassen in actis acad. Vindobon. 92 p. 323; vol. I, 1 p. CCCLXXVIII sq.*
p. 64 1, 29, 1 *dele quae in apparatu adnotata sunt ad subscriptionem; vide ad Theod. 11, 1, 15 subscr. Data igitur est constitutio* 364 Apr. 27.
p. 74 2, 1, 8, 7 *in apparatu scr.* inscriptionem *G (non O)*
p. 91 2, 9, 3, 5 *scr.* numina *(non* nomina*); cf. Zachariae de Lingenthal, Zeitschr. Savignyst. R. A. 8, 29*
p. 93 2, 10, 6 *in apparatus col. 1 v. 4 post* Consult. *adde* 5, 6
p. 98 2, 14, 1, 9 *in apparatu scr.* evitare vel hereditate *(non* -tare*) G*
p. 104 2, 18, 1 *scr.* 321 Ian. 12
p. 121 2, 30, 1 subscr. *scr.* Constantino A. IIII et Licinio IIII conss.
p. 125 2, 33, 3, 2 *in apparatu scr.* constituti *BPMLS,* constitutis *E*
p. 131. 138. 165 {3, 3, 1 / 3, 5, 12 / 3, 30, 6} *in codicum enumeratione dele* 12
p. 151 3, 12, 3 *scr.* 396 [?] Dec. 8
p. 153 3, 13, 2, 7 *in apparatu scr.* s. t. *(non* f.*)* xxii *C*
p. 168 4, 2, 1 *in apparatus col. 1 v. 7 scr.* xxiii *EF*
De lectionibus libro deperdito F non recte tributis vide vol. I, 1 p. CVIII. CIX. CXXXVII: ibidem reperiuntur lectiones ex F derivatae et in editione praeteritae.
p. 176 *ad* 4, 6, 3, 1—4 *cf. Ferrini, Zeitschr. Savignyst. R. A. 23, 106*
p. 179 4, 7, 1 subscr. *ante* conss. *insere* CC.

p. 184 Theod. 4, 8, 6 *in enumeratione codicum post* K *dele: [deficit folio exciso 182, 10 in* eandem*]; cf. vol. II p. XXXVI*

p. 189 4, 11, 1 subscr. *scr.* Ian. *(non* Iun.*)*

p. 192 4, 13, 1 *in enumeratione codicum post* K *dele: [redit* 2 cuius rei*]; vide ad p. 184*

p. 221 5, 6, 2 inscr. *in apparatu scr.* 7, 4, 30 *(non* 20*)*

p. 237 5, 16, 23 *scr.* 411 *(non* 412*)* Iun. 13?

p. 240 *Verba constitutionis ficticiae* ubi equalis non est coniunctio, matrem sequatur agnatio *redire Theod. 14, 7, 1 (p. 785, 3) Seckel vidit*

p. 260 6, 6, 1 inscr.*: Βαλέριος? Σεβῆρος in inscriptione Cretensi (CIG. 2595), quam ad a. 382 vel 383 pertinere verisimile est, nominatur ὁ λαμπρότατος καὶ μεγαλοπρεπέστατος ἔπαρχος τῆς βασιλευούσης Ῥώμης*

p. 280 6, 26, 15 *scr.* 410 [412] Nov. 16.

p. 285 6, 27, 12 *scr.* 399 Oct. 25 [?]

p. 310 7, 1, 5 subscr. *scr.* divo Ioviano et Varroniano conss.

p. 336 7, 13, 5 *dele* 373?

p. 346 7, 18, 8 *in apparatus col. 1 v. 14 scr.* CIL. VI, 1783 *(non* 2783*)*

p. 379 8, 5, 15 *scr.* 363 [362] Oct. 26

p. 389 8, 5, 49 subscr. *in apparatus col. 1 v. 3 scr.* 12, 1, 113 *(non* 119*)*
col. 2 v. 3 scr. Melantias

p. 394 8, 7, 1 inscr.*: cf. inscriptionem Romae in statione aquarum prope lacum Iuturnae repertam (Huelsen, Beiträge zur Alten Geschichte II, 271 n. 53), quae sic habet:* Ve]rsenus Fortunatus v̄c̄. curator aquarum et Miniciae

p. 405 8, 10, 1 *dele* 314 vel

p. 417 8, 15, 5 *dele* 365?

p. 429 8, 19, 1 *in enumeratione codicum pro* B *scr.* P

p. 441 9, 3, 3 inscr. *in apparatus col. 1 v. 4 scr.* 9, 3, 1 *(non* 2*)*

p. 447 9, 7, 2 *in enumeratione auctorum scr.* Iust. 9, 9 *(non* 7*)*, 29

p. 460 9, 16, 3, 1/2 *in apparatu scr.* severissimis *(non* -mi*)*

p. 462 9, 16, 9 *scr.* 371 Mai. 29 [immo 19]

p. 469 9, 19, 4, 13 *in apparatu scr.* que *(non* quo*)* vel . . . *G*

p. 471 9, 21, 2 inscr. *in apparatu scr.* 9, 34, 3 *(non* 1*)*

p. 478 9, 25, 1 *scr.* 354 Aug. 21 *(non* Sept. 22*)*

p. 479 9, 25, 2 *in apparatu scr.* Vat. *(non* Ott.*)* 7277

p. 481 9, 27, 2 subscr. *scr.* Thessal(onicae)

p. 485 9, 30, 4 inscr. *scr.* Valentinum

p. 493 9, 37, 1 *in apparatus col. 1 v. 3/4 dele* procos. Achaiae (collata 9, 1, 2) *Gothofredus*

p. 496 9, 38, 3, 5 }
p. 503 9, 40, 11, 3/4 } *in apparatu dele* annus mutandus propter seriem praefectorum

p. 505 9, 40, 16 *in enumeratione auctorum scr.* Gemina 11, 30, 57 *(non* 54*)*

p. 529. 715 {10, 1, 10 / 12, 6, 9} *dele* 368?

p. 534 10, 4, 1 subscr. *scr.* III non. mart. *(non* mar.*)*

p. 538 10, 8, 4 subscr. *scr.* Constantio A. IIII et Constante III *(dele* A.*)* conss.

p. 541 10, 10, 4 inscr. *in apparatu scr.* celsino p̄p̄ō] *immo* procons. Africae*; cf. Seeck apud Pauly-Wissowa III, 1881 n. 5*

p. 586 11, 7, 6 inscr. *in apparatu scr.* p̄p̄ō] *immo* c̄r̄p̄*; vide ad 2, 1, 1 inscr.*

p. 593 11, 11, 1 *pro* 368? 370? 373? *scr.* 365

p. 604 11, 16, 23 *scr.* 412 Feb. (?) 15

p. 622. 623 {11, 29, 1 / 11, 30, 1} *scr.* 313 Dec. 23*; vide vol. I, 1 p. CCIX*

p. 638 11, 30, 57 *scr.* 399 Iun. [immo Ian.] 7*; vide vol. I, 1 p. CCLXXXI*

p. 646 11, 36, 1 subscr. *scr.* dat. III *(non* IIII*)* non. nov.*; data igitur est constitutio a. 314 Nov. 3; vide vol. I, 1 p. CCX*

p. 699 Theod. 12, 1, 152, 4 *in apparatu scr.* Hal. *(non* Sal.*)*

p. 715 12, 6, 9 *scr.* 365 Aug. 31

p. 732 12, 17, 1 *scr.* 324 Ian. *(non* Iun.*)* 19

p. 736 13, 1, 5 subscr. *scr.* divo Ioviano et Varroniano conss.

p. 763 13, 10, 3 *scr.* 357 Apr. *(non* Mai.*)* 30

p. 785 14, 7, 1 *in apparatus col. 2 v. 5 scr.* 14, 7 *(non 3)*, 2

p. 788 14, 10, 2 subscr. *in apparatus col. 2 v. 1 scr.* 15, 12 *(non 2)*, 3

p. 813 15, 1, 49 *scr.* 412 [408] Apr. 9

p. 839 16, 2, 15 *scr.* 360 Iun. 30

p. 841 16, 2, 18 *in apparatus col. 2 v. 2 scr.* a. 370 *(non 368)*

16, 2, 19 *in apparatus col. 2 v. 4 scr.* 9 *(non 7)*, 16, 8

p. 845 16, 2, 31 *scr.* 398 Apr. 25 [409 Ian. 15 *(non 13)*]

16, 2, 31, 17 *in apparatu scr.* sacerdotii *(non* sacerdotis*)* sanctitatis *Sirm.*

p. 846 16, 2, 35 *scr.* 405 Feb. 4

p. 856 16, 5, 4 *scr.* 376 Apr. 22

16, 5, 4 inscr. *in apparatu adde: immo* procons. Africae

p. 861 16, 5, 17 *in enumeratione codicum adde* E

16, 5, 17 subscr. *scr.* dat. III *(non* IIII*)* non. mai.

p. 867 16, 5, 40 *in apparatus col. 1 v. 2 scr.* not. *(non* nol.*)* 23

p. 869 16, 5, 43 *in apparatus col. 1 v. 11 scr.* 16, 10, 19 *(non 14)*

p. 887 16, 8, 3 inscr. *scr.* Agrippinensibus

p. 899 16, 10, 10 *inscriptionem sic emendandam esse, ut Gothofredus voluit:* Impp. Valentinianus Theodosius et Arcadius *et inscriptio graeca Sidae reperta (CIG. 4350) et papyrus Monacensis a Wilckeno (Archiv für Papyrusforschung I, 402) commemorata confirmant.*

p. 902 16, 10, 19 inscr. *in apparatu dele* arcadius *del.; vide vol. I, 1 p. CCLXXXVII*

p. 908 Sirmond. 1, 11 *scr.* latam *(non* latum*)*

1 *in apparatus col. 2 v. 13 scr.* inviolare *(non* violare*)*

p. 909 *2 ad v. 19/20 pro* ˹huius legis˺ *scr.* ˹huius legis *om.*˺

p. 912 6 subscr. *pro* Valentiniano *scr.* Valentiniano Caes.

p. 914 9, 1 inscr. *in apparatu pro* iterum *om. Th. scr.* iterum prae(fecto) praetorii] p̄p̄ō ii *Th.*

p. 917 13 *scr.* 419 Nov. *(non* Dec.*)* 21

p. 919 14, 21 *scr.* suggestione *(non* -ni*)*

p. 921 16, 37 *in apparatu scr.* se *Th. (dele Z)*

VOL. II

p. XLIII v. 16 *scr.* Leidensis Vossianus lat. quart. 47 *(non 57)*

p. 2 v. 39 *scr.* quoquo modo

p. 3 sqq. *in apparatu, paucis locis exceptis (de quibus vide p. XLI), dele* P^2 *et* P^3

p. 4 nov. Theod. 1, 18 *scr.* quam ob rem

1, 26 *in apparatu scr.* elintia G^t *(non* G^a*)*

1, 30 *in apparatu scr.* aut securitatis G^t *(non* G^a*)*

p. 5 1, 46 *in apparatu dele* principalibus P^b

in enumerationis codicum v. 1 pro A ante Theodosianum similiterque OC (qui ita bis habet) *scr.* AO ante Theodosianum — *v. 2 post* C *adde* [bis, et ante Theodosianum et ante Novellas]

p. 8 3, 19 *in apparatu scr.* uccedere M^a, succedere M^b

3, 30 *in apparatu scr.* bonam E^t *(non E)*

p. 11 *in enumerationis auctorum v. 7 pro* Mansi Conc. Coll. XIV p. 837 *scr.* MG. Capitul. II, 415

p. 13 nov. Theod. 4, 36 *in apparatu scr.* xui (xix *O, om. Grom.*)
in enumerationis auctorum v. 2 post inscriptionem *adde* subscriptionem
p. 16 5, 22 *scr.* v̄. c̄.
p. 20 7, 3, 11/12 *in apparatu scr.* intelligatur dicimus *(dele* de*) O*
7, 3, 13 *in apparatu scr.* tribunis et Γ^b *(non* Γ^1*)*
ad nov. Theod. 7, 4 *post* Iust. 3, 23, 2 *adde* 7, 62, 33.
p. 23 9, 2 *in apparatu pro* in nov. Theod. 11 inscriptione *scr.* in inscriptionibus nov. Theod. 11 et 16
p. 24 9, 10 *in apparatu scr.* conducendorum P^3 *(non* P^2*)*
p. 25 9, 47 *scr.* suprascriptis
10, 10 *in apparatu pro* Cuiac. (ad ed. F 2240) *scr.* Cuiac. secundum Pith. (ad ed. F 2240)
p. 27 11, 3 *in apparatu scr.* criminis *C*
p. 30 *ad* nov. Theod. 13 *scr.* 439 Aug. 11 *(non* 13*)*
p. 32 14, 15 *in apparatu scr.* causis G^t *(non* G^1*)*
p. 34 14, 77 *in apparatu dele Γ —*
dele secundum eum librum
p. 41 nov. Theod. 16 *in enumeratione auctorum adde* Theoderic. c. 28 (ad § 2; cf. nov. Valent. 21, 1 § 4); 29 *(ad* § 3*)*
p. 45 *ad* nov. Theod. 19 *scr.* 440 Mai. 20 *(non* 17*)*
19, 10 *in apparatu scr.* pretia] *ΓO Iust. et Pithoeus*
p. 47 20, 29 *in apparatu scr.* magnificavit *(dele* auctoritas tua*) Grom.*
p. 48 *in enumeratione auctorum scr.* Guelferbytani, *deinde* omissis subscriptione interpretatione, textu ab agrimensoribus passim interpolato
21, 8 *in apparatu scr.* viris spectabilibus *Γ Iust.*
21, 12 *in apparatu scr.* referri] *Γ Iust.*
p. 49 22 rubr. *in apparatus v. 9/10 scr.* inde Pith. ed. 1571 cum Pith. (ad Cuiac. ['lib. pat(ris)'])
p. 51 22, 52 *in apparatu scr.* decoquitur] *Sichard., — pro* ad P^3 *Pith. (ad Sichard.) scr.* ad *Sichard.*
p. 53 *in margine superiore scr.* THEOD. XXII, 1 *(dele* 2*)*
p. 54 nov. Theod. 22, 2, 19 *in apparatu post* ex quo *adde* Ranconet. (ad Sichard. Paris. Rés. F 381) et
22, 2, 25 *in apparatu scr.* primis cui *GXCP¹MS* — dominii] *ΓO cum Iust., ex quo Ranconet. (ad Sichard. Paris. Rés. F 381) et Pith. (ad Sichard.),*
p. 56 22, 2, 73 *in apparatu post* ex quo *adde* Ranconet. (ad Sichard. Paris. Rés. F 381) et
p. 57 22, 2, 96 *in apparatu scr.* conservetur] *sic O cum Pith. (ad Sichard.): inde Cui. ed. 1 (in margine),*
p. 58/59 22, 2, 145/146 *in apparatu scr.* eudoxio *G cum Pith. [ad Sichard.]: inde Cui. ed. 1,*
p. 61 24 rubr. *in apparatu post* et locis *adde* (lucris *Cui. ed. 1*)
p. 62 24, 7 *in apparatu scr.* quibus] *Γ cum Iust.,*
p. 64 } { 25, 7/8 }
p. 68 } { 26, 63 } *in apparatu pro* Pith. (ed.) *scr.* Cui. ed. 1: inde Pith. (ed.)
p. 65 25, 37 *in apparatu scr.* citra] *ΓOΣ² cum Iust.*
p. 68 26, 67 *in apparatu pro* multos Γ^b *scr.* multa Γ^b
p. 73 nov. Valent. 1, 1, 7 *in apparatu adde* vide Theod. I p. 1, 14
p. 76 1, 3, 62/64 *in apparatu scr.* Pith. (ad Sichard.) cum Cui. ed. 1
p. 77 1, 3, 64/65 *in apparatu scr.* habegeno *Epit. Mon.: inde Pith. [ad Sichard.],*

p. 78 nov. Valent. 2, 3, 1 *in apparatu scr.* recte; nam iteratio non convenit Apollonio, qui praefectus praetorio Orientis erat, convenit Albino (vide p. XCII)

p. 79 *in enumerationis auctorum v. 1 scr.* 1758 *(non* 1722*)*

p. 88 8, 1, 22 *in apparatu adde* sicut dudum constitutum est] *cf. Theod. 4, 22, 3*

p. 89 8, 2, 6 *in apparatu pro* Pith. (ad Cuiac.) *scr.* Cui. ed. 1

p. 90 8, 2, 14 *in apparatu pro* evulgabit *Pith. (ad Cuiac.) scr.* evulgavit *Cui. ed. 1,* evulgabit *Pith. (ed.) et Pith. (ad Cuiac.)*

p. 97 14 rubr. *in apparatu post* nomine *X (context.) adde: et Paris. 4697*

p. 100 15, 40 *in apparatu scr.* ab eo magistratus] *sic* 'v. c.' *Pith. (Dupuy) in margine et Cuiac. (obss.),* ab magistratus *Pith. (Dupuy)*

in enumerationis auctorum v. 1 scr. 1758 *(non* 1722*)*

p. 103 17, 35 *in apparatu dele* Deusd.

in enumerationis auctorum v. 1 dele Γ, v. 2 adde Γ ante DEVSDEDIT — *v. 1 scr.* Darmstad.

p. 104 18, 5 *in apparatu adde* crimina nuper detecta] *cf. Prosper ad a. 443 (Chron. min. I p. 479); Hydatius ad a. 445 (Chron. min. II p. 24)*

18, 9 *in apparatu scr.* totum *Col. ΓΔ* et reliqui

p. 105 *in enumerationis auctorum v. 1 scr.* Col. (= cod. Colon. 212 = Darmstad. 2326) fol. 26^{b} — *Γ* —

v. 8 adde Cf. cod. Theod. 16, 7, 3 (= Brev. 16, 2, 1), 16 (vol. I p. 885)

ad nov. Valent. 19 *scr.* 445 Dec. 8 *(non* 10*)*

p. 109 21, 1, 17/18 *in apparatu scr.* successionis (-ne *Γ)* ius (huius *G, om. Δ*) ac (aut *Φ*) licentiam (-tia *GPM*) sortirentur cum hoc ipsum (ipsud *XPMSLΦ,* ipso ut *C*) quod (unde *O, om. M*) *post* obtulerunt (-erint *GXCPMΦ*) sit (si *ΓGXCPMSΦ*) *GXCPMΦ,* succ. ius (iura $E^{\alpha 2}$) ac licentiam (sententiam E^{β}) sort. c. h. ips. quod (sit quod E^{β}) *et ante* serenitati (-tis *GΦ,* -tes *M*) *[*E^{α}*] et post* obtulerunt ut *(pro* sit*) [*E^{β}*] E*

21, 1, 19 *in apparatu scr.* in unius] unius E^{1} *(non* E^{a}*)*

21, 1, 27 *in apparatu adde* Theoderic. c. 28; l. Burg. Germ. c. 43, 1; Hincmar. ed. Sirmond. I p. 640

p. 117 23, 58 *in apparatu scr.* haec lex (ista lex *EXCS,* lex ista *Paris. 4409, om. M*) . . .

p. 122 27, 5 *in apparatu dele* fortasse ex emendatione

p. 127 29, 1 *in apparatus v. 19 scr.* 34 *(non* 35*)* — *v. 20 scr.* 33 *(non* 34*): vide p. CIII ad a. 450 — v. 24 pro* libri *scr.* corporis

p. 129 31 rubr. *in apparatus v. 1 scr.* uiii *Leid. (dele Ξ)*

31, 4 *in apparatu pro* Cui. ed. 1 cum Pith. [ad Sichard.] *scr.* Pith. [ad Sichard.] cum Cui. ed. 1

p. 132 *in fine enumerationis auctorum adde* Ex lege nostra derivatus est textus interpolatus, quem praebet cod. Berol. fol. 270 f. 15 (cf. Theod. I p. 240)

p. 135 32, 41 *in apparatu scr.* resolutione *Φ Cui. ed. 1 (in margine)*

32, 46 *in apparatu scr.* gnaros] *sic O cum Pith. (ad Sichard.): inde Cui. ed. 1*

p. 136 32, 61 *in apparatu scr.* in controversiam *H cum Pith. (ad Sichard.): inde Cui. ed. 1*

32, 70 *in apparatu scr.* feb. (sept. *ES Paris. 4409 cum Pith. [ad Sichard.]: inde Cui. ed. 1 [in margine])*

p. 140 33 *in enumerationis codicum v. 2 dele* om. subscr.

p. 142 35 rubr. *in apparatu dele* x *Ξ* — *pro* E Paris. 4409 cum Cui. ed. 1, inde Pith. (ad Sichard.) *scr.* E Paris. 4409 cum Pith. (ad Sichard.), inde Cui. ed. 1

35, 1 *in apparatu adde:* De Marciani nomine omisso vide ad p. CIII

p. 143 35, 28 *in apparatu scr.* Pith. (ad Sichard. et Cuiac.) — Pith. (ad Sichard.): inde Cui. ed. 1 (in margine) — seuerilis *(non* seuorilis*)*

p. 146 nov. Valent. 35, 85 *in apparatu scr.* praepararit *Sichard.: inde* P^a; vide p. XLI
p. 148 35, 121/122 *in apparatu pro* K^a *scr.* K^t, *pro* K^c *scr.* K^v
p. 148 } p. 149 } {35, 131 / 35, 138} *in apparatu pro* K^c *scr.* K^b
p. 152 *in enumerationis auctorum v. 26 scr.* novellam *(non* novellarum*)*
p. 155. 156 *Rubricae* Tituli legum novellarum divi Maioriani A. *et* Liber legum novellarum divi Maioriani A. *alienae a genuino corpore Maioriani postea additae sunt itaque habetur in saeculi IX. libro Γ* divi Maioriani A.
p. 159 nov. Maiorian. 2, 75 *in apparatu pro* Reinesius *scr.* Ritter
3, 1 *in apparatus v. 4 scr.* Mart. 11 *(non* 10*)*
p. 160 3, 16 *in apparatu post* scripsimus *adde* cum Rittero
p. 163 6 rubr. *in apparatu scr.* successoribus *epitomae Aegid. codices Paris. 4409 Vat. reg. 991*
6, 13 *in apparatu scr.* magnis] *Γ cum Pith. (ad Cui.* F^a*)*
p. 164 6, 42 *in apparatu scr.* veniens] *Γ cum Pith. (ad Cui.* F^a*)*
p. 167 7 § 1 *cf. Theod. 12, 19, 1*
7, 9 *in apparatu scr.* praeter] *sic EKL* . . .
7, 10/11 *in apparatu scr.* praescriptione] *EKL*
p. 168 7, 15 *in apparatu scr.* sciverunt *KL*
p. 176 11 rubr. *in apparatus v. 3 post Γ* (lat.) K *adde* L
p. 177 11, 8 *in apparatu post* officia suscepisse *adde* (sic Rittersh. Gothofred.)
p. 178 11, 20 *in apparatus v. 2 pro* Alaricianis *scr.* Postalaricianis
in enumeratione codicum adde L — v. 4 *dele* ab
p. 181 nov. Marcian. 1, 6/7 *in apparatu scr.* vestrae opus sint *(non* sit*)*
p. 185 *in enumerationis auctorum v. 13 dele* L. R. Burg. 33, 1 (cf. v. 77—79), *adde* L. Visigoth. 2, 1, 24 pr. (cf. int.)
p. 186 2, 11 *in apparatu scr.* Pith. (ad Sichard.) et Cui. ed. 1
p. 193 *ad* nov. Marcian. 5 *scr.* 455 April. 22 *(non* 23*)*
p. 199 nov. Sev. 1, 1/2 *in apparatus v. 17 post* KL *adde*, id est de viduis et sanctimonialibus et de hereditatis tertia parte et de dotibus et donationibus maritorum *Bern. 263*

Stanford University Libraries
3 6105 005 406 157